Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu

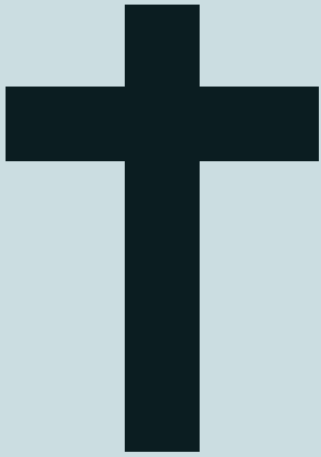

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu, Vanuatu

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu, Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

Mattiu 1
Mak 60
Luk 96
Jon 153
Nauman gail 196
Rom 247
1 Korint 274
2 Korint 300
Kalatia 318
Efesus 328
Filippi 337
Kolosse 344
1 Tessalonika 351
2 Tessalonika 357
1 Timoti 361
2 Timoti 368
Titus 374
Filemon 378
NaIpru gail 380
Jemes 401
1 Pita 408
2 Pita 416
1 Jon 421
2 Jon 428
3 Jon 430
Jut 432
Na-kel-vəhoti-an 435

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totosi

Ase itos naloƀulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəŋavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos naloƀulat egai hən nəsa?

Itosi hən ƀikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi m̃os ase?

Itosi m̃os naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len naloƀulat egai?

Len naloƀulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. Iƀol husur nəpasian siYesu, naf̃usanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Naloƀulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ŋais?

Naloƀulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len naloƀulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən ƀiƥarƥar ke aYesu evi kiŋ len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. Evi kiŋ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən ƀilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isoƀur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len naloƀulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naf̃usanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)
Nasoran san 2 (10.5–11.1)
Nasoran san 3 (13.1-52)
Nasoran san 4 (18.1-35)
Nasoran san 5 (24.1–25.46)

Imaienan, aMattiu itos naloƀulat egai hən naJu ləƀ̃ikad nadələmian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən ƀevi Kristo, hən ƀeil a m̃o hən galito, ƀevi kiŋ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)
2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)
3) AYesu etuƀat hən nauman san (4.12-25)
4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naṽehuh (5.1–7.29)
5) AYesu igol namerikel isoƀur (8.1–9.34)
6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)
7) AYesu eƥusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)
8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadələmian tokəkereh (13.53–15.20)
9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)
10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)
11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)
12) Lutah gat aYesu (26.1-56)
13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1-20)

Nəbathuyah siYesu
(Luk 3.23-38)

1 Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len
nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:
2 AApraham evi atəman aIsak.
AIsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aṽan aJutah gail.
3 AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.
APeres evi atəman aHesron.
AHesron evi atəman aRam.
4 ARam evi atəman aAmminatap.
AAmminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.
5 ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.
APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.
AOpet evi atəman aJesse.
6 Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiŋ.
Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a m̃o.
7 Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.
Ale aRehopoam evi atəman aApijah.
Ale aApijah evi atəman aAsa.*
8 Ale aAsa evi atəman aJehosafat.
Ale aJehosafat evi atəman aJoram.
Ale aJoram evi atəman aUsiah.
9 Ale aUsiah evi atəman aJotam.
Ale aJotam evi atəman aAhas.
Ale aAhas evi atəman aHesekiah.
10 Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.
AManasseh evi atəman aAmon.
Ale aAmon evi atəman aJosiah.
11 Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
mai aṽan gail len nəboŋ
lotomap̃ip̃iriah vi Papilon.*
12 Husur nəmap̃ip̃iriahan vi Papilon:
aJekoniah evi atəman aSealtiel,
ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.
13 Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,
tovi atəman aEliakim.
Ale aEliakim evi atəman aAsor.
14 AAsor evi atəman aSatok.
Ale aSatok evi atəman aAkim.
Ale aAkim evi atəman aEliut.
15 Ale aEliut evi atəman aEleasar.
Ale aEleasar evi atəman aMattan.
Ale aMattan evi atəman aJakop.
16 Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

---

* **1:7:** Naloḑulat galevis ta sutuai luke Asaf ləsake Asa. * **1:11:** 2Ki 24.12-16

17 Imagenan, tuƀat len aApraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14
pisi, ale tuƀat len aTevit vəbar nəmaᵽipiᵽiriahan vi Papilon ikad naur
lotovi 14 am, ale tuƀat len nəmaᵽipiᵽiriahan vi Papilon vəbar aKristo, aGot
totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətas.

AMeri ipas aYesu
(Luk 2.1-7)

18 Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati
ke tilah mai aJosef, be a tahw hən arƀiƀon, isaƀi ke etian, aNunun
aGot togole. 19 Husur ke ahaṽut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboŋ
tosəsəloŋ hən aMeri totian, emətahun ƀigol nahurun aMeri ƀisa, ŋa isaƀ
səhoti len nənauan san ke teriŋ aMeri, be emətahun avan ideh ƀeləboii.
20 Nəboŋ tonau natgalenan sal, aŋel sua siNasuƀ evisi həni len naƀəƀ̃er.
Ike, "Josef anatun ulum̃an siTevit, sagemətahw hən gəƀ̃esəhar aMeri
hən ƀevi asoam̃, bathut natətai totian həni, aNunun aGot gatolavi maii.
21 Alitenan dereh tipas anatun ulum̃an balai, ale geriŋ nahəsan aYesu lan,
husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai."

22 Natgalen ᵽisi evisi hən ƀigol nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel
ur ƀisarpoh. Ike:

23 "Məteris! Navensus dereh tetian,
ale tipas anatun ulum̃an,
ale lekis nahəsan aImmanuel,"
namilen tovi
"AGot itah mai gadito."*

24 Nəboŋ aJosef tolele, igol nəsa aŋel siNasuƀ tokel maii. Esəhar aMeri
tovi asoan 25 be sagol naitian maii van vəbar nəboŋ topas anatun ulum̃an
sua. AJosef eriŋ nəhes Yesu lan.

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən nam̃eso

1 Husur nəboŋ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboŋ
aHerot tovi kiŋ, alalum̃an namitisau hən nam̃eso luyar dan Nais vi
Jerusalem 2 luke, "Atenan lotopasi hən ƀevi kiŋ seJu gail, atenan gai be?
Husur namtoris nam̃eso san nəboŋ tovisi ale namtogəm hən namtƀilotu
həni."

3 Nəboŋ aHerot aKiŋ tosəsəloŋ hən natenan, nəlon etuhatuh, mai alat a
Jerusalem ᵽisi lumagenan. 4 Ekis aƀiltihai tutumav ᵽisi mai ahai ᵽusan
ᵽisi hən nalo luƀonƀon ale eus galit ke, "AKristo, aGot ƀitabtabuh lan,
dereh lipasi a be?" 5 Ale lukel maii ke, "Len naut a Petlehem a Jutea,
husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

6 " 'Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi nam̃əkot len alat lotokad na-il-a-m̃o-an
len naut a Jutah,
husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-m̃o-an sua dereh tegəm balai
hən ƀeil a m̃o hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a m̃o hən galito.' "*

7 Beti aHerot igol naƀonƀonan tosusuah mai alalum̃an namitisau hən
nam̃eso. Eus galit hən nəboŋ mai namityal nam̃eso tovisi ale lukele.

---

* **1:23:** Isa 7.14, 8.8, 10 * **2:6:** Mic 5.2

8 Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doŋ vahvahur natətai. Nəboŋ mətb̃isaði, kel uri mai ginau həո ginau am nəb̃ivan valotu həni.”
9 Nəboŋ lotosəsəloŋ həո nakiŋ tonoŋ, loriŋ naut enan, ale nam̃eso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a m̃o həո galito van vail məhat həո naut natətai totoh lan. 10 Nəboŋ lotoris nam̃eso lukemkem masuv̄. 11 Nəboŋ lotoƀis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəŋedur, lulotu həni, ale losəŋav həո naviolan salit həո ləb̃eviol mai natətai həո nagol, nafraŋkinsens mai namər.* 12 Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len naðəb̃er ke saletəlmam van həո aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len naƥisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

13 Nəboŋ alalum̃an namitisau həո nam̃eso lotovan tia, aŋel sua siNasuð evisi həո aJosef len naðəb̃er ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəb̃ikel mai gaiug həո gəb̃etəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas həո ƀigol ƀimat.”
14 Ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip. 15 Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasuð aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw ulum̃an dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

16 Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alalum̃an namitisau həո nam̃eso lotogərasi, nəlon ipaŋpaŋ masuv̄ vəsa. Esəvat alalum̃an həո ləb̃igol alathutai ƥisi, nədam̃ halit toru vi pan, ləb̃imat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor həո namityal tosaði len alalum̃an namitisau həո nam̃eso. 17 Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:
18 “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totaŋ, tois habat len nalolosaan,
ARakel itaŋis anatun gail,
emətahun avan ideh ƀetəŋov nəlon vi pan
husur loƀuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

19 Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasuð evisi həո aJosef len naðəb̃er len naut a Ijip 20 toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai həո ləb̃igol ƀimat, lumat tia.” 21 Ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel. 22 Avil nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw həո ƀivan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgauan maii len naðəb̃er, eriŋ naut enan, evi Kalili. 23 Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi həո auleNasaret balai.”

---

* **2:11:** Nagol evi nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyaŋyaŋ. Nagol sətaŋ. Nəvat həո gəb̃ev̄ur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiŋ gail. Nafraŋkinsens evi nəda həո nəhai tomasmas nəb̃on tosusau. Nəvanuan gail lurer həո nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel lopəŋasi len natutumavan husur nəb̃on nəbasuhab han esusau. Namər am evi nəda həո nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am həո ləb̃eriŋi len nəkaliko lotoruŋ gol niben nəvanuan tomat lan həո ƀipat ebələv be asike ƀiƀo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

3

AJon Baptais eutaut hən naƥisal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

1 Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas toðəb̃esw
a Jutea. Etuðat kel ur napisulan siGot. 2 Ike, “Mitipair dan nəsaan samito
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.”
3 Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke,
“Nadoldol sua satokai len naut masmas toðəb̃esw,
‘Məteutaut hən naƥisal mõos Nasuð,
gol naƥisal san gail linor.’ ”*
4 AJon mãau esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etu-
tuṽ hən nəhau tutuṽ hən nahurhuðuluk.* Ihan taṽtaṽor, ihan nalokust
mai nəhani.* 5 Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis
Nawisel Jortan, luvan van həni. 6 Ale ibaptais hən galito len Nawisel
Jortan nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail.
7 Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosoður lotogəm hən
ləb̃ibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəm̃at gail!† Ase ikel nalələgauan
mai gamito hən mətb̃igam dan naðiltilol paŋpaŋ ðegəmai? 8 Len
nəmauran samito mitiṽan hən naṽite tinor hən nəpairan samito dan
nəsaan. 9 Samtinau ke mətoləboi mətb̃ikel mai gamit gabag ke, ‘Asike
datupanis, aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit
ke, aGot eləboi ðilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan
siApraham! 10 AGot esumãn naulumãn toutaut tia hən ðitai nəkadhuhai
gail hən nakuvkuv; nəhai ƥisi ləsəṽan hən naṽit tovoi, gai dereh titaii,
bar hən gail vi lan nəhab. 11 Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil
nəpairan dan nəsaan samito. Avil avan sua satogəmai tohusur ginau, idaŋ
am səhor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəb̃isah ruðat
nəhau hən naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun
aGot mai nəhab. 12 Gai esumãn naulumãn topat nəhai rivrivhai hən
ðepəpehun namisurhuwit dan nasugut nawit tomasmas. Dereh tiðon
hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len
nəhab todədas nəmatan.”

Nəbaptaisan siYesu
(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

13 Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon
ðibaptais həni. 14 Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum
gaiug. Ivoi am ke gaiug mãau gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau
mabe?” 15 Ris aYesu tosor vari ke, “Gidam̃ hən nəb̃ibaptais gagai, husur
inor hən darðigol natit ƥisi tonor, aGot tolәŋoni.” Beti aJon idam̃ hən
ðibaptais həni. 16 Nəboŋ aJon tobaptais həni tonoŋ, vəha-sua ŋai aYesu evi
məhat dan nəwai. Nəmav esəŋav mõosi ale eris aNunun aGot togəm vi pan

---

* **3:3:** Isa 40.3 * **3:4:** 2Ki 1.8 * **3:4:** Nalokust ehun natohtohlomətu, naJu gail lotoləboi ləb̃ihanhani. Nəhani evi natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak gail. † **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəm̃at tosa. Len nənauan seJu gail, nəm̃at isa masuṽ hum natəmat toil a mõo həni. ‡ **3:11:** Evi slev gail lotosah ruðat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail.

hum nətav,§ ale egəm toh lan. 17 Ale nadoldol len nəmav ike, “Anatugw
ulum̃an bogai notoləmas buni. Nohəhav̄ur masuv̄ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

1 Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas toðəb̃esw hən
natəmat ðitaltal ke tigol nəsaan. 2 Len nəmariboŋ tovi 40 mai nalenmariug
tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati. 3 Beti natəmat egəm həni, ike,
“Gəb̃evi aNatun aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi bəta.” 4 Ris tosor
vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ðimaur len nabəta ŋai,
be imaur len nasoruan p̃isi aGot tokele.’ ”* 5 Beti natəmat esəhari vi lan
naðiltivile siGot, a Jerusalem, ale eriŋi eil gilgile a məhat buni len naim
siGot. 6 Ale ikel maii ke, “Gəb̃evi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi
pan. Husur natosian siGot ike,
“ ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug
ale lipat gaiug vi məhat len navəlalito
hən asike nariem̃ ðesəhot nəvat.’ ”*
7 AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev
nədaŋan siNasuð aGot sam̃ ke timabe.’ ”* 8 Ale natəmat esəhar tətas həni
van hən navẽhuh tosahsah habat, ale evusani hən nəkantri p̃isi len navile
a pan len nəyalyalan salito. 9 Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̃is
mai gaiug, gəb̃etəŋedur, lotu hən ginau.” 10 Beti aYesu ikel maii ke, “Setan
gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasuð aGot sam̃ m̃au, ale
gigol nalotuan van hən gai səb̃on.’ ”* 11 Beti natəmat eriŋi, ale aŋel gail
logəm vi tarhət san.

AYesu etuðat hən nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

12 Nəboŋ tosəsəloŋ həni ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis, aYesu
eriŋ naut enan, evi Kalili.* 13 Elul dan naut a Nasaret a Kalili van
vatoh len naut a Kapernaum tarhəb̃iltiwai. Kapernaum ipat len naut
sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali. 14 Imagenan, nəsa ahai kelkel
ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,
15 “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali,
metp̃isal vi lan naðiltiwai, tarhəwisel Jortan,
len naut a Kalili simetðos gail,
16 nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut
loris naðiltim̃ial;
len galit lotobətah len naut hən nəm̃ol hən nəmatan,
nam̃ial siGot evisi, em̃ias galito.”*
17 Len nəboŋ enan van, aYesu etuðat kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ!”

Ahai susur metəkav gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

---

§ **3:16:** Nətav ehum navimal be epəhapəhw. * **3:17:** Psa 2.7; Isa 42.1 * **4:4:** Deu 8.3 * **4:6:** Psa 91.11-12 * **4:7:** Deu 6.16 * **4:10:** Deu 6.13 * **4:12:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **4:16:** Isa 9.1-2

18 Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət naðiltiwai lotokisi hən
Naðiltiwai Kalili. Eris alarmiv̆an, aSimon, nahəsan togon aPita, mai
aAdru av̆an. Arubar hən nalevlev vi lan naðiltiwai, husur arovi vanuan
nəsahiehan. 19 Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah
hən naieh, dereh nigol mirisah hən nəvanuan gail.” 20 Vəha-sua ŋai aroriŋ
nalevlev sələru, arohusuri.
21 Nəboŋ toyar van am, eris alarmiv̆an am, nahəsalar aJemes anatun
aSepeti, mai aJon, av̆an. Arutoh len naðot mai atəmalaru aSepeti, lobutan
nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai. 22 Vəha-sua ŋai aroriŋ
naðot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsah lumaur

23 Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili p̆isi. Ep̆usan len naim
naðonðonan seJu gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipi-
habəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o
nibelit tomatmat, lumaur. 24 Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria
kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm həni: alat lotokad
naməsahan tiltile, alat nibelit topəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat
lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaur.
25 Naðiltiluv̆oh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekap̆olis, a Jerusalem, a
Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

Na-sor-ivoi-an gail
(Luk 6.20-23)

1 Nəboŋ aYesu toris naluv̆oh gail, etəv̆ehuh, ebətah. Nəboŋ tobətah, ahai
susur san gail logəm həni, 2 ale etuðat v̆usan galit ke:

3 “Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.
4 Alat lototaŋ,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.
5 Alat nəlolit tomədau,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.
6 Alat lotomalkəkat, lotomaduh hən nanoran,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh lihanukub.
7 Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.
8 Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səb̃on ŋai,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.
9 Alat lotogol nanoŋan hən nəb̃alan gail, lotogol natəm̃at,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.
10 Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito
sil lotogol nəsa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab həni,

husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.
11 “Nəboŋ nəvanuan gail ləb̃isor viles gamit vəsa, ləb̃emədas bun gamit
gol ke mətb̃eləŋon ƀisa vəsa, ləb̃elibliboŋ ke məttogol nəsaan tiltile sil
məttovi esagw, navoian siGot igol mətukab həni. 12 Len naṽide tomaienan
lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta m̃o. Mitikemkem, mətehəhaṽur
husur aGot ikad nakonp̃urp̃uran totibau m̃os gamit len nəmav.”*

Nətas mai nam̃ial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

13 AYesu isor kəta ke, “Gamit mətohum nətas* m̃os navile a pan.† Be
nabus hən nətas ƀimasig hən ƀeduƀe, tegəm vi tas tətas am mabe? Savoi
hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləb̃ibar həni len tan hən nəvanuan gail ləb̃ipal
gati.
14 “Gamit mətohum nam̃ial m̃os navile a pan. Naƀiltivile topat məhat
len naṽehuh edədas ƀesusuah. Nəvanuan p̃isi loləboi ləb̃erisi. 15 Ale avan
ideh asike epigau nam̃ial, riŋi pipit nəhad. Aoa! Eriŋi a məhat hən
ƀem̃ias galit p̃isi lototoh len naim. 16 Tomaienan, nam̃ial samit tem̃ial
m̃os nəvanuan p̃isi hən ləb̃eris navoian məttogolgole, ale sal suh nəyalyalan
seTəmamit len nəmav.

Nap̃usanan husur nalo siMoses

17 “Samtinau ke notogəm hən nəb̃ikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur
lotokele. Ao, nəsagəm hən nəb̃ikaskasi, nogəm hən nəb̃igol ƀisarpoh.
18 Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboŋ nəmav mai navile a pan
arƀimasig, səkad nəmap̃irhət natosian ƀimasig dan nalo siGot, vir natit
p̃isi ƀisarpoh. 19 Imaienan, avan ideh ƀilaƀur ƀesua tokəkereh len nalo,
ale toṽusan nəvanuan gail hən ləb̃igol tətoṽ həni, dereh tevi ut kəmas balai
len galit lototoh pipihabəlan aGot len nəmav. Avil avan ideh togol husur
nalo, toṽusan nəvanuan hən ləb̃igol gail, dereh tetibau balai len natohan
pipihabəlan aGot len nəmav. 20 Be nukel mai gamit ke, mətb̃ike mətb̃eƀis
len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai p̃usan
hən nalo mai naFarisi gail.

Nəlol paŋpaŋ

21 “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke,
‘Sagigol avan ideh timat’‡ ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’* 22 Be
nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon topəŋas aṽan, tipanis. Ale avan ideh
tosor viles aṽan, dereh tevi lan nakotan hən nəSanhitrin. Ale avan ideh
toke, ‘Gumelmel, govi hoṽon!’ inor hən ƀevi lan nəhab naut nəmatan.
23 Imaienan, gəb̃ilav naviolan sam̃ van hən nəmel tutumavan ale gəb̃inau
təlmam həni ke, gotogol natesua togol aṽam̃ tokad nəsasaan mai gaiug,
24 ƀimaienan, riŋ naviolan sam̃ ei. Givan hən aṽam̃ hən mərb̃inor,
mərb̃ikad navoivoian tətas. Beti gəm, lav naviolan sam̃ mai aGot len
natutumavan van həni.

---

* **5:12:** 2Chr 36.16; Uman 7.52 * **5:13:** Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas tovi wai. † **5:13:** Nətas eləboi ƀigol naməŋod ivoi tebəlav, ilav kuvi dan naƀoan. Imagenan, alat lotohusur aYesu loləboi ləb̃etəgau gat nəsa tovoi ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləb̃ivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum nətas togol nabus hən nəhanian ivoi am. ‡ **5:21:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o naləŋonian sam̃ ŋai. * **5:21:** Exo 20.13; Deu 5.17

25 “Avan ideh ɓikot hən gaiug, len nəyaran samm̃ mai atenan tosor tas
gaiug, len naƿisal vi lan nakotan ŋai, gisavv̆savv̆ut hən mərɓ̃ikad natəm̃at
tətas. Asike gəɓ̃igole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale
nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug
len naim bəbaŋis. 26 Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani
vəbar gəɓ̃evv̆ur ƿis nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi.

Naitian tosa

27 “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian toɓur kotov
nəlahan,’* 28 ris notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur napəhavv̆ut
hən ɓeləŋoni, len nəlon, gai igol naitian maii tia. 29 Namətam̃ nəmatu
ɓigol gaiug gəɓ̃igol nəsaan, kis kuvi, bar həni. Nahudhubem̃ ɓeɓuer enan
esəhor ləɓ̃ibar hən nibem̃ kavkav len nəhab nəmatan. 30 Navəlam̃ nəmatu
ɓigol gaiug gəɓ̃igol nəsaan, ta kotovi, bar həni. Nahudhubem̃ ɓeɓuer enan
esəhor nibem̃ kavkav ɓevi lan nəhab nəmatan.

Nativv̆osan
(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

31 “Nalo ike, ‘Avan ideh totivv̆os hən asoan, atenan timaslav naloɓulat
hən nativv̆osan mai alitenan.’* 32 Avil nukel mai gamit ke, avan ideh
totivv̆os hən asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol
ke asoan igol naitian toɓur kotov nəlahan.§ Ale avan ideh tolah mai
napəhavv̆ut totivv̆os, gai igol naitian toɓur kotov nəlahan.”

Na-kel-gati-an gototа gati len nəhon aGot

33 AYesu isor am ke, “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail
ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an samm̃
van hən Nasuɓ aGot, tisarpoh.’* 34 Avil nukel mai gamit ke, samtikel
nəhes ideh hən ɓita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nəhes nəmav
husur aGot ebətah len nəmav topat pipihabəlan. 35 Samtikel nəhes navile a
pan husur ehum nakes aGot toriŋriŋ narien lan nəboŋ tobətah len nəmav.
Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evi naɓiltivile seKiŋ toyalyal, tovi
aGot. 36 Sagikel nəhes nəkadum̃ hən ɓita gat na-kel-gati-an samm̃ husur
godədas gəɓ̃igol nasivur ideh ɓepəhw o ɓimermer. 37 Len nəsa gotokele,
‘Evoi’ samm̃ timasvi ‘Evoi’ ŋai, ‘Aoa’ samm̃ timasvi ‘Aoa’ ŋai. Nasoran ideh
am egəm len atenan tosa vəsa masuv̆ tovi təmat.

Nasisilan
(Luk 6.29-30)

38 “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Gəɓ̃igol namətan o narivv̆on
avan ideh ɓimasig, namətam̃ o narivv̆om̃ timasmasig.’* 39 Avil nukel mai
gamit ke, samtesisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh
ɓivv̆os nətarhom̃ nəmatu, pair hən nətarhəte van həni. 40 Ale avan ideh ɓikot
hən gaiug, ɓilav nəhai susun samm̃ hən ɓisar gel nəkabut samm̃, gidam̃ hən
nahurabat naut susus am maii. 41 Nasoltia ta Rom** ɓigol ke gəɓ̃ipat natit

---

* **5:27:** Exo 20.14; Deu 5.18 * **5:31:** Deu 24.1 § **5:32:** Len navvide seJu gail, apəhavv̆ut
saləboi ɓitoh səɓ̃on, gol ke alitenan timaslah tətas hən ɓimaur. Be alitenan ɓilah tətas, atenan
totivv̆os həni igol ke asoan igol naitian toɓur kotov nəlahan. * **5:33:** Lev 19.12; Num 30.2; Deu
23.21-24 * **5:38:** Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** **5:41:** Nasoltia silat aRom, inor hən
ɓigol auleJutea hən ɓitariv nəhad san van vəbar nəmail ɓesua.

san gail van vəbar nəmail†† ðesua, gipati vəbar nəmail teru. 42 Avan ideh
ðeus gaiug hən natideh, lavi maii, ale gai ðike ðikabut samm̃, sagipair dani.

Ləmas bun aenemi samm̃ gail
(Luk 6.27-28, 32-36)

43 "Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, 'Ləmas bun alat lototoh
pəpadaŋ hən gaiug,'* ale ikad nasoruan am toke 'mətahun bun aenemi
samm̃ gail.' 44 Avil nukel mai gamit ke, məteləmas bun aenemi samit
gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mətb̃eləŋon ðisa vəsa, mitisor tuṽ
mm̃os galito. 45 Mitimaienan hən mətb̃esumm̃an aTəmamit len nəmav bathut
igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat
naus van hən alat lotonor mai ləsanor. 46 Husur mətb̃eləmas bun ŋai alat
lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nakonp̃urp̃uran ideh mai gamit
sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan. 47 Mətb̃ike, 'Ivoi,' mai alat
lotosumm̃an gamit ŋai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavi Ju lotovi metðos
gail, galit am lugol tomagenan. 48 Imaienan, gamit mm̃au mitimasnor
kavkav hum aTəmamit len nəmav tonor kavkav."*

6

Na-viol-həni-an mai alat lotomm̃idol

1 AYesu isor am ke, "Mətelələgau! Samtigol nagolean tonor samito
len nəhon nəvanuan gail hən ləb̃isal suh gamito. Mətb̃imagenan,
nakonp̃urp̃uran aTəmamit len nəmav tokade mm̃os gamito, eb̃uer.

2 "Imaienan, nəboŋ mətb̃eviol mai alat lotomm̃idol, samtiwal həni hum
nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim naðonðonan mai len
nametp̃isal gail hən nəvanuan gail ləb̃isal suh galito. Nokitin ke asike
lukad nakonp̃urp̃uran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan
ŋai. 3 Avil nəboŋ mətb̃eviol mai alat lotomm̃idol, gole hən avan ideh asike
ðeləboii. 4 Ðimaienan, nəsa mətb̃igole tesusuah. Ale aTəmamit len nəmav,
toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito.

Nap̃usanan husur na-sor-tuṽ-an
(Luk 11.2-4)

5 "Nəboŋ mətb̃isor tuṽ, samtesumm̃an nəvanuan gəgəras gail! Loləmas
ləb̃eil sor tuṽ len naim naðonðonan gail mai tarhəp̃isal topasil gail hən
nəvanuan gail ləb̃isal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonp̃urp̃uran
ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ŋai.* 6 Avil nəboŋ
mətb̃isor tuṽ, ðis len naut tosusuah lohoim samito, ale nəboŋ mətb̃ekəkol
hən nabopita ðinoŋ, sor tuṽ vi təban aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit
toris nəsa gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito.

7 "Nəboŋ mətb̃isor tuṽ, samtiwal tavtav hum nametðos gail lotonau
ke nagot salit gail losəsəloŋ hən nasorsoran tobəlav ŋai. 8 Imagenan,
samtesumm̃an galito, husur aTəmamit eləboi nəsa məttom̃idol həni, naut
kəmas mətsausi həni sal. 9 Imagenan, mitisor tuṽ maiegai:

" 'ATəmanamito len nəmav,
nahəsam̃ tiyalyal tabtab.

10 Gegəmai hən nəvanuan p̃isi ləb̃itoh pipihabəlam̃,

†† **5:41:** Nəmail evi namita tovi 1,500. * **5:43:** Lev 19.18 * **5:48:** Lev 19.2; Deu 18.13
* **6:5:** Luk 18.10-14

Nəsa gotoləŋoni m̃au tevisi,
len navile a pan hum ŋai tovisi len nəmav.
11 Viol hən nəhanian husur nəboŋ v̆isusua mai ginamito,
12 Ruƀat nəsaan sinamit gail,
sum̃an ŋai namttoruƀat nəsaan silat lotogole hən ginamito.
13 Sagidam̃ hən natideh hən ƀitaltal ke namtigol nəsaan,
be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa vəsa masuv̆, tovi təmat.'

14 "Husur mətb̃eruƀat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh teruƀat nəsaan samit gail. 15 Wake asike mətb̃eruƀat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike eruƀat nəsaan samito gail."

Nəboŋ mətsəhan m̃os mətb̃inau aGot

16 AYesu isor am, ike, "Nəboŋ mətsəhan m̃os mətb̃inau aGot, samtesum̃an alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraŋraŋ. Loməƀas nəholito, hən nəvanuan gail ləb̃eris ləboii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonp̃urp̃uran ideh am hən nəsa lotogole, be na-ris-ləboii-an sinəvanuan ŋai. 17 Be gamito, nəboŋ mətsəhan, mətevəhas nəkadumit gail ale kəkas nəhomit gail 18 hən nəvanuan gail asike ləb̃eris ləboii ke mətsəhan, avil aTəmamit tosusuah ŋai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito."

Naviolan aGot totəgau m̃os gamito len nəmav
(Luk 12.33-34)

19 Beti aYesu ike, "Samtisah tuan nakontit gail m̃os gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaŋ, nahurabat, nəbarm̃om* loməƀasi, ale nəvanuan vənvənah lovənoh gail. 20 Aoa, mitigol nəsa aGot toləŋoni ale dereh tetəgau nakontit gail m̃os gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaŋ, asike nəbarm̃om eməƀasi, asike nəvanuan vənvənah eƀur naim, vi lohoim hən ƀevənohi. 21 Husur, naut nakontit sam̃ gail lotopat lan, dereh nəlom̃ tu tipat tabtab lan.

Nam̃ial hən nibemito
(Luk 11.34-36)

22 "Namətam̃ ehum nam̃ial tolav nam̃ial mai nibem̃. Imaienan, namətam̃ ƀimaur, dereh nibem̃ kavkav tepul hən nam̃ial. 23 Avil namətam̃ ƀisa, dereh nibem̃ kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, nam̃ial gəb̃inau ke gotokade ƀevi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuv̆!

AGot mai nasugsugur
(Luk 16.13, 12.22-31)

24 "Naslev ideh edədas ƀevi slev simasta toru len nəboŋ tosua, husur dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsaləboi gəb̃evi slev siGot mai slev sinəvat len nəboŋ top̃itov̆ ŋai.

25 "Husur tomaienan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuv̆ hən nəsa mətb̃ihani, nəsa mətb̃emuni, samtinau masuv̆ hən nibemito mai nəsa mətb̃esuni. Nəmauran esəhor

* **6:19:** Len naut susus gail, nəbarm̃om tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van loməƀas gail.

nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat məttosuni. 26 Mitinau nəman
naməsav gail. Ləsəmabul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim
gail, be aTəmamit len nəmav evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit
mətosəhor masuṽ hən nəman galenan. 27 Mətoləboi mətb̃igol nəmauran
samit tebəlav am len nə-nau-masuṽ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!
28 "Ale husur nəsa məttonau masuṽ hən nahurabat samito? Mitinau
napusihai mai naṽide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod
nahurabat. 29 Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan
esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.* 30 AGot ƀigol
naliol ƀepəhas maienan, naut kəmas totov dameŋai ale pelan han tomas-
mas, topaŋ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai
gamito, gamit məttokad nadəlomian tokəkereh ŋai! 31 Imagenan, samtinau
tuhatuh hən mətb̃ike, 'Datihan nəsa? Datukad nəhanian a?' o 'Datemun
nəsa? Datukad nəwai a?' o 'Datesun nəsa? Datukad nahurabat ideh a?'
32 Husur nametƀos gail ləsaləboi aGot lugol tomaienan. Ale aTəmamit
len nəmav eləboi tia natit p̃isi məttom̃idol həni. 33 Be a məhat hən natit
p̃isi am, mətelən̈on nəsa aGot tolən̈oni len natohan pipihabəlan, mitidoŋ
kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit p̃isi məttom̃idol
həni. 34 Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəsa ƀevisi len nəboŋ pelan,
riŋi vir nəboŋ pelan. Husur nəmariboŋ p̃isi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale
nəmariboŋ p̃isi ikad naut todaŋ han sagesuhud hən natgalen ideh hən
nəboŋ pelan hən ƀegəm ƀipat len nəboŋ dameŋai.

7

Samtisaƀ səhoti ke avan ideh isa, timaspanis
(Luk 6.37-38, 41-42)

1 "Samtisaƀ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot ƀeriŋ
gamit mətb̃ipanis. 2 Husur aGot dereh tisaƀ səhoti ke mitimaspanis
p̃itp̃itoṽ hən nəpanismen məttosab̃ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot
dereh tenənoṽ hən nəsaan samito len naṽide top̃itoṽ hən mətb̃enənoṽ
hən nəsaan sivan tile gail. 3 Imabe gotokəta kot nakumashəhai len
namətan aṽam̃ be gəsənau naƀiltitarhai len namətam̃? 4 Imabe gotoləboi
gəb̃ikel mai aṽam̃ ke, 'Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətam̃ bai,'
be gaiug, gukad nətarhai len namətam̃ sal? 5 Gaiug gotovi vanuan
gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətam̃ a m̃o, beti dereh gekəta timasil
ƀinor hən gəb̃idakuv nakumashəhai dan namətan aṽam̃. 6 Samtilav nəsa
tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat
lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail.
Mətb̃imaienan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat
pəpas gamito.*

Usi, doŋi, deldel
(Luk 11.9-13)

7 "Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisaƀi;
deldel van, dereh nabopita tesəŋav m̃os gamito. 8 Husur nəvanuan p̃isi
lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisaƀi; ale avan ideh
todeldel, dereh nabopita tesəŋav m̃osi. 9 Ikad gamit ideh təlav nəvat mot
mai anatun nəboŋ tous nabəta hən ƀihani a? 10 Ale ƀeus naieh sua, gamit

* **6:29:** 1Ki 10.4-7 * **7:6:** Nanesnes gail lohum nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohum alat lotomətahun nasoruan siGot.

ideh təlav nəm̃at maii a? Aoa! 11 Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi
mətb̃ilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəmav
eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat
lotous gai. 12 Imaienan, natit p̃isi məttoləŋoni ke nəvanuan gail ligole m̃os
gamito, gamit m̃au mitigol timagenan m̃os galito. Egai evi naf̃usanan
kavkav hən nalo siGot, aMoses totosi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Nametləkau tomagugun
(Luk 13.24)

13 "Bis tur len nametləkau tomagugun, husur ikad nametləkau
topospos, naðiltipisal tomalum̃lum̃, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan
isoður luyar tur lan. 14 Avil nametləkau tomagugun, natuhp̃isal tohað
tavtavor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusað ləboii.

Nəhai mai navite
(Luk 6.43-44)

15 "Lələ̃gau! Kətkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm
hən gamit hum nasipsip ləsaləboi ləb̃eməðas natideh, be ləsəmaienan.
Len nəlolito lohum nalipah katkat tosa lotoməðas bun nəvanuan gail.
16 Mətoləboi mətb̃eləboi galit len nəsa lotogole tohum navit nəhai. Nəhai
tosa səvan hən navit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səvan hən nakrep,
nəhai tosa tokad nasunite səvan hən nafik. 17 Len navide tomaienan,
nəhai p̃isi lotovoi luvan hən navit tovoi avil nəhai lotosa luvan hən navit
tosa. 18 Nəhai tovoi edəðas ðivan hən navit tosa, ale nəhai tosa edəðas
ðivan hən navit tovoi. 19 Nəhai ideh səvan hən navit tovoi, nəvanuan
tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab. 20 Imaienan, len
nəsa lotogole, len navit nəmauran salito, dereh məteləboi ahai kelkel ur
gəgəras gail.

Nəsaləboi gamito boŋ ideh
(Luk 13.25-27)

21 "Len alat lotokis ginau hən Nasuð, savi galit p̃isi ləb̃eðis len natohan
pipihabəlan aGot len nəmav, be alat ŋai lotogol nəsa aTəmagw totoh len
nəmav tolə̃ŋoni, galit dereh leðis lan. 22 Len nəboŋ aGot ðepəpehun
navoian dan nəsaan, dereh tisoður like, 'Nasuð, Nasuð, len nahəsam̃ nam-
tukel nasoruan sam̃, len nahəsam̃ namtohut natəmat gail, len nahəsam̃
namtugol namerikel todaŋ gail!' 23 Beti dereh nikel p̃arp̃ar həni mai
galit ke, 'Ginau nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginau, gamit
məttogolgol nəsaan!' "*

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Luk 6.47-49)

24 AYesu imaris kotov nasoran san ke, "Imagenan, avan ideh tosəsəloŋ
hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum naulum̃an tokad nəkadun,
toum hən naim san len nəvat mot. 25 Ale naus eus, nawisel ilev,
nəlan evuv, ivas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan.
26 Avil avan ideh tosəsəloŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum
naulum̃an tovi hovon, toum hən naim san len nabion. 27 Ale naus eus,
nawisel ilev, nəlan evuv, ivas naim enan, ale iteh vəmasirsir."

28 Nəboŋ aYesu tokəmagenan tonoŋ, naluvoh gail lup̃aŋ len naf̃usanan
san, 29 husur sahum ahai p̃usan gail hən nalo, gai ep̃usan ləboii hum
tokad na-il-a-m̃o-an hən namitisau.

* **7:23:** Psa 6.8

8

Naulum̃an tokad naleprosi
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

1 Nəboŋ aYesu tomariŋ vi pan dan naṽehuh, naðiltiluṽoh gail lohusuri.
2 Beti naulum̃an tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien,
ike, “Nasuð, gəb̃eləŋoni, goləboi gəb̃igol nəb̃imaur, nəb̃iveveu.*”
3 Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!”
Vəhasua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu. 4 Beti aYesu ikel maii ke,
“Sagikele mai avan ideh, be gia ṽusan nibem̃ hən ahai tutumav, ale
getutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən ðeṽusan səhot
galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion
(Luk 7.1-10)

5 Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi
auleRom egəm həni, eŋiri ke, 6 “Nasuð, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw
ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.” 7 AYesu ikel
maii ke, “Ale nia gol timaur beti.” 8 Be nasenturion ike, “Nasuð, nəsanor
kasi hən gəb̃egəm vi lohoim sagw. Be gəb̃ikele ŋai, naslev sagw dereh
timaur. 9 Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia
gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel
mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol
nategai!’ ale igole.”
10 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni tonoŋ iβaŋ ale ikel mai alat lotohusuri
ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəsəsab̃ avan ideh
tokad nadəlomian tosum̃an naðiltidəlomian sitegai. 11 Nukel mai gamit
ke, isoður ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləb̃ihan len
naðiltihanan mai aApraham mai aIsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. 12 Avil anatun gail sinatohan pipihabəlan aGot,
aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh
litaŋ, lides batriṽoriṽ.”
13 Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodəlomi ke
ðimaienan, timaienan m̃os gaiug.” Ale len namityal enan ŋai naslev san
imaur.

AYesu igol isoður lumaur
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

14 Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len
nəmel, topud hən naməsahan. 15 AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan
dani. Beti alitenan ile məhat, etuðat lav nəhanian maii.
16 Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isoður lotokad
natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan
galito. Ale igol galit β̃isi lotoməsah, lumaur. 17 Imagenan, nəsa aGot tokele
len nabuŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaur
dan nəsa tomədas gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)

---

* **8:2:** Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eðiŋb̃iŋal len nalotuan seJu gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsaləboi ləb̃itoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * **8:4:** Lev 14.1-32 * **8:17:** Isa 53.4

18 Nəboŋ aYesu toris naƀiltiluṽoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur
san gail ke liwol kotov naƀiltiwai vi tarhəte. 19 Beti ahai p̃usan hən nalo
egəm həni ike, “Hai p̃usan, dereh nehusur gaiug vi lan naut p̃isi gə̃bevi
lan!” 20 AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad naƀur patəpat halito len
tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad
naut ideh hən ƀipat turuŋ lan, hən ƀiŋavŋav.” 21 Ahai susur san sual
am ikel maii ke, “Nasuƀ, gidam̃ hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti
nehusur gaiug.” 22 Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat
litavun nəvanuan salit gail lotomat.”

AYesu igol nəlan mai naƀiltiwai arotəm̃at
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

23 Nəboŋ aYesu tosah len naƀot, ahai susur san gail lohusuri ale lotuƀat
wol kotov naƀiltiwai. 24 Vəha-sua ŋai nəlan todaŋ igol naƀiltiwai ekudkud
masuṽ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən ƀipah dəlom naƀot. Avil aYesu
ipatmari. 25 Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasuƀ, Sanam-
timasig! Datomun!” 26 Ris aYesu toke, “Mətomətahw mabe? Nadəlomian
samit em̃idol, ekəkereh masuṽ!” Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai
naƀiltiwai, ale naut etəm̃at tətas. 27 Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke,
“Naulum̃an tomabe gagai? Nəlan mai naƀiltiwai am lugol nəsa tokele!”

AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)

28 Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, naulum̃an eru
artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naƀurhuvat nəmatan gail,
arobubur maii. Arugolgol nasənahan tosa gol ke avan ideh edədas ƀiyar
tur len naut enan. 29 Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gə̃bemədas
ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namtƀipanis
a?” 30 A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosoƀur lotohan. 31 Ale natəmat
gail loŋiri ke, “Gə̃behut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.” 32 Ale
ikel mai galit ke, “Vi tut!” Ŋa luvan dan gəlaru, loƀis len nabuai gail. Ale
navəshəbuai p̃isi lugam sarmar mariŋ vi lan naƀiltiwai. Lumat p̃isi ei.

33 Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan naƀiltivile. Ale lukel
ur natit p̃isi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail. 34 Beti
nəvanuan p̃isi len naƀiltivile luvan hən ləbiƀonƀon mai aYesu. Ale nəboŋ
lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9

AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)

1 Nəboŋ aYesu tosah len naƀot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar
naƀiltivile san. 2 Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben
tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel
mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan sam̃ gail
lumaruƀat.” 3 Ahai p̃usan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke,
“Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsan aGot!”

4 Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan
len nəlomito? 5 Nəb̃ike, ‘Noruƀat nəsaan sam̃ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’

nəsa eməd mədau am?* 6 Be hən mətb̃eləboi səhoti ke aNatun Nəvanuan
tokad nədaŋan hən ðeruðat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai....”
Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel
sam̃, givahim!” 7 Ale ile məhat, ivahim. 8 Nəboŋ naluṽoh lotoris natenan,
lomətahw, lusal suh nəyalyalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len navəlan
nəvanuan.

AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)

9 Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsan aMattiu,
tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau,
gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

10 Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan
nəsaan isoður logəm ðon hən ləb̃ihan mai aYesu mai ahai susur san gail.
11 Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke,
“Imabe ahai p̃usan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan
gail?”

12 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan
hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai luvan həni. 13 Mitia nau
səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaləŋon
natutumavan.’* Ginau nəsagəm hən nəb̃ekis alat lotonor be nogəm hən
nəb̃ekis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur naṽide silat ləsəhan
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)

14 Beti ahai susur siJon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai
naFarisi gail, len nəboŋ tosoður namtsəhan hən namtðisor tuṽ, be naṽide
sihai susur sam̃ gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

15 AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulum̃an tolah gail lodədas
ləb̃itaŋ nəboŋ naulum̃an totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh
tikad nəboŋ hən ləb̃esəhar naulum̃an tolah dan nəvanuan san gail. Ale len
nəboŋ enan asike luhan.

16 “Səkad avan ideh tolav nap̃isihoh sakəkasi sal hən ðimagugun,
ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh nap̃isihoh timagu-
gun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta m̃o. 17 Səkad avan
ideh toðir nəwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi
nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale
nahurhuwain təsa. Nəvanuan p̃isi loðir nəwain veveu len nahurhuwain
veveu hən gəlar p̃isi arðipat ðivoi ðebəlav.”

Natəbarehreh tomat, napəhaṽut toməsah
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)

18 Nəboŋ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a m̃o hən naim
naðonðonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat,

---

* **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ðigol eru en p̃isi, ale nəb̃ike, ‘Noruðat nəsaan sam̃ gail,’ mətsaləboii ke lumaruðat o ləsəmarub̃at. Be nəb̃ike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətb̃erisi ke imaur. * **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6 † **9:16:** Nəkaliko ta m̃o, nəboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləb̃isode. ‡ **9:17:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoðir nəwain veveu ðurhulon. Nəboŋ nəwain tosaruvah hum nətrai pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasmas, idaŋ. Ale gəb̃eðir nəwain veveu len naðiliwain tomasmas, todaŋ, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

avil gəb̃egəm riŋ navəlam̃ lan, dereh timaur.” 19 Ale aYesu ile məhat,
ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri. 20-21 Len nəboŋ enan, apəhav̆ut
sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadaŋ, madun aYesu. Len
nənauan san isor mai gai gabag ke, “Nəb̃ibar ŋa nahurabat sitegai, dereh
nimaur.” Ale ibar nagilen nahurabat. 22 AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai,
təgau gat nəlom̃! Nadəlomian sam̃ igol gumaur.” Ale napəhav̆ut imaur len
namityal enan ŋai.
23 Nəboŋ aYesu toƀis lohoim sitenan toil a m̃o hən naim naƀonƀonan,
toris alat lotov̆uv hən naƀuvimal mai naluv̆oh lotosuh tav̆tav̆or, lotowal,
24 ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ŋai.” Be lotuƀat sor vilesi. 25 Avil
nəboŋ naluv̆oh lotovivile, eƀis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat!
26 Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut p̃isi todar vis naut enan.

AYesu igol ametƀesw eru mai naƀut lumaur

27 Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametƀesw eru arohusuri, arukai ke,
“Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”§ 28 Nəboŋ aYesu toƀis lohoim,
ametƀesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodələmi ke
notoləboi nəb̃igol mərb̃imaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasuƀ.” 29 Beti
ibar namətalaru ike, “Husur nadələmian samər m̃au, mirimaur!” 30 Ale
namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idaŋ mai gəlar ke, “Samrisor
husur nategai mai avan ideh!” 31 Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-
an husuri van vəbar naut p̃isi todar vis naut enan.
32 Nəboŋ artovivile tonoŋ, nəvanuan galevis losəhar naulum̃an sua van
hən aYesu. Atenan evi naƀut husur ikad natəmat. 33 Nəboŋ aYesu tohut
natəmat tonoŋ, naƀut etuƀat sor. Ale naluv̆oh lumaŋmaŋ luke, “Nateg
tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.” 34 Be naFarisi gail lukelkele ke,
“Ehut natəmat gail len nədaŋan seƀiltitəmat toil a m̃o hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

35 Beti aYesu iyar turtur len naƀiltivile mai navile p̃isi len naut enan.
Ep̃usan len naim naƀonƀonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən
natohan pipihabəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile
o nibelit tomatmat, lumaur. 36 Nəboŋ aYesu toris naluv̆oh, nəlon itaŋis
galito husur nəlolit etuhatuh, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh,
lohum navəshəsipsip ləsəkad avan ideh tokətkəta təban galito.* 37 Beti ikel
mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isoƀur, be nəvanuan
nauman lovis ŋai. 38 Imagenan, mətenir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat
nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru
(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)

1 AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-
m̃o-an mai galito hən ləb̃ehut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləb̃igol
nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur. 2 Ahai
pispisul lotovi 12 lukad nahəsalit maiegai: metəkav aSimon, lotokisi hən
aPita, mai av̆an nahəsan aAdru; ikad alarmiv̆an, aJemes mai aJon anatun
aSepeti gəlaru; 3 ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi

§ **9:27:** AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * **9:34:** Mat 12.24
* **9:36:** Num 27.17; 1Ki 22.17

nəvanuan nətaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTatteus; 4 ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot ðeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.*

5 AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idaŋ mai galit ke, "Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju, samteƀis len navile ideh a Samaria. 6 Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig. 7 Len nəvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: 'Natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.' 8 Gol alat lotoməsah limaur, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, məteviol kəmas. 9 Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito. 10 Samtitariv nəhad səsəŋon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləƀ̃evəŋan nəvanuan nauman toum salito.*

11 "Ale nəboŋ mətƀ̃eƀis len naƀiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh ƀehəhaṽur hən gamito, ale toh maii vəbar mətƀ̃eriŋ naut enan. 12 Nəboŋ mətƀ̃eƀis lohoim san, us aGot hən ƀeriŋ natəm̃at lan. 13 Alat hən naim enan ləƀ̃ehəhaṽur hən gamito, natəm̃at tipat len nəlolito, avil asike ləƀ̃ehəhaṽur hən gamito, natəm̃at tetəlmam van hən gamito. 14 Ale avan ideh asike ƀehəhaṽur hən gamito, asike ƀesəsəloŋ hən nasoruan samito, nəboŋ mətƀ̃evivile dan naim o navile enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav ƀimakuv dan gəlaru. 15 Nokitin mai gamit ke, len nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan, dereh nəpanismen sinavile enan tesəhor nəpanismen togon ƀibar alat a Sotom mai a Kom̃orrah.*

Naƀisal sihai susur siYesu dereh tidaŋ
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

16 "Nosəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləƀ̃ike ləƀ̃ikat sisil gamito.† Imaienan, gamit m̃au mitikad nənauan hum nəm̃at tohulahul, mititoh mədau hum nətav saməḍas avan ideh, sagol natideh tosa.‡ 17 Mətelələgau hən asike nəvanuan gail ləƀ̃eməḍas gamito, husur dereh leriŋ gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim naƀonƀonan salito. 18 Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail m̃os ginau hən mətƀ̃ikel səhot ginau mai galito mai alat ləsavi Ju. 19 Nəboŋ ləƀ̃esəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuṽ hən nəsa mətƀ̃ikele o naṽide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ŋai aTəmamit len nəmav dereh teriŋ nasoruan len gamito hən mətƀ̃ikele. 20 Husur savi gamit mətƀ̃isor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len naƀuŋomito.

21 "Nəvanuan dereh teriŋ aṽan len navəlan alat lotoil a m̃o hən ƀimat, atata dereh timagen hən anatun hən ƀimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ƀeriŋ alatmisoan gail ləƀ̃imat. 22 Nəvanuan ƥisi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttokade. Avil avan ideh ƀidaŋ len ginau, ƀikad nə-daŋ-ƀ̃uri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ƀikad nəmauran vi sutuai. 23 Nəboŋ ləƀ̃eməḍas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am.

* **10:4:** NaSelot evi avan sua len naluṽoh lotoke liƀal mai alat a Rom. * **10:10:** 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:15:** Gen 19.24-28 † **10:16:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum naƀiltilipah katkat towael. ‡ **10:16:** Nətav ehum navimal be epəhapəhw.

Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̃isi a Israel a tahw nagəmaian siNatun Nəvanuan.

24 “Ahai susur satibau səhor ahai p̃usan san, naslev satibau səhor
nəmasta san. 25 Inor ŋai hən ahai susur ðesum̃an ahai p̃usan san mai
naslev ðesum̃an nəmasta san. Ginau nosum̃an amasta hən naim, gamit
mətosum̃an alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləb̃ekis amasta hən
naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes
tosa gail am.

Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)

26 “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruŋ gole dereh
tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii. 27 Nəsa notokele
mai gamit len nəmargobut, gamit m̃au mitikel uri len nam̃ial. Nəsa
notokele mai gamit səb̃omito, mitikel ur habat həni mai nəvanuan p̃isi.
28 Samtemətahw len alat lotoləboi ləb̃igol nəmatan len nibemito, be lo-
todədas ləb̃igol nəlomito o nanunumito ləb̃imat. Ao, mətemətahw len aGot
toləboi ðigol nibemito ðimat ale ðigol nəlomito mai nanunumito ðimasig
len nəhab nəmatan. 29 Mətoləboi mətb̃ev̄ur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh
toru a?§ Avil gəlar sua ðiteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii,
idam̃ həni. 30 Avil gamito, aGot ep̃uruŋ p̃is nasivur hən navurumit len
nəkadumito. 31 Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mətosəhor
masuv̄ hən nəsparo tosoður.

32 “Imaienan, avan ideh ðikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail,
dereh ginau m̃au nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav.
33 Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau
m̃au nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”*

Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)

34 AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hən nəb̃ilav natəm̃at
gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəb̃ilav natəm̃at, be hən
nəb̃ilav nəb̃alðalan. 35 ‘Nogəm hən nəb̃epəpehun naulum̃an dan atəman,
natəbarehreh dan anan, avilah dan avuŋon pəhav̄ut. 36 Ale aenemi
sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.’**

37 “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau,
gai sanor hən ðevi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun
ulum̃an o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən ðevi ahai
susur sagw. 38 Avan ideh asike ðipat nəhai balbal san ale husur ginau,
gai sanor kasi hən ðevi ahai susur sagw.†† 39 Avan ideh toke ðetəgau gat
nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todam̃ hən nəmauran san
ðimasig m̃os ginau, dereh tikade vi sutuai.

40 “Avan ideh tohəhav̄ur hən gamit mətb̃itoh maii, ehəhav̄ur hən ginau;
ale avan ideh tohəhav̄ur hən ginau nəb̃itoh maii; ehəhav̄ur hən atenan
təsəvat ginau.* 41 Avan ideh tohəhav̄ur hən ahai kelkel ur sua ðitoh
maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonp̃urp̃uran sihai

§ **10:29:** Nəsparo evi natuhman naməsav. * **10:33:** 2Tim 2.12 ** **10:36:** Hən naves 35-36, ris Mic 7.6 †† **10:38:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən ðimat sil na-husur-aYesu-an. * **10:40:** Mak 9.37

kelkel ur. Ale avan ideh tohəhaṽur hən nəvanuan nanoran ðitoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonp̃urp̃uran sinəvanuan nanoran. 42 Ale avan ideh ðilav naðiliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot m̃au tilav nakonp̃urp̃uran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais
(Luk 7.18-35)

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan mai ahai susur san tovi 12 tonoŋ, ivan dan naut enan hən ðep̃usan mai hən ðikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

2 AJon Baptais itoh len naim bəbaŋis, ale nəboŋ tosəsəloŋ hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləb̃eus aYesu ke, 3 “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?” 4 Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttosəsəloŋ həni, nəsa məttoris notogole. 5 Ametðesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədariŋ ðulðulol gail losəsəloŋ, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsal gail losəsəloŋ hən na-kel-uri-an tovoi notokele.* 6 AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

7 Nəboŋ galit lotovan, aYesu etuðat sor husur aJon mai naluṽoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas toðəb̃esw hən mətb̃eris nəsa? Mətuvan varis naulum̃an tohum nalut naṽiliol nəlan toṽuvi, tokur həni a? 8 Avil mətuvan hən mətb̃eris nəsa? Naulum̃an tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienan lutoh len naðiltiim sekiŋ gail. 9 Ðimaienan, mətuvan hən mətb̃eris nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur. 10 Natosian siGot isor husur ategaii ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a m̃o hən gaiug hən ðeutaut hən nap̃isal m̃os gaiug.’*

11 “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaṽut topasi, tosəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon. 12 Len nəboŋ ta m̃o siJon Baptais van vəbar damaŋai, nəvanuan gail lutaltal hən ləb̃eðis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəb̃alan luke litah gati.* 13 Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur p̃isi lopəhav utaut van vəbar nəboŋ aJon togəmai. 14 Ale mətb̃ike mətb̃edəlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke ðegəmai. 15 Avan ideh tokad nədariŋan hən ðesəsəloŋ, tesəsəloŋ m̃au!”

16 Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəb̃enənoṽ hən nəvanuan gail ta daməŋai mai nəsa? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, 17 ‘Namtoṽuv naðuvimal m̃os gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəb̃e nəmatan be mətsətaŋ.’ 18 Nokəmaienan husur nəboŋ aJon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’ 19 Nəboŋ aNatun Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Naulum̃an tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan

* **11:5:** Isa 35.5-6, 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves eləboi ðikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan lolaŋon masuṽ hən ləb̃eðis len natohan pipihabəlan aGot, ale lutah gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləb̃eðis len natohan pipihabəlan aGot hən ləb̃eməḍas masuṽ həni.

nəsaan gail.’ Avil nəvanuan gail loləboi ləb̃ekəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole.”

Naƀiltivile gail ləsəpair dan nəsaan salito
(Luk 10.13-15)

20 Beti aYesu etuƀat sor van hən naƀiltivile gail, esivoh len gail, gai
togol namerikel tosoƀur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito.
21 Ike, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a
Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair
mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru
len nahurabat toharharo mai nəmasiav.† 22 Be nukel mai gaməru ke, len
nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair
mai a Siton asike idaŋ hum ƀibar gaməru. 23 Ale gaiug naut a Kapernaum,
gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a?* Ao! AGot dereh
tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut
a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboŋ ta
dameŋai.* 24 Be nukel mai gaiug ke, len nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian
dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idaŋ hum ƀibar gaiug.”

Nəŋavŋavan kitin
(Luk 10.21-22)

25 Len nəboŋ enan aYesu isor tuv̌, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi
Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan
natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən
navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuh-
lahutai. 26 Evoi, aTata, husur gohəhav̌ur hən tomaienan.

27 “Natit ƥisi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi
aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be
aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən ƀevəhot ƥarƥar
hən aTata mai galito hən ləb̃eləboii.”

28 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ ike, “Gegəm hən ginau, gaiug nibem̃
tomə hav, nəlom̃ tosa hən natit tomə las gotovusi, ale dereh neviol hən
nəŋavŋavan mai gaiug. 29 Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartoƀon
hən nəb̃esusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut
kəmas nəb̃evi amasta sam̃, nəsədaŋ taltal, nəlogw mədau, nəsənau ginau,
ale dereh nəŋavŋavan tegəm len gaiug, len nəlom̃ am.* 30 Husur nayok
sagw sədaŋ hən gəb̃ikade, sədaŋ hən gaiug gəb̃eləboi nəsa notokele, ale
nəsa notoriŋi len gaiug, eməlala, sədaŋ hən gəb̃igole.”

12

Masta hən nəSappat
(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

1 Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len
nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkat ale lotuƀat ƀuƀur nəhavhət
nawit gail hən ləb̃ihani.* 2 Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel
mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̃ gail lugol nəsa nalo tokai tasi

† **11:21:** Isa 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Nav̌ide silat a Israel nəboŋ lotoləŋon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * **11:23:** Isa 14.13-15 * **11:23:** Gen 19.24-28 * **11:29:** Jer 6.16 * **12:1:** Deu 23.25

len nəSappat.” 3 Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot,
mətsaṽuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkat a?* 4 Eƀis
len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən
ahai tutumav səb̃olit ŋai ləb̃ihani.* 5 Ale mətsaṽuruŋi len nalo siMoses
toke len nəSappat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas
natideh tosa, naut kəmas loƀur kotov nalo hən nəSappat a?* 6-7 Avil
məttaləboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan,
savi natutumavan,’ asike məttəsab̃ səhoti ke alategai lotonor limaspanis.*
Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuṽ hən naim
siGot.* 8 Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat.”

Naulum̃an navəlan tomat
(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

9 Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim naƀonƀonan sua salito.
10 Ikad naulum̃an sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi
gail luke lisaƀ səhot nəsaban ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo
hən nəvanuan ƀigol avan ideh ƀimaur len nəSappat a?” 11 Ale isor var
galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len naƀur len nəSappat,
gətatəgau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi! 12 Ale nasipsip savi natideh,
nəvanuan esəhor masuṽ həni len nənauan siGot. Imaienan, inor len nalo
hən datƀigol navoian len nəSappat.”
13 Beti ikel mai aulum̃an ke, “Gisar hən navəlam̃.” Nəboŋ tosar həni
tonoŋ, navəlan imaur təlmam inor ŋai hən togon. 14 Ŋa naFarisi gail luvan,
luƀonƀon, lusor utaut hən nap̃isal hən ləb̃emədas bun aYesu hən ƀimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

15 Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, eriŋ naut enan. Naƀiltiluṽoh
lohusuri ale igol alat lotoməsah p̃isi lumaur. 16 Ale ikele hən galit ke
salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail. 17 Ekəmaienan hən nəsa ahai
kelkel ur, aIsaiah, tokele ƀisarpoh ke:
18 “Naulum̃an nauman sagw bogai notolekis həni.
Noləmas bun gai,
nəlogw ehəhaṽur həni.
Dereh neriŋ aNunugw lan,
ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.
19 Asike eṽitṽituh, asike ikai habat,
asike ikad avan ideh ƀesəsəloŋ hən nadolon len nap̃isal gail.
20 Asike ikol ƀur naviyab tomaƀit tia,
asike ekin bun nəhau nam̃ial topaŋ kəkereh sal,†
van vəbar ƀigol nanoran ƀipat puŋpuŋ naut p̃isi.
21 Ale nəvanuan naut tiltile gail p̃isi dereh leriŋ nəlolit lan,
dereh livatvat viri hən ƀilav kuv galit dan nəsaan salito.”*

AYesu mai aPeelsepul
(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

22 Beti nəvanuan galevis losəhar naulum̃an tokad natəmat togol toƀut
mai namətan toƀesw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi

---

* **12:3:** 1Sam 21.1-6 * **12:4:** Lev 24.9 * **12:5:** Num 28.9-10 * **12:6-7:** Hos 6.6 * **12:6-7:** Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. † **12:20:** Len naut egai ikele ke aKristo asike idaŋ taltal hən alat ləsədaŋ, dereh tivoi ŋai hən alat lotodədas ləb̃iwol hən nəmauran salit gabag. * **12:21:** Isa 42.1-4

ƀisor, eləboi ƀekəta. 23 Naluṽoh p̃isi lumaŋmaŋ təban ale luke, “Ategai bogai, anatun siTevit m̃au a?”

24 Be nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Ategai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul ŋai toil a m̃o hən natəmat gail.”

25 Avil aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihabəlan nakiŋ ideh lotoƀalkabaŋ, dereh naut enan timasirsir, teƀəƀ̃esw. Navile o nəbathudud ideh toƀalkabaŋ, asike eil gəgat be dereh tepəpehw. 26 ASetan tahut natəmat san gail, gai təƀ̃alkabaŋ. Dereh alat lototoh pipihabəlan lepəpehw, asike loil gəgat. 27 Ale nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag loṽusani ke mətsanor. 28 Be nəƀ̃ehut natəmat gail len nədaŋan seNunun aGot, imagenan natohan pipihabəlan aGot ibar gamit tia. 29 Avan ideh toke teƀis len naim sinabəhariv todaŋ hən ƀevənoh natit san gail, imasbaŋis gat abəhariv. Nəboŋ tobaŋisi tonoŋ ŋai, eləboi ƀitariv kuv natit p̃isi dan naim san.‡

30 “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imap̃iṕiriah; asike ƀesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab. 31 Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh teruƀat nəsaan p̃isi naut kəmas nəvanuan gail ləƀ̃isor mədasi, be ləƀ̃isor mədas aNunun aGot, aGot asike eruƀat nəsaan enan. 32 Avan ideh ƀisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh teruƀat nəsaan enan, be avan ideh ƀisor tas aNunun aGot, aGot asike eruƀat nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai naṽite
(Luk 6.43-45)

33 Ale aYesu ike, “Gəƀ̃ikad nəhai tovoi, naṽit dereh tivoi. Gəƀ̃ikad nəhai ƀisa, naṽit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris naṽite. 34 Gamit anatun nəm̃at gail!§ Anatun nəvaipa gail!** Mətoləboi mətƀ̃ikel natit tovoi nəboŋ məttosa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele. 35 Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon. 36 Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan p̃isi lotosor lab həni. 37 Bathut len nasoruan sam̃ aGot dereh tisaƀ səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sam̃ aGot dereh tisaƀ səhoti ke gotosa, gimaspanis.”

AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

38 Beti ahai p̃usan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai p̃usan, namtuke namteris namerikel gəƀ̃igole.” 39 AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta damənai mətusa, mətsədaŋ len aGot sum̃an apəhaṽut tohusur aulum̃an tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah. 40 Sum̃an aJonah totoh len nəmariboŋ totor mai nalenmariug totor len nabəhaṽun naƀiltiieh, len naṽide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat ƀurhulon nətan husur nəmariboŋ titor mai

---

‡ **12:29:** Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi ƀilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobaŋis gat aSetan, husur aYesu idaŋ səhori. § **12:34:** Len nənauan seJu gail, nəm̃at isa masuṽ hum natəmat toil a m̃o həni. ** **12:34:** Nəvaipa evi nəm̃at tosa.

nalenmariug titor.* 41 Husur natgalenan, len nəboŋ aGot ðepəpehun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah!†† 42 Len nəboŋ aGot ðepəpehun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən ðesəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!"‡‡

Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)

43 AYesu isor tətas am ke, "Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən ðisað naut ideh hən ðiŋavŋav lan, be idoŋ soðuer həni. 44 Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, 'Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.' Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toðəb̃esw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̃isi tonor. 45 Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuṽ səhor gai, ale nəboŋ lotoðis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibatbat səhor ta m̃o. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋai."

Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)

46 Nəboŋ aYesu tosor mai naluṽoh sal, aṽan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii. 47 Avan sua ikel maii ke, "Geris, anam̃ mai aṽam̃ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug." 48 Ale isor var atenan ke, "Anagw ase? Aṽagw gail ase?" 49 Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, "Geris! Anana sagw mai aṽagw gail bogai! 50 Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav tolaŋoni, gai evi aṽagw, o aṽavinegw o anana sagw."

13

Nəb̃ol p̃usan hən namisurhuwit
(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)

1 Len nəboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili. 2 Ale naðiltiluṽoh logəm, ðonðon garu lan, gol ke isah len naðot hən ðebətah, ale naluṽoh loil husur nabitas. 3 Beti ikel natit tosoður mai galito len nəb̃ol p̃usan gail. Ike, "Ikad nəvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit. 4 Nəboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur naṕisal, ale nəman naməsav logəm, luhan p̃is gail. 5 Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsareh. 6 Nəboŋ namityal tovi məhat, nəyal etun idaŋ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh. 7 Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruŋ gut bun nawit. 8 Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboŋ lotomatu, sua iṽan

* **12:40:** Jna 1.17 †† **12:41:** Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡ **12:42:** 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətahun ləb̃esəsəloŋ həni.

vəkad 100, sua iv̄an vəkad 60, sual am iv̄an vəkad 30. 9 Nəvanuan tokad
nədariŋan, tesəsəloŋ!”
10 Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nəboŋ gotosor mai
galito, guƀol p̄usan m̄os nəsa?” 11 Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot
idam̄ həni ke mətƀeləboi nəsa tosusuah len natohan pipihabəlan aGot len
nəmav be aGot sədam̄ həni ke galit ləƀeləboii. 12 Bathut avan ideh nəlon
tomaƀur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav nalaboian am maii hən ƀepul
həni. Avil avan ideh tomətahun ƀeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav
kuv nalaboian tokade dani. 13 Husur enan nusor mai galito len nəƀol
p̄usan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas
lotosəsəloŋ, ləsasəsəloŋ hən nəsa notokele, ləsaləboii. 14 Ale nasoruan siGot
aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:
“ ‘Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.
15 Husur nəkadun alategai egəm v̄onv̄on,
pəpadaŋ nədariŋalit eƀulƀulol,
ale namətalit iƀer.
Asike lətəmagenan,
namətalit takəta ris nəsa notogole,
nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
nəlolit taləboi natgalenan,
ale lətəpair van hən ginau,
ale nətagol galit lətəmaur.’ ”*
16 Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən
namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariŋamito bathut ke
lotosəsəloŋ. 17 Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur
mai nəvanuan tonor lotosoƀur loləŋon masuv̄ ke lətaris nəsa məttorisi,
be ləsarisi, loləŋon masuv̄ ke lətasəsəloŋ hən nəsa məttosəsəloŋ həni, be
ləsasəsəloŋ həni.

AYesu isor vəsvəsai nəƀol p̄usan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)

18 “Imagenan, səsəloŋ hən namilen nəƀol hən nəvanuan tobubulan
namisurhuwit. 19 Namisurhuwit torus len naƥisal esum̄an nəvanuan gail
lotosəsəloŋ hən nasoruan hən natohan pipihabəlan aGot be ləsaləboii, gai
tosa vəsa masuv̄ tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan
dan nəlolito. 20 Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esum̄an alat
lotosəsəloŋ hən nasoruan, ale vəha-sua ŋai lotəgau gati len nakemkeman.
21 Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todaŋ
ƀibari o avan ideh ƀemədas buni gol ləƀeləŋon ƀisa, dereh limayoh
tutut, luteh dan nadəlomian len nasoruan. 22 Namisurhuwit torus len
nəhau tokad nasunite esum̄an alat lotosəsəloŋ hən nasoruan avil nə-nau-
masuv̄-an hən nəmauran ta damərŋai mai nagərasian hən na-pul-hən-natite-
an aroruŋ gut bun nasoruan gol səv̄an. 23 Avil namisurhuwit torus len
nətan tokənoh esum̄an alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, lotoləboii, lotov̄an
masuv̄. Sual iv̄an vəkad 100, sual iv̄an vəkad 60, sual am iv̄an vəkad 30.”

Nəƀol p̄usan hən nawit mai naliol tosa

* **13:15:** Isa 6.9-10

24 AYesu ikel nəb̃ol p̃usan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabəlan
aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi
len nəmarireu san. 25 Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubu-
lan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan.* 26 Nəboŋ
nawit totov, tuƀat ƀiv̄an, naliol tosa am itov. 27 Naslev gail simahean
naim logəm həni, luke, ‘Nasuƀ, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len
nəmarireu sam̄ be gagai epul həⁿ naliol tosa! Imabe?’ 28 Ale ikel mai galit
ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Ŋa naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput
tuan naliol enan a?’ 29 Ris toke, ‘Ao, nəboŋ mətb̃eputi, dereh məteput
mədas nawit am. 30 Riŋ gəlar p̃isi aritov ƀonƀon vəbar nəmatuan, ale len
nəboŋ həⁿ nəmatuan, dereh nikel mai nəvanuan nəmatuan ke lepəpehun
gəlaru, banjis tuan naliol tosa həⁿ ləb̃epəŋasi, ale banjis tuan nawit vi lan
naim sagw notoriŋriŋ nəhanian lan.’ ”

Nəb̃ol p̃usan həⁿ namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

31 AYesu iƀol p̃usan tətas ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav
imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nəhol san.
32 Ekəkereh səhor namisurhuhanian tiltile gail, avil nəboŋ totov, egəm
tibau səhor nəhanian gail len nəhol, ale egəm vi hai, həⁿ ke nəman naməsav
logəm um həⁿ nəhai ŋodŋod salit len nəpashət gail.”

Nəb̃ol p̃usan həⁿ nayis
(Luk 13.20-21)

33 AYesu ikel nəb̃ol p̃usan. Ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav
imaiegai: Mitinau nayis, apəhav̄ut sua tolavi. Eƀundasi len nəhad nəflaua
totor van vəbar nəflaua kavkav totob.”†
34 AYesu ikel natgalen p̃isi mai naluv̄oh gail len nəb̃ol p̃usan. Nəboŋ
tosor mai galito, ikel nəb̃ol p̃usan akis ŋai.‡ 35 Igol tomaienan həⁿ ƀigol
nəsa ahai kelkel ur tokele ƀisarpoh ke,
“Nəboŋ nəb̃esəŋav həⁿ nabuŋogw, dereh nisor len nəb̃ol p̃usan,
dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natuƀatan,
nəboŋ notoum həⁿ navile a pan.”*

AYesu isor vəsvəsai nəb̃ol həⁿ naliol tosa

36 Beti aYesu eriŋ naluv̄oh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logəm
həni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nəb̃ol həⁿ naliol tosa len
nəmarireu.” 37 Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi
evi aNatun Nəvanuan, 38 ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit
tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa
vəsa masuv̄ tovi təmat. 39 Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi
natəmat. Nəboŋ həⁿ nəmatuan evi nəboŋ həⁿ nanoŋan həⁿ navile a pan,
nagilen həⁿ natit p̃isi, ale alat nəmatuan lovi aŋel gail. 40 Sum̄an alat
nəmatuan lotobanjis tuan naliol tosa həⁿ nəhab ƀihani, dereh timagenan
len nagilen həⁿ natit p̃isi. 41 Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aŋel san gail
həⁿ ləbepəpehun galit p̃isi lotogol nəvanuan ƀigol nəsaan, mai alat lotogol
nəsaan, dan natohan pipihabəlan. 42 Dereh aŋel gail libar həⁿ galito vi

* **13:25:** Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru. † **13:33:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoƀur, len nasoruan ta Kris lokisi həⁿ sata totor. ‡ **13:34:** Həⁿ naves 34-35, Mak 4.33-34 * **13:35:** Psa 78.2

lan nəhab topud vəsa; len naut enan dereh litaŋ, likat ðurður nariṽolito.§
43 Beti alat lotonor dereh lesum̃an namityal tom̃ial habat len natohan
pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nədariŋan tesəsəloŋ!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

44 “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua
tovoi buni, nəvat han tosoður, tosusuah len nəmarireu sua. Ale avan sua
isaði. Itavun tətas həni. Ale len nakemkeman san ivan, eṗur hən natit
ṗisi tokade ale ia ṽur nəmarireu enan hən ðikad natenan tovoi.
45 “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad
avan sua toṽur natit gail, ṗur hən gail, todoŋ nanesnes tovoi gail. 46 Ale
nəboŋ tosað nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, ṗur hən natit ṗisi
tokade, ale ia ṽur nanesnes enan.
47 “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai:
Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len naðiltiwai. Sədareh ikad
naməŋod totiltile tosoður tovisivis lan. 48 Ale nəboŋ topul, lolivi vahut,
lobətah, losəŋon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut.
49 Dereh timagenan len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən
natit ṗisi. Aŋel gail dereh lia pəpehun alat lotosa vəsa dan alat lotonor.
50 Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi
wai; len naut enan dereh litaŋ, likat ðurður nariṽolito.”
51 AYesu eus galit ke, “Mətoləboi səhot natgalen ṗisi m̃au a?” Lusor vari
ke, “Evoi, namtoləboii.” 52 Ŋa ikel mai galit ke, “Ahai ṗusan hən nalo
siMoses togəm vi ahai susur len natohan pipihabəlan aGot len nəmav,
ahai ṗusan enan esum̃an amahean naim topul hən nakontit gail. Eriŋ
natgalenan len naut sua hən ləb̃esuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai
nakontit tomatu dan naut enan.”

Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)

53 Nəboŋ aYesu tokel nəb̃ol ṗusan galenan tonoŋ, eriŋ naut enan.
54 Ale nəboŋ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eṗusan len naim
naðonðonan salito. Galit luṗaŋ, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran
tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaŋan hən ðigol namerikel gail, ilavi a be?
55 Be savi anatun ulum̃an sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsan
aMeri a? Aṽan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a? 56 Ale aṽavinen
gail ṗisi ləsatoh mai gidato a? Ðimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai
hən ðimaienan!” 57 Ale nəlolit epəŋasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit
ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut ṗisi loputsani len nənauan salito, be len
naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.” 58 Ale aYesu
sagol namerikel sasoður len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)

1 Nəboŋ aHerot Antipas tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur aYesu, 2 ikel
mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat
dan nəmatan, imagenan nədaŋan hən ðigol namerikel gail ipat lan.”
3 AHerot ekəmaienan husur a m̃o igol ke lototah gat aJon, riŋi len naim
bəbaŋis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aṽan

§ **13:42:** Nəhab egai tosor husuri epud vəsa vagol nametəlai tovi wai.

aFilip tosəhar kuvi. 4 Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len
nalo sanor hən gəb̃esəhar alitenan.”* 5 AHerot ike tigol aJon timat be
emətahw len nəlol paŋpaŋ sinaluṽoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel
ur.
6 Len nəhanan hən nəboŋ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len
nəholito ale aHerot ehəhaṽur habat həni. 7 Imagenan ita gat na-kel-gati-an
sua hən ðeviol hən natideh gai ðeləŋoni maii. 8 Ŋa nəboŋ anan tokel maii
hən nəsa hən ðeusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləŋon nəkadun
aJon Baptais, gegai, len nasiloh!” 9 Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-
gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən
nasoltia galevis ke tehum tousi. 10 Ale lovi lan naim bəbaŋis, luta kotov
nəkadun aJon. 11 Loriŋ nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh
topati vəlavi mai anan. 12 Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van
vətavuni. Ale nəboŋ lototavuni tonoŋ, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi
maii.

AYesu evəŋan alalum̃an lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

13 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len naðot
sua, eriŋ naut enan hən ðitoh səb̃on len naut toðəb̃esw. Nəboŋ naluṽoh
gail lotosəsəloŋ həni, loriŋ naðiltivile gail, luyar a ut husuri. 14 Nəboŋ
aYesu tomariŋ dan naðot, eris naðiltiluṽoh, nəlon itaŋis galito ale igol alat
lotoməsah lumaur.
15 Nəboŋ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg
ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan p̃isi tia. Səvat naluṽoh van, hən
ləb̃evi lan navile gail hən ləb̃idas hanian hən ləb̃eṽuri.” 16 Ris aYesu tokel
mai galit ke, “Salivan, gamit m̃au mitilav nəhanian mai galito.” 17 Lukel
maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru
ŋai.” 18 Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.” 19 Beti ikel mai naluṽoh
ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan
nəmav, ikel nasipaan. Eƀur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale
lopəpehun gail mai naluṽoh. 20 Galit p̃isi luhan, luhanukub, ale losəsəŋon
hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.* 21 Ikad alalum̃an lotovi 5,000
lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai am.

AYesu iyar len nəp̃on nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)

22 Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len naðot hən ləb̃eil a m̃o vi lan
nətarhət naðiltiwai. Ale gai esəvat naluṽoh gail hən ləb̃eriŋ naut enan.
23 Nəboŋ tosəvat galit tonoŋ, aYesu etəṽehuh səb̃on vi lan naṽehuh hən
ƀisor mai aGot. Ale nəboŋ naut togomgom itoh səb̃on ei. 24 Len namityal
enan, naðot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol
iṽas naðot husur isoh ƀur nəlan. 25 Len nadudulan som̃ilan naut səlan
sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəp̃on naðiltiwai. 26 Nəboŋ ahai
susur gail lotoris toyaryar p̃oniwai, nəkadulit eṽurṽur. Lukai ke, “Wao!
Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat. 27 Vəha-sua ŋai aYesu
isor mai galit ke, “Samtemətahw! Mətеil ƀuri! Ginau bogai!” 28 APita
ikai van həni ke, “Nasuƀ, ƀevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len
nəp̃on nəwai van hən gaiug.” 29 Ale ike, “Gəmai!” Nəboŋ aPita tomariŋ
dan naðot, iyar p̃oniwai van hən aYesu. 30 Be nəboŋ aPita toris nəlan

* **14:4:** Lev 18.16, 20.21 * **14:20:** 2Ki 4.42-44

todaŋ, emətahw, etuƀat sar maduŋduŋ ale ikai ke, “Nasuƀ, numat! Liv kuv ginau!” 31 Vəha-sua ŋai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdəlomian ŋai, nəlom̃ eur ginau mabe?” 32 Ale nəboŋ artosah len naƀot, nəlan idar buni. 33 Beti alat len naƀot lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

34 Nəboŋ lotolav tukot len naƀiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret. 35 Nəboŋ alat len naut enan lotokəta ləboi aYesu, lopisul van hən naut p̃isi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van həni. 36 Loŋiri ke tidam̃ hən ləƀ̃ibar ŋai nasum̃arhət nahurabat san, ale galit p̃isi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan ƀiveveu o nəlon m̃au?
(Mak 7.1-13)

1 Beti naFarisi gail mai ahai p̃usan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke, 2 “Imabe ahai susur sam̃ gail lupal sob dan nap̃isal hən naṽide sihaṽut sidat gail ta sutuai? Husur ləsakəkasəval nəboŋ lotohan.” 3 Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe mətoƀ̃ur kotov nalo siGot m̃os mətƀ̃ehusur naṽide samit ta sutuai? 4 Bathut aGot ike, ‘Putsan atəmam̃ mai anam̃ matmat len nənauan sam̃,’* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa todaŋ hən atəman o anan, gai timat ebun m̃au.’* 5-6 Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hən mətƀ̃ehusur naṽide samit ta sutuai nəboŋ məttop̃usan ke, ‘Avan ideh ƀikel mai atəman o anan ke, “Nəsa notokade hən nəƀ̃evi tarhət sam̃, noviol həni tia mai aGot. Gai ƀigol ƀimagenan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənauan san.” ’ Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. 7 Mətovi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

8 “ ‘Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito,
be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.
9 Lulotu soƀuer hən ginau,
loƀusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.’ ”*

Nəsa igol nəvanuan saveveu?
(Mak 7.14-23)

10 Beti aYesu ekis naluṽoh gəmai, ikel mai galit ke, “Mətesəsəloŋ hən nəsa notokele, mətelaboii. 11 Savi nəsa tovi lan nəp̃an togol nəvanuan toƀiŋƀ̃iŋal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.” 12 Beti ahai susur gail logəm həni luke, “Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləboii m̃au a?” 13 Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səmabule, dereh teput kuvi. 14 Riŋ galit lesuh! Lovi metƀesw gail lotosəhar alat ləsakəta. Nametƀesw sua ƀesəhar nametƀesw togon, dereh gəlar p̃isi ariteh, arimasur len naƀur.” 15 Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito.” 16 AYesu ike, “Gamito am, mətsaləboi səhoti a? 17 Mətoləboii tia ke natit p̃isi tovi lan nəp̃an nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav. 18 Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu. 19 Husur natgalegai logəm len

* **15:4:** Exo 20.12; Deu 5.16 * **15:4:** Exo 21.17; Lev 20.9 * **15:9:** Isa 29.13

nəlon: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian toƀur kotov nəlahan, naitian tosa, navənahan, naliboŋan len nakotan, mai nasoruan tomədas nahəsan nəvanuan o tomədas nahəsan aGot. 20 Natgalenan lugol nəvanuan loƀiŋƀiŋal len nəhon aGot. Naṽide hən nakəkasəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitoƀtaKenaan
(Mak 7.24-30)

21 Beti aYesu eriŋ naut a Kalili, evi lan naut pəpadaŋ hən naƀiltivile eru, a Tair mai a Siton. 22 AtoƀtaKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasuƀ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədas anatvavigw vəsa!” 23 Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathut ehusur gidato, ikai walwal!” 24 Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ŋai lotohum nasipsip gail lotomasig.” 25 Ŋa alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, “Nasuƀ, gevi tarhət sagw!” 26 AYesu ike, “Sanor hən nəƀ̃ilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəƀ̃ibar həni van hən nalipah gail.” 27 Ris aliten toke, “Evoi, Nasuƀ, be nalipah gail loləboi ləƀ̃ihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.” 28 Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuṽ! Tevisi m̃os gaiug hum gotoləŋoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isoƀur lumaur

29 AYesu eriŋ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəƀ̃iltiwai Kalili. Ale etəṽehuh vi lan naṽehuh, ebətah ei. 30 Naƀiltiluṽoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametƀesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, naƀut gail mai isoƀur am. Loriŋ galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur. 31 Naluṽoh lumaŋmaŋ len nəsa lotorisi. Naƀut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivoŋəvoŋ, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametƀesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalyalan siGot silat a Israel.

AYesu evəŋan alalum̃an lotovi 4,000
(Mak 8.1-10)

32 Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itaŋis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboŋ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləƀ̃ihani. Nəsaləŋon nəƀ̃esəvat galit van malkəkat. Nəƀ̃igole, dereh limatmatioṽ husur naƀisal salito.” 33 Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut toƀəƀ̃esw topat səƀ̃on maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtƀevəŋan naƀiltiluṽoh egai?” 34 AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.” 35 Ŋa aYesu ikel mai naluṽoh ke lebətah len tan. 36 Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eƀuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpehuni mai naluṽoh. 37 Galit p̃isi luhan vəhanukub. Ale losəŋon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul. 38 Ikad alalum̃an lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai gail am. 39 Beti aYesu esəvat naluṽoh gail van. Ale isah len naƀot, igam van vəbar naut a Makatan.*

---

* **15:39:** Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ŋai ke topat tarhəƀ̃iltiwai Kalili.

16

Lous taltal hən aYesu hən namerikel
(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

1 Boŋ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləŋon ke
aYesu tigol nəsaban, ŋa lousi hən ðevusan galit hən namerikel hən nəmav.
2 Be aYesu isor var galit ke, “Nəboŋ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan
dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’ 3 ale len nadudulan mətuke,
‘Damәŋai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh
naut tisa. Naðiltius dereh teus.’ Mətoləboi mətðeris nəsa tovisi len nəmav,
ale vəha-sua ŋai mətoləboii ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətðeris
ləboi namilen nəsa tovisi len nəboŋ gail ta damәŋai. Mitimabe? 4 Gamit
naur ta damәŋai mətusa, mətsədaŋ len aGot sum̃an apəhavut tohusur
aulum̃an tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol
namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai
kelkel ur, aJonah.” Ale aYesu eriŋ galito, ivan dan galito.

Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail
(Mak 8.14-21)

5 Nəboŋ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət naðiltiwai, nəlolit
iboŋboŋ hən ləðesəŋon nabəta ideh van. 6 Ale aYesu ikel mai galito ke,
“Mətelələgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi
mai Sattiusi gail.” 7 Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaienan husur datsəlav
nabəta ideh gəmai.” 8 AYesu eləboi nənauan salito ŋa ike, “Gamit məttokad
natuhdəlomian ŋai, mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? 9 Mətsaləboi
sal a? Nəlomit iboŋboŋ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad
gail ƥisi məttosəŋoni a?* 10 Nəlomit iboŋboŋ hən natuhbəta tomәlevru hilat
lotovi 4,000 mai nəhad gail ƥisi məttosəŋoni a?* 11 Imabe? Mətunau sal ke
nusor husur nabəta m̃au a? Aoa! Be nukel mai gamit tətas ke, kətkəta gol
gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!” 12 Beti len namityal enan ŋai
lunau səhoti ke nəboŋ tokel nalələgauan mai galito, gai sasor husur nayis
len nabəta. Ao isor tas naƥusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

APita ikel kot aYesu
(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

13 AYesu eriŋ naut enan ale nəboŋ tobar naut a Sisarea Filippi, eus
ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan,
luke tovi ase?” 14 Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais. Galevis luke
aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual am.” 15 Beti eus
galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” 16 ASimon Pita isor vari ke,
“Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.” 17 Ale aYesu ikel
maii ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatun aJonah! Savi avan ideh len
navile a pan tokel vəhot natenan, be aTəmagw len nəmav ikel vəhoti mai
gaiug. 18 Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən
naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədaŋan
hən nəmatan edədas ðesəhor galito. 19 Nukele am mai gaiug ke, dereh
neviol hən naki hən nabopita hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav
mai gaiug. Natideh gəðikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi
tia len nəmav. Ale natideh gəðidam̃ həni len navile a pan, evi nəsa aGot

* **16:9:** Mat 14.15-21 * **16:10:** Mat 15.32-38

todam̃ həni tia len nəmav.”* 20 Beti aYesu ikel p̆uli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mak 8.31–9.1; Luk 9.22-27)

21 Len nəboŋ enan van, aYesu etub̆at kele ip̆arp̆ar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vəsa len nav̆ide tosob̆ur len navəlan alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, ab̆iltihai tutumav gail mai ahai p̆usan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmaribon̄ b̆itor dereh aGot tigol tile məhat. 22 Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etub̆at sor lan, ike, “Satimaiean, Nasub̆! Natgalenan salevisi hən gaiug!” 23 Be ipair van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəb̃ipes hab̆etw hən nəb̃iteh. Nənauan sam̃ gail ləsəpat len nəsa aGot tolaŋoni, lohusur nalaŋonian sinəvanuan ŋai.”

24 Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh b̆ike b̆ehusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai nalaŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau. 25 Husur avan ideh b̆ike b̆iwol hən nəmauran san gabag hən b̆etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san b̆imasig m̃os ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai. 26 Nəvanuan b̆ikad natit p̆isi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai b̆imasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi b̆eviol hən nəsa hən b̆ikad nəmauran enan a? 27 Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aŋel san gail len nədaŋan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav nap̆urp̆uran mai nəvanuan gail hən natit p̆isi lotogole, tinor hən nəsa lotogole.* 28 Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləb̃eris nagəmaian siNatun Nəvanuan hən b̆eil a m̃o hum aKiŋ.”

17

Namənas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)

1 Len nəmaribon̄ tomələvtes husur nəboŋ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiv̆an, aJemes mai aJon. Esəhar galit səb̃olito vi məhat len nav̆ehuh sua tosahsah. 2 Ale len nəholito egəm tile, nəhon em̃ial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.* 3 Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu. 4 APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəb̃eləŋoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̃, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

5 Nəboŋ aPita tosor sal, nəmavukasw tom̃ial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulum̃an notoləmas buni, notohəhav̆ur həni. Səsəloŋ husuri!” 6 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa. 7 AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.” 8 Ale nəboŋ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səb̃on ŋai, ləsaris avan ideh am.

9 Nəboŋ lotomariŋ vi pan len nav̆ehuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nəsa məttorisi mai avan ideh am vir aGot b̆igol aNatun Nəvanuan b̆ile məhat dan nəmatan.” 10 Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai p̆usan hən nalo luke aElijah timasgəm a m̃o, be lukele hən nəsa?”*

* **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23 * **16:27:** Psa 62.12; Rom 2.6 * **17:2:** 2Pit 1.16-18 * **17:10:** Mal 4.5

11 AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a m̃o
hən b̃igol təlmam hən natit p̃isi ləb̃inor. 12 Be len nətarhəte am, nukele
mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsakəta ləboii, lugol nəsa
lotoləŋoni həni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləŋon tisa
vəsa.” 13 Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor
mai galito husur aJon Baptais.

AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)

14 Nəboŋ lototəlmam dan naṽehuh tonoŋ, logəm hən naluṽoh, ale
aulum̃an sua egəm hən aYesu, etəŋedur bathurien, 15 ale ike, “Nasub̃,
gilolosa hən anatugw ulum̃an husur nahumatmat ibari gol ke eləŋon
isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-sob̃sob̃ur
len nəwai am. 16 Nosəhari van hən ahai susur sam̃ gail avil lodədas
ləb̃igol b̃imaur.” 17 AYesu isor vari ke, “Eee naur egai məttomətahun
nadəlomian, məttohusur nap̃isal tosa tokab̃kab̃ur, nitoh mai gamit tebəlav
mabe? Mətupar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar natətai
gəmai!” 18 Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len
namityal enan van imaur buni.

19 Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səb̃olit maii ke, “Imabe
ginamit namtsaləboi namtb̃ehut natəmat enan?” 20-21 Ale ikel mai
galit ke, “Mətodədasi bathut nadəlomian samit em̃idol, ekəkereh masuṽ.
Husur nokitin mai gamit ke, mətb̃ikad nadəlomian hun namisurhumastat
tomarisoris mətoləboi mətb̃ikel mai naṽehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale
dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətodədas mətb̃igol natesua, dereh
mətoləboi mətb̃igole.”*

AYesu isor tətas husur nəmatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)

22 Nəboŋ ahai susur gail lotob̃onb̃on len naut a Kalili, aYesu isor mai
galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan
gail. 23 Dereh ligol timat, ale len nəmariboŋ titor aGot tigol tile məhat.”
Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ahai susur gail loləŋon isa masuṽ.

Nətaks hən naim siGot

24 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum,
alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai
p̃usan sam̃, eṽur nətaks hən naim siGot m̃au a?”†

25 APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ tob̃is lohoim, aSimon sakel natideh
be aYesu isor a m̃o maii ike, “Simon, len nənauan sam̃ nəsa inor? Nau
nakiŋ gail len navile a pan. Ase eṽur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani,
anatulit gail o nametb̃os gail a?” 26 Ale aPita ikel maii ke, “Nametb̃os
gail.” Beti aYesu ike, “B̃imaienan, savi len anatulit gail hən ləb̃eṽuri. 27 Be
hən asike nəlolit b̃ipaŋpaŋ, givan hən nab̃iltiwai, bar hən nəhau. Naieh
metəkav gəb̃isah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisab̃ nakoin tovi
nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito m̃os nətaks sidaru.”

---

* **17:20-21:** Nalob̃ulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 21 Avil məttoləboi mətb̃ehut tomagenan nəboŋ mətsəhan be məttosor tuṽ ŋai. † **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi nap̃urp̃uran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. ‡ **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi nap̃urp̃uran hən nauman hən nəmariboŋ tovat.

18

Ase iyalyal səhor galit am
(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)

1 Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal sehor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav?” 2 Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito. 3 Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətɓipair dan naṽide tosa samito hən mətɓesuṃan atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətoɓis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. 4 Imagenan, avan ideh ðeriŋ gai hum tovi ut kəmas suṃan natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. 5 Ale avan ideh tohəhaṽur hən natuhtətai suṃan egai ðitah maii len nahəsagw, gai ehəhaṽur hən ginau nəɓitah maii.

6 “Ale avan ideh ðigol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, ðiteh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləɓitahətah hən naðiltivat len naholoan, ale ləɓibar həni len tas hən ðimaduŋduŋ butitas tosareh vi pan.* 7 Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaienan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləɓevisi. 8 Ale, navəlaṁ o nariem̃ ðigol gaiug gəɓigol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəɓikad nəmauran vi sutuai be nariem̃ ðisa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gəɓikad nariem̃ gəlar ƥisi arðivoi ale aGot ðibar hən gaiug len nəhab topaŋ vi sutuai. 9 Namətaṁ ðigol gəɓiteh len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəɓikad nəmauran vi sutuai be namətaṁ ðesua ðiðesw, natenan esəhor gəɓikad namətaṁ gəlar ƥisi arðivoi ale aGot ðibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

Nəɓol ƥusan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)

10-11 “Mətelələgau hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukele mai gamit ke, aŋel gail lotokətkəta təban galito, loləboi tabtab hən ləɓisor mos galito len nəhon aTəmagw len nəmav.†

12 “Mitinau natsua. Avan ideh ðikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len naṽehuh hən ðia doŋ tosua toyar lab vi tut. 13 Ale ðisaði, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut. 14 Imagenan, savi nalənonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideh ðimasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

15 AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadəlomian ðigol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səɓon, kel ƥarƥar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai ðesəsəloŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam həni suṃan na-ke-wawa-an len nadəlomian. 16 Be asike ðesəsəloŋ hən gaiug, gesəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gəɓehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ

* **18:6:** Naðiltivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən ðebul dasdas nawit hən ðegəm vi flaua. † **18:10-11:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 11 Husur aNatun Nəvanuan egəm hən ðilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito.

avan ideh ɓikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil ꝑarꝑar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.’* 17 Be asike ɓesəsəloŋ husur galito, kel ur natit ꝑisi mai naɓonɓonan kavkav silat lotokad nadəlomian len naut enan. Asike ɓesəsəloŋ husur alat lotokad nadəlomian am, len nənauan samm̃ riŋi tesumm̃an nametɓos səkad nadəlomian o nəvanuan nətaks.

18 “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gəɓ̃ikai tasi len navile a pan tevi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideh gəɓ̃idamm̃ həni len navile a pan tevi nəsa aGot todamm̃ həni tia len nəmav.* 19 Nukel tətas hən nakitinan mai gamit ke, gamit ɓeru arɓikad nənauan ɓesua husur natideh len navile a pan, nəsa arɓeusi, aTəmagw len nəmav dereh tigole mm̃os gəlaru. 20 Husur toru o totor lotoɓon len nahəsagw, ginau nutah mai galit ei.”

Naruɓatian

21 Beti aPita egəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadəlomian sua ɓigol nəsaan tabtab hən ginau, neruɓat nəsaan san vəha-vis? Neruɓat gail vəha-məlevru a?” 22 AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəha-məlevru, avil nuke geruɓat gail səŋavur vəha-məlevru vəha-məlevru.‡ 23 Imaienan, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakiŋ sua toke naslev san gail lisar gel nəkabut salit maii. 24 Nəboŋ totuɓat us nəkabut salito, losəhar avan sua van həni tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ŋai evi naꝑurꝑuran hən nauman hən nasihau tovi 15. 25 Husur atenan todədas ɓisar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke teꝑur hən asoan mai anatun gail hən ləɓ̃egəm vi slev gail ale teꝑur hən natit ꝑisi am gai tokade, hən ɓisar gel nəkabut san. 26 Ŋa naslev iteh bathurien, eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam hən natit ꝑisi mai gaiug.’ 27 Nəlon amasta itaŋis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən ɓivan.

28 “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100.§ Ale naslev itah gat togon, tuɓat təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginau!’ 29 Ale naslev togon iteh bathurien eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’ 30 Be naslev ta mm̃o emətahuni. Ivan, gole hən ləɓ̃itah gat togon, riŋi len naim bəbaŋis vir ɓisar gel ꝑis nəkabut san. 31 Nəboŋ naslev galen am lotoris nəsa tovisi, lulolosa masuṽ, ale lua kel ur natit ꝑisi lotovisi mai amasta salito. 32 Ale amasta ekis naslev ta mm̃o gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut samm̃ ꝑisi husur goŋir ginau həni. 33 Ivoi am gətalolosa hən naslev togon summ̃an ginau notololosa hən gaiug.’ 34 Ale len nəlol paŋpaŋ san, amasta eriŋi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis hən ləɓ̃igol niben atenan ɓepəŋas vir ɓisar gel natit ꝑisi gai tokabut həni. 35 Len naṽide tomagenan, len nəlomito asike mətɓ̃eruɓat kitin hən nəsaan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

---

* **18:16:** Deu 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ **18:22:** Nəboŋ aYesu ekəmaienan, namilen ke datimasruɓat nəsaan sinəvanuan nadəlomian tabtab, nanoŋan teɓuer. § **18:28:** Natenarius evi nəvat naꝑurꝑuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

19

Nativosan
(Mak 10.1-12)

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, eriŋ naut a Kalili, evi Jutea len naut
tarhəwisel Jortan. 2 Naðiltiluvoh gail lohusuri, ale igol galit lumaur ei.
3 Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkos len nasoruan
san, mədas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən aulum̃an ðetivos hən asoan,
riŋ gaðulani husur nənauan o naləŋonian sitenan ŋai a?*” 4 Ris aYesu
tosor var galit ke, “Mətsavuruŋ natosian siGot toke ‘sutuai len natuðatan
aGot igol naulum̃an mai napəhavut a?’* 5 Ale aGot ike, ‘Bathut natenan,
naulum̃an dereh teriŋ atəman mai anan hən ðeudud mai asoan, ale
aresua sum̃an artovi niben tosua ŋai.’* 6 Husur arsaru am, arosua ŋai.
Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.” 7 Ale lousi ke,
“Ðimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naulum̃an tilav naloðulat hən na-
tivosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?”* 8 AYesu ikel mai
galit ke, “AMoses idam̃ həni ke məttotivos hən asoamito husur nəkadumit
ihaihai masuv̄, avil sutuai len natuðatan, səmaienan. 9 Be nukel mai
gamito ke naulum̃an ideh totivos hən asoan naut kəmas alitenan sagol
naitian tosa, ale tolah mai napəhavut ideh am, atenan igol naitian toður
kotov nəlahan.” 10 Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan naulum̃an
tokade mai asoan ðimaienan, nəlahan toðuer ivoi am.” 11 Ris aYesu tosor
var galit ke, “Savi nəvanuan p̃isi loləboi ləb̃esəsəloŋ səhot nap̃usanan enan,
be aGot ilav nədaŋan mai galevis ŋai hən ləb̃eləboi ləb̃igole. 12 Husur
sogsog galevis lovi sogsog nəboŋ analit lotopas galito, be sogsog galevis
am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsəlah m̃os
natohan pipihabəlan aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losum̃an
sogsog gail. Avan ideh toləboi ðesəsəloŋ səhot natenan, tesəsəloŋ səhoti!”†

AYesu mai alahutai
(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

13 Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən ðeriŋ
navəlan gəlaru len galito ale sor tuv̄. Avil ahai susur gail losivoh len galito.
14 Be aYesu ike, “Mitidam̃ hən alahutai ləb̃egəm hən ginau; samteil gol
galito! Husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi silat lotosum̃an
alategai.” 15 Ale nəboŋ aYesu toriŋ navəlan gəlaru len galito tonoŋ, eriŋ
naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite
(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

16 Len nəboŋ sua, aulum̃an sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai p̃usan,
nigol natit tovoi sa hən nəb̃ikad nəmauran vi sutuai?” 17 AYesu isor vari
ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ŋai tovoi. Be
gəb̃ike gəb̃evi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todaŋ gail siGot
tokele.” 18 Ike, “Nakelean todaŋ gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan
ideh timat,‡ sagigol naitian toður kotov nəlahan, sagevənah, sageliboŋ len
nakotan, 19 geputsan atəmam̃ mai anam̃ len nənauan sam̃, ale ləmas bun

---

* **19:3:** Nativosan evi na-tos-gati-an hən napəpehwan silarmisoan sua hən asike arðilah am.
* **19:4:** Gen 1.27, 5.2 * **19:5:** Gen 2.24 * **19:7:** Deu 24.1-4; Mat 5.31 † **19:12:** Sogsog evi nabuai o naðuluk o naulum̃an ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi. ‡ **19:18:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o naləŋonian sam̃ ŋai.

nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sumãn gotoləmas bun gaiug gabag.”* 20 Nəmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen p̃isi tia. Nəsa ipat sal hən nəb̃igole?” 21 AYesu ikel maii ke, “Gəb̃ike gəb̃inor kavkav len nəhon aGot, gia p̃ur hən natit p̃isi samã, ale viol hən nəvat han mai naməsal gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati mõs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

22 Nəboŋ nəmantuhmar tosəsəloŋ hən natenan, ivan, eləŋon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isoƀur. 23 Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idaŋ habat hən avan ideh topul hən natite ƀeƀis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.” 24 Ikele am ke, “Idaŋ habat hən nəkamel ƀeƀis tur len naƀurhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan topul hən natite ƀeƀis len natohan pipihabəlan aGot.” 25 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, ahai susur gail lup̃aŋ habat, luke, “Ɓimaienan, as teƀis lan? Səkad avan ideh ƀikad nəmauran vi sutuai!” 26 Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləb̃igol natenan, avil aGot eləboi ƀigol natit p̃isi.” 27 Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtoriŋ natit p̃isi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?” 28 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboŋ navile a pan ƀiveveu, nəboŋ aNatun Nəvanuan ƀebətah len naƀiltihai bətbətah san toyalyal hum akiŋ, gamit am məttohusur ginau, dereh mətebətah len naƀiltihai bətbətah gail lotovi 12 hən mətb̃epəpehun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael. 29 Ale avan ideh toriŋ naim gail o avãn gail o avãvinen gail o atəman o anan o anatun gail o nətan mõs nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 maii, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai maii. 30 Ale naƀiltivanuan isoƀur gagai, asike lovi natideh; ale isoƀur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi ƀiltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

1 AYesu ep̃usan am ke, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan somãilan hən ƀidas lalumãn mõs nauman hən nəhol nakrep san. 2 Lous nəvat ale idamã hən ƀeṽur galit hən natenarius hən nəmariboŋ tesua.* Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san. 3 Len namityal toməlapat dudulan evivile tətas, ale eris alalumãn lotoil kəmas len nəmaket. 4 Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh neṽur gamito tinor.’ 5 Ale luvan. Len natuƀlial mai len namityal totor ut mədau, len naṽide tomaienan, amahean idas lalumãn tətas. 6 Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətoil kəmas gegai len nəmariboŋ kavkav?’ 7 Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namtƀeum.’ Ŋa ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətevi lan nəhol nakrep sagw.’

8 “Nəboŋ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai aƀiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalumãn nauman gəmai ale v̄ur galito, tuƀat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a mõ.’ 9 Ale nəboŋ alat lototuƀat len namityal torim ut mədau lotogəmai, ev̄ur galit v̄isusua hən natenarius tosua. 10 Ale nəboŋ tobar alat lotoil a mõ, lunau ke ləb̃ikad

* **19:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18 * **20:2:** Natenarius evi naƀurp̃uran hən nəmariboŋ tosua.

nəvat ðesəhor galit lotogəm a tahw. Be eṽur galit ṽisusua hən natenarius tosua ŋai. 11 Nəboŋ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsahəhaṽur hən nəvat, 12 luke, ‘Alategai lotomadhagəmai, loum husur nəhaua tosua ŋai, be gaiug, goṽur galito ƥitoṽ hən ginamito. Be ginamito, namttodaŋ ður naðiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmariboŋ kavkav!’ 13 Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədas gaiug. Gaiug gudam̃ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe? 14 Lav nəvat tovi esam̃, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug. 15 Gunau ke sanor hən nə̃bigol nəsa notoləŋoni hən natit sagw gail a? Nəlom̃ itaðulol bulos ginau husur noviol habat a?’ ”

16 AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi ðiltivanuan, leil a mõ; ale alat lototibau, lotoil a mõ, dereh asike lovi natideh.”

AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san
(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

17 Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən ðisor mai galit sə̃bolito, ikel mai galit ke, 18 “Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aðiltihai tutumav mai ahai ƥusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisað səhoti ke tipanis, timat. 19 Dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju hən lə̃bisor vilesi, bilas habat həni, ale ƥos gati len nəhai balbal. Be len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

Nausian sinan aJemes mai aJon
(Mak 10.35-45)

20 Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatun ulum̃an gəlaru gəm hən aYesu, etəŋedur bathurien hən ðeus natsua həni. 21 AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa?” Isor vari ke, “Nuke gikel gati ke nəboŋ gə̃bevi Kiŋ, alarmiṽan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.” 22 AYesu ekəta ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərə̃emun len naðiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an ginau nə̃emun lan a?” Arukel maii ke, “Namroləboi namrðigole.” 23 Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len naðiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nə̃bidam̃ həni. Ipat len aTəmagw hən ðidam̃ hən ase arðebətah ei, husur gai eutaut hən naut eru mõs gəlaru.”

24 Nəboŋ ahai susur tosəŋavur am lotosəsəloŋ hən natgalenan, nəlolit epəŋas alarmiṽan. 25 Be aYesu ekis galit ƥisi gəmai, ike, “Mətoləboii ke nəgavna hən nametðos gail lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaŋan hən na-il-a-mõ-an, nəvanuan totibau salito loil a mõ hən nəvanuan salit gail. 26 Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai. 27 Ale gamit ideh toke teil a mõ hən gamito, gai tegəm vi slev samit m̃au. 28 Tesum̃an ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən lə̃bevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən ðevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən ðevi na-ƥur-kuvi-an mõs navivilean hən nəvanuan tosoður dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

AYesu igol nametɓesw eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

29 Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboŋ
lotoriŋ naut enan, naɓiltiluvoh lohusur aYesu. 30 Ikad nametɓesw eru
artobətah len nəgarhəp̃isal, ale nəboŋ artosəsəloŋ həni ke aYesu tovot van,
arukai ke, “Nasuɓ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!” 31 Naluvoh
losivoh len gəlaru hən naut ɓeɓut hən gəlaru. Be lukai habat am ke,
“Nasuɓ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!” 32 Ale aYesu eil, ikai
van hən gəlaru ke, “Mərolәŋon ke nigol nəsa hən gaməru?” 33 Arusor vari
ke, “Nasuɓ, namrolәŋon nakətaan!” 34 Ale nəlon aYesu itaŋis gəlaru, ibar
namətalaru. Vəha-sua ŋai arokəta tətas, beti arohusuri.

21

AYesu eɓis len naut a Jerusalem hum akiŋ
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

1 Nəboŋ lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas
tarhəvehuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van. 2 Ikel mai gəlaru
ke, “Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ŋai dereh məreris natoŋki sua
lotobaŋisi ei mai natuhtoŋki ulum̃an san. Sah ruɓat gəlaru, sehar gəlar
gəmai. 3 Ale avan ideh ɓikel natideh mai gaməru, mirikele ŋai ke, ‘Nasuɓ
timaskad gəlaru.’ Ale vəha-sua ŋai dereh atenan tidam̃ hən gəlaru.”

4 Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur ɓisarpoh. Ike,

5 “Kel mai anatvavin aSion* ke,
‘Geris! AKiŋ sam̃ egəm hən gaiug,
nəlon eməɗau, ebətah len natoŋki,
natuhtoŋki ulum̃an tovi anatun natoŋki sua.’ ”*

6 Ŋa ahai susur eru aruvan, arugol ŋai nəsa aYesu tokel mai gəlaru.
7 Arosəhar natoŋki mai natuhtoŋki gəmai, ale aroriŋ nahurabat naut
susus gail len gəlaru hən aYesu ɓebətah len gail. 8 Naɓiltiluvoh luvolsan
nahurabat salit gail metp̃isal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail,
lobubulan gail husur nametp̃isal. 9 Alat lotoyar a m̃o hən aYesu mai alat
lotohusuri lukai ke,
“Hosanna van hən aNatun ulum̃an siTevit! Putsani!
AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasuɓ!
Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”*

10 Nəboŋ aYesu toɓis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal
tavtavor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?” 11 Naluvoh luke, “Ahai kelkel
ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

AYesu ivahvahur naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

12 Beti aYesu eɓis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat
lotop̃ur hən natit gail mai alat lotovur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat
lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotop̃ur hən nətav gail.† 13 Ale
ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi hən naim
hən na-sor-tuṽ-an,’* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənvənah
gail.”*

---

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am.
* **21:5:** Zec 9.9; Isa 62.11 * **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** Nətav ehum navimal topəhapəhw.
* **21:13:** Isa 56.7 * **21:13:** Jer 7.11

14 Nametƀesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis
naim siGot, ale igol galit lumaur. 15 Aƀiltihai tutumav mai ahai p̃usan
gail hən nalo nəlolit ipaŋpaŋ nəboŋ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan
p̃isi lotomaŋmaŋ lan, mai nəboŋ lotosəsəloŋ hən atuhlahutai lotokai len
naholəvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hən aNatun ulum̃an
siTevit! Putsani!” 16 Ŋa lous aYesu ke, “Gosəsəloŋ hən nəsa alategai
lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mətsav̄uruŋ natosian
siGot boŋ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an m̃os gaiug
gabag len nabuŋon atuhlahutai mai len nabuŋon atuhtətai gail lotosus
sal a?’ ”*
17 Beti eriŋ galito, evivile dan naƀiltivile, evi Petani ale itoh ei len
nalenmariug.

AYesu isor len nəhai nafik
(Mak 11.12-14, 20-24)

18 Dudulan som̃ilan, nəboŋ aYesu totəlmam vi lan naƀiltivile, imalkəkat.
19 Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das v̄ite soƀuer husur nəhai
ibaŋ lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiv̄an am vi sutuai!” Vəha-sua ŋai
nəhai nafik enan eməlaŋ.
20 Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, “Nəhai nafik
egai eməlaŋ tutut maiegai mabe?” 21 AYesu isor var galit ke, “Nokitin
mai gamit ke, mətb̃ikad nadəlomian, nə-lon-uri-an ƀeƀuer, nəsa tovisi hən
nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ŋai, məteləboi mətb̃ikel
mai nav̄ehuh egai ke, ‘Makuv, bar hən gaiug len tas,’ ale dereh tevisi.
22 Ale mətb̃ikad nadəlomian, natit p̃isi mətb̃eusi len na-sor-tuv̄-an, natideh
mətb̃eusi, dereh mitikade.”

Nausian husur nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an siYesu
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)

23 AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, eƀis lan, ale nəboŋ
top̃usan ei, aƀiltihai tutumav mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail
logəm həni, lous taltal həni ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan na-il-a-m̃o-
an ta be? Len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan na-il-a-m̃o-an enan mai
gaiug?” 24 AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hən gamit bai.
Mətb̃isor var nausian sagw, dereh nikel ur nədaŋan na-il-a-m̃o-an notogol
natgalenan lan mai gamito. 25 Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-m̃o-
an aJon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?” Lusor
kitevi len galit gabag, luke, “Datƀike, ‘Egəm len nəmav,’ dereh tike, ‘Imabe
mətsadəlom aJon?’ 26 Avil datƀike, ‘Egəm len nəvanuan,’ datomətahw len
naluv̄oh husur galit p̃isi lunau ke aJon evi ahai kelkel ur.” 27 Ŋa lusor var
aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “B̃imaienan, ginau am,
asike nukel mai gamito, nədaŋan na-il-a-m̃o-an notogol natgalenan lan.”

Nəb̃ol p̃usan husur anatun ulum̃an eru

28 AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulum̃an sua ikad anatun
ulum̃an eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, damənai gia um len
nəhol nakrep.’ 29 Anatun isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ
namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan. 30 Beti atata ivan hən
anatun togon am ikel nasoruan top̃itov̄ hən tokele a m̃o tia. Ale anatun
togon isor vari ke, ‘Ale Nasuƀ, nivan bai.’ Wake səvan. 31 Len gəlaru,

* **21:16:** Psa 8.2

anatun ulumãn ta be igol nəsa atata sələru tolәŋoni?” Lusor var aYesu, luke, “Anatun atata tosor maii a mõ.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaṽut lotoƥur hən nibelito saltoyar a mõ hən gamito vi lan natohan pipihabəlan aGot. 32 Husur aJon egəm hən gamito hən ðeṽusan gamit hən naƥisal hən nanoran, be mətsadələomi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaṽut lotoƥur hən nibelito, lodələomi. Naut kəmas mətoris natenan, len namityal tohusuri, mətsagəgel hən nənauan samito hən mətb̃edələom nəsa tokele.”

Nəb̃ol ƥusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)

33 AYesu ike, “Səsəloŋ hən nəb̃ol ƥusan sual am. Ikad naulumãn tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir naður hən ðegəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idamã hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləb̃irentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.* 34 Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən ðimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̃epəpehun naṽit nakrep galevis tovi esan. 35 Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luṽas esua, lugol esua imat ale lotuṽ sual am. 36 Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta mõ, be alat lotorentem nəhol lugol naṽide toƥitoṽ hum ta mõ. 37 Len naməkot esəvat anatun ulumãn van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh leputsan anatugw ulumãn len nənauan salito, ligol nəsa ðikele.’ 38 Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatun ulumãn, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan ðimat. Gəmai, datiparu buni hən datðikad natit ƥisi ðevi esan nəboŋ atəman ðimat.’ 39 Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni. 40 Imaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep ðegəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?” 41 Lusor var aYesu ke, “Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuṽ mai galito. Beti tidamã hən nəvanuan galevis am ləb̃irentem nəhol, ləb̃ilav naṽit nakrep maii nəboŋ ləb̃imen.”

42 AYesu ikel mai galit ke, “Mətsaṽuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,

“ ‘Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ŋai ðeləboi ðigol naim ðihav mai ðinor.
Ale evi Nasuð aGot togol nəvat tomagenan
ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa togole.’*

43 “Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihabəlan dan gamito, ale tilavi mai naluṽoh hən nəvanuan tile ləb̃igol naṽite tovi nalәŋonian san. 44 Avan ideh ðiteh len nəvat enan, dereh timaðurður, mai avan ideh, nəvat ðiteh lan, dereh tipat dole.”‡

45 Nəboŋ aðiltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəb̃ol galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito. 46 Imagenan ludas ƥisal hən ləb̃itah gati, be lomətahw len naluṽoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

---

* **21:33:** Isa 5.1-2 * **21:42:** Psa 118.22-23 ‡ **21:44:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

22

Nəb̃ol p̃usan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)

1 AYesu iƀol p̃usan tətas mai galit am, ike, 2 “Natohan pipihabəlan aGot
len nəmav imaiegai. Ikad nakiŋ sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan
sinatun ulum̃an. 3 Eus nəvanuan isoƀur hən ləb̃egəm hən nəlahan enan.
Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləb̃ekis nəvanuan
galenan gəmai, be lomətahun ləb̃egəmai. 4 Esəvat naslev galevis am, ike,
‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun
naƀuluk ulum̃an mai natuhƀuluk tokənoh gail, ale natit p̃isi eutaut tia.
Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’ 5 Avil alat akiŋ tous galit ləb̃egəmai,
ləsasəsəloŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim
p̃urp̃ur san. 6 Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədas bun galito
vagol lumat. 7 Akiŋ nəlon ipaŋpaŋ masuṽ. Esəvat navəshəsoltia san hən
ləb̃iṽabun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləb̃epəŋas naƀiltivile salito.
8 Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be
alat notous galit hən ləb̃egəmai ləsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan
sagw, sanor hən ləb̃egəmai. 9 Imaienan, mitivan hən nametp̃isal pasil
gail, ale nəvanuan ideh mətb̃isaƀi, usi hən ƀegəm vi lan nəhanan nəlahan.’
10 Ale naslev galenan luvan husur nap̃isal gail. Lokis galit p̃isi lotosaƀ
gail ƀonƀon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən
nəvanuan. 11 Be nəboŋ akiŋ toƀis lohoim san hən ƀeris alat lotohan, eris
aulum̃an sual ei sasun nahurabat nəlahan. 12 Ale ikel maii ke, ‘Eee Tegai,
gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut
toƀut hən atenan. 13 Beti akiŋ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke,
‘Baŋis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut!
Len naut enan dereh litaŋ, lides batriṽoriṽ.’ ” 14 AYesu imaris kotov
nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isoƀur be ilekis hən evis ŋai.”

Vur nətaks seSisa
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

15 Ale naFarisi gail luvan. Nəboŋ lotovan tonoŋ, Luƀonƀon, lusor utaut
hən ləb̃igol aYesu ƀekəkos len nasoruan san. 16 Beti losəvat ahai susur
salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi
ke, “Hai p̃usan, namtoləboii ke gokitin, gop̃usan hən nap̃isal siGot len
nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan ƀetibau o ƀevi naut kəmas savi
natideh len gaiug. 17 Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datƀeṽur
nətaks van hən aSisa m̃au a? Gunau mab həni?” 18 Be aYesu eləboi
nagərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev
ginau hum mətb̃igol ke nekəkos? 19 Vusan ginau hən natenarius hən
nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni. 20 Eus galit ke, “Nəhon mai
nahəsan ase arupat len nakoin egai?” 21 Lusor vari ke, “ASisa.” Beti
ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai
aGot nəsa tovi siGot.” 22 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, lup̃aŋ, beti loriŋi,
luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

* **22:16:** Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik tolərən ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiŋ len naut a Jutea, hən naut a Jutea ƀipat akis len navəlan aRom.

23 Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan
nəmatan eðuer), logəm həni, lousi* 24 luke, “Hai p̃usan, aMoses ikele ke,
‘Aulum̃an ideh ðimat anatun ðeðuer, av̋an matmat tilah mai nəbatunau
enan hən ðipas anatun gail hən av̋an tomat ðikad anatun gail.’* 25 Ikad
alatmiv̋an tomələvru len ginamito. Ahai a m̃o ilah, ale imat, anatun
eðuer. Ale av̋an tohusuri ilah mai asoan aten tomat. 26 Av̋an enan am
imat, anatun eðuer, ale av̋an tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan
van vəbar alatmiv̋an p̃isi lulah mai alitenan. 27 Ale nəboŋ alatmiv̋an
p̃isi lotomat, alitenan tu imat. 28 Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-
məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiv̋an tomələvru ta
be, husur ilah mai galit p̃isi?” 29 AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur
mətsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san. 30 Husur len na-le-məhat-an
dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idam̃ hən ləb̃ilah,
be dereh lesum̃an aŋel gail len nəmav ləsəlah. 31 Be datðisor husur na-le-
məhat-an dan nəmatan, mətsav̋uruŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike,
32 ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’* Gai
savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”
33 Nəboŋ naluv̋oh gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmaŋ len
nap̃usanan san.

Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail p̃isi am
(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

34 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am,
naFarisi gail luðonðon, 35 ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus
nausian sua həni hən ðekəkos len na-sor-vari-an san. 36 Ike, “Hai p̃usan,
len nalo gail, ta be esəhor gail p̃isi am?” 37 AYesu isor var galit ke,
“ ‘Geləmas bun Nasuð aGot sam̃ len nəlom̃ kavkav, nanunum̃ kavkav, mai
nənauan sam̃ kavkav; len gaiug kavkav.’* 38 Enan evi nakelean todaŋ
totibau, tosəhor gail p̃isi am. 39 Nakelean todaŋ tohusuri ehum enan,
ike ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̃an gotoləmas bun
gaiug gabag.’* 40 Nakelean eru enan artodaŋ arovi nəbathut nalo kavkav
mai nap̃usanan sihai kelkel ur gail p̃isi.”

Anatun ase aKristo, aGot totabtabuh lan?
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

41 Beti aYesu eus naFarisi gail lotoðonðon, 42 ike, “Mətb̃inau aKristo,
aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?”
Lusor vari ke, “Anatun siTevit.”† 43 Beti aYesu eus galit ke, “Bimaienan,
nəboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən
aMasta? Husur aTevit ike,
44 “ ‘Nasuð aGot ikel mai aMasta sagw, ke
“Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu,
vir nəb̃eriŋ aenemi sam̃ gail pipit nariem̃ gəlaru
hən ləb̃evi ut kəmas.” ’*
45 “Imaienan, aTevit ðekis aKristo hən aMasta san, evi anatun mabe?”
46 Be səkad ideh toləboi ðisor var aYesu. Len nəboŋ enan van, galit p̃isi
lomətahw hən ləb̃eus nausian ideh həni am.

---

* **22:23:** Uman 23.8 * **22:24:** Deu 25.5-6 * **22:32:** Exo 3.6 * **22:37:** Deu 6.5 * **22:39:** Lev 19.18 † **22:42:** NaJu gail p̃isi loləboii ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. * **22:44:** Psa 110.1

23

AYesu isor tas naƀiltiJu gail
(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

1 Beti aYesu isor mai naluṽoh gail mai ahai susur san gail. 2 Ike, "Ahai
p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləb̃ep̃usan
hən nalo siGot.* 3 Imaienan, səsəloŋ husur galito, gol natideh lotokel mai
gamito hən mətb̃igole. Avil samtigol tətoṽ hən nəsa lotogole, husur ləsagol
nəsa lotop̃usan həni. 4 Lukai tas natit isoƀur, lugol nalo isoƀur am lotodaŋ
habat hən nəvanuan ƀehusur gail. Ehum lotobaŋis gat natit toməlas
habat, ale lotoriŋi len nəbathuvəson nəvanuan hən ƀevusi. Be lomətahun
ləb̃igol natideh hən ləb̃esusupah mai nəvanuan hən ƀerusan natgalenan
toməlas. 5 Natit p̃isi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləb̃erisi ŋai. Galit,
lukad nabokis gail lotosəŋon natosian siGot len gail hən ləb̃ibaŋis gail
len navəlalit mai nabunəholito.* Be məteris, lugol nabokis gail lup̃osp̃os,
lugol nasum̃arhət nahurabat salit gail lobəlbəlav. 6 Loləŋon masuṽ hən
ləb̃ebətah rivuh len naƀiltihanan ideh, loləŋon nəhai bətbətah tovoi ŋai
len naim naƀonƀonan. 7 Loləŋon masuṽ hən nəvanuan gail ləb̃ike, 'Ivoi,'
mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləb̃ekis galit, 'Hai p̃usan.'† 8 Be
avan ideh satekis gamit hən 'Hai p̃usan,' husur mətukad ahai p̃usan tosua
ŋai, ale gamit p̃isi mətop̃itp̃itoṽ sum̃an na-ke-ṽan-an gail. 9 Ale samtinau
avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttokisi hən, 'Tata,' husur
esua ŋai evi aTata samit len nəmav. 10 Avan ideh satekis gamit hən 'Hai
p̃usan,' husur esua ŋai evi ahai p̃usan samito, evi aKristo. 11 Gamit ideh
toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət samito.
12 Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol
gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi məhat.

13-14 "Be gamit məttovi ahai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi
vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur
mətokəkol hən nabopita hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav len
nəhon nəvanuan gail. Bathut mətsab̃is lan ale alat lotoke ləb̃eƀis lan,
mətsədam̃ hən ke leƀis.‡

15 "Gamit məttovi ahai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi van-
uan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur
len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətb̃egəgel hən
nadəlomian sinəvanuan ƀesua ŋai, hən ƀikad nadəlomian seJu gail. Ale
nəboŋ tohusur nadəlomian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke
inor hən nəhab nəmatan ŋai.

16 "Gamit məttoil a m̃o, məttosəhar nəvanuan gail, mətovi metƀesw gail,
nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len nap̃usanan samit mətuke,
'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, nakelean
san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan

---

* **23:2:** Len nasoruan ta Kris ike lobətah len nəhai bətbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hən ləb̃ep̃usan hən nalo aGot tolavi mai a Moses. * **23:5:** Num 15.38-41

† **23:7:** Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai p̃usan.

‡ **23:13-14:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 14 Gamit məttovi ahai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətuhan nəvat sibatunau pəhaṽut gail, vənoh naim salit gail. Ale mətusor tuṽ ebəlav hən mətb̃ipatpat gamit məhat. Husur natenan, aGot dereh tipansem habat hən gamito.

nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi ðimakuv dani.’
17 Metðesw gail! Melmel gail! Mətoləboii ke naim siGot esəhor masuṽ
hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səb̃on, husur ŋai topat
len naim siGot. 18 Ale len naƿusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota
gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, nakelean san savi
natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naviolan
topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi ðimakuv
dani.’ 19 Metðesw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuṽ hən
naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səb̃on husur ŋai topat
len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot. 20 Imaienan, avan
ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, gai ita gat
na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan natideh topat lan.
21 Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, gai
ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan atenan totoh
lan. 22 Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmav, gai
ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan naðiltihai bətbətah siGot, mai len
nahəsan atenan tobətah lan.

23 “Gamit məttovi ahai ƿusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan
gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut
tosua len nasəŋavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin,
mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətsagol natit totibau gail səhor natgale-
nan len nalo. Mətsagol sanor van hən nəvanuan gail, mətsalolosa hən galito.
Mətsariŋ nəlomit len aGot, mətsədaŋ lan. Ivoi hən məttagol natgalenan ale
sa-nəlomit tiboŋboŋ hən mətb̃eviol hən tesua len nasəŋavuran.* 24 Gamit
məttoil a m̃o, məttosəhar nəvanuan gail, mətovi metðesw gail! Mətohisi hən
mətb̃ehusur natuhlo ƿisi, be mətsagol naðiltitit gail lotopat lan. Ehum
məttob̃ir nəwai tur len nəkaliko hən asike mətb̃edəlom nahonon ideh, be
mətodəlom nəkamel mətsarisi.§

25 “Gamit məttovi hai ƿusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan
gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətokəkas
navivile hən naðiliwai mai nasiloh, be nəlolit eƀiŋb̃iŋal. Nəlomit epul
hən na-ləŋon-masuṽ-hən-natite-an mai nagolean hən natideh məttoləŋoni.
Mətsənau nəvanuan ideh am. 26 Farisi namətamit toðesw! Kəkas nəlon
naðiliwai a m̃o, hən navivile am ðiveveu.

27 “Gamit məttovi hai ƿusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan
gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətohum
naðurhes lotopiti pəhapəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul
hən nabəlasun nəvanuan tomat gail mai natit gail am toðos nətan. 28 Gamit
mətumaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mətunor, avil
len nəlomito, mətopul hən nagəgərasan, mətutoh hum nalo savi natideh.

29 “Gamit məttovi hai ƿusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan
gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətoum hən
naðurhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun
galito, ale mətovəhas naðurhes silat lotonor len nəhon aGot. 30 Beti,
sum̃an məttavoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, ‘Dattatoh len nəboŋ
setəmadat ta sutuai, asike dattaƀon mai galito nəboŋ lotogol nəda hihai
kelkel ur gail lotosel.’ 31 Nəboŋ məttokəmaienan, mətukel koti ke məttovi
anatulit gail, məttosa sum̃an alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail.

* **23:23:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **23:24:** Nahonon mai nəkamel, gəlar ƿisi arsaveveu len nalo siMoses.

32 Gamit m̃au, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototuƀat həni, mitigol tihav!
33 Mətovi m̃at gail mai anatun nəvaipa gail!** Mitigam yav dan nəpanismen
hən naut nəmatan mabe? 34 Husur natenan, dereh nesəvat ahai kelkel
ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hən nəmauran tonor, mai ahai p̃usan
gail hən nalo, van hən gamito. Dereh mititahətah hən galevis len nəhai
balbal hən ləƀ̃imat. Galevis am mətebilas habat hən galito len naim
naƀonƀonan samito, hut galit van husur naƀiltivile v̈isusua. 35 Ŋa
nəmatan silat lotonor p̃isi len navile a pan, dereh lipat len navəlamito;
tuƀat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun ulum̃an
aParakiah,†† məttotubuni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot.*
36 Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hən nəmatan galen p̃isi, dereh
tibar naur ta damən egai.

AYesu ilolosa hən naut a Jerusalem
(Luk 13.34-35)

37 "O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun
ahai pispisul gail aGot tosəvat galit van hən gaiug. Akis nuke nigol ana-
tum̃ gail liƀonƀon hum natopəhav̈ut togol natuhman san gail luƀonƀon
hən ƀihavhav hən galito. Be gomətahuni. 38 Geris! AGot erin gaƀulan
naim sam̃ gol eƀəƀ̃esw.* 39 Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike
mətoris ginau am van vəbar mətƀ̃ike, 'AGot tivoi hən atenan togəm len
nahəsan Nasuƀ aGot!' "*

24

AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)

1 Nəbon aYesu torin naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai
susur san gail logəm həni hən ləƀ̃ev̈usani hən naim gail ei. 2 Be aYesu ikel
mai galit ke, "Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir
p̃isi hən asike ikad nəvat ideh gegai ƀepəlah len nəvat togon."

Natit gail lotov̈usan nagəman hən nanoŋan hən navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)

3 Beti nəboŋ aYesu tobətah səƀ̃on len Nav̈ehuh Oliv, ahai susur san
gail logəm həni luke, "Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ŋais?
Nəsa tev̈usan nagəmaian sam̃? Nəsa tev̈usan nəboŋ navile a pan ƀinoŋ?"
4 AYesu isor var galit ke, "Mətelələgau! Avan ideh sategəras gamito,
5 husur dereh tisoƀur legəm len nahəsagw, like, 'Ginau aKristo,' ale dereh
legəras tisoƀur nəboŋ ləƀ̃ekəmaienan. 6 Dereh mətesəsəloŋ hən nəwalan
hən naƀiltiƀalan gail mai na-kel-uri-an hən naƀiltiƀalan gail am. Be
samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal. 7 Naluv̈oh
hən nəvanuan naut sua dereh ligol naƀiltiƀalan mai naluv̈oh hən nəvanuan
naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liƀal mai nəvanuan sekiŋ tile gail.
Dereh nəhanian teƀuer mai tikad naƀiltidu gail husur naut gail. 8 Be
natgalen p̃isi lohum natuƀatan ŋai hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh
lisa van vəsa, levisi vəha-soƀ̃soƀur am len nəboŋ ləƀ̃egəmai.

** **23:33:** Nəvaipa evi nəm̃at tosa, nəboŋ ƀihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† **23:35:** Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. * **23:35:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * **23:38:** Jer 22.5 * **23:39:** Psa 118.26

9 “Beti dereh leriŋ gamit len navəlan alat ləb̃eməᵭas tabtab hən gamito
mai ləb̃igol mətb̃imat. Naluv̆oh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahun
bun gamito sil nahəsagw. 10 Ale len nəboŋ enan tisoᵭur dereh lipair dan
ginau, lemətahun bun galit gabag, leriŋ galit gabag len navəlan aenemi
salit gail. 11 Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan
tisoᵭur. 12 Ale husur nəsaan ᵭipernan naut p̆isi, na-ləmləmas-buni-an
sinəvanuan ᵭisoᵭur dereh tegəm kəkereh. 13 Avil nəvanuan tokad nə-daŋ-
b̃uri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən ᵭikad nəmauran
vi sutuai. 14 Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai
hən natohan pipihabəlan aGot, len navile a pan kavkav, hən ke, naluv̆oh
hən nəvanuan naut tiltile p̆isi ləb̃esəsəloŋ həni bai, beti nagilen navile a
pan tegəmai.”

Natit tomədas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)

15 Gaiug gotov̆uruŋ nategai, gev̆uruŋ ləboii. AYesu isor am ke, “Ima-
genan, nəboŋ mətb̃eris nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a m̃o,
nəboŋ mətb̃eris natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədas bun
naut enan van vagol toᵭəb̃esw vi sutuai,* 16 len nəboŋ enan, alat a Jutea
limasgam dan naut enan vi lan naut tobaŋ v̆ehuh. 17 Avan ideh ᵭiŋavŋav
məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi
lohoim hən ᵭitariv kukuv natite dani. 18 Ale ideh ᵭeum marireu san,
satetəlmam hən ᵭilav nahurabat san. 19 Len nəboŋ enan nəmauran dereh
tidaŋ vəsa habat hən apəhav̆ut ideh totian o tovəhasus. 20 Be mitisor tuv̆
vi təban aGot ke nə-gam-yav-an samit satipat len nahəbati naut susus o
len nəSappat ideh. 21 Nokəmaienan husur len nəboŋ natgalen ᵭevisi, na-
ləŋon-isa-vəsa-an dereh tidaŋ habat səhor nəboŋ ta sutuai len natuᵭatan,
vəbar nəboŋ ta damərŋai, ale asike idaŋ səhori tətas am boŋ ideh.* 22 Asike
aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tam̃idol len nəboŋ galenan, nəvanuan p̆isi
lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan p̆isi tem̃idol
m̃os alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

23 “Beti avan ideh ᵭikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai
saga!’ samtedəlomi. 24 Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur
gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nəvanuan
gail lotoᵭaŋ habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən
galito, dereh ligole len namerikel galenan. 25 Nalələgauan enan, nukele
hən mətb̃eləboi nəsa ᵭevisi. 26 Imagenan, nəvanuan gail ləb̃ikel mai gamit
ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas toᵭəb̃esw!’ samtivan
varisi. Ləb̃ike, ‘Məteris, satosusuah lohoim,’ samtedəlomi. 27 Husur,
nəboŋ aNatun Nəvanuan ᵭegəmai, dereh tehum nasəm̃oropun togol nəmav
kavkav tom̃ial, nəvanuan p̆isi lerisi. 28 Len naut ideh natit tomat topat lan,
naᵭiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh leməlah gəm ᵭon ei.”*

Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

---

* **24:15:** Dan 9.27, 11.31, 12.11 * **24:21:** Dan 12.1 * **24:28:** Namilen hum ma toke: nəboŋ nəsa notomadhakele ᵭevisi, dereh mətelәboi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan togəm pəpadaŋ. Be husur naᵭiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsoltia dereh legəm ᵭon ei.

29 AYesu isor am, ike, “Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ðinoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike emm̃ial; dereh nam̃eso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’† 30 Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluṽoh hən nəvanuan gail p̃isi len navile a pan dereh leləŋon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.* 31 Len naðiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut p̃isi len navile a pan kavkav hən ləb̃etətariv ðonðon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləb̃evi esan.”*

Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)

32 AYesu ike, “Ivoi hən mətb̃eləboi səhot natsua nəhai nafik ðeṽusani. Nəboŋ nəpashət nafik səmasmas am be todum̃oh, mətoləboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. 33 Len naṽide tomagenan, nəboŋ mətb̃eris natgalen p̃isi notomadhasor husuri, dereh məteləboii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita. 34 Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̃isi ləb̃isarpoh. 35 Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

Utaut!
(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

36 AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səb̃on, gai eləboii. 37 Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehum nəboŋ siNoah gail. 38 Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̃ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah toðis len nəak.* 39 Nəvanuan gail ləsənau səhot nəsa ðevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit p̃isi.* Nəboŋ aNatun Nəvanuan ðegəmai, dereh timaienan.

40 “Len nəboŋ enan, dereh tikad naulum̃an toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. 41 Dereh tikad napəhaṽut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. 42 Imagenan, mətehulahul, husur mətsaləboi nəboŋ aMasta samit ðegəmai. 43 Be mətəleboi səhot nategai: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvənah tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san. 44 Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sədaŋ lan
(Luk 12.41-48)

45 Ale aYesu iðol p̃usan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən ðekətkəta təban

† **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len nəmav dereh lekurkur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaŋan len nəmav dan namilelit hən nədaŋan. * **24:30:** Dan 7.13 ‡ **24:31:** Nəboŋ gotoṽuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nahəmadu. * **24:31:** Deu 30.4; Neh 1.9 * **24:38:** Gen 6.9–7.5 * **24:39:** Gen 7.6-24

naslev san gail len naim san, hən ðevəŋan galito len namityal tonor həni. 46 Amasta ðivahim, ðisað naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaṽur habat. 47 Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən ðekətkəta təban natit p̃isi san. 48 Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut tebəlav.’ 49 Beti etuðat ṽas naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis. 50 Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii. 51 Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototohtoh lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat ðurður nariṽolit bathut loləŋon isa vəsa batbat.”§

25

Nəb̃ol p̃usan husur navensus tosəŋavur

1 Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, “Datoləboi datðenənoṽ hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mai navensus tosəŋavur lotolav nam̃ial salit, yar van hən ləb̃ebubur mai naulum̃an ðilah.* 2 Galit erim lovi hoṽon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor. 3 Navensus lotovi hoṽon, lupat nam̃ial salit gail be ləsəpat naoil ideh. 4 Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat nam̃ial salit gail mai lupat naðiliwai hən naoil gail am.

5 “Nəboŋ naulum̃an ðilah tovəlo, navensus gail p̃isi lososuh metanoṽ, gol lupatmari. 6 Tuðloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulum̃an ðilah bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’ 7 Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən nam̃ial salit gail. 8 Be torim lotovi hoṽon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur nam̃ial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.’ 9 Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datðigol ðimaienan, dereh naoil tem̃idol hən gidat p̃isi. Mitia ṽur ideh samito len naim p̃urp̃ur.’ 10 Ale luvan hən ləb̃eṽuri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naulum̃an ðilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, loðis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita. 11 Nəboŋ namityal topair, navensus lotoṽur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasuð, Nasuð, səŋav hən nabopita hən ginamito!’ 12 Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’ ”

13 AYesu imaris kotov nəb̃ol enan ike, “Imagenan, mətehulahul hən asike mətb̃esum̃an navensus lotovi hoṽon, husur mətsaləboi nəmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw.”

Nəb̃ol p̃usan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)

14 AYesu isor tətas husur natəlmaman san, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən ðivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriŋ natit san gail len navəlalito. 15 Ilav nəvat mai galit ṽisusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav

§ **24:51:** Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototohtoh lan. * **25:1:** Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav, be nasoruan enan ipat gegai hən ðisor vəsvəsai nəb̃ol p̃usan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluṽoh sivensus ðilah, ale luvan hən ləb̃ebubur mai naulum̃an ðilah mai naluṽoh san. Nəboŋ naluṽoh toru arðiðon, nəlahan etuðat.

tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai eriŋ naut enan len nəyaran san.
16 Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am. 17 Len naṽide
tomaienan, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am. 18 Be aten tokad
nətalent tosua, evivile, ehir naƀur len tan ale itavun susuan nəvat simasta
san.
19 “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən ƀeləboi nəsa lotogole
len nəvat san. 20 Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent
torim am gəm həni ike, ‘Nasuƀ, gulav nətalent torim mai ginau, ale len
torim enan nopisan erim eg am.’ 21 Amasta ikel maii ke, ‘Nauman samm̃
ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh
notoriŋi len navəlam̃, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəƀ̃eriŋ
natit tisoƀur len navəlam̃. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!’
22 “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, ‘Nasuƀ,
gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’
23 Amasta ikel maii ke, ‘Nauman samm̃ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len
ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navəlam̃, imaienan dereh
nitabtabuh len gaiug hən nəƀ̃eriŋ natit tisoƀur len navəlam̃. Gegəmai,
gehəhaṽur mai ginau!’
24 “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasuƀ,
noləboii tia ke govi naulumn̄an totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan
naut gəsəmabule lan, gotətariv wit len naut gəsədaŋdaŋ namisurhute lan.
25 Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent samm̃ len tan. Nəvat samm̃
bogai.’ 26 Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa gotovekan.
Gəƀ̃inau ke notovi naulumn̄an totaltal, gəƀ̃inau ke notolav nəhanian dan
naut nəsəmabule lan, gəƀ̃inau ke nototətariv wit len naut nəsədaŋdaŋ
namisurhute lan, 27 imabe gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol
tomaienan, nəboŋ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintəres han.’
28 Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Lav kuv nətalent dan ategai,
lavi mai atea tokad tosəŋavur. 29 Husur avan ideh toum tovoi len nəsa
tokade, dereh nilav tisoƀur am maii hən ƀepul həni. Be avan ideh
tomn̄idol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh
gai tokade, dani. 30 Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len
nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaŋan mai na-desdes-batriṽoriṽ-
an.’

*Napəpehwan nəmək*ot *hən navoian dan nəsaan*

31 “Nəboŋ aNatun Nəvanuan ƀegəmai len namənas hən nəyalyalan san,
mai aŋel gail p̃isi, dereh tebətah len naƀiltihai bətbətah san toyalyal
hum nakiŋ. 32 Beti naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail p̃isi dereh
liƀonƀon len nəhon. Ale dereh tepəpehun galito hum nəvanuan nasipsip
topəpehun nasipsip gail dan nənani gail. 33 Dereh teriŋ nasipsip gail len
nəmatu san mai nənani gail len nəmair. 34 Beti nakiŋ dereh tikel mai alat
len nəmatu san ke, ‘Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətegəmai!
Mititoh pipihabəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia m̃os gamito len
natuƀatan, nəboŋ togol navile a pan. 35 Husur nəboŋ notomalkəkat,
mətovəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ
notovi metƀos, mətokis ginau vi lohoim samito; 36 nəboŋ notomalmal hən
nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsah, mətokətkəta
təban ginau; nəboŋ nototoh len naim bəbaŋis, mətogəm, m̃ədoŋ təban

† **25:15:** Nətalent esua ŋai evi naƀurƀuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

ginau.’ 37 Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, ‘Nasuƀ, namtoris gotomalkəkat namtovəŋan gaiug ŋais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ŋais? 38 Namtoris gaiug gotovi metƀos namtous gaiug vi lohoim sinamit ŋais? Namtoris gotomalmal hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ŋais? 39 Namtoris gotoməsah o namtom̃ədoŋ təban gaiug ŋais len naim bəbaŋis?’ 40 Ale nakiŋ dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ məttogole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətugole van hən ginau.’

41 “Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, ‘Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsa, mətevi tut dan ginau, mətevi lan nəhab topaŋ vi sutuai aGot toutaut həni tia m̃os natəmat mai aŋel san gail! 42 Husur nəboŋ notomalkəkat, mətsavəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətsəlav nəwai mai ginau; 43 nəboŋ notovi metƀos, mətsakis ginau vi lohoim samito; nəboŋ notomalmal hən nahurabat, mətsakol nahurabat ideh len ginau; nəboŋ notoməsah o nototoh len naim bəbaŋis, mətsam̃ədoŋ təban ginau.’ 44 Beti dereh lisor vari ke, ‘Nasuƀ, ŋais namtoris gaiug gotomalkəkat, o gotomaduh, o gotovi metƀos, o gotomalmal, o gotoməsah, o gototoh len naim bəbaŋis be namtsavi tarhət sam̃?’ 45 Ale dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ mətsagole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətsagole van hən ginau.’ 46 Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nəpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai.”*

26

Na-sor-utaut-an hən ləƀitah gat aYesu
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ikel mai ahai susur san gail ike, 2 “Mətoləboii tia ke nəboŋ nəmariboŋ ƀeru ƀinoŋ dereh tikad nəPasova, ale aNatun Nəvanuan, dereh leriŋi len navəlan alat ləƀiƿos gati len nəhai balbal.”

3 Len namityal enan aƀiltihai tutumav mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, luƀonƀon len naƀiltiim seƀiltihai tutumav, nahəsan aKaiafas. 4 Lusor utaut hən ləƀigol nagərasian ale tah gat aYesu hən ləƀigol ƀimat. 5 Be luke, “Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləƀeluv̋oh hən ləƀiƀal tav̋tav̋or, mədas natit gail.”

Napəhav̋ut sua evəhas aYesu
(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)

6 Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a m̃o. 7 Ale napəhav̋ut sua tolav naƀotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav naƀotel enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale eƀiri len nəkadun aYesu. 8 Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəŋasi. Luke, “Imabe toməda natenan? 9 Ivoi am taƿur həni m̃os nəvat tosoƀur ale təlav nəvat enan mai naməsal gail.” 10 Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau. 11 Mitinau nategai! Naməsal gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.* 12 Nəboŋ alitegai toƀir naoil len ginau, eutaut hən nibegw

* **25:46:** Dan 12.2 * **26:11:** Deu 15.11

hən ləb̃itavuni. 13 Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̃isi len navile
a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nəsa alitegai
togole, gol ke nəvanuan gail ləb̃inau gati."

AJutas isor utaut hən b̃ep̃ur hən aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

14 Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan aJutas Iskariot, ivan hən
ab̃iltihai tutumav gail, 15 ike, "Nəb̃eriŋ aYesu len navəlamito, mətudam̃ hən
mətb̃ilav nəvat tevis mai ginau?" Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.*
16 Len nəboŋ enan van, aJutas idas p̃isal hən b̃eriŋ aYesu len navəlalito.

NəPasova namək̃ot
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

17 Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai
susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, "Golərŋon ke namteutaut hən gəb̃ihan
nəPasova a be?" 18 Ale ike, "Mətevi lan nab̃iltivile Jerusalem. Dereh
məteris naulum̃an sual ei, ale kel maii ke, 'Ahai p̃usan ike: Nəboŋ sagw
egəm pəpadaŋ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw
gail len naim sam̃.' " 19 Ŋa ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai
galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

20 Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len
natev hən ləb̃ihan. 21 Nəboŋ lotohanhan sal, ike, "Nukel nakitinan mai
gamit ke, gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail."*
22 Ahai susur gail nəlolit isa masuv̄, ale galit v̄isusua lotub̃at usi ke,
"Nasub̃, ase lai? Savi ginau a?" 23 Isor var galit ke, "Gamit məttohanhan
mai ginau, gamit sua toriŋ navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh teriŋ
ginau len navəlan aenemi sagw gail. 24 Husur aNatun Nəvanuan dereh
timasmat hum lototos husuri a m̃o, avil atenan toriŋ aNatun Nəvanuan
len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibatbat! Tavoi
am hən atenan ke anan asike təpasi!"* 25 Ale aJutas, gai b̃eriŋi len navəlan
aenemi san gail, gai am eusi ke, "Hai p̃usan, savi ginau a?" Ale aYesu isor
vari ke, "Evoi, gaiug boh gukele."

Nəhanan məkot siNasub̃
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

26 Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eb̃uri, beti ilavi
mai ahai susur gail, ike, "Lavi, hani, nibegw bogai." 27 Ale nəboŋ tolav
nab̃iliwai topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, "Gamit
p̃isi mətemun lan, 28 husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-
an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw b̃isel, ev̄usan nəmatan
sagw tohum natutumavan hən b̃erub̃at nəsaan gail dan nəvanuan tosob̃ur.
29 Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihabəlan aTəmagw,
nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar
nəboŋ nəb̃emuni mai gamit ei." 30 Beti lokəkai hən nəb̃e hən nalotuan ale
lovivile, lovi lan Nav̄ehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

31 Beti aYesu ikel mai galit ke, "Len mariug egai dereh gamit p̃isi
mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike,

---

* **26:15:** Zec 11.12 * **26:21:** Psa 41.9 * **26:24:** Psa 22.2-19; Isa 53 * **26:28:** Exo 24.8; Jer 31.31-34

“ ‘Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip,
ale navəshəsipsip ligam ṽisusua.’*
32 Avil, nəboŋ nəb̃imat ale aGot ðigol nəb̃ile məhat, dereh neil a m̃o hən
gamito vi lan naut a Kalili.” 33 Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas
nəvanuan p̃isi ləb̃igam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!”
34 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a
tahw hən natoulum̃an ðekəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi
ginau!” 35 APita ikel maii ke, “Ao, naut kəmas nəb̃imat mai gaiug, asike
nukele ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail p̃isi lokəmaienan.

AYesu isor tuṽ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

36 Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai
susur gail ke, “Mətebətah gegai, ale nivan ea hən nəb̃isor tuṽ.” 37 Esəhar
aPita mai anatun aSepeti gəlaru, aJemes mai aJon, etuðat lolosa, nəlon isa
vəsa habat. 38 Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan
ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

39 Nəboŋ toyar van kəkereh am, iðov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw,
ðike ðinor len nalə̃onian sam̃, gilav kuv naðiliwai hən na-lə̃on-isa-vəsa-
an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notolə̃oni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug
gotolə̃oni.”

40 Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isað lotopatmari. Ikel
mai aPita ke, “Mətsədaŋ səbar mətb̃ilele mai ginau len nəhaua tosua ŋai
a? 41 Mətehulahul ale sor tuṽ hən asike mətb̃iteh len nəsaan totaltal ke
mətehusuri. Naut kəmas nəlomito elə̃on ðigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ,
edədasi.”

42 Ale aYesu eriŋ galit tətas, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gəb̃ike sanor len
nalə̃onian sam̃ hən gəb̃ilav kuv naðiliwai hən na-lə̃on-isa-vəsa-an egai
dan ginau, avil gəb̃ike nemuni, gigol nəsa gotolə̃oni!”

43 Nəboŋ tosor tuṽ tonoŋ etəlmam tətas, isað lotopatmari husur
namətalit inoṽ masuṽ. 44 Ŋa eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman
tətas hum togole tia. 45 Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai
galit ke, “Mətupat sal a? Mətuŋavŋav sal a? Məteris! Namityal egəm
pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta
bogai! 46 Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan ðeriŋ ginau len navəlalito
satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu
(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

47 Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru,
egəmai. Itah mai naðiltiluṽoh lototəgau naðu nəb̃alan mai nəbatw gail.
Aðiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail losəvat
naluṽoh enan. 48 Ale aJutas isor utaut hən navusanian sua mai galit a m̃o,
ike, “Nəboŋ nəb̃esum̃ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.” 49 Ale vəha-sua
ŋai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai p̃usan,” ale esum̃ nətarhon. 50 AYesu ikel
maii ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̃osi.”

---

* **26:31:** Zec 13.7 * **26:39:** Len nasoruan siGot ta m̃o, nəboŋ lotoke naðiliwai, lusor husur na-lə̃on-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot.

Beti logəm təban aYesu, lutah gati. 51 Ŋa galit sua lototah mai aYesu
eliv kuv naƀu nəƀ̃alan san, ita kotov nədariŋan naslev seƀiltihai tutumav.
52 Beti aYesu ikel maii ke, “Riŋ təlmam hən naƀu sam̃, bathut avan ideh
toƀal hən naƀu nəƀ̃alan, dereh naƀu nəƀ̃alan tigol nəmatan san! 53 Gamit
mətsaləboii ke noləboi nəƀ̃eus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale
nətausi, gai tasəvat naƀiltivəshəŋel tovi 12 gag ŋai. 54 Nətagol tomagenan,
natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?”

55 Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluv̄oh ke, “Imabe mətogəm,
lav naƀu nəƀ̃alan mai nəbatw gail gəmai hən mətƀ̃itah gat ginau hum
notovi vanuan nəƀ̃alan toke tiƀal mai alat lotoil a m̄o? Imabe mətsətah
gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nobətah, nop̄usan ei len
nəmariboŋ p̄isi. 56 Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur
ƀisarpoh.”

Beti ahai susur san p̄isi loriŋi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu
(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

57 Nəboŋ lotogam dani tonoŋ, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim
siKaiafas tovi ƀiltihai tutumav, ale ahai p̄usan gail hən nalo mai alat
lotoil a m̄o hən nəvanuan gail luƀonƀon ei. 58 Be aPita ehusuri, iyar a tut
dani vəbar naholəvat todar vis naim seƀiltihai tutumav. Ale nəboŋ toƀis
lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən ƀeris nəsa ƀevisi.

59 Len naim, aƀiltihai tutumav mai nəSanhitrin p̄isi ludas vanuan
gəgəras gail ləƀ̃idam̃ hən ləƀ̃eliblibon ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil
a m̄o loləboi ləƀ̃igol ƀimat sile. 60 Be ləsəsaƀ̃ naliblibonan ideh tonor hən
aYesu ƀimat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isoƀur lotogəmai. Naməkot
hən galito, eru arogəmai. 61 Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəƀ̃igol naim
siGot ƀimasirsir ale um tətas həni len nəmariboŋ ƀitor.’ ”† 62 Beti aƀiltihai
tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəƀ̃etətas
gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?” 63 Be aYesu sasor. Ale aƀiltihai
tutumav ikel maii ke, “Nukel idaŋ mai gaiug len nahəsan aGot nəkadun
nəmauran, ke, gəƀ̃evi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

64 AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai
van dereh məteris aNatun Nəvanuan ƀebətah len navəlan nəmatu siGot tovi
aƁiltidaŋan. Dereh məteris ƀegəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

65 Beti aƀiltihai tutumav, nəhon eməkanun tav̄tav̄or, itar nahurabat
san hən ƀev̄usan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mədas aGot!
Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən ƀikel kot nəsaan sitegai? Gamit
mətosəsəloŋ hən tosor mədas aGot! 66 Gamit mətunau mab həni?”

Lusor vari ke, “Inor hən ƀimat! Timasmat!”*

67 Beti lov̄ulai nəhon aYesu, lotuhi, luv̄osi.* 68 Lohəlasi ke, “Kristo, gətavi
aKristo gepəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iv̄os gaiug?”

APita ikele ke saləboi aYesu
(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

69 Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim
seƀiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm həni ike, “Gaiug gutah

† **26:61:** Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəƀ̃igol naim siGot ƀimasirsir,” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.” * **26:64:** Psa 110.1; Dan 7.13 * **26:66:** Lev 24.16 * **26:67:** Isa 50.6

mai aYesu ta Kalili." 70 Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, "Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!" 71 Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, "Ategai itah mai aYesu ta Nasaret." 72 Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsan aGot ike, "Ginau nəsaləboi atenan!" 73 Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadaŋ logəm həni, lukel mai aPita ke, "Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəboŋ namttosəsəloŋ hən nadolom̃, namtosəsəloŋ ləboii ke govi auleKalili, nadolom̃ ikel uri." 74 Beti len nahəsan aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, "Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəb̃ekitin, aGot tipansem ginau!"

Vəha-sua ŋai natoulum̃an ekəkəraiko. 75 Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, "A tahw hən natoulum̃an ðekəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau."* Nasoran siYesu a mõo etunus nəlon aPita, ale evivile, itaŋ habat.

27

Loriŋ aYesu len navəlan aPilate
(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

1 Pelan han, dudulan som̃ilan, aðiltihai tutumav p̃isi mai alat lotoil a mõo hən nəvanuan gail, luðonðon tətas hən ləb̃ihol kitev nap̃isal hən ləb̃igol aYesu ðimat.* 2 Beti lubaŋis gati, losəhari van, loriŋi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahətah hən gai
(Uman 1.18-19)

3 AJutas, toriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboŋ torisi ke nəSanhitrin toriŋi ke aYesu ðimat, aJutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən aðiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mõo hən nəvanuan gail. 4 Isor təvah mai galit ke, "Ginau nugol nəsaan husur noriŋ ategaii len navəlamito hən ðimat naut kəmas sagol kas natideh tosa." Ris lotoke, "Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug."

5 AJutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən ðimat.

6 Aðiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, "Sanor len nalo hən datðeriŋ nəvat egai hən ðiðon mai nəvat hən naim siGot bathut eðiŋb̃iŋal, eṽur nəda hən nəmatan sivan sua." 7 Imagenan, luhol ðonðon. Nəboŋ lotohol tonoŋ, loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ðulau. Loṽur nətan enan hən ðegəm vi ut natətavunan simetðos gail. 8 Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboŋ ta dameŋai. 9 Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah totosi, isarpoh. Ike, "Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodam̃ hən ləb̃eṽur atenan həni, 10 ale loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ðulau, hum Nasuð aGot tokele hən ginau."*

AYesu a mõo hən aPilate
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

---

* **26:75:** Mat 26.34 * **27:1:** Asike alat a Rom lotoil a mõo ləb̃idam̃ həni, naJu gail lodədas ləb̃igol avan ideh ðimat. * **27:10:** Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

11 Nəboŋ lotosəhar aYesu van hən nəgavna ta Rom tonoŋ, eil len nəhon.
Ale agavna Pilate eusi ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” AYesu isor vari ke,
“Gaiug boh gukele.”
12 Be nəboŋ aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan
gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh. 13 Beti aPilate eusi ke,
“Gəsasəsəloŋ hən natit tosoƀur lotosor tas gaiug həni a?” 14 Be aYesu sasor
vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nəgavna iƥaŋ habat lan.

Pilate eriŋ aYesu len nəmatan
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39–19.16)

15 Len Nəhanan nəPasova ƥisi, nəgavna ikad naṽide sua. Idam̃ hən avan
sua totoh len naim bəbaŋis ƀevivile husur naləŋonian sinaluṽoh. 16 Len
nəboŋ enan, len naim bəbaŋis, ikad naulum̃an sua nəvanuan ƥisi lotoləboii,
nahəsan aYesu Parappas. 17 Nəboŋ naluṽoh lotoƀonƀon sal, aPilate eus
galit ke, “Mətoləŋon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi
hən aKristo?”
18 (APilate eləboi buni ke naJu gail loriŋ aYesu len navəlan husur
lototaƀulol bulosi.)
19 Len namityal enan, aPilate ebətah len nəhai bətbətah hən nakotan.
Nəboŋ tobətah maienan, asoan esəvat napisulan van həni toke, “Sagigol
natideh hən atenan tonor, bathut damənai len naƀəb̃er, noləŋon isa
masuṽ husuri.”
20 Avil aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail
lusorsor mai naluṽoh hən ləb̃igol husur galito, us aPilate hən ƀigol
aParappas ƀevivile mai aYesu ƀimat. 21 Imaienan, nəboŋ agavna tous
galit tətas ke, “Mətoləŋon nəb̃igol gəlar ta be ƀevivile m̃os gamito?” Lusor
vari ke, “Parappas!” 22 APilate esəhoṽut, eus galit ke, “Ɓimagenan, nigol
nəsa hən aYesu lotokisi hən aKristo?” Galit ƥis luke, “Timat len nəhai
balbal!” 23 Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?”
Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”
24 Nəboŋ aPilate toləboii ke edədas ƀigol natideh hən ƀegəgel hən
nənauan salito, be naƀiltiməmasian etuƀat len naluṽoh, ilav nasiloh topul
hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkasəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda
hən nəmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!” 25 Beti nəvanuan
gail ƥisi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len
nəpasusan sinamito!” 26 Beti igol aParappas evivile m̃os galito, be igol
nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriŋ aYesu len navəlalito hən
ləb̃iƥos gati len nəhai balbal.

Nasoltia gail lusor viles aYesu
(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

27 Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale
galit ƥisi luƀonƀon garu lan. 28 Lukol nahurabat san dani, lukol nahura-
bat bisibis hum sekiŋ lan. 29 Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum
naƀulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Loriŋ natsua
hun nəhaie len navəlan nəmatu hum nəhai sekiŋ. Beti lotəŋedur bathurien,

† **27:24:** Ekəkasəval hən ƀeṽusani ke gai ehusur nanoran, sagol natideh tolaƀur nanoran.

‡ **27:26:** Nəboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahud-
hubəlasehw gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw
hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanismen totibau toləboi ƀigol
nəmatan.

lotuƀat sor vilesi ke, “Sal suh nakiŋ seJu gail!” 30 Loṽulaii, ale lusaƀul
natenan hun nəhaie dani, luṽas nəkadun həni. 31 Nəboŋ lotosor vilesi
tonoŋ, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətas, ale
losəhari van hən ləƀ̃iƥ̃os gati len nəhai balbal.

Luƥ̃os gat aYesu len nəhai balbal
(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

32 Len nəyaran salit dan naƀiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsan
aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu. 33 Nəboŋ lotobar
naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat).
34 Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuṽ lan maii, be nəboŋ aYesu
tomun risi, emətahuni.§ 35 Beti luƥ̃os gati len nəhai balbal.*

Nəboŋ lotoƥ̃os gati tonoŋ, lopəpehun nahurabat san, bar hən nəvat hən
ləƀ̃isaƀ ase ƀilav nahurabat ṽisusua. 36 Ale lobətah, kətkəta kəkol hən
aYesu ei. 37 Lutos gat nəsa aYesu togole tosa, ale loriŋ na-kel-uri-an enan
len nəhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiŋ seJu gail.”
38 Ikad nəvanuan vənvənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len
nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.

39 Nəvanuan gail lotoṽot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəholit
van həni,* 40 luke, “Gaiug goləboi gəƀ̃igol naim siGot ƀimasirsir ale len
nəmariboŋ ƀitor um təlmam həni a? Bimagenan, gəƀ̃evi aNatun aGot, lav
kuv gaiug gabag! Mariŋ dan nəhai balbal!”*

41 Len naṽide tomaienan, aƀiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̃o hən
nəvanuan gail mai ahai ƥ̃usan gail hən nalo lusor vilesi, luke, 42 “Gai ilav
kuv nəvanuan tile gail be edədas ƀilav kuv gai! Inau ke tovi kiŋ seIsrael a?
Bimagenan, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh datedələmi ke tovi kiŋ.
43 Eriŋ nəlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot
ƀeləŋoni, tilav kuvi.”*

44 Nəvanuan vənvənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am
arokəmaienan, arohəlasi.

Nəmatan siYesu
(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

45 Len natuƀlial nəmargobut ikabut gol ƥ̃is naut kavkav van vəbar
namityal totor ut mədau. 46 Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat
len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got
sagw, Got sagw, goriŋ gaƀulan ginau sil nəsa?”*

47 Nəvanuan galevis lotoil ei lotosəsəloŋ həni, lunau suluṽi, lunau ke
tokis aElijah. 48 Vəha-sua ŋai galit sua ilav nasponts** igol topul hən
nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən ƀemuni.*
49 Be galevis am luke, “Riŋi! Datebunus risi ke aElijah dereh tegəm lav
kuvi o teƀuer.”

50 Beti aYesu ikai habat tətas am, eməsol, imat.

51 Len namityal enan ŋai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot,
tuƀat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nətan

---

§ **27:34:** Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuṽ len nəwain hən nabus hən na-ƥ̃os-gati-an asike
ƀibar masuṽ hən avan ideh lotoƥ̃os gati len nəhai balbal. * **27:35:** Psa 22.18 * **27:39:** Psa
22.7 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Psa 22.8 * **27:46:** Psa 22.1 ** **27:48:**
Nasponts evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədau toyaŋyaŋ totov len naut nasəhau tovi pan
len nalilivol. Ibaŋ ƀur. * **27:48:** Psa 69.21 * **27:51:** Exo 26.31-33

ekurkur, nəvat gail lumaƀulƀul, 52 naƀurhuvat nəmatan losəŋav. Ale aGot
igol nəvanuan isoƀur lotovi esan lule məhat dan nəmatan. 53 Ale lovivile
dan naƀurhuvat nəmatan gail. Husur na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu
loƀis len naƀiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nəvanuan isoƀur.
54 Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən aYesu len nəhai
balbal, nəboŋ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat.
Luke, "Kitin, ategai evi aNatun aGot!"
55 Len naut enan ikad napəhaṽut tosoƀur lotohusur aYesu, kətkəta
təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal,
lokəta ris nəsa tovisi.* 56 Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri
anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

Nətavunan siYesu
(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

57 Nəboŋ namityal pəpadaŋ ƀimasur, aJosef tovi auleArimatea sua
tokad natite mai tohusur aYesu, 58 ivan hən aPilate. Eus niben aYesu.
APilate idam̃ həni ale ikele idaŋ ke lipat niben mai aJosef. 59 Ŋa aJosef
eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu. 60 Eriŋi len naƀurhuvat
nətavunan san toveveu, tota ƀuƀuli tia len nəvat. Erib hən naƀiltivat hən
ƀipat gol nabopita hən naƀurhuvat nəmatan enan, ale ivan. 61 AMeri ta
Maktala mai aMeri togon arobətah a m̃o, a tut kəkereh dan nabopita hən
naƀurhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən naƀurhuvat nəmatan

62 Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən
nəPasova, aƀiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luƀonƀon, luvan hən
aPilate. 63 Ale luke, "Nasuƀ, namtunau təlmam hən nəsa nəvanuan gəgəras
egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, 'Len nəmariboŋ titor dereh aGot
tigol nile məhat.'* 64 Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam̃ gail
ke lekətkəta kəkol hən naƀurhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike
datƀigole, ahai susur san gail hum ma ləƀ̃evənoh niben ale kel mai
nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale ƀimaienan, nagəgərasan
enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a m̃o."
65 APilate isor var galit ke, "Səhar nasoltia na-kətkəta-kəkol-an gail van,
ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat naƀurhuvat."
66 Ale luvan, lokəkol gat naƀurhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan
ale loriŋ nasoltia gail hən ləƀ̃ekətkəta kəkol həni. Lugol natgalenan len
nəSappat.

28

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

1 Nəboŋ nəSappat enan tonoŋ, nəmav topitau dudulan som̃ilan, len
nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan
varis naƀurhuvat nəmatan.* 2 Vəha-sua ŋai ikad naƀiltidu, bathut aŋel sua
siNasuƀ evi pan dan nəmav, ale erib kuv naƀiltivat topat gol naƀurhuvat,
ebətah lan. 3 Nənahənah han em̃ial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw
yesyes hum nasno. 4 Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən naƀurhuvat,
ninelit epil lan, lom̃inm̃inikot, luteh matmatiov. 5 Beti aŋel isor mai

* **27:55:** Luk 8.2-3 * **27:63:** Mat 16.21, 17.23, 20.19 * **28:1:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * **28:1:** Mat 27.56

napəhaṽut gəlaru, ike, “Samremətahw! Noləboi məruke məreris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal. 6 Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia sum̃an ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan. 7 Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəloŋ! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a m̃o hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh məterisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

8 Napəhaṽut gəlaru arugam tutut dan naðurhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkeman ale arusaṽsaṽut hən arðikele mai ahai susur san gail. 9 Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm həni, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu həni. 10 Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətahw. Mirivan, kel mai aṽagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginau ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

11 Nəboŋ napəhaṽut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən naðurhuvat nəmatan lovi lan naðiltivile. Ale lukel ur natit p̃isi tovisi mai aðiltihai tutumav gail. 12 Aðiltihai tutumav gail luðonðon mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail ale ludam̃ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoður mai nasoltia gail, 13 lukel mai galit ke, “Mətekəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.’ 14 Agavna Pilate ðesəsəloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike mətb̃ikad nəpanismen ideh.” 15 Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa aðiltiJu gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboŋ ta damənai.

Nakelean nam̃ət siYesu
(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

16 Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan naṽehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləb̃evi lan. 17 Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an. 18 AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginau nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an p̃isi len nəmav mai len navile a pan. 19 Imagenan, mitivan hən mətb̃eṽusan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləb̃egəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsan aGot aTata, aNatun mai aNunun.* 20 Ṽusan galito hən ləb̃igol natit p̃isi notokele todaŋ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen natit p̃isi.”

* **28:19:** Uman 1.8

Mak
Na-kel-uri-an tovoi aMak totosi

Ase itos naloƀulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəb̃ol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos naloƀulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan p̃isi ləb̃eləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan p̃isi ləb̃ikad nadəlomian len aYesu.

Itosi m̃os ase?

Itosi m̃os alat ləsavi Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a m̃o hən gail.

Nəsa evisi len naloƀulat egai?

AYesu igol nədaŋan san iṕarṕar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eṽusan ahai susur san gail.

Naloƀulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehusur ahai susur san gail, ehusur naluṽoh gail lotohusur aYesu, maŋmaŋ len namerikel togol gail. Ehusur nəvanuan gail lotomətahun aYesu.

Natgalenan evisi ŋais?

AYesu eṕusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloƀulat egai iƀol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len naloƀulat egai aMak itos gat nəb̃ol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuṽ hən naṕusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləb̃eləboi səhot nədaŋan san. AMak eləŋon ke tiṕarṕar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən ƀeləŋon ƀisa vəsa ale hən ƀimat. AMak itos naloƀulat egai hən nəvanuan gail ləb̃idaŋ am hən ləb̃ehusur aYesu, naut kəmas nəmauran ƀidaŋ o ləb̃eləŋon ƀisa vəsa.

1) Natuƀatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)
2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14–9.50)
3) AYesu eriŋ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)
4) Nauman siYesu len naƀiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1–15.20)
5) Nəmatan siYesu (15.21-47)
6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən naṕisal
(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

1 Egai natuƀatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.* 2 Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totos gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot.

teil a m̃o hən gaiug,
hən ƀeutaut hən naƀisal sam̃.*
3 Nadoldol sua satokai len naut masmas toƀəƀesw ke,
‘Geutaut hən naƀisal m̃os Nasuƀ,
gigol naƀisal san gail linor!’ ”*
4 Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas toƀəƀesw, ikel uri ke,
nəvanuan gail limasbaptais hən ƀimasil ke lotopair dan nəsaan salito van
hən aGot hən ƀeruƀat nəsaan salit gail.
5 Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən
ləƀesəsəloŋ həni. Ale nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən
galito len Nawisel Jortan.
6 Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuṽ evi
nahurhuƀuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum
həni.† 7 AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai
idaŋ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəƀetəŋadur, sah ruƀat nəhau
hən naributbut san.‡ 8 Ginau nubaptais hən gamito hən nəwai, be dereh
gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

Nəbaptaisan siYesu
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)

9 Len nəboŋ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aJon
ibaptais həni len Nawisel Jortan. 10 Nəboŋ aYesu tomadhale məhat dan
nəwai enan, eris aGot totar p̃ul nəmav hən tosəŋav ale eris aNunun togəm
vi pan vi lan, sum̃an nətav.§ 11 Beti esəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav
toke, “Gaiug govi anatugw ulum̃an sagw notoləmas bun gaiug, nohəhaṽur
masuṽ hən gaiug.”*

ASetan italtal soƀuer hən aYesu hən ƀigol ƀisa
(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)

12 Vəha-sua ŋai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas
toƀəƀesw. 13 Itoh ei len nəmariboŋ tovi 40 ale aSetan italtal soƀuer ke tigol
nəsaan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotoləboi ləƀisah pəpasi ale aŋel gail
lovi tarhət san.

Ahai susur metəkav gail
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)

14 Husur nəboŋ galenan, aenemi siJon lutah gati, riŋi len naim bəbaŋis.
Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.** 15 Ike, “Namityal egəm
tia, natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ. Mitipair dan nəsaan samito,
dəlom na-kel-uri-an tovoi enan!”
16 Boŋ sua aYesu toyaryar bitas tarhət Naƀiltiwai Kalili, eris
alarmiṽan, aSimon mai aAdru artobar hən nalevlev len naƀiltiwai husur
arovi vanuan nəsahiehan. 17 Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Məregəmai!
Mərehusur ginau ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nəvanuan-an!”
18 Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlar gail, arohusuri.

---

* **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Isa 40.3 † **1:6:** 2Ki 1.8. Nalokust ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. ‡ **1:7:** Evi slev gail lotosah ruƀat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. § **1:10:** Nətav evi nəman naməsav sua tohum navimal topəhapəhw. * **1:11:** Psa 2.7; Isa 42.1 ** **1:14:** Lutah gat aJon Baptais nasihau esua hudhute husur nəboŋ aSetan totaltal ris aYesu hən ƀigol ƀisa. AHerot Antipas eriŋ aJon len naim bəbaŋis husur aJon tokel tabtab hən aHerot ke togol nəsaan. Ris Mak 6.14-29.

19 Nəboŋ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aJon
alarmiṽan, anatun aSepeti gəlaru. Arusah len naƀot salito, arobutan
nalevlev salit gail lunor. 20 Vəha-sua ŋai ekis gəlaru hən arƀitah maii, ale
aroriŋ atəmalaru len naƀot mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii,
arohusuri.

AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)

21 AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len
nəSappat eƀis len naim naƀonƀonan seJu gail, eƥusan. 22 Nəvanuan luƥaŋ
len naƥusanan san bathut eƥusan sumẽan naulumẽan tokad na-il-a-mõo-
an kitin, sasumẽan ahai ƥusan gail hən nalo. 23 Len namityal enan ŋai
len naim naƀonƀonan salito ikad naulumẽan tokad nanunun nəmargobut.
Ikai, 24 ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hən ginamito? Gogəm hən gəƀ̃igol
namteƀuer a? Ginau noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm mõosi.”
25 AYesu esivoh len nanunun nəmargobut, ike, “Gemədau! Gimakuv dani!”
26 Ale nanunun nəmargobut igol atenan totaltaloŋ hən nahumatmat, ikai
habat ale nanunun nəmargobut imakuv dani. 27 Nəvanuan gail lumaŋmaŋ
lan, lotuƀat sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Naƥusanan
veveu tomabe ganan? Ikad nədaŋan hən na-il-a-mõo-an! Ikele hən
nanunun tosa gail ale lugol husur nəsa tokele!”

28 Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tutut hən naut ƥisi len
naut a Kalili.

AYesu igol nəvanuan isoƀur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)

29 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim
naƀonƀonan seJu gail, lutah mai aJemes, aJon, lovi lohoim seSimon
mai aAdru. 30 Anan asoan aSimon ipat len nəmel, naməsahan igol niben
topud. AYesu toƀis, vəha-sua ŋai lusor husur aliten maii. 31 Ale aYesu ivan
həni, etəgau navəlan, elivi vi məhat hən ƀebətah. Naməsahan inoŋ dani ale
ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

32 Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvanuan gail losəhar alat
lotoməsah mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu. 33 Nəvanuan
ƥisi len naƀiltivile kavkav loluṽoh il bopita. 34 Ale igol isoƀur lotokad
naməsahan tiltile lumaur. Ehut natəmat isoƀur ale igol lodədas ləƀ̃isor
husur loləboi gai tia.

AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)

35 Pelan han, dudulan somẽilan, naut səlan sal, aYesu ile məhat, evivile,
evi tut sua len naut toƀəƀ̃esw ale isor tuṽ ei. 36 Idareh aSimon mai alat
lototah maii, ludoŋi. 37 Nəboŋ lotosaƀi luke, “Nəvanuan ƥisi lokətkəta doŋ
gaiug.” 38 Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail
lotodar vis navile egai hən nəƀ̃ikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm
mõosi.” 39 Ŋa iyar tur ƥis naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len
naim naƀonƀonan salito ale ehut natəmat gail.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

40 Naulumẽan tokad naleprosi egəm təŋedur təban aYesu, eŋiri ke,
“Gəƀ̃eləŋoni, goləboi gəƀ̃igol nəƀ̃imaur, nəƀ̃iveveu.” 41 Nəlon aYesu itaŋis
masuṽ həni, isar hən navəlan, ibari, ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur,

giveveu!” 42 Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.
43 Beti aYesu esəvati van, ikai tasi 44 ke, “Sagikel natideh mai avan ideh,
be gia ṽusan gaiug hən ahai tutumav hən ƀebunus husur nibem̃. Beti
getutumav hən naviolan hən naveveuan sam̃ aMoses tokel bun gail hən
nəvanuan ləƀeləboi səhoti ke gotomaur.”*
45 Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovisi həni. Igole van van na-kel-uri-
an enan ibar naut isoƀur. Naten igol aYesu saləboi ƀeƀis len navile ideh
len nəhon nəvanuan gail bathut naluṽoh ludar visi, be itoh len naut gail
lotoƀəƀesw. Be nəvanuan gail len naut p̃isi ei logəmgəm həni sal.

2

AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

1 Husur nəmariboŋ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboŋ tobar
naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isoƀur lotosəsəloŋ həni ke totoh
ei, 2 logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsaləboi ləƀeil
bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito. 3 Nəvanuan galevis
logəm həni, ivat lupat naulum̃an nətarhəben tomat, 4 be lodədas ləƀibar
aYesu bathut naluṽoh. Ale lopəlau vi məhat len navurun naim topapav,
ludakuvi, gol naƀur a məhat hən naut aYesu totoh lohoim lan. Ale loriŋ
tur hən nəbateh vi pan, atenan nətarhəben tomat, topat lan. 5 Nəboŋ toris
nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw,
nəsaan sam̃ gail lumaruƀat.”
6 Be ahai p̃usan hən nalo lotobətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke,
7 “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədas aGot! AGot səƀon ŋai eləboi ƀeruƀat
nəsaan dan nəvanuan!”
8 Vəha-sua ŋai aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe
mətunau magenan len nəlomito? 9 Nəƀikel mai ategai nətarhəben tomat
ke, ‘Noruƀat nəsaan sam̃ gail,’ o nəƀike ‘Gile məhat, pat nəbateh sam̃,
giyar,’ nəsa emədmədau am?* 10 Be nuke məteləboii ke aNatun Nəvanuan
ikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən ƀeruƀat nəsaan len navile a pan.
Nokəmaiegai hən nəƀeṽusan nədaŋan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai
atenan nətarhəben tomat ike, 11 “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh
sam̃, givahim sam̃.”
12 Vəha-sua ŋai atenan ile məhat, ipat nəbateh, evivile len nəhon nəvanuan
p̃isi. Lumaŋmaŋ masuṽ lan ale lusal suh nəyalyalan siGot luke, “Datsaris
natideh tomaienan boŋ ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMattiu)
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

13 Beti aYesu evivile, etəlmam hən ƀiyar tarhət naƀiltiwai Kalili.
Naƀiltiluṽoh egəm həni ale eṽusan galito. 14 Len nəyaran san van, eris
aLevi anatun aAlfeus tobətah len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke,
“Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

---

* **1:44:** Lev 14.1-32 * **2:9:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ƀigol eru en p̃isi, ale nəƀike, ‘Noruƀat nəsaan sam̃ gail,’ mətsaləboii ke lumaruƀat o ləsəmaruƀat. Be nəƀike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətƀerisi ke imaur. † **2:14:** Levi: Mat 9.9; Luk 5.27.

15 Ŋa aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləb̃ihan lohoim
san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoƀur lotohan ei husur
ikad nəvanuan tosoƀur maienan lotohusur aYesu.) 16 Be nəboŋ ahai
p̃usan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan
gail lotomaienan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan
nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”
17 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat
lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran hən ƀirer hən galito, be alat
lotoməsah ŋai. Ginau nəsagəm hən nəb̃ekis alat lotonor o alat lotonau ke
lotonor, be nogəm hən nəb̃ekis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmariboŋ nəvanuan səhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

18 Len nəmariboŋ galevis ahai susur siJon mai naFarisi gail ləsəhan‡
hən ləb̃isor tuv̄. Ale logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur siJon gail mai
ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləb̃isor tuv̄, be ahai susur sam̄ gail
ləsəmagenan. Imabe?”
19 AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai naulum̄an
tolah, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaienan nəboŋ
naulum̄an tolah totoh mai galit sal. 20 Be naulum̄an tolah, nəboŋ ƀegəmai
hən ləb̃esəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhan.
21 “Səkad avan ideh toƀisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat
tomatu. Tagole, naƀisihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-
sili-an təmədasi səhor ta m̃o. 22 Natsual am, səkad avan ideh toƀir nəwain
lotomadhaum həni len nahurhuwain lotomatu.§ Tagole, nəwain veveu
tatəvah tur lan, mədas nəwain mai nahurhuwain p̃isi.”

Nausian husur nəSappat
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

23 Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san
gail lotuƀat kin ƀur nəhavhuwit gail.* 24 Ŋa naFarisi gail lukel mai aYesu
ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”
25-26 AYesu isor var galit ke, “Mətsav̄uruŋ ləboi natosian gail lotohol
husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah maii lotopar hanian,
lotomalkəkat a? Nəboŋ aApiatar tovi ƀiltihai tutumav, aTevit eƀis len
naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səb̃olit ŋai loləboi ləb̃ihani.*
Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”* 27 Beti aYesu ikel mai
galit ke, “NəSappat, aGot igole m̃os nəvanuan, sagol nəvanuan m̃os nəSappat.
28 Imaienan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

1 Len nəboŋ sua tile am, aYesu eƀis lohoim naƀonƀonan seJu gail tətas,
ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. 2 Nəvanuan gail
ei lomətan aYesu hən ke ləb̃eris ƀigol atenan ƀimaur len nəSappat. Ƀigole,

‡ **2:18:** NaJu gail ləsəhan len nəmariboŋ galevis hən ləb̃isor tuv̄, ləsəhan hən ləb̃itaŋ husur
nəmatan o natsua tosa tovisi hum naƀiltidu mai ləsəhan len nəboŋ totibau galevis salito. § **2:22:**
Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoƀir nəwain veveu ƀurhulon. * **2:23:** Deu
23.25 * **2:25-26:** Lev 24.9 * **2:25-26:** 1Sam 21.1-6

dereh likot həni ale kel uri ke toƀur kotov nalo hən nəSappat. 3 AYesu ikel
mai atenan navəlan tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.” 4 Beti eus
galit ke, “Inor hən datƀigol ƀivoi len nəSappat o hən datƀigol ƀisa? Inor
hən datƀeriŋ təlmam hən nəmauran o hən datƀigol nəmatan?” Be naut eƀut,
ləsasor vari.
5 Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətaltal hən galito, ilolosa hən galit husur
nəkadulit iṽonṽon. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlam̃!” Ale
isar həni, navəlan imaur təlmam. 6 Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile,
luƀonƀon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət siHerot hən ləƀisor utaut
hən ləƀeməᵭas bun aYesu hən ƀimat.

Naluṽoh tarhəƀiltiwai Kalili

7 AYesu mai ahai susur san gail lovi lan naƀiltiwai ale naƀiltiluṽoh
lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit p̃isi aYesu togole, nəvanuan
isoƀur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea, 8 a Jerusalem, a
Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis
naƀiltivile eru, a Tair mai a Siton. 9 Bathut naluṽoh totibau, ikel mai
ahai susur san gail ke leutaut hən naƀot viri hən asike nəvanuan ləƀeluṽoh
dar visi. 10 Husur len nəmariboŋ enan igol isoƀur lumaur tia ale isoƀur
am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləƀibari. 11 Ale nəboŋ
nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai
habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” 12 Avil aYesu ikai tas galito ke salikel
vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

13 Beti aYesu etəṽehuh vi məhat, ekis alat gai tolaŋon galito ale logəm
həni. 14 Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləƀitah maii; ekis galit hən
ahai pispisul gail hən ᵭesəvat galit van hən ləƀikel ur napisulan siGot;
15 ale ilav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an mai galito hən ləƀehut natəmat gail.
16 Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita;
17 ikad aJemes anatun aSepeti mai aJon aṽan aJemes, ale aYesu ekis
gəlaru Poanerkes namilen Natun Naƀiliurur gəlaru. 18 Ikad galevis am,
aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus,
aTatteus, aSimon tovi naSelot* sua, 19 mai aJutas Iskariot ƀeriŋ aYesu len
navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

20 AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail.
Ale naluṽoh logəm ƀonƀon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad
namityal ideh hən ləƀihan. 21 Nəboŋ nəbathudud siYesu lotosəsəloŋ hən
nakelean husur nəsa tovisi, luke litah gati husur luke tovinvinu. 22 Be
ahai p̃usan hən nalo lotogəm len naut a Jerusalem, luke, “APeelsepul
toil a m̃o hən natəmat gail iwol həni. Ehut natəmat gail len nədaŋan
seƀiltitəmat setəmat gail.”
23 Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruan kəta ke, “ASe-
tan eləboi ƀehut aSetan mabe? 24 Nəvanuan lototoh pipihabəlan nakiŋ
len nəkantri sua ƀiƀalkabaŋ, nəkantri dereh timaᵽulᵽul. 25 Nəbathudud

* **3:18:** NaSelot evi avan ideh len naluṽoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləƀiƀal mai galito,
hut galit dan naut a Jutea.

ðiðalkabaŋ, dereh timaƿulƿul. 26 Len naṽide tomaienan, aSetan təb̃al mai gai gabag, alat pipihabəlan lətapəpehw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədaŋan san tanoŋ. 27 Nisor kəta maiegai ke: Avan ideh saləboi ðeƀis lohoim sinabəhariv todaŋ hən ƀitariv kuv natit san gail. Be a mõ, ƀibaŋis gat abəhariv, beti eləboi ƀitariv kuv natit ƿisi dan naim san.† 28 Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruƀat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləb̃isor tas aGot o ləb̃eməḍas nahəsan. 29 Avil avan ideh tosor məḍas aNunun aGot, asike aGot eruƀat nəsaan enan dani boŋ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai."

30 AYesu ekəmaienan husur ahai ƿusan hən nalo gail luke tokad nanunun tosa.

Nəbathudud kitin siYesu
(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

31 Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm təban naim aYesu totoh lan. Loil vivile, lopisul van həni, kisi gəmai. 32 Naluṽoh lobətah dar vis aYesu, ale lukel maii ke, "Geris, anam̃ mai aṽam̃ gail lous gaiug vivile."

33 AYesu isor var galit ke, "Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aṽagw gail?" 34 Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, "Gamit mətovi anagw mai aṽagw gail bogai. 35 Husur avan ideh togol nəsa aGot tolənoni, gai evi aṽagw o aṽavinegw o anagw."

4

AYesu iƀol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

1 AYesu etuƀat ƿusan tətas tarhəb̃iltiwai Kalili. Naƀilitluṽoh logəm ƀonƀon dar visi gol tosah len naƀot, bətah hən ƀeƿusan. Ale nəvanuan gail ƿisi losuh pəpadaŋ hən naƀiltiwai, a ut. 2 Eṽusan galit hən natit isoƀur len nəb̃ol ƿusan gail. Ale len naƿusanan san ikel mai galit ke, 3 "Səsəloŋ! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit. 4 Nəboŋ tobubulan gail, galevis luteh metƿisal, ale nəman naməsav gail logəm han ƿis gail. 5 Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh. 6 Nəboŋ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte. 7 Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan, ale nəboŋ nawit totov, nəhau eruŋ gut buni, gol səṽan. 8 Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale luṽan. Sua iṽan vəkad 30, sual am iṽan vəkad 60 ale sua tətas am iṽan vəkad 100." 9 Beti aYesu ike, "Nəvanuan tokad nədariŋan hən ƀesəsəloŋ, tesəsəloŋ!"

AYesu iƀol ƿusan hən nəsa?
(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

10 Nəboŋ aYesu totoh səb̃on mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəb̃ol ƿusan gail həni. 11 Ale ikel mai galit ke, "AGot ikel vəhot nəsa tosusuah husur natohan pipihabəlan mai gamito hən mətb̃eləboii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan ƿisi mai galito len nəb̃ol ƿusan gail 12 hən natosian siGot ƀisarpoh toke,

" 'Naut kəmas ləb̃ekəta, kəta,
ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

† **3:27:** Namilen ke avan ideh saləboi ƀevənah dan navəlan aSetan, be ƀibaŋis gat aSetan, eləboi ƀehut natəmat san gail.

naut kəmas ləb̃esəsəloŋ, səsəloŋ,
ləsasəsəloŋ ləboi nəsa aGot togole.
Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot
ale taruƀat nəsaan salito.' "*

AYesu isor vəsvəsai nəb̃ol p̃usan husur namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

13 Beti aYesu eus galit ke, "Mətsaləboi namilen nəb̃ol p̃usan enan a? Ƀimagenan, mətelaboi nəb̃ol p̃usan ideh mabe? 14 Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot. 15 Namisurhuwit toteh metp̃isal ehum alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəsəloŋ həni, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito. 16 Nəvanuan galevis lohum namisurhuwit toteh len tan tobaŋ vat. Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhav̄ur lan. 17 Be husur lohum nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsatov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotoməᵭas bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nadəlomian. 18 Nəvanuan galevis am lohum namisurhuwit toteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan. Losəsəloŋ hən nasoruan 19 be nəlolit etuhatuh hən nəmauran hən navile eg a pan, nalᵭmasian hən natite mai na-ləŋon-masuv̄-həni-an hən natgalevis am loƀis len galito gol loruŋ gut bun nasoruan hən asike ƀiv̄an. 20 Nəvanuan galevis tile am lohum namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luv̄an masuv̄, galevis luv̄an vəkad 30, galevis luv̄an vəkad 60, galevis am luv̄an vəkad 100."

Nəb̃ol p̃usan husur nam̃ial
(Luk 8.16-18)

21 Beti aYesu eus galit ke, "Ikad avan ideh topat nam̃ial hən ƀesusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai nam̃ial toilil lan. 22 Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tigol tevivile, tip̃arp̃ar. 23 Nəvanuan tokad nədariŋan hən ƀesəsəloŋ, tesəsəloŋ!"

24 Beti isor tətas mai galit ke, "Mətelələgau hən gamito! Mətesəsəloŋ husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav nalᵭboian mai gamito tonor hun na-səsəloŋ-husuri-an samito, ale tivan am. 25 Bathut avan ideh nəlon tomaƀur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav nalᵭboian am maii. Avil avan ideh tomətahun ƀeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv nalᵭboian gai tokade dani."

Nəb̃ol p̃usan husur namisurhuwit totov

26 Beti aYesu ike, "Natohan pipihabəlan aGot imaiegai: Ikad naulum̃an tobubulan namisurhuwit len tan. 27 Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalennəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan salᵭboii. 28 Nətan səb̃on evəhasus hən nawit: a m̃o nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iv̄an hən nəhavhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian. 29 Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən naƀu tohaƀ husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai."*

Nəb̃ol p̃usan husur namisurhumastat
(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

* **4:12:** Isa 6.9-10 * **4:29:** Jol 3.13. Naƀu tohaƀ, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən naƀu tomaienan.

30 AYesu isor tətas ike, “Dereh nenənoṽ hən natohan pipihabələn aGot
mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəb̃ol p̃usan tomabe? 31 Imaiegai: Nəvanuan
imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail p̃isi
len tan 32 be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian p̃isi. Nəpashət gail
topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləb̃eum hən nəhai ŋodŋod
halit len gail, len nəm̃ol han.”

33 AYesu ikel nəb̃ol p̃usan isoƀur hən ƀikel nasoruan mai nəvanuan gail
tonor hən naləboian lotokade hən ləb̃eləboi s̃əhoti. 34 Len nəhon nəvanuan
gail, natit p̃isi tokele, ikel mai galit len nəb̃ol p̃usan gail ŋai. Be nəboŋ
totoh mai ahai susur san gail səb̃olito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai naƀiltiwai arovi pan
(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

35 Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail
ke, “Datevi tarhət nəwai egai.” 36 Ŋa loriŋ naluṽoh, lusah maii len naƀot
ale luvan. (Ikad naƀot galevis am lotohusuri.) 37 Losəhoṽut hən naƀiltilan
togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan naƀot gol totuƀat pul hən
ƀemun. 38 AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel
maii ke, “Eee Hai p̃usan, namtomun! Gəsənau ginamit a? Naƀot idod!”
39 Ŋa aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədau! Vi
pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəm̃at. 40 Beti eus galit ke, “Mətovi
batmətahw gail a? Mətsəkad nadələmian sal a?”

41 Ahai susur gail lom̃inm̃inikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai
ase? Nateru eg am, nəlan mai naƀiltiwai lugol husur nəsa tokele!”

5

Naulum̃an tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur
(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

1 Ale lubar nətarhət naƀiltiwai enan, len naut a Kerasa. 2 Nəboŋ lotobar
naut enan, aYesu imariŋ dan naƀot. Vəha-sua ŋai naulum̃an tokad
nanunun tosa egəm len naƀurhuvat nəmatan gail ei, ebubur mai aYesu.
3 Atenan itoh ƀurhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləb̃ibaŋisi am
hən natsen. 4 Lubaŋis narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-
sob̃soƀur tia, be igol natsen tobaŋis navəlan imarmarikot, mai natsen
tobaŋis narien, ilaƀuƀuri. Səkad avan ideh tokad nədaŋan hən ƀetəgau
gati. 5 Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naƀurhuvat
nəmatan mai naṽehuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

6 Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəŋedur
bathurien. 7-8 AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan
ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəb̃eməas ginau,
Yesu, aNatun aGot toyalyal! Len nahəsan aGot noŋir gaiug ke sagipansem
ginau, sageməas ginau!” 9 Beti aYesu eusi ke, “Nahəsam̃ ase?” Ale ike,
“Nahəsagw aLuṽoh husur namtusoƀur.” 10 Ale loŋir vəha-sob̃soƀur həni
ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

11 Len nətarhəṽehuh ei ikad naƀiltivəsh̃əbuai lotohan. 12 Ale natəmat
galenan loŋir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən
namtƀeƀis len gail.” 13 Ŋa idam̃ həni. Ale natəmat lumakuv dan
naulum̃an, loƀis len nabuai gail. Ale navəshəbuai lom̃ur, sarmar vi pan vi
lan naƀiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len naƀiltiwai.

14 Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan
naƀiltivile mai naut loṯodar visi hən ləƀ̃ikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan
gail lugam gəm hən ləƀeris nəsa tovisi ei. 15 Ale logəm hən aYesu, loris
atenan a mõ tokad naluṽoh hən natəmat ale lorisi ke esun nahurabat,
ebətah, imaur tətas, nənauan san etəlmam, imasil. Ŋa lomətahw. 16 Beti
alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit p̃isi tovisi mai galit lotomadhagəmai.
Lusor husur naulum̃an tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail.
17 Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuƀat ŋir aYesu ke teriŋ naut
salit gail.

18 Nəboŋ aYesu tosah len naƀot, naulum̃an a mõ tokad natəmat gail
eŋir aYesu hən ƀitah maii. 19 Be aYesu sədam̃ həni, ike, “Givahim van
hən nəbathudud sam̃ ale kel mai galito hən natit p̃isi Nasuƀ togole mõs
gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.” 20 Ale atenan ivan, len naut
a Tekap̃olis, etuƀat kel ur natit p̃isi aYesu togole mõsi. Galit p̃isi ei
lumaŋmaŋ len natit tokele.

Natəbarehreh tomat, napəhaṽut toməsah
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

21 Beti aYesu igam kotov naƀiltiwai len naƀot təlmam vi lan nətarhəte.
Nəboŋ tobar nətarhəwai ei, naƀiltiluṽoh logəm ƀonƀon dar visi. 22 Beti
avan sua, nahəsan aJairus toil a mõ hən naim naƀonƀonan ei egəm hən
aYesu. Iteh bathurien. 23 Eŋir aYesu, ike, “Nasuƀ, anatvavigw pəpadaŋ
hən ƀimat. Gegəm vahim bai hən gəƀ̃eriŋ navəlam̃ lan hən ƀimaur, asike
ƀimat.” 24 Ale aYesu ivan maii.

Naƀiltiluṽoh lohusuri, loburuti. 25 Ikad napəhaṽut sual ei toməsah,
nəda han togam hən nasihau tovi 12 tia. 26 Nəvanuan nareran lusoƀur
lurer soƀuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Ep̃ur hən natit p̃isi san hən
ƀeṽur galito, be səmaur. Eməsah habat am. 27-28 Esəsəloŋ hən nakelean
husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəƀ̃ibar nahurabat san, dereh
nimaur.” Ŋa eliligis hən gai len naluṽoh madun aYesu, ibar nahurabat
san. 29 Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur
təlmam, naməsahan san inoŋ. 30 Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai
eləboi len gai gabag ke nədaŋan ivan dani. Ŋa ipair len naluṽoh ike, “Ase
tobar nahurabat sagw?” 31 Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gebunus
naluṽoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?” 32 Be aYesu
ekətkəta garu hən ƀisaƀ nəvanuan tobari. 33 Beti napəhaṽut toləboi nəsa
tovisi həni, emətahw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan
kavkav maii. 34 Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadəlomian sam̃ igol ke
gotomaur. Givan, len nəlom̃ gikad natəm̃at, na-ləŋon-isa-an sam̃ inoŋ.”

35 Nəboŋ tosorsor sal, nəvanuan galevis logəm len naim siJairus toil a mõ
hən naim naƀonƀonan, lukel maii ke, “Anatvavim̃ imat tia. Sageməḍas
ahai p̃usan am.” 36 Be aYesu, tosəsəloŋ hən nəsa lotokele, ikel mai aJairus
ke, “Sagemətahw. Riŋ nəlom̃ len ginau ŋai.” 37 Beti aYesu sədam̃ hən avan
ideh hən ƀehusuri, be idam̃ hən aPita, aJemes mai aJon, aṽan aJemes ŋai.

38 Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a mõ hən naim naƀonƀonan, aYesu
eris nəvanuan gail lotowal taṽtaṽor, lototaŋ, lotois habat. 39 Nəboŋ
toƀis lohoim ikel mai galit ke, “Imabe mətoləŋon isa, mətutaŋ maiegai?
Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

40 Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəman
natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eƀis len naut

natəbarehreh topat lan. 41 Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len
nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel
mai gaiug, gile məhat!”
42 Vəha-sua ŋai natuhtəbarehreh nədam̃ han tovi 12, ile məhat, iyaryar.
Nəboŋ lotoris natenan lumaŋmaŋ habat. 43 Ale aYesu ikel idaŋ mai galit
ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən
ɓihani.”

6

*Alat a Nasaret loməta*hun *aYesu*
(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

1 AYesu eriŋ naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur
san gail lohusuri. 2 Len nəSappat etuɓat hən naƥusanan len naim
naɓonɓonan ale isoɓur lotosəsəloŋ luƥaŋ luke, “Ategai ilav natgalenan
tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut
a be? Igol mabe hən namerikel lotomaienan? 3 Be ategai inau ke tovi ase?
Gai evi nəvanuan na-um-im-an ŋai, anatun aMeri, aṽan aJemes, aJoses,
aJutas mai aSimon. Aṽavinen gail lutoh gegai!” Ale len nəlol sasa salito
loməta*h*uni.
4 Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len
nənauan salito len naut ƥisi, be len naut a im san, len amahean gail mai
len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, loməta*h*uni.”
5 Edədas ɓigol namerikel ideh len naut enan, be eriŋ navəlan len
nəvanuan evis ŋai lotoməsah ei ale lumaur. 6 Ale iƥaŋ husur nadəlomian
salit toɓuer.

*AYesu esəva*t *ahai susur lotovi 12 hən ləɓ̃eum mm̃osi*
(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Beti aYesu iyar husur navile ṽisusua, eƥusan. 7 Ale ekis ɓonɓon hən
ahai susur san gail ale etuɓat səvat galit lorururu van. Ale ilav mai galito
nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən ləɓ̃ehut nanunun nəmargobut gail. 8 Ale
ikele hən galit ke, “Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nabəta,
samtitariv nəhad səsəŋon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuṽ samit
gail. Mitipat nəhai təbatehw ŋai. 9 Mətevəlas naributbut be samtitariv
nahurabat gəgel.”
10 Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh mətɓ̃eɓis lan, mititoh ei vəbar
mətɓ̃eriŋ naut enan. 11 Len naut ideh ləsahəhaṽur hən mətɓ̃itoh lan,
ləsasəsəloŋ hən gamito, məteriŋ naut enan, dardar hən nariemito hən
nəmasiav ɓimakuv dan gəlaru. Natenan tevi hən ɓimasil hən galit ei ke
aGot sahəhaṽur hən galito.”*
12 Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan
salito. 13 Lohut natəmat isoɓur, ale lovəhas nəvanuan isoɓur lotoməsah hən
naoil naoliv, ale lumaur.*

Nəmatan siJon Baptais
(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

---

* **6:11:** Nəboŋ naJu gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut mai nahurabat salito hən nəmasiav ɓimakuv dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat ləsavi Ju mai naut salit gail loɓiŋɓ̃iŋal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur naṽide enan hən ɓimasil hən naJu gail lotoməta*h*un ləɓ̃ipair dan nəsaan salit gail ke len nabunusian siGot galit loɓiŋɓ̃iŋal ale dereh lipanis. * **6:13:** Jem 5.14

14 AHerot Antipas, aKiŋ esəsəloŋ hən nakelean husur aYesu, bathut
nəvanuan gail p̃isi loləboi nahəsan.† Galevis luke “Atenan evi Jon Bap-
tais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi ðigol namerikel gail.”
15 Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel
ur bolai, esum̃an ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

16 Nəboŋ aHerot tosəsəloŋ hən natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov
nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!”

17 Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke litah gat aJon, baŋisi, ale
riŋi len naim bəbaŋis. Igol tomaienan sil abareab siHerot, aHerotias.
Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot avṽan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii.
18 AHerot eriŋ aJon len naim bəbaŋis husur aJon ikel mai aHerot ke, “Len
nalo, sanor hən gəb̃esəhar asoan avṽam̃.”* 19 Ŋa aHerotias, nəlon epəŋas
aJon, eləŋon ke tigol timat be edədasi, 20 husur aHerot emətahw len aJon,
ike aJon titoh maienan ŋai. Eləboii ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni.
Nəboŋ aHerot tosəsəloŋ hən aJon, edidimair həni; be naut kəmas natenan,
eləmas ðesəsəloŋ hən aJon.

21 Imaienan van van, be boŋ sua aHerotias isað nap̃isal sua. Len
naðiltiboŋ hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan m̃os naðiltivanuan
gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a
Kalili. AHerotias ikab hən nəboŋ enan husur eləboi ðigol aJon ðimat.
22 Nəboŋ anatvavin aHerotias toðis ale tosav, aHerot mai alat lotohan
maii ei lohəhavv̄ur masuv̄ həni. Ale aKiŋ ikel mai alitenan ke, “Us ginau
hən natideh gotoləŋoni ale dereh nilavi mai gaiug.” 23 Ale ita gat na-kel-
gati-an sua len nahəsan ke, “Natideh gəb̃eusi hən ginau, dereh nilavi mai
gaiug, naut kəmas ðevi nahudhut nətan notovi kiŋ lan.”

24 Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun
aJon Baptais.”

25 Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətab̃ul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon
nəkadun aJon Baptais. Noləŋoni len nasiloh sua. Noləŋoni gag ŋai!”

26 Nəboŋ tokəmaienan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-
an san len nahəsan, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau
ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi həni. 27 Ŋa vəha-sua
ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbaŋis hən ðita kotov
nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len
naim bəbaŋis. 28 Ipat nəkadun aJon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale
natəbarehreh ilavi mai anan. 29 Nəboŋ ahai susur siJon gail lotosəsəloŋ
həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len naður nəmatan.

AYesu evəŋan alalum̃an lotovi 5,000
(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

30 Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luðon mai
aYesu hən ləb̃ikel maii hən natit p̃isi lotogole mai lotop̃usan həni.*
31 Nəvanuan isoður logəmai, isoður luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal
ideh hən ləb̃ihan. Imaienan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datðitoh
səb̃odato ale ŋavŋav kəkereh.”

---

† **6:14:** Nəboŋ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatun aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat nəboŋ tokəkereh ŋai. * **6:18:** Lev 18.16, 20.21 * **6:30:** Mak 6.7, 12

32 Ŋa lusah len naƀot səƀolito, loriŋ naut enan, lovi lan naut toƀəƀesw.
33 Wake isoƀur loris lotovan ale loləboi naut ləƀevi lan. Ale nəvanuan
isoƀur len navile gail lugam vi lan naut en toƀəƀesw ale lubari a mõo.
34 Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomariŋ dan naƀot, aYesu
eris naƀiltiluv̋oh ale nəlon itaŋis galito husur lohum nasipsip gail lotopar
vanuan hən ƀekətkəta təban galito. Ale etuƀat v̋usan galit hən natit
isoƀur.* 35 Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm həni luke,
“Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan p̃isi tia. 36 Səvat
galit van, hən ləƀevi lan naim v̋isusua marireu mai navile gail lotodar
vis naut egai, hən ləƀep̃ur hanian halit hən ləƀihani.” 37 Ris tosor var
galit ke, “Gamit mãu mitilav nəhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən
namtƀev̋ur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən nap̃urp̃uran hən
nahəbati toməlevtor. Namtodədasi!”‡ 38 Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad
nabəta evis? Mitia us kitevi.”
Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”
39 Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluv̋oh lebətah pəpehw len naliol
tokəsan. 40 Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətah ƀonƀon van vəbar
galit p̃isi lobətah. 41 AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan
nəmav, ikel nasipaan hən gail ale eƀur nabəta. Ilav gail mai ahai susur san
gail hən ləƀepəpehuni. Ale epəpehun naieh eru enan am van hən nəvanuan
gail p̃isi. 42 Ale galit p̃isi luhan, luhanukub. 43 Naluv̋oh lotohan tonoŋ,
ahai susur losəŋon nahudhubəta mai nahudhuieh lotopat vagol nəhad
lotovi 12 lopul.* 44 Len nəboŋ enan alalum̃an lotohan lovi 5,000.

AYesu iyar len nəp̃on nəwai
(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)

45 Nəboŋ nəhanan tonoŋ, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səƀolit lusah
len naƀot, il a mõo, hən ləƀigam vi Petsaita, tarhəƀiltiwai Kalili. Ale aYesu
esəvat naluv̋oh luvan. 46 Tosudəlam̃ galit tonoŋ, etav̋ehuh len nav̋ehuh
hən ƀisor mai aGot. 47 Nəboŋ naut togomgom, naƀot ipat rivuh len
naƀiltiwai, ale aYesu itoh səƀon a ut. 48 Eris lotomaƀit hən nəvarusan
husur naƀot isoh ƀur nəlan. Len nadudulan som̃ilan naut səlan sal, aYesu
egəm hən galito, iyar len nəp̃on naƀiltiwai. Ike tiv̋ot təban galito, 49 be
nəboŋ lotoris toyar len nəp̃on naƀiltiwai, lunau ke tovi nanunun sua.
Lukai, 50 husur nəboŋ lotorisi galit p̃isi lom̃inm̃inikot. Be vəha-sua ŋai
aYesu ikel mai galit ke, “Samtemətahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-ƀurian.” 51 Ŋa isah len naƀot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai
susur gail lumaŋmaŋ vəsa, 52 husur ləsaləboi sal namilen namerikel aYesu
togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iv̋onv̋on.

AYesu igol galit lotoməsah a Kennesaret lumaur
(Mat 14.34-36)

53 Nəboŋ lotogam tukot len naƀiltiwai, luvahut a Kennesaret ale lokir
ei. 54 Lumariŋ dan naƀot, vəha-sua ŋai nəvanuan gail len naut enan lokəta
ləboii. 55 Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəloŋ həni ke
aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsah van həni len namilelit gail. 56 Len
naut p̃isi aYesu tovi lan, len navile, len naƀiltivile, len nəmarireu, loriŋ

---

* **6:34:** Num 27.17; 1Ki 22.17 ‡ **6:37:** Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200, nəvat tomaienan eləboi ƀev̋ur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. * **6:43:** 2Ki 4.42-44

alaten lotoməsah lupat len naut nəmaket. Loŋiri ke tidam̃ hən ləb̃ibar nasum̃arhət nahurabat san. Ale galit p̃isi lotobari lumaur.

7

AYesu isor husur nəsa togol naðinŋb̃iŋalan len nəvanuan
(Mat 15.1-9)

1 Boŋ sua naFarisi mai ahai p̃usan gail hən nalo logəm len naut a
Jerusalem hən ləb̃eris aYesu. 2 Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan
be ləsakəkasəval. (Navəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail 3 husur
naFarisi mai naJu gail p̃isi am lohusur tin hən nav̄ide silat ta sutuai toke
limaskəkasəval len nav̄ide tonor beti loləboi ləb̃ihan. 4 Nəboŋ lototəlmam
dan nəmaket, asike luhan vir ləb̃elilos.* Lohusur nav̄ide tosoður am
ta sutuai hum nakəkasan hən naðiliwai munmun, naðiliwai totile mai
naketel gail.)†

5 Imaienan naFarisi mai ahai p̃usan gail hən nalo lousi ke, “Imabe
ahai susur sam̃ gail ləsahusur nav̄ide sihav̄ut sidat gail ta sutuai, ləsahusur
nav̄ide hən nakəkasəvalan, be luhan nabəta?”

6 AYesu ikel mai galit ke, “Gamit mətovi vanuan gəgəras, nəsa mətukele,
mətsagole! AIsaiah ekitin nəboŋ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke,
“ ‘Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito,
wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.
7 Lulotu soðuer hən ginau,
lop̃usan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.’*
8 Husur gamito mətugam dan nakelean todaŋ siGot hən mətb̃ehusur tin
hən nav̄ide samit ta sutuai lotovi nap̃usanan sinəvanuan ŋai.”

9 Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean,
husur mətugel tabtab hən nakelean todaŋ siGot hən mətb̃eil gəgat len
nav̄ide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a?
10 Mitinau nəsa aMoses toke, ‘Putsan atəmam̃ mai anam̃ matmat len
nənauan sam̃,’* mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai
timasmat tebun.’* 11 Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh ðikel mai
atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəb̃evi tarhət sam̃, noviol həni
tia mai aGot.’ 12 Imagenan mətuke inor ŋai hən asike evi tarhət setəman
mai sinan len nam̃idolan səlaru. 13 Ale len nav̄ide ta sutuai məttokade,
mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. Gamit mətugol natit isoður
tomaienan.”

Natit gail lotogol nəvanuan saveveu
(Mat 15.10-20)

14 Beti aYesu ekis naluv̄oh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit p̃isi,
mətesəsəloŋ hən ginau, məteləboi nategai. 15-16 Nənanuan eðinŋb̃iŋal len
nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi
ðigol ðeðinŋb̃iŋal nəboŋ natenan toðis lan. Ao, evi nəsa tovivile dan
nəvanuan togol saveveu.”‡

---

* **7:4:** Len nasoruan ta Kris, naut egai eləboi ðikad namilen ke: asike luhan vir ləb̃ekəkas hanian ideh lotov̄uri. † **7:4:** Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoruan toke naðiliwai munmun, naðiliwai totile, naketel mai nəmel gail. * **7:7:** Isa 29.13 * **7:10:** Exo 20.12; Deu 5.16 * **7:10:** Exo 21.17; Lev 20.9 ‡ **7:15-16:** Ikad natosian galevis ta sutuai tosuhud hən naves egai ke: 16 Avan ideh tokad nədariŋan hən ðesəsəloŋ, tesəsəloŋ m̃au!

17 Nəboŋ aYesu toriŋ naluṽoh hən ðevi lohoim, ahai susur san gail
lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele. 18 Ale ikel mai galit
ke, “Gamit am mətsaləboi səhoti a? Mətsaləboii ke natit p̃isi vivile toðis
len niben nəvanuan saləboi ðigol ðeðiŋb̃iŋal a? 19 Husur nəboŋ toðis,
saðis len nəlon, be evi lan natəbaŋ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəboŋ
tokəmaienan, aYesu ikele ke nəhanian p̃isi iveveu.)

20 Beti aYesu ike, “Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa,
saveveu. 21 Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nənauan tosa,
naitian tosa, navənahan, nagolean hən nəmatan, 22 naitian toður kotov
nəlahan, na-ləŋon-masuṽ-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəgərasan,
naṽide naitian taṽtaṽor, nəlon tovəvənah, nasoruan tomədas nahəsan
nəvanuan o tomədas nahəsan aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelme-
lan. 23 Natgalen p̃isi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan
togol nəvanuan toðiŋb̃iŋal, saveveu.”

Nadəlomian sepəhaṽut sua savi Ju
(Mat 15.21-28)

24 AYesu ile məhat, eriŋ naut enan, evi lan naut gail pəpadaŋ hən naut
a Tair. Eðis lohoim sua, be emətahun avan ideh ðeləboii ke totoh ei. Be
edədas ðesusuan naut totoh lan.

25 Ikad napəhaṽut sual ei, nanunun nəmargobut toðis len anatvavin.
Nəboŋ nəbareab enan tosəsəloŋ həni ke aYesu totoh, vəha-sua ŋai egəm
həni, iteh bathurien. 26 Evi atoðtaKris lotopasi len naut a Fonisia a
Siria. Eus aYesu hən ðehut natəmat dan anatvavin. 27 AYesu ikel maii ke,
“Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən nəb̃ilav kuv nabəta hinatugw
gail hən nəb̃ibar həni van hən nalipah gail.” 28 Alitenan isor vari ke, “Evoi
Nasuð, be nalipah gail pipitev am loləboi ləb̃ihan nasugbəta hilahutai.”§
29 AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sam̃ tovoi, givan, natəmat
eriŋ anatvavim̃, igam dani tia.”

30 Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboŋ tovi lohoim san isaði ke, anat-
vavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol naður sua imaur

31 AYesu eriŋ naut gail pəpadaŋ hən naðiltivile Tair, iyar tur len
naðiltivile Siton mai naut a Tekap̃olis van vəbar Naðiltiwai Kalili.**
32 Nəvanuan galevis losəhar naður sua van hən aYesu ale loŋiri hən ðeriŋ
navəlan lan. 33 AYesu esəhar səb̃on həni vi tut kəkereh dan naluṽoh ale
esiriv hən nəŋarhuvəlan gəlaru len nədariŋan gəlaru. AYesu ep̃ulai, ibar
namean atenan 34 ale ekəta vi məhat vi lan nəmav, ekilob ale ikel mai
naður ke, “Effata!” (namilen ke, “Səŋav!”). 35 Vəha-sua ŋai nədariŋan naður
gəlaru arosəŋav, namean eməlala, isor imasil. 36 Ale aYesu ikel buni mai
nəvanuan gail ei ke salikel ur nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi
maienan, lukelkel uri am. 37 Galit lumaŋmaŋ vəsa. Luke, “Igol ivoi hən
natit p̃isi togole, ale igol alat lotodariŋ ðulol, losəsəloŋ mai naður gail,
igol lusor.”

---

§ **7:28:** NaJu gail lokis alat ləsavi Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən nəb̃evi
tarhət seJu gail ŋai.” Ale apəhaṽut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhəte-an ideh am hən ðevi
tarhət san həni.

** **7:31:** Naut a Tekap̃olis evi naut tokad navile tosəŋavur lan.

8

AYesu evəŋan alalumān lotovi 4,000
(Mat 15.32-39)

1 Len nəboŋ sual am, ikad naðiltiluṽoh lotogəm ðonðon, ale ləsəkad
natideh hən ləb̃ihani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit
ke, 2 “Nəlogw itaŋis naluṽoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboŋ
totor tia ale ləsəkad natideh hən ləb̃ihani. 3 Nəmal ihat galit tia. Nəb̃esəvat
galit van, dereh limatmatioṽ husur nametp̃isal, ale galit galevis, nap̃isal
salit ebəlav, lutoh a tut.” 4 Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut
egai eðəb̃esw, ipat səb̃on. Avan ideh eləboi ðisað nabəta a be len naut
egai tonor hən ðevəŋan alat eg?” 5 AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta
evis?” Luke, “Eməlevru.”

6 Beti aYesu ikel mai naluṽoh ke lebətah len tan. Ale itariv nabəta
toməlevru, ikel nasipaan, eður gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən
ləb̃epəpehun gail van hən naluṽoh. Ale lugole. 7 Ikad natuhieh evis ŋai
lotokade. Nəboŋ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san
gail ke lepəpehuni am. 8 Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur
losəŋon nasughanian topat, gol nəhad eməlevru lopul. 9 Ikad alalumān
lotovi 4,000 ei.

Nəboŋ lotohan tonoŋ, aYesu esəvat alaten vahim. 10 Ale vəha-sua ŋai
isah len naðot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua
(Mat 16.1-4)

11 NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotuðat ṽitṽituh maii. Loləŋon
ke tigol nəsaban ŋa lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav.* 12 Nəboŋ
tosəsəloŋ hən natenan, aYesu enud habat, ike, “Naur ta damənai lous
namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel
ideh hən mətb̃erisi boŋ ideh!”

13 Ŋa isah təlmam len naðot, eriŋ naut enan, igam tukot len naðiltiwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot
(Mat 16.5-12)

14 Ahai susur gail nəlolit iboŋboŋ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh
len naðot, be natuhbəta sua ŋai. 15 Ale aYesu isor p̃usan mai galito, ike,
“Mətelələgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi
gail mai nayis hiHerot Antipas.”

16 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan lotuðat ṽitṽituh mai galit gabag
husur ləsəkad nabəta ideh. 17 AYesu eləboi nənauan salit tia, ŋa ike, “Gamit
mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətsasəsəloŋ
ləboii a? Nəkadumit egəm ṽonṽon a? 18 Mətukad namətamito be mətodədas
mətb̃ekəta a? Mətukad nədariŋamito, be mətodədas mətb̃esəsəloŋ a?*
Mətsənau təlmam hən 19 nəboŋ notoður nabəta hilat lotovi 5,000 a?
Mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke,
“Səŋavur pisan eru.”

20 AYesu eus galit ke, “Ale nəboŋ notoður nabəta toməlevru hilat lotovi
4,000, mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke,
“Məlevru.”

---

* **8:11:** Lunau ke aYesu edədas ðigol namerikel ðegəm len nəmav. Ale ləb̃eusi həni, nəboŋ ðedədas ðigole, dereh leləboi ləb̃ekisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma leləboi ləb̃ikot həni sil nəsaban.

* **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2

21 Ale eus galit ke, “Be mətsaləboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametɓesw sua ekəta

22 Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametɓesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən ɓibari hən ɓekəta. 23 Ale aYesu etəgau navəlan ametɓesw, esəhari vivile dan navile. Beti eƿulai len namətan gəlaru, eriŋ navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh m̃au a?”

24 Ametɓesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai loto-yaryar.”

25 Beti aYesu eriŋ navəlan gəlaru tətas len namətan ametɓesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit ƿisi lumasil. 26 AYesu esəvati vahim, ike, “Sagiyar tur len navile.”†

APita ikel kot aKristo
(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

27 AYesu mai ahai susur gail loriŋ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?” 28 Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aJon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.” 29 Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

30 Ŋa aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

31 Len nəboŋ enan aYesu etuɓat hən ɓev̄usan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisoɓur. Alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, aɓiltihai tutumav gail mai ahai ƿusan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmariboŋ ɓitor timasle məhat dan nəmatan. 32 Ikel ƿarƿar hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən ɓisor səb̃on maii, etuɓat sor lan husur tokəmaienan. 33 AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau Setan! Nənauan sam̃ gail ləsəpat len nəsa aGot tolaŋoni, lohusur nalaŋonian sinəvanuan ŋai.”

Na-husur-aYesu-an
(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

34 Beti aYesu ekis naluv̄oh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh ɓelaŋon ke ɓehusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai nalaŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau. 35 Husur avan ideh ɓelaŋon ke ɓetəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san ɓimasig m̃os ginau mai na-kel-uri-an tovoi, dereh tikad nəmauran vi sutuai. 36 Nəvanuan ɓikad natit ƿisi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai ɓimasig, imabe? Ikad nəsa? 37 Səkad natideh. Nəvanuan edədas ɓeviol hən natideh hən ɓikad nəmauran enan vi sutuai tətas am. 38 Husur avan ideh ɓeməmau len ginau mai nasoruan sagw len nəhon naur ta damaŋ egai ləsədaŋ len aGot be lotopul hən nəsaan, aNatun Nəvanuan dereh teməmau len atenan balai nəboŋ ɓegəm mai aŋel siGot gail len nəyalyalan mai namənas seTəman.”

† **8:26:** Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.”

9

1 Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis
məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləb̃eris nagəmaian hən natohan
pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

2 Nəmaribоŋ tomələvtes tonoŋ aYesu esəhar aPita, aJemes mai aJon
səb̃olito vi məhat len naṽehuh sua tosahsah. Ale len nəholito egəm tile.
3 Nəhon emm̃ial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil.
Epəhapəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi ðigole.* 4 Ale aElijah
mai aMoses arovisi hən galito. Aruhol mai aYesu. 5 APita ikel mai aYesu
ke, “Hai p̃usan, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor,
tesua esam̃, tesua siMoses, mai tesua siElijah.” 6 (APita ekəmaienan husur
saləboi nəsa ðikele, husur lomətahw habat.) 7 Ale nəmavukasw ikabut gol
galito, nadoldol sua egəm len nəmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw
ulum̃an notoləmas buni. Səsəloŋ husuri!”

8 Losəhoṽut, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu
ŋai totoh mai galit ei.

9 Nəboŋ lotoput mariŋ dan naṽehuh, ikai tas galit ke saliwal hən nəsa
lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan ðile məhat dan nəmatan.
10 Imaienan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol daŋir
husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “ðile məhat dan nəmatan.”

11 Beti lous aYesu ke, “Ahai p̃usan gail hən nalo luke aElijah timasgəm
a m̃o. Lokəmaienan hən nəsa?”* 12 AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a
m̃o hən ðigol natit p̃isi ðinor tətas. Ðimaienan, husur nəsa natosian siGot
ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisoður ale nəvanuan
gail limasmətahuni?* 13 Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol
nəsa sum̃an lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

AYesu igol natətai tokad natəmat imaur
(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

14 Nəboŋ lototəlmam van hən ahai susur san gail, loris naðiltiluṽoh
lotodar vis galito mai ahai p̃usan gail hən nalo lotoṽitṽituh mai galito.
15 Nəboŋ naluṽoh lotoris aYesu, luṗaŋ, ale lugam van həni hən ləb̃ike,
“Ivoi,” maii. 16 AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətoṽitṽituh mai galit
husur nəsa?” 17 Nəhaṽut sua len naluṽoh isor vari ke, “Hai p̃usan, nosəhar
anatugw ulum̃an gəm hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anatugw
tovi naðut. 18 Nəboŋ natəmat enan totah gati, ekuð hən anatugw len
tan. Ale nabusun iyau, idesdes batriṽoriṽ, nahumatmat ibari. Nous ahai
susur sam̃ gail hən ləb̃ehut natəmat be lodədasi.”

19 AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta damənai mətsəkad nadəlomian
ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadəlomian ŋais? Səhar
natətai gəmai.” 20 Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa
enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekuð hən natətai len tan
gol italtaloŋ, nabusun iyau. 21 AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais
tia?” Isor vari ke, “Etuðat len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai. 22 Vəha-sob̃soður

---

* **9:3:** 2Pit 1.16-18 * **9:11:** Mal 3.1, 4.5 * **9:12:** Isa 53.3 * **9:13:** Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aJesepel, arugol risi hən arðigol aElijah ðimat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aJon Baptais.

tia natəmat ekuƀ həni len nəhab o len nəwai hən ƀigol ƀimat. Gəƀ̃eləboi gəƀ̃igol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəlom̃ titaŋis ginaməru.” 23 AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəƀ̃eləboi gəƀ̃igole?’ AGot eləboi ƀigol natit p̃isi. Gəƀ̃ikad nadəlomian, aGot eləboi ƀigol natideh m̃os gaiug.”

24 Vəha-sua ŋai atəman atuhtətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw toƀuer!”

25 Nəboŋ aYesu toris naluṽoh lotogam gəm həni, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotoƀut, gotodariŋ ƀulol, nukele hən gaiug ke, gimakuv dani! Sageƀis lan boŋ ideh am!”

26 Ale natəmat eis habat, ekuƀ hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum naƀirimat gol nəvanuan isoƀur ei luke, “Gai imat!” 27 Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səƀ̃on.

28 Nəboŋ aYesu tonoŋ ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səƀ̃olito logəm həni. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namtƀehut natəmat enan?” 29 AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaienan, səkad natideh toləboi ƀehuti, be na-sor-tuṽ-an ŋai.”†

AYesu isor husur nəmatan san tətas
(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

30 Beti loriŋ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətahun avan ideh ƀeləboi naut lototoh lan, 31 husur eṽusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.‡ Ale dereh ligol timat. Nəboŋ ƀimat, dereh tile məhat len nəmariboŋ ƀitor husur nəmatan san.” 32 Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətahw, lomətahun ləƀ̃eusi həni.

Ase iyalyal səhor galit am?
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

33 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, loƀis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətoṽitṽituh husur nəsa len nəyaran metp̃isal?” 34 Be naut eƀut, bathut metp̃isal loṽitṽituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit p̃isi. 35 Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh ƀike ƀeil a m̃o len nabunusian siGot, temə… timassum̃an naslev, teum salit p̃isi.” 36 Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugum̃ gati, ikel mai galit ke, 37 “Avan ideh tohəhaṽur hən natuhtətai sum̃an egai ƀitah maii len nahəsagw, gai ehəhaṽur hən ginau nəƀ̃itah maii. Ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau nəƀ̃itah maii, be savi ginau ŋai, ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginau.”

Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato
(Luk 9.49-50)

38 Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai p̃usan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam̃, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.” 39 Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi ƀikel natideh tosa husur ginau. 40 Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato. 41 Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ƀilav naƀiliwai

† **9:29:** Natosian galevis ta sutuai luke na-sor-tuṽ-an mai nəhanan eƀuer ŋai. ‡ **9:31:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonƀurƀuran mai avan enan.

Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

42 “Ale atuhtətai tokad nadəlomian len ginau sum̃an egai, avan ideh ƀigol ƀiteh len nəsaan, aGot dereh tipansem avan enan səhor ləƀ̃itahətah hən naƀiltivat len naholoan, ale ləƀ̃ibar həni len tas.§ 43-44 Ale navəlam̃ ƀigol gəƀ̃iteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəƀ̃evi velm̃etw ale ƀis len nəmauran vi sutuai, səhor gəƀ̃ikad navəlam̃ ƀeru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topaŋ vi sutuai. 45-46 Ale nariem̃ ƀigol gəƀ̃ipes haƀetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəƀ̃evi rim̃etw ale ƀis len nəmauran vi sutuai, səhor gəƀ̃ikad nariem̃ ƀeru ale vi lan nəhab nəmatan. 47 Ale namətam̃ ƀigol gəƀ̃iteh len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətam̃ ƀesua ƀiƀesw ale gəƀ̃eƀis len nəmauran vi sutuai, səhor gəƀ̃ikad namətam̃ ƀeru ale aGot ƀibar hən gaiug len nəhab nəmatan. 48 Len naut enan naul lotov̄is nəvanuan, ləsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh.*

49 “Husur aGot dereh tiv̄aditdit nəhab len nəvanuan p̄isi hum datƀidardar hən nətas len nəhanian.**

50 “Nətas ivoi, be nabus han ƀimasig, ƀeduƀe, gigol nabus han tevi tas tətas mabe?†† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit ƀivoi, hən mətƀ̃ikad natəm̃at mai gamit gabag.”*

10

Nativ̄osan
(Mat 19.1-12; Luk 16.18)

1 Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluv̄oh gail logəm həni, ale husur nav̄ide san akis, ev̄usan galito.

2 NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ŋa lousi ke, “Len nalo, inor hən naulum̃an ƀetiv̄os hən asoan a?” 3 AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?” 4 Lusor vari ke, “AMoses idam̃ hən naulum̃an ƀitos gat naloƀulat hən nativ̄osan ale səvat nəbareab san vi tut dani.”* 5 Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan m̃os gamito bathut nəkadumit ihaihai. 6 Be len natuƀatan, nəboŋ aGot togol natit p̄isi, ‘igol nəvanuan, naulum̃an mai napəhav̄ut.’* 7 ‘Husur natenan, naulum̃an dereh teriŋ atəman mai anan hən ƀeudud mai asoan, 8 ale aresua sum̃an artovi niben nəvanuan tosua ŋai.’* Husur arsaru am, arosua ŋai. 9 Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.”

10 Nəboŋ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur nativ̄osan. 11 Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiv̄os hən abareab san ale tolah mai napəhav̄ut ideh am, atenan igol naitian toƀur kotov nəlahan.

---

§ **9:42:** Naƀiltivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən ƀebul dasdas nawit hən ƀegəm vi flaua. * **9:48:** Isa 66.24 ** **9:49:** Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan p̄isi lukad nəboŋ galevis lotodaŋ len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail lopəŋas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaienan, isaƀ alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodaŋ lugol nəvanuan san gail ludaŋ am lan. Be isaƀi am alat ləsavi esan. †† **9:50:** Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən ƀekəkereh ale bar həni len nəhanian hən ƀigol nabus han ƀivoi. Nəboŋ nəhanian ƀimanuŋ, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len naƀisal. * **9:50:** Mat 5.13; Luk 14.34-35 * **10:4:** Deu 24.1-4 * **10:6:** Gen 1.27, 5.2 * **10:8:** Gen 2.24

12 Ale napəhaṽut ðetiṽos həŋ nəhaṽut san ale ðilah mai naulumãn ideh
am, alitenan igol naitian toður kotov nəlahan.”

AYesu mai atuhlahutai
(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

13 Boŋ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van həŋ aYesu həŋ
ðeriŋ navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit
gail. 14 AYesu toris natenan, nəlon ipaŋpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke,
“Mitidamã həŋ alahutai legəm həŋ ginau, samtikai tas galito, husur na-
tohan pipihabəlan aGot evi silat lotosumãn alategai. 15 Nukel nakitinan
mai gamit ke, avan ideh asike ðehəhaṽur həŋ natohan pipihabəlan aGot
sumãn natuhtətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!”

16 Ale len na-ləmas-buni-an san eriŋ navəlan gəlaru dar vis alahutai. Eriŋ
navəlan gəlar len galito, beti eus aGot həŋ ðivoi həŋ galito.

Naulumãn topul həŋ natite
(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

17 Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, ivan. Len nəyaran san husur naƥisal,
avan sua igam gəm həni, etəŋedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai ƥusan
gotovoi, nigol nəsa həŋ nəƀ̃ikad nəmauran vi sutuai?” 18 AYesu eusi ke,
“Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səƀ̃on ŋai.
19 Gaiug goləboi nakelean gail lotodaŋ lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,*
sagigol naitian toður kotov nəlahan, sagevənah, sagelibоŋ len nakotan,
sagegəras avan ideh həŋ gəƀ̃ikad natideh esan, geputsan atəmaã mai
anaã len nənauan saã.’ ”* 20 Ale ikel mai aYesu ke, “Hai ƥusan, nugol
natgalen ƥisi tia, tuðat len nəboŋ notovi natətai.” 21 AYesu ekəta bunusi,
eləmas buni. Ale ikel maii ke, “Gupar tetesua sal. Gia ƥur həŋ natit ƥisi
gotokade. Viol həŋ nəvat han mai naməsal gail həŋ gəƀ̃ikad nakonviolan
aGot totəgau gati mõos gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

22 Nəboŋ atenan tosəsəloŋ həŋ nasoruan enan, nəhon eməraŋraŋ.
Eləŋon isa, ivan husur topul həŋ natit tosoður.

23 Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idaŋ habat
həŋ avan topul həŋ natite ðeƀ̃is len natohan pipihabəlan aGot!” 24 Luƥaŋ
habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw
notoləmas bun gamito, idaŋ habat həŋ avan ideh ðeƀ̃is len natohan
pipihabəlan aGot. 25 Idaŋ habat həŋ nəkamel ðeƀ̃is tur len naðurhunil
səsod. Idaŋ səhori am həŋ nəvanuan tokad natite ðeƀ̃is len natohan
pipihabəlan aGot.”

26 Nəboŋ tokəmaienan, luƥaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke,
“Ɓimaienan, as teƀ̃is lan? Səkad avan ideh ƀikad nəmauran vi sutuai!”
27 AYesu ekəta bunus galito, ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləƀ̃igol
natenan, avil aGot eləboi ƀigol natit ƥisi.” 28 Beti aPita isor vari ke,
“Geris, ginamit namtoriŋ natit ƥisi həŋ namttohusur gaiug.” 29 AYesu
ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh toriŋ naim o aṽan gail o
aṽavinen gail o atata o anana o anatun gail o nətan mõos ginau mai na-kel-
uri-an tovoi, 30 dereh aGot teviol həŋ natgalenan vəha 100 maii len nəboŋ
eg ta damənai. Dereh tikad naim gail, aṽan gail, aṽavinen gail, anan gail,
anatun gail, nətan isoƀ̃ur mai alat ləƀ̃eməmas buni. Ale len nəboŋ ðegəmai

* **10:19:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ saã o nalənonian saã ŋai. * **10:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

len nəmav, dereh tikad nəmauran vi sutuai. 31 Be nəvanuan isoƀur lototibau gagai, lotoil a mõo, dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isoƀur ləsavi natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a mõo."

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətas
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

32 Len nəyaran salit len naƥisal vi Jerusalem, aYesu iŋad il a mõo. Ale ahai susur gail luƥaŋ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu esəhar ahai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etuƀat kel mai galit hən natit gail ləƀevisi həni asike idareh. 33 Ike, "Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aƀiltihai tutumav mai ahai ƥusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisaƀ səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju. 34 Dereh lisor vilesi, levulaii, lebilas habat həni ale ligol timat. Len nəmariboŋ ƀitor husur nəmatan san, dereh tile məhat."

Nausian siJemes mai aJon
(Mat 20.20-28)

35 Beti aJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, "Hai ƥusan, natideh namrƀeusi hən gaiug, namruke gigole mõos ginaməru." 36 Eus gəlaru ke, "Məruke nigol nəsa mõos gaməru?" 37 Arusor vari ke, "Gidam̃ hən ginamər tesua tebətah len nəmatu sam̃ mai togon tebətah len nəmair sam̃ nəboŋ gəƀegəm vi kiŋ." 38 Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, "Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərƀemun len naƀiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an nəƀemun lan a? Məroləboi mərƀibaptais len nəbaptaisan nəƀibaptais lan a?"† 39 Arusor vari ke, "Namroləboi namrƀigole." Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, "Naƀiliwai nəƀemun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəƀibaptais lan, dereh miribaptais lan. 40 Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəƀikele. Ipat len aGot hən ƀilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan mõos galito."

41 Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsəloŋ hən natenan, nəlolit epəŋas aJemes mai aJon. 42 Ŋa aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, "Mətoləboii ke alat lotovat nəhes hən ləƀeil a mõo hən nametƀos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaŋan hən na-il-a-mõo-an, nəvanuan totibau salito, loil a mõo hən nəvanuan salit gail. 43 Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai. 44 Ale gamit ideh toke teil a mõo hən gamito, gai tegəm vi slev samit ƥisi. 45 Tesum̃an ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləƀevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən ƀevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən ƀeviol hən nəmauran san, egəm hən ƀimat mõos nəmakuvan hən nəvanuan tosoƀur dan nəpanismen sil nəsaan salito."

APartimeus tovi metƀesw ekəta
(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

46 Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ naƀiltivile enan, naƀiltiluvoh lohusur galito. Ametƀesw, ebətah len nəgarhəƥisal. (Nahəsan aPartimeus, namilen ke anatun aTimeus.

† **10:38:** Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboii.

Atenan eŋir nəvanuan gail akis hən nəvat.) 47 Nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aYesu
ta Nasaret togəmai, etuƀat kai ke, “Yesu, anatun siTevit, nəlom̃ titaŋis
ginau!” 48 Nəvanuan isoƀur losivoh lan hən ƀeməɖau. Be ikai habat am
ke, “Anatun siTevit, nəlom̃ titaŋis ginau!”
49 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametƀesw
ke, “Gehəhaṽur! Gele məhat! Ekis gaiug, gia van həni!” 50 Ametƀesw eƀil
kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu. 51 AYesu
eusi ke, “Goləŋon nəsa hən nəƀ̃igole m̃os gaiug?” Ametƀesw isor vari ke,
“Hai p̃usan, nuke nekəta!” 52 Ale aYesu ikel maii ke, “Givan! Nadəlomian
sam̃ igol gumaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehusur aYesu husur nap̃isal.

11

AYesu eƀis len naut a Jerusalem
(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

1 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a
Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Naṽehuh Oliv.
Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van. 2 Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan
navile ea. Nəboŋ mərƀ̃ibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtoŋki
ulum̃an totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruƀati ale səhari gəmai.
3 Avan ideh ƀeus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel maii ke, ‘Nasuƀ
eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’ ”
4 Ale gəlaru aruvan. Arusaƀ natuhtoŋki toil metp̃isal totahətah len
nabopita naim sua, ale arusah ruƀati. 5 Nəboŋ artosah ruƀati, nəvanuan
galevis lotoil ei luke, “Natuhtoŋki enan, mərusah ruƀati hən nəsa?” 6 Beti
arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludam̃ hən arƀesəhari
van. 7 Arosəhar natuhtoŋki van hən aYesu, aroƀir hən nahurabat salito
len nəmadun ale aYesu ebətah səŋaṽuti. 8 Ale nəvanuan isoƀur luṽolsan
nahurabat salit gail husur nap̃isal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai
lotobaŋ lute marireu, lutaii, loriŋ gail husur nap̃isal. 9 Alat lotoyar a m̃o
hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke,
“Hosanna!
AGot ivoi hən atenan togəm
len nahəsan Nasuƀ!*
10 AGot tivoi hən natohan togəmai,
natohan pipihabəlan atəmadat aTevit.
Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”
11 Beti aYesu eƀis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta
garu len natit p̃isi, be husur namityal igam gole tia, eriŋ naut enan,
esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik
(Mat 21.18-19)

12 Pelan han, dudulan, nəboŋ lotoriŋ naut a Petani, aYesu imalkəkat.
13 A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsan buni. Ale aYesu ivan hən ƀisaƀ
naṽite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsaƀ̃ natideh lan, be naluhai ŋai,
husur savi nəboŋ hən naṽit nafik sal. 14 Beti aYesu ikel mai nəhai enan
ke, “Avan ideh satihan naṽit gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail
losəsəloŋ həni.

AYesu ivahvahur naut siGot
(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

* **11:9:** Psa 118.25-26

15 Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu eƀis len naholəvat todar vis
naim siGot. Etuƀat hut alat lotoƥur hən natit gail mai alat lotoṽur natit
gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat
lotoƥur hən nətav gail lotovi man naməsav.* 16 Ale aYesu sədam̃ hən avan
ideh topat natideh ƀiyar tur len naut siGot. 17 Beti eƥusan. Ikel mai galit
ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuṽ-
an sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’* Be gamit mətugol evi ‘naut
susuah sinəvanuan vənvənah gail.’ ”*

18 Nəboŋ aƀiltihai tutumav gail mai ahai ƥusan gail hən nalo lo-
tosəsəloŋ hən natenan, ludas ƥisal hən ləƀ̃igol aYesu ƀimat. Lomətahw
lan husur naluṽoh ƥisi lotoƥaŋ len naƥusanan san.

19 Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan
naƀiltivile.

Nəhai nafik toŋod
(Mat 21.20-22)

20 Len nadudulan luyar van, ṽot pəpadaŋ len nəhai nafik aYesu tosor
lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan.* 21 APita inau təlmam hən
nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai ƥusan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan
iŋod.” 22 Ŋa aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadələmian len
aGot. 23 Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ƀikel mai naṽehuh
egai ke, ‘Gimakuv, bar hən gaiug len tas!’ ale asike ƀikad nə-lon-uri-an,
be ƀedələmi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan m̃os atenan.
24 Imaienan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuṽ-an,
dələmi ke mətukade tia ale dereh timaienan len gamito. 25-26 Ale nəboŋ
məttoil, məttosor tuṽ, natideh avan ideh togol tosa hən gamito, məteruƀ̃ati
dani, hən aTəmamito len nəmav ƀeruƀat nəsaan samit am.”†

Nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an siYesu
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

27 Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətas,
aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale aƀiltihai tutumav
gail, ahai ƥusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail logəm
həni. 28 Lous taltal həni ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an tomabe
hən gotogol natgalen ƥisi? Ase ilavi mai gaiug hən gəƀ̃igol gail?”

29 AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Mətƀ̃isor vari, dereh nikel
mai gamito hən nədaŋan na-il-a-m̃o-an notokade hən notogol natgalenan.
30 Kel mai ginau, na-il-a-m̃o-an aJon tokade hən tobaptais, egəm len
nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

31 Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datƀike, ‘len nəmav,’ dereh tike,
‘ƀimaienan, imabe mətsadələm aJon?’ 32 Be datƀike, ‘len nəvanuan,’ nəsa
tevisi? Sadatikele.” Lokəmaienan husur lotomətahw len naluṽoh husur
len nabunusian sinəvanuan ƥisi, aJon evi ahai kelkel ur kitin.

33 Ŋa lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Beti aYesu ikel mai galit
ke, “Mətƀ̃ekəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədaŋan na-il-a-m̃o-an
notokade hən nəƀ̃igol natgalenan.”

---

* **11:15:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **11:17:** Isa 56.7 * **11:17:** Jer 7.11 * **11:20:** Mak 11.12-14 † **11:25-26:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 26 Be asike mətƀeruƀati dani, aTəmamit len nəmav asike eruƀat nəsaan samito. Mat 6.14-15.

12

Nəb̃ol p̃usan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

1 Beti aYesu etuƀat sor mai galito len nəb̃ol p̃usan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəv̄od garu lan. Ehir naƀur hən ƀegəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idam̃ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləb̃irentem, ale eriŋ naut enan itoh len nəyaran sua.* 2 Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən ƀimen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̃epəpehun nav̄it nakrep galevis tovi esan. 3 Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luv̄asi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam. 4 Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luv̄asv̄as nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan. 5 Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isoƀur am, be luv̄as galevis mai luparu bun galevis am. 6 Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən ƀesəvati, be ikad anatun tosua ŋai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw ulum̃an len nənauan salito.’ 7 Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan ƀimat. Datia paru buni hən datƀikad natit p̃isi ƀevi esan nəboŋ atəman ƀimat.’ 8 Ŋa lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep.”

9 Ale aYesu ike, “Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm v̄abun alat lotorentem nəhol, beti tidam̃ hən nəvanuan tile gail lirentem nəhol nakrep. 10 Mətsav̄uruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,

“ ‘Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ŋai ƀeləboi ƀigol naim ƀihav mai ƀinor.
11 Evi Nasuƀ aGot togol natenan
ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa togole.’ ”*

12 Beti aƀiltivanuan hən naJu ludas p̃isal hən ləb̃itah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəb̃ol p̃usan enan sil galito. Be lomətahw len naluv̄oh ŋa loriŋ aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

13 Beti aƀiltivanuan hən naJu lotodas p̃isal hən ləb̃itah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləb̃igol ƀisab len nasoruan san. 14 Logəm hən aYesu ale lukel maii ke, “Hai p̃usan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanuan ƀetibau o ƀevi naut kəmas savi natideh len gaiug. Gov̄usan nap̃isal siGot len nakitinan. Gikele, inor m̃au hən datƀev̄ur nətaks van hən aSisa? 15 Datev̄uri o asike datov̄uri?”

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginau hum mətb̃igol nəb̃isab len nasoruan sagw? V̄usan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

16 Nəboŋ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nahəsan ase ipat lan?” Luke, “ASisa.” 17 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lup̃aŋ habat len na-sor-vari-an san.

---

* **12:1:** Isa 5.1-2 * **12:11:** Psa 118.22-23

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

18 Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan toƀuer,
logəm hən aYesu.* Lousi ke, 19 "Hai p̃usan, aMoses itos gat nategai mõos
gidato ke, aulum̃an ƀimat, ale asoan ƀitoh anatun ƀeƀuer, av̋an matmat
tilah mai nəbatunau enan hən ƀipas anatun av̋an tomat.* 20 Ale ikad
alatmiv̋an lotoməlevru. Ahai a mõo ilah be imat, anatun eƀuer. 21 Av̋an
tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatun eƀuer. Av̋alar
tohusur gəlaru am imaienan. 22 Alatmiv̋an p̃isi lulah mai napəhav̋ut enan
be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan tu imat. 23 Ale len nəboŋ hən
na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit
lotoməlevru p̃isi lulah maii."*

24 AYesu isor var galit ke, "Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot,
mai mətsaləboi nədaŋan san. 25 Husur nəboŋ alat lotomat ləƀ̃ile məhat,
asike lulah, avan ideh asike idam̃ hən ləƀ̃ilah. Be dereh lesum̃an aŋel
gail len nəmav. 26 Be mitinau alat lotomat nəboŋ ləƀ̃ile məhat. Mətsav̋uruŋ
natosian len naloƀulat siMoses tohusur nəhai topaŋ a? AGot isor mai
a Moses, ike, 'Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot
siJakop.'† 27 Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab
habat!"

Nakelean todaŋ tosəhor gail p̃isi
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

28 Ahai p̃usan sua hən nalo tosəsəloŋ hən na-sor-ƀalƀal-an enan egəm
hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŋa eusi ke, "Len
nakelean todaŋ gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail p̃isi?" 29 AYesu
isor vari ke, "Nakelean egai esəhor gail p̃isi: 'Israel mətesəsəloŋ! Nasuƀ
aGot sidato, Nasuƀ esua səƀ̃on. 30 Geləmas bun Nasuƀ aGot sam̃ len
nəlom̃ kavkav, nanunum̃ kavkav, nənauan sam̃ kavkav mai nədaŋan sam̃
kavkav; len gaiug kavkav.'* 31 Nakelean sual am ehusuri toke, 'Geləmas
bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.'
Səkad nakelean ideh todaŋ səhor eru enan."* 32 Ahai p̃usan enan hən
nalo ike, "Gai bolai Hai p̃usan! Gokitin nəboŋ gotoke aGot tosua səƀ̃on
ale səkad ideh am be gai səƀ̃on ŋai.* 33 Datimasləmas buni len nəlodat
kavkav, nalәboian sidat kavkav mai nədaŋan sidat kavkav; len gidat
kavkav. Ale datimasləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gidato hum
dattoləmas bun gidat gabag. Ivoi hən datƀigol natgalenan səhor naviolan
ideh datƀetutumav həni mai natit p̃isi am datƀeviol həni mai aGot."*

34 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-ləboi-səhoti-an len na-sor-vari-an site-
nan, ikel maii ke, "Gaiug gəsatoh a tut dan natohan pipihabəlan aGot."
Ale len nəboŋ enan van, səkad avan ideh tokad na-il-ƀuri-an hən ƀeus
nausian ideh həni am.

Nap̃usanan husur aKristo
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

---

* **12:18:** Uman 23.8 * **12:19:** Deu 25.5-6 * **12:23:** Natosian galevis ta sutuai luke, Ale, nəboŋ ləƀ̃ile məhat len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase?
† **12:26:** Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, aIsak mai aJakop lumaur mai aGot, ləsəmat. * **12:30:** Deu 6.4-5 * **12:31:** Lev 19.18 * **12:32:** Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6
* **12:33:** Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

35 Nəboŋ aYesu toƥusan len naholəvat todar vis naim siGot, eus galit ei
ke, “Imabe ahai ƥusan gail hən nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan,
esua len nəpasusan siTevit, anatun siTevit? 36 Husur len aNunun aGot,
aTevit ike,
“ ‘Nasuƀ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
“Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu
vir nəƀeriŋ aenemi samɱ gail pipit nariemɱ gəlaru
hən ləƀevi ut kəmas.” ’*
37 ATevit mɱau ekisi hən ‘aMasta.’ Imaienan, imabe evi anatun siTevit?”
Naƀiltiluvoh lohəhavur hən lotosəsəloŋ hən aYesu tokəmaienan.

Nalələgauan husur ahai ƥusan gail hən nalo
(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

38 Ale len naƥusanan siYesu ike, “Mətelələgau. Ahai ƥusan gail hən nalo
saleməas gamito. Loləmas ləƀesun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan
ləƀike, ‘Ivoi’ mai galito len naut nəmaket. 39 Loləmas ləƀebətah len nəhai
bətbətah tovoi ŋai len naim naƀonƀonan. Ale loləmas ləƀebətah rivuh len
nəhanan gail. 40 Lulav kuv ƥis naim mai nasugsugur sibatunau pəhavut
gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuv ebəbəlav.
Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

Naviolan sibatunau
(Luk 21.1-4)

41 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ebətah pəpadaŋ hən nabokis topat ei,
nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bunus nəvanuan
gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isoƀur
lotopul hən nəvat lobulan isoƀur lan. 42 Be nəbatunau naməsal sua egəm
riŋ natuhkoin eru artovi kopa. 43 Beti aYesu ekis ahai susur san gail
gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsal enan,
nabulahan san esəhor galit ƥisi am lotobubulah vi lan nabokis enan.
44 Husur galit loviol kinit nəvat dan tosoƀur lotopul həni. Be alitenan,
naut kəmas tovi məsal, eviol hən natit ƥisi san hən ƀimaur lan.”

13

AYesu epəhav utaut
(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)

1 Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san
ikel maii ke, “Geris! Hai ƥusan geris naƀiltivat galegai! Geris naƀiltiim
gail!” 2 AYesu ikel maii ke, “Ivoi. Goris naƀiltiim galegai, be dereh gail
ƥisi limasirsir, asike ikad nəvat ideh ƀepəlah len nəvat ideh am.”

3 Ale aYesu evi lan Navehuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim
siGot. APita, aJemes, aJon, aAdru logəm sor səƀolit maii. 4 Lousi ke, “Gikel
mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa ƀevusani
ke natgalen ƥisi pəpadaŋ lisarpoh?”

5 AYesu isor var galito. Ike, “Mətelələgau hən gamito. Avan ideh
sategəras gamito. 6 Nəvanuan tisoƀur dereh legəm len nahəsagw, like,
‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legəras nəvanuan tisoƀur am. 7 Be
mətƀesəsəloŋ hən nəƀalan mai na-kel-uri-an hən nəƀalan gail, sa-nəlomit
tetuhatuh. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal. 8 Naluvoh
hən nəvanuan naut sua dereh ligol naƀiltiƀalan mai naluvoh hən nəvanuan

* **12:36:** Psa 110.1

naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liƀal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad naƀiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian teƀuer len naut gail. Natgalenan lohum natuƀatan hən napəŋasan hən nəpasusan.

9 “Be mətelələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim naƀonƀonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh məteil len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail mm̃os ginau hən mətb̃ikel kot ginau len nəholito. 10 A tahw hən nəboŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ƥisi. 11 Nəboŋ ləb̃itah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuṽ hən nəsa mətb̃ikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot ƀikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mətb̃isor be aNunun aGot dereh tisor. 12 Nəvanuan dereh teriŋ aṽan len navəlan alat lotoil a mm̃o hən ƀimat, atata dereh timagen hən anatun hən ƀimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ƀeriŋ alatmisoan gail ləb̃imat. 13 Nəvanuan ƥisi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttokade. Avil avan ideh ƀidaŋ len ginau, ƀikad nə-daŋ-b̃uri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ƀikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo
(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

14 “Nəboŋ mətb̃eris natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuṽ tomədas bun natit isoƀur, nəboŋ mətb̃eris toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoṽuruŋ nategai geṽuruŋ ləboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan naṽehuh gail.* 15 Nəvanuan ƀiŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən ƀeƀis lohoim hən ƀilav kuv natideh. 16 Ale nəvanuan ƀitoh marireu, satetəlmam vahim hən ƀilav nahurabat ideh. 17 Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhaṽut ideh totian o tovəhasus. 18 Be mitisor tuṽ ke natgalenan salevisi len nahəbati naut susus. 19 Husur len nəboŋ natgalen ləb̃evisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natuƀatan hən natit ƥisi aGot togole nəboŋ toum hən navile a pan van vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike evisi tətas am boŋ ideh.* 20 Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tam̃idol len nəboŋ galenan, nəvanuan ƥisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan ƥisi tem̃idol mm̃os alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan. 21 Beti avan ideh ƀikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedələmi. 22 Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləb̃iƥaŋ habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan. 23 Be gamit, mətelələgau! Nukel natit ƥisi mai gamit tia a tahw hən ləb̃evisi.”

Nagəman siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

24 AYesu isor am, ike, “Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ƀinoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike em̃ial; 25 dereh nam̃eso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’* 26 Beti dereh məteris nagəman siNatun

* **13:14:** Dan 9.27, 11.31, 12.11 * **13:19:** Dan 12.1 * **13:25:** Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10

Nəvanuan len nəmavukasw len naðiltidaŋan mai nəyalyalan.* 27 Dereh
tesəvat aŋel san gail vi lan naut p̃isi len navile a pan kavkav hən ləb̃itariv
ðonðon hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

28 "Ivoi hən mətb̃eləboi səhot natsua nəhai nafik ðev̄usani: Nəboŋ
nəpashət nafik səmasmas am be todum̃oh, mətoləboii ke nahəbati naut
pudpud egəm pəpadaŋ. 29 Imagenan, nəboŋ mətb̃eris nəsarpohan hən
natgalen p̃isi notosor husuri, dereh məteləboii ke, natəlmaman siNatun
Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia. 30 Nukel nakitinan mai
gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̃isi ləb̃isarpoh. 31 Nəmav
mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig
boŋ ideh.

Nəmariboŋ mai namityal, avan ideh saləboii
(Mat 24.36-44)

32 "Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail
len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səb̃on
ŋai eləboii. 33 Mətelələgau! Mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal
enan ke ŋais. 34 Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan
sua toyar len nəyaran sua. Nəboŋ toriŋ naim san, eriŋ natit p̃isi mai
naut san len navəlan naslev san gail. Ikel mai galit v̄isusua nauman
salit səb̃olito, ale ikel buni mai naslev tokətkəta kəkol hən nabopita ke
timashulahul. 35 Imagenan, mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal
amahean naim ðetəlmam, len naut mədau, len natuðloh len mariug,
namityal natoulum̃an bekəkəraiko o len nadudulan som̃ilan. 36 Amahean
naim ðevisi vəha-sua ŋai, satisað gotopatmari. 37 Nəsa notokel mai
nəvanuan p̃isi, nukel mai gamit am ke, mətehulahul!"

14

Luke litah gat aYesu
(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

1 Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan aripat hois.
Aðiltihai tutumav mai ahai p̃usan gail hən nalo, ludas p̃isal hən
nagəgərasan, hən ləb̃itah gat aYesu hən ləb̃igol ðimat. 2 Be luke, "Sa-
datigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləb̃eluv̄oh beti
ðal tav̄tav̄or mədas natit gail."

Napəhav̄ut evəhas aYesu a Petani
(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)

3 Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad
naleprosi a m̃o. AYesu ipat hən nəgarin tarhətev. Ale napəhav̄ut sua tolav
naðotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Naðotel enan
epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilap̃ul
nabuŋon naðotel, eðiri len nəkadun aYesu. 4 Nəvanuan galevis ei nəlolit
ipaŋpaŋ ale lusor mai galit gabag ke, "Eðir kəmas hən nəhai pəhas egai sil
nəsa? 5 Tap̃ur həni, təlav nəvat tasəhor nap̃urp̃uran hən nasihau tosua ale
taviol həni mai naməsal gail." Ale losivoh masuv̄ len alitenan.

* **13:26:** Dan 7.13 * **13:27:** Deu 30.4; Neh 1.9

6 Ris aYesu toke, “Samtekəmaien həni! Imabe mətomədasi! Gai igol natit
tokab hən ginau. 7 Husur naməsal gail lutoh akis mai gamito, ale nəboŋ
mətɓeləŋoni mətoləboi mətɓigol navoian van hən galito. Be ginau, asike
nutoh tabtab mai gamito.* 8 Len nəsa tokade ŋai, alitegai igol nəsa toləboi
ɓigole. Eɓir nəhai pəhas len nibegw hən ɓeutaut həni vir natətavunan
sagw. 9 Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut ƥisi len navile a pan
lotokel na-kel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togole ale
lihol husuri.”

Na-sor-utaut-an seJutas
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

10 Beti aJutas Iskariot, gai tosua len tosəŋavur pisan toru, ivan hən
naɓiltihai tutumav gail hən ɓeriŋ aYesu len navəlalito. 11 Lohəhaṽur hən
lotosəsəloŋ həni, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. Ŋa
aJutas idas ƥisal hən ɓeriŋ aYesu len navəlalito.

AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail
(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)

12 Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan,
evi nəboŋ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san
gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namtɓeutaut hən nəhanan hən
nəPasova hən gəɓihani?”

13 Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi
lan naɓiltivile, dereh mərebubur mai naulum̃an topat naɓiliwai, ale
mərehusuri. 14 Naim ideh ɓeɓis lan, mirikel mai amahean naim ke,
‘Ahai ƥusan eusi ke, “Narum̃ simetɓos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən
nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.” ’ 15 Atenan dereh teṽusan gaməru
hən naɓiltirum̃ a məhat tokad natit ƥisi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat
ei.”

16 Alaruenan aruvan dani, aroɓis len naɓiltivile, ale arusaɓ natit ƥisi
hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

17 Nəboŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim
enan. 18 Nəboŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike,
“Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teriŋ
ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

19 Loləŋon isa habat ale galit ṽisusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi
ginau a?”

20 Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan
katəp̃ol mai ginau len nasiloh. 21 ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum
lototos husuri a mõo, avil atenan ɓeriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan
aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibatbat! Dereh tipanis habat.
Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

Nəhanian məkot siNasuɓ
(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

22 Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eɓuri, beti
ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

23 Ale nəboŋ tolav naɓiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai
galito, ale galit ƥisi lomun lan. 24 Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai,
aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw

* **14:7:** Deu 15.11 * **14:18:** Psa 41.9 * **14:21:** Psa 22.2-19; Isa 53

dereh tisel len nəmatan sagw mɵos nəvanuan tosoƀur.* 25 Nukel nakitinan
mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihabəlan aGot, nəwain eg
dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ
nəƀ̃emuni mai gamit ei.” 26 Beti lokəkai hən nəƀ̃e hən nalotuan ale
lovivile, lovi lan Naɵ̃ehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

27 Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit ƥisi dereh mitigam dan ginau.
Husur natosian siGot ike,
“ ‘Dereh niɵ̃abun nəvanuan nasipsip,
ale nasipsip gail ligam ɵ̃isusua.’*
28 Be nəboŋ nəƀ̃imat ale aGot ƀigol nəƀ̃ile məhat dan nəmatan, dereh neil
a mɵ̃o hən gamito vi lan naut a Kalili.”
29 Be aPita ikel maii ke, “Naut kəmas galit ƥisi ləƀ̃igam dan gaiug, asike
nigole!”
30 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai, len
nalenmariug egai, a tahw hən natoulumɵ̃an ƀekəkəraiko vəha-ru, dereh
gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”
31 Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəƀ̃imat mai gaiug, asike
nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale galit ƥisi am lokəmaienan.

AYesu isor tuɵ̃ a Ketsemane
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

32 Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketse-
mane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətebətah gegai, nia
sor tuɵ̃.”
33 Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etuƀat tuhatuh
habat, nəlon isa vəsa. 34 Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuɵ̃! Ehum
nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”
35 Nəboŋ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuɵ̃. AYesu eus
naƥisal ideh hən ƀimakuv dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an. 36 Ike,
“Appa, Ita, goləboi gəƀ̃igol natit ƥisi. Lav kuv naƀiliwai hən na-ləŋon-isa-
vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, gigol nəsa gaiug
gotoləŋoni ŋai.”
37 Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaƀ lotopatmari. Ale ikel
mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsaləboi gəƀ̃ilele len nəhaua tosua
ŋa? 38 Mətehulahul. Mitisor tuɵ̃ hən asike mətƀ̃iteh len nəsaan totaltal ke
mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon ƀigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ,
edədasi.”
39 Ale ivan vasor tuɵ̃ tətas am. Na-sor-tuɵ̃-an san eƥitoɵ̃ hən tomad-
hakele. 40 Nəboŋ tosor tuɵ̃ tonoŋ etəlmam tətas, isaƀ lotopatmari husur
namətalit inoɵ̃ masuɵ̃. Evəŋon galito, be ləsaləboi nəsa ləƀ̃ikel maii.
41 Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətupat,
mətuŋavŋav sal a? Nəpatan tinoŋ! Namityal egəm tia. Məteris, avan
sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail ta
bogai. 42 Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan ƀeriŋ ginau len navəlalito
satogəm pəpadaŋ.”

---

* **14:24:** Exo 24.8; Jer 31.31-34 * **14:27:** Zec 13.7 * **14:36:** Len nasoruan ta Aram, aAppa
evi aTata.

Lutah gat aYesu
(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

43 Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru,
egəmai. Itah mai naluvoh lototəgau naƀu nəƀ̃alan mai nəbatw gail.
Aƀiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo mai alat lotoil a
mõ hən naJu gail losəvat naluvoh enan. 44 Ale aJutas isor utaut hən
navusanian sua mai galit a mõ, ike, "Nəboŋ nəƀ̃esumm̃ nətarhon atenan,
gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav." 45 Vəha-sua ŋai aJutas ivan
hən aYesu, ike, "Ivoi Hai p̃usan!" ale esumm̃ nətarhon.

46 Ale logəm hən aYesu, lutah gati. 47 Be len galit lototah mai aYesu, sua
eliv kuv naƀu nəƀ̃alan san, eƀil həni van hən naslev seƀiltihai tutumav,
ita kotov nədariŋan. 48 Beti aYesu ikel mai galit ke, "Imabe mətogəm, lav
naƀu nəƀ̃alan mai nəbatw gail gəmai, hən mətƀ̃itah gat ginau hum notovi
vanuan nəƀ̃alan toƀal mai alat lotoil a mõ? 49 Len nəmaribon̄ p̃isi nutah
mai gamito, nop̃usan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah
gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot ƀisarpoh."* 50 Beti
ahai susur p̃isi san loriŋi, lugam dani.

51 Ikad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hən nəkaliko
nalinen. Nəboŋ lototah gati, 52 igam ƀur malmal dan galito, riŋ nəkaliko
san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu
(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

53 Beti naluvoh losəhar aYesu van hən naim seƀiltihai tutumav. Ale
aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mõ hən naJu gail mai ahai p̃usan
gail hən nalo luƀonƀon ei. 54 Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar toƀis
len naholəvat todar vis naim seƀiltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh
mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot.

55 Aƀiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin p̃isi ludas kel-koti-an ideh toke
aYesu toƀur kotov nalo hən ƀimat sile. Be ləsəsaƀ̃ ideh. 56 Nəvanuan isoƀur
loliƀliboŋ husur aYesu be nəSanhitrin isaƀi ke nakelean salit gail ləsap̃itov̄.
57 Galevis loil vi məhat, lukel naliƀliboŋan egai husur aYesu, 58 luke,
"Namtosəsəloŋ hən ategai toke, 'Ginau dereh nilap̃up̃ul naim siGot egai
nəvanuan lotoum həni, ale dereh neum tətas hən tile len nəmaribon̄ titor,
nəvanuan lotodədas ləƀ̃eum həni.' "* 59 Be nakelean salit gail am ləsap̃itov̄.

60 Beti aƀiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke,
"Imabe gəsakel natideh hən gəƀ̃etətas gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?"
61 Be aYesu sasor, sasor vari.

Ale aƀiltihai tutumav eusi ke, "Govi aKristo a? Govi aNatun Atenan
tonor hən nə-sal-suhi-an a?"

62 AYesu ike "Ginau bogai. Ale dereh məteris aNatun Nəvanuan ƀebətah
len navələn nəmatu siGot tovi aƁiltidaŋan. Dereh məteris ƀegəmai len
nəmavukasw hən nəmav."*

63 Beti aƀiltihai tutumav, nəhon eməkanun tavtavor, itar nahurabat san
hən ƀev̄usan tomətahun nasoruan enan siYesu. Ike, "Imabe datoləŋon
nəvanuan ideh am hən ƀikel kot nəsaan sitegai? 64 Gamit mətosəsəloŋ hən
tosor mədas aGot! Gamit mətunau mab həni?"

---

* **14:49:** Isa 53.7-12; Zec 13.7 * **14:58:** Jon 2.19 * **14:62:** Psa 110.1; Dan 7.13

Galit p̃isi lusaƀ səhoti ke tonor həⁿ ƀimasmat.* 65 Beti galevis lotuƀat
v̄ulai aYesu, lukabut gol nəhon, lotuhi, lukel maii ke, “Gepəhav utaut!” Ale
alat lotokətkəta kəkol həⁿ naim siGot luv̄osi, lotuhi.*

APita ike saləboi aYesu
(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

66 Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim.
Ale natəbarehreh sua tovi slev seƀiltihai tutumav iyar tukot. 67 Nəboŋ toris
aPita totitileh, ekəta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta
Nasaret.”
68 Be aPita ike sakitin. Ike, “Nəsaləboi nəsa gotosor husuri! Nəsaləboi
səhoti.” Ale iyar van həⁿ nametləkau. Beti natoulum̃an ekəkəraiko.†
69 Nəboŋ alitenan tovi slev torisi ei, etuƀat kel tasi am mai alat lotoil ei
ke, “Ategai evi galit sua.” 70 Be aPita ikel tətas həⁿi ke sakitin.
Sədareh alat lotoil pəpadaŋ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit
sua, husur gaiug am govi auleKalili.”
71 APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. Ike,
“Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan məttosor husuri. Asike
nəƀ̃ekitin, aGot tipansem ginau!”
72 Vəha-sua ŋai natoulum̃an ekəkəraiko tətas am. Beti aPita inau təlmam
həⁿ nəsa aYesu tokel maii ke, “A tahw həⁿ natoulum̃an ƀekəkəraiko vəha-
ru, dereh gikel vəha-tor həⁿi ke gəsaləboi ginau.” Ale nəlon aPita isa, itaŋ.

15

AYesu len nakotan sePilate
(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

1 Pelan han, dudulan som̃ilan, aƀiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̃o
həⁿ naJu gail, mai ahai p̃usan gail həⁿ nalo; nəSanhitrin kavkav luƀonƀon
həⁿ ləƀ̃isor utaut. Lubaŋis gat aYesu, losəhari van həⁿ aPilate, loriŋi len
navəlan. 2 APilate eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiŋ seJu gail a?”
AYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”
3 Aƀiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoƀur tosa. 4 Ŋa
aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsasəsəloŋ həⁿ
natit tosoƀur lotosor tas gaiug həⁿi a?”
5 Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iƀaŋ lan.

AYesu mai aParappas
(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39–19.16)

6 Len Nəhanan nəPasova p̃isi, nəgavna ikad nav̄ide sua. Idam̃ həⁿ avan
totoh len naim bəbaŋis ƀevivile husur nalənonian sinaluv̄oh. 7 Ikad
naulum̃an sua, nahəsan aParappas lotobaŋisi len naim bəbaŋis mai alat
lotoƀal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəƀ̃alan mai alat
aRom. 8 Naluv̄oh logəm həⁿ aPilate, lousi həⁿ ƀehusur nav̄ide san m̃os
galito, həⁿ ƀesua ƀevivile. 9 Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKiŋ
seJu tevivile van həⁿ gamit a?”
10 Ekəmaienan bathut eləboii ke aƀiltihai tutumav gail lotoriŋ aYesu len
navəlan husur lutaƀulol bulosi. 11 Be aƀiltihai tutumav lusorsor mai
naluv̄oh həⁿ ləƀ̃ehusur nənauan salito, us aPilate həⁿ ƀigol aParappas

* **14:64:** Lev 24.16 * **14:65:** Isa 50.6 † **14:68:** Natosian galevis ta sutuai ləsake Beti natoulum̃an ekəkəraiko.

ðevivile, savi aYesu. 12 Be Pilate isor var galit tətas ke, “Bimagenan, mətoləŋon ke nigol nəsa hən ategai məttokisi hən aKiŋ seJu?”
13 Luvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”
14 APilate eus naluṽoh ke, “Sil nəsa? Igol nəsa tosa?”
Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”
15 Ŋa aPilate toke tetəŋov nəlon naluṽoh tevi pan, eriŋ aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriŋi len navəlan nasoltia gail hən ləb̃iƿos gati len nəhai balbal.

Nasoltia lusor viles aYesu
(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)

16 Beti nasoltia gail losəhar aYesu vaðis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis ƿis navəshəsoltia luðonðon. 17 Lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum naðulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. 18 Lotuðat kai van həni ke, “Namtusal suh gaiug, Kiŋ seJu gail!”
19 Luṽasi, ṽasi, ṽas nəkadun hən nəhai, ale loṽulaii, ale lotəŋedur bathurien. 20 Nəboŋ lotosor vilesi tonoŋ, lukol nahurabat toboŋboŋ dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləb̃iƿos gati len nəhai balbal.

AYesu len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

21 Ikad auleSairin sua, nahəsan aSimon, atəman alarmiṽan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis naðiltivile, imadhaṽot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati. 22 Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat. 23 Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni.* 24 Beti nasoltia luƿos gati len nəhai balbal. Lopəpehun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləb̃isað ase ðilav nahurabat ṽisusua.* 25 Namityal eməlapat dudulan nəboŋ lotogol totahətah len nəhai balbal. 26 Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale loriŋ na-kel-urian enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKiŋ seJu gail.”
27-28 Nəvanuan vənvənah artogolgol nasənahan len nəvanuan, luƿos gat gəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.†
29 Nəvanuan gail lotoṽot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəb̃igol naim siGot ðimasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboŋ ðitor a?* 30 Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariŋ dan nəhai balbal!”
31 Len naṽide tomaienan, aðiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail mai ahai ƿusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas ðilav kuv gai!
32 Ategai tonau ke gai aKristo, aKiŋ seIsrael, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke gai tovi kiŋ.” Alaruenan artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienan, arusor isa həni.

---

* **15:21:** Rom 16.13 * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəb̃on esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəŋasan hən na-ƿos-gati-an ðevi pan. * **15:24:** Psa 22.18 † **15:27-28:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 28 Len naṽide tomaienan, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotoƀur kotov nalo.” Luk 22.37; Isa 53.12. * **15:29:** Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19

Nəmatan siYesu
(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

33 Len natuƀlial, nəmargobut ikabut gol p̃is naut kavkav van vəbar
namityal totor ut mədau. 34 Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat
ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, goriŋ
gaƀulan ginau sil nəsa?”‡
35 Nəboŋ nəvanuan galevis lotoil pəpadaŋ ei lotosəsəloŋ həni, luke,
“Səsəloŋ, ekis aElijah.”
36 Avan sua igam, ilav nasponts§, igol epul hən nəwain tokon, ale esii
len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən ƀemuni.* Ike, “Riŋi. Datebunusi
bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o teƀuer.”
37 Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.
38 Len namityal enan ŋai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot,
tuƀat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* 39 Nəboŋ
nasenturion toil pəpadaŋ len nəhon aYesu toris ke tomat maienan, ike,
“Kitin, ategai evi aNatun aGot!”
40 Len naut enan ikad napəhaṽut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal,
lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri
anan atuhJemes mai aJoses; togon aSalome.* 41 Len naut a Kalili alate-
nan lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhaṽut tosoƀur am lototah
mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu
(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

42 Nəmariboŋ enan evi Nəboŋ hən Nautautan, ale len namityal enan
nəSappat pəpadaŋ hən ƀetuƀat. Nəboŋ namityal pəpadaŋ hən ƀimasur
ut mədau, 43 aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi ƀiltivanuan sua len
nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihabəlan aGot, ale len na-il-ƀuri-an, ivan
hən aPilate, eus niben aYesu. 44 APilate esəhoṽut hən aYesu tomat tia, ŋa
ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ŋa?” 45 Nasenturion ike
tomat tia, ale aPilate idam̃ hən niben aYesu mai aJosef. 46 Ŋa aJosef ipat
kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruŋ gol niben len nəkaliko enan,
ale eriŋ aYesu len naƀurhuvat nəmatan lotota p̃up̃uli tia. Beti erib hən
nəvat hən ƀipat gol naƀurhuvat nəmatan. 47 Ale aMeri ta Maktala mai
aMeri anan aJoses arokəta ris naut lotoriŋ niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

1 Nəboŋ nəSappat tonoŋ, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai
aSalome loṽur nəhai pəhas hən ləb̃evəhas niben aYesu. 2 Len nəmariboŋ
metəkav hən nawik,* dudulan som̃ilan, lovi lan naƀurhuvat nəmatan,
3 ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən naƀiltivat enan
dan naƀurhuvat nəmatan?”
4 Be nəboŋ lotokəta van hən naƀiltivat enan, loris ke, naut kəmas
tovi ƀiltivat, səpat gol naƀur am, ehum avan sua torib həni tia. 5 Ale

‡ **15:34:** Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. § **15:36:** Nasponts evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədau toyaŋyaŋ totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivol. Ibaŋ ƀur. * **15:36:** Psa 69.21 * **15:38:** Exo 26.31-33 * **15:40:** Psa 38.11 * **16:2:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade.

nəboŋ lotoƀis len naƀurhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navəlan nəmatu, tosun nahurabat topəhapəhw.† Lumaŋmaŋ habat lan, lomətahw. 6 Ike, “Samtemətahw! Mətudoŋ aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotoriŋi topat lan. 7 Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, ‘Eil a m̃o hən gamito vi Kalili. Dereh məterisi ei, hum tokel mai gamit tia.’ ”*

8 Latpəhaṽut galenan lotovivile, lupab, lodədarŋab̃u, lugam dan naƀur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 eƀuer.]

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

9 Nəboŋ aYesu tole məhat dudulan som̃ilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi həni metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat tomələvru dani. 10 AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototaŋ. 11 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu tomaur təlmam, ale aMeri toke torisi, ləsadələmi.

AYesu evisi hən ahai susur eru
(Luk 24.13-15)

12 A tahw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur naƥisal dan naut a Jerusalem. Be len nəboŋ enan, ehum niben totile. 13 Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsadələm nəsa gəlar am artokele.

AYesu evisi hən ahai susur tosəŋavur pisan tosua
(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

14 A tahw tətas am, nəboŋ ahai susur tosəŋavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dələmian mai nəkadulit tohaihai husur ləsadələm na-kel-uri-an silat lotorisi.

15 Beti ikel mai galito ke, “Mətevi lan naut ƥisi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail ƥisi.‡ 16 Nəvanuan todələm na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadələmi, aGot dereh tisaƀ səhoti ke timaspanis. 17 Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadələmian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail. 18 Dereh lipat nəm̃at gail, təgau hən navəlalito; ləƀ̃emun nabehi hən nəmatan, asike eməḍas galito. Dereh leriŋ navəlalito len alat lotoməsah, ale limaur.”

AYesu evi məhat vi lan nəmav
(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)

19 Nəboŋ Nasuƀ aYesu tokəmaienan mai galit tonoŋ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot. 20 Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ƥisi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

---

† **16:5:** Nəmantuhmar savi natətai be evi ulum̃an nədam̃ han tonor hən nəlahan, be səlah sal.
* **16:7:** Mak 14.28 ‡ **16:15:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, savi nəboŋ tohan mai ahai susur san gail, be len nəboŋ tile am.

Luk

Na-kel-uri-an tovoi aLuk totosi

Ase itos naloƀulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos naloƀulat egai hən nəsa?

Itosi hən ƀikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai naƿusanan san.

ALuk itosi m̃os ase?

Itosi m̃os alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Naloƀulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu nəboŋ toƿusan, ehusuri len nəboŋ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboŋ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ŋais?

Naloƀulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloƀulat egai iƀol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eƿusƿus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah maii len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloŋ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ƿisi len naloƀulat egai. Igol imasil ke aYesu egəm hən ƀidoŋ alat lotomasig, hən ƀilav kuv galit dan nəsaan. Egəm m̃os nəvanuan ƿisi, savi naJu gail ŋai.

ALuk itos husur aYesu sum̃an aNatun Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkat, alat lototaŋ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatpəhaṽut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas napul-hən-natite-an mai eƿusan husur natohan pipihabəlan aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəƀ̃ol husur alaruevis artosor mai aYesu len naƿisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəƀ̃ol enan ipat len naloƀulat egai ŋai, səpat len na-kel-uri-an siMattiu, siMak o siJon.

1) ALuk itos naloƀulat egai m̃os nəsa? (1.1-4)
2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5–2.52)
3) Napisulan siJon Baptais (3.1-20)
4) Nəbaptaisan siYesu mai nəboŋ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21–4.13)
5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14–9.50)
6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51–19.27)
7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28–23.56)
8) AYesu imaur tətas (24.1-12)
9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natuƀatan

1 Ikad nəvanuan isoƀur tokel ur natit gail tosarpoh len gidato, hum ahai
kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri
mai ginamito. 2 Hum ke alat len natuƀatan lotoris natit ƿisi tovisi, ale
lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel
uri mai ginamito. 3 Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit ƿisi

len natuƀatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuƀ Teofilus, 4 hən gəƀeləboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotoṽusani hən gaiug. Nəƀol egai imagegai:

Aŋel sua ikele ke dereh lipas aJon

5 Nəboŋ aHerot tovi kiŋ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsan aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsan aApijah,* aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsan aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron. 6 Gəlaru aruvoi, arunor len nəhon Nasuƀ aGot bathut arugol husur masuṽ hən natit ƥisi tokele. 7 Be anatularu eƀuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi haṽut tia.

8 Boŋ sua nahəmar siSekariah loum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav. 9 Hum naṽide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosaƀ aSekariah hən ƀepəŋas nəhai pəhas len naim siNasuƀ aGot.* Boŋ sua aSekariah eƀis lan, 10 len nəboŋ enan naƀiltiluṽoh lusor tuṽ vivile. 11 Ale aŋel siNasuƀ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu.* 12 Nəboŋ aSekariah toris aŋel enan, emətahw, ninen epil. 13 Ris aŋel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuṽ-an samm̃. Ale asoam̃ aElisapet dereh tipas anatum̃ ulum̃an. Geriŋ nəhes Jon lan. 14 Ale gaiug gehəhaṽur habat mai nələom̃ tivoi masuṽ həni. Nəvanuan isoƀur dereh lehəhaṽur hən nəboŋ ƀevisi, 15 bathut tiyalyal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nabəhaṽun anan.* 16 Ale tipair təlmam hən anatun seIsrael tisoƀur van hən Nasuƀ, aGot salito.* 17 Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a mõ hən Nasuƀ hən ƀipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən naƥisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləƀeutaut vir Nasuƀ.”*

18 Beti aSekariah ikel mai aŋel ke, “Neləboi mab hən natgalegai? Husur novi haṽut tia mai asoagw evi bareab tia.”

19 Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau mõos nəƀisor mai gaiug, hən nəƀikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natgalegai. 20 Be husur gəsadələm nəsa notokele, gaiug dereh geƀut, gedədas gəƀisor van vəbar nəboŋ natgalegai ƀevisi. Natit ƥisi dereh tevisi sum̃an notokele.”

21 Len nəboŋ enan naluṽoh lutoh vir aSekariah, ale luƥaŋ lan husur evəlo len naim siGot. 22 Nəboŋ tovivile, saləboi ƀisor mai galito, ale loləboii ke, eris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav len naim siGot, husur eƀutƀut be ike tisor len navəlan.

23 Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tonoŋ, eriŋ naut a Jerusalem, ivahim san. 24 Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike, 25 “Egai nəsa Nasuƀ aGot togole mõos ginau nəboŋ tohəhaṽur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ ƀuri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

---

* **1:5:** 1Chr 24.10 * **1:9:** Exo 30.7-8 * **1:11:** Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 * **1:15:** Num 6.3 * **1:16:** Mal 2.6 * **1:17:** Mal 4.5-6 * **1:19:** Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26

26 Ale len nahəbati təmələvtes siElisapet, aGot esəvat aŋel Kapriel vi
Nasaret, navile sua a Kalili 27 hən ðisor mai navensus sua, nahəsan aMeri.
Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsan aJosef, ale gəlaru arukel gati
ke arilah. 28 Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuð aGot eputsan gaiug,
itoh mai gaiug.”
29 Be aMeri, nəlon etuhatuh hən nasoruan en san, inau soðuer hən
namilen nasoruan aŋel tokele. 30 Beti aŋel ikel maii ke, “Sagemətahw
Meri, aGot ehəhaṽur hən gaiug tia, eputsan gaiug. 31 Asike idareh gaiug
dereh getian, ale gipas anatum̃ ulum̃an sua, geriŋ nəhes Yesu lan. 32 Gai
dereh tiyalyal balai, lekisi hən anatun aGot a məhat buni, ale Nasuð aGot
dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiŋ. 33 Nəpasusan
siJakop dereh litoh pipihabəlan vi sutuai; nanoŋan han eðuer.”*
34 Ris aMeri tokel mai aŋel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”
35 Aŋel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaŋan siGot
a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəm̃ol. Husur enan ategai gəb̃ipasi,
dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatun aGot. 36 Geris amaheam̃ aElisapet.
Alitenan am etian, ikad anatun ulum̃an naut kəmas ke tovi bareab tia.
Ale egai nahəbati san təmələvtes, gai lotokisi ke tobutoh. 37 Bathut aGot
satətan hən ðigol natideh.”*
38 Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nauman siNasuð. Ivoi len
ginau hum gotokəmaienan.” Ale aŋel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

39 Sədareh aMeri ile məhat, iŋad vi lan naðiltivile sua a Jutea, naut
enan tobaŋ ṽehuh. 40 Nəboŋ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike,
“Ivoi,” mai aElisapet. 41 Nəboŋ aElisapet tosəsəloŋ hən na-ke-ivoi-an san,
anatun ekurkur len nabəhaṽun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot.
42 Beti ikai habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhaṽut,
igol navoian am van hən anatum̃ gəb̃ipasi. 43 Imab hən nategai tovisi
hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau? 44 Husur nəboŋ
notosəsəloŋ hən nadolom̃, anatugw ekurkur hən nahəhaṽuran san len
nabəhaṽugw. 45 AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug
godəlomi ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nahəsan aGot

46 Beti aMeri ike:
“Nəlogw eputsan Nasuð,
47 Nanunugw ikemkem hən aGot sagw
gai tolav kuv ginau dan nəsaan.
48 Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur p̃isi
lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.
49 AGot todaŋ buni igol
natgalevis tovoi buni hən ginau,
gai səb̃on, nahəsan esəhor nəhes p̃isi.
50 Ilolosa hən naur p̃isi ta sutuai vi sutuai
lotomətahw len nəyalyalan san.
51 Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
ehut alat lotoṽiv, lumap̃ip̃iriah,

* **1:33:** 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 * **1:37:** Gen 18.14

alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.
52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*
53 Evəŋan alat lotomalkəkat, luhanukub,
avil esəvat alat lotokad natit p̃isi, luvan səsəlav.
54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
inau gati hən b̃igol nalolosaan mai navoian hən galito,
55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
mai aApraham mai nəpasusan san van van vi sutuai."*
56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aJon

57 Len nəboŋ aElisapet topas naulum̃an san, 58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ həni, losəsəloŋ həni ke Nasub̃ aGot ivoi buni həni, ale lohəhav̄ur maii. 59 Len nəmariboŋ tomələvtor logəm hən ləb̃etiv dalus anatun ale luke leriŋ nahəsan atəman aSekariah lan.* 60 Avil anan ikai ke, "Aoa, nahəsan m̃au aJon!"
61 Ris lotokel maii ke, "Amaheam̃ gail, nəhes enan eb̃uer len galito."
62 Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hən ləb̃isab̃ nəhes aSekariah toke tekisi həni. 63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən b̃itos lan ale itosi ke, "Nahəsan aJon." Galit p̃isi lup̃aŋ lan. 64 Vəha-sua ŋai eləboi b̃isor tətas, ale etub̃at hən b̃isal suh aGot. 65 Alat lototoh pəpadaŋ həni, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan tobaŋ v̄ehuh, luhol husur natgalegai. 66 Nəvanuan gail p̃isi lunau masuv̄ hən nəsa lotosəsəloŋ həni, ale luke, "Natətai egai dereh timabe?" Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəb̃e siSekariah

67 Atəman aJon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,
68 "Noputsan nahəsan Nasub̃ aGot seIsrael,
bathut egəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
69 ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
70 AGot ekəmaienan
len nabuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
71 ke atenan b̃ilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aApraham atəmadat ta sutuai:*
74 hən b̃ilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
hən ke datb̃eum san, asike datukad namətahwan,
75 ale datb̃inor len nəhon
mai datb̃ivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.
76 Gaiug m̃au anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;
husur dereh gaiug geil a m̃o hən Nasub̃

* **1:52:** Job 5.11, 12.19 * **1:55:** Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10 * **1:59:** Gen 17.11-12; Lev 12.3 * **1:73:** Gen 22.16-18

hən gəb̃eutaut hən naƥisal san gail,*
77 hən gəb̃ilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len naruðatian dan nəsaan salito.
78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato
dereh tesun gidato
sum̃an nəyal tovisi len nəmav,
79 tem̃ias alat lototoh len nəmargobut,
lotomətahw len nəmatan,
hən ðesəhar gidato len naƥisal totəm̃at.”*
80 Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idaŋ len nanunun. Itoh len naut masmas toðəb̃esw vəbar nəboŋ togəm visi len alat a Israel. †

2

AMeri ipas aYesu
(Mat 1.18-25)

1 Len nəboŋ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naƥuruŋan hən nəvanuan ƥisi lototoh len navəlan alat a Rom. 2 Naƥuruŋan enan evi nametəkav nəboŋ aKwirinius tovi gavna len naprovens Siria. 3 Ale galit ƥisi lovi lan naut salit matmat hən ləb̃itos gat nahəsalito.
4 Ŋa aJosef am eriŋ naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi hən naðiltivile siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit. 5 Gai mai aMeri, tokel gati ke arðilah, arovi Petlehem hən arðitos gat nahəsalaru be aMeri pəpadaŋ hən ðipasus. 6 Nəboŋ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus. 7 Ipas ahai a m̃o san tovi ulum̃an. Eruŋ gole hən nahudhukaliko gail. Eriŋi ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit ƥisi.*

Aŋel mai nəvanuan nasipsip gail

8 Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban navəshəsipsip pəpadaŋ hən naut a Petlehem. 9 Nəboŋ lototoh magenan, aŋel siNasuð evisi hən galito mai namənas siNasuð em̃ias galito ale lomətahw, lom̃inm̃inikot. 10 Ris aŋel tokel mai galito ke, “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi ðigol nəvanuan ƥisi ləb̃ikemkem masuv̄.
11 Bathut daməŋai len naðiltivile siTevit lupas natətai sua ðilav kuv nəsaan samito, gai evi aKristo, Nasuð, aGot totabtabuh lan. 12 Egai natit mətb̃eris ləboii lan, ke: dereh mitisað natətai lotoruŋ gole hən nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”
13 Vəha-sua ŋai ikad naðiltiluv̄oh hən aŋel hən nəmav lototah maii, lotoputsan aGot ke,
14 “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni,
mai len navile a pan, natəm̃at van hən nəvanuan ƥisi,
navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

---

* **1:76:** Mal 3.1 * **1:79:** Isa 9.2 † **1:80:** Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot. * **2:7:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale naim enan ikad narum̃ alat len nəyaran lotoləboi ləb̃ipat lan, be narum̃ epul tia.

15 Nəboŋ aŋel gail lotoriŋ galito hən ləb̃etəlmam vi lan nəmav, nəvanuan
nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datðeris
nategai tovisi, Nasuð tokele mai gidato.”
16 Ŋa lusavsavut van, lusað aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut
nəhanan sinarivatəvat. 17 Nəboŋ lotorisi tonoŋ, lukel ur nəsa aŋel tokel
husur natətai enan. 18 Ale nəvanuan p̃isi lotosəsəloŋ həni, lup̃aŋp̃aŋ len
nəsa nəvanuan nasipsip lotokele. 19 Be aMeri inau gat natgalen p̃isi, len
nəlon inaunau namilen. 20 Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor
sal suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit p̃isi lotosəsəloŋ həni mai
lotorisi. Esum̃an ŋai aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

21 Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonoŋ, lotiv dalusi,* ale loriŋ
nəhes Yesu lan. Nəhes enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.
22 Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhavut lotopasus ke limastoh
vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətas len nəhon aGot. Imaienan,
nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri ðegəm veveu buni tonoŋ, arupat aYesu vi
Jerusalem hən arðevusani ke tovi siNasuð husur nalo siNasuð aGot
aMoses totosi.* 23 (Imaiegai, len nalo siNasuð aGot ike, “Hai a m̃o gail
p̃isi lotovi ulum̃an, levi siNasuð aGot. AGot itabtabuh len galito hən
ləb̃evi esan.”)* 24 Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum
nalo siNasuð aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†
25 Len naut a Jerusalem ikad ahavut sua nahəsan aSimeon. Atenan inor
mai ehusur kitin hən naṕisal siGot. Itoh vir avan sua ðevi tarhət seIsrael,
ale aNunun aGot itoh len gai. 26 ANunun evusani ke gai asike imat vəbar
ðeris aKristo siNasuð, aGot totabtabuh lan. 27 ANunun esəhar aSimeon
vaðis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim
hən arðigol nəsa nalo siMoses tokele, 28 aSimeon ipati len navəlan ale isal
suh aGot ke,
29 “Masta, ginau notovi slev sam̃,
gagai nəlogw ikad natəm̃at, riŋ ginau nimat
hum nasoruan sam̃ tokele,
30 husur namətagw eris ategai ðilav kuv nəvanuan sam̃ gail vi lan
nəmauran.
31 Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail p̃isi.
32 Gai evi nam̃ial ðem̃ias naṕisal sam̃ gail m̃os alat ləsavi Ju,
gai am dereh teputsan nahəsan nəvanuan sam̃ gail, aIsrael.”*
33 Nəboŋ anan mai atəman artosəsəloŋ hən nəsa aSimeon tohol husur
aYesu, arup̃aŋ. 34 Beti aSimeon eus aGot hən ðigol ðivoi hən gəlaru, ale
ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisoður
len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsan tisoður am. Gai
dereh tehum natsua nəvanuan tosoður ləb̃isor tasi balai, 35 ale gai tisor
vəhot nənauan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosoður. Meri, gaiug am,
dereh gelaŋon tisa sum̃an naðu tokan tosar nəlom̃.”
36 Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFanuel, len
nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ŋai ale asoan imat.
Egəm vi bareab tia. 37 Evi batunau vəbar nədam̃ han tovi 84. Gai sariŋ
naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmariug

---

* **2:21:** Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * **2:22:** Lev 12.2-8 * **2:23:** Exo 13.2, 12, 15
† **2:24:** Lev 12.8. Nətav ehum navimal topəhapəhw mai napijin ehum nəhoib. * **2:32:** Isa 42.6, 49.6, 52.10

ƥisi. Len nalotuan san, səhan, isor tuṽ ŋai. 38 Len namityal enan ŋai
egəm pəpadaŋ ale ike sipa vi təban Nasuð aGot, ihol husur aYesu mai alat
lototoh vir aGot ðilav kuv a Jerusalem‡ hən ðikad nəmakuvan.
39 Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit ƥisi nalo siNasuð aGot tokele
tonoŋ, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili. 40 Natətai
etibau, egəm idaŋ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai
naṽide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

41 Len nasihau gail ƥisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən
Nəhanan hən nəPasova.§ 42 Nəboŋ nədam̃ hiYesu tosəŋavur pisan eru, evi
məhat vi Jerusalem mai gəlaru sum̃an naṽide hən naðiltihanan. 43 Nəboŋ
nəhanan tonoŋ, lotuðat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be
arsaləboii 44 husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ
nəyaran hən nəboŋ enan tonoŋ, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail
mai nabubur salit gail soðuer. 45 Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem
hən arðekəta doŋi. 46 Husur nəmariboŋ totor arusaði len naholəvat todar
vis naim siGot. Ebətah mai ahai ƥusan gail, esəsəloŋ hən galito ale eus
galito hən nausian gail. 47 Galit ƥisi lotosəsəloŋ hən aYesu, luƥaŋ len
nalaboian san mai na-sor-vari-an san. 48 Nəboŋ artorisi, aruƥaŋ ale anan
ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris,
atəmam̃ mai ginau namrolaŋon isa nəboŋ namrtokəta doŋ gaiug.”
49 Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoŋ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh
len naim seTəmagw ŋa?”
50 Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.
51 Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale
igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon. 52 Ale
namitisau hən nəmauran tonor mai naṽide tovoi siYesu evivi məhat.
Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaṽur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an siJon
(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

1 Len nasihau tosəŋavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom,
nəboŋ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboŋ aHerot
Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aṽan, nahəsan aFilip
tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisanias
tovi vanuan totibau hən naut a Apilin, 2 nəboŋ aAnnas mai aKaiafas
artovi ðiltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatun aSekariah
len naut masmas toðəb̃esw. 3 Ŋa aJon iyar vi lan naut ƥisi todar vis
Nawisel Jortan hən ðikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair
dan nəsaan salito mai lidam̃ həni ke tibaptais hən galito hən naruðatian
dan nəsaan.
4 Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totosi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toðəb̃esw,
‘Məteutaut hən naƥisal m̃os Nasuð,
gol naƥisal san gail linor,

‡ **2:38:** Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel ƥisi. § **2:41:** Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaṽur hən nəboŋ aGot togol ahai a m̃o gail ƥisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. * **2:52:** 1Sam 2.26; Pro 3.4

5 dereh naƀur madiŋdiŋ gail p̃isi tepul,
naṽehuh gail p̃isi tipapav,
naṗisal tohaƀ taṽor tegəm tinor
mai naṗisal tokutkutu teməsoh balai.
6 Ale nəvanuan gail p̃isi leris ləboi naṗisal
hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.' "*
7 Imagenan aJon ikel mai naluṽoh lotogəm hən ƀibaptais hən galito ke,
"Anatun nəm̃at gail!* Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətb̃igam dan
naƀiltilol paŋpaŋ ƀegəmai? 8 Len nəmauran samito, mitiṽan hən naṽite
tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetuƀat sor mai gamit
gabag ke, 'Asike datupanis husur aApraham evi atəmadato ta sutuai.'
Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi ƀilav nəvat galegai ale gol ke legəm
vi pasusan siApraham!* 9 AGot esum̃an naulum̃an toutaut tia hən ƀitai
nəkadhuhai gail hən nakuvkuv; nəhai p̃isi ləsəṽan hən naṽit tovoi, gai
dereh titaii, bubulan gail vi lan nəhab."
10 Ale naluṽoh lousi ke, "Beti namtigol nəsa?"
11 AJon isor var galit ke, "Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai
avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan."
12 Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləb̃ibaptais. Ale lousi
ke, "Hai p̃usan, ginamit, namtigol timabe?"
13 Ikel mai galit ke, "Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəgavmen ta
Rom tokele."
14 Beti nasoltia galevis lousi ke, "Be ginamit am, namtimabe?" Isor
var galito ke, "Samtitaltal hən nəvanuan gail hən ləb̃ilav nəvat mai gamito,
samteliblibоŋ husur galito len nakotan. Mətehəhaṽur hən naṗurp̃uran
samit ŋai."
15 Len nəboŋ enan nəvanuan gail lopul hən nə-vatvat-viri-an. Len nənauan
salit lousus galit ke, "AJon, gai hum ma ƀevi aKristo, aGot totabtabuh
lan a?" 16 Ale aJon isor var galit p̃isi ke, "Nubaptais hən gamit hən
nəwai ŋai. Avil avan sua todaŋ səhor ginau satogəmgəmai, ginau novi ut
kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəb̃isah ruƀat nəhau hən naributbut san.† Gai
dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. 17 Gai esum̃an
naulum̃an topat nəhai rivrivhai tia hən ƀepəpehun namisurhuwit dan
nəbavhut tomasmas. Dereh tiƀon hən namisurhuwit len natuhim han, be
tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas ƀimat."‡ 18 Ŋa len naṽide
tosoƀur aJon isor idaŋ mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai
galito.
19 Be nəboŋ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur
tolah mai aHerotias tovi asoan aṽan, ale nəboŋ aJon tosor tasi am husur
natesasa p̃isi togole tia, 20 imagenan aHerot igol isa masuṽ səhor ta m̃o:
ekəkol gat aJon len naim bəbaŋis.

AJon ibaptais hən aYesu
(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

---

* **3:6:** Isa 40.3-5 * **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəm̃at tosa. Len nənauan seJu gail, nəm̃at isa masuṽ hum natəmat toil a m̃o həni. * **3:8:** Jon 8.33, 37, 39 † **3:16:** Evi slev gail lotosah ruƀat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. ‡ **3:17:** AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpehun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab.

21 Loriŋ aJon len naim bəbaŋis a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail p̃isi
lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəmav
esəŋav, 22 aNunun aGot evi pan tokad niben sum̃an nətav§, itav len aYesu,
ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govi anatugw ulum̃an sagw
notoləmas bun gaiug, nohəhav̄ur masuv̄ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu
(Mat 1.1-17)

23 Nəboŋ aYesu totuƀat hən nauman san, nədam̃ han evi 30. Nəvanuan
gail lunau ke evi anatun aJosef,
siHeli, 24 siMattat,
siLevi, siMelki,
siJannai, siJosef,
25 siMattatias, siAmos,
siNahum, siEsli,
siNakkai, 26 siMaat,
siMattatias, siSemein,
siJosek, siJota,
27 siJoanan, siResa
siSeruppapel, siSealtiel,
siNeri, 28 siMelki,
siAtti, siKosam,
siElmatam, siEr,
29 siJosua, siElieser,
siJorim, siMattat,
siLevi, 30 seSimeon,
seJutah, siJosef,
siJonam, siEliakim,
31 siMelea, siMenna,
siMattata, siNatan,
siTevit, 32 siJesse,
siOpet, siPoas,
siSalmon**, siNahson,
33 siAmminatap, siAtmin,
siArni††, siHesron,
siPeres, seJutah,
34 siJakop, seIsak,
siApraham, siTerah,
siNahor, 35 siSeruk,
siReu, siPelek,
siEper, siSelah,
36 siKainan, siArfaksat,
siSem, siNoah,
siLamek, 37 siMetuselah,
siEnok, siJaret,
siMahalaleel, siKenan,
38 siEnos, siSet,
siAtam, siGot.

---

§ **3:22:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **3:22:** Psa 2.7; Isa 42.1 ** **3:32:** Naloƀulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† **3:33:** Naloƀulat galevis ta sutuai ləsəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai.

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
(Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)

1 Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot
ale aNunun esəhari len naut masmas toƀəƀ̃esw. 2 Len naut enan, len
nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan. AYesu səhan
natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati. 3 Ŋa natəmat
isor maii ke, “Gəƀ̃evi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”
4 Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ƀimaur
len nabəta ŋai.’ ”*
5 Beti natəmat esəhari vi məhat ale eṽusan nəkantri p̃isi len navile a pan
hən aYesu len namityal toṁidol ŋai. 6 Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol
gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan p̃isi, nəyalyalan salito, nilavi mai
gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəƀ̃ilavi mai avan ideh
notoləŋoni. 7 Imaienan, gəƀ̃etəŋedur, lotu hən ginau, natit p̃isi dereh tevi
esaṁ.”
8 AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuƀ aGot saṁ
ṁau, gigol nalotuan van hən gai səƀ̃on.’ ”*
9 Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim
siGot. Ikel maii ke, “Gəƀ̃evi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi
pan, 10 husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail
hən ləƀ̃ekətkəta təban gaiug hən natideh sateməᵭas gaiug.* 11 Dereh lipat
gaiug vi məhat len navəlalito hən asike nariem̃ ƀesəhot nəvat!’ ”*
12 AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuƀ
aGot saṁ ke timabe.’ ”*
13 Nəboŋ natəmat totaltal soƀuer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile
tovoi am.

AYesu etuƀat hən nauman san
(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)

14 Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan
gail luhol husur gai len naut p̃isi todar vis naut enan. 15 Eƥusan len naut
naƀonƀonan seJu gail, ale galit p̃isi lusor sal suhi len naholan salito.

Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)

16 Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eƀis len naim
naƀonƀonan hum naṽide san akis. Ale eil hən ƀeṽuruŋ natosian siGot.
17 Lulav naloƀulat tobul maii, naloƀulat ahai kelkel ur, aIsaiah totosi. Ale
evuhe, isaƀ naut aIsaiah totosi ke:
18 “ANunun aGot eƀis len ginau,
bathut gatovəhas ginau hən ƀitabtabuh len ginau,
hən nəƀ̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsal* gail.
Gatosəvat ginau hən nəƀ̃ikel ur navivilean van hən alat lotobəbaŋis,
nakətaan van hən ametƀesw gail,
nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən
galito,
19 mai hən nəƀ̃ikel ur nasihau

* **4:4:** Deu 8.3 * **4:8:** Deu 6.13 * **4:10:** Psa 91.11 * **4:11:** Psa 91.12 * **4:12:** Deu 6.16 * **4:18:** Naməsal evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim.

Nasuƀ aGot ƀigol ƀivoi masuṽ van hən nəvanuan san gail lan.”*
20 Nəboŋ aYesu toṽuruŋi tonoŋ, ebul gat naloƀulat, ilav təlmam həni mai
avanuan na-vi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet ƥisi len naim naƀonƀonan
lokəta mətaltal həni, 21 ale etuƀat sor mai galit ke, “Damərai len na-
səsəloŋ-həni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”
22 Galit ƥisi lusor ivoi husuri. Luƥaŋ len nasoruan togomah aYesu
tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”
23 Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai
mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat
samt̃ hun namtosəsəloŋ hən gotogole len navile a Kapernaum.’ ”
24 AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad
ahai kelkel ur ideh lotohəhaṽur həni len naut a im san, lomətahuni.
25 Nukel nakitinan ke, len nəboŋ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau
pəhaṽut isoƀur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati
tomələvtes. Len naut ƥisi nəhanian eƀuer.* 26 Be aGot sasəvat aElijah van
hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadaŋ
hən naut a Siton.* 27 Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a
Israel, alat lotokad naleprosi lusoƀur, avil aGot sagol galit ideh səmaur,
igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*
28 Nəboŋ alat lotosuh len naim naƀonƀonan lotosəsəloŋ hən
tokəmaienan, nəlolit ƥisi ipaŋpaŋ masuṽ. 29 Lule məhat, hut aYesu dan
navile enan, ale səhari van hən nabuŋon hən naṽehuh, naut enan topat
lan, hən ləƀ̃ibar həni vi pan. 30 Be aYesu egis tur len naluṽoh, iyar vi tut.

AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)

31 Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eṽusan nəvanuan
gail. 32 Luƥaŋ len naƥusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən
namitisau mai na-il-a-mt̃o-an. 33 Len naim naƀonƀonan ikad naulumt̃an,
nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke, 34 “Wii! Imab go-
tuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəƀ̃igol namteƀuer
a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm mt̃osi!”
35 AYesu isor idaŋ maii ke, “Gemədau! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti
natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad
nasənahan.
36 Nəvanuan ƥisi lomətahw, luƥaŋ, ale lousus galit gabag ke, “Naƥusanan
saganan? Len na-il-a-mt̃o-an mai nədaŋan, gai isor idaŋ mai nanunun
nəmargobut gail, ale lumakuv!”
37 Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut ƥisi todar visi naut enan.

AYesu igol nəvanuan isoƀur nibelit ivoŋəvoŋ
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)

38 AYesu eriŋ naim naƀonƀonan, evi lan naim sivan sua nahəsan
aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuṽ hən topud
hən naməsahan, ale lous aYesu hən ƀigol ƀimaur. 39 Beti aYesu eil ben
alitenan, ale isor idaŋ van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inoŋ
dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.
40 Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah ƥisi
hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit ṽisusua,

* **4:19:** Isa 61.1-2 * **4:25:** 1Ki 17.1 * **4:26:** 1Ki 17.8-16 * **4:27:** 2Ki 5.1-14 † **4:40:** NəSappat seJu gail inoŋ nəboŋ namityal tomasur.

ale lumaur, 41 mai natəmat isoƀur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboii ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

42 Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut toƀəƀ̃esw. Naluv̋oh ludoŋi, doŋi van ale nəboŋ lotosaƀi, loil kəkol həni hən asike ƀeriŋ galito. 43 Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan naƀiltivile tile gail am hən nəƀ̃ikel ur natohan pipihabəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau m̃osi.”

44 Beti len naim naƀonƀonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

AYesu etuƀat tabtabuh len ahai pispisul gail
(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

1 Boŋ sua aYesu toil tarhət naƀiltiwai lotokisi hən Naƀiltiwai Kennesaret. Naluv̋oh loririhit garu lan hən ləƀ̃esəsəloŋ hən nasoruan siGot. 2 Ale aYesu eris naƀot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotoriŋi. Galito lokəkas nalevlev salito. 3 Isah len naƀot sivan sua nahəsan aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len naƀot, ev̋usan alat lotosuh a ut.

4 Nəboŋ tosor tonoŋ, ikel mai aSimon ke, “Rusan naƀot vi lan naut tosareh am, ale bar hən nalevlev hən mətƀ̃isah hən naieh.”

5 ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtohishisi soƀuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətas am.”

6 Nəboŋ lotobar həni, lusaƀ naieh isoƀur lan, gol ke nalevlev etuƀat hən ƀemətar.* 7 Imagenan loƀilival van hən alat lotosuh len naƀot togon hən ləƀ̃egəm susupah həni mai galito. Logəm, usan naƀot gəlar p̃isi aropul vətah bəhbəhw! 8 Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasuƀ, husur novi vanuan tosa masuv̋!”

9 Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəhov̋ut hən naieh tosoƀur lotosah həni. 10 AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artoƀon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhov̋ut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieh am, damənai van dereh gisah hən nəvanuan gail.”

11 Ŋa loliv naƀot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit p̃isi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

12 Nəboŋ aYesu totoh len naƀiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale eŋiri ke, “Nasuƀ, gəƀ̃eləŋoni, goləboi gəƀ̃igol nəƀ̃imaur, nəƀ̃iveveu.”

13 Ŋa aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

14 Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, gev̋usan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan m̃os natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam̃ hən gəƀev̋usan galit ke gumaur.”*

15 Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoƀur logəm hən ləƀ̃esəsəloŋ həni ale hən gai ƀigol galit ləƀ̃imaur dan naməsahan salito.

* **5:6:** Jon 21.3-6 * **5:14:** Lev 14.1-32

16 Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut toƀəƀ̃esw səƀ̃on ale isor mai
aTəman.

AYesu igol avan sua todədas ƀerusan gai, imaur
(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

17 Len nəboŋ sua aYesu eƥusƥusan, ale naFarisi gail mai ahai ƥusan gail
hən nalo lobətah ei. Logəm len navile ƥisi a Kalili mai a Jutea mai naut
a Jerusalem. Nədaŋan siNasuƀ eƀis len aYesu hən ƀilav kuv naməsahan.
18 Len nəboŋ enan lalum̃an galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi
ƀerusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləƀ̃eriŋi bathurien aYesu, 19 avil
lohisi soƀuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat
len navurun topapav, ludakuvi, gol naƀur lan, ale loriŋ tur hən gai mai
nəbateh san vi pan. Loriŋi rivuh len naluṽoh, a mõ hən aYesu. 20 Nəboŋ
aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam̃ gail
lumaruƀat.”

21 NaFarisi gail mai ahai ƥusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai
ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi ƀeruƀat
nəsaan? AGot səƀ̃on ŋai!” 22 Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike,
“Nənauan len nəlomito satimaienan. 23 Nəƀ̃ike, ‘Noruƀat nəsaan sam̃ gail,’
o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?* 24 Imagenan neṽusan gamito
ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən ƀeruƀat nəsaan gail len navile a
pan timaiegai….” Ale ikel mai atenan saləboi ƀerusan gai ke, “Nukel mai
gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̃ ale vahim!”

25 Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh
nəyalyalan siGot, ivahim. 26 Galit ƥisi lumaŋmaŋ vəsa ale lusal suh
nəyalyalan siGot. Lumaŋmaŋ masuṽ, lomətahw ale luke, “Dameŋai nəsa
dattorisi etile buni.”

AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)

27 Natgalenan tonoŋ, husur nəboŋ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan
nətaks sua, nahəsan aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel
maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

28 Ale eriŋ natit gail ƥisi ipat, ile məhat, ehusuri.

29 Beti aLevi eutaut hən naƀiltihanan mõs aYesu len naim san, ale
ikad naƀiltiluṽoh hən alat lotoum sum̃an aLevi mai galevis am luhan
mai galito. 30 Be naFarisi gail mai ahai ƥusan salit gail hən nalo, lukel
mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan,
məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

31 AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan
nareran, be alat lotoməsah ŋai. 32 Ginau nəsagəm hən nəƀ̃ikel alat lotonor
hən ləƀ̃ipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəƀ̃ikele mai alat nəsaan.”

Nausian husur naṽide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)

33 Beti lukel maii ke, “Ahai susur siJon gail, nəboŋ isoƀur ləsəhan hən
ləƀ̃isor tuṽ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esam̃
gail imabe lotohan, lotomun?”

---

* **5:23:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ƀigol eru en ƥisi, ale nəƀ̃ike, ‘Noruƀat nəsaan sam̃ gail,’ mətsaləboii ke lumaruƀat o ləsəmaruƀ̃at. Be nəƀ̃ike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətƀ̃erisi ke imaur. * **5:27:** Mat 9.9; Mak 2.14 * **5:30:** Luk 15.1-2

34 AYesu isor var galit ke, “Nəboŋ avan sua tolah, godədas gəb̃igol
nəvanuan san gail lotoƀon maii hən salihan. 35 Be dereh tikad nəboŋ hən
ləb̃esəhar naulum̃an tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboŋ enan asike
luhan.”†
36 Beti aYesu eƿusan, iƀol‡ ke, “Səkad avan ideh totar naƿisihoh dan
nahurabat veveu ale tosode len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas
nahurabat veveu ale naƿisihoh asike tanor hən nahurabat tomatu.
37 Nəvanuan gail ləsab̃ir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain
tomatu.§ Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale
nahurhuwain tapəlaus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa. 38 Aoa,
nəvanuan gail leƀir nəwain veveu len nahurhuwain veveu. 39 Avil səkad
avan ideh tomun nəwain tomatu tolərŋon toveveu husur ike, ‘Nəwain
tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu.”

6

AYesu evi masta hən nəSappat
(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)

1 Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu
hən nawit, ale ahai susur gail lotuƀat kin ƀur nəhavhuwit gail. Lusarsari
len navəlalito ale luhan namisurhuwit gail.* 2 NaFarisi galevis lousi ke,
“Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”
3 AYesu isor var galit ke, “Mətsav̆uruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole
nəboŋ lotomalkəkat a? 4 Eƀis len naim nətaƿolen siGot, ale ilav nabəta
tolo. Ihani ale ilavi mai laluman san.* Be nalo ike ahai tutumav səƀolit
ŋai loləboi ləb̃ihani.”*
5 Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən
nəSappat. NəSappat ipat len navəlan.”

AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)

6 Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim naƀonƀonan, eƿusan.
Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas. 7 NaFarisi
gail mai ahai ƿusan gail hən nalo ludas ƿisal hən ləb̃isaƀ nəsaban ideh
len aYesu hən ləb̃ikot həni. Ŋa lokəta bunusi ke ƀigol atenan ƀimaur len
nəSappat salito. 8 Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulum̃an
tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit ƿisi.” Imaienan
naulum̃an ile məhat ale eil ei.
9 Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat:
datƀigol navoian o nəsaan, datƀetəgau gat nəmauran o datƀigol ƀimasig?”
10 Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlam̃.”
Igole, ale navəlan imaur buni tətas.
11 Avil galito, lopul hən nəlol paŋpaŋ vəsa, ale lotuƀat sor utaut len galit
gabag hən nəsa ləb̃igole van hən aYesu.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)

---

† **5:35:** Len nəƀol ƿusan egai aYesu isor husur gai gabag tosum̃an naulum̃an tolah. ‡ **5:36:** Len naut egai aYesu ikel naƿusanan egai hən ƀev̆usan galito ke naƿisal san iveveu, sanor hən naƿisal tomatu lotohushusuri. § **5:37:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoƀir nəwain veveu ƀurhulon. * **6:1:** Deu 23.25 * **6:4:** 1Sam 21.1-6 * **6:4:** Lev 24.9

12 Len nəboŋ galenan sua aYesu evi məhat len navehuh hən ðisor tuṽ,
ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav. 13 Dudulan ekis ahai susur
san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul:
ikad 14 aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aṽan, ikad aJemes, aJon,
aFilip, aPartolomiu, 15 aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aSimon
tovi naSelot sua,* 16 aJutas anatun aJemes mai aJutas Iskariot ðeriŋ
aYesu len navəlan naenemi san gail.

AYesu epusan, igol nəvanuan gail lumaur
(Mat 4.23-25)

17 AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav. Ikad naluṽoh hən ahai
susur san ei mai nəvanuan tosoður lotogəm a Jerusalem mai naut tosoður
a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton. 18 Logəm hən ləb̃esəsəloŋ həni, ale
hən gai ðigol naməsahan salit ðinoŋ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan
galit lotokade, ale igol na-ləŋon-isa-an salit ivoi. 19 Galit p̃isi lugol risi ke
libari bathut nədaŋan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an
(Mat 5.1-12)

20 AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:
"Gamit məttom̃idol,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur natohan pipihabəlan aGot evi samito.
21 Gamit məttomalkəkat gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitihanukub.†
Gamit məttotaŋ gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitiman.
22 "Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito,
lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nahəsamit hum tosa bathut
aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni.
23 Mitikemkem len nəboŋ enan, mətemələlah len nahəhaṽuran husur
nakonp̃urp̃uran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən
gamit maienan, losum̃an atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai
kelkel ur gail siGot.*
24 "Avil gamit məttokad natit tosoður, nəmauran samit tivan tisa vəsa
batbat
husur nəsa məttokade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai.
25 Gamit məttokad nəhanian tosoður gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa
batbat
husur dereh mitimalkəkat.
Gamit məttoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur dereh nəlomit tisa, mititaŋ.
26 "Gamit, mətb̃eum m̃os nəvanuan p̃isi ləb̃isal suh gamito, nəmauran
samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən
ahai kelkel ur gəgəras gail."

---

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluṽoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləb̃iðal mai galito.

† **6:21:** Ta sutuai naJu gail luke malkəkat, be namilen evi malkəkat hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * **6:23:** 2Chr 36.16; Uman 7.52

Geləmas bun aenemi samɨ̃ gail
(Mat 5.38-48, 7.12a)

27 AYesu eɸusan am ike, “Samtimaienan. Nukel mai gamit
məttosəsəloŋ hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi
van hən alat lotomətahun bun gamito, 28 us aGot hən ðigol navoian van
hən alat lotosor mədas gamito, sor tuv̄ mɨ̃os alat lotogol tosa hən gamito.
29 Avan ideh ðiv̄os nətarhoɨ̃, gipair hən nətarhoɨ̃ togon van həni. Avan
ideh ðilav nahurabat naut susus samɨ̃, gidamɨ̃ həni ke tilav nəhai susun
samɨ̃ am. 30 Geviol mai galit ɸisi ləb̄eus gaiug hən natideh, ale avan ideh
ðilav natideh samɨ̃, sageusi ke tilav təlmam həni. 31 Nav̄ide məttoləŋoni ke
nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol nav̄ide enan van hən galito.

32 “Mətb̄eləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur
ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito. 33 Mətb̄ivoi ŋai
hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol
tomagenan. 34 Mətb̄idamɨ̃ hən nəvat ŋai mai alat məttonau ke ləb̄isar gele,
savi natideh. Alat nəsaan am ludamɨ̃ hən nəvat mai galit gabag, hən ləb̄isar
gel nəkabut ɸisi. 35 Be ivoi ke gamit mətetile. Məteləmas bun aenemi samit
gail, mitivoi hən galito. Mitidamɨ̃ hən nəvat mai galito, be samtitoh vir nə-
sar-gele-an. Mətb̄imaienan, dereh aGot tilav nakonɸurɸuran totibau mai
gamito ale mətegəm vi anatun aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat
ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail. 36 Nəlomit timastaŋis nəvanuan
gail sumɨ̃an aTəmamit len nəmav nəlon totaŋis galito.”

Gikel nakitinan husur nəvanuan ɸisi
(Mat 7.1-5)

37 AYesu isor am ke, “Samtike nəvanuan tile isa ale aGot asike ike mətusa.
Samtisað səhoti ke nəvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isað
səhoti ke gamit mitimaspanis. Məterub̄at nəsaan nəvanuan togole hən
gamito, imagenan dereh aGot terubat nəsaan samito. 38 Məteviol, ima-
genan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tisoður mai
gamito, teirir həni, tepul səsəhov variviriv. Bathut mətb̄eviol habat o
mətb̄eviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

39 AYesu eɸusan am, iðol maiegai ke: “Ametðesw eləboi ðesəhar
ametðesw togon a? Aoa, gəlar ɸisi dereh aripal suluv̄i, ariteh len naður.
40 Ahai susur, satibau səhor ahai ɸusan san, be avan ideh toləboi səhot ɸis
naɸusanan sihai ɸusan san, dereh tesumɨ̃an gai.

41 “Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan av̄amɨ̃, be
gəsənau naðiltitarhai len namətamɨ̃? 42 Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv
nakumashəhai dan namətamɨ̃,’ nəboŋ gotokad nətarhai gəsarisi len
namətamɨ̃? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətamɨ̃
bai. Gəb̄igole ðinoŋ nakətaan samɨ̃ dereh timasil tinor hən gəb̄idakuv
nakumashəhai dan namətan av̄amɨ̃.

Nəhai mai nav̄ite
(Mat 7.16-20, 12.33-35)

43 “Nəhai tovoi səv̄an hən nav̄it tosa. Nəhai tosa səv̄an hən nav̄it
tovoi. 44 Goris ləboi nəhai ideh nəboŋ gotoris nav̄ite. Nəvanuan gail
ləsavərus nav̄it tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.‡
45 Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan

‡ **6:44:** Nəhau enan ehun naðulgəgau.

tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)

46 “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətsagol nəsa notokele. Imabe?
47 Nəvanuan p̃isi lotogəm hən ginau, lotosəsəloŋ hən nasoruan sagw mai
lotogole, lumaiegai ke: 48 Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh
ale toriŋ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboŋ nilev togəmai, nawisel tovi
məhat, iv̄as naim be sakur həni husur eum həni idaŋ habat. 49 Be avan
ideh tosəsəloŋ hən nasoruan sagw ale sagole, esum̃an avan sua toum hən
naim topat len tan, nəpaudesen toƀuer. Nəboŋ nawisel tolev, tov̄as naim
enan, vəha-sua ŋai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadəlomian hən nasoltia sua
(Mat 8.5-13)

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ibar naut a Kapernaum. 2 Len
naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan
inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsah, hum ma ƀeməsol.
3 Nasenturion esəsəloŋ hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis
lotoil a m̃o hən naJu gail van həni hən ləb̃eusi ke, tegəm hən ƀigol naslev
san timaur. 4 Nəboŋ lotogəm hən aYesu, loŋiri ke, “Bathut atenan inor,
ivoi hən gəb̃igol nategai m̃osi, 5 husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale
eum hən naim naƀonƀonan sinamito.”
6 Ŋa aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ hən ƀibar naim enan,
nasenturion esəvat esan gail hən ləb̃ikel maii ke: “Nasuƀ, ivoi ke
sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəb̃eƀis lohoim sagw.
7 Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəb̃ebubur mai gaiug. Avil
gəb̃ikele ke naslev sagw ƀimaur, dereh timaur. 8 Nokəmaienan husur
ginau nutoh pipihabəlan alat lotoil a m̃o hən ginau, ale nasoltia gail lutoh
pipihabəlagw. Nəb̃ikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəb̃ikel mai
sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəb̃ikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol
nategai,’ ale dereh tigole.”
9 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ip̃aŋ lan. Ipair van hən naluv̄oh loto-
husuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəsəsab̃ nadəlomian todaŋ maiegai
len alat seIsrael.”
10 Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusaƀi
ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatun ulum̃an sibatunau ile məhat dan nəmatan

11 Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai
naƀiltiluv̄oh lutah maii. 12 Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ hən nametləkau
hən navile, alat a Nain lupat naulum̃an sua tomat vivile, tovi av̄isusua
sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale naƀiltiluv̄oh a Nain
luyar mai alitenan. 13 Nəboŋ Nasuƀ toris alitenan, nəlon itaŋisi ale ike,
“Sagitaŋ.”
14 Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar,
nukel mai gaiug, gile məhat!” 15 Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etuƀat
sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

16 Galit p̃isi lomətahw, lumaŋmaŋ ale lusor sal suh nəyalyalan siGot ke,
"Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!" Lusor am ke, "AGot egəm
hən ðevi tarhət sidato, nəvanuan san gail."
17 Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperŋan naut p̃isi a Jutea mai naut
p̃isi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais
(Mat 11.2-19)

18 Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen p̃isi maii. Ale ekis galit eru,
19 esəvat gəlaru van hən Nasuð hən arðeusi ke, "Gaiug govi nəvanuan
togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?" 20 Nəboŋ artogəm həni,
arousi ke, "AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, 'Govi
nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?' "
21 Len nəboŋ enan ŋai aYesu igol nəvanuan isoður lotokad naməsahan
tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito.
Ale ilav nakətaan mai nametðesw isoður. 22 Imagenan isor var gəlaru
ke, "Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəloŋ həni:
ametðesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad
naleprosi lumaur, luveveu, nədariŋ ðulðulol gail losəsəloŋ mai alat
lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəloŋ hən na-
kel-uri-an tovoi.* 23 AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian
len ginau sil nəsa notogole."
24 Nəboŋ ahai pispisul siJon artovan, aYesu etuðat sor husur aJon mai
naluṽoh ke, "Nəboŋ məttovi lan naut masmas toðəðesw, mətuvan varis
nəsa? Naṽiliol nəlan toṽuvi tokurkur a?* Aoa! 25 Beðuer, mətuvan hən
mətðeris nəsa? Naulum̃an tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa!
Alat lotosun nahurabat tomaienan, lotokad nakontit p̃isi, galit losuh len
naðiltiim sekiŋ gail! 26 Bimaienan, mətuvan hən mətðeris nəsa? Ahai
kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal
səhor ahai kelkel ur. 27 Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri
ke: 'Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a m̃o hən gaiug toutaut hən
naṕisal sam̃ m̃os gaiug.'*
28 "Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaṽut topasi, tosəhor aJon;
Be len alat lototoh pipihabəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal səhor
aJon."
29 (Galit isoður mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon tobaptais hən
galit tia, nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu, lukel ləboii ke, naṕisal siGot inor.
30 Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais
hən galito, lomətahun p̃is naṕisal siGot mai nalənonian siGot m̃os galito.)
31 AYesu isor am, ike, "Ale naur ta daməŋai lumabe? Noləboi nəb̃ike
lohum nəsa? 32 Losum̃an alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van
hən galit gabag ke, 'Namtoṽuv naðuvimal m̃os gamito be mətsəsav;
namtokəkai hən nəb̃e nəmatan be mətsətaŋ!' 33 Logəgel hən nənauan salit
tabtab. Nokəmaienan husur nəboŋ aJon Baptais togəmai, səhan nabəta,
samun nəwain, be mətuke, 'Ikad natəmat.' 34 Avil aNatun Nəvanuan egəmai,
ihan, emun, be mətuke, 'Məteris! Naulum̃an tohan təməhav, tomun
vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!' 35 Be alat

* **7:22:** Isa 35.5-6, 61.1 * **7:24:** Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənauan akis. * **7:27:** Mal 3.1

lotohusur naβisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eṽusani ke naβisal siGot ekitin.”

AYesu eruβat nəsaan sepəhaṽut tosa

36 Ikad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən βihan maii, ale aYesu eβis lohoim san, ipat tarhəgarin hən βihan. 37 Nəboŋ napəhaṽut nəsaan sua len naβiltivile enan tosəsəloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat naβotel nəhai pəhas van hən aYesu. 38 Eil pəpadaŋ hən narien, itaŋ. Nəboŋ totaŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esum̃ narien ale eβir nəhai pəhas len narien gəlaru. 39 NaFarisi tous aYesu hən βihan, eris natenan. Nəboŋ torisi inau len gai səb̃on ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am naṽide san ke alitenan evi pəhaṽut nəsaan.” 40 AYesu isor vari ke, “Simon, nukad natesua hən nəb̃ikel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai p̃usan, kele.”

41 AYesu iβol həni ke, “Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todam̃ həni mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50. 42 Gəlar p̃isi arsəkad nəvat hən arβisar gele, ŋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaienan, gəlar ta be eləmas buni səhor togon?”

43 ASimon isor vari ke, “Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon.” AYesu ike, “Gokitin.”

44 Beti ipair van hən napəhaṽut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alitegai? Nəboŋ notoβis lohoim sam̃ gəsəlav nəwai hən nəb̃ekəkas nariegw, wake nam̃ətarur selitegai igol nariegw imosmos həni ale igargari hən navurun. 45 Gəsasum̃ nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəboŋ notoβis lohoim, alitegai sasib hən tosum̃ nariegw gəlaru. 46 Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum naṽide sidato, wake gai eβir nəhai pəhas len nariegw gəlaru. 47 Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosoβur lumaruβat tia, imaienan gai eləmas masuṽ hən ginau. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruβat, gai eləmas bun ginau, be tokəkereh ŋai.”

48 Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nəsaan sam̃ gail lumaruβat.”

49 Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, “Ase gagai, toruβat nəsaan gail tu maiegai?”

50 Ale aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam̃ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam̃ gail. Givan, natəm̃at tipat len nəlom̃.”

8

Latpəhaṽut lototah mai aYesu

1 Nəboŋ tonoŋ, aYesu iyar tur len navile gail mai naβiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutah maii. 2 Napəhaṽut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsahan, galit am lutah maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut təməlevru lotomakuv dani tia; 3 aJoanna asoan aKusa toil a m̃o hən naim siHerot Antipas tovi kiŋ; aSusanna; mai isoβur am. Latpəhaṽut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito m̃os aYesu mai nəvanuan san gail.

† **7:41:** Natenarius evi nəvat naβurp̃uran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

AYesu iɓol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

4 Nəboŋ naluṽoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luɓonɓon,
ale ikel nəɓ̃ol p̃usan ke, 5 “Avan sua tomabmabul namisurhut gail ivan
vabubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis
luteh len naṕisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan
p̃isi. 6 Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur
nəwai eɓuer len naut enan. 7 Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad
nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit. 8 Namisurhuwit
galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luṽan vəha-100 len
nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ikai ke, “Avan
ideh tokad nədariŋan hən ɓesəsəloŋ, tesəsəloŋ m̃au!”

AYesu ikel nəɓ̃ol p̃usan m̃os nəsa?
(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

9 Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəɓ̃ol p̃usan enan. 10 Ike,
“AGot idam̃ həni tia hən mətɓ̃eləboi nəsa tosusuah husur natohan pipi-
habəlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəɓ̃ol p̃usan hən ke,
“ ‘naut kəmas ləɓ̃ekəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;
naut kəmas ləɓ̃esəsəloŋ, səsəloŋ, ləsasəsəloŋ ləboi nəsa aGot togole.’*

AYesu isor vəsvəsai nəɓ̃ol hən namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)

11 “Namilen nəɓ̃ol p̃usan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan
siGot. 12 Alat lototeh len naṕisal losum̃an alat lotosəsəloŋ, beti natəmat
egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləɓ̃ikad nadəlomian, asike
aGot ɓilav kuv galit dan nəsaan. 13 Alat lototeh len naut tobaŋ vat lo-
sum̃an alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəsəloŋ həni, be
nəharhət salit gail ləsakir sədaŋ. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ
nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit
iteh. 14 Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənot, losum̃an alat lotosəsəloŋ
be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ləŋon-isa-an mai
nahəhaṽuran, loruŋ gut gat galito gol ke ləsatov vabəbau hum ləsəmatmatu
len nadəlomian salito. 15 Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh,
losum̃an alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəsəloŋ
hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-daŋ-ɓ̃uri-an, luṽan hən naṽit
nəmauran tovoi.

Nam̃ial tom̃ial
(Mak 4.21-25)

16 “Avan ideh asike epigau nam̃ial hən ɓikabut gole len naɓiliwai o
susuani pipimel. Aoa, eriŋi a məhat hən ɓem̃ial len narum̃ hən alat
lotovi lohoim ləɓ̃erisi. 17 Imaienan, natit p̃isi tosusuah, dereh tevisi
p̃arp̃ar, natit p̃isi tokəkol, dereh aGot tesəŋav həni, tevəhoti. 18 Imaienan,
mətesəsəloŋ vahvahur nasoruan hən mətɓ̃eləboii. Avan ideh tokad
naləboian, dereh aGot teviol həni am maii, be avan ideh tomətahuhn
ɓeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade
dani.”

Anan aYesu mai aṽan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)

* **8:10:** Isa 6.9-10

19 Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləb̃erisi, be lodədas
ləb̃egəm pəpadaŋ həni husur naluṽoh. 20 Imaienan napisulan sua egəm
həni ke, “Aṽam̃ gail mai anam̃ saltoil vivile. Luke leris gaiug.” 21 Isor vari
ke, “Alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot ale lotogol nəsa tokele, galito lovi
anagw mai aṽagw gail.”

AYesu igol nəlan todaŋ etəm̃at
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)

22 Boŋ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len
naƀiltiwai egai.” Ŋa lusah len naƀot, lugam van.
23 Nəboŋ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan eṽuv idaŋ len
nəwai, naƀot epul, pəpadaŋ hən ƀemun. 24 Ale ahai susur gail lovəŋon
aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor
idaŋ van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəm̃at. 25 Eus
galit ke, “Nadəlomian samit gai be?” Len namətahwan salito luƥaŋ lan,
lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idaŋ van hən nəlan mai nəwai be
gəlaru arugol husur nəsa tokele.”

Naulum̃an tokad natəmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)

26 Beti lugam kotov naƀiltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat
a Kerasa. 27 Nəboŋ aYesu tomariŋ vahut, auleKerasa sua, nanunun
nəmargobut gail lotoƀis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahura-
bat, satoh len naim, be itoh len naƀurhuvat nəmatan gail. 28-29 Vəha-
sob̃soƀur tia nanunun nəmargobut itah gati, naut kəmas lotobaŋis gati hən
natsen len narien mai navəlan ale lokəta kəkol həni, ilav kotov natsen
gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut toƀəb̃esw. Nəboŋ toris aYesu eis
habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan
naulum̃an. Ale ikai ƥerhado ke, “Gaiug savi hən gəb̃eməas ginau, aYesu,
aNatun aGot toyalyal buni! Noŋir gaiug, sagipansem ginau m̃ud!” 30 Ale
aYesu eusi ke, “Nahəsam̃ ase?” Isor vari ke, “Luṽoh,” husur nanunun
nəmargobut isoƀur loƀis lan. 31 Ale loŋirŋiri ke satesəvat galit vi lan naƀur
nəpanisan səkad nabutite.*

32 Ikad naƀiltivəshəbuai lotosusu len naṽehuh ei. Ale nanunun tosa
gail loŋiri ke tidam̃ hən galito ləb̃eƀis len nabuai gail. Idam̃ həni.
33 Nəboŋ lotomakuv dan naulum̃an, loƀis len nabuai gail, ale navəshəbuai
lusarmar mariŋ len naṽehuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.
34 Nəboŋ alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam
mətahw van vakel uri len naƀiltivile mai naut ƥisi todar visi. 35 Ale
nəvanuan gail logəm hən ləb̃eris nəsa tovisi. Nəboŋ lotobar aYesu, lusaƀ
naulum̃an, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobətah bathurien
aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətahw. 36 Alat
lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, naṽide hən naulum̃an tomaur,
natəmat gail lotomakuv dani. 37 Imagenan alat a Kerasa ƥisi lous aYesu
hən ƀivan dan galit husur lopul hən namətahwan. Ŋa aYesu isah len naƀot
hən ƀeriŋ naut enan. 38 Naulum̃an, nanunun nəmargobut gail lotomakuv
dani, eŋiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke, 39 “Givahim hən gəb̃ikel
nəsa aGot togole m̃os gaiug.” Ŋa atenan ivan, iyar tur len naut ƥisi len
naƀiltivile enan, ikel ur natit ƥisi aYesu togole m̃osi.

* **8:31:** KelV 9.1-5

Napəhaṽut toməsah mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

40 Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluṽoh lohəhaṽur hən natəlmaman
san husur luvatvat viri. 41 Beti avan sua toil a m̃o hən naim naðonðonan,
nahəsan aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, eŋiri ke tivahim maii. 42 Gai
ikad natəbarehreh tosua ŋai nədam̃ han tovi 12, be pəpadaŋ timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluṽoh lorihiti. 43 Galit
sua, napəhaṽut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas
ðigol ðimaur.* 44 Iyar pəpadaŋ a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat
san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am. 45 AYesu eus ke, “As tobar ginau?”
Galit p̃isi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluṽoh lorihit gaiug.”
46 Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədaŋan ivan dan
ginau.”† 47 Nəboŋ napəhaṽut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh
bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke
vəha-sua ŋai imaur tətas. 48 Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadələmian
sam̃ igol ke gumaur. Givan, nələm̃ tikad natəm̃at.”

49 Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a m̃o hən
naim naðonðonan, ike, “Anatvavim̃ imat ebun, sagemədas ahai p̃usan
am.” 50 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ
nələm̃ len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

51 Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədam̃ hən avan ideh ðeðis lohoim maii,
be idam̃ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan
ŋai. 52 Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan p̃isi lutaŋ vaisis həni. Ris aYesu toke,
“Samtitaŋ, gai səmat, ipatmari ŋai.” 53 Luman sili husur loləboii ke imat
tia. 54 Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!” 55 Ale
nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan
ke arevəŋani. 56 Anan mai atəman arumaŋmaŋ avil aYesu ikel idaŋ mai
gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail
(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

1 Nəboŋ aYesu tokis ðonðon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito
na-il-a-m̃o-an mai nədaŋan hən ləb̃ehut natəmat p̃isi mai hən ləb̃igol alat
lotoməsah ləb̃imaur. 2 Ale esəvat galito hən ləb̃ikel ur natohan pipihabəlan
aGot mai hən ləb̃igol nəvanuan gail ləb̃imaur. 3 Ikel mai galit ke, “Samtipat
natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsəŋon, nəvat
o nəhai susun gəgel. 4 Naim ideh mətb̃eðis lan, toh ei vəbar nəboŋ mətb̃eriŋ
navile enan. 5 Nəvanuan gail ləb̃eməтahun gamito, nəboŋ mətb̃eriŋ navile
enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən ðimasil ke aGot sahəhaṽur
hən galito.”

6 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ lovivile, luyar husur navile v̈isusua. Len
naut p̃isi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

---

* **8:43:** Natosian galevis ta sutuai luke: eṽur ahai rerer gail hən ləb̃igol ðimaur soðuer. † **8:46:** Nədaŋan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədaŋan san ipat p̃itp̃itoṽ sal.

7 Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəloŋ hən
natgalenan lotovisi. Edədarŋa͂bu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon
tole məhat dan nəmatan, 8 galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am
luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətas. 9 Be aHerot ike, “Nuta
kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəloŋ hən natgalenan
husuri?” Ale aHerot idoŋ naf̃isal hən ðebubur mai aYesu.

AYesu evəŋan naulum̃an tovi 5,000
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

10 Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole.
Beti esəhar galit vi lan naðiltivile Petsaita hən ləf̃itoh ei səf̃olito, 11 avil
nəboŋ naluṽoh lotosəsəloŋ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaṽuran san
mai galito, isor mai galit husur natohan pipihabəlan aGot, ale igol alat
lotoməsah lumaur.
12 Ut mədau, namityal pəpadaŋ hən ðimasur, ahai pispisul lotovi 12
logəm həni, luke, “Gesəvat naluṽoh vi tut vi lan navile mai naut gail
lotodar vis naut egai hən ləf̃isað nəhanian mai naut nəpatan, husur naut
egai eðəf̃esw, ipat a tut.” 13 Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian
ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbəta erim mai naieh
eru ŋai, Goləŋon ke namtivan hən namtðeṽur nəhanian m̃os naluṽoh f̃isi
a.” 14 (Husur ke ikad naulum̃an tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san
gail ke, “Mitigol ke lebətah hən ðikad naulum̃an len natuhluṽoh ṽisusua
ðevi 50.” 15 Ale ahai susur gail lugole, galit f̃isi lobətah. 16 AYesu ilav
nabəta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən ðike sipa, ale eður
kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləf̃epəpehuni
mai nəvanuan gail. 17 Nəboŋ galit f̃isi lotohan vəhanukub tonoŋ, ahai susur
gail losəŋon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

18 Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səf̃olito,
aYesu isor tuṽ. Nəboŋ tosor tuṽ tonoŋ eus galit ke, “Naluṽoh gail, lukel ke
ginau ase?”
19 Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais, galevis am luke aElijah,
galevis tətas am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətas.”
20 Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke,
“AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.20-28; Mak 8.30–9.1)

21 Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele, 22 ike,
“ANatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa, alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail,
aðiltihai tutumav gail mai ahai f̃usan gail hən nalo, limasmətahuni, mai
gai timasmat, ale len nəboŋ ðitor dereh timakuv dan nəmatan.”
23 Beti ikel mai galit f̃isi ke, “Avan ideh ðeləŋon ke ðevi ahai susur
sagw, satigol nəsa ðeləŋoni be len nəboŋ f̃isi timasputsan nəhai balbal
san, vusi ale husur ginau. 24 Bathut avan ideh toke ðetəgau gat nəmauran
san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san ðimasig m̃os ginau, dereh

* **9:17:** 2Ki 4.42-44 * **9:24:** Len naut egai nəboŋ aYesu toke avan ideh toke ðetəgau gat nəmauran san, dereh timasig namilen ke avan ideh toke ðetəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig.

aGot tigol timaur vi sutuai. 25 Avan ideh totəgau gat natit ƥisi len navile a
pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai eƀuer, gai ikad nəsa? Esəhor
nəsa lan? 26 Avan ideh ƀeməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan,
aNatun Nəvanuan teməmau həni balai nəboŋ ƀegəm len nəyalyalan san mai
nəyalyalan seTəman mai aŋel san gail. 27 Nokitin, galevis lotoil gegai, asike
lumat vəbar ləƀ̃eris natohan pipihabəlan aGot."

Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)

28 Nəmariboŋ tomələvtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aJon
mai aJemes, ale lovi məhat len naṽehuh hən ƀisor mai aGot. 29 Nəboŋ
tosorsor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw
buni hun nəkabil. 30 Vəha-sua ŋai naulum̃an eru, aMoses mai aElijah
arovisi 31 len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu
ƀigole ƀisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən ƀeriŋ navile a pan.
32 APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai
naulum̃an eru artoil maii.* 33 Nəboŋ artosudələm̃ aYesu, aPita isor mai
aYesu ke, "Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval
titor: tesua esam̃, tesua siMoses mai tesua siElijah." (APita saləboi nəsa
tokele.)

34 Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotoƀis
len nəmavukasw, aPita galit lomətahw. 35 Nadoldol isor len nəmavukasw ke,
"Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətesəsəloŋ husuri!"*

36 Nəboŋ nadoldol tosor tonoŋ, lusaƀi ke aYesu səƀ̃on ŋai itoh. Naut ido
hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

AYesu igol natətai imaur
(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

37 Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan naṽehuh, naƀiltiluṽoh lobubur mai
aYesu. 38 Naulum̃an sua len galit ikai ke, "Hai ƥusan, noŋir gaiug ke geris
anatugw ulum̃an husur nukad esua ŋai. 39 Nanunun sua itahtah gati,
vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun
iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imaƥulƥul habat.
40 Noŋir ahai susur sam̃ gail hən ləƀ̃ehuti be lodədasi." 41 AYesu ike,
"Gamit mətsəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikaƀkaƀur
masuṽ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətupar dəlomian van van van
nupetəmas həni. Səhar anatum̃ gəmai."

42 Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ.
Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale
eviol təlmam həni mai atəman. 43 Galit ƥisi luƥaŋ len nəyalyalan, nədaŋan
siGot.

AYesu isor husur nəmatan san tətas
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)

Nəboŋ galit ƥisi lotoƥaŋ, lotosor husur natit ƥisi togole, aYesu ikel mai
ahai susur san gail ke, 44 "Mətesəsəloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan
sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail."† 45 Avil
lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədas ləƀ̃eləboii ale
lomətahw, lomətahun ləƀ̃eusi həni.

---

* **9:32:** 2Pit 1.16-18 * **9:35:** Isa 42.1; Luk 3.22 † **9:44:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

46 Ahai susur gail m̃au lotuƀat v̄itv̄ituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito. 47 AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban. 48 Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhav̄ur hən natuhtətai sum̃an egai ƀitah maii len nahəsagw, gai ehəhav̄ur hən ginau nəƀ̃itah maii. Ale avan ideh tohəhav̄ur hən ginau nəƀ̃itah maii, gai ehəhav̄ur hən atenan tosəvat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai m̃au etibau len nabunusian siGot.” 49 AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsam̃, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.” 50 AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito.”

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

51 Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem. 52 Ale esəvat ahai pispisul galevis luvan a m̃o. Len nəyaran salito loƀis len navile sua a Samaria hən ləƀ̃eutaut viri; 53 be alat navile enan lomətahuni husur evi Jerusalem. 54 Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aJemes mai aJon artoris nəsa tovisi, aruke, “Nasuƀ, guke namtekis nəhab len nəmav hən ƀihan bun galito?”*

55 Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor, 56 ale lovi lan navile togon.

Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?
(Mat 8.19-22)

57 Nəboŋ lotoyar husur naƥisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehusur gaiug naut ƥisi gəƀ̃evi lan.” 58 Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad naƀur patəpat len tan, mai nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən ƀipat turuŋ lan, hən ƀiŋavŋav.” 59 Ale ikel mai nəvanuan tile ke, “Gehusur ginau!” Avil ike, “Nasuƀ, gidam̃ hən ginau nia tavun atəmagw bai.” 60 Ris aYesu tosor vari ke, “Geriŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihabəlan aGot.” 61 Nəvanuan tile am ike, “Dereh nehusur gaiug, Nasuƀ, be gidam̃ hən ginau nivahim hən nəƀ̃esudəlam̃ nəbathudud sagw bai.” 62 AYesu isor vari ke, “Avan ideh totəgau gat nəhai tivtivtan‡ be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihabəlan aGot.”

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

1 Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a m̃o həni van hən navile mai naut ƥisi ke pəpadaŋ ƀevi lan. 2 Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isoƀur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, mətenjir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san. 3 Mitivan! Nosəvat gamito məttosum̃an natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail.† 4 Samtilav nəpaus van, samtitariv

* **9:54:** 2Ki 1.10, 12 ‡ **9:62:** Nəhai tivtivtan silat a Jutea ikad nametəlai tokan a pan. Naƀuluk o natoŋki elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən ƀiwol həni nəboŋ totiv nətan. * **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † **10:3:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum naƀiltilipah katkat.

nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətb̃ebubur mai galit metƿisal. 5 Nəboŋ mətb̃eƀis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəm̃at len nəlomito.’ 6 Ƀikad nəvanuan toləmas natəm̃at ei, natəm̃at məttokele tipat len nəlon; ƀeƀuer, dereh natəm̃at tetəlmam van hən gamito. 7 Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mətemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad naƿurƿuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.* 8 Nəboŋ mətb̃evi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləb̃ehəhaṽur hən gamito, mitihan nəsa ləb̃eutaut həni m̃os gamito. 9 Mitigol alat lotoməsah limaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ hən gamito.’ 10 Wake nəboŋ mərb̃evi lan navile ideh ale ləb̃emətahun gamito, mətevi lan nametƿisal han gail ale mitike, 11 ‘Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, eṽusani ke aGot sahəhaṽur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ tia hən gamito.’* 12 Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot ƀepəpehun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen ƀibar naut a Sotom.”*

Navile gail ləsəpair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)

13 AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətavəlo, lətasun nahurabat toharharo,‡ lətabətah len nəmasiav mitihab.* 14 Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansem gaməru səhor a Tair mai a Siton. 15 Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

16 Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəloŋ hən gamito, gai esəsəloŋ hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

17 Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaṽur ale luke, “Nasuƀ, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsam̃.” 18 Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil. 19 Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətb̃ipal gat nəm̃at mai naskopion§ gail mai hən mətb̃esəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətb̃esənah lan. 20 Imagenan samtehəhaṽur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav.”

AYesu ikemkem
(Mat 11.25-27, 13.16-17)

---

* **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:11:** Luk 9.3-5 * **10:12:** Gen 19.24-28 ‡ **10:13:** Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətu. * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * **10:15:** Isa 14.13-15 § **10:19:** Naskopion evi natuhtit sua tokad narien tomələvtor. Ikad nariṽriṽon totibau a m̃o hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi ƀevəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi ƀigol nəmatan.

21 Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal
suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan, husur go-
susuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namiti-
sau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum
atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhaṽur hən tomaienan.” 22 AYesu isor
tətas ke, “ATəmagw ilav natit p̃isi mai ginau tia. Səkad avan ideh tolə̃boii
ke ase aNatun aGot, be aTata ŋai elə̃boii. Ale səkad avan ideh tolə̃boii ke
ase aTata, be aNatun ŋai elə̃boii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən
b̃evəhot p̃arp̃ar hən aTata mai galito hən lə̃bel̃ə̃boii.”

23 Beti nəboŋ lototoh sə̃bolito, aYesu ipair van hən ahai susur san
gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttorisi, lukab həni.
24 Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiŋ ta sutuai lotosob̃ur
lolə̃ŋon ke lətaris nəsa məttorisi be ləsarisi, lolə̃ŋon ke lətasəsəloŋ hən nəsa
məttosəsəloŋ həni, be ləsasəsəloŋ həni.”

Nə̃bol p̃usan husur auleSamaria tovoi

25 Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike
aYesu tekəkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai p̃usan, nigol nəsa hən
nə̃bikad nəmauran vi sutuai?” 26 AYesu eusi ke, “AMoses itos nəsa len
nalo? Gov̄uruŋi ke ekəmabe?” 27 Isor vari ke, “ ‘Geləmas bun Nasub̃
aGot sam̃ len nəlom̃ kavkav, nanunum̃ kavkav, nədaŋan sam̃ kavkav mai
nənauan sam̃ kavkav; len gaiug kavkav’;* ale ‘Geləmas bun nəvanuan totoh
pəpadaŋ hən gaiug sum̃an gotoləmas bun gaiug gabag.’ ”* 28 AYesu ike,
“Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nəmauran vi sutuai.”* 29 Avil
ike tisor taltal gol gai gabag, ŋa eus aYesu ke, “Nəvanuan totoh pəpadaŋ
hən ginau, ase lai?” 30 Len na-sor-vari-an san aYesu ib̃ol p̃usan ke,
“Nəboŋ aulum̃an sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan
vənvənah gail lom̃ur van həni, lukolkol nahurabat san dani, luv̄asi, v̄asi,
v̄asi van, ale loriŋi imatmatiov̄ ei, luvan dani. 31 Ikade ke ahai tutumav
sua ehusur nap̃isal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəp̃isal
dani. 32 Imagenan avan sua len nahəmar aLevi am ehusur nap̃isal enan.
Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəp̃isal dani. 33 Avil len nəyaran
seuleSamaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itaŋisi.
34 Ŋa ivan həni, eb̃ir naoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol
gail. Eriŋ atenan len natoŋki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta
təban ei. 35 Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat enan mai
naulum̃an hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh
nev̄ur nəkabut ideh san.’ ” 36 Ale aYesu eusi ke, “Len nənauan sam̃, len
alat lototor, ase itoh pəpadaŋ hən naulum̃an, nəvanuan vənvənah gail
lotoməmasi?” 37 Naulum̃an namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan
tololosa, tovoi həni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmiv̄an: aMarta mai aMeri

38 Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua, apəhaṽut sua, nahəsan
aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san. 39 Ale av̄an, nahəsan
aMeri ebətah bathurien Nasub̃, esəsəloŋ hən nasoran san. 40 Be aMarta
inau masuv̄ hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasub̃,
gumabe? Av̄agw ebətah kəmas be ginau sə̃bogw, noum p̃is nauman. Kel
maii tevi tarhət sagw.” 41 Avil Nasub̃ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau

* **10:27:** Deu 6.5 * **10:27:** Lev 19.18 * **10:28:** Lev 18.5

masuṽ hən natit tosoður togol nəlom̃ totuhatuh həni; 42 be gupar tetesua.
AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuṽ-an siNasuð
(Mat 6.9-13, 7.7-11)

1 Boŋ sua aYesu isor tuṽ len naut sua. Nəboŋ togole tonoŋ, sua len ahai
susur san gail isor maii ke, “Nasuð, ṽusan ginamit hən naṽide hən na-
sor-tuṽ-an sum̃an aJon toṽusani hən ahai susur san gail.”
2 Ikel mai galit ke, “Nəboŋ mətb̃isor mai aGot, mətekəmaiegai ke:
“ ‘ATəmanamito,
nahəsam̃ tiyalyal tabtab,
gegəmai hən nəvanuan p̃isi ləb̃itoh pipihabəlam̃.
3 Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboŋ ṽisusua.
4 Geruðat nəsaan sinamito,
sum̃an namttoruðat
nəsaan silat lotogole hən ginamito.
Sagidam̃ hən natideh
hən ðitaltal ke namtigol nəsaan.’ ”
5 Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm həni tuðloh
len mariug ale ike, ‘Wawa, gidam̃ hən nabəta titor mai ginau, 6 husur
nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian eðuer
hən nəb̃ilav maii.’ 7 Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa
hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anatugw gail namtupat tia.
Nodədas hən nəb̃ile məhat viol hən natideh mai gaiug.’ 8 Nukel mai gamit
ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh
tile məhat, teviol hən nəsa togon tolərŋoni husur eus tabtab həni. 9 Ŋa
nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi
van, dereh mitisaði; deldel van, dereh nabopita tesərŋav mõos gamito.
10 Husur nəvanuan p̃isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh
tisaði; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesərŋav mõosi. 11 Gamit
ideh tovi aTata, anatum̃ ðeus naieh, gilav nəm̃at maii a? 12 O anatum̃
ðeus nədavurhuman, gilav naskopion maii a? 13 Naut kəmas məttosa, gamit
mətoləboi mətb̃ilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len
nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gai!”

AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

14 Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat toðutðut. Nəboŋ natəmat tomakuv
tonoŋ, naulum̃an toðutðut a mõo isor, ale naluṽoh lup̃aŋ lan. 15-16 Ale
galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən
nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaŋan
siPeelsepul,* aðiltitəmat setəmat gail!” 17 AYesu eləboi nənauan salito,
ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotoðalkabaŋ, dereh
timasirsir, teðəb̃esw. Mai nahəmar toðalkabaŋ, dereh asike evi bathudud
am. 18 ASetan təb̃al mai natəmat san gail, dereh teməmas nədaŋan
san, nənauan enan imelmel masuṽ! Nokəmaienan husur mətuke nohut
natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul. 19 Ginau nətahut natəmat gail len

* **11:15-16:** Peelsepul evi nahəsan aSetan sua toil a mõo hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loṽusani ke məttosab. 20 Be nəb̃ehut natəmat gail len nədaŋan siGot, imagenan, natohan pipihabəlan aGot ibar gamit tia.

21 “ASetan esum̃an naulum̃an todaŋ tokad natit hən nəb̃alan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit p̃isi san losuh ivoi. 22 Avil nəboŋ avan sua todaŋ səhori toƀal maii, iƀal səhori, beti ikol nametəlai nəb̃alan san dan niben, ilav kuv natit hən nəb̃alan gai todaŋ lan, ale epəpehun natit p̃isi san. 23 Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imap̃ip̃iriah; asike ƀesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

Natəlmaman hən nanunun nəmargobut
(Mat 12.43-45)

24 AYesu isor tətas am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən ƀisaƀ naut ideh hən ƀiŋavŋav lan, be idoŋ soƀuer həni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ 25 Nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toƀəb̃esw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̃isi tonor. 26 Beti ivan vasəhar nanunun tomələvru lotosa masuṽ am səhor gai, ale nəboŋ lotoƀis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ŋa nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta m̃o.”

27 Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhaṽut sua len naluṽoh ikai van həni ke, “Anam̃, napəhaṽut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi həni!” 28 Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

Nəvanuan gail lolaŋon namerikel
(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

29 Nəboŋ naluṽoh pəpadaŋ hən aYesu lotosoƀur am, ike, “Naur ta dameŋai lusa masuṽ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ŋai. 30 Nəsa tovisi hən aJonah eṽusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa ƀevisi hən aNatun Nəvanuan, dereh teṽusan naur ta dameŋai ke aGot tosəvati.* 31 Len nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta dameŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən ƀesəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.* 32 Len nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta dameŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Nam̃ial hən niben nəvanuan
(Mat 5.15, 6.22-23)

33 “Avan ideh, nəboŋ topigau nam̃ial, sasusuani o sariŋi pipiƀiliwai, be eriŋi len nəhai ririŋ məhat hən alat lotoƀis lohoim ləb̃eris nam̃ial han.

* **11:30:** Jna 3.3-5 * **11:31:** 1Ki 10.1-10 * **11:32:** Jna 3.5, 8, 10

34 Namətaᵐ ehum naᵐial tolav naᵐial mai nibeᵐ. Nəboŋ namətaᵐ
tovoi, nibeᵐ kavkav epul hən naᵐial. Be nəboŋ toməsah, nibeᵐ epul hən
nəmargobut. 35 Gigole ke naᵐial len nəloᵐ savi margobut. 36 Bimaienan,
nibeᵐ kavkav ɓepul hən naᵐial, səkad nahudhubeᵐ tomotmot, dereh
tepul hən naᵐial hum naᵐial nəboŋ toᵐias gaiug."

AYesu isor tas naFarisi gail
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

37 Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanoŋ, naFarisi sua eusi hən ɓihan
maii, ale aYesu eɓis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.†
38 Avil naFarisi esəhoṽut husur aYesu sakəkasəval a tahw hən ɓihan.
39 Beti Nasuɓ ikel maii ke, "Gamit naFarisi gail ᵐau, mətokəkas navivile
hən naɓiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətopul hən na-ləŋon-masuṽ-
hən-natite-an, mai nəsaan. 40 Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən
nəvanuan, gai eum hən nəlon am. 41 Be dan nəsa topat len nəlomito, viol
mai alat lotoᵐidol, imagenan natit ᵽisi tiveveu len gamito.
42 "Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur
mətoviol mai aGot hən esua len tosəŋavur hən namint, narue mai natuh-
luhai‡ gail am dan nəhol samito be mətsaləŋon husur nanoran mai na-
ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nəlomit tiboŋboŋ hən
naviolan len tosəŋavur.* 43 Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa
batbat husur mətoləŋon buni ke mətobətah a ᵐo len naim naɓonɓonan,
mətoləŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.
44 Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətosuᵐan naɓur nəmatan səkad
naɓurhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit toɓo
butite."§
45 Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, "Hai ᵽusan, nəboŋ go-
tokəmaienan gusor viles ginamit am bolai." 46 AYesu isor vari ke, "Gamit
məttokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat. Husur
mətoriŋ naməlasan len nəvanuan gail gol lodədas ləɓ̃evusi, avil gamito
mətsasusupah mai galito hən natideh sasua. 47 Nəmauran samit tisa
vəsa batbat husur mətoum hən naɓurhes topəhas ᵐos ahai kelkel ur
gail ke mətsahusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito.
48 Imagenan mətugol iᵽarᵽar ke məttodaᵐ hən nəsa atəmamit ta sutuai
lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətoum hən
naɓurhes salit gail. 49 Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ikele
am ke, 'Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən
nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale ləmədas bun
galevis am.' 50 Husur enan aGot dereh teriŋ nəmatan sihai kelkel ur ᵽisi ta
ᵐo len natuɓatan hən navile a pan len naur ta daməŋai. 51 Nəmatan salit
etuɓat len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh
hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot
tipansem naur ta daməŋai sil nəmatan galen ᵽisi.*
52 "Gamit məttokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa bat-
bat! Husur mətokəkol gat naᵽisal hən nəvanuan gail ləɓ̃etətan hən aGot.
Gamito mətsaləboi aGot, ale mətomədas alat lotoləŋon ke leləboii."

---

† **11:37:** Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev toᵽitol ale luhan. Lohusur
naᵽide silat a Rom. ‡ **11:42:** Namint, narue mai natuhluhai lovi nalukai lotoriŋi len nəhanian
hən nabus han ɓivoi am. * **11:42:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **11:44:** AYesu ike naFarisi gail
lugol nəvanuan lotohusur galito loɓiŋɓ̃iŋal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16. * **11:51:**
Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

53 Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, naFarisi gail mai ahai p̃usan gail hən
nalo lupair dani, lotuƀat hən ləb̃isor tasi vəsa, ale lotuƀat hən ləb̃eusi
nausian todaŋ gail. 54 Lusor utaut hən ləb̃itah gati, luke ligol tekəkos len
nasoruan san.

12

Sagesum̃an naFarisi gail
(Mat 10.26-27)

1 Nəboŋ naluv̄oh lotogəm ƀonƀon, lusoƀur masuv̄, loriri hit palpal
rielito, ale aYesu etuƀat hən ƀisor mai ahai susur san gail bai, ike,
“Mətelələgau! NaFarisi gail lohum nayis, nap̃usanan salito iperŋan
nəvanuan p̃isi be galit gabag ləsagol nəsa lotokele. 2 Natit p̃isi nəvanuan gail
lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit p̃isi lotosusuani, dereh tevəhoti.
3 Imaienan, nəsa məttokele len nəmargobut, dereh tegəm len nam̃ial, ale
nəsa məttosor lahlah həni lohoim, dereh tevivile, nəvanuan p̃isi lesəsəloŋ
həni.

Mətemətahw len aGot ŋai
(Mat 10.28-31)

4 “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat
lotogol nibemit ƀimat. Nəboŋ lotogole tonoŋ lodədas ləb̃igol natideh am.
5 Avil dereh nev̄usan gamito hən ase m̃au mətb̃emətahw lan: Mətemətahw
len atenan togol nibemit ƀimat mai tokad nədaŋan hən ƀibar hən gamito
vi lan nəhab nəmatan. Nokitin, mətemətahw lan! 6 Mətoləboi mətb̃ev̄ur
nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot saboŋboŋ hən
ideh. 7 AGot ep̃uruŋ gat nasivur v̄isusua len nəkadumito. Samtemətahw,
len nənauan siGot mətosəhor masuv̄ hən nəsparo tosoƀur.

Sageməmau hən aYesu
(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

8 “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon
nəvanuan gail, aNatun Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw
kitin len nəhon aŋel siGot gail. 9 Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai
nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail.*
10 Avan ideh tosor tas aNatun Nəvanuan, nəsaan san dereh timaruƀat dani.
Avil nəvanuan tosor mədas aNunun aGot, aGot asike eruƀat nəsaan enan
dani.

11 “Nəboŋ ləb̃esəhar gamito a m̃o hən naƀonƀonan o alat lotoil a m̃o
o nəvanuan totibau gail, samtinau masuv̄ ke mitisor kitin mabe husur
gamito o mitikel nəsa, 12 bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh
tev̄usan gamito hən nəsa m̃au mətb̃ikele.”

Amelmel sua topul hən natit p̃isi

13 Beti sua len naluv̄oh ikel mai aYesu ke, “Hai p̃usan, kel mai av̄agw
ke tepəpehun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.” 14 Be aYesu
ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəb̃isaƀ səhot nəsa
ƀinor hən gaməru? Səpat len ginau.” 15 Beti ikel mai naluv̄oh ke,
“Mətelələgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tiltile
gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit
tosoƀur tokade.”

---

* **12:6:** Nəsparo evi natuhman naməsav. * **12:9:** 2Tim 2.12

16 Eƥusan, iƀol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san
topul masuṽ hən nəhanian, 17 ale gai səƀon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad
naut ideh hən nəƀetuan nəhanian hagw ðesuh lan.’ 18 Beti ike, ‘Nigol
maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh
ləƀetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit
ƥisi sagw gail lan. 19 Ale dereh nisor gabag len ginau ke, “Gukad natit
tovoi isoður ləƀesuh tebəlav, nasihau tisoður. Giŋavŋav ŋai! Han, mun
vahəhaṽur.” ’ 20 Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai
gimaslav təlmam hən nəmauran samm̃! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut
həni mm̃os gaiug?’
21 “Dereh timaienan hən avan ideh tosah tuan natite mm̃os gai gabag, be
səkad nəsa aGot toləŋoni.”

Sa-nauan samm̃ tetuhatuh
(Mat 6.25-34)

22 Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit
ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa mətƀihani; samtinau
masuṽ hən nibemito mai nəsa mətƀesuni. 23 Nəmauran esəhor nəhanian,
ale nibemito esəhor nahurabat gail. 24 Mitinau nəman sua, nareven†:
ləsəmabul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuan nəhanian sasuh lo-
hoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosəhor masuṽ hən nəman gail!
25 Mətoləboi mətƀigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuṽ-həni-
an samito a? Aoa, səmagenan! 26 Mətƀedədas mətƀigol natit tokəkereh
maienan, imab mətunau tuhatuh hən natit ƥisi am? 27 Mitinau napusihai
mai naṽide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai
gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len
nahurabat bilbil san.* 28 AGot ƀigol napusihai naliol ƀepəhas maienan,
naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən
natenan, tikol nahurabat gail len gamit tabtab. Wereh! Nadəlomian
samit ekəkereh! 29 Gamito, samtinau tabtab hən nəsa mətƀihani mai
nəsa mətƀemuni, samtinau tuhatuh həni! 30 Samtehum naluṽoh hən
nametðos len navile a pan lotoumum mm̃os natgalenan. ATəmamit len
nəmav eləboii tia ke mətumaur len natgalenan. 31 Avil mətəleŋon nəsa aGot
toləŋoni len natohan pipihabəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən
gamito.

Samteriŋ nəlomito len nəvat
(Mat 6.19-21)

32 “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəsipsip.
ATəmamito ehəhaṽur hən ðeviol hən natohan pipihabəlan mai gamito.
33-34 Mətƀeləŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum məttoum hən nəpaus mm̃os
gamito len nəmav hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit
galenan, asike eƀuer, nəvanuan vənvənah asike evənohi, nəƀarm̃om asike
eməðasi.‡ Bathut ke, naut nakontit samm̃ gail lotopat lan, dereh nəlom̃
tu tipat tabtab lan. Imaienan mətep̃ur hən natit samit gail, ale viol hən
nəvat han mai naməsal gail.”

Utaut tabtab

---

† **12:24:** Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite.

* **12:27:** 1Ki 10.4-7

‡ **12:33-34:** Len naut susus nəƀarm̃om ikat tətar nahurabat gail.

35 AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nam̃ial
samit tipaŋ tabtab. 36 Mətesum̃an nəvanuan nauman gail lototoh vir
amasta salito ðetəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboŋ ðetəlmam,
ðideldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita m̃os gai. 37 Navoian tipat len
slev gail nəboŋ amasta ðetəlmam, ðeris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri.
Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu
len natev, ale dereh tepəpehun nəhanian van hən galito. 38 Navoian tivan
hən naslev gail ləb̃eutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas ðegəm
tuðloh len mariug o nəboŋ nəman ðekəkəraiko.” 39 Ale aYesu ike, “Be
mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvənah
tagəmai, tautaut hən atenan asike taður naim vi lohoim. 40 Gamit
am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal
mətsəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi
(Mat 24.45-51)

41 Beti aPita eusi ke, “Nasuð, nəb̃ol p̃usan enan, gukele mai ginamit ŋai
o mai nəvanuan p̃isi am?” 42 Nasuð isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan
nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-m̃o-an amasta san
toriŋi ke teil a m̃o hən nəvanuan nauman p̃isi, toke tepəpehun nəhanian
halito len namityal nəhanan? 43 Amasta ðivahim, ðisað naslev enan
togol nauman san, aslev enan dereh tehəhav̆ur habat. 44 Nokitin ke,
amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən ðekətkəta təban natit p̃isi
san. 45 Avil naslev en ðikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən
ðegəmai,’ ale ðetuðat v̆as alaluman mai alatpəhav̆ut nauman, ðihan,
ðemun vatərog, gai timabe? 46 Amasta san dereh tetəlmam len nəmariboŋ
naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi
ale riŋi mai alat ləsəkad nadəlomian. 47 Naslev toləboi nalənonian simasta
san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiv̆as masuv̆
həni. 48 Be naslev saləboi nalənonian simasta san ale sagol nəsa tolənoni,
dereh amasta tiv̆asi be savi vəha-sob̃soður. Avan ideh aGot tolav tosoður
maii, aGot ike tilav təlmam hən tisoður. Mai avan ideh aGot toriŋ tosoður
len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisoður am təban.

AYesu igol nəvanuan lopəpehw
(Mat 10.34-36)

49 “Ginau nogəm hən nəb̃epənas navile a pan; nolənon buni ke tatuðat
paŋ ma tia. 50 Ikad nəbaptaisan§ hən nəb̃ibaptais lan; ale nolənon isa
masuv̆ vir nanoŋan han. 51 Mətunau ke notogəm hən nəb̃ilav natəm̃at gəm
vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpehwan. 52 Damən
van tikad erim len nəbathudud ləb̃epəpehw dan galit gabag, eru ariðal
mai itor, itor liðal mai eru. 53 Bathut len ginau, alatmitəman lepəpehw,
atəman tiðal mai anatun uluman, anatun uluman tiðal mai atəman; anan
tiðal mai anatvavin, anatvavin tiðal mai anan; avilah tiðal mai avunon
pəhav̆ut, avunon pəhav̆ut tiðal mai avilah san.”*

Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)

54 Isor tətas mai naluv̆oh ke, “Nəboŋ məttoris nəmarigw topit vi məhat len
nawes, vəha-sua ŋai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan. 55 Mai nəboŋ nəlan

§ **12:50:** Gegai aYesu isor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmatan san ðimasvi lan. * **12:53:** Mic 7.6

toṽuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan. 56 Vanuan
nagəgərasan gail! Mətokəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe,
imabe mətodədas mətb̃ekəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

Gol natəm̃at mai aenemi sam̃ gail
(Mat 5.25-26)

57 “Imabe mətodədas mətb̃eləboi nəsa tonor? 58 Nəboŋ gotovi lan
nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len naβisal len nəyaran saməru gehisi
ke mirikad natəm̃at tətas. Asike gəb̃igole, dereh teliv gargar gaiug vi lan
nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah
tibar hən gaiug len naim bəbaŋis. 59 Nukel mai gaiug ke, asike govivile
dani vəbar gəb̃eṽur βis nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi. Len naṽide
tomaienan, gimasgol natəm̃at mai aGot tutut, hən asike gəb̃ipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

1 Ikad alatevis len nəboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili gale-
vis, aPilate tota bun galito, ðon hən nəda halito mai nəda hən naviolan
lototutumav həni. 2 AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili
lusa səhor alat a Kalili βisi husur nəmatan salit isa maienan? 3 Ao, nukel
mai gamit ke, asike mətb̃ipair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum
galito. 4 Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosahsah vi məhat
a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit βisi am lotosuh
a Jerusalem a? 5 Aoa, nukel mai gamit ke, asike mətb̃ipair dan nəsaan
samito, gamit βisi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səṽan

6 Beti aYesu eβusan, iβol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len
nəhol nakrep san, ale ivan vədas ṽite lan soðuer. 7 Ŋa ikel mai naulum̃an
tokətkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das soðuer
hən naṽit nafik len nəhai egai. Ta ðuri! Itov kəmas, mabe?’ 8 Isor vari ke,
‘Nasuð, riŋi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riŋ
natiðuluk lan. 9 Ale ðiṽan len nasihau ðegəmai, ivoi; be asike ðiṽan, ta
ðuri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

10 Len nəSappat sua aYesu eβusan len naim naðonðonan sua. 11 Ikad
abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18.
Ale etəmadehw masuṽ, gai edədas ðeil ðinor. 12 Nəboŋ aYesu torisi, ekisi
gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam̃.” 13 Ale eriŋ
navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ŋai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan
siGot van. 14 Naulum̃an toil a m̃o len naim naðonðonan, nəlon ipaŋpaŋ
husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluṽoh ke,
“Ikad nəmariboŋ nauman toməlevtes. Ŋa mətegəm hən mətb̃imaur len
nəmariboŋ galenan, samtegəm len nəSappat!”* 15 Ris Nasuð tosor vari ke,
“Mətovi vanuan gəgəras! Gamit βisi mətsəsah ruðat naðuluk o natoŋki
len nəSappat ale mətsasəhari vivile hən ðemun a? 16 Be napəhaṽut egai,

** **12:55:** Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuṽ. †† **12:56:** Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboŋ nauman san gail. * **13:14:** Exo 20.9-10; Deu 5.13-14

tovi anatvavin aApraham, aSetan tobaŋis gati nasihau tovi 18, sanor hən ðimakuv dan nəbaŋisian len nəSappat a?"
17 Nəboŋ aYesu tokəmaienan, galit p̃isi lotosor tasi, nahurulit isa habat,
be naluv̄oh kavkav lohəhav̄ur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəb̃ol p̃usan gail husur namisurhumastat mai nayis
(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

18 Beti aYesu ike, "Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa?
Nekəmabe? 19 Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san,
ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loum hən nəhai
ŋodŋod len nəpashəte."
20 Beti isor am ke, "Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa? 21 Ehun
nayis, napəhav̄ut sua tolavi, toðundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar
nəflaua p̃isi totob."

Nabopita tomagugun
(Mat 7.13-14, 21-23)

22 Beti aYesu iyar tur naðiltivile mai navile gail, ep̃usan ale iyar vi
Jerusalem. 23 Ale avan sua eusi ke, "Nasuð, dereh nəvanuan levis ŋai
limakuv dan nəpanismen siGot a? Sasoður a?" Ale ikel mai galit ke,
24 "Hisi hən mətb̃eðisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke
tisoður luke leðis lan be lodədasi. 25 Nəboŋ amahean naim tole məhat, ale
tokəkol gat nabopita, dereh məteil vivile. Mətetub̃at deldel len nabopita,
mitike, 'Nasuð, səŋav hən nabopita hən ginamito.' Ale gai tisor var gamit
ke, 'Nəsaləboi kas gamito. Naut samit a be?' 26 Beti mətetub̃at sor ke,
'Namtuhan mai gaiug. Gaiug gop̃usan len nap̃isal sinamit gail.' 27 Avil
tike, 'Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mətevi tut,
gamit məttogolgol nəsaan!'* 28 Dereh gamit mititaŋ, mitidesdes batriv̄oriv̄
len nəboŋ mətb̃eris aApraham, aIsak mai aJakop mai ahai kelkel ur p̃isi
len natohan pipihabəlan aGot be gamit səb̃omito, aGot tibar hən gamito
vivile. 29 Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot
mai nasaut, legəm len naut p̃isi ale lihan len naðiltihanan len natohan
pipihabəlan aGot. 30 Ale məteris! Ikad nəvanuan kəmas ləb̃egəm vi vanuan
totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləb̃egəm vi ut kəmas."

AYesu mai aHerot
(Mat 23.37-39)

31 Len nəboŋ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, "Geriŋ
naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat." 32 Ale
ikel mai galit ke, "Mitia kel mai nafoks† enan ke, 'Dəməŋai mai pelan
dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaur, ale hois
nesib.' 33 Naut kəmas, len nap̃isal sagw nimasvan dəməŋai, pelan mai
hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur p̃isi loləboi ləb̃imat.
34 "O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat,
gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboŋ isoður tia nuke
nihavhav hən alahutai sam̃ hun natopəhav̄ut tohavhav hən natuhman
san gail pipihabəlan, be gomətahuni. 35 Məteris, naut a im samit eðəb̃esw.*

---

* **13:21:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoður. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor.
* **13:27:** Psa 6.8 † **13:32:** Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai nav̄ide hum nahit tosusuan gai. * **13:35:** Jer 12.17, 22.5

Nukel mai gamit ke asike mətoris ginau am vir mətɓike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsan Nasuɓ aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

1 Len nəSappat sua, nəboŋ aYesu toɓis lohoim sinəvanuan sua toil a mõo hən naFarisi gail, hən ɓihan, lokəta mətani. 2 Ale len nəhon aYesu ŋai ikad naulumãn narien mai navəlan gəlaru lototob. 3 AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan ɓigol avan ideh ɓimaur len nəSappat a?” 4 Be naut eɓut, ləsasor. Ŋa aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van. 5 Beti eus galit ke, “Gamit ideh ɓikad anatun o naɓuluk toteh len naɓurhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSappat a?” 6 Ale lodədas ləɓ̃isor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

7 Nəboŋ aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, iɓol, eɸusan magegai ke: 8 “Nəboŋ avan ideh ɓeus gaiug hən gəɓ̃egəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan ɓeus avan ideh totibau təsəhor gaiug, 9 dereh gai ɓegəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilem̃ mai ategai.’ Ale dereh nahurum̃ tisa, gimasbətah vi tut. 10 Be nəboŋ avan ideh ɓeus gaiug hən gəɓ̃egəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma ɓegəm sor mai gaiug hən ɓike, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəɓ̃ebətah ɓivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan ɸisi lotohan mai gaiug, dereh getibau.* 11 Husur avan ideh ɓipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh ɓigol gai gabag ɓevi ut kəmas, dereh aGot teputsani.”

12 Beti aYesu isor mai atenan tousi hən ɓihan ke, “Nəboŋ gəɓ̃ikad nəhanan tuɓlial o ut mədau, sageus nabubur samẽ gail, aṽamẽ gail, amaheamẽ gail o alat lotosuh pəpadaŋ lotopul hən natite. Gəɓ̃igole maienan, dereh leus təlmam hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an samẽ tegəm hən gaiug. 13 Be nəboŋ gəɓ̃eutaut hən nəhanan, us naməsal gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametɓesw gail; 14 ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləɓ̃isar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor ləɓ̃ile məhat dan nəmatan.”

Nəɓ̃ol ɸusan hən naɓiltihanan
(Mat 22.1-14)

15 Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəloŋ həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh ɓihan len naɓiltihanan topat len natohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!” 16 AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən naɓiltihanan ale eus isoɓur. 17 Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən ɓikel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit ɸisi eutaut tia.’ 18 Be loŋit nəholito, logərasi maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaṽur nətan sua ale nimasvan hən nəɓ̃erisi.’ 19 Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaṽur naɓuluk tosəŋavur lotoum ṽiruaru ale nimasvan hən nəɓ̃eum risi lan gail.’ 20 Sua tətas am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəɓ̃egəmai.’

* **13:35:** Psa 118.26; Luk 19.37-38 * **14:10:** Hən naves 8-10, Pro 25.6-7

21 Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean
naim nəlon ipaŋpaŋ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan
naƀiltiƥisal mai naƥisal gail len naƀiltivile, ale səhar naməsal gail gəmai,
mai alat nahudhubelit sanor, ametƀesw gail mai alat narielit togau.’
22 Sədareh naslev ike, ‘Nasuƀ, nəsa gotokele, nugol ƥisi, be naut kəmas
alaten lotosoƀur, nəhanian isoƀur ipat sal.’ 23 Beti amahean naim isor vari
ke, ‘Gevi lan naƥisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən
ləb̃egəm vi lan naim sagw hən ƀepul. 24 Husur nukel mai gaiug, galit ideh
notous galit a mõo, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.’ ”

Idaŋ hən nəvanuan ƀevi ahai susur siYesu
(Mat 10.37-38)

25 Naƀiltiluṽoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike, 26 “Avan
ideh ƀegəm hən ginau ƀeləmas masuṽ hən ginau səhor nəbathudud san
sumãn tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anatun gail, aṽan
mai aṽavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi ƀevi ahai susur sagw.
27 Avan ideh asike ƀipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas ƀevi
ahai susur sagw.† 28 Husur gamit ideh ƀike ƀeum hən naim sahsah vi
məhat; gai tebətah bai hən ƀeƥuruŋ tuan nəvat hən ƀeləboii ke ihau hən
naim ƀihav mãau a? 29 Asike ƀimaienan, tehir nəpaudesen san be edədas
ƀeum ƥisi, ale dereh nəvanuan ƥisi lotorisi, letuƀat sor vilesi, ke, 30 ‘Geris
atenan. Etuƀat um hən naim be edədas ƀeum ƥisi.’ 31 O nakiŋ ta be ia
gol nəb̃alan mai nakiŋ togon be sabətah hən ƀebunusi bai ke, nasoltia
tovi 10,000 san eləboi ƀiƀal səhor togon tokad 20,000 togəm hən ƀiƀal maii
mãau a? 32 Binau ke edədas ƀiƀal səhori, esul avan sua ṣan tosor mõsi mai
nakiŋ togon nəboŋ totoh a tut sal, hən ƀeusi ke, ‘Nəb̃alan tinoŋ mabe?’
33 Imagenan, gamit ideh asike ƀeriŋ gaƀulan natit ƥisi san, gai edədas
ƀevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)

34 “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas ƀimasig hən ƀeduƀe,
tegəm vi tas tətas am mabe? 35 Nətas enan sanor hən ƀigol nətan ƀivoi,
sanor hən ƀigol natiƀuluk len naut sogsog ƀivoi hən nətan, nəvanuan ƥisi
lubar həni ŋai.‡ Avan ideh tokad nədariŋan hən ƀesəsəloŋ, tesəsəloŋ buni.”

15

Nasipsip tomasig

1 Boŋ sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan logəm təban aYesu hən
ləb̃esəsəloŋ həni. 2 Ale naFarisi gail mai ahai ƥusan hən nalo loŋit nəholito,
lusor mətmətan həni ke, “Atenan ehəhaṽur hən alat nəsaan, ale ihan tu mai
galito.”

3 Imagenan ikel nəb̃ol ƥusan egai mai galito, ike, 4 “Gamit ideh ƀikad
nasipsip tovi 100 ale esua ƀimasig, timabe? Dereh teriŋ lotovi 99 len
nəmarireu ale tidoŋ tosua tomasig van vəsab̃i. 5 Nəboŋ tosaƀi tonoŋ, eriŋi
len nəbathuvəson, ikemkem. 6 Ale nəboŋ tovahim, ekis nabubur san gail
mai alat lotosuh pəpadaŋ, logəm ƀonƀon. Ike, ‘Mətehəhaṽur mai ginau
husur nusaƀ nasipsip sagw tomasig!’ 7 Nukel mai gamit ke, imagenan,

† **14:27:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən ƀimat sil na-husur-aYesu-an.

‡ **14:35:** Len nəb̃ol egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut.

len nəmav dereh tikad nakemkeman təban avan ideh topair dan nəsaan van hən aGot ðesəhor nakemkeman təban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nəpairan dan nəsaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

8 Ale aYesu isor am ke, “Napəhaṽut ideh, ðikad nakoin lotovi silva* tosəŋavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau naṁial, tesisir lohoim, ale doŋ vahvahuri van vəsaƀi. 9 Ale nəboŋ tosaði ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaŋ, legəm ðonðon. Ike, ‘Mətehəhaṽur mai ginau husur nusað nəvat sagw tomasig.’ 10 Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai aŋel san gail lukemkem nəboŋ nəvanuan nəsaan ideh topair dan nəsaan san.”

Anatun ulumn̄an tomasig

11 Ale aYesu isor tətas ke, “Ikad naululṁan sua tokad anatun ululṁan eru. 12 Ahai a tahw ikel mai atəman ke, ‘Tata, nahudhutite ðevi esagw nəboŋ gəƀimat, gilavi mai ginau gagai.’ Ale gai epəpehun natit ƥisi mai anatun gəlaru. 13 Sədareh ahai a tahw elul hən natit ƥisi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan eməḍas nəvat san len nəmauran tosa. 14 Nəboŋ nəvat ƥisi san tohav, ikad nəboŋ nəhanian toƀuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuƀat par hanian. 15 Ŋa ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan tosəvati vi lan nəmarireu san gail hən ðevəŋan nabuai gail. 16 Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən naƀilit naṽit nəhai tovəŋan nabuai həni, be avan ideh sələv natideh maii. 17 Nəboŋ nənauan san tovan vəmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isoƀur mai hudhuhanian tosuh, be gegai ginau numat hən nəmalkəkatan! 18 Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, “Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug, 19 sanor hən gəƀike anatuṁ hən ginau am. Gol ke nehum nəvanuan nauman saṁ ŋai.” ’ 20 Ale nəboŋ tole məhat tonoŋ, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itaŋisi ale igam van həni, eluguṁ gati, esuṁ nətarhon.

21 “Beti anatun isor maii ke, ‘Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəƀike anatuṁ hən ginau am.’ 22 Be atəman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nariŋ len nəŋarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru. 23 Liv natuhƀuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhaṽur, 24 husur anatugw egai imat tia be imaur tətas am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotuƀat hən nahəhaṽuran.

25 “Len nəboŋ enan ahai a mo itoh marireu. Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naim, esəsəloŋ hən nəwalan hən navus beltaŋ mai nəsavan, 26 ŋa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im. 27 Ale isor vari ke, ‘Aṽaṁ etəlmam, ale atəmaṁ etibun natuhƀuluk tokənoh husur aṽaṁ imaur, etəlmam.’ 28 Ahai a mo, nəlon ipaŋpaŋ, emətahun ðeƀis lohoim ale atəman evivile, isor ṽəhṽəhi. 29 Beti isor var atəman ke, ‘Geris! Len nasihau isoƀur noum saṁ, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginau hən nəƀikad nahəhaṽuran mai nabubur sagw gail. 30 Avil nəboŋ anatuṁ togəmai, aten boh tohan ƥis natit ƥisi saṁ len alatpəhaṽut lotoƥur hən nibelito, gotibun natuhƀuluk tokənoh mosi!’

* **15:8:** Nakoin tovi silva len naut egai evi nətrahma tovi naƥurƥuran hən nəmariboŋ tosua. Ehun natenarius.

31 Beti isor malumlum ke, ‘Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginau, natit ƥisi sagw evi esam. 32 Datimasgol nahəhaṽuran, datimaskemkem bathut aṽam enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.’ ”

16

Naƀiltivanuan hən natite saum savoi

1 Beti aYesu isor tətas mai ahai susur san gail ke, “Ikad naulum̃an sua topul hən natit isoƀur tokad naƀiltivanuan nauman tokətkəta təban natit ƥisi san. Amahean enan esəsəloŋ hən na-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san eməᵭas natit san gail. 2 Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, ‘Nəsaganan notosəsəloŋ həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman sam̃ hən natit ƥisi sagw, husur nauman enan sam̃ hən na-kətkəta-təban-an esib.’ 3 Naƀiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəƀ̃eŋir nəvanuan hən nəvat. 4 Ganan! Noləboi nəsa nəƀ̃igole hən ke, nəboŋ nəƀ̃esib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.’ 5 Imagenan, ekis nəvanuan ṽisusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Gukabut simasta sagw evis?’ 6 Isor vari ke, ‘Natram naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut sam̃ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.’ 7 Beti eus togon am ke, ‘Ale gaiug, gukad nəkabut evis?’ Ale isor vari ke, ‘Nəhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut sam̃ gəmai, gitos 800.’ 8 Naut kəmas naƀiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur elələgau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən naṽide silat lotosum̃an galito be anatun nam̃ial ləsəkad namitisau hən naṽide silat navile a pan.” 9 AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən ƀesusupah mai nəvanuan gail hən ləƀ̃egəm vi bubur samito. Ŋa nəboŋ nəvat ƀihav, dereh aGot tikel nahəhaṽuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

10 “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosoƀur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosoƀur. 11 Asike mətƀ̃etəgau ƀinor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosoƀur san len navəlamito. 12 Ale asike mətƀ̃inor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len navəlamito hən ƀevi samit gabag? 13 Naslev ideh edədas ƀevi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətodədas mətƀ̃eum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike egəgel
(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

14 Nəboŋ naFarisi gail lotoləmas bun nəvat lotosəsəloŋ hən natgalenan, lusor viles aYesu. 15 Ŋa ikel mai galit ke, “Gamit boh mətupatpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nəlomito. Husur natideh nəvanuan gail lotodaŋ lan len nənauan salito, lotoləŋon masuṽ həni, evi pahsago len nənauan siGot, emətahun buni.”

16 AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboŋ siJon. Husur nəboŋ siJon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot, totaltal hən nəvanuan ƥisi hən

ləb̃eb̆is lan.* 17 Idaŋ hən nəmav mai navile a pan arb̆eb̆uer, be idaŋ səhori
hən nəmap̃irhət natosian hən nalo b̆imasig.
18 “Naulum̃an ideh totiv̆os hən asoan ale tolah mai napəhav̆ut tile,
atenan igol naitian tob̆ur kotov nəlahan.* Ale naulum̃an ideh tolah mai
napəhav̆ut asoan totiv̆os həni tia, aulum̃an enan igol naitian tob̆ur kotov
nəlahan.”

Nəb̃ol p̆usan husur naulum̃an tokad natite mai aLasarus

19 AYesu isor am ke, “Ikad naulum̃an sua tokad natite tosun nahurabat
toboŋboŋ tokab. Len nəboŋ p̆isi ikad nakontit tosob̆ur səhor nəsa tonor
hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhav̆uran hən nəhanian tovoi
ŋai. 20 Len nametləkau san loriŋ naməsal sua tovi manus ipat, nahəsan
aLasarus. 21 Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan
tokad natite. Nalipah gail luŋol nəmanuŋ san gail.
22 “Nəboŋ tobar nəboŋ san, aməsal imat ale aŋel gail lupati, riŋi təban
aApraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni. 23 Len
nəhab nəmatan, len na-ləŋon-isa-an san tovan vəsa masuv̆, ekəta vi məhat
ale eris aApraham mai aLasarus təban. 24 Ŋa ikai van həni ke, ‘Tata Apra-
ham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən b̆etur nagelhəŋarhuvəlan
len nəwai, b̆imosmos hən b̆eriŋi len nameagw b̆esusus. Nibegw epəŋas
vəsa masuv̆ len nəhab egai.’ 25 Avil aApraham isor vari ke, ‘Anatugw,
nau gat natit sam̃ gail tovoi gotokade len nəmauran sam̃, ale natit gail tosa
aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nəlon ale gaiug goləŋon isa.
26 Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot eriŋ nab̆iltib̆ur tosəŋav
tosareh hən b̆epəpehun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləb̃ivan
dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləb̃egəm hən
ginamito dan naut enan lodədasi.’ 27 Ŋa isor vari ke, ‘Beti neus gaiug, Tata,
ke goləboi gəb̃esəvati van hən nəbathudud sagw, 28 husur nukad av̆agw
erim, ale eləboi b̆ikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut na-
ləŋon-isa-an egai.’ 29 Be aApraham ike, ‘Lukad natosian siMoses mai ahai
kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəloŋ husuri.’ 30 Ike, ‘Aoa Tata Apraham, be
avan ideh len naut nəmatan b̆ivan hən galito, dereh lipair dan nəsaan
salito.’ 31 Beti aApraham ikel maii ke, ‘Asike ləb̃esəsəloŋ husur aMoses
mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən ləb̃edələm avan
ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.’ ”

17

Nəsaan, narub̆atian, nadələmian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

1 AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Natit lototaltal hən nəvanuan
gail hən ləb̃igol b̆isa, ləb̃iteh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh,
dereh nəmauran san tisa vəsa batbat. 2 Atenan, b̆igol avan ideh b̆igol
nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubanjis gat nab̆iltivat tom̃orm̃ori len
naholoan ale bar həni len tas.* 3 Mətələləgau hən gamito. Av̆am̃ b̆igol
nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale b̆ipair dan nəsaan san, gerub̆ati
dani. 4 Bigol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmariboŋ tosua, ale

* **16:16:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot, nəvanuan p̆isi lototaltal hən ləb̃eb̆is lan. * **16:18:** Exo 20.14 * **17:2:** Nab̆iltivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən b̆ebul dasdas nawit hən b̆egəm vi flaua.

ðetəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, ‘Nupair dan nəsaan sagw,’ geruðat nəsaan galen dani.”
5 Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasuð ke, “Gigol nadəlomian sinamito tetibau am!” 6 Ŋa Nasuð ike, “Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttaləboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, ‘Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,’ ale dereh təmaienan.
7 “Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, ‘Gəm tutut, gebətah, gihan’? 8 Aoa, səmaienan. Take, ‘Geutaut hən nəhanian m̃os ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunan ðinoŋ. Ale nəboŋ gotogole ðinoŋ goləboi gəb̃ihan, gəb̃emun.’ 9 Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa! 10 Imaienan hən gamit am. Nəboŋ məttogol natit p̃isi aGot tokel mai gamit hən mətb̃igole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsa aGot tokele ŋai.’ ”

Naulum̃an tosəŋavur lotokad naleprosi
11 Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili. 12 Nəboŋ tobar navile sua, naulum̃an tosəŋavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut* 13 ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!” 14 Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia v̄usan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luveveu. 15 Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsan aGot habat. 16 Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria. 17 Beti aYesu ike, “Be savi tosəŋavur lotoveveu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be? 18 Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsan aGot, be ametðos egai ŋai a?” 19 Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadəlomian sam̃ igol gumaur.”

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?
(Mat 24.23-28, 37-41)
20 Boŋ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan. 21 Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan
22 Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ ðegəmai, dereh mətələŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi. 23 Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito. 24 Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesum̃an nasəm̃oropun tom̃ias nəmav kavkav. 25 Be a tahw hən natgalen ðevisi, timasləŋon tisa hən natit ðisoður ale naur ta dameŋai limasmətahuni. 26 Nav̄ide ləb̃ikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun nav̄ide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail. 27 Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̃ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah toðis len naðiltiðot totibau masuv̄ lotokisi hən nəak. Beti naðiltius eus, nilev egəm van, natit p̃isi imasig.‡ 28 Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, lov̄ur natite, lop̄ur hən natite. Lumabul tite mai

† **17:6:** Nəhai malperi evi naðiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosoður, toharhar təlmam.
* **17:12:** Lev 13.46 * **17:14:** Lev 14.1-32 ‡ **17:27:** Hən naves 26-27, ris Gen 6.5–7.24

loum hən naim gail. 29 Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai
nəsalfa§ aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.** 30 Timaienan
len nəboŋ aNatun Nəvanuan ðevisi len nədaŋan san.” 31 AYesu isor am ke,
“Len nəboŋ enan, avan ideh ðitoh a məhat len navurun naim timasgam
tutut dan naim san, satimariŋ hən ðitariv natit san gail. Ale avan ideh len
nəmarireu tu satetəlmam vahim hən ðipat natideh. 32 Mitinau gat asoan
aLot.* 33 Avan ideh ðigol risi ke ðetəgau gat nəmauran san, dereh timasig.
Be avan ideh ðidam̃ həni ke ðimasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.
34 Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat
len nəmel ðesua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat. 35-36 Napəhav̆ut eru
arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale
togon titoh.”††

37 Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasuð?” Isor var
galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, naðiltiman
tohanhan natit tomat dereh leməlah gəm ðon ei. Avan tokad namətan
eləboi ðerisi.”

18

Na-sor-tuv̆-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

1 Beti aYesu iðol mai galit ke limassor tuv̆ tabtab, nəlolit sateur na-sor-
tuv̆-an, letəgau gati. 2 Ike, “Len naðiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw
len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas. 3 Ale len naðiltivile enan
ikad abatunau pəhav̆ut togəm akis həni hən ðeŋiri ke, ‘Gigol tinor hən
ginau hən asike aenemi sagw ðeməmas ginau am.’ 4 Idareh, nəmatsistret
emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut
kəmas hən ginau. 5 Be husur ke nəbatunau enan toŋir batriŋriŋ hən ginau,
nupetəmas həni! Dereh nigol tinor həni hən asike ðeŋir akis hən ginau van
nimat.’ ” 6 Beti Nasuð ike, “Mətesəsəloŋ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele!
7 AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van həni
len nalennəyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən ðevi tarhət salito
a? 8 Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil
nəboŋ aNatun Nəvanuan ðegəmai, dereh tisað nadəlomian len navile a pan
o teðuer?”

NaFarisi mai ŋəvanuan nətaks

9 AYesu ikel nəðol p̃usan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau
ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke, 10 “Naulum̃an eru arovi
məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən arðisor tuv̆. Gəlar
togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks. 11 NaFarisi eil, isor tuv̆ van
hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasum̃an alat
galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləðilav kuv nəvat, alat ləsanor, alat
lotogol naitian toður kotov nəlahan, o sum̃an ategai am tovi nəvanuan
nətaks. 12 Nəsəhan vəha-ru len nawik p̃isi, noviol hən nahudhut tosua dan
tosəŋavur notokade.’ 13 Avil togon tosor tuv̆, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi
məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa
hən ginau, ruðat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’ 14 Nukel mai
gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imaruðat. Len nəhon aGot, atenan

§ **17:29:** Nəsalfa evi nəvat toyaŋyaŋ. Goləboi gəðisaði pəpadaŋ hən nəhab a Bu. ** **17:29:** Hən naves 28-29, ris Gen 18.20–19.25 * **17:32:** Gen 19.26 †† **17:35-36:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 36 Naulum̃an eru areum ðonðon marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh ɓipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputsani."

AYesu mai natuhtətai gail
(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

15 Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən ɓeriŋ navəlan len galito hən navoian ɓegəm hən galito. Nəboŋ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito. 16 Be aYesu ekis galit gəmai, ike, "Mitidam̃ hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosum̃an galito. 17 Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ɓehəhav̄ur hən natohan pipihabəlan aGot hum natuhtətai, asike asike eɓis lan."

Naulum̃an toil a m̃o topul hən natite
(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

18 Naulum̃an sua toil a m̃o eus aYesu ke, "Hai p̃usan gotovoi, nimabe hən nəɓ̃ikad nəmauran vi sutuai?" 19 Ale aYesu isor vari ke, "Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi—aGot səɓ̃on ŋai. 20 Gaiug goləboi nakelean todaŋ gail lotoke: 'Sagigol naitian toɓur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sageliblibоŋ —len nakotan am sageliboŋ, putsan atəmam̃ mai anam̃ len nənauan sam̃.' "* 21 Atenan ike, "Nəboŋ notovi tuhtətai vəbar daməŋai nugol natgalenan p̃isi." 22 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel maii ke, "Natesual am gupar. Pur hən natit p̃isi gotokade ale pəpehuni mai naməsal gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati m̃os gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau." 23 Avil nəboŋ atenan tosəsəloŋ hən natgalenan, nəlon isa husur ke topul hən natit toso ɓur.

24 Nəboŋ aYesu tokəta van həni ike, "Idaŋ masuv̄ hən alat lotopul hən natite ləɓ̃evi lan natohan pipihabəlan aGot. 25 Mətoləboii ke idaŋ habat hən nəkamel ɓeɓis tur len naɓurhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan topul hən natite ɓeɓis len natohan pipihabəlan aGot." 26 Be alat lotosəsəloŋ hən natenan lousi ke, "Bimaienan, ase teɓis lan? Səkad avan ideh ɓikad nəmauran vi sutuai." 27 Ale aYesu ike, "Natideh nəvanuan todədas ɓigole, aGot eləboi ɓigole." 28 Ale aPita ike, "Geris, ginamit namtoriŋ sinamit p̃isi tia hən namttohusur gaiug." 29 Ale aYesu ikel mai galit ke, "Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh toriŋ naim o asoan o av̄an gail o tata mai nana o anatun gail m̃os natohan pipihabəlan aGot, 30 dereh tikad natgalen p̃isi tisoɓur tətas am len nəboŋ eg ta daməŋai len navile a pan. Ale len nəboŋ ɓegəmai len nəmav dereh tikad nəmauran vi sutuai."

AYesu ikel tasi am ke dereh timat
(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

31 AYesu esəhar tosəŋavur pisan toru san lutoh səɓ̃olito, ale ikel mai galit ke, "Datovi məhat vi Jerusalem, ale natit p̃isi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nəvanuan, dereh lisarpoh. 32 Alatevis a Jerusalem leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, lev̄ulaii, 33 lebilas habat həni ale ligol timat. Be len nəmariboŋ titor dereh tile məhat tətas." 34 Ahai susur gail ləsaləboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsaləboi nəsa aYesu tosor husuri.

---

* **18:20:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o nalənonian sam̃ ŋai. * **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

Partimeus
(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

35 Nəboŋ aYesu tovan pəpadaŋ hən naut a Jeriko, ametðesw sua ebətah
gəgarhəp̃isal, eŋir nəvanuan gail hən nəvat. 36 Nəboŋ tosəsəloŋ hən naluv̆oh
tov̆ot eus ke nəsa tovisi enan. 37 Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret
satoyar van.” 38 Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, nəlom̃ titaŋis ginau,
gol tivoi hən ginau!” 39 Ale alat lotoyar a m̃o losivoh lan hən ðemə… [illegible]
ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nəlom̃ titaŋis ginau, gol tivoi hən
ginau!” 40 Ŋa aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ
togəm pəpadaŋ aYesu eusi ke, 41 “Guke nigol nəsa hən gaiug?” Ale ike,
“Nasuð, nuke nekəta.” 42 Ale aYesu isor maii ke, “Gekəta! Nadəlomian sam̃
igol gumaur.” 43 Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehusur aYesu, isal suh
nəyalyalan siGot. Nəboŋ nəvanuan p̃isi lotorisi, galit am loputsan nahəsan
aGot.

19

AYesu mai aSakias

1 Beti aYesu eb̃is len naut a Jeriko ale iyar tur lan. 2 Ikad aulum̃an
sual ei nahəsan aSakias; gai eil a m̃o hən nəvanuan nətaks gail ale epul
hən nəvat mai natite. 3 Ike terisi ke aYesu ase, be husur top̃itol edədasi
bathut ke naluv̆oh lotoil kəkol hən gai. 4 Ŋa igam vi m̃o ale epəlau len
nəhai sikam̃or* hən ðeris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei. 5 Ale nəboŋ
aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariŋ
tutut. Dameŋai nimastoh len naim sam̃.” 6 Ŋa imariŋ vi pan tutut ale
ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat. 7 Nəvanuan p̃isi lotoris natenan
loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinaulum̃an nəsaan
hən ðitoh maii.” 8 Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, “Geris,
Nasuð, len nahudhut toru hən natit p̃isi sagw, gagai ŋai nulav nahudhut
tesua mai naməsal gail. Ale nəb̃egəras avan ideh hən nəb̃evənah, dereh
nisar gel vəha-vat həni!” 9 Beti aYesu ikel maii ke, “Dameŋai nə-lav-kuvi-an
dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan
siApraham. 10 Husur aNatun Nəvanuan egəm hən ðidoŋ alat lotomasig,
hən ðilav kuv galit dan nəsaan.”

Nəb̃ol p̃usan husur nəvat
(Mat 25.14-30)

11 Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu iðol p̃usan,
husur egəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipi-
habəlan aGot ðevisi ta bogai.† 12 Imagenan aYesu ike, “Aulum̃an sua
len nəbathudud toil a m̃o len nəkantri san eutaut hən ðevi lan nəkantri
sual a tut hən aðiltikiŋ ei ðitabtabuh lan hən ðetəlmam ðegəm vi kiŋ
hən naut san. 13 Ale ekis naslev lotovi ulum̃an tosəŋavur gəmai, ilav
namina‡ tosəŋavur mai galit v̆isusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir
natəlmaman sagw.’ 14 Be alat len nəkantri san lomətahun buni ale losul
galit galevis a tahw həni hən ləb̃ikel mai naðiltikiŋ ke, ‘Namtsaləŋon

† **18:38:** AYesu savi anatun matmat aTevit be ehusur nəpasusan siTevit. * **19:4:** Nəhai sikam̃or ehun nəbaŋ be goləboi gəb̃ihan nav̆ite. † **19:11:** NaJu gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən ðilav namilen aTevit tovi kiŋ ta sutuai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel. ‡ **19:13:** Namina evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor.

ategai hən ðevi kiŋ sinamito.’ 15 Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ
totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike
teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito. 16 Esua toil a mõo
egəm ike, ‘Nasuð, namina samᷤ episan esəŋavur am.’ 17 Ale ikel maii ke,
‘Nauman samᷤ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaŋ len natenan
tokəkereh, dereh gekətkəta təban naðiltivile tesəŋavur.’ 18 Beti sual am
egəm ale ike, ‘Nasuð namina samᷤ episan erim am.’ 19 Ŋa nakiŋ ikel maii
ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban naðiltivile terim.’ 20 Beti naslev tile am
egəm ale ike, ‘Nasuð, namina samᷤ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən
nəb̃esusuan buni. 21 Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduᷤ ehəhaiv,
gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəmabule.’ 22 Nakiŋ isor vari
ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan samᷤ gotomadhakele, nev̄usan
gaiug hən nəsaban samᷤ. Gaiug gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhaiv,
nulav kuv nəsa nəsariŋi mai notətariv nəsa nəsəmabule. 23 Bimaienan,
husur nəsa gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam
nətəlav nəvat enan mai naintəres han?’§ 24 Ale ikel mai alat lotoil təban ke,
‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋavur.’ 25 Ris
lotoke, ‘Nasuð, gai ikad namina tosəŋavur tia!’ 26 Isor var galit ke, ‘Nukel
mai gamit ke, nəvanuan p̄isi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav
natit am mai galito, avil avan ideh tom̃idol, avan ideh saum savoi len
nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani. 27 Be galen p̄isi
lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kiŋ salito, səhar galit
gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

AYesu eb̄is len naut a Jerusalem
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)

28 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, iyar tab vi məhat vi Jerusalem.
29 Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut
lotokisi hən Naṽehuh Oliv, esəvat ahai susur eru, 30 ike, “Mərevi lan navile
ea topat a mõo. Nəboŋ mərb̃eðis lan dereh mirisað natuhtoŋki totahətah ei,
avan ideh səsah lan sal. Sah ruðati ale səhari gəmai. 31 Avan ideh ðeus
gamər ke, ‘Mərorub̃ati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasuð timaskade.’ ”
32 Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonoŋ, aruvan ale arusað natit p̄isi hun
aYesu tokele. 33 Nəboŋ artosah ruðat natuhtoŋki enan, amahean gail
lous gəlar ke, “Mərorub̃ati hən nəsa?” 34 Ale arusor var galit ke, “Nasuð
timaskade.” 35 Beti arosəhari van hən aYesu, aroðir hən nahurabat səlaru
len natuhtoŋki ale arugol aYesu ebətah səŋaṽuti. 36 Len nəvanan san,
luṽolsan nahurabat salit gail metp̄isal. 37 Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut
naṗisal tovi pan len Naṽehuh Oliv, naluṽoh hən ahai susur gail kavkav,
len nahəhaṽuran salito, lotuðat kai, putsan nahəsan aGot habat husur
namerikel p̄isi lotorisi tia. 38 Lukai ke,
“Got igol ivoi hən atenan, nakiŋ togəm
len nahəsan Nasuð aGot!*
Natəm̃at len nəmav
mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”
39 Be naFarisi galevis len naluṽoh lusor mai aYesu ke, “Hai p̄usan, kai
tas ahai susur samᷤ gail!” 40 Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai
gamito, naut taðut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

§ **19:23:** Naintəres evi nəvat, nəvat samᷤ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar. * **19:38:** Psa 118.25-26

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

41 Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris naðiltivile enan,
itaŋisi 42 ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəm̃at mai
gamito nəboŋ damərŋai, be aoa, esusuah dan gamito. 43 Nəboŋ tosa dereh
tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan
nətan tisahsah vi məhat hən ðipat kəkol hən naðiltivile samito, lidar vis
gamito hən ləb̃eil garu gol gamito. 44 Ale ligol naðiltivile timasirsir,
gamit mai anatumit mitimaienan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh ðepəlah
gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən
gamito.”

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot
(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)

45 Beti aYesu eðis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuðat hut
alat lotop̃ur hən natit gail ei. 46 Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike,
‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuv̌-an,’* avil mətugol ke egəm ‘naut susuah
sinəvanuan vənvənah gail!’ ”*

47 AYesu ep̃usan len nəboŋ p̃isi len naholəvat todar vis naim siGot.
Aðiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o
hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləb̃igol ðimat. 48 Be ləsəsab̃ nap̃isal hən
ləb̃igole, bathut nəvanuan p̃isi loləŋon buni ke lesəsəloŋ həni.

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-m̃o-an
(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)

1 Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu tov̌usan nəvanuan gail len naholəvat todar
vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, aðiltihai tutumav gail
mai ahai p̃usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail,
logəm həni. 2 Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase
ilav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an egai mai gaiug?” 3 Isor var galit ke, “Neus
gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau, 4 nəbaptaisan siJon, egəm len
aGot len nəmav o len nəvanuan?” 5 Lusor vahvah mai galit gabag ke,
“Datðike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadələmi?’ 6 Be
datðike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan p̃isi letubun gidato, husur lodələmi
ke aJon tovi ahai kelkel ur.” 7 Ŋa lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai
aJon.” 8 Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-m̃o-
an sise topat len ginau hən nəb̃igol natgalenan.”

Alat lotorentem nəhol nakrep
(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)

9 Beti etuðat kel nəb̃ol p̃usan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua
imabul nəhol nakrep* ale idam̃ həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol
hən ləb̃irentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav. 10 Len nəboŋ nakrep
tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̃epəpehun
nakrep galevis tovi esan. Avil luv̌asi, losəvati van, səlav natideh. 11 Ŋa
amahean nəhol esəvat naslev sual am, be gai am lugol maien həni, luv̌asi,
lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh. 12 Ŋa esəvat sual am tətas
ale luv̌aðuðuri, lubar həni vivile. 13 Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol
timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw ulum̃an notoləmas buni hən ke hum

* **19:46:** Isa 56.7 * **19:46:** Jer 7.11 * **20:9:** Isa 5.1

ma nahurulit ɓisa, ale ləb̃igol ɓinor həni.’ 14 Be nəboŋ alatenan lotorisi,
lusor utaut həni ke, ‘Atenan, nəboŋ atəman ɓimat, gai tikad nəhol balai;
datiparu buni hən datɓikad nasugsugur san p̃isi!’ 15 Ŋa lubar həni dan
nəhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito? 16 Dereh
tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai
ideh tile.” Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Natenan
satimaienan!” 17 Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, “Bimaienan,
namilen natosian egai topat len nəb̃e sua ta sutuai nəsa?

“ ‘Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ŋai ɓeləboi ɓigol naim ɓihav mai ɓinor.’*

18 Nəvanuan p̃isi ləb̃iteh len nəvat enan, dereh limaɓurɓur, mai avan ideh,
nəvat ɓiteh lan, dereh tipat dole.”*

19 Beti ahai p̃usan gail hən nalo mai aɓiltihai tutumav gail ludas p̃isal
hən ləb̃itah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut loləboii ke len nəb̃ol
p̃usan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

Vur nətaks van hən aSisa
(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)

20 Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogərasi ke lotokitin
hən ləb̃isaɓ nəsaban len nasoran san hən ləb̃eriŋi len navəlan mai nədaŋan
seuleRom tovi gavna. 21 Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke,
“Hai p̃usan, namtoləboii ke gaiug gotosor, gotop̃usan tonor. Naṽide samm̃
eṕitoṽ van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile, ale gop̃usan hən nap̃isal siGot
len nakitinan. 22 Inor hən datɓeṽur nətaks van hən aSisa m̃au a?” 23 Avil
aYesu ekəta ləboi na-sor-gərasi-an salito ale ikel mai galit ke, 24 “Ṽusan
ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupat lan?” Ale
luke, “ASisa.” 25 Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi
seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” 26 Ale lodədas ləb̃isaɓ nəsaban
ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Lup̃aŋ len na-sor-vari-
an san, ale ləsasor am.

Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)

27 NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eɓuer),* logəm
hən aYesu. Lousi 28 ke, “Hai p̃usan, aMoses itos m̃os gidato ke, aulum̃an
ideh, aṽan ɓimat be asoan ɓitoh mai anatun ɓeɓuer, atenan timaslah
mai nəbatunau hən ɓikad anatun gail m̃os aṽan.* 29 Ale boŋ sua ikad
alatmiṽan lotoməlevru. Ahai a m̃o ilah mai apəhaṽut sua, be imat,
anatun eɓuer. 30 Aṽan tohusur ahai a m̃o ilah mai nəbatunau, 31 beti
aṽan tohusuri am imaienan. Alatmiṽan lotoməlevru lumat maienan p̃isi,
anatulit eɓuer. 32 Naməkot alitenan tu imat. 33 Ale namtous gaiug ke,
ɓimagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, napəhaṽut enan dereh tevi
asoan ase? Husur ke alatmiṽan lotoməlevru p̃isi lulah maii.” 34 Ŋa aYesu
ikel mai galit ke, “Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludam̃ hən nəlahan.
35 Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləb̃itoh vi sutuai, mai hən ləb̃itoh
len na-le-məhat-an dan nəmatan, galit, asike lulah, avan ideh asike idam̃
hən ləb̃ilah. 36 Ale lodədas ləb̃imat am, husur losum̃an aŋel gail, lovi

* **20:17:** Psa 118.22 * **20:18:** Isa 8.14-15 * **20:24:** Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboŋ esua. * **20:27:** Uman 23.8 * **20:28:** Deu 25.5-6

anatun aGot gail bathut togol lotole məhat dan nəmatan. 37 Be len nəb̃olan
husur nəhai topaŋ,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat lotomat lule məhat
dan nəmatan husur ekis Nasuƀ hən ‘aGot siApraham mai aGot seIsak mai
aGot siJakop.’ 38 Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur,
husur len nabunusian siGot, galit p̃isi lumaur.” 39 Ahai p̃usan galevis
hən nalo lusor vari ke, “Gokitin ahai p̃usan!” 40 Beti avan ideh sail ƀuri
hən ƀeusi hən nausian ideh am.

AKristo anatun aTevit mãau a?
(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)

41 Be aYesu eus galit ke, “Nəvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh
lan, evi anatun ulumãn siTevit mabe? 42 Husur aTevit, gai ikele len
naloƀulat hən Nəb̃e gail ke:
“ ‘Nasuƀ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
“Gebətah tarhət len nəmatu sagw,
43 vir nəb̃eriŋ aenemi samᷤ gail pipit nariemᷤ gəlaru
hən ləb̃evi ut kəmas.” ’*
44 Imaienan aTevit ƀekisi hən ‘aMasta,’ evi anatun mabe?”

AYesu ikel p̃uli ke navᷤivan isa
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

45 Nəboŋ nəvanuan p̃isi lotosəsəloŋ, aYesu ikel mai ahai susur san gail
ke, 46 “Mətelələgau hən ahai p̃usan gail hən nalo. Loləmas hən ləb̃iyaryar
mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləb̃ike,
‘Ivoi,’ mai galit len nəmaket, loləmas nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim
naƀonƀonan, mai loləmas hən ləb̃ebətah rivuh len nəhanan gail. 47 Lulav
kuv p̃is naim mai nasugsugur sibatunau pəhavᷤut gail, be len nagəgərasan
salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuᷤ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis
səhor alat ləsəmaienan.”

21

Naviolan sibatunau pəhavᷤut
(Mak 12.41-44)

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, eris alat lotokad natite nəboŋ lotoriŋ
naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot. 2 Beti eris nəbatunau
naməsal sua toriŋ natuhkoin eru artovi kopa. 3 Ike, “Nukel nakitinan mai
gamit ke, nəbatunau egai tovi məsal eviol səhor galit p̃isi. 4 Husur galit
p̃isi loviol kinit naviolan gail dan tosoƀur lotopul həni, be dan tokəkereh
topar, alitegai eviol hən natit p̃isi san hən ƀimaur lan.”

Nagilen nəboŋ ta tahw
(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)

5 Nəboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni
hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike, 6 “Natgalen
məttorisi, dereh len nəboŋ gail ləb̃egəmai, asike ikad nəvat ideh ƀepəlah gat
togon, dereh limasirsir p̃isi.” 7 Ŋa lousi ke, “Hai p̃usan, natgalenan levisi
ŋais? Ale dereh tikad nəsa ƀeᷤusan nəboŋ hən natgalenan ləb̃isarpoh?”
8 Isor var galit ke, “Mətelələgau ke avan ideh sategəras gamito hən
mətb̃isab, husur dereh tisoƀur legəm len nahəsagw like, ‘Ginau boh
aKristo!’ mai, ‘Pəpadaŋ nəboŋ tegəmai!’ Samtehusur galito! 9 Nəboŋ

* **20:37:** Exo 3.1-6 * **20:43:** Psa 110.1

mətb̃esəsəloŋ həni ke, ikad naðiltiðalan gail mai nəb̃alan tomətahun alat lotoil a m̃o, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a m̃o, be nəboŋ ləb̃imadhavisi, savi nagilen sal."

10 Beti ikel mai galit ke, "Naluv̈oh hən nəvanuan naut sua dereh tiðal mai naluv̈oh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liðal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. 11 Len naut tile gail dereh tikad naðiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit ðevisi, nəvanuan p̈isi ninelit ðepil lan, mai natetətan toyalyal len nəmav. 12 Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale leməda̲s bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim naðonðonan mai naim nəbaŋisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw. 13 Len nəboŋ enan dereh tipat len gamito hən mətb̃ikel kot na-kel-urian tovoi husur ginau. 14 Imaienan, mitinau səhoti ke samteutaut hən mətb̃isor gol gamit gabag. 15 Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledə̲das ləb̃isor var gamito o ləb̃isor tas gamito. 16 Atəmamit, anamit, av̈amit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh leriŋ gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh leriŋ gamit galevis len nəmatan. 17 Nəvanuan p̈isi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. 18 Be nasivurumito dan navurumito asike imasig. 19 Len nə-daŋ-b̃uri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir
(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)

20 "Be nəboŋ mətb̃eris naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh məteləboii ke pəpadaŋ timasirsir. 21 Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ v̈ehuh. Ale alat lototoh len navile enan limasriŋi, mai alat lotosuh marireu saleðis lan. 22 Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit p̈isi natosian gail lotokele ləb̃isarpoh.* 23 Nulolosa hən alat ləb̃etian mai alat ləb̃evəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad naðiltiləŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansem nəvanuan galegai. 24 Naðu nəb̃alan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libaŋis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri p̈isi. Ale nametðos gail dereh lipal sar naðiltivile Jerusalem, il a m̃o həni van vəbar nəboŋ salit ðesib.

Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)

25 "Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai nam̃eso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarŋab̃u, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduṁ. 26 Nəvanuan gail dereh nəlolit tiv̈onv̈on len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa ðevisi len navile a pan. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekurkur. 27 Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan ðegəm len nəmavukasw, len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.* 28 Nəboŋ natgalenan ləb̃etuðat visi, mətei̲l gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav."

---

* **21:22:** Hos 9.7 * **21:25:** Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31 * **21:27:** Dan 7.13; KelV 1.7

Nəb̃ol p̃usan hən nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)

29 Beti ikel nəb̃ol p̃usan mai galit ke: "Məteris nəhai nafik mai nəhai p̃isi
am. 30 Nəboŋ lotodum̃oh, mətoləboi mətb̃eris ləboii ke nəboŋ naut pudpud
ðegəm pəpadaŋ. 31 Imagenan, nəboŋ mətb̃eris natgalenan ðevisvisi,
məteləboii ke natohan pipihabəlan aGot satogəm pəpadaŋ. 32 Nukel nakiti-
nan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̃isi ləb̃isarpoh.
33 Nəmav mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike
imasig boŋ ideh.

Məteutaut!
34 "Mətelələgau hən ke samtetərog, samtigol naṽide tosa len natərogan
mai samtinau masuṽ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh
tegəm ale mətosəhoṽut lan hum məttobat len nəhai tata. 35 Husur dereh
tegəmai len galit p̃isi lotosuh len navile a pan kavkav. 36 Mətehulahul
tabtab, ale sor tuṽ ke məteləboi mətb̃igam yav dan natgalen p̃isi pəpadaŋ
hən ðevisi, ale mətb̃eil len nəhon aNatun Nəvanuan."
37 Ŋa len nalennəyal p̃isi aYesu eṕusan len naholəvat todar vis naim
siGot, be len mariug ivan vatoh len Naṽehuh Oliv. 38 Ale nəvanuan p̃isi
lulele dudulan som̃ilan hən ləb̃evi lan naholəvat todar vis naim siGot hən
ləb̃esəsəloŋ həni.

22

AJutas eṕur hən aYesu
(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)

1 Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən
nəPasova, egəm pəpadaŋ.* 2 Aðiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən
nalo luke lisað naṕisal ideh hən ləb̃igol aYesu ðimat, be savi len nəhon
nəvanuan gail husur lomətahw len galito.
3 Beti aSetan eðis len aJutas lotokisi hən aIskariot, gai tovi sua len ahai
susur lotovi 12. 4 Ale aJutas ivan hən aðiltihai tutumav gail mai alat
lotoil a m̃o silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ðisor mai galit husur
naṕisal ideh hən ðeriŋ aYesu len navəlalito. 5 Lohəhaṽur masuṽ ale ludam̃
hən ləb̃ilav nəvat nasilva maii. 6 Ale aJutas idam̃, beti idas p̃isal hən ðeriŋ
aYesu len navəlalito nəboŋ naluṽoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu
(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)

7 Beti nəmariboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len
nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova. 8 AYesu esəvat
aPita mai aJon, ike, "Mirivan vautaut hən nəhanian hən nəPasova hən
datðihani." 9 Ale arousi ke, "Guke namreutaut həni a be?" 10 Isor var
gəlar ke, "Nəboŋ mərb̃eðis len naðiltivile, naulum̃an sua topat naðiliwai
topul dereh tebubur mai gaməru. Mərehusuri vi lohoim toðis lan 11 ale
kel mai amahean naim ke, 'Ahai p̃usan eusi ke: "Narum̃ simetðos gai
be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan." '
12 Atenan teṽusan gaməru hən naðiltirum̃ tokad natit p̃isi dattoləŋoni.

* **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi Ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a m̃o gail p̃isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

Məreutaut ei." 13 Ŋa aruvan, arusaƀ natit p̃isi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasuƀ
(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

14 Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən ƀihan. Ale ahai pispisul san gail luƀon maii. 15 Ale ikel mai galit ke, "Nolən̄on buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəƀ̃elən̄on ƀisa. 16 Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpohan han len natohan pipihabəlan aGot."

17 Nəboŋ tolav naƀiliwai, tosipa həni, ike, "Mitilav naƀiliwai egai ale pəpehuni mai gamit gabag. 18 Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot ƀegəmai."

19 Nəboŋ tolav nabəta, tosipa həni, eƀuri, beti ilavi mai galito, ike, "Egai nibegw notoviol həni m̃os gamito. Gol timaiegai hən mətƀ̃inau gat tin hən ginau."

20 Len naṽide top̃itoṽ, nəboŋ lotohan tonoŋ ilav naƀiliwai ike, "Egai naƀiliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw ƀisel m̃os gamito len nəmatan sagw. 21 Be atenan ƀeriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.* 22 Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan sum̃an aGot toriŋ gati tia,* avil atenan ƀeriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat."* 23 Beti lotuƀat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

24 Lotuƀat ṽitṽituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito. 25 Ŋa aYesu ikel mai galit ke, "Len navile a pan, nakiŋ hən nametƀos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan salito; ale nametƀos gail lokis alat lotoil a m̃o hən galito hən 'Na-vi-tarhəte-an salito.' 26 Be gamit samtimaienan. Ideh len gamito totibau masuṽ, gai timasgəm sum̃an ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a m̃o, timasgəm sum̃an nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile. 27 Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən ƀilav nəhanian maii? Len nabunusian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito. 28 Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas naƀisal sagw todaŋ nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau. 29 Sum̃an aTəmagw tolav na-il-a-m̃o-an len natohan pipihabəlan mai ginau, imaienan, gagai nulavi mai gamito. 30 Dereh mitihan, mətemun len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətebətah len naƀiltihai bətbətah gail hən mətƀ̃epəpehun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidaŋ len galito
(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

31 "Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən ƀisaƀ gamito ke mətumabe, hum naulum̃an hən nəhol todardar hən nəhad m̃os namisurhuwit ƀiteh tur lan, be nəsogsog p̃isi han ƀesuh. 32 Avil nusor tuṽ m̃os gaiug tia hən ke, nadələmian sam̃ asike iteh. Ale nəboŋ gəƀ̃ipair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidaŋ am." 33 Be aPita ikel maii ke, "Nasuƀ,

† **22:18:** Len naut egai, natosian ike naṽit nəhau (tovi naṽit nakrep), be namilen nəwain.
* **22:21:** Psa 41.9 * **22:22:** Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * **22:22:** Uman 1.18

noutaut hən nəb̃itah mai gaiug van hən naim bəbaŋis mai nəmatanl!" 34 Ris aYesu tosor vari ke, "Nukel mai gaiug, Pita, natoulum̃an asike ekəkəraiko daməŋai vəbar gəb̃ikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau."

35 Beti aYesu ikel mai galit ke, "Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut toƀuer, mətom̃idol hən natideh a?" Ale lusor vari ke, "Ao." 36 Ikel mai galit ke, "Be gagai, atenan ƀikad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səsəŋon am. Ale asike ƀikad naƀu nəb̃alan, timasp̃ur hən nahurabat naut susus san hən ƀeṽur ƀesua. 37 Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoh len ginau ke, 'Len nənauan salit loriŋi hum alat lotosa.'* Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpohan han ta bogai." 38 Ŋa lukel maii ke, "Geris, Nasuƀ, naƀu nəb̃alan toru!" Be gai ike, "Tinoŋ!"

Len Nav̋ehuh Oliv
(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

39 Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Nav̋ehuh Oliv hum nav̋ide san. Ahai susur san gail lohusuri. 40 Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, "Mitisor tuv̋ hən asike mətb̃iteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri." 41 Ivan dan galito vəbar naut avan ideh ƀeləboi ƀetuv̋ hən nəvat lan, etəŋedur, ale isor tuv̋. 42 Ike, "Ita, ƀevi nalaŋonian sam̃, lav kuv naƀiliwai hən nalaŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotolaŋoni tevisi, savi nəsa notolaŋoni." 43 Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idaŋ.‡ 44 Len nənauan san mai nəlon totuhatuh masuv̋, isor tuv̋ habat van van napilal san etuƀ hun nəda toturtur len tan.

45 Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuv̋-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isaƀi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan. 46 Ŋa ikel mai galit ke, "Imabe mətupat? Mitile məhat, sor tuv̋ hən asike mətb̃iteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri!"

Lutah gat aYesu
(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

47 Nəboŋ tosorsor sal, naluv̋oh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a m̃o. Egəm ben aYesu hən ƀesum̃ nətarhon, 48 avil aYesu eusi ke, "Jutas, gumabe? Gaiug gosum̃ nətarhogw hən gəb̃eriŋ ginau, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?"

49 Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa ƀevisi, luke, "Nasuƀ, namtiƀal mai galito hən naƀu nəb̃alan a?" 50 Beti galit sua itai naslev seƀiltihai tutumav, ta kotov nədariŋan nəmatu. 51 Avil aYesu ike, "Mitinoŋ, samtimagenan!" Ale ibar nədariŋan, gole imaur. 52 Beti aYesu ikel mai aƀiltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a m̃o hən naJu gail ke, "Imabe mətogəm, lav naƀu nəb̃alan mai nəbatw gail gəmai hən mətb̃itah gat ginau hum notovi vanuan nəb̃alan toke tiƀal mai alat lotoil a m̃o? 53 Len nəmariboŋ p̃isi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədaŋan hən nəmargobut."

APita ike saləboi aYesu
(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

54 Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim seƀiltihai tutumav. APita ehusur galit van, be səyar pəpadaŋ. 55 Nəboŋ lototuŋ nəhab rivuh len

* **22:37:** Isa 53.12 ‡ **22:43:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

naholəvat todar vis naim ale lototitileh ɓonɓon, aPita ebətah, tah mai galito. 56 Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalsalumean hən nəhab tomĩasi. Ale ekəta mətaltal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!” 57 Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!” 58 Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!” 59 Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor saɓi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.” 60 Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumãn ekəkəraiko. 61 Nasuɓ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasuɓ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumãn ɓekəkəraiko damənai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.” 62 Ale aPita evivile, itaŋ lolosa masuṽ.

NəSanhitrin lukot hən aYesu
(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)

63 Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotuɓat sor vilesi van, luṽasi, ṽasi, ṽasi van, 64 lubaŋis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toṽas gaiug?” 65 Ale lukel natit isoɓur am, losəvari vəsa tibatbat.

66 Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luɓonɓon. Alat lotoil a mõ hən nəvanuan gail, aɓiltihai tutumav gail mai ahai ƿusan gail hən nalo lobətah len naɓonɓonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito. 67 Luke, “Gə̃bevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nə̃bekəmaienan mai gamito, asike mətodəlom ginau, 68 ale nə̃beus gamito, asike mətusor var ginau. 69 Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən ɓikad nədaŋan.”* 70 Galit ƿisi lousi ke, “Gaiug mãu, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.” 71 Beti luke, “Datsaləŋon avan ideh am hən ɓikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat sə̃bodato datosəsəloŋ həni len nabuŋon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate
(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

1 Beti, naluṽoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate. 2 Lotuɓat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusaɓ ategai ke tosəhar suluṽ nəvanuan sinamit gail len naƿisal tosa. Ikai tas na-ṽurnətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiŋ sua.” 3 Ŋa aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.” 4 Beti aPilate ikel mai aɓiltihai tutumav gail mai naluṽoh gail ke, “Nusaɓi ke ategai səkad nəsaban.” 5 Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən naƿusanan san len naut ƿisi a Jutea, gol loluṽoh ɓal taṽtaṽor. Etuɓat a Kalili vəbar naut egai!”

AYesu len nəhon aHerot

6 Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ həni, eusi ke gai ɓevi auleKalili. 7 Ale nəboŋ tosəsəloŋ ləboii ke aYesu totoh pipihabəlan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboŋ enan. 8 Nəboŋ aHerot toris aYesu ehəhaṽur masuṽ, husur sutuai eləŋoni tia ke terisi, bathut esəsəloŋ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu ɓigol namerikel ideh. 9 Ŋa aHerot eusus nausian tosoɓur be aYesu sasor vari. 10 Ale aɓiltihai tutumav gail mai ahai ƿusan gail hən nalo, lusor idaŋ, lusor lol

* **22:69:** Psa 110.1

paŋpaŋ ke aYesu tosa. 11 Beti aHerot mai nasoltia san gail loŋit nəholit van
həni hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale
losəvati təlmam van hən aPilate. 12 Len nəboŋ enan ŋai aHerot mai aPilate
gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluṽoh
(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39–19.16)

13 Nəboŋ aPilate tokis aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o mai
nəvanuan gail tonoŋ, 14 ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau
hum ke avan sua tosəhar suluṽ nəvanuan gail len naƥisal tosa. Nəboŋ
notoususi len nəhomito, nəsəsaƀ̃ nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel
ke tosa. 15 AHerot am səsaƀ̃ nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam
həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən ƀimat
sile. 16-17 Imaienan, dereh nigol lebilas masuṽ həni ale teləboi ƀivan.”*
18 Avil galit luƀon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile
m̃os ginamito!” 19 (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar həni len
naim bəbaŋis sil togol nəvanuan lotoluṽoh, ƀal taṽtaṽor len naƀiltivile hən
ləƀ̃eməḋas nəgavmen, mai igol avan sua imat.) 20 APilate isor van hən
galit tətas am bathut ike teriŋ aYesu tivan. 21 Avil lukai habat van ke,
“Timat! Timat len nəhai balbal!” 22 Len na-vəha-tor-an aPilate isor van
hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsaƀ̃ kas nəsaan ideh lan tonor
hən ƀimat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuṽ həni ale neriŋi
tivan.” 23 Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale
ludaŋ ƀur aPilate. 24 Ŋa aPilate eriŋi ke tigol nəsa lotoləŋoni. 25 Ale atenan
lotousi, aParappas totoh len naim bəbaŋis sil togol nəƀ̃alan hən ƀeməḋas
nəgavmen mai togol nəmatan, eriŋi evivile. Avil eriŋ aYesu len navəlalito
hən ləƀ̃igol nəsa lotoləŋoni həni.

Luƥos gat aYesu len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

26 Nəboŋ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua
toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŋ nəhai balbal lan hən
ƀipati husur aYesu. 27 Ale nəvanuan isoƀur masuṽ lohusuri. Galevis lotovi
alatpəhaṽut lois, luṽosṽos nibelito, lutaŋisi. 28 Be aYesu ipair van hən
galit ke, “ToƀtaJerusalem gail, samtitaŋis ginau be mititaŋis gamit gabag
mai anatumit gail. 29 Husur len nəboŋ ƀegəmai nəvanuan gail dereh like,
‘AGot igol navoian van hən alatpəhaṽut lotobutoh, nəhad hən natətai gail
ləsəpasus, mai nasus gail ləsavəhasus!’ 30 Beti ‘dereh lisor mai naƀiltiṽehuh
gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhṽehuh gail ke, “Kabut
gol ginamito!” ’* 31 Husur ke nəvanuan gail ləƀ̃igol natgalenan nəboŋ nəhai
tomaur sal, nəsa ƀevisi nəboŋ nəhai ƀiŋod?”†

32 Ikad naulum̃an eru, artoƀur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru
van hən ləƀ̃igol arƀimat mai aYesu. 33 Ŋa nəboŋ lotobar naut lotokisi
hən Nabəlashukadhutəmat, loriŋi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai
naulum̃an eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair. 34 AYesu ike,
“Ita, geruƀat nəsaan egai dan galito, husur ləsaləboi nəsa lotogole.”‡ Beti

* **23:16-17:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 17 Len nəhanan enan APilate timasriŋ nəvanuan sua tobaŋis gati a m̃o tevivile. * **23:30:** Hos 10.8 † **23:31:** Namilen ke ləƀ̃igol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile. ‡ **23:34:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, ruƀat nəsaan egai dan galito husur ləsaləboi nəsa lotogole.”

lubar hən nəvat hən ləb̃isaƀi ke as tikad nahurabat san gail.* 35 Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail loƀit nabuŋolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; ƀevi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!” 36 Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaŋ, lav navinika§ van həni.* 37 Luke, “Gəb̃evi kiŋ seJu gail, lav kuv gaiug səb̃omm̃!” 38 Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiŋ seJu gail bogai.”

39 Gəlar sua, tovi ulum̃an tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!” 40 Be togon isor lan ke, “Gəsamətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen samm̃ epitov̄ hən esan. 41 Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.” 42 Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəb̃egəm vi kiŋ.” 43 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhav̄uran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu
(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

44 Pəpadaŋ hən natuƀlial nəmargobut ikabut gol p̄is naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau, 45 husur nəyal satun am. Ale naƀiltikaliko topəpehun naim siGot emətar len nahudhut eru.* 46 Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navəlam̃.” Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, eməsol, imat.*

47 Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!” 48 Naluv̄oh luƀon hən ləb̃ekəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito. 49 Ale galit p̄isi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhav̄ut lotohusuri a Kalili, loris p̄is natgalenan.*

Nətavunan siYesu
(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

50 Ikad naulum̃an sua, nahəsan aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor. 51 (Gai sədam̃ mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihabəlan aGot. 52 Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu. 53 Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len naƀurhuvat nəmatan lotota p̄uƀuli tia. Ləsətavun avan ideh len naƀur enan sal. 54 Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSappat pəpadaŋ ƀetuƀat**. 55 Alatpəhav̄ut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris naƀurhuvat nəmatan mai nav̄ide toriŋ niben topəlah lan. 56 Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəb̃on tosusau mai nəhai pəhas gail mõs niben.

Ale len nəSappat luŋavŋav husur nalo siMoses.*

24

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

---

* **23:34:** Psa 22.18 § **23:36:** Navinika evi nəwain tomatu van vakon. * **23:36:** Psa 69.21 * **23:45:** Exo 26.31-33 * **23:46:** Psa 31.5 * **23:49:** Psa 38.11 ** **23:54:** Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal ƀimasur. * **23:56:** Exo 20.10; Deu 5.14

1 Len nəmaribоŋ metəkav hən nawik,* dudulan somɨ̃lan, alatpəhaṽut
lovi lan naðurhuvat nəmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia.
2 Lusaƀ nəvat nabopita torib tia dan naður nəmatan 3 avil nəboŋ lotoƀis,
ləsəsaƀ̃ niben Nasuƀ aYesu. 4 Nəboŋ lotonau tətan hən natenan sal, be
losəhoṽut len naulumɨ̃an toru artoil ben galito, artosun nahurabat tok-
abkabil. 5 Ninelit epil vəsa, ale lotəŋedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai
galit ke, “Mətudoŋ mab hən avan tomaur len naut silat lotomat? 6 Atenan
satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboŋ totoh
len naut a Kalili sal, 7 tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriŋ aNatun
Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai
balbal, ale len nəmaribоŋ totor timasle məhat tətas.’ ”* 8 Beti lunau təlmam
hən nasoruan san, 9 ale nəboŋ lototəlmam dan naðurhuvat nəmatan, lukel
ƥis natgalenan mai Tosəŋavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am.
10 Alatpəhaṽut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri
ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito.
11 Avil ahai pispisul gail ləsadəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad
namilen. 12 Be aPita ile məhat, igam vi lan naðurhuvat nəmatan. Nəboŋ
toƀetƀet hən ƀekəta vi lan ƀurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale
ivahim, iƥaŋ len nəsa tovisi.

Naƥisal vi Emmaus
(Mak 16.12-13)

13 Len nəmaribоŋ enan ŋai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən
Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.† 14 Gəlaru
arusorsor mai gəlar gabag husur natit ƥisi tovisi tia. 15 Nəboŋ artosorsor
mai artohol husur natgalenan, aYesu mɨ̃au egəm, itah mai gəlaru len
nəyaran səlaru. 16 Be aGot igol arsakəta ləboii. 17 Ale eus gəlar ke, “Len
nasoruan saməru nəboŋ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil
ei, len nalolosaan arusar batut. 18 Beti gəlar sua, nahəsan aKleopas isor
vari ke, “Len nametƀos ƥisi a Jerusalem, gaiug səƀ̃omɨ̃ gəsaləboii nəsa
tovisi ei len nəboŋ galeg a?” 19 Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari
ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulumɨ̃an sua tovi hai kelkel
ur todaŋ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail
ƥisi. 20 Beti aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mɨ̃o sidato, loriŋi len
navəlan alat a Rom hən ləƀ̃eriŋ nəmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai
balbal. 21 Avil a mɨ̃o namtuvatvat viri ke, tovi atenan ƀilav kuv a Israel
dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, damərŋai evi nəmaribоŋ
totor togam gol natgalenan tovisi tia. 22 Ale sual am, alatpəhaṽut sinamit
galevis lugol namtosəhoṽut. Daməŋ dudulan somɨ̃lan lovi lan naður
nəmatan 23 ale nəboŋ ləsəsaƀ̃ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kəta-risi-an
sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia. 24 Beti galit galevis lototah mai
ginamito, lovi lan naður nəmatan ale lusaƀi hum alatpəhaṽut lotokele,
avil gai, ləsarisi.” 25 AYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iṽonṽon. Idaŋ
hən mərƀ̃edəlom ƥis nəsa ahai kelkel ur gail lotokele. 26 Evi nalәŋonian
siGot ke aKristo imaslәŋon isa vəsa mɨ̃os natgalenan, beti ƀis len nəyalyalan

* **24:1:** NəSappat seJu gail etuƀat len naFraite nəboŋ namityal tomasur, ale inoŋ len nəSarete nəboŋ namityal tomasur. Gol ke nəmaribоŋ metəkav hən nawik evi Sade. * **24:7:** Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 † **24:13:** Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabəlavan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

san.” 27 Beti tuƀat len aMoses mai ahai kelkel ur gail p̃isi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit p̃isi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.
28 Nəboŋ lotoyar gəm pəpadaŋ hən navile artovan həni, aYesu iyar sum̃an ƀivan am. 29 Be arutaltal həni ke, “Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale eƀis lohoim hən ƀitoh mai gəlaru.
30 Nəboŋ topat hən nətarhəgarin hən ƀihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eƀuri ale ilavi mai gəlaru. 31 Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru. 32 Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboŋ tosor mai gidaru metp̃isal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?” 33 Ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusaƀ Tosəŋavur Pisan Tosua lotoƀonƀon mai alat lototah mai galito, 34 lotoke tokitin ke Nasuƀ tole məhat mai tovisi hən aSimon. 35 Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metp̃isal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboŋ aYesu toƀur nabəta.

AYesu evisi hən ahai susur gail
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

36 Nəboŋ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəm̃at.” 37 Be losəhoṽut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun. 38 Beti ikel mai galit ke, “Mətomətahw hən nəsa? Imabe nəlomit euri ke notomaur tətas? 39 Məteris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən mətƀ̃eləboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabəlasehw mai navisoh sum̃an ginau notokade.”
40 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ eṽusan galit hən navəlan mai narien gəlaru. 41 Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋan salito nəlolit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?” 42 Ŋa lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii, 43 ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan nam̀ot siYesu husur nauman

44 Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit p̃isi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəƀ̃e gail limassarpoh.” 45 Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləƀ̃eləboi natosian siGot. 46 Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor.* 47 Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan m̃os naruƀatian dan nəsaan van hən naluṽoh hən nametƀos gail p̃isi, tuƀat a Jerusalem. 48 Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail. 49 Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len naƀiltivile vir aGot ƀikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat
(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

50 Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən ƀigol navoian van hən galito. 51 Nəboŋ tosorsor sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. 52 Ŋa lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuṽ. 53 Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

---

* **24:46:** Isa 53; Hos 6.2 * **24:49:** Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi aJon totosi

Ase itos naloƀulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur tosəŋavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos naloƀulat egai hən nəsa?

Itosi hən ƀikel uri ke aYesu tovi aNatun ulum̃an aGot tosua səƀ̃on, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləƀ̃eriŋ nəlolit ƀidaŋ lan, ləƀ̃ikad nadələomian lan.

AJon itosi m̃os ase?

Itosi m̃os alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len naloƀulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naƤusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Naloƀulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu, ehusur aTəman, ehusur aNunun. Ehusur aYesu toṽusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusur aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ŋais?

Naloƀulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloƀulat egai iƀol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totos naloƀulat egai “hən mətƀ̃edələomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətƀ̃eriŋ nəlomit lan, ale len nadələomian samit mətƀ̃ikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natuƀatan nəboŋ togol natit Ƥisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len naloƀulat egai aYesu ikel vəha-soƀ̃ur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi nam̃ial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi Ƥisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboŋ tokəmaienan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboŋ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboŋ toke, “a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len naṽide tomaienan ikel vəhoti ke tovi Got, natuƀatan san eƀuer, nanoŋan san eƀuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)
2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail m̃os nagəmaian seKristo (1.19-34)
3) AYesu etuƀat hən nauman san (1.35-51)
4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1–12.50)
5) Nəsa aYesu togole mai toƤusan həni pəpadaŋ hən naut a Jerusalem (13.1–17.26)
6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1–19.16)
7) Nəmatan siYesu mai nətavunian san (19.17-42)
8) Na-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11–21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

1 Len natuƀatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan
enan evi Got. 2 Atenan itah mai aGot len natuƀatan. 3 Len atenan
aGot igol natit p̃isi tovisi. Atenan taƀuer, asike təkad natideh. 4 Gai
evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi nam̃ial sinəvanuan gail.
5 Nam̃ial satom̃ial van sal len nəmargobut be nəmargobut sasəhori.

6 Aulum̃an sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsan aJon.* 7 Atenan egəm hum
na-sor-ləboii-an hən ƀikel vəhot nakitinan husur nam̃ial, hən nəvanuan
p̃isi ləƀ̃edəlom napisulan tokele. 8 Gai gabag savi m̃ial, be egəm hən ƀikel
vəhot nakitinan husur nam̃ial. 9 ASoruan egaii togəm hən navile a pan,
gai evi nam̃ial kitin tom̃ias nəvanuan p̃isi.

10 Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan
avil navile a pan ləsakəta ləboii. 11 Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan
matmat, avil esan gail lomətahuni. 12 Be galit p̃isi lotohəhaṽur həni, lotoriŋ
nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləƀ̃egəm
vi natun aGot gail. 13 Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləŋon-
buni-an sinəvanuan o husur nənauan seulum̃an, avil nəpasian salit egəm len
aGot.

14 ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalyalan
san, nəyalyalan aSoruan tokade, husur tosua ŋai, togəm len aTata. Epul
hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan. 15 AJon ikel vəhot
nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai ƀegəm a
tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notoƀuer
sal.’ ”

16 Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai
gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito.
17 Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas
hən navoian mai nakitinan mai gidato. 18 Avan ideh saris aGot boŋ ideh.
ANatun səƀ̃on ŋai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot,
isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

19 NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len
nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləƀ̃eus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai
evi na-kel-koti-an siJon. 20 Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, “Ginau
nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan.” 21 Ŋa lousi ke, “Ase gaiug? AElijah
la?” Ale ike, “Aoa, nəsavi gai.” Luke, “Govi ahai kelkel ur a?” Isor var
galit ke, “Ao.”* 22 Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən
namtƀikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

23 AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke,
“Novi nadoldol tokai len naut masmas toƀəƀ̃esw ke,
‘Gol naƀisal tinor m̃os Nasuƀ!’ ”*

24 Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai, 25 lousi ke, “Asike gəƀ̃evi
aKristo, asike gəƀ̃evi aElijah, asike gəƀ̃evi aHai kelkel ur, imabe gubaptais
hən nəvanuan gail?”

---

* **1:6:** Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2 * **1:21:** Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18 * **1:23:** Isa 40.3

26 AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil
ben gamito, mətsakəta ləboii. 27 Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor
kasi hən nəb̃isah ruðat nəhau hən naributbut san.”† 28 Len nəboŋ enan
aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

29 Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsip-
sip siGot ðilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡ 30 Ategai bogai notosor husuri
ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur
itoh sutuai tia, ginau notoðuer sal.’ 31 Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm,
nubaptais hən nəwai hən nəb̃igol aIsrael ləb̃eləboii.”§

32-33 Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat
ginau hən nəb̃ibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboŋ gəb̃eris
aNunugw ðevi pan, ðitoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais
hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti noris aNunun aGot tovi pan
dan nəmav hum nətav** ale itoh tin len ategai. 34 Ale noris natgalen tia,
nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur metəkav gail siYesu

35 Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətas mai eru len ahai susur san gail.
36 Nəboŋ toris aYesu tov̋ot van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

37 Nəboŋ ahai susur artosəsəloŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu. 38 Beti
aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, “Mərolaŋon nəsa?”
Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai p̃usan), gutohtoh a be?” 39 Isor
var gəlar ke, “Gəm, kəta risi.” Ŋa aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale
arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmaribon enan maii.

40 AAdru av̋an aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsəloŋ hən nəsa aJon tokele,
tohusur aYesu. 41 Natit metəkav aAdru togole, isað aSimon, av̋an gabag,
ale ikel maii ke, “Namrusað aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot
totabtabuh lan). 42 Beti aAdru esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta
bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatun aJon, dereh lekis gaiug hən
aKefas (namilen tovi aPita).”‡‡

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

43 Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale
ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.” 44 (AFilip evi aulePetsaita tovi navile
matmat siAdru mai aPita). 45 AFilip isað aNatanael ale ikel maii ke,
“Namtusað ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail
am lutos husuri! Nahəsan aYesu, anatun aJosef ta Nasaret.” 46 ANatanael
eusi ke, “Natideh tovoi m̃au egəm a Nasaret a? Eðuer!” AFilip ike,
“Gegəm risi.”

47 Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm həni ike, “Məteris! AuleIsrael
kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.” 48 ANatanael eusi ke, “Goləboi
mab hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifik§§, a tahw
hən aFilip tokis gaiug.” 49 ANatanael esəhov̋ut len natenan, isor vari ke,

† **1:27:** Evi slev gail lotosah ruðat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut
kəmas len nənauan salit gail. ‡ **1:29:** Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh.
§ **1:31:** Israel len naut egai evi nəpasusan siJakop aGot tokisi hən aIsrael am. ** **1:32-33:**
Nətav ehum navimal topəhapəhw. †† **1:34:** Natosian galevis ta sutuai luke evi anatun ulum̃an
siGot ‡‡ **1:42:** Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta
Kris. §§ **1:48:** Nafik evi nəhai sua, nav̋ite am lokisi hən nafik.

“Hai p̃usan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKiŋ seIsrael!”* 50 AYesu ikel maii ke, “Godəlom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəb̃iṕaŋ lan səhor masuṽ hən natenan.” 51 AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav ðesəŋav, aŋel siGot gail ləb̃evi məhat ale ləb̃evi pan len aNatun Nəvanuan.”*

2

Nəlahan len naut a Kana

1 Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei, 2 ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləb̃egəm hən nəlahan. 3 Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.” 4 Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal.” 5 Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsa ðikel mai gamito, mitigole.”

6 Len naut enan naðiltiðiliwai nəvat tomələvṭes loil ei. Husur navṽide len nalo salito, naJu gail lugol galit luveveu len nəwai enan. Nəboŋ naðiltiðiliwai ṽisusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan. 7 AYesu ikel mai galit ke, “B̃ir nəwai len naðiltiðiliwai galegai.” Ale loð̃ir nəwai van vapul səsəhov. 8 Beti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole. 9 Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulum̃an tomadhalah gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboii). 10 Isor sal suh aulum̃an en tolah ke, “Nəvanuan p̃isi lopəpehun nəwain tovoi a m̃o, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpehun togon savoi masuṽ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

11 Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail loriŋ nəlolit todaŋ lan.

12 Nəboŋ nəlahan tonoŋ aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aṽan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmariboŋ galevis.*

AYesu ivahvahur naut todar vis naim siGot
(Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

13 NəPasova seJu gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem. 14 Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotop̃ur hən naðuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.* 15 AYesu ebutan ðonðon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan p̃isi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai naðuluk gail, idaŋdaŋ nakoin gail ale ikabsan natev gail. 16 Ikel mai alat lotop̃ur hən nətav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!”

17 Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, “Nəlogw ipat tabtab len naim sam̃ totəgau gat tabtab hən ginau.”*

18 Nəlon naJu gail epəŋasi ale lousi ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-am̃o-an tomabe hən gotoləboi gəb̃igol natgalenan? Gigol namerikel ideh

* **1:49:** Psa 2.7 * **1:51:** Gen 28.12 * **2:12:** Mat 4.13 * **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan naðiltivile Jerusalem m̃os nəPasova. Logəm len naprovens isoður ale lukad nəvat tiltile. Imaienan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludam̃ hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlani ŋai. * **2:17:** Psa 69.9

hən namtɓekəta ləboi nədaŋan samɨ̃!” 19 AYesu isor var galit ke, “Mitigol
naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum həni tile məhat təlmam len
nəmaribоŋ titor.”* 20 Ale lusor vari ke, “Namtoum hən naim egai len
nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəɓ̃eum həni ɓile məhat təlmam len
nəmaribоŋ ɓitor mabe?” 21 Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben.
22 Imagenan, nəboŋ aGot tolavi dan nəmatan, ahai susur san gail lunau
gat nategai tokele tia, ale lodəlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nənauan sinəvanuan gail

23 Ale nəboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hən NəPasova,
isoɓur loriŋ nəlolit len nahəsan nəboŋ lotoris namerikel gai togolgole.
24 Avil aYesu səkad nadəlomian len nəlolit lotoriŋi len gai husur eləboi
naɓoruan nəsaan salit gail. 25 Avan ideh asike ɓikel kot nəvanuan gail maii,
savi natideh len gai, husur gai eləboi naɓoruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

1 Ikad avan sua len naFarisi gail, nahəsan aNikotemus toil a mõ hən
naJu gail. 2 Egəm hən aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai p̃usan,
namtoləboii ke gaiug govi ahai p̃usan sua aGot tosəvati gəmai, husur səkad
avan ideh toləboi ɓigol namerikel gotogolgole, asike aGot ɓitoh maii.”
3 AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike ɓikad
nəpasian tətas,* edədas ɓeris natohan pipihabəlan aGot.” 4 ANikotemus
eusi ke, “Imab hən nəvanuan tovi haṽut tia ɓikad nəpasian tətas? Edədas
ɓeɓis təlmam len nəhad hən natətai len nabəhaṽun anan hən ɓipas vəha-ru
həni!”

5 AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nəvanuan timaskad
nəpasian len nəwai mai aNunun aGot†, hən ɓeləboi ɓeɓis len natohan
pipihabəlan aGot. 6 Niben nəvanuan ipas nəvanuan tokad nəmauran hən
niben ŋai, aNunun aGot ipas nanunun nəvanuan, nanunun toveveu,
tokad nəmauran toveveu. 7 Imaienan, sagip̃aŋ len nəsa notokele ke, ‘Gi-
maskad nəpasian tətas.’ 8 Nəlan eṽuv husur nalənonian san ale gosəsəloŋ
hən nəwalan han, be gəsaləboi naut toṽuv gəm lan mai naut toṽuv vi lan.
Len naṽide tomaienan, gəsaris aNunun aGot, be goris nauman san len
nəmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.” 9 ANikotemus
eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?” 10 AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi
ahai p̃usan totibau seIsrael, be gəsaləboi natgaleg a? 11 Kitin, nokitin mai
gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboii, namtukel kot nəsa namttorisi,
avil gamito, mətsadəlom na-kel-koti-an sinamito. 12 Nəboŋ notosor husur
nəsa tovisi len navile a pan, mətsadəlom ginau. Gol ke nəɓ̃isor husur nəsa
tovisi len nəmav, asike mətodəlom ginau! 13 Səkad avan ideh tovi məhat
len nəmav toləboi ɓikel ur nəsa tovisi lan. ANatun Nəvanuan ŋai egəm
len nəmav, naut san matmat, ale gai ŋai eləboi ɓikel husuri. 14 Len naut
toɓəɓ̃esw, tomasmas, aMoses esuhun nəlablab hən nəmɨ̃at len nəhai.* Len

---

* **2:19:** Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29 * **3:3:** Len nasoruan ta Kris, tətas ikad namilen sual
am tovi egəm a məhat gol ke naves egai eləboi ɓikad namilen tovi avan ideh asike ɓikad nəpasian
togəm a məhat, edədas ɓeris natohan pipihabəlan aGot. † **3:5:** Len nasoruan ta Kris, nunun
ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nəlan o nasuŋavŋavan. Len natosian seJu gail nəboŋ
lotosor husur aGot, lokəmaienan. * **3:14:** Num 21.9

navide tomaienan, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal, 15 hən ke, nəvanuan ꝑisi ləb̃eriŋ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

16 “Bathut aGot eləmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hən aNatun tosua səb̃on hən avan ideh ðeriŋ nəlon ðidaŋ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai. 17 Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən ðeriŋi ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot ðilav kuv galit dan nəsaan salito. 18 Avan ideh tokad nadələmian lan, aGot sariŋi ke ðipanis, avil avan ideh səkad nadələmian lan, aGot eriŋi tia ke tipanis, husur səkad nadələmian len nahəsan aNatun aGot tovi aNatun tosua səb̃on. 19 Nəpanismen esil nategai ke: Nam̃ial eb̃is len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Nam̃ial, husur nəsa lotogolgole isa batbat. 20 Husur alat lotogolgol nəsaan lomətahun bun Nam̃ial, ləsavi lan Nam̃ial husur lomətahw len Nam̃ial ðem̃ias ꝑarꝑar hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail. 21 Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Nam̃ial hən ðem̃ias nəsa togole len nədaŋan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

22 Nəboŋ natgalenan tonoŋ, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail. 23 AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpadaŋ hən naut a Salim, husur nəwai isoður ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləb̃ibaptais. 24 (Len nəboŋ enan ləsariŋ aJon len naim bəbaŋis sal).*

25 Beti ahai susur siJon galevis lov̈itv̈ituh mai naJu sua husur nav̈ide hən nalilosan hən ləb̃iveveu m̃os nalotuan. 26 Ale logəm hən aJon, luke, “Hai ꝑusan, ategaii totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan ꝑisi logəm həni.”

27 Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi ðikad nəsa ŋai aGot len nəmav̈ toviol həni maii. 28 Gamit m̃au mətoləboi mətb̃ikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a m̃o tia, beti atenan.’* 29 Nəb̃ikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbarehreh tolah evi seulum̃an tolah maii. Be naulum̃an tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəloŋ həni, gai ehəhav̈ur hən tosəsəloŋ hən nadolon aten tolah. AKristo esum̃an atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən ðibaptais hən galito, losum̃an alitenan tolah. Ginau nosum̃an naulum̃an tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhav̈uran nəboŋ notosəsəloŋ hən nəvanuan gail lotovan hən aKristo. 30 AKristo timasyalyal səhor ginau; ginau a pan.”

31 Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit ꝑisi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ŋai. Atenan togəm len nəmav̈ iyalyal səhor natit ꝑisi. 32 Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsəloŋ həni be səkad avan ideh todələm nəsa tokele. 33 Be avan ideh todələm na-sor-ləboii-an san, isað səhoti ke aGot ekitin. 34 Husur atenan aGot tosəvati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen toðuer. 35 AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit ꝑisi len navəlan tia. 36 Avan ideh toriŋ nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətahun ðeriŋ nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabtab lan.

---

* **3:24:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20; Mal 3.1

4

AYesu mai atoƀtaSamaria

1 Beti naFarisi gail losəsəloŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan
lotosoƀur hən ləƀ̃egəm vi hai susur san gail, lusoƀur səhor siJon. 2 (Be
savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ŋai lugole.) 3 Nəboŋ
aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsəloŋ həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam
vi Kalili.* 4 Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

5 Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsan a Sikar, topat pəpadaŋ hən
nətan aJakop tolavi mai aJosef, anatun.† 6 Ikad naƀurhuwai siJakop ei.
Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyaran tobəlav, ebətah tarhəƀ̃urhuwai
enan. Natuƀlial bolai.

7 AtoƀtaSamaria sua egəm hən ƀevəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, "Lav
nəwai. Nemuni." 8 Ebətah səƀ̃on husur ahai susur san gail lovi lan navile
hən ləƀ̃eṽur nəhanian ideh. 9 Imagenan apəhaṽut isor vari ke, "Be gaiug
govi Ju, ginau novi toƀtaSamaria. Gous mab hən nəwai hən ginau?"
(Husur alat a Jutea ləsaƀ̃on mai alat a Samaria boŋ ideh).* 10 Ale aYesu
isor vari ke, "Gətaləboi naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, 'Lav
nəwai. Nemuni,' gətaus ginau həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai
gaiug."

11 Alitenan ikel maii ke, "Nasuƀ, gəsəkad naƀiliwai, nəhau eƀuer, ale
naƀurhuwai eg isareh masuṽ. Goləboi gəƀ̃evəvaut nəwai nəmauran enan
a be? 12 Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, aJakop a?
Bathut gai m̃au ilav naƀurhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatun gail
mai narivatəvat gail lomun lan."

13 AYesu isor vari, ike, "Nəvanuan p̃isi lotomun len nəwai egai, dereh
limaduh tətas. 14 Avil avan ideh tomun nəwai nəƀ̃ilav maii, asike imaduh
boŋ ideh. Be nəwai nəƀ̃ilavi maii ehum nabəko toṽuv vi məhat len nəlon,
tolav nəmauran vi sutuai maii." 15 Napəhaṽut ikel maii ke, "Nasuƀ,
lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəƀ̃imaduh boŋ ideh, asike
nəƀ̃egəm gegai hən navəvautan tətas am." 16 Ikel mai alitenan ke, "Givan
vakis asoam̃, məregəmai." 17 Apəhaṽut isor vari ke, "Nəsəkad asoagw
ideh." AYesu ikel maii ke, "Nəboŋ gotoke, 'Nəsəkad asoagw ideh,' gokitin;
18 husur gulah mai asoam̃ erim tia, ale ahaṽut gotokade gagai savi
asoam̃, gəsəlah maii. Nəsa gotomadhakele ekitin."

19 Apəhaṽut ike, "Nasuƀ, gaiug govi ahai kelkel ur. 20 Atəmanamit
ta sutuai lulotu len naṽehuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a
Jerusalem ŋai evi naut nalotuan." 21 AYesu isor vari ke, "Litegai, gaiug
gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən
mətƀ̃ilotu hən aTata len naṽehuh egai o len naut a Jerusalem. 22 Gamit
a Samaria mətsaləboi gai məttolotu həni; ginamito, namtulotu hən gai
namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len naJu gail. 23 Avil
namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləƀ̃ilotu
kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun, husur galit
lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito. 24 AGot savi nəvanuan

---

* **4:3:** Nəboŋ aYesu toləboii ke naFarisi lotosəsəloŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosoƀur, emətahun ləƀ̃iƀal maii ale eriŋ naut enan. † **4:5:** Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta sutuai, tovi natun aIsak tovi natun aApraham. * **4:9:** Luk 9.52-53; Ezr 4.1-5; Neh 4.1-2

tokad niben gotoləboi gə̃berisi, ao, ehum nanunun sua o nasuŋavŋavan gotodədas gə̃berisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun." 25 Apəhaṽut ikel maii ke, "Noləboii ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəboŋ ðegəmai dereh tikel ur natit p̃isi mai ginamito." 26 AYesu ikel maii ke, "Ginau en bogai notosor mai gaiug."

Ahai susur gail lotəlmam

27 Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhoṽut habat hən aYesu tosor mai apəhaṽut sua, avil galit ideh saus aliten ke, "Golaŋon nəsa?" o saus aYesu ke, "Gusor mabe mai alitegai?"

28 Beti napəhaṽut eriŋ naðiliwai san, etəlmam vi lan naðiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke, 29 "Mətegəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit p̃isi notogole. Mətunau ke aKristo, aGot totabtabuh lan a?" 30 Ŋa nəvanuan gail loriŋ naðiltivile, lotuðat van həni.

Nə̃bol p̃usan husur nəmatuan

31 Beti ahai susur gail lukele ke, "Hai p̃usan, gihan." 32 Be ikel mai galit ke, "Nukad nəhanian hagw gamit mətsaləboii." 33 Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, "Ase ilav nəhanian maii?" 34 AYesu ikel mai galit ke, "Nəhanian hagw evi hən nə̃bigol nalaŋonian sitenan tosəvat ginau hən nə̃bigol vurvur nauman san. 35 Mətukad nasoran sua toke, 'Nahəbati tivat beti nəmatuan,' be mətesəŋav hən namətamito, mətekəta ris nəmarireu hən nawit tomasmas, toutaut hən nəmatuan tia. 36 Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgovi, gai etuðat lav nap̃urp̃uran san, ale esəsəgov hən nawit m̃os nəmauran vi sutuai.‡ Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arðehəhaṽur ðonðon. 37 Husur nasoran egai ekitin toke, 'Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosəgov tomatu.' 38 Nosəvat gamit hən mətə̃besəgov ðonðon hən nəsa mətsaum m̃osi. Galevis am loum idaŋ m̃osi. Be gamit mətohusur galito ale mətopul hən nəmatuan."

39 Alat a Samaria isoður len naðiltivile a Sikar loriŋ nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepəhaṽut toke, "Ikel mai ginau hən natit p̃isi notogole." 40 Beti nəboŋ alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən ðitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmariboŋ eru. 41 Ale husur nasoruan san, isoður am lukad nadəlomian. 42 Beti lukel mai napəhaṽut ke, "Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəloŋ həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan."

AYesu igol anatun nəvanuan nauman sekiŋ imaur

43 Nəboŋ nəmariboŋ toru togam gole, aYesu eriŋ naut enan, evi Kalili. 44 AYesu m̃au ikel koti ke, "Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənauan salito."* 45 Imagenan, nəboŋ aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaṽur həni husur loris natit p̃isi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

46 Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad aðiltivanuan sua toum sekiŋ, anatun ulum̃an

‡ **4:36:** Len naves egai, nawit tomatu evi nəvanuan toutaut hən ðesəsəloŋ hən nasoruan siGot, toutaut hən ðikad nadəlomian lan. * **4:44:** Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23 * **4:46:** Jon 2.1-11

tomə̃sah, topat len nə̃mel len naut a Kapernaum. 47 Nə̃boŋ atenan
tosə̃səloŋ hə̃n aYesu togə̃m a Jutea və̃bar naut a Kalili, ivan hə̃ni. Eŋiri
hə̃n ƀegə̃m vi lan naut a Kapernaum, gol anatun timaur husur pə̃padaŋ
timat. 48 Ŋa aYesu ikel maii ke, “Asike mə̃tƀeris namerikel gail o natit
mə̃tƀimaŋmaŋ lan, asike mə̃tukad nadə̃lomian!” 49 Aƀiltivanuan toum
sekiŋ eŋiri tə̃tas ke, “Nasuƀ, asike gə̃ƀegə̃m gagai, dereh anatugw timat!”
50 AYesu isor vari ke, “Givan, anatum̃ imaur.” Edə̃lom nə̃sa aYesu tokel
maii, ale ivan.
51 Len nə̃yaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke,
“Anatum̃ imaur tia!” 52 Eus galit ke, “Elə̃ŋon ivoi len namityal sa?” Beti
lusor vari ke, “Napudan san inoŋ nino len namityal tosua ut mə̃dau.”§
53 Beti atata inau sə̃hoti ke, len namityal enan ŋai aYesu ike, “Anatum̃
imaur.” Ale gai mai galit p̃isi lotosuh lohoim san, logə̃m vi vanuan
nadə̃lomian. 54 AYesu evi Jutea tə̃lmam vi Kalili və̃ha-ru, ale egai evi
namerikel na-və̃ha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nə̃wai a Petsata

1 Husur nə̃boŋ enan, aYesu evi mə̃hat vi Jerusalem van hə̃n nə̃hanan sua
seJu gail. 2 Ale len naut a Jerusalem, pə̃padaŋ hə̃n nametlə̃kau lotokisi hə̃n
Nametlə̃kau Nasipsip, ikad naƀiltiƀurhuwai lilos tokad navə̃rada torim
todar visi, nahə̃san Petsata* len nasoruan seIpru gail. 3-4 Nə̃vanuan isoƀur
lotomə̃sah lupat pipivə̃rada galenan, ametƀesw gail, galevis narielit togau
mai galevis nahudhubelit tomat.† 5 Ikad esua topat ei tomə̃sah len
nasihau tovi 38 tia. 6 AYesu eris atenan topat ei, elə̃boii ke tomə̃sah tobə̃lav
tia, ale eusi ke, “Golə̃ŋon ke gimaur a?” 7 Aten tomə̃sah isor vari ke,
“Nasuƀ, nə̃sə̃kad avan ideh tovi tarhə̃t sagw hə̃n nə̃ƀevi lan nə̃wai nə̃boŋ
toŋaluŋalw. Nə̃boŋ notohisi hə̃n nə̃ƀevi pan lan, avan tile am akis ibar
nə̃wai a m̃o, beti ginau.” 8 AYesu ikel mai ke, “Gile mə̃hat, gebul hə̃n
nə̃bateh sam̃, pati, ale yar van.” 9 Və̃ha-sua ŋai aten imaur. Ipat nə̃bateh
san ale iyaryar van, avil nə̃boŋ enan evi nə̃Sappat. 10 Imaienan, alat lotoil
a m̃o hə̃n naJu gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Damə̃ŋ nə̃Sappat bogai!
Nə̃boŋ gotopat nə̃mel sam̃, goƀur kotov nalo tokai tas nauman!”* 11 Isor
var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nə̃mel sam̃, yar
van.’ ” 12 Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hə̃n gə̃ƀigol maien hə̃ni?” 13 Avil
aten tomaur salə̃boii, husur aYesu ivan və̃masig len naluṽoh len naut
enan.
14 Len namityal tovan, aYesu isaƀ atenan len naholə̃vat todar vis naim
siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nə̃saan am hə̃n
asike natideh tosa sə̃hor ta m̃o ƀevisi hə̃n gaiug.” 15 Beti naulum̃an
ia kel mai alat lotoil a m̃o hə̃n naJu gail ke aYesu boh togole tomaur.
16 Imaienan lotuƀat mə̃das bun aYesu sil togol natgalenan len nə̃Sappat.
17 Be aYesu isor var galit ke, “ATə̃magw eumum van və̃bar gagai, ale ginau
tu noum van.” 18 Imaienan, alat lotoil a m̃o hə̃n naJu gail ludas p̃isal am

§ **4:52:** Len nasoruan ta Kris ike namityal tomə̃levru husur len nalennə̃yal sua ikad nə̃haua tomə̃levtes len nadudulan ale tomə̃levtes am len naut mə̃dau. * **5:2:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke Betesta. † **5:3-4:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hə̃n nategai: Lupat vir nə̃wai ƀiŋaluŋalw, 4 husur aŋel siNasuƀ egə̃m len nə̃boŋ galevis, ebul hə̃n nə̃wai, ale nə̃vanuan tovi lan nə̃wai metə̃kav, dereh timaur. * **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

hən ləb̃igole ðimat. Savi husur toƀur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSappat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toƥitƥitov̌ mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

19 Ŋa aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas ðigol natideh səb̃on, eləboi ðigol ŋa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole. 20 Husur aTəman eləmas bun aNatun ale ev̌usani hən natit ƥisi gai togole, ale dereh tev̌usani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən mətb̃imaŋmaŋ lan. 21 Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai tolәŋon ðilavi maii. 22 Husur aTata səsab̃ səhoti ke avan ideh ðipanis, aoa eriŋi len aNatun hən ðisaƀ səhoti ke nəvanuan gail ləb̃ipanis, 23 hən nəvanuan ƥisi ləb̃eputsan aNatun len nənauan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəb̃eputsan aNatun len nənauan sam̃, gəsaputsan aTata tosəvati len nənauan sam̃.

24 “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan sagw, tokad nadəlomian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eƀis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran. 25 Kitin nokitin mai gamito, len nəboŋ ƀegəmai, hun nəboŋ togəm tia, dereh alat lotomat lesəsəloŋ hən nadoldol siNatun aGot, ale alat lotosəsəloŋ həni, dereh likad nəmauran. 26 Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai eriŋi len aNatun am hən ƀevi nəkadun nəmauran. 27 Ale eriŋ nədaŋan len navəlan hən ðikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan. 28 Samtiƥaŋ len natgalenan, husur ikad nəboŋ togəmai hən alat lotomat len naƀur nəmatan salito ləb̃esəsəloŋ hən nadolon aNatun aGot, 29 ale dereh lile məhat dan naƀur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləb̃imaur tətas. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləb̃esəsəloŋ ləboi nəpanismen salito.*

30 “Ginau nodədas nəb̃igol natideh len ginau səb̃ogw. Nopəpehun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale napəpehwan sagw inor husur nəsagole husur nalәŋonian sagw, be nugole husur nalәŋonian sitenan tosəvat ginau.”

Na-kel-koti-an husur aYesu

31 AYesu isor am mai naJu gail ke, “Ginau səb̃ogw ŋai nətasor ləboi ginau, nasoruan sagw asike takitin. 32 Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale nolәboii ke na-sor-ləboii-an san husur ginau ekitin. 33 Mətosəvat galevis tia van hən aJon, ale gai ikel ur nakitinan.* 34 Be nəsariŋ gat nəlogw len na-sor-vi-tarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ŋai hən mətb̃imakuv dan nəsaan samito. 35 AJon ehum nam̃ial topaŋ, tom̃ial. Ale gamit mətulekis hən mətb̃itoh kəkereh len nam̃ial san, hən mətb̃ehəhav̌ur. 36 AJon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosəhor esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hən nəb̃igol ƥis gail, natgalenan notogole, lov̌usan nakitinan husur ginau, ke aTata tosəvat ginau. 37 Ale aTata tosəvat ginau, gai isor ləboi ginau. Gamit mətsasəsəloŋ hən nadolon, mətsakəta ləboi gai tomabe. 38 Ale nasoruan san səpat savoi len nəlomito husur mətsadəlom ginau, ginau boh, aTata tosəvat ginau gəmai. 39 Mətudoŋdoŋ nəmauran vi

* **5:29:** Dan 12.2 * **5:33:** Jon 1.19-27, 3.22-30

sutuai len natosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be natosian galenan lukel nakitinan husur ginau! 40 Wake mətsaləŋon mətb̃egəm hən ginau hən mətb̃ikad nəmauran enan.

41 “Nəboŋ məttosal suh ginau, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau 42 husur noləboi mətsaləmas bun aGot len nəlomito. 43 Ginau nogəm len nahəsan aTəmagw ale mətomətahun ginau, mətsahəhaṽur hən ginau. Be naut kəmas avan ideh am ðegəm len nahəsan gabag ŋai, dereh mitidam̃ həni, mətehəhaṽur həni. 44 Imabe mətodədas mətb̃edəlom ginau? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətomətahun nə-sal-suhi-an togəm len gai tovi aGot səb̃on ŋai. 45 Samtinau ke evi ginau nəb̃ikel kot nəsaban samito van hən aTəmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua ðigole, gai nəlomit todaŋ lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nəsaban samito.‡ 46 Avil məttadəlom aMoses tia, məttadəlom ginau tia bathut gai m̃au itos husur ginau. 47 Be asike mətb̃edəlom nəsa gai totosi husur ginau, mitimabe hən mətb̃edəlom nəsa notokele?”

6

AYesu evəŋan alat lotovi 5,000
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

1 Husur nəboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət naðiltiwai lotokisi hən Naðiltiwai Kalili mai lotokisi hən a Tiperias am. 2 Naðiltiluṽoh lohushusuri bathut ke lotokətkəta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsah. 3 Ale aYesu etəṽehuh vi lan naṽehuh, ebətah mai ahai susur san gail ei. 4 Nəboŋ hən nəPasova tovi nəhanan seJu gail, egəm pəpadaŋ.

5 Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluṽoh lotogəm həni, eus aFilip ke, “Dateṽur nabəta a be hən alateg ləb̃ihani?” 6 AYesu eṗus kitev nənauan seFilip maienan hən ðebunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsa ðigole ta bogai. 7 Ale aFilip isor vari ke, “Naṗurṗuran hən nahəbati tomələvtor saləboi ðeṽur nabəta tonor hən galit ṽisusua ðihan kəkereh həni.”* 8 Ale ahai susur sua san, aAdru, aṽan aSimon Pita isor mai aYesu ke, 9 “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len naðiltiluṽoh tomaiegai.”†

10 Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nəvanuan gail lebətah.” Ŋa nauluṁan gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobaŋ liol. 11 Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ tosipa vi təban aGot tonoŋ, epəpehuni mai alat lotobətah. Igol tomaienan am hən naieh. Galit p̃isi luhan husur nalәŋonian salito vəhanukub. 12 Nəboŋ lotohanukub tonoŋ, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.” 13 Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali tosuh kəmas!

---

‡ **5:45:** Nəboŋ tosor husur aMoses, isor husur naloðulat torim aMoses totosi lotovi naloðulat metəkav torim len nasoruan siGot. * **6:7:** Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200. Natenarius evi naṗurṗuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua, ale natenarius tovi 200 evi naṗurṗuran hən nəmariboŋ tovi 200 o pəpadaŋ hən nahəbati tomələvtor. † **6:9:** Namisurhut nəpali ikad nəhavhəte ale lotuh dədasi hən ləb̃ikad nəflaua hən ləb̃eum hən nabəta lan.

14 Nəboŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai
kelkel ur kitin bogai ðegəm vi lan navile a pan!”‡
15 Bathut aYesu eləboii len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləb̃igol
ðegəm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan naṽehuh hən ðitoh səb̃on.

AYesu iyar len nəwai
(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

16 Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan
naðiltiwai. 17 Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van
hən galit sal, ale lusah len naðot, gam tukot vi Kapernaum. 18 Sədareh
nəlan eṽuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus. 19 Nəboŋ lotovarus
van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len naðonit nəwai,
togəm pəpadaŋ hən naðot, ale lomətahw. 20 Be aYesu ikai van hən galito
ke, “Ginau bogai, samtemətahw!” 21 Imagenan lohəhaṽur hən ðisah len
naðot ale isah lan. Vəha-sua ŋai naðot ivahut len naut lotovi lan.
22 Pelan han naluṽoh lotosuh tarhəwai, ludoŋ aYesu, lunau səhoti ke
ikad naðot tosua ŋai ei. Loləboii ke aYesu səsah len naðot mai ahai susur
san gail, be luvan səb̃olit ŋai. 23 Beti naðot galevis logəm len naut a
Tiperias, luvahut pəpadaŋ hən naut Nasuð tosipa hən nabəta lan, naut
naluṽoh lotohan bəta lan. 24 Nəboŋ naluṽoh lotoris ləboii ke aYesu satoh
ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluṽoh lusah len naðot galenan, lovi
Kapernaum hən ləb̃idoŋ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

25 Nəboŋ nəvanuan galenan lotosað aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi
ke, “Hai p̃usan, gubar naut egai ŋais?” 26 AYesu isor var galit ke, “Kitin,
nokitin mai gamit ke mətsadoŋ ginau husur məttoris ləboi namerikel gail,
be mətudoŋ ginau ŋai husur mətuhanukub hən nabəta. 27 Samteum m̃os
nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pahsago. Ao, məteum m̃os nəhanian topat
vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh ðeviol
həni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən ðeum san
m̃os ðeviol hən nəmauran enan.” 28 Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail
hən datðigol nagolean aGot tolənjoni?” 29 AYesu isor var galit ke, “AGot
eləŋon ke mitigol nategai ke: mətериŋ nəlomit len atenan aGot tosəvati.”
30 Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hən namtðerisi hən
namtðedəlom gaiug. Dereh gigol nəsa? 31 Atəmadat ta sutuai luhan
nəmanna len naut masmas hum aMoses totosi ke, ‘Eviol hən nabəta togəm
len nəmav mai galito hən ləb̃ihani.’ ”* 32 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin,
nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəmav mai
gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəmav mai
gamito. 33 Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəmav, eviol
hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan.”
34 Imaienan lukel maii ke, “Nasuð, geviol tabtab hən nabəta enan mai
ginamito.”
35 AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh
ðegəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh ðeriŋ nəlon len ginau,
asike, asike imaduh boŋ ideh. 36 Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris
ginau, mətsariŋ nəlomit len ginau sal. 37 Avil alat aTəmagw toviol hən galit

‡ **6:14:** AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur suṁan gai ðegəm hən alat a Israel boŋ ideh. Deu 18.15-19
* **6:31:** Exo 16.4, 15; Psa 78.24

mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike
nomətahuni. 38 Husur nəsagəm len nəmav hən nəb̃igol nəsa notoləŋoni.
Ao, nogəm hən nəb̃igol husur nalәŋonian siGot tosəvat ginau m̃osi. 39 Ale
nalәŋonian san imaiegai ke: galit p̃isi gai toviol hən galito mai ginau hən
ləb̃evi esagw, salimasig, be len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh
nigol lile məhat. 40 Husur nalәŋonian seTəmagw imaiegai ke: galit p̃isi
lotoris aNatun, lotoriŋ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale
dereh nigol lile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan."
41 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, naJu gail lukoblen husuri bathut
toke, "Novi nabəta togəm len nəmav," 42 ale luke, "Ategai savi aYesu,
anatun aJosef ŋa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len
nəmav?" 43 AYesu isor var galit ke, "Samtikoblen mai gamit gabag.
Mitinoŋ. 44 Ikad naf̃isal tosua ŋai hən avan ideh ðeləboi ðegəm hən ginau.
Nəboŋ aTəmagw tosəvat ginau ðeliv avan enan, eləboi ðegəm hən ginau,
ale dereh nigol tile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan. 45 Len
natosian sihai kelkel ur gail ike, 'Ale aGot dereh tevi hai p̃usan salit p̃isi,'
ŋa nəvanuan p̃isi lotosəsəloŋ husur aTata, lotosəsəloŋ ləboi nəsa tokele,
galit logəm hən ginau.* 46 (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan
togəm len aGot, atenan ŋai eris aTata.) 47 Kitin, nokitin mai gamit ke, avan
ideh toriŋ nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai. 48 Ginau novi
nabəta hən nəmauran.§ 49 Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut
toðəb̃esw, be naut kəmas natenan, lumat p̃isi. 50 Egai evi nabəta togəm
len nəmav hən avan ideh ðihani, asike imat. 51 Ginau səb̃ogw ŋai novi
nabəta nəmauran togəm len nəmav. Avan ideh ðihan nabəta egai, dereh
tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəb̃eviol həni evi nibegw; dereh
neviol həni m̃os nəmauran silat navile a pan."
52 Beti naJu gail lov̄itv̄ituh mai galit gabag, luke, "Ategai teviol mab
hən niben mai gidato hən datðihani?" 53 Imaienan aYesu ikel mai galit
ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mətb̃ihan niben aNatun Nəvanuan,
asike mətb̃emun nəda han, mətukad nəmauran kitin mabe? Mətsəkade len
gamit gabag. 54 Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw,
atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan
dereh nigol tile məhat dan nəmatan. 55 Husur nibegw evi nəhanian kitin,
nəda hagw evi nate namunian kitin. 56 Imaienan, avan ideh tohanhan
nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh
tin len gai. 57 ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginau, ale bathut
aTəmagw, ginau nutoh, nukad nəmauran. Len nav̄ide tomaienan, avan
ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nəmauran.
58 Ginau novi nabəta togəm len nəmav, be nabəta egai sasum̃an nəmanna
atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh
tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai."
59 AYesu ikel natgalenan nəboŋ top̃usan len naim naðonðonan a
Kapernaum.

Ahai susur isoður lugam dan aYesu

60 Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, luke,
"Naf̃usanan enan idaŋ habat. Ase eləboi ðesəsəloŋ səhoti?" 61 AYesu

* **6:45:** Isa 54.13 § **6:48:** Nəboŋ aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datðihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

eləboii len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan, ale
ikel mai galit ke, “Nateg eməɗas nadəlomian samito a? 62 Bimagenan,
imabe len gamito mətb̃eris aNatun Nəvanuan ɓetəlmam vi məhat?
Mətedəlomi beti a? 63 ANunun aGot ŋai eləboi ɓeviol hən nəmauran kitin
mai nəvanuan. Nədaŋan sinəvanuan edəɗas ɓigol natideh. Nasoruan
notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai
nəvanuan. 64 Avil gamit galevis mətsəkad nadəlomian len ginau.” (AYesu
ekəmaienan husur len natuɓatan eləboi alat lotokad nadəlomian lan, ale
eləboi nəvanuan sua ɓeriŋi len navəlan aenemi san gail.) 65 Beti aYesu
ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi ɓegəm hən
ginau len gai səb̃on. ATata ŋai eləboi ɓigol nəvanuan ɓikad nadəlomian hən
ɓegəmai.”

66 Husur tokəmaienan, ahai susur san isoɓur lupair dani, ləsahusuri am.
67 Ŋa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan
a?” 68 ASimon Pita isor vari ke, “Nasuɓ, namtivan hən ase? Gaiug
səb̃omm̃ ŋai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai. 69 Namtoriŋ
nəlonamito len gaiug, namtoləboii tia ke gaiug govi siGot səb̃on gotogəm
mm̃osi.”* 70 Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12,
be gamit sua evi natəmat.”

71 Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aJutas, anatun aSimon Iskariot, husur
aJutas, esua len lotovi 12, dereh teriŋi len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

1 Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran
len naut a Jutea husur alat lotoil a mm̃o hən naJu gail ludoŋdoŋi hən ləb̃igol
ɓimat. 2 Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadaŋ. Evi
nəhanan sua seJu gail.* 3 Beti aṽan aYesu matmat gail lusor maii ke,
“Geriŋ naut enan vi Jutea hən ahai susur samm̃ gail ləb̃eris natit gotogol
gail. 4 Avan ideh toke ɓetibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai!
Gəb̃igol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan p̃isi len navile a
pan hən ləb̃eləboi gaiug!” 5 Lokəmaienan husur aṽan gail am ləsəkad
nadəlomian lan.

6 Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm
sal. Be samito, namityal p̃isi inor ŋai. 7 Nəvanuan sinavile a pan gail
lodəɗas ləb̃emətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur
nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa. 8 Mətevi lan nəhanan ea. Ginau
asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.”
9 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, itoh a Kalili ŋai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

10 Be nəboŋ aṽan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonoŋ, gai
am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah. 11 Beti
len Nəhanan, alat lotoil a mm̃o hən naJu gail, ludoŋdoŋi, lous kitevi ke,
“Atenan itoh a be? Gai be?” 12 Len naluṽoh nəvanuan isoɓur lusor lahlah
husuri. Galevis luke, “Evi naulum̃an sua tovoi masuṽ.” Galevis am luke,

* **6:69:** Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 * **7:2:** Lev 23.34-36; Deu 16.13. Nəhanan hən Nəpasvaləval evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

“Ao, egəras nəvanuan gail.” 13 Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon
nəvanuan gail, husur lomətahw len naJu gail lotoil a mõo.
14 Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan
naim siGot, ale etuƀat p̃usan. 15 Beti naJu gail lotoil a mõo, lotosəsəloŋ həni,
lup̃aŋ, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad
namitisau top̃usan həni maii. Imabe?”
16 Imaienan aYesu isor var galit ke, “Nap̃usanan sagw savi esagw. Ao,
atenan tosəvat ginau evi nəkadhut nap̃usanan sagw. 17 Avan ideh toke
ƀigol nələŋonian siGot, dereh teləboii ke nap̃usanan sagw egəm len aGot
o evi esagw səƀ̃ogw. 18 Nəvanuan tosor len nələboian san səƀ̃on, eləŋon ke
tipatpat gai məhat. Avil gai tolaŋon ke teputsan nahəsan atenan tosəvati,
gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan. 19 Savi aMoses tolav nalo mai gamito
a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas p̃isal hən mətƀ̃igol nəƀ̃imat sil nəsa?”
20 Naluṽoh lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas p̃isal hən
ƀigol gəƀ̃imat?” 21 AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len
nəSappat, nugol naulumãn imaur, ale nəvanuan p̃isi losəhoṽut sil notogole
len nəSappat.* 22 Be gamit am mətoum len nəSappat nəboŋ məttotiv dalus
natətai ulumãn husur nalo siMoses. (Be naṽide hən na-tiv-dalusi-an savi
siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aApraham.)* 23 Mətotiv dalus natətai
ulumãn len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətugole hən asike
mətƀ̃eƀur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mətƀ̃imagenan, imabe
mətutaƀ̃ulol bulos ginau nəboŋ notogol naulumãn kavkav tomaur len
nəSappat?* 24 Sagenənoṽ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluṽi-an mai nə-
nau-suluṽi-an samit ŋai. Mitimasnənoṽ həni mai natit tonor, tokitin ŋai.”

AYesu evi aKristo a?

25 Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke,
“Savi atenan lotoke ləƀ̃igole ƀimat a? 26 Be məteris! Gai boh tosorsor len
nəhon nəvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nəvanuan na-il-a-mõo-
an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKristo, aGot totabtabuh lan a? 27 Avil
datoləboi naut atenan togəm lan. Be nəboŋ aKristo ƀegəmai, asike ikad
avan ideh ƀeləboi naut togəm lan.”
28 Ŋa aYesu, top̃usan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke,
“Mətunau ke mətoləboi ginau a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan
a? Savi len ginau gabag ŋai notogəmai. Be atenan tosəvat ginau, ekitin.
Gamit mətsaləboii, 29 be ginau noləboii, husur nogəm təban, gai esəvat
ginau.”
30 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, alat lotoil a mõo lohisi soƀuer hən
ləƀ̃itah gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal. 31 Avil
isoƀur len naluṽoh loriŋ nəlolit lan. Luke, “Nəboŋ aKristo ƀegəmai, asike
igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”
32 Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natgalenan naluṽoh lotosor
lahlah həni husur aYesu, galit mai aƀiltihai tutumav gail losəvat alat
lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləƀ̃itah gati. 33 Ŋa aYesu ike, “Dereh
nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat

* **7:21:** Jon 5.1-18 * **7:22:** Gen 17.10-13; Lev 12.3 † **7:23:** Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmariboŋ tomələvtor husur nəpasian san. * **7:23:** Jon 5.8-9

ginau. 34 Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusab̃ ginau, ale mətsaləboi
mətb̃egəm vi lan naut nəb̃evi lan."
35 Beti alat lotoil a m̃o hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, "Ategai
tiyar vi be hən asike datƀisaƀi? Hum ma ƀivan hən naJu gail lototoh len
naut tiltile seuleKris hən ƀep̃usan mai alat a Kris a? 36 Nəboŋ toke, 'Dereh
mitidoŋ ginau be asike mətusab̃ ginau,' ale 'Mətsaləboi mətb̃egəm hən naut
nəb̃evi lan,' namilen evi nəsa?"

Nap̃usanan husur aNunun aGot

37 Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboŋ totibau
han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, "Avan ideh ƀimaduh, tegəm hən ginau!*
38 Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot
tokele ke, 'Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.' "*
39 (Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriŋ nəlolit len
aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu
sal hən nəyalyalan san ƀip̃arp̃ar.)

Nənauan tiltile husur aYesu

40 Galevis len naluṽoh lotosəsəloŋ hən nasoruan san, lusor təvah ke,
"Ategai bogai ahai kelkel ur kitin." 41 Galevis luke, "AKristo bogai, aGot
totabtabuh lan." Ris galevis am lotoke, "Eniŋan? AKristo asike egəm a
Kalili a? 42 Be natosian siGot ike aKristo dereh tegəm len nəpasusan siTevit
ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiŋ. Imaienan o
səmaienan a?"* 43 Ŋa naluṽoh loṽitṽituh, lopəpehw husur aYesu. 44 Ale
galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.
45 Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən aƀiltihai
tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, "Imabe mətsətah gati
gəmai?" 46 Alatenan lusor var galit ke, "Aoa, namtsasəsəloŋ hən avan ideh
sasor sum̃an atenan boŋ ideh." 47 Ŋa naFarisi gail lusor viles alatenan
ke, "Imabe? Gai egəras gamit am a? 48 Mitinau nategai ke: len ginamit
namttoil a m̃o mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriŋ nəlon
lan m̃au a? Eƀuer kaskasi! 49 Naluṽoh loriŋ nəlolit lan, be ləsaləboi
natideh, lotətan hən nalo. Nasemalean tipat len galito!"
50 Ikad naFarisi sua, nahəsan aNikotemus, togəm hol mai aYesu a m̃o,
ale ike,* 51 "Asike datƀikot hən avan ideh hən datƀisaƀ nəsa gai togole,
sanor len nalo sidato hən datƀeriŋi hən ƀipanis." 52 NaFarisi gail lusor
vilesi ke, "Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia ṽuruŋ kitevi
len natosian siGot. Dereh gisaƀi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a
Kalili boŋ ideh!"

[Naloƀulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53–8.11.]

53 Ale lopəpehw, luvahim gail.

8

Napəhaṽut togol naitian toƀur kotov nəlahan

1 Be aYesu evi lan Naṽehuh Oliv. 2 Ale nəboŋ naut tolan evi lan
naholəvat todar vis naim siGot tətas. Sədareh nəvanuan gail logəm həni,
ale ebətah, ep̃usan. 3 Ahai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail losəhar
apəhaṽut sua lotosaƀi len naitian toƀur kotov nəlahan. Lugol eil len

* **7:37:** Lev 23.36 * **7:38:** Eze 47.1; Zec 14.8 * **7:42:** 2Sam 7.12; Mic 5.2 * **7:50:** Jon 3.1-2

nəhon naluṽoh. 4 Lukel mai aYesu ke, “Hai p̃usan, alitegai, namtusaƀi len naitian toƀur kotov nəlahan. 5 Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datƀetubun alatpəhaṽut lotosum̃an alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?”* 6 (Lokəmaienan hən ləƀ̃igol aYesu ƀekəkos len nasoruan san hən ləƀ̃ikot həni.) Be aYesu ebətah, iƀetƀet, itos len tan hən nəŋarhuvəlan. 7 Lous taltal hən ƀisor var galito, ale eil vi məhat, ike, “Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuṽi a m̃o.” 8 Beti ebətah tətas, iƀetƀet, tos len tan. 9 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lotuƀat van, alat lotovi haṽut loil a m̃o. Ale aYesu itoh səƀ̃on mai alitenan. 10 Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəƀ̃ipanis a?” 11 Ike, “Naut ido hən galito Nasuƀ.” Ale aYesu ike, “Ginau am nəsake gəƀ̃ipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaan am.”

AYesu, nam̃ial hən navile a pan

12 AYesu isor mai nəvanuan gail tətas am, ike, “Ginau novi nam̃ial hən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmargobut, avil dereh tikad nam̃ial hən nəmauran.”* 13 Ŋa naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səƀ̃om̃ ŋai gotokele, na-kel-koti-an sam̃ savi natideh len nakotan, ehum sakitin.” 14 AYesu isor var galit ke, “Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mətsaləboi naut notogəm lan, mətsaləboi naut notovi lan. 15 Mətonənoṽ husur naləboian sinəvanuan ŋai, ginau nəsanənoṽ hən avan ideh mai nəsa nəvanuan gail lotoləboii. 16 Nəƀ̃enənoṽ, na-nənoṽ-həni-an sagw inor, husur savi ginau səƀ̃ogw notogole, be nugole mai atenan tosəvat ginau, nonənoṽ husur nəsa aTata tokele. 17 Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinəvanuan eru arƀep̃itoṽ, nakotan isaƀi ke evi kitinan. 18 Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosəvat ginau.”

19 Imaienan lotuƀat usi ke, “ATəmam̃ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke mətsaləboi ginau, mətsaləboi aTəmagw. Məttaləboi ginau, məttaləboi aTəmagw am.” 20 AYesu ekəmaienan pəpadaŋ hən nabokis hən nəvat nəboŋ top̃usan len naholəvat todar vis naim siGot. Avan ideh sətah gati husur namityal san sagəm sal.

AYesu sagəm len navile eg a pan

21 Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tətas, ike, “Gagai noriŋ gamito, nuvan, ale dereh mətekəta kitev ginau van, ale mitimat len nəsaan samito. Naut notovi lan, mətodədas mətƀ̃egəm həni boŋ ideh.” 22 Imaienan naJu gail lotoil a m̃o lusor mai galit gabag ke, “Nəboŋ ategai toke, ‘Naut notovi lan, mətodədas mətƀ̃egəm həni boŋ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?” 23 Ris aYesu toke, “Gamito, mətovi alat a pan, ginau novi auleməhat. Gamit hən navile eg a pan; ginau savi hən navile eg a pan. 24 Imaienan nuke dereh mitimat len nəsaan samito. Husur asike mətƀ̃edələomi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nəsaan samito.”* 25 Ŋa lous taltal həni ke, “Be gaiug ase?”

* **8:5:** Lev 20.10; Deu 22.22-24 * **8:12:** Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5 * **8:24:** Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahəsan ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau nəƀevi ginau.

Ale aYesu isor var galit ke, “Sum̃an notokele a m̃o tia. 26 Nukad natit
isoƀur hən nəƀ̃ikele husur gamito, hən nəƀ̃isaƀ səhoti hən mətƀ̃ipanis, be
nəboŋ notosor mai alat hən navile a pan, nosəsəloŋ hən atenan tosəvat
ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nəsa ŋai atenan tokele.” 27 Be ləsaləboi
sal ke aYesu tosor husur aTəman. 28 Ŋa aYesu isor mai galit tətas am ke,
“Nəboŋ mətƀ̃evus aNatun Nəvanuan vi məhat, dereh mətelәboii ke novi
ginau notovi ginau. Ale len ginau səƀ̃ogw nəsagol natideh, avil nukel nəsa
ŋai aTəmagw toƥusan həni mai ginau. 29 Ale atenan tosəvat ginau itoh mai
ginau; sariŋ gaƀulan ginau. Bathut nugol tabtab hən nəsa gai tohəhaṽur
həni.” 30 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəvanuan isoƀur loriŋ nəlolit
lan.

Anatun aAphraham gail mai anatun aSetan gail

31 Beti aYesu isor mai naJu gail lotoriŋ nəlolit lan ke, “Mətƀ̃igol husur
naƥusanan sagw, mətovi ahai susur sagw kitin, 32 ale dereh mətelәboi
nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nəmakuvan, asike mətovi
slev am.” 33 Lusor vari ke, “Namtovi nəpasusan siAphraham, namtsavi
slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, ‘dereh mitikad nəmakuvan, asike
mətovi slev am?’ ”* 34 AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit
ke, avan ideh togol nəsaan evi slev sisaan. 35 Naslev savi nəbathudud ideh
simasta hən naim, naut kəmas totoh mai galito. Avil anatun ulum̃an
amasta evi bathudud sua vi sutuai. 36 Imaienan, aNatun aGot ƀigol asike
mətƀ̃evi slev am, dereh mitikad nəmakuvan tokitin. 37 Noləboii ke mətovi
nəpasusan siApraham gail, be mətoum kitev naƥisal hən mətƀ̃igol nəƀ̃imat
husur nasoruan sagw sagol natideh len nəlomito. 38 Ginau nusor husur
natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mətugol nəsa məttosəsəloŋ
hən atəmamit m̃au tokele.”

39 Lusor təvah ke, “Atəmanamito aApraham!” AYesu ikel mai galit ke,
“Məttavi anatun aApraham gail, məttagol husur nəsa aApraham togole.
40 Nukel nakitinan tia notosəsəloŋ hən aGot tokele, be gagai mətudas ƥisal
hən mətƀ̃igol nəƀ̃imat. Apraham sagol natideh tomaienan. 41 Gamit
mətugol natit atəmamito togol gail.”

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai naƥisal. Namtukad aTəmanamit
esua ŋai, aGot.” 42 AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito,
məttaləmas bun ginau husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len
ginau ŋai notogəmai, be gai esəvat ginau. 43 Imabe mətsaləboi səhot
nasoran sagw? Husur mətsaləboi mətƀ̃esəsəloŋ husur nasoruan sagw.
44 Husur mətovi anatun atəmamit tovi təmat. Mətuke mitigol husur nəsa
gai tolәŋoni. Atenan igolgol nəvanuan lumat len natuƀatan hən navile a
pan van van sal. Gai emətahun nakitinan husur nakitinan eƀuer lan.
Nəboŋ tosor liblibоŋ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan
naliblibоŋan mai nəkadun naliblibоŋan. 45 Imagenan, nəboŋ notokel
nakitinan, mətsadələm nəsa notokele. 46 Gamit ta be eləboi ƀikel vəhoti ke
notokad nəsaan? Ale nəƀ̃ikel nakitinan, imabe mətsadələm nəsa notokele?
47 Avan tovi siGot esəsəloŋ səhot nasoruan san. Be gamito, mətsavi siGot.
Husur enan mətsasəsəloŋ səhot nasoruan san.”

48 NaJu gail lotosəsəloŋ həni lusor vari ke, “Namtukel səhot gaiug nəboŋ
namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat

* **8:33:** Mat 3.9; Luk 3.8

sua!” 49 Ris aYesu toke, “Ao, nəsəkad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsan
aTəmagw, noputsani len nənauan sagw. Be gamito, mətomədas nahəsagw
hum notovi ut kəmas. 50 Ginau nəsadoŋ nəyalyalan mõos ginau gabag, be
ikad atesua toləŋon ke nahəsagw tiyalyal. Gai dereh tepəpehun navoian
dan nəsaan. 51 Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nəsa
notokele, asike imat vi sutuai.”

52 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, naJu gail lusor təvah ke, “Gagai
namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel
ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh
togol husur nəsa notokele, asike esəsəloŋ hən nabus nəmatan vi sutuai.’
53 Gunau ke gotoyalyal səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai
kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?” 54 AYesu isor var galit
ke, “Nətaputsan nahəsagw gabag, nəyalyalan enan asike tavi natideh. Be
atenan toputsan ginau evi aTəmagw, məttosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot
sinamit bolai.’ 55 Avil mətsaləboii, be ginau noləboii. Nətakele ke nəsaləboii,
nətavi nəvanuan naliblibonan sumãn gamito. Wake noləboi gai ale nugol
husur nəsa tokele. 56 Atəmamit aApraham ehəhavur hən ðekəta vi mõo hən
nəboŋ sagw, erisi, ale ikemkem.” 57 Beti naJu gail luke, “Nədam̃ ham̃ səbar
50 sal. Goris mab hən aApraham?” 58 AYesu isor var galit ke, “Kitin,
nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi
ginau.”* 59 Nəboŋ tokəmaienan, lotətariv vat gail hən ləb̃etubuni, be aYesu
esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametðesw imaur

1 Nəboŋ aYesu toyar van eris naulumãn sua namətan toðesw nəboŋ
lotopasi. 2 Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai ƥusan, nəsaan sise igol
namətan ategai artoðesw nəboŋ lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o
esil esan səb̃on?”* 3 AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman
mai anan, avil evi metðesw hən nəvanuan gail ləb̃eris nədaŋan siGot ðevisi
len nəmauran san. 4 Nəboŋ tovi nalennəyal sal datimasgol nagolean siGot
tosəvat ginau. Dereh nalenmariug tegəmai, gol ke avan ideh asike eum.
5 Nəboŋ nototoh len navile a pan sal, novi namãial hən navile a pan.”*

6 Beti aYesu eƥulai len tan, igol nətan evi ðal hən nabusun, ale ikas
namətan atenan artoðesw hən nəb̃al enan. 7 Ale ikel maii ke, “Gia kəkas
nəhom̃ len naðiltiðurhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enan namilen
“Səvati”). Ŋa aulumãn ivan, ekəkas nəhon, totəlmam, ekəta.

8 Alat lototoh pəpadaŋ həni, mai alat lotoris toŋirŋir nəvanuan hən nəvat
a mõo, luke, “Savi ategaii tobətah, usus nəvat tabtab a?” 9 Galevis luke, “Gai
bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esumãn atenan.” Ale aulumãn enan ikel
ur gai səb̃on ke, “Ginau ŋa bogai.” 10 Imaienan lousi ke, “Imabe? Nəsa
igol gokəta?” 11 Aulumãn isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu
igol nəb̃al, ale ikas namətagw həni. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kəkas
nəhom̃.’ Imaienan, nəboŋ notovan, notokəkasi, nokəta.” 12 Beti lousi ke,
“Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniŋan.”

Lous kitev nakətaan simetðesw

* **8:58:** Jon 1.1-3; Exo 3.14 * **9:2:** Exo 20.5 * **9:5:** Jon 8.12

13-14 Nəboŋ aYesu togol nəb̃al ale togol aulum̃an tokəta, nəmaribоŋ enan evi nəSappat. Beti nəvanuan gail losəhar aulum̃an enan, tovi metƀesw a m̃o, van həո naFarisi gail. 15 Ŋa naFarisi gail am lous tətas həni, nəsa tovisi həni həո tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriŋ nəb̃al len namətagw ale nokəkas kuvi, ale nokəta.” 16 NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSappat.” Be galevis am luke, “Ƀevi nəvanuan nəsaan, igol namerikel galenan mabe?” Na-sor-ƀalƀal-an enan len nətarhət gəlaru, igol galit lukad napəpehwan. 17 Imagenan, tətas am lous aten tovi metƀesw a m̃o ke, “Ategaii togol namətam̃ tokəta, gusor husur mab həni?” Aulum̃an enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

18 NaƀiltiJu gail ləsadələomi ke tovi metƀesw a m̃o, ŋa lokis atəman mai anan gəmai. 19 Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi metƀesw nəboŋ mərtopasi a? Ƀimaienan, ekəta mabe gagai?” 20 Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatunamər bogai, ale nəboŋ namrtopasi evi metƀesw. 21 Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase tosəŋav həո namətan. Be etibau tia, savi tətai am, eləboi ƀisor husur gai gabag, məteusi həni bai.” 22 Arokəmaienan husur aromətahw len naƀiltiJu gail husur galit ludam̃ mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim naƀonƀonan salito. 23 Husur enan aruke, “Etibau tia, məteus gai.”

24 Imaienan, lokis vəha-ru həո atenan tovi metƀesw a m̃o. Ale lukel maii ke, “Len nahəsan aGot, namtukele həո gaiug, gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan.” 25 Isor var galit ke, “Ƀevi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ŋai. A m̃o namətagw iƀesw, be gagai nokəta.” 26 Ŋa lousi ke, “Igol nəsa həո gaiug? Igol namətam̃ arosəŋav mabe?” 27 Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətsasəsəloŋ. Mətuke nikel tətas həո mab həni am? Gamit am mətoləŋon ke mətevi ahai susur san gail m̃au a?” 28 Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail. 29 Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan.” 30 Ris aulum̃an enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut togəm lan, be esəŋav həո namətagw. Mətumabe? Nosəhov̄ut len gamito! 31 Datoləboii ke aGot sasəsəloŋ həո nəvanuan nəsaan gail, be esəsəloŋ həո alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa toləŋoni. 32 Sutuai tia van vəbar damәŋai, avan ideh sasəŋav həո namətan nəvanuan ideh tovi metƀesw len nəpasian san. 33 Atenan asike ƀegəm len aGot, mətunau ke eləboi ƀigol natideh a? Ao, edədasi.” 34 Lusor vari, luke, “Nəboŋ lotopas gaiug, gopul həո nəsaan tia, gaiug ase həո gəb̃ev̄usan ginamito?” Ale lubar həni dan naim naƀonƀonan, lukai həni.

Namətan nəlon iƀesw

35 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həո lotobar həni vivile, isaƀ aulum̃an enan, ale eusi ke, “Goriŋ nəlom̃ len aNatun Nəvanuan m̃au a?” 36 Aulum̃an isor vari, ike, “Nasuƀ, ase ganan həո nəb̃eriŋ nəlogw lan?” 37 AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.” 38 Ŋa ike, “Noriŋ nəlogw len gaiug, Nasuƀ,” ale ilotu həni. 39 Beti aYesu ike, “Nogəm len navile a pan m̃os napəpehwan həո navoian dan nəsaan,

hən ametðesw gail ləb̃ikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləb̃egəm vi metðesw len nəlolito."
40 NaFarisi galevis lototah maii losəsəloŋ hən tokəmaienan, ale lousi ke,
"Gokəmabe? Guke ginamit am namtovi metðesw a?" 41 AYesu ikel mai
galit ke, "Mətavi metðesw gail, asike mətanor hən nəpanismen sil nəsaan
samito, be husur mətukele ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan
samit sal."

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

1 AYesu isor am, ike, "Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh saðis
len nabopita, be topəlau səhor nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənvənah, evi
nəvanuan toparparu vanuan m̃os navənohian! 2-3 Be nəvanuan tokətkəta
kəkol hən nabopita, esəŋav hən nabopita m̃os nəvanuan tokətkəta təban
nasipsip hən ðeðis lan. Nasipsip gail losəsəloŋ ləboi nadolon atenan
tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səb̃on, ekis nahəsalit v̈isusua
ale esəhar galit vivile. 4 Nəboŋ tosəhar galit p̈isi vivile tonoŋ, iyar a m̃o
ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəloŋ ləboi nadolon. 5 Asike lohusur
avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsasəsəloŋ ləboi nadolon
atenan." 6 AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsaləboi nəsa
tokel mai galito.

7 Imaienan aYesu ikel tətas həni mai galit ke, "Kitin nokitin mai gamit
ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləb̃iyar tur lan. 8 Alat lotogəm a m̃o
len ginau lovi vanuan vənvənah, lovi vanuan lotoparparu vanuan m̃os
navənohian; be nasipsip ləsasəsəloŋ hən galito. 9 Ginau novi bopita. Avan
ideh ðeðis tur len ginau, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len
ginau dereh tegəmai, tivan, tisað nəhanian tovoi marireu. 10 Nəvanuan
vənvənah egəm ŋai hən ðevənah, ðigol nasipsip ləb̃imat, sah pəpas gail.
Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləb̃ikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən
ləb̃epul səsəhov həni.

11 "Ginau səb̃ogw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip
tovoi eutaut hən ðimat m̃os nasipsip gail. 12 Nəvanuan nauman tokətkəta
təban nasipsip m̃os naƀurƀuran, savi nəvanuan nasipsip tovi amahean
nasipsip gail. Imaienan, nəboŋ toris nalipah katkat togəmai, eriŋ nasip-
sip, igam dan galito.* Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale
navəshəsipsip lugam pəpehw. 13 Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail
husur eum m̃os naƀurƀuran ŋai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavi natideh.

14-15 "Ginau səb̃ogw novi vanuan nasipsip tovoi. Sum̃an notoləboi
aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito
loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəb̃imat m̃os galito. 16 Ginau nukad
nasipsip galevis tile ləsavi len navəshəsipsip egai. Nimassəhar galito
hən ləb̃evi lan navəshəsipsip sagw. Ale galit am dereh lesəsəloŋ səhot
nadologw, ale liƀon hən ləb̃egəm vi vəshəsipsip ðesua ŋai tokad nəvanuan
nasipsip tosua.

17 "ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəb̃imat, hən nəb̃ikad
təlmam hən nəmauran sagw. 18 Səkad avan ideh toləboi ðilav kuv nəmauran

* **10:12:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum naƀiltilipah katkat towael. * **10:14-15:** Mat 11.27; Luk 10.22

sagw dan ginau, be ginau səb̃ogw noviol həni husur nalәŋonian sagw ŋai. Ginau nukad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an. Ipat len navəlagw hən nəb̃eviol hən nəmauran sagw, ipat len navəlagw hən nəb̃ilav təlmam həni. Natenan evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəb̃igole."

19 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, ikad napəpehwan tətas am len naJu gail husur nasoruan san. 20 Isoƀur len galito luke, "Gai ikad natəmat sua, evinvinu, imab mətosəsəloŋ həni?" 21 Galevis am luke, "Avan ideh tokad natəmat saləboi ƀisor maienan. Natəmat saləboi ƀesəŋav hən namətan ametƀesw. Edədasi!"

AYesu len Nəhanan hən Na-səŋav-həni-an

22 Len naƀiltivile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səŋav-həni-an len nahəbati naut susus.† 23 Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei. 24 NaƀiltiJu gail ludar visi, lousi ke, "Gugol namtodədarŋab̃u maiegai vir ŋais? Gəb̃evi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito." 25 AYesu isor var galit ke, "Nukel mai gamito tia wake mətsadələm ginau. Nəsa notogole len nahəsan aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau. 26 Be mətsadələm gail am, husur mətsavi ideh len nasipsip sagw. 27 Nasipsip sagw gail losəsəloŋ səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusur ginau. 28 Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boŋ ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navəlagw. 29 ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egaii iyalyal səhor natit p̃isi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navəlan. 30 Ale ginau mai aTata namrosua ŋai."

31 NaƀiltiJu gail lotətariv vat tətas hən ləb̃etubuni. 32 AYesu ikel mai galit ke, "Len nəhomito nugol natit isoƀur tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətetuṽ ginau sil ta be?" 33 NaJu gail lusor vari ke, "Asike namtotuṽ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsan aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgol gaiug ke gotovi Got."*

34 AYesu isor var galit ke, "Len natosian hən nalo samito, aGot isor. Ike, 'Nukele ke mətovi "got" gail.'‡ 35 Gamit mətoləboii ke natosian siGot edədas ƀeƀuer boŋ ideh. Mətoləboii ke aGot tokis nəvanuan galenan, napisulan san togəm hən galito, 'got gail.' 36 Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, nəboŋ notoke, 'Novi aNatun aGot,' imabe məttoke notosor mədas nahəsan aGot? 37 Asike nəb̃igol nəsa aTata togole, samtedələm nəsa notokele. 38 Wake nəb̃igol nəsa togole, naut kəmas mətsadələm nəsa notokele, mitikad nadəlomian len nəsa notogole hən mətb̃eləboi səhoti, hən mətb̃eləboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata."

39 Husur tokəmaienan, alat lotosəsəloŋ həni ludas p̃isal hən ləb̃itah gati, be ivan dan galito.

---

† **10:22:** Nəhanan hən Na-səŋav-həni-an evi nəhanan seJu gail hən na-səŋav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboŋ naJu gail lotokad tətas hən naim siGot dan navəlan alat ləsavi Ju. Len nəboŋ enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətas am.

* **10:33:** Lev 24.16 ‡ **10:34:** Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a m̃o hən nəvanuan san gail hən got gail. Ekəmaienan husur ilekis hən galito hən ləb̃eil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləb̃enənoṽ hən nəvanuan san gail mai nalo san.

40 Nəboŋ tovan, iloŋ tukot len Nawisel Jortan van hən naut aJon
tobapbaptais lan a m̃o tia, ale itoh ei.* 41 Beti nəvanuan isob̃ur logəm həni,
luke, "AJon sagol namerikel ideh, be nəboŋ tosor husur ategai, natit p̃isi
tokele ekitin." 42 Ale tarhəwisel Jortan ei, isob̃ur loriŋ nəlolit len aYesu.

11

Nəmatan siLasarus

1 Ikad atesua toməsah, nahəsan a Lasarus. Itoh a Petani mai aṽavinen
gəlaru, aMeri mai aMarta.* 2 (Evi aMeri enan boh tob̃ir naoil pəhas len
Nasub̃, len narien gəlaru, ale togargari hən navurun.)* Am̃inen aMeri,
aLasarus, eməsah. 3 Ŋa napəhaṽut eru enan aropisul van hən aYesu ke,
"Nasub̃, ategai gotoləmas buni, eməsah."
4 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən napisulan enan ike, "Naməsahan enan savi
hən nəmatan, ao evi m̃os nəvanuan gail ləb̃isal suh nəyalyalan siGot, hən ke
aNatun aGot b̃ikad nə-sal-suhi-an lan." 5 Naut kəmas aYesu toləmas bun
aMarta, aMeri mai aLasarus, 6 nəboŋ tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan,
itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboŋ eru am. 7 Beti husur nəboŋ toru
enan, ikel mai ahai susur san gail ke, "Datevi Jutea tətas." 8 Ahai susur
gail lusor vari ke, "Hai p̃usan, naJu gail lumadhadas p̃isal hən ləb̃etubun
gaiug, be goləŋon gəb̃etəlmam tətas am a?"
9 AYesu isor var galit ke, "Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan
ideh toyaryar len nalennəyal sapes hab̃etw, husur ekəta len nam̃ial hən
navile eg a pan. 10 Avan ideh b̃iyaryar len mariug, dereh tipes hab̃etw
husur səkad nam̃ial lan."
11 Beti ikel mai galit ke, "Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia
vəŋoni." 12 Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, "Nasub̃, gai b̃ipatmari
len naməsahan, dereh timaur dani." 13 Lunau ke aYesu tosor ŋai husur
nəpatmarian, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus. 14 Imaienan beti,
aYesu ikel p̃arp̃ar həni mai galit ke, "ALasarus imat tia! 15 Ŋa nunau
gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad
nadəlomian am len ginau. Ale datia ris aten beti."
16 Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan
ke, "Gidato datitah mai aYesu, ləb̃etubuni, letubun gidat maii."

AYesu isor ṽəhṽəh aMarta mai aMeri

17 Nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus
topat ei len nab̃urhes hən nəmariboŋ tovat tia. 18 (Ale navile a Petani ipat
dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai,* 19 ŋa naJu tosob̃ur logəm
hən aMarta mai aMeri hən ləb̃igol nəlolar b̃eləŋon b̃ivoi am husur nəmatan
sem̃inelaru.)
20 Beti nəboŋ aMarta tosəsəloŋ həni ke aYesu togəm pəpadaŋ, evivile hən
b̃erisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim. 21 Ŋa aMarta ikel mai aYesu ke,
"Nasub̃, gətatoh geg tia, am̃inegw asike təmat. 22 Be naut kəmas, noləboii ke
aGot dereh teviol hən natideh gəb̃eusi həni mai gaiug." 23 AYesu ikel maii
ke, "Am̃inem̃ dereh tile məhat tətas." 24 AMarta isor vari ke, "Noləboii ke
dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan."
25 AYesu ikel maii ke, "Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan mai novi
nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol

* **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3 * **11:18:** Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor, be ike nəstatia tovi 15.

hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas ðimat. 26 Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriŋ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godəlomi a?" 27 Isor vari ke, "Evoi Nasuð, nodəlomi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan."

28 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ aMarta eriŋi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, avan, isor səb̃on maii ike, "AHai ƥusan egəmai, eus gaiug." 29 Nəboŋ aMeri tosəsəloŋ hən natenan, vəha-sua ŋai ivan həni. 30 AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan. 31 Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləb̃igol nəlon ðeləŋon ðivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan naðurhes siLasarus hən ðitaŋ ei, ale lohusuri.

32 Nəboŋ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, "Nasuð, gətatoh gegai, amm̃inegw asike təmat."

33 Nəboŋ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naJu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat. 34 Eus galit ke, "Mətoriŋi a be?" Lusor vari ke, "Nasuð, gəm risi." 35 Namətarur siYesu isel. 36 Beti naJu lotoil pəpadaŋ luke, "Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa." 37 Be galit galevis luke, "Ategai igol ametðesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?"

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

38 Nəboŋ aYesu tobar naðurhes, nəlon isa habat tətas am. Naðurhes enan evi naðurhuvat sua tokad naƀiltivat lotokəkol gole həni. 39 AYesu ikel mai galit ke, "Rusan nəvat vi tarhəte." AMarta, avavinen aten tomat, ikel maii ke, "Nasuð, gai iƀo tia. Damənai, nəmariboŋ han ivat." 40 AYesu isor vari ke, "Nukel mai gaiug tia ke, gəb̃eriŋ nəlom̃ len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot."

41 Imaienan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, "Tata, sipa hən gotosəsəloŋ hən ginau. 42 Noləboii ke gotosəsəloŋ hən ginau akis, be nokəmaienan m̃os alategai lotoil pəpadaŋ, hən ləb̃edəlomi ke gotosəvat ginau."

43 Beti aYesu ikai habat ke, "Lasarus, gevivile!" 44 Ale gai tomat evivile. Nəkaliko ibaŋis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile ibaŋis nəhon. AYesu ikel mai galit ke, "Sah ruðati hən ðivan!"

NaJu gail lusor utaut hən ləb̃igol aYesu ðimat
(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

45 Len alat lototah mai aMeri, isoƀur loriŋ nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole. 46 Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole. 47 Beti aƀiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis naƀonƀonan hən nəSanhitrin.† Lousus galit gabag ke, "Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosoƀur. 48 Datƀidam̃ hən ƀigol tomagenan van, nəvanuan ƥisi dereh leriŋ nəlolit lan, lehusuri hum akiŋ. Beti nasoltia ta Rom dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato."‡

49 Beti galit sua, aKaiafas, tovi ƀiltihai tutumav len nasihau enan, ike, "Gamit mətsaləboi natideh! 50 Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat ƥisi ke, naulum̃an sua ðimat m̃os nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləb̃emədas

† **11:47:** NəSanhitrin evi nəkaunsel seJu gail lotobətah hən nakotan. ‡ **11:48:** Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naJu gail ƥisi. Ale dereh lilav kuv nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an dan aƀiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin.

gidat p̃isi dattovi Ju hən datb̃imasig.” 51 (Nəboŋ aKaiafas tokəmaiean,
sakel səb̃on həni, be aGot eriŋ nənauan sua len nənauan siKaiafas. Ale len
namilen hum ab̃iltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat
m̃os alat lotovi Ju. 52 Be savi m̃os naJu gail ŋai, timat m̃os aGot b̃episan
b̃onb̃on hən anatun gail p̃isi lotogam pəpehw, siriv len naut gail len navile
a pan.) 53 Imagenan, len nəboŋ enan van, lusor utaut hən ləb̃igol aYesu
b̃imat. 54 Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be
eriŋ naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpadaŋ hən naut masmas
tob̃əb̃esw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

55 Nəboŋ nəPasova seJu gail togəm pəpadaŋ, nəvanuan isob̃ur len naut p̃isi
lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səb̃olit
hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan. 56 Lokətkəta
doŋ aYesu. Ale nəboŋ lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit
gabag ke, “Gunau ke nəsa? Tegəm hən nəPasova o teb̃uer?”

57 Len nəboŋ enan, ab̃iltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni
ke avan ideh b̃eləboi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləb̃itah gati.

12

AMeri evəhas aYesu
(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)

1 Len nəmariboŋ toməlevtes səbar nəPasova sal, aYesu ibar naut a Petani.
Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole məhat dan nəmatan. 2 Loutaut
hən nab̃iltihanian m̃osi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev,
ale aMarta ipat nəhanian mai galito. 3 Beti aMeri ilav nahudhulita hən
nəhai pəhas naoil, nəvat han totibau.* Evəhas narien aYesu həni ale igar
kuvi dan narien gəlaru hən navurun. Ale naim epul hən nəb̃on naoil enan
tosusau. 4 Ikad ahai susur san sua, nahəsan aJutas Iskariot, b̃eriŋ aYesu
len navəlan aenemi san gail. AJutas ike, 5 “Nəvat hən nəhai pəhas egai
etibau hun nap̃urp̃uran hən nasihau tosua! Imabe datsap̃ur həni, lav
nəvat han mai naməsal gail?” 6 Ekəmaienan, be sənau naməsal gail, husur
evi vanuan vənvənah. Gai ekətkəta təban nabokis nəvat salito, be ilavlav
kuvi m̃os gai gabag. 7 AYesu isor vari ke, “Sageməd̃asi! Alitegai etəgau gat
nəhai pəhas egai vir nəboŋ ləb̃itavun ginau. 8 Akis naməsal gail lutohtoh
mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit ebəlav.”*

9 Nəboŋ naJu gail lotosəsəloŋ həni ke aYesu totoh a Petani, nab̃iltiluv̄oh
logəm hən ləb̃erisi, be savi aYesu ŋai, luke leris aLasarus am, atenan
aYesu togol tole məhat dan nəmatan. 10 Imaienan, ab̃iltihai tutumav gail
lusor utaut hən ləb̃igol aLasarus am b̃imat, 11 husur nəvanuan isob̃ur
lugam dan ab̃iltihai tutumav gail hən ləb̃eriŋ nəlolit len aYesu sil nəsa
tovisi hən aLasarus.

AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakiŋ
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

12 Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu
satogəmgəmai. Nəboŋ nab̃iltiluv̄oh lotogəm hən Nəhanan nəPasova

* **12:3:** Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike naməlasan han ibar 325 gram. * **12:8:** Deu 15.11

lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, 13 lutariv nəpashət nadet,† luvan
hən ləb̃ebubur maii. Lukai habat ke,
“Hosanna! Datisal suh aGot!
Got tigol na-voi-buni-an van hən gai togəm len nahəsan Nasuð aGot.
Got tigol na-voi-buni-an van hən nakiŋ naut a Israel.”*
14 Nəboŋ aYesu tosað natuhtoŋki, ebətah lan hum natosian siGot tokele
ke,
15 “Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!
Məteris! Nakiŋ samit satogəmai!
Ebətah len natuhtoŋki!”‡
16 (Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian
siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən
nəsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpohan hən nəsa ahai kelkel ur sua
totos gati.)
17-18 Nəvanuan galenan loluṽluṽoh husur galit galevis lutoh mai aYesu
nəboŋ tokis aLasarus dan naðurhes hən ðimaur dan nəmatan. Ale galito,
lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isoður lovivile hən
ləb̃ebubur mai aYesu, bathut losəsəloŋ husur namerikel enan todaŋ
gai togole. 19 Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke,
“Datsəkad naƿisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a
pan ƿisi lohusuri.”

AuleKris galevis ludoŋ aYesu

20 Len alat lotovi Jerusalem hən ləb̃ilotu len Nəhanan nəPasova, ikad
auleKris galevis lotogəmai. 21 Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi
ke, “Nasuð, namtuke namteris aYesu bai.” 22 AFilip ikel mai aAdru, ale
aruvan vakel mai aYesu. 23 Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal
hən aGot ðevəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəm tia. 24 Kitin, nokitin
mai gamit ke, asike namisurhuwit ðiteh hən ðimat len tan, ipat səb̃on
maien ŋai. Wake ðiteh hən ðimat len tan mãu, dereh titov vi məhat, tiṽan
masuṽ.§ 25 Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh
limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran
salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.* 26 Avan ideh
ðike ðevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginau,
husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh
ðevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

27 “Gagai nəlogw etuhatuh masuṽ. Nekəmabe beti? Dereh nike, ‘Tata
gilav kuv ginau dan namityal egai, saneləŋon tisa vəsa’? Ao asike
nokəmaienan husur nogəm mõsi. Nogəmai hən nəb̃eləŋon ðisa vəsa! 28 Tata
gigol nahəsaṃ̃ tiyalyal!”

---

† **12:13:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naṽite lotohanhani. Len naut a Israel loƀilƀil həni hən ləƀeṽusani ke lotoƀal səhor aenemi salit gail len nəƀalan. Len naut egai hum ma lotoƀilƀil həni husur lunau ke aYesu togəm hum nakiŋ hən ðegəgel hən alat a Rom lotoil a mõ len naut a Jutea. * **12:13:** Psa 118.25-26 ‡ **12:15:** Zec 9.9. Nəboŋ toke natuhtoŋki namilen ke anatun natoŋki totibau be avan ideh səsah lan sal. § **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi ðevi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi ðevi tarhət sinəvanuan ƿisi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad naṽit tisoður. * **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətas am.”
29 Nəboŋ naluṽoh lotosəsəloŋ həni, galevis luke naƀiliurur tokurut,
galevis am luke aŋel tosor maii.
30 Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor mm̃os gamito, sasor mm̃os ginau.
31 Gagai evi namityal hən aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan len navile
a pan. Gagai evi namityal hən aGot ƀehut atenan toil a mm̃o len navile
eg a pan, tovi təmat. 32 Ale ginau, nəboŋ mətƀ̃ipat ginau vi məhat dan
nətan, dereh neliv nəvanuan p̃isi gəm hən ginau.”* 33 (Ekəmaienan hən
ƀigol naṽide hən nəmatan san ƀimasil ke dereh timat len nəhai balbal.)
34 Naluṽoh lous aYesu ke, “Imabe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat
magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh
lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor
husuri, ase ganan?”*
35 AYesu isor var galit ke, “Nam̃ial dereh tem̃ial len gamito tebəlav
kəkereh am. Nəboŋ nam̃ial ƀem̃ial sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut
ƀikabut gol gamito. Mətƀ̃iyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut
mətƀ̃evi lan. 36 Nəboŋ məttokad nam̃ial sal, məteriŋ nəlomit lan, hən
mətƀ̃egəm vi anatun nam̃ial.”

Nadəlomian eƀuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, evi tut, esusuan gai dan galito. 37 Naut
kəmas togol namerikel tosoƀur len nəhon nəvanuan gail, ləsariŋ nəlolit lan.
38 Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke,
“Nasuƀ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?
Nədaŋan sam̃, gaiug goṽusani van hən ase hən ƀeris ləboii?”*
39 Husur natenan ləsaləboi ləƀ̃ikad nadəlomian sum̃an nəsa aGot tokele len
nabuŋon aIsaiah totos tətas həni ke,
40 “Nugol namətalit iƀesw
nugol nəkadulit iṽonṽon,
imagenan, namətalit lodədas ləƀ̃ekəta ləboi nəsa notogole
nəlolit lodədas ləƀ̃eləboi səhot nəsa notokele
ale lodədas ləƀ̃ipair van hən ginau
hən nəƀ̃igol ləƀ̃imaur.”**
41 Isaiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a mm̃o tia, ale isor
husuri.
42-43 Avil len alat lotoil a mm̃o, isoƀur loriŋ nəlolit len aYesu. Be husur
lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel
uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləƀ̃ikai tas
galito hən asike ləƀ̃ilotu len naim naƀonƀonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluṽoh

44 Beti aYesu ikai habat van hən naluṽoh ke, “Avan ideh ƀeriŋ nəlon
len ginau, gai eriŋ nəlon kitin len aGot tosəvat ginau gəmai. 45 Ale avan
ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosəvat ginau. 46 Nogəm len navile
a pan sum̃an nam̃ial hən ke avan ideh ƀeriŋ nəlon len ginau asike itoh

* **12:32:** Jon 3.14, 6.44, 8.28 * **12:34:** Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14 * **12:38:** Isa 53.1
** **12:40:** Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail p̃isi leriŋ nəlolit len aYesu, ipat len galit hən ləƀ̃ilekis hən naƀisal enan. Be asike ləƀ̃ilekis həni, aGot igol nəlolit sasəŋav, lodədas ləƀ̃eləboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriŋi len galito husur lomətahun ləƀ̃eriŋ nəlolit len aYesu.

len nəmargobut am. 47 Avan ideh ðesəsəloŋ hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsəsaɓ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəɓisað səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəɓilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito. 48 Avan ideh topair dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisað səhoti ke avan enan timaspanis. 49 Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-mõo-an sagw. Avil nusor sitenan tosəvat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəɓimaskele nəboŋ nəɓisor. 50 Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəɓikele."

13

Ahai susur gail, aYesu ekəkas narielito

1 NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən ðeriŋ navile a pan, hən ðivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eṽusan p̃ar p̃ar hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

2 Nəboŋ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas ðeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail. 3 AYesu eləboii ke aTata toriŋ natit p̃isi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni. 4 Ŋa ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi. 5 Beti eɓir nəwai len nabesin, etuɓat kəkas narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi. 6 Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, "Nasuɓ, gekəkas nariegw a? Imabe?" 7 AYesu isor vari ke, "Gagai gəsaləboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh dereh geləboii." 8 APita ikel maii ke, "Asike gokəkas nariegw boŋ ideh." AYesu isor vari ke, "Asike nəɓekəkas nariem̃, darepəpehw. Gəsavi ahai susur sagw am." 9 ASimon Pita isor təvah ke, "Bimaienan, Nasuɓ, sagekəkas nariegw ŋai be gekəkas navəlagw mai nəkadugw am." 10 AYesu ikel maii ke, "Avan tolilos tia iveveu, inor hən ðekəkas narien ŋai hən ðiveveu kavkav. Gamit mətuveveu, avil savi gamit p̃isi." 11 AYesu ekəmaienan husur eləboi ase ðeriŋi len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, "Savi gamit p̃isi məttoveveu."

12 Nəboŋ tokəkas narielit tonoŋ, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətas. Ikel mai galit ke, "Mətoləboi nəsa notomadhagole mõos gamito? 13 Mətokis ginau hən 'Hai p̃usan' mai 'Nasuɓ' ale inor hən mətɓigole husur ginau boh numaienan. 14 Imagenan, ginau notovi ahai p̃usan mai Nasuɓ notoil a mõo hən gamito, bathut notokəkas nariemito sum̃an naslev, gamit gabag mitimassum̃an naslev hən mətɓevi tarhət samito, kəkas nariemito. 15 Ginau noṽusan naṽide tonor hən mətɓigol tətoṽ həni. Natgalen notogole hən gamito, mitimasgol husuri. 16 Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.* 17 Mətoləboi natgalen tia, ale mitigole! Mətɓigol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

18 "Nəsasor husur gamit p̃isi. Noləboi bun gamit ṽisusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, 'Nəvanuan namrtohan

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhaṽur hən ðigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhaṽur hən datɓigol tətoṽ həni.

katəp̃ol hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.'* 19 Gagai nukel
nategai mai gamit hən ke nəboŋ ðevisi, dereh mətedələmi ke ginau bogai
notovi ginau hum notokele tia.* 20 Kitin notokitin mai gamit ke, avan
ideh tohəhaṽur hən nəvanuan notosəvati, ehəhaṽur hən ginau, ale avan
ideh tohəhaṽur hən ginau ehəhaṽur hən gai tosəvat ginau."

AYesu ikel ur nəsa ðevisi həni balai
(Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

21 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, eləŋon isa vəsa həni, nəlon etuhatuh
masuṽ ale isor təvah, ike, "Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh
teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail."
22 Ahai susur gail ləsənau ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit
gabag ŋai. 23 Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu.
24 Imaienan, aSimon Pita eŋit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən
ðeus aYesu ke, tosor husur ase. 25 Beti atenan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu,
eusi ke, "Nasuð, ase ganan?"
26 AYesu isor vari ke, "Ateg boh nəb̃etutur hən natuhbəta len nasiloh
hən nasup̃ hən nəb̃ilavi maii, gai bogai." Ale nəboŋ aYesu totutur hən
nabəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot. 27 Nəboŋ aJutas tolav
natuhbəta enan tonoŋ, vəha-sua ŋai aSetan eðis lan. Imaienan aYesu
ikel maii ke, "Saṽsaṽut hən gəb̃igol nəsa gəb̃igole." 28 Galit lotopat hən
nətarhəgarilito təban natev ləsaləboi nəsa aYesu tosor maii aJutas m̃osi.
29 Bathut aJutas tokətkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu
tokel maii ke teṽur natit gail m̃os nəPasova pelan o tilav natideh mai
naməsal gail.† 30 Ale nəboŋ aJutas tohan natuhbəta tonoŋ, vəha-sua ŋai
ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

31 Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, "Gagai aNatun Nəvanuan etuðat ðis len
nəyalyalan san, ale dereh aGot tikad nəyalyalan len nəsa ðevisi hən ginau,
aNatun Nəvanuan. 32 AGot ðikad nəyalyalan len aNatun Nəvanuan, dereh
len gai gabag, aGot tilav nəyalyalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut
həni maii. 33 Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən
nəb̃ivan. Beti, naut kəmas mətb̃idoŋ ginau, be len naut nəb̃evi lan, asike
gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a m̃o hən naJu gail.* 34 Nuke
nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit
gabag! Sum̃an ŋai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag.
35 Mətb̃eləmləmas bun gamit gabag, len naṽide tomaienan, nəvanuan p̃isi
dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail."

Na-kel-gati-an sePita
(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

36 ASimon Pita eusi ke, "Nasuð, gevi be?" Ale aYesu isor vari ke,
"Naut nəb̃evi lan, gaiug godədas gəb̃ehusur ginau vi lan. Be dereh
gehusur ginau balai." 37 Beti aPita eusi ke, "Nasuð, husur nəsa nəsaləboi
nəb̃ehusur gaiug gagai ŋai? Noutaut hən nəb̃imat m̃os gaiug." 38 AYesu
isor vari ke, "Goutaut hən gəb̃imat m̃os ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai

---

* **13:18:** Psa 41.9 * **13:19:** Jon 8.24 † **13:29:** Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmariboŋ
təmələvtor ale hum ma aJutas tovan hən ðeṽur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova,
naJu gail lukad naṽide sua hən ləb̃ilav nəvat mai naməsal gail. * **13:33:** Jon 7.34

gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau, beti natoulum̃an tekəkəraiko.”

14

AYesu, naƥisal van hən aTata

1 AYesu isor am ke, “Sa-nəlomit tetuhatuh. Mətoriŋ nəlomit len aGot tia, mətəriŋ nəlomit len ginau am. 2 Lohoim seTəmagw ikad narum̃ tosoƀur, ale nuvan hən nəƀ̃eutaut hən naut samit ei. Asike təmaienan, nətakel koti mai gamito. 3 Nəboŋ nəƀ̃eutaut hən naut samito ƀinoŋ, dereh netəlmam, səhar gamit hən mətƀ̃egəm toh mai ginau, hən mətƀ̃itoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan. 4 Ale mətoləboi naƥisal van hən naut nəƀ̃evi lan.”

5 ATomas ikel maii ke, “Nasuƀ, namtsaləboi naut gəƀ̃evi lan, namteləboi mab hən naƥisal?” 6 AYesu isor vari ke, “Ginau novi ƥisal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi ƀegəm hən aTata len naƥisal ideh am, ginau səƀ̃ogw ŋai naƥisal. 7 Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mətoləboi gai, mətorisi tia.”

8 AFilip ike, “Nasuƀ, ṽusan aTata hən ginamito. Enan ŋai namtoləŋoni.”

9 AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebəlav, be Filip, gəsaləboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, ‘Ṽusan aTata hən ginamito’? 10 Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Gəsadəlomi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsakele len ginau səƀ̃ogw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san. 11 Mətedəlom nəsa notokele nəboŋ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Be asike mətƀ̃edəlomi, mətedəlom nəsa notokele bathut namerikel gail məttoris notogole. 12 Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadəlomian len ginau dereh tigol nəsa toƥitoṽ hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigol natit ləƀ̃esəhor nəsa notogole husur nuvan hən aTata. 13 Ale natideh mətƀ̃eusi len nahəsagw, dereh nigole hən nəƀ̃eṽusan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san. 14 Evoi, mətƀ̃eus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

Naƥusanan husur aNunun aGot

15 AYesu isor am ke, “Mətƀ̃eləmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele. 16 Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarhəte-an ideh am mai gamito hən ƀitoh mai gamito van vi sutuai. 17 Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsaləboi ləƀ̃ikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mətoləboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

18 “Nəboŋ nəƀ̃ivan asike noriŋ gaƀulan gamit hən mətƀ̃itoh səƀ̃omito sum̃an məttovi milesw, dereh netəlmam gəm hən gamito. 19 Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboŋ nəƀ̃imaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətas. Bathut nəƀ̃ikad nəmauran tətas, gamit am dereh mitikad nəmauran. 20 Len nəboŋ enan dereh məteləboii ke nototoh len aTəmagw ale məttotoh len ginau ale nototoh len gamito. 21 Avan ideh togol husur nakelean sagw todaŋ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nevəhot ginau maii hən ƀeləboi bun ginau.”

22 Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasuƀ, husur
nəsa gəƀevəhot gaiug mai ginamit ŋai hən namtƀeləboi bun gaiug, be
savi hən navile a pan kavkav a?” 23 AYesu isor vari, ike, “Avan ideh
ƀeləmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni.
Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii. 24 Avan ideh
na-ləmas-buni-an hən ginau toƀuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be
natsua, nasoruan məttosəsəloŋ hən notokele, savi esagw səƀogw, be evi
seTəmagw tosəvat ginau.)

25 “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal. 26 Be a-
Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw ƀesəvati len nahəsagw, gai
dereh teṽusan gamit hən natit ƥisi, ale tigol mitinau təlmam hən natit ƥisi
notokel mai gamito.

27 “Natəm̃at, noriŋi len nəlomito, natəm̃at sagw, nulavi mai gamito.
Natəm̃at notoviol həni sasum̃an natəm̃at navile a pan toviol həni.
Imaienan, sa-nəlomit tetuhatuh, samtemətahw. 28 Mitinau təlmam hən
nəsa notokele nəboŋ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit
tətas. Məttaləmas bun ginau, məttahəhaṽur husur nuvan hən aTata, husur
aTata etibau səhor ginau. 29 Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən
ləƀevisi, hən ke nəboŋ ləƀevisi, dereh mitikad nadəlomian am len ginau.
30 Asike nusor masuṽ am mai gamito, husur ategai toil a mõ hən navile a
pan satogəmai. Gai səkad nədaŋan hən ƀigol natideh hən ginau, namityal
sagw egəm tia. 31 Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun
aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

“Ale, mitile məhat, dativan.”

15

AYesu, nəhau nakrep tin

1 AYesu iƀol ƥusan, ike, “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw
evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep. 2 Ita kukuv nəpashəhau ƥisi len
ginau ləsəṽan, ale eṽisṽis nəpashəhau ƥisi lotoṽan, hən ləƀiṽan masuṽ am.
3 Gamit mətuveveu tia bathut nasoruan notokel mai gamito. 4 Mititoh tin
len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi ƀiṽan len gai
səƀon. Nəpashəhau eləboi ƀiṽan ŋai len nəbathuhau. Gamit mətumaienan.
Mətsaləboi mətƀiṽan len gamit səƀomito, mətoləboi mətƀiṽan ŋai len
ginau.

5 “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin, gamit məttovi nəpashəhau. Avan
ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iṽan masuṽ. Husur
ginau nəƀeƀuer, mətsaləboi mətƀigol natideh. 6 Avil avan ideh satoh tin
len ginau ehum nəpashəhau səṽan, nəvanuan nəhol tota kuvi, bulani hən
ƀimasmas. Beti nəvanuan nauman gail lusah tuan nəpashəhau lotoma-
genan, bar hən gail len nəhab hən ləƀipaŋ. 7 Mətƀitoh tin len ginau, ale
nasoruan sagw gail ləƀipat tin len gamito, natideh məttoləŋoni, məteusi
ale aGot dereh tigole mõs gamito. 8 Nəboŋ məttoṽan masuṽ, mətovi hai
susur sagw kitin. Len natenan mətusal suh nəyalyalan seTəmagw len
nəhon nəvanuan gail. 9 Sum̃an aTəmagw toləmas buni ginau, ginau am,
len naṽide tomaienan, noləmas bun gamito. Mititoh tin len na-ləmas-
buni-an sagw. 10 Mətƀigol nəsa notokele hən gamito, dereh mititoh tin len

na-ləmas-buni-an sagw, sum̃an ŋai notogol nəsa aTəmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-ləmas-buni-an san.
11 “Nukel natgalenan mai gamito hən nakemkeman sagw ƀipat len
gamito, ale hən nakemkeman samito ƀepul səsəhov. 12 Nakelean sagw
todaŋ imaiegai ke: məteləmləmas bun gamit gabag sum̃an ŋai notoləmas
bun gamito! 13 Səkad na-ləmas-buni-an ideh tosəhor na-ləmas-buni-an
sinəvanuan tomat m̃os abubur san gail.* 14 Abubur sagw gail lumaiegai:
gamit mətƀ̃igol nəsa notokele todaŋ, mətovi abubur sagw gail. 15 Nəsakis
gamit hən naslev gail am, husur naslev gail ləsaləboi nəsa amasta salit
togole. Avil nokis gamit hən abubur sagw gail, husur nugol mətoləboi tia
natit p̃isi aTata tokel mai ginau. 16 Gamit mətsalekis hən ginau, avil ginau
nulekis hən gamito. Nutabtabuh len gamit hən mətƀ̃iv̄an, v̄an hən nav̄it
lotopat tin; hən ke natideh mətƀ̃eusi hən aTata len nahəsagw, dereh teviol
həni mai gamito. 17 Nategai evi nakelean sagw todaŋ: məteləmləmas bun
gamit gabag!”

Na-mətahun-buni-an silat navile a pan

18 AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan
ləƀ̃emətahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomətahun bun ginau a m̃o.
19 Məttavi sinavile a pan, alat navile a pan lətaləmas bun gamit hum salit
gabag. Avil gamit mətsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hən gamito dan
navile a pan; husur enan lomətahun bun gamito. 20 Mitinau təlmam hən
nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau səhor amasta san.’
Imaienan, ləƀ̃eməḍas bun ginau notovi masta samito, dereh leməḍas
gamit am. Ləƀ̃igol husur nəsa notokele, dereh ligol husur nasoruan
samit am.* 21 Be dereh ligol natgalen p̃isi hən gamito sil nahəsagw, husur
ləsaləboi aTəmagw təsəvat ginau. 22 Asike nətagəm sor mai galito, lətəmabe?
Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Wake nogəm
sor mai galito, gol ləsəkad na-tətas-gole-an ideh hən nəsaan salito. 23 Avan
ideh tomətahun bun ginau, emətahun bun aTəmagw am. 24 Ginau nugol
namerikel avan ideh am saləboi ƀigol gail. Asike nətagol namerikel gail
len nəholito, lətəmabe? Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan
salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətahun bun ginau
mai aTəmagw am. 25 Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo
salito ƀisarpoh. Ike, ‘Lomətahun bun ginau sil naut kəmas ŋai.’*
26 “Dereh nesəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən
gamito. Dereh tegəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur
ginau. 27 Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai
ginau len natuƀatan hən naƀusanan sagw.

16

1 “Nukel natgalen mai gamito, hən asike mətƀ̃iteh len nəsaan. 2 Dereh
lehut gamit dan galito len naim naƀonƀonan. Ale ikad nəboŋ ƀegəmai
hən alat ləƀ̃iv̄abun gamito linau ke, len nəsa lotogole loum m̃os aGot.
3 Dereh ligol natgalen maienan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau

* **15:13:** Len naut egai abubur savi natəbarehreh o naulum̃an gotoləŋoni o gəƀ̃ike gəƀ̃ilah maii. Ao, abubur evi nəvanuan ideh gotoləboi, gotoləmasi mai gotoriŋ nəlom̃ lan. * **15:20:** Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16 * **15:25:** Psa 35.19, 69.4

boŋ ideh. 4 Nokəmaienan gagai hən ke, nəboŋ natgalenan ləb̃evisi, dereh
mitinau səhoti ke notokel nalələgauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

"Nəsakel natgalenan mai gamit a m̃o husur nutoh sal mai gamito, ale
luke lemədas ginau savi gamito. 5 Avil gagai nuvan hən atenan tosəvat
ginau, be gamit ideh saus ginau, 'Gevi be?' 6 Ale husur nəsa notokele,
nəlomit gail lop̃ul hən nalolosaan. 7 Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi
am hən gamito ke nivan. Nəb̃itoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito.
Be nəb̃ivan, dereh nesəvati gəm hən gamito. 8 Ale nəboŋ a-Vi-tarhəte-
an b̃egəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluṽi-an silat navile a pan husur
nəsaan, nanoran mai nəpanismen b̃egəmai. Dereh tigole hən nahurulit
b̃isa.* 9 Lunau suluṽ nəsaan salito ke tovoi, husur ləsariŋ nəlolit len
ginau.* 10 Lunau suluṽ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata,
ale asike mətoləboi mətb̃eris ginau am. 11 Lunau suluṽ nəpanismen ke
asike egəmai, be aGot eriŋi tia ke atenan toil a m̃o hən navile eg a pan
tovi aSetan, timaspanis.*

12 "Nukad isob̃ur sal hən notoke nəb̃ikel mai gamito, be gagai esəhor
natideh məttoləboi mətb̃idaŋ b̃uri. 13 Be nəboŋ aNunun nakitinan
b̃egəmai, dereh tigol nap̃isal hən nəlomit b̃eləboi nakitinan p̃isi. Asike isor
len gai səb̃on be nəsa tosəsəloŋ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh
tikel ur natit gail ləb̃egəmai. 14 Atenan dereh tisal suh nəyalyalan sagw
husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito. 15 Natit p̃isi aTata
tokade lovi esagw. Husur enan nuke, 'ANunun nakitinan dereh tilav
nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.' "

Nəlomit totaŋ dereh tehəhaṽur

16 Ale aYesu ike, "Husur namityal b̃ekəkereh, asike mətoris ginau am;
ale husur namityal b̃ekəkereh am, dereh məteris tas ginau."
17 Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, "Namilen nəsa nəboŋ
toke, 'Husur namityal b̃ekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur
namityal b̃ekəkereh am, dereh məteris tas ginau?' Ale nəboŋ toke, 'Nuvan
hən aTata,' namilen imabe?" 18 Lukel tasi ke, "Ikel nəsa nəboŋ toke,
'Namityal b̃ekəkereh?' Datsaləboi nəsa tokele!"
19 AYesu eləboi nəsa lotoke ləb̃eusi həni. Ale ikel mai galit ke, "Nuke,
'Husur namityal b̃ekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal
b̃ekəkereh am, dereh məteris tas ginau.' Mətousus gamit gabag hən
namilen m̃au a? 20 Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur
samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhaṽur. Dereh nəlomit titaŋ,
be nalolosaan samito tegəm vi həhaṽuran. 21 Nəboŋ apəhaṽut toləŋon
nabəhaṽun, eləŋon epəŋas vəsa masuṽ, husur namityal hən nəpasusan
egəmai. Be nəboŋ anatun tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an
am husur ikemkem masuṽ len anatun toviveu, tovisi len navile a pan.
22 Imaienan, gagai nəlomit itaŋ be dereh neris gamit tətas, ale nəlomit
tehəhaṽur. Beti nahəhaṽuran samito, avan ideh saləboi b̃ilav kuvi.
23 "Len nəboŋ enan asike mətous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai
gamit ke, natideh mətb̃eus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai

* **16:8:** Uman 24.25 * **16:9:** Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * **16:11:** Jon 12.31

gamito. 24 Vəbar gagai mətsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade,
ale nahəhaṽuran samit tepul səsəhov.
25 “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal
dereh tegəmai ke asike nəb̃isor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh
nisor husur aTata tiƥarƥar mai gamito. 26 Len nəboŋ enan dereh məteus
aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi m̃os
gamito. 27 Husur aTata, gai eləmas masuṽ hən gamito, bathut məttoləmas
bun ginau, ale məttodələmi ke notogəm len aGot. 28 Evoi, nogəm len aTata,
nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən
aTata.”
29 Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan sam̃ iƥarƥar,
gəsasor am len nasoruan kəta. 30 Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit
ƥisi, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh ƀeus nausian
ideh hən gaiug am.* Husur enan namtodələmi ke gotogəm len aGot.”
31 AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadələmian a? 32 Namityal
egəmai, ao egəm tia, hən mətb̃igam pəpehw husur naƥisal samit ṽisusua
vahim. Dereh mətəriŋ ginau hən nəb̃itoh səb̃ogw. Be nəsatoh səb̃ogw
husur aTata itoh mai ginau. 33 Nukel natgalenan mai gamit hən ke,
len ginau, nəlomit ƀikad natəm̃at. Len navile eg a pan dereh mitikad
na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaŋ. Be məteil ƀur namətahwan
samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaŋan san imasig.”

17

Na-sor-tuṽ-an siYesu

1 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike,
“Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNatum̃ hən aNatum̃ ƀisal suh
nəyalyalan sam̃. 2 Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an maii, hən ƀeil
a m̃o hən nəvanuan gail ƥisi, hən ke ƀeviol hən nəmauran vi sutuai mai
nəvanuan ƥisi gotolav galit maii. 3 Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke,
hən ləb̃eləboii ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo.
4 Nusal suh nəyalyalan sam̃ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau
hən nəb̃igole, noum vurvuri. 5 Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug.
Nəyalyalan notokade mai gaiug nəboŋ navile a pan satuƀat sal, geputsan
ginau həni, hən gidar ƥisi darƀikade.
6 “Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai
ginau dan navile a pan. Lovi esam̃ tia. Ale goviol hən galit mai ginau, ale
lugol husur nasoruan sam̃. 7 Gagai loləboii ke natit ƥisi gotolavi mai ginau
logəm len gaiug. 8 Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai
galit tia. Lodələmi. Ale loləboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodələmi ke
gotosəvat ginau.
9 “Nəsasor tuṽ m̃os navile a pan. Nusor tuṽ m̃os alat gotolav galit mai
ginau, husur lovi esam̃. 10 Galit ƥisi lotovi esagw lovi esam̃, ale galit
ƥisi lotovi esam̃ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad
nəyalyalan. 11 Gagai ginau noriŋ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoh
sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səb̃om̃, gulav nahəsam̃ mai ginau
tia. Ale len nədaŋan hən nahəsam̃, havhav gol galito hən ləb̃esua sum̃an
gidaru dartosua. 12 Husur nəboŋ nototoh gegai nuhavhav gol galito len

* **16:30:** Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

nədaŋan hən nahəsam̃ gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh asike ɓimasig, avil galit sua ehusur naᵽisal van hən ɓekəkos gabag, imasig. Imaienan hən natosian sam̃ ɓisarpoh.*

13 "Gagai ginau nogəm hən gaiug. Nukel natgalen ᵽisi len navile a pan hən alategai ləɓ̃ikad nakemkeman sagw ɓepul səsəhov len galito. 14 Nulav nasoruan sam̃ mai galit tia. Ale navile a pan emətahun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sum̃an ŋai ginau nəsavi vanuan navile a pan. 15 Nəsaus gaiug hən gəɓ̃ilav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug ŋai hən gəɓ̃ihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat. 16 Hum ginau nəsavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan. 17 Gigol levi esam̃ səɓ̃om̃ len nakitinan; nasoruan sam̃ evi kitinan. 18 Sum̃an gotosəvat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosəvat galit vi lan navile a pan. 19 Noriŋ ginau len navəlam̃ m̃os galito hən nəɓ̃evi esam̃ səɓ̃om̃, hən ke galit am ləɓ̃eriŋ galit len navəlam̃ hən ləɓ̃evi esam̃ səɓ̃om̃ len nakitinan.

20 "Ginau nəsasor tuv̄ m̃os alategai ŋai, avil nusor tuv̄ m̃os avan ideh ɓeriŋ nəlon len ginau boŋ ideh husur nasoruan silategai. 21 Tata, nusor tuv̄ ke galit ᵽisi lesua. Nousi ke litoh tin len gidaru, hum gototoh tin len ginau mai nototoh tin len gaiug, hən ke navile a pan ləɓ̃edəlomi ke gotosəvat ginau. 22 Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, hən ləɓ̃esua sum̃an dartosua: 23 ginau len galito ale gaiug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, hən navile a pan ləɓ̃eləboii ke gaiug gotosəvat ginau, ale gotoləmas bun galito sum̃an ŋai gotoləmas bun ginau.

24 "Tata, nolәŋoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am litah mai ginau len naut nototohtoh lan, hən ləɓ̃eris nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuv̄ hən ginau nəboŋ navile a pan satuɓat sal. 25 Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsaləboi gaiug, ginau noləboi gaiug, ale alategai loləboii ke gotosəvat ginau. 26 Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hən na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginau həni, ɓipat len galito, ale ginau nəɓ̃itoh len galito."

18

Lutah gat aYesu
(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53)

1 Nəboŋ aYesu tosor tuv̄ tonoŋ, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov naɓur madiŋdiŋ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail loɓis lan. 2 Be natsua. AJutas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu iɓonɓon tabtab ei mai ahai susur san gail.* 3 Beti aJutas egəmai. Aɓiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluv̄oh hən nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləɓ̃itah maii, ale aJutas esəhar galito. Lupat nam̃ial mai nəhai tuŋtuŋ mai natit hən nəɓ̃alan gail, ale logəmai. 4 Husur aYesu toləboi natit ᵽisi ɓevisi həni, ivan hən galito, eus galit ke, "Mətudoŋ ase?" 5 Lusor vari ke, "AYesu ta Nasaret." Ikel mai galit ke, "Ginau bogai." (AJutas toriŋi len navəlalito, eil mai galit).

6 Nəboŋ aYesu toke, "Ginau bogai," lorus təlmam, luteh len tan. 7 Imaienan, eus tas galit ke, "Mətudoŋ ase?" Luke, "AYesu ta Nasaret."

* **17:12:** Psa 41.9; Jon 13.18 * **18:2:** Luk 21.37, 22.39

8 AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Mətɓidoŋ ginau, riŋ alateg livan.”
9 Ikel nasoruan enan, hən nasoruan san ðisarpoh nəboŋ tosor tuṽ ke, “Alat gotoviol hən galit mai ginau, nəsatəgau suluṽ ideh səmasig.”*
10 Beti ASimon Pita tokad naðu nəɓalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariŋan nəmatu sinaslev seðiltihai tutumav. (Nahəsan naslev enan aMalhus.) 11 Avil aYesu isor len aPita, ike, “Geriŋ təlmam hən naðu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len naðiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?”*

AYesu len nəhon aAnnas
12 Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaŋisi. 13 A m̃o losəhari van hən aAnnas tovi avuŋon aKaiafas tovi aðiltihai tutumav len nasihau enan.* 14 (Be natsua; evi aKaiafas tokele a m̃o tia mai alat lotoil a m̃o hən naJu gail ke, “Ivoi am ke naulum̃an sua ðimat m̃os nəvanuan gail.”)*

APita ike saləboi aYesu
(Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)
15 Nəboŋ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi aðiltihai tutumav. Imaienan, eðis len naholəvat todar vis naim seðiltihai tutumav mai aYesu. 16 Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon aðiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroðisutur van. 17 Natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, “Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?” APita ike, “Ao, savi ginau.”
18 Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail lopəŋas naṽidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian seðiltihai tutumav gail van hən aYesu
(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)
19 Len nalohoim enan, aðiltihai tutumav etuðat us aYesu husur ahai susur san gail mai naƿusanan san.* 20 AYesu isor vari ke, “Akis nusor len nəhon nəvanuan gail ƿisi; noƿusan len naim naðonðonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh ðonðon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh. 21 Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəloŋ hən ginau. Loləboi nəsa notokele.”
22 Nəboŋ tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkol hən naim siGot iṽos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var aðiltihai tutumav maienan?” 23 AYesu isor vari ke, “Nəɓikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəɓikel nakitinan, guṽos ginau hən nəsa?” 24 Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobaŋisi, van hən aKaiafas, aðiltihai tutumav hən ðikot həni.

APita ike saləboi aYesu tətas
(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)
25 Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginau.” 26 Ale naslev

---

* **18:9:** Jon 6.39, 17.12 * **18:11:** Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 * **18:13:** Luk 3.2 * **18:14:** Jon 11.49-50 * **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən aðiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi ðiltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi ðiltihai tutumav a m̃o, iṽat nəhes hum aðiltihai tutumav sal.

sua seƀiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədariŋan ike, “Eniŋan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv.” 27 APita isor tətas ke sakitin. Vəha-sua ŋai natoulumãn ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate
(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

28 Nəboŋ aKaiafas tokot hən aYesu tonoŋ dudulan somilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len naƀiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsaƀis lohoim, hən asike ləƀeƀiŋƀiŋal len nabunusian husur nalo. Ləƀimagenan, asike loləboi ləƀihan len nəhanan hən nəPasova.‡ 29 Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən toƀur kotov nalo?” 30 Lusor vari, luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!” 31 APilate ike, “Bimagenan, səhari van, kot həni, nənoṽ həni mai nalo samit ŋai!” Alat lotoil a mo hən naJu gail lusor vari ke, “Nalo samito sədam hən namtƀigol avan ideh ƀimat.” 32 (Natenan igol natit aYesu tokele a mo husur naṽide hən nəmatan san, isarpoh.)§

33 Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakiŋ seJu gail a?” 34 AYesu eusi ke, “Nasoruan sam, evi nənauan sam səƀom o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?” 35 APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan sam gail mai aƀiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?” 36 AYesu ike, “Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəƀal hən avan ideh asike tariŋ ginau len navəlan alat lotoil a mo hən naJu gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan.” 37 Ŋa aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakiŋ mãu a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi akiŋ. Lupas ginau mosi. Ale nogəm hən navile a pan mos nategai ke hən nəƀikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəloŋ hən ginau.” 38 APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

APilate eriŋi ke aYesu ƀimat
(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboŋ tous naten tonoŋ aPilate evivile van hən naJu gail, ikel uri ke, “Nəsəsaƀ natideh lan tonor hən ƀipanis. 39 Be ikad naṽide sua len nəPasova ƥisi hən məttous nəvanuan sua dan alat namttobaŋis galito, hən ƀevivile mos gamito. Mətoləŋon ke nigol aKiŋ egai seJu gail tevivile van hən gamito a?” 40 Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləŋon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi naulumãn toƀal mai alat a Rom, ale lubaŋisi sile.)*

19

1 Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan. 2 Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite,

† **18:28:** Agavna evi auleRom toil a mo hən naprovens sua. ‡ **18:28:** Len nənauan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito loƀiŋƀiŋal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh ƀeƀis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəm ƀiŋƀiŋal gol ikon hən ƀihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses. § **18:32:** Jon 3.14, 12.32. A mo aYesu isor husur naṽide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naJu ləsagole husur alat a Rom ŋai luƥos gat nəvanuan len nəhai balbal. * **18:40:** Uman 3.14

lopir garu həni hum nəkraun sekiŋ, loriŋi len nəkadun ale lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu. 3 Logəm həni, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kiŋ seJu gail!” ale luv̌osi.

4 APilate evivile tətas, ikel mai naluv̌oh ke, “Məteris! Gagai nosəhari vivile van həŋ gamito, həŋ mətb̃eləboii ke, nəsəsab̃ natideh lan həŋ ƀipanis sile.” 5 Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun həŋ nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat toboŋboŋ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “Məteris, ategaii bogai!”

6 Nəboŋ aƀiltihai tutumav gail mai alat lotokətkəta kəkol həŋ naim siGot lotorisi, lukai, ke “P̃os gati len nəhai balbal! P̃os gati len nəhai balbal!”

APilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mitip̃os gati, husur ginau nəsəsab̃ natideh tosa lan həŋ ƀipanis sile.”

7 NaƀiltiJu gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag həŋ aNatun aGot.”*

8 Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ həŋ natenan eməтahw am. 9 Esəhar aYesu təlmam tətas vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi nəvanuan naut a be?” Ris aYesu sasor vari. 10 Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe gəsasor mai ginau? Gəsaləboii ke ginau nukad nədaŋan həŋ nəb̃idam̃ həŋ gəb̃ivan, mai nədaŋan həŋ nəb̃igol gəb̃itahətah len nəhai balbal a?”

11 Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len navəlam̃ husur ŋai aGot a məhat tolav nədaŋan mai gaiug. Imaienan, nəvanuan toriŋ ginau len navəlam̃ ikad nəsaan totibau səhor gaiug.”

12 Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ həŋ natenan idas p̃isal həŋ ƀeriŋ aYesu ƀivan, be naƀiltiJu gail lukai habat ke, “Gəb̃eriŋi ƀivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag həŋ nakiŋ hum aYesu egaii togole, avan enan evi enemi seSisa!”

13 Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ həŋ nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətas. Ale aPilate ebətah len nəhai bətbətah simatsistret həŋ ƀeriŋ nəsab̃ian san. Nəhai bətbətah enan ipat len naut lotokisi həŋ Naut nəvat papav be len nasoruan seIpru gail evi Kappata. 14 Len namityal enan evi tuƀlial len nəmariboŋ həŋ nautautan həŋ nəPasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, “Məteris, akiŋ samit bogai!”

15 Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! P̃os gati len nəhai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “Mətoləŋon ke nip̃os gat akiŋ samit len nəhai balbal a?” Aƀiltihai tutumav gail lukai van ke, “Namtsəkad nakiŋ ideh, be aSisa ŋai.”

16 Imaienan aPilate eriŋ aYesu len navəlalito həŋ ƀitahətah len nəhai balbal. Ŋa nasoltia gail losəhar aYesu van.

Nətahətahan len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

17 AYesu səb̃on ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi həŋ Naut həŋ Nabəlashukadhutəmat (lotokisi həŋ Kolkota len nasoruan seIpru gail). 18 Len naut enan lup̃os gati len nəhai balbal. Lup̃os gat naulum̃an eru am həŋ arƀitahətah, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

19 Ale aPilate itos nəhes sua ale loriŋi len nəhai balbal. Ike, “Yesu ta Nasaret, aKiŋ seJu gail.” 20 NaJu isoƀur lov̌uruŋ nəhes enan, husur naut aYesu totahətah lan ipat pəpadaŋ həŋ naƀiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan seIpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris. 21 Beti

* **19:7:** Lev 24.16

aƀiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiŋ seJu gail,’ be gitosi ŋai ke, ‘Gai sə̃on ikele ke tovi Kiŋ seJu gail.’ ” 22 APilate isor var galit ke, “Nəsa nototosi tipat, nutosi tia.”

23 Nəboŋ nasoltia gail lotoƥos gat aYesu len nəhai balbal tonoŋ, lopəpehun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan. 24 Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hən nəvat hən datƀisaƀi ke as tikade.”

Natenan evisi hən natosian siGot ƀisarpoh toke,
“Lopəpehun nahurabat sagw len galito,
lubar hən nəvat hən lə̃isaƀi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

Ŋa natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

25 Anan aYesu eil pəpadaŋ hən nəhai balbal mai napəhaṽut totor am. Ikad aṽan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopas, mai aMeri ta Maktala. 26 Nəboŋ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatum̃ bolai.” 27 Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anam̃ sam̃ bolai.” Ale tuƀat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekətkəta təban hum tovi anan matmat.

Nəmatan siYesu
(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)

28 Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit ƥisi ihav tia. Ale hən natosian siGot ƀisarpoh, ike, “Numaduh.”* 29 Naƀiliwai topul hən navinika* ipat ei. Loduŋ nasponts lan, riŋi len nəpashət nahisop,† ale losuhuni vi məhat van hən nabuŋon.* 30 Nəboŋ aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

31 Evi nəmariboŋ hən nautautan hən NəSappat ale naJu lomətahun nibelit lə̃itahətah len nəhai balbal gail len nəSappat (ale evi naƀiltiSappat sua husur evi nəPasova). Imagenan, naƀiltiJu gail lous aPilate ke tidam̃ hən lə̃iṽaƀuƀur narielito hən lə̃imat, ale sah sur naƀirimat gail.‡ 32 Ŋa nasoltia gail logəm, ṽaƀuƀur narien alaruenan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu. 33 Be nəboŋ lotogəm hən aYesu, lusaƀi ke tomat tia, gol ləsəṽaƀur narien gəlaru. 34 Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən naṽisusua,§ ale vəha-sua ŋai nəda mai nəwai arusel vi pan. 35 (Nəvanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mətƀikad nadələmian.) 36 Natgalenan lovisi hən natosian siGot ƀisarpoh toke, “Nabələsun ideh asike imaƀur.”* 37 Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

Nətavunan siYesu
(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)

---

* **19:24:** Psa 22.18 * **19:28:** Psa 69.21, 22.15 * **19:29:** Navinika evi nəwain tomatu vakon.

† **19:29:** Nahisop evi nəhai sua nabələvan hən tobar namita sua ŋai. Napusit nahisop iyaŋyaŋ ale nalohisop ikad nə̃on tosusau. * **19:29:** Psa 69.21 ‡ **19:31:** Nəboŋ nasoltia ta Rom lotoƥos gat nəvanuan len nəhai balbal, luƥos gat navələn gəlaru len nəhai tobalbal ale luƥos gat narien gəlaru ƀonƀon len nəhai toil. Asike idareh nəvanuan totahətah ei isaƀi ke nasuŋavŋavan idaŋ, be ƀeil hən narien, eləboi ƀesuŋavŋav tətas. Ale nəvanuan totahətah imaienan van vəbar narien arodədas arƀigol toil am, beti husur todədas ƀesuŋavŋav imat. Nasoltia lə̃eləŋon ke nəvanuan ƀimat tutut, luṽaƀur narien nəvanuan totahətah, gol ke todədas ƀeil, gol ke todədas ƀesuŋavŋav, ale imat tutut.

§ **19:34:** Naṽisusua evi namətas tokad namətan tosua ŋai. * **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 * **19:37:** Zec 12.10

38 Nəboŋ natgalenan tonoŋ, ikad auleArimatea sua, nahəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadəlomian san husur tomətahw len naƀiltiJu gail. Gai ivan hən aPilate hən ƀeusi ke tidam̃ hən ƀilav kuv niben aYesu. APilate idam̃ həni maii, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van. 39 Ikad avan sual am totah mai aJosef, nahəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hən namər toƀon mai nəalos.** 40 Husur naṽide seJu gail hən natətavunan, lupat niben aYesu van, loruŋ gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau. 41 Pəpadaŋ hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad naƀurhuvat nəmatan toveveu ləsətavun niben avan ideh lan sal. 42 Ale husur evi Nəboŋ Nautautan hən nəPasova seJu gail, ale husur naƀurhuvat nəmatan enan ipat pəpadaŋ ei, loriŋ aYesu lan.††

20

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)

1 Dudulan somm̃ilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan naƀurhuvat nəmatan, ale eris naƀiltivat torib dan nabopita hən naƀurhuvat. 2 Ŋa igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasuƀ dan naƀurhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotoriŋi lan!”

3 Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis naƀurhuvat. 4 Len nəgamgaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar naƀurhuvat a m̃o. 5 Iƀetƀet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai saƀis vi lohoim. 6 Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale eƀis vi lan naƀurhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei. 7 Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toƀuruŋi, riŋ səƀ̃on həni. 8 Beti ahai susur togon tobari a m̃o eƀis lohoim, gai am erisi ale edəlomi ke aYesu tole məhat. 9 (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.* 10 Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)

11 Nəboŋ artovan tonoŋ, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən naƀurhuvat. Iƀetƀet vakəta vi lohoim. 12 Eris aŋel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturuŋ lan, ale togon len naut tosəsaruh vi lan. 13 Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupat kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriŋi lan.”

14 Nəboŋ tokel natgalenan tonoŋ, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti. 15 AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa? Gudoŋ ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasuƀ, gaiug gəƀ̃ipati van, kel mai ginau hən naut gotoriŋi lan, ale dereh nivan hən nəƀ̃ipati.”

** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike nakilo tovi 34, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. Namər evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Nəalos ehun naluvera ale evi naṽide seJu gail hən ləƀ̃evəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan.

†† **19:42:** Jon 19.31. NəSappat etuƀat nəboŋ namityal tomasur len naFraite. Nəboŋ artopat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəboŋ hən nautautan hən nəPasova pəpadaŋ hən ƀinoŋ, ale nəPasova (tovi Sappat sua) pəpadaŋ hən ƀetuƀat.

* **20:1:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade.

* **20:9:** Psa 16.10

16 AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!”
(tovi “Hai p̃usan” len nasoruan seIpru gail).
17 AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavi məhat van hən
aTata sal. Avil givan hən na-ke-v̄an-an sagw gail. Kel mai galit ke, ‘Gagai
novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai
aGot samito.’ ” 18 Ŋa aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail
ke, “Noris Nasuð!” Ale ikel mai galito hən natit p̃isi aYesu tokel maii.

AYesu evisi hən ahai susur san gail
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)

19 Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luðonðon lohoim.
Lokəkol gat nabopita husur lomətahw len naðiltiJu gail. AYesu egəm il
rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəm̃at!”
20 Nəboŋ tokəmaienan ev̄usan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito.
Ahai susur gail lukemkem masuv̄ hən lotoris Nasuð. 21 Imaienan aYesu
isor tətas mai galit, ike, “Nəlomit tikad natəm̃at! Hum aTata tosəvat ginau,
ginau am nosəvat gamito.” 22 Beti esuŋavŋav ale ike, “Mitikad aNunun
aGot. 23 Mətb̃eruðat nəsaan sivan ideh gail, aGot eruðat gail tia. Asike
mətb̃eruðat nəsaan sivan ideh gail, aGot saruðat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

24 Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboŋ
aYesu tovisi hən galit am, gai satoh. 25 Imaienan, ahai susur gail lukel
maii ke, “Ginamit namtoris Nasuð!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike
nodəlom nəsa məttokele van vəbar nəb̃eris naðurhunil len navəlan gəlaru,
mai nəb̃esiriv hən nərarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len
naðurhugarin.”
26 Len nəmariboŋ tomələvtor tohusur nəboŋ enan, ahai susur siYesu gail
lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita gail lokəkol haihai
be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nəlomit tikad natəm̃at.” 27 Beti
ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nərarhuvəlam̃ gegai. Geris navəlagw gəlaru.
Siriv hən navəlam̃ len naðurhugarigw. Nə-lon-uri-an sam̃ tinoŋ! Geriŋ
nəlom̃ len ginau!” 28 ATomas isor vari, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot
sagw!” 29 Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nadəlomian husur gotoris
ginau. Alat ləsaris ginau be lotoriŋ nəlolit len ginau, navoian siGot igol
lukab həni.”*

AJon itos naloðulat egai m̃os nəsa?

30 Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isoður am
səhor nototos gat gail len naloðulat egai. 31 Be nutos natgalegai hən
mətb̃edələmi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun
aGot. Nutosi maienan hən mətb̃eriŋ nəlomit lan, ale len nadələmian samit
mətb̃ikad nəmauran len nahəsan.

21

AYesu evisi hən ahai susur lotomələvru

1 Len nəboŋ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Naðiltiwai
Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai: 2 Ikad aSimon Pita, aTomas namilen
ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiv̄an artovi anatun aSepeti

* **20:23:** Mat 16.19, 18.18 * **20:29:** 1Pit 1.8 * **21:1:** Lokis Naðiltiwai Tiperias hən Naðiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai.

gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei. 3 ASimon Pita ikel mai galit
ke, “Nesəsahieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len naƀot.
Nəmargobut egəmai. Losəsahieh len mariug kavkav, ləsəsah hən ideh.
4 Nəboŋ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləboii ke tovi
gai. 5 Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusah hən naieh ideh a?” Ale
lusor vari ke, “Eƀuer!” 6 Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu
tarhəƀ̃ot, ale dereh mitisaƀ ideh.” Ŋa lubar həni, be lodədas ləƀ̃elivi gəm
hən naƀot, husur naieh tosoƀur igol toməlas.*
7 Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasuƀ bolai!”
Nəboŋ aSimon Pita tosəsəloŋ həni ke tovi Nasuƀ, epitavis nahurabat san
tokole, eməlah vi lan nəwai. 8 Galit am losuh len naƀot, loliv nalevlev
vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ŋai. 9 Nəboŋ lotomariŋ vahut,
loris nəhab tominen, naieh toləŋas lan, mai nabəta. 10 Beti aYesu ike,
“Tariv naieh ideh məttomadhasah hən gail gəmai.” 11 Ŋa aSimon Pita ilev
gargar nalevlev topul hən naƀiltiieh gail vi len tan. Naut kəmas naieh tovi
153, nalevlev səmarmarikot. 12 AYesu ike, “Mətegəm han.” Be ahai susur
ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasuƀ. 13 Beti aYesu
egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hən naieh am.
14 Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur
na-le-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətas len aPita

15 Nəboŋ lotohan tonoŋ, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anatun
aJon, goləmas masuṽ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasuƀ,
goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan natuhsipsip sagw
gail.”*
16 AYesu eus tasi ke, “Simon, anatun aJon, goləmas masuṽ hən ginau
a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasuƀ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike,
“Gekətkəta təban nasipsip sagw gail.”
17 AYesu eus tətas həni am ke, “Simon, anatun aJon, goləmas ginau
a?” Nausian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike titaŋ. Ikel maii ke, “Nasuƀ,
goləboi natit p̃isi. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan
nasipsip sagw gail. 18 Nukel nakitinan, nəboŋ gotovi mantuhmar, go-
sun nahurabat samt̃, govi lan naut p̃isi gotoləŋoni. Be nəboŋ gəƀ̃evi
haṽut, dereh gisar hən navəlam̃ gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat
len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəƀ̃emətahun gəƀ̃evi lan.” 19 AYesu
ekəmaienan, hən ƀikel p̃arp̃ar hən nəmatan sePita ƀimat həni hən ƀeputsan
nahəsan aGot. Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, ikel mai aPita ke, “Gehusur
ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

20 APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur
gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiŋasiŋ len nəmabun aYesu len nəhanan,
tousi ke, “Nasuƀ, ase ƀeriŋ gaiug len navəlan aenemi samt̃ gail?”*
21 Nəboŋ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasuƀ, atenan timabe?”
22 AYesu isor vari ke, “Nəƀ̃eləŋoni ke gai ƀitoh vəbar nagəmaian sagw,
savi natideh len gaiug! Gaiug m̃au gehusur ginau.” 23 Bathut natenan,
nasoruan pəpat iperŋan alat lotokad nadəlomian ke, ahai susur enan asike

* **21:6:** Luk 5.4-7 * **21:14:** Jon 20.19, 26 * **21:15:** Uman 20.28; 1Pit 5.2 * **21:20:** Jon 13.25

imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəb̃eləŋoni ke gai ƀitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

24 Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgale-
gai len naloƀulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

25 Ikad natit isoƀur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatos gat v̈isusua
hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənav hən naloƀulat
galen p̈isi lətəpat lan.*

* **21:24:** Jon 19.35 * **21:25:** Jon 20.30

Nauman gail
Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos naloƀulat egai?
ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.
ALuk itos naloƀulat egai hən nəsa?
Itosi hən ƀikel ur naƥisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut ƥisi len navile a pan.
ALuk itosi mͫos ase?
Itosi mͫos alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.
Naloƀulat egai ehusur as galito?
Ehusur aPita mai aPol be iƀol husur galevis am.
Natgalenan evisi ŋais?
Naloƀulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.
Natgalenan evisi a be?
Naloƀulat egai iƀol husur nəsa tovisi len naƀiltivile isoƀur len naut a Rom.
Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)
1) Nəboŋ aYesu toƥusan len alat lotohusuri tonoŋ, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)
2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)
3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludaŋ am (2.1-13)
4) Natuƀatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)
Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)
Nəƀ̃ol husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isoƀur van vəbar naƀiltivile Rom (13.1–28.31)
1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)
2) Naƀonƀonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)
3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)
4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)
5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)
6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)
7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natuƀatan

1 Teofilus,* len naloƀulat ta mͫo sagw* nuhol husur natit ƥisi aYesu totuƀat gole mai ƥusan həni vəbar nəboŋ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav. 2 Len nəboŋ savi məhat sal, len nədaŋan seNunun aGot, aYesu ikel naƥisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. 3 Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eṽusan nəmauran san hən galito hən ləƀ̃eris ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-soƀ̃ur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. 4 Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samteriŋ naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttosəsəloŋ həni; 5 husur aJon

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot. * **1:1:** Luk 1.1-4 * **1:4:** Luk 24.49

ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

6 Ŋa nəboŋ lotoƀonƀon, lousi ke, “Nasuƀ, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakiŋ salit gabag tətas am a?”

7 Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətƀeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw toriŋi len nədaŋan hən na-il-a-mõo-an san. 8 Dereh mitikad nədaŋan nəboŋ aNunun aGot ƀegəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

9 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

10 Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw. 11 Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egaii aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam sumãn tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

12 Beti luyar təlmam dan Naṽehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSappat, nakilomita esua ŋai. 13 Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatun aJemes.* 14 Len nənauan sua luƀonƀon tabtab hən ləƀisor tuṽ, galit mai alatpəhaṽut mai aMeri anan aYesu, mai aṽan aYesu gail.

15 Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. 16 Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuŋon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a mõo hən alat lototah gat aYesu,* 17 naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot sumãn gidato.”

18 (AJutas eṽur nətan hən nəvat tokade sil naṽide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaṽun imaƥul, ale ninen elul vivile. 19 Nəboŋ alat a Jerusalem ƥisi lotosəsəloŋ ləboi natenan, loriŋ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

20 APita isor am ike, “Len naloƀulat hən Nəƀe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasƀəƀesw,
nəvanuan ideh satitoh lan,’*
mai,
“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’*

21-22 “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tuƀat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris

---

* **1:5:** Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * **1:9:** Mak 16.19; Luk 24.50-51 * **1:13:** Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * **1:16:** Psa 41.9 † **1:19:** Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * **1:20:** Psa 69.25 * **1:20:** Psa 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21

aYesu tomaur tətas ale timasƀon mai gidato hən datƀikel ur na-le-məhatan enan san dan nəmatan."
23 Ŋa nəboŋ aPita tokel naten tonoŋ, lulekis hən naulumãn eru. Esua nahəsan aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsan aMattias. 24 Beti lusor mai aGot ke, "Nasuƀ, gaiug mãau goləboi nəlon nəvanuan p̃isi. Gigol p̃arp̃ar hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia 25 hən ƀilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab."
26 Ale lubar hən nəvat hən ləb̃isaƀ ase len gəlaru. Lusaƀ aMattias ale iƀon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2

ANunun aGot egəm len naPentikost

1 Len nəboŋ hən naPentikost* togəmai luƀon len naut esua. 2 Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəmav tosumãn nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. 3 Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpehw ale lupat len galit ṽisusua. 4 Galit p̃isi lopul hən aNunun aGot ale lotuƀat sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.
5 Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hən aGot, nəvanuan naut p̃isi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an. 6 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nəwalan enan, naluṽoh logəm ƀonƀon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəloŋ ləboi nasoruan salit ṽisusua. 7 Lumaŋmaŋ, luṗaŋ, luke, "Galit lotosor, lovi alat a Kalili mãau? 8 Imabe datosəsəloŋ hən nasoruan lotopas gidat ṽisusua maii? 9 Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, 10 alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaŋ hən naut a Sairin, mai galevis lovi metƀos hən naut a Rom. 11 Gidat galevis datovi uleJutea a mõ ale galevis datohusur nadələmian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit p̃isi datosəsəloŋ ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!"
12 Galit p̃isi luṗaŋ mai lodədarŋab̃u. Lous galit gabag ke, "Namilen nategai imabe?"
13 Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, "Lomun nəwain toveveu ale lotərog."

APita isor mai naluṽoh

14 Be aPita eil mai esəŋavur pisan esua, ale isor habat am hən tokel mai naluṽoh ke, "Gamit a Jutea mai gamit məttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit məteləboi naten tovisi; mətesəsəloŋ hən nasoruan sagw. 15 Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsatərog husur namityal evi məlapat dudulan ŋai. 16 Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:
17 "AGot ikele ke, 'Len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan,
ginau dereh nevur san aNunugw hən nəb̃ilavi mai nəvanuan p̃isi.
Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur napisulan sagw
mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,
ale haṽut samit gail dereh lipat ris naƀəb̃er gail.
18 Dereh nevur san aNunugw hən nəb̃eviol həni
mai naslev sagw gail, alalumãn mai alatpəhaṽut,
Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.

* **2:1:** Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

19 Dereh nigol namerikel gail len nəmav
mai natit len navile a pan məttomaŋmaŋ lan,
nəda, nəhab mai nəmarovv.
20 Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum nəda
beti nəmariboŋ namənas toyalyal
siNasuð dereh tegəmai.
21 Beti nəvanuan ƥisi lotokai vi təban nahəsan Nasuð hən ðevi tarhət salito,
gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.’*

22 “UleIsrael gail, mətesəsəloŋ hən nəsa nəb̃ikele: aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu egaii, aGot igol namerikel lotodaŋ, namerikel məttomaŋmaŋ len gail, mai namerikel lotokel kot aYesu. Gamit ƥisi mətoləboi natgalenan tia. 23 Nəsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot eriŋi ke ləb̃ilav aYesu mai gamito ale gamit mətuƥos gati len nəhai balbal. Alat ləsavi Ju losusupah mai gamit hən məttogol tomat len nəhai balbal.* 24 Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-masuṽ-an hən nəmatan, husur nəmatan edədas ðetəgau gati.* 25 Imagenan aTevit isor husuri ke,
“ ‘Noris Nasuð akis a m̃o len ginau.
Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.
26 Husur enan nəlogw ivoi,
nasoruan sagw epul hən nahəhaṽuran,
ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.
27 Husur gaiug, Nasuð aGot, asike geriŋ gaðulan ginau len naut nəmatan,
asike geriŋ niben Nəvanuan Sam̃ tiðos nətan.
28 Goṽusan ginau hən naƥisal gail hən nəmauran;
dereh gigol ginau nepul hən nahəhaṽuran hən natohan sam̃.’†

29 “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale naðurhes han ipat sal van vəbar nəboŋ damənai. 30 Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaŋ toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiŋ sum̃an aTevit.* 31 ATevit eləboi nəsa ðevisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan. Ike,
“ ‘Asike ipat len naut nəmatan,
asike niben iðos nətan.’*

32 “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole məhat dan nəmatan tia, ginamit ƥisi namtoris ləboi natenan. 33 Itoh tia a məhat len nətarhət nəmatu siGot. Ale aTəman eviol hən aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nəsa məttomadharisi mai səsəloŋ həni vi lan ginamito. 34 Husur aTevit savi məhat vi lan nəmav, be gai səb̃on ike,
“ ‘Nasuð aGot ikel mai aMasta sagw ke,
“Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu,
35 vir nəb̃eriŋ aenemi sam̃ gail pipit nariem̃ gəlaru
hən ləb̃evi ut kəmas.” ’*

---

* **2:21:** Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * **2:23:** Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † **2:28:** Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 * **2:30:** Psa 132.11; 2Sam 7.12-13 * **2:31:** Psa 16.10 * **2:35:** Psa 110.1

36 “Imagenan, ivoi ke alat a Israel p̃isi leləboi koti ke aYesu egaii,
məttoriŋi len nəhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-m̃o-an, tovi
Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”
37 Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoran enan, ibar nəlolito ale
lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”
38 APita isor var galit ke, “Mitipair dan nəsaan samito ale gamit p̃isi
mitibaptais len nahəsan aYesu Kristo hən aGot ðeruðat nəsaan samito,
beti aGot dereh teviol hən aNunun mai gamito. 39 Husur ke na-kel-
gati-an enan evi samito mai sinaur p̃isi ləb̃ehusur gamito, mai silat p̃isi
lotosuh a tut, alatenan, Nasuð aGot sidato ðekis galit balai.”
40 Beti aPita isor ebəlav, ikel nalələgauan mai galito, ikel taltal həni ke,
“Məteus aGot hən ðilav kuv gamit dan nəpanismen ðibar naur egai lotosa,
lotomətahun aYesu.”
41 Alat lotodəlom nəsa tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale
3,000 am lohusur aYesu len nəboŋ enan ŋai. 42 Akis losəsəloŋ bun nəsa
ahai pispisul gail lotop̃usan həni, luðon len nəmauran salito; loður nabəta
hən lotohan ðonðon, ale lusor tuv̄.

Nəmauran silat lotokad nadəlomian

43 Nəvanuan p̃isi lomətahw len nəyalyalan siGot, husur len nədaŋan siGot
ahai pispisul gail lugol namerikel isoður tov̄usani ke galit siGot. 44 Alat
lotokad nadəlomian losuh ðonðon, natit p̃isi lotokade evi salit p̃isi.*
45 Nəboŋ lotopar tete sua, loṕur hən nətan o natit salit gail ale lopəpehun
nəvat han mai galito lotom̃idol. 46 Len nəboŋ p̃isi luðon tabtab len
naholəvat todar vis naim siGot ale nənauan salit esua. Lohusur naim
v̄isusua salit gail loður nabəta hən lotohan ðonðon husur ke nəlolit
ehəhav̄ur, nəlolit inor, 47 lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nənauan
sinəvanuan p̃isi. Len nəboŋ p̃isi Nasuð ilav kuv galevis dan nəsaan salito,
gol ke alat lotokad nadəlomian lusoðsoður am.

3

APita mai aJon mai naməsal togau

1 Boŋ sua aPita mai aJon arovi məhat len naim siGot len namityal
hən na-sor-tuv̄-an, namityal totor ut mədau. 2 Len nəboŋ enan nəvanuan
galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləb̃eriŋi ben
nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsan Nabopita Tokab.
Loriŋ akis həni ei hən ðeusus alat lotovi lohoim hən nəvat. 3 Nəboŋ atenan
toris aPita mai aJon pəpadaŋ hən arðeðis len naim siGot, eus gəlaru hən
nəvat. 4 APita mai aJon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus
ginaməru!”
5 Ŋa ebətah mədau vir gəlaru ke arðilav natideh maii. 6 Be aPita ike,
“Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai
gaiug. Len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”
7 Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ŋai narien
arudaŋ. 8 Eməlah vi məhat, eil, iyaryar. Beti eðis len naholəvat todar
vis naim siGot mai gəlaru, iyar, eməlah, eputsan nahəsan aGot van.
9 Nəvanuan p̃isi loris toyar, toputsan aGot van, 10 ale lokəta ləboii ke tovi
ulum̃an enan tobətbətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot.
Losəhov̄ut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

---

* **2:44:** Uman 4.32-35

APita isor mai naluṽoh len naut siGot

11 Len navərada siSolomon, aulumãn enan etəgau gat aPita mai aJon.
Nəvanuan p̃isi lugam van hən galito husur lup̃aŋ lan. 12 Nəboŋ aPita toris
lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttomaŋmaŋ
len nateg tovisi? Husur nəsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətunau
ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər ŋa o len naðoruan siGot namr-
tokade a? 13 Ao! AGot siApraham, seIsak, siJakop, setəmadato ta sutuai,
aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətoriŋi
len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke teriŋi tivan,
gamit mətukai tasi. 14 Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale
mətous aPilate ke tidamt̃ hən avan toṽabun nəvanuan, timakuv.* 15 Be
nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat,
imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. 16 Len nadəlomian
san len nahəsan aYesu, ategai məttorisi mai məttoləboii, egəm daŋ am. Ale
mətoris ke nadəlomian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.
17 “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttogole tia ipar ləboian
lan, nəvanuan toil a mõ samito am ləsaləboii. 18 Be len nəsa məttogole, aGot
igol nəsa tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail p̃isi isarpoh, ke aKristo
san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat. 19 Husur enan, mitipair
dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot ðepipitas nəsaan samito,
20 hən Nasuð aGot ðilav nəboŋ nəŋavŋavan mai gamito, ale hən ðesəvat
aKristo, gai totabtabuh lan mõos gamito, tovi aYesu. 21 Gai timastoh
len nəmav vir aGot ðigol natit p̃isi ðinor hum tokel gati sutuai tia len
nabuŋon ahai kelkel ur san gail. 22 AMoses ike, ‘Nasuð aGot samito
dereh tigol ahai kelkel ur sua samit ðesumãn ginau tile məhat dan gamit
balai. Mitimassəsəloŋ hən natit p̃isi ðikel mai gamito. 23 Avan ideh asike
ðesəsəloŋ hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san
gail timasig.’* 24 Imaienan, ahai kelkel ur gail p̃isi, tuðat len aSamuel
van vəbar daməŋai, galit p̃isi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboŋ ta
daməŋai. 25 Gamit mãau mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot
tokel uri len nabuŋolito, eriŋi tipat mõos gamit am. Ale na-kel-gati-an
aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele mõs gamito. Ikel mai aApraham
ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut
tiltile gail len nəbathuyah p̃isi len navile a pan.’* 26 Nəboŋ aGot toputsan
nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a mõ hən ðivoi
hən gamito len nəpairan samit ṽisusua dan naṽide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

1 Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav
gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi
gail, 2 nəlolit ipaŋpaŋ husur gəlaru aroṽusan nəvanuan gail mai arukel
uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am
loləboi ləb̃imaur dan nəmatan sumãn aYesu. 3 Ŋa lutah gat gəlaru, be
husur naut igomgom, loriŋ gəlar len naim bəbaŋis salit vir nəboŋ pelan.
4 Nəvanuan isoður lotosəsəloŋ hən nasoruan, lodəlomi; lalumãn p̃isi lo-
tokad nadəlomian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

---

* **3:13:** Exo 3.6, 15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15
* **3:23:** Deu 18.15, 18-19 * **3:25:** Gen 22.18, 26.4

5 Pelan han, alat lotoil a mõo həŋ ahai tutumav gail, ahai p̃usan gail
həŋ nalo, mai alat lotoil a mõo len naut a Jutea, galit luƀonƀon len naut
a Jerusalem. 6 Annas evi aƀiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai
aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. 7 Nəboŋ
lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len
nədaŋan sa o len nahəsan ase?”
8 Beti aPita topul həŋ aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil
a mõo həŋ ahai tutumav gail mai gamit məttoil a mõo həŋ nəvanuan gail,
9 damərai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole həŋ nəvanuan
narien tosa. Imaur mabe? 10 Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a
Israel p̃isi məteləboi nategai ke, len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret,
məttop̃os gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len
nahəsenan, ategai eil gegai, imaur. 11 Evi aYesu egaii natosian siGot tosor
husuri nəboŋ toke tovi,
“ ‘nəvat gamit məttovi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;
gai egəm vi vat sua ŋai ƀeləboi ƀigol naim ƀihav mai ƀinor.’*
12 AYesu ŋai ikad nədaŋan həŋ ƀilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito.
Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot
tolav mai nəvanuan gail toləboi ƀilav kuv gadito dan nəpanismen həŋ
nəsaan sadito.”
13 Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumad-
haləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau.
Luƀaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a mõo. 14 Be husur
lotoris aulumãn tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləƀ̃ikel natideh. 15 Ŋa
lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru. 16 Luke,
“Datimab həŋ gəlaru? Imasil len nəvanuan gail p̃isi len naut a Jerusalem ke
arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datƀike savisi. 17 Be
həŋ ƀigol ke satevivile len nəvanuan gail p̃isi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke
saarisor mai saareƥusan am len nahəsan aYesu.”
18 Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai
saareƥusan tətas am len nahəsan aYesu. 19 Avil aPita mai aJon arusor
var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele
o gamito? Mitinau risi! 20 Ginaməru, asike namresib, namrodədasi.
Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəloŋ həni.”
21 Beti lukel mai gəlaru tətas ke arƀisor len nahəsan aYesu am dereh
aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsaƀ̃ naƥisal ideh həŋ ləƀ̃ipansem gəlaru
bathut nəvanuan gail p̃isi loputsan nahəsan aGot husur nəsa tovisi.
22 Husur atenan, narien tosa a mõo be tomaur husur namerikel, nədam̃
han tosəhor 40.

Nəvanuan nadələmian gail lusor tuṽ

23 Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van həŋ
nəvanuan sələr gail. Ale arukel ur nəsa aƀiltihai tutumav gail mai alat
lotoil a mõo len naut a Jutea, lotokele. 24 Nəboŋ nəvanuan nadələmian
lotosəsəloŋ həni, len nənauan sua luƀon həŋ ləƀ̃ikai van həŋ aGot. Luke,
“O Got gotovi Masta həŋ natit p̃isi, gaiug mãau gugol nəmav mai navile a
pan, nətas mai natit p̃isi lotopat.* 25 Gaiug mãau gusor, len aNunum̃ gusor
len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman sam̃, ke,
“ ‘Imab naluṽoh həŋ nəvanuan naut tiltile gail nəlolit ipaŋpaŋ?

* **4:11:** Psa 118.22 * **4:24:** Exo 20.11; Psa 146.6

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasuƀ aGot?
Lusor utaut soƀuer.
26 Nakiŋ gail len navile a pan loutaut hən nəƀalan,
alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail luƀon
hən ləƀiƀal mai Nasuƀ aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.'*
27 Len naƀiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruƀonƀon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel hən ləƀemətahun nəvanuan nauman sam̃ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan.* 28 Bathut gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur nəsa ŋai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia. 29 Nasuƀ aGot, bunus nasoran salit ke lipansem ginamito beti, ale gilav na-il-ƀuri-an mai ginamit namtovi slev sam̃ gail, hən namtƀikel ur nasoruan sam̃. 30 Nəboŋ namtƀikel uri, gigol nəvanuan gail ləƀimaur mai gigol namerikel ləƀemaŋmaŋ len gail. Natgalenan ləƀevisi, dereh levisi len nahəsan nəvanuan nauman sam̃ gotosəvati, aYesu."
31 Nəboŋ lotosor tuv̄ tonoŋ, naut lotoƀonƀon lan ekurkur; ale galit p̄isi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ƀuri-an.

Nəvanuan nadələmian gail luƀon len nəsa lotokade

32 Nəvanuan nadələmian gail p̄isi luƀon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ŋai, be natit p̄isi losum̃an salito.* 33 Len naƀiltidaŋan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito. 34 Husur səkad ideh len galito tom̃idol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loƥur hən gail ale lulav nəvat 35 hən ləƀeriŋi bathurien ahai pispisul gail. Ale lopəpehun nəvat hən ƀevi tarhət sinəvanuan ideh topar.
36 Ikad avan sua, nahəsan aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, "Nəvanuan togol nəvanuan gail loləŋon ivoi am len nəlolito"). 37 AParnapas eƥur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən toriŋi bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

1 Naulum̃an sual am, nahəsan aAnanias mai asoan nahəsan aSafira aroƥur hən nahudhutan. 2 Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar p̄isi arudam̃. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən ƀeriŋi bathurien ahai pispisul gail, be səlav p̄isi. 3 Ale aPita ike, "Ananias, imabe nəlom̃ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan? 4 Nətan gotoƥur həni evi nətan esam̃ m̃au? Ale nəboŋ gotoƥur həni tonoŋ nəvat ipat len navəlam̃ m̃au? Nəlom̃ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ŋai, gogəras aGot!"
5 Nəboŋ aAnanias tosəsəloŋ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit p̄isi lotosəsəloŋ hən nəsa tovisi lomətahw habat. 6 Beti nəmantuhmar gail logəm, ruŋ gol niben, pati vivile ale tavuni.

---

* **4:26:** Psa 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29 * **4:32:** Uman 2.44-45

7 Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eƀis, avil saləboi
nəsa tovisi. 8 APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mərtop̃ur həni
imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”
9 Ŋa aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədaŋan seNunun aGot
ke timabe? Geris, alat lototavun asoam̃ saltoil bopita. Galit dereh lipat
gaiug tu vivile.”
10 Vəha-sua ŋai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi
lohoim, saƀi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. 11 Alat
siYesu p̃isi lomətahw, galit mai alat lotosəsəloŋ hən naholan husur nəsa
tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isoƀur lumaur

12 Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan
gail, ale galit p̃isi lotokad nadəlomian luƀonƀon akis len navərada
siSolomon. 13 Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be
nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito. 14 Be akis alat lotokad
nadəlomian len Nasuƀ lusoƀsoƀur am, Lalum̃an isoƀur mai latpəhaṽut
isoƀur. 15 Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametp̃isal,
loriŋ galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəm̃ol hePita tibar galevis
nəboŋ toṽot van. 16 Nəvanuan lusoƀur logəm dan navile gail pəpadaŋ
hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa
lotomədas tabtab hən galito. Ale galit p̃isi lumaur.

Aŋel esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis

17 Imaienan, aƀiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi
gail) lutaƀulol bulos ahai pispisul gail. 18 Lutah gat galito ale loriŋ
galito len naim bəbaŋis. 19 Avil len nalenmariug enan aŋel siNasuƀ
esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis ale esəhar galit vivile. Ike,
20 “Mitivan, məteil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur p̃is
nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttokade
len aYesu.” 21 Dudulan som̃ilan loƀis len naholəvat todar vis naim siGot
sum̃an aŋel tokel mai galito, ale lotuƀat ṽusan nəvanuan gail.
Nəboŋ aƀiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis
nəSanhitrin hən ləƀ̃iƀonƀon, galit p̃isi lotobətah len naƀonƀonan silat
lotoil a m̃o len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləƀ̃esəhar
kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaŋis gəmai. 22 Be nəvanuan nau-
man galenan ləsəsaƀ̃ galit len naim bəbaŋis ŋa lotəlmam, lukel uri ke,
23 “Namtusaƀi ke naim bəbaŋis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol
həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut
eƀəƀ̃esw.” 24 Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis
mai aƀiltihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan
salit ebutbutut. Lunau masuṽ hən ke timabe. 25 Beti avan sua egəm, ike,
“Məteris! alategaii məttoriŋ galit len naim bəbaŋis, galito saltoil len naim
siGot, loṽusan nəvanuan gail!” 26 Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta
kəkol hən naim siGot hən ləƀ̃esəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən
galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.
27 Nəboŋ lotosəhar galit tonoŋ, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale
aƀiltihai tutumav eus galit 28 ke, “Namtukai tas gamito ke samtep̃usan
len nahəsenan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən nap̃usanan
samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

* **5:28:** Mat 27.25

29 APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimas-
gol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele. 30 AGot
setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoṽabuni,
tahətah həni len nəhai.* 31 Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu,
gol ke eil a mõo hən nəvanuan p̃isi mai eləboi ƀilav kuv galit dan nəsaan
salito. AGot igol nategai hən aYesu ƀigol gidat a Israel datƀipair dan
nəsaan sidato ale hən ƀeruƀat nəsaan galen dan gidato. 32 Ginamit
namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot,
aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”
33 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ, luke letubun aPita
galito. 34 Be naFarisi sua, nahəsan aKamaliel, ahai p̃usan hən nalo,
nəvanuan p̃isi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idaŋ ke ahai
pispisul gail litoh vivile kəkereh bai. 35 Nəboŋ lotovivile tonoŋ ikel p̃uli
mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətebunus tivoi nəsa məttoke mətƀ̃igole
hən alatenan. 36 Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa,
aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alalum̃an lovi 400 lutah maii.
Be alat a Rom luṽabuni ale alat lotohusuri lopəpehw ŋa ləsagol natideh.
37 Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən naƥuruŋan
hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləƀ̃ehusuri, ƀal mai alat a
Rom. Gai am luṽabuni, ale ahai susur san gail, lopəpehw. 38 Imagenan,
nukele hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-
nau-utaut-an salit mai nəsa ləƀ̃igole ƀevi sinəvanuan, dereh lehisi soƀuer
sum̃an alaruenan. 39 Be ƀevi siGot, mətedədas mətƀ̃eməd as galito; dereh
mitisaƀi ke məttoƀ̃al mai aGot.” 40 Ale lohusur nakelean san. Lokis
galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito,
beti lukele hən galito ke salisor len nahəsan aYesu, ale loriŋ galit luvan.
41 Nəboŋ ahai pispisul lotoriŋ nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idam̃
hən ke lotoləŋon tosa mõos nəhes enan. 42 Ale len nəboŋ p̃isi len naholəvat
todar vis naim siGot loƥusan, ale loƥusan husur naim gail, mai lukel uri
ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsanoŋ hən nakelean enan.

6

Loriŋ nəvanuan eməlevru hən ləƀ̃ekətkəta təban nəbatunau pəhaṽut gail

1 Len nəboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadəlomian, lu-
soƀsoƀur am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke,
alat lotosor len nasoruan Ipru ləsapəpehun nəhanian sanor len nəbatunau
pəhaṽut lotosor len nasoruan ta Kris.
2 Imagenan, ahai pispisul tosəŋavur pisan toru lokis nəvanuan
nadəlomian p̃isi logəm ƀonƀon beti luke, “Sanor hən ginamit namtƀeriŋ
gaƀulan na-kel-uri-an hən nasoruan siGot hən namtƀepəpehun nəhanian.
3 Bathudud gail mitilekis hən teməlevru len gamit lotopul hən aNunun
aGot mai namitisau hən nəmauran tonor. Ale dereh namteriŋ galit hən
ləƀ̃igol nauman egai. 4 Ale ginamit dereh namtƀidaŋ len na-sor-tuṽ-an
mai na-kel-uri-an hən nasoruan siGot.”
5 Galit p̃isi lohəhaṽur hən nənauan sihai pispisul gail. Lulekis hən
aSteven, aulum̃an sua topul hən nadəlomian mai aNunun aGot. Beti
lulekis hən aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNiko-
las ta Antiok togəm vi Ju. 6 Naluṽoh losəhar galit gəm hən ahai pispisul

* **5:30:** Deu 21.23

gail, ale ahai pispisul lusor tuv̄ m̄os galit lotoməlevru, loriŋ navəlalito len nəkadulito hən ləb̃igol nauman enan.

7 Ŋa nasoruan siGot husur aYesu iperperŋan naut. Ahai susur len naut
a Jerusalem nasoðuran halito evi məhat tutut, ale ahai tutumav isoður
lugol husur nəsa naf̃usanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

8 AGot eviol masuv̄ hən navoian mai nədaŋan mai aSteven. Ale aSteven
igol namerikel təban nəvanuan gail. Lumaŋmaŋ len namerikel galenan
ale nədaŋan siGot imasil len gail. 9 Be nəvanuan galevis lusor tas aSteven.
Galito lovi Ju hən naluv̄oh sua lokisi hən Naim Naðonðonan seFriman.*
Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor ðalðal
mai aSteven. 10 Be nəboŋ tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən
nəmauran tonor maii, gol ke lodədas ləb̃isor vari. 11 Ale galito lusor
utaut mai nəvanuan galevis hən ləb̃isor tas aSteven ke, “Namtosəsəloŋ hən
atenan tosor mədas aMoses mai aGot!” 12 Imagenan lugol nəvanuan gail
nəlolit ipaŋpaŋ, galit mai alat lotoil a m̄o hən galito mai ahai f̃usan gail
hən nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nəhon nəSanhitrin. 13 Ale
losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləb̃eliblibоŋ. Luke, “Akis ategai
isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. 14 Husur namtosəsəloŋ həni
toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel
hən nav̄ide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.” 15 Alat lotobətah len
nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm sum̃an nəhon aŋel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

1 Beti aðiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

2 Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətesəsədariŋ! AGot, tovi nəkadun namənas
evisi hən atəmadit ta sutuai aApraham nəboŋ totoh a Mesopotamia, be
savi Haran sal. 3 Ale aGot ikel maii ke, ‘Geriŋ naut egai, naut matmat
sam̃, mai nəbathudud sam̃, ale gevi lan naut nəb̃esəhar gaiug vi lan.’*
4 Imagenan aApraham eriŋ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi
Haran, itoh ei. Nəboŋ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai
məttotohtoh lan.* 5 Len nəboŋ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai
aApraham hən ðevi naut matmat san; səlav nəmaf̃irhətan ideh maii.
Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aApraham mai nəpasusan
san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboŋ enan aApraham səkad anatun.
6 Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan sam̃ gail lotohusur gaiug dereh levi
metðos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale
alat ei dereh ləmədas galito hən nasihau ðevi 400.’ 7 Ale aGot ike, ‘Avil
ginau dereh nipansem alat naut enan lotogol nəpasusan sam̃ lotoumum
kəmas salito. Beti nəpasusan sam̃ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən
ginau gegai.’*

8 “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aApraham ke aApraham mai esan
gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naulum̃an san
gail hən ðev̄usani ke lovi siGot. Ale aApraham etiv dalus aIsak, anatun

---

* **6:9:** Friman lovi alat lotovi slev a m̄o be ləsavi slev am. * **7:3:** Gen 12.1 * **7:4:** Gen 11.31, 12.4-5 * **7:7:** Gen 15.13-14; Exo 3.12

len nəboŋ san toməlevtor, ale aIsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12.*
9 "Anatun aJakop galenan lutaƀulol bulos aṽalito, aJosef, ŋa loƥur həni
vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,* 10 ale aGot ilav kuvi dan na-ləŋon-
isa-masuṽ-an san. Ilav namitisau həŋ nəmauran tonor mai aJosef gol ke
aFero, tovi kiŋ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke
a Ijip mai naut san gail lupat pipihabəlan aJosef.* 11 Sədareh nəhanian
imat ƥisi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar
hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.* 12 Nəboŋ aJakop
tosəsəloŋ həni ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len
nəyaran nametəkav salito. 13 Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, aJosef
ikel mai aṽan gail ke gai tovi aṽalito, husur ləsakəta ləboii. Len nəboŋ
enan aFero esəsəloŋ həŋ naholan husur nəbathudud siJosef.* 14 Beti aJosef
episul həŋ atata san, aJakop, mai nəbathudud san kavkav həŋ ləƀegəmai;
lovi 75 ƥisi.* 15 Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan
imat, atəmadit lotovi anatun gail, galit am, lumat.* 16 Nəpasusan gail lupat
təlmam həŋ nibelit vi Sekem ale lutavun galito len naƀur aApraham toƥur
kuvi dan anatun aHamor gail."*
17 Ale aSteven isor tətas am ke, "Avil len nəboŋ togəm pəpadaŋ həŋ
aGot ƀigol nəsa tokel gati mai aApraham, nasoƀuran həŋ atəmadit a Ijip
evivi məhat. 18 Nakiŋ sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a mõ len
naut a Ijip.† 19 Gai eməḍas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta
sutuai nəlolit isa habat bathut italtal həŋ galit ke leriŋ gaƀulan amas
salito həŋ ləƀimat.* 20 Len nəboŋ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni,
aGot ehəhaṽur həni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru
van vəbar nahəbati totor han.* 21 Beti nəboŋ artoriŋi vivile, anatvavin
aFero isaƀi, ipati van vahisi sumãn tovi anatun.* 22 Ahai ƥusan gail
lotovi uleIjip loṽusan aMoses həŋ naləboian ƥisi həŋ naut a Ijip, ale ikad
namitisau həŋ nəsa tokele mai nəsa togole.
23 "Nəboŋ nədaḿ hiMoses tovi 40, ike tivan həŋ ƀeris nəbathudud san,
auleIsrael gail, ke, lumabe. 24 Nəboŋ tovan, eris auleIjip tobilas auleIs-
rael, ŋa evi tarhət san, ale esisil həŋ auleIjip enan, etuh buni. 25 AMoses
inau ke auleIsrael gail ləlaləboii ke aGot tosəvati həŋ ƀilav kuv galito dan
navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii. 26 Pelan han ŋai aMoses eris auleIsrael eru
artoƀal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru
ke, 'Gaməru mərovi larmiṽan; imabe məruƀal maiegai?' 27 Be atenan
togol tosa həŋ togon, ikabsan aMoses, ike, 'Ase igol gaiug gotoil a mõ,
həŋ gəƀikel ke namtunor o namtsanor? 28 Guke getuh bun ginau hum
gototuh bun auleIjip nino a?' 29 Nəboŋ aMoses tosəsəloŋ həŋ nasoran
enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametƀos, ilah, ikad anatun
ulumãn eru.
30 "Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi həŋ aMoses len nəhai sua
topaŋ wunwun len naut masmas toƀəƀesw, pəpadaŋ həŋ naƀiltiṽehuh

* **7:8:** Gen 17.10-14, 21.4 * **7:9:** Lutaƀulol bulos aJosef sil aJakop toləmas masuṽ həŋ aJosef
səhor galito. * **7:9:** Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * **7:10:** Gen 41.39-41 * **7:11:** Gen 41.57, 42.1-2
* **7:13:** Gen 45.1, 16 * **7:14:** Gen 45.9-10, 17-18 * **7:15:** Gen 46.1-7, 49.33 * **7:16:** Gen
23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 † **7:18:** Həŋ naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * **7:19:** Exo 1.10-11,
22 * **7:20:** Exo 2.2 * **7:21:** Exo 2.3-10

Sinai. 31 Nəboŋ aMoses torisi, imaŋmaŋ lan, ivan pəpadaŋ həni hən ðekəta
bunusi, ale esəsəloŋ hən nadolon Nasuð aGot toke: 32 ‘Ginau novi Got
setəmam̃ gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen
aMoses epil habat ale emətahun ðekəta husur emətahw masuv̌.
33 “Beti Nasuð aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut sam̃ gəlaru; nətan
gotoil lan ilo. 34 Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw
gail. Nosəsəloŋ hən nakiloban salito ŋa nogəm hən nəb̃ilav kuv galito. Ale
gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’ ”‡
35 ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses,
nəboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a mõo, gotokel ke namtunor o namt-
sanor?’ Be aGot mãau esəvat atenan hən ðeil a mõo hən galito ale hən ðilav
kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topaŋ, aGot
esəvati.* 36 AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip,
len Nətas Bisibis, mai len naut masmas toðəb̃esw len nasihau tovi 40 am,
igol namerikel lotomaŋmaŋ len gail, namerikel galen lugol nədaŋan siGot
ipaṛpar.*
37 “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai
kelkel ur sua samito sum̃an ginau tile məhat dan gamit balai.’* 38 AMoses
enan itoh mai galito nəboŋ lotoðon len naut masmas toðəb̃esw, itoh mai
aŋel tosor maii len naðiltiv̌ehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot
ilav nasoruan tomaur maii hən ðilavi mai gidato.*
39 “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun
ləb̃ehusuri am, luke letəlmam vi Ijip.* 40 Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən
nagot gail mõos gidato hən ləb̃eil a mõo hən gidato. Be aMoses enan tosəhar
gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’* 41 Ale len nəboŋ
enan lugol nəlablab sua hun natuhðuluk. Lotutumav hən naviolan salit
van həni, ale lohəhav̌ur təban nəlablab lotogole hən navəlalito.* 42 Be aGot
ipair dan galito ale eriŋ gaðulan galit hən ləb̃ilotu hən nəyal, nahəbati mai
nam̃eso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len naloðulat
salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan
len nasihau tovi 40 len naut masmas
be mətsatutumav hən naviolan galenan van hən ginau!
43 Ao, mətob̃uruŋ naim nətaṗolen sinagot Molek,
mətupati mai nəlablab hən nam̃eso siRefan,
nagot samito;
mətugol nəlablab eru enan hən mətb̃ilotu hən gəlaru.
Imagenan dereh nigol gamit məteməsev vi tut sua səhor naut a Papi-
lon.’ ”*
44 ASteven isor am ke, “Len naut masmas toðəb̃esw atəmadit gail
ta sutuai lukad naim nətaṗolen siGot togol natohan siGot mai galito
toṗarṗar. Loum həni sum̃an aGot tokele mai aMoses, ale eṗitov̌ hən
nəplan aMoses torisi tia len naðiltiv̌ehuh Sinai.* 45 Beti galito lupati gəmai
nəboŋ aJosua toil a mõo hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetðos
gail aGot tohut galit dani mõos atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar

‡ **7:34:** Hən naves 30-34, Exo 3.1-10 * **7:35:** Exo 2.14 * **7:36:** Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * **7:37:** Deu 18.15, 18 * **7:38:** Exo 19.1–20.17; Deu 5.1-33 * **7:39:** Num 14.3 * **7:40:** Exo 32.1, 23 * **7:41:** Exo 32.2-6 * **7:43:** Amo 5.25-27 * **7:44:** Exo 25.9, 40

nəboŋ siTevit.* 46 AGot ehəhaṽur həni, ale aTevit eus aGot hən ðeum hən
naim natohtohan mõos aGot siJakop.* 47 Be aSolomon boh eum hən naim
enan.*
48 “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum
həni. Esumãn Nasuð aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:
49 “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun naðiltihai bətbətah sagw
ale navile a pan ehun nakes kəmas notoriŋ nariegw lan.
Mətoləboi mətõeum hən naim tomabe sagw?
O naut tomabe hən nəõiŋavŋav lan?
50 Aoa! mətodədas mətõigole husur ke ginau səõogw ŋai nugol natgalen
p̃isi.’ ”*
51 Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai
masuṽ. Nəlomit imabe? Nədariŋamit eðulðulol! Mətop̃itoṽ hən atəmamit
gail ta sutuai.§ Mətomətahun aNunun aGot akis! 52 Mətunau təlmam hən
ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədas galit van
van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nagəmaian siVanuan
Nanoran. Atenan, mətumadhariŋi len navəlan aenemi san gail gol ke
lutahətah həni imat!** 53 Gamito mətukad nalo siGot aŋel gail lotolav mai
gamito, be mətsagol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

54 Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ
van lukat ðuður nariṽolit van həni. 55 Be aSteven topul hən aNunun
aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil
len nətarhət nəmatu siGot. 56 Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav tosəŋav ale
aNatun Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”
57 Lukai masuṽ, p̃on gol nədariŋalito, mũur van həni, 58 liv gargari vi
tut dan naðiltivile, ale tuðat hən ləõetuṽi. Ale alat lotosəsəloŋ həni
loriŋ nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua. 59 Nəboŋ
lototuṽtuṽi, aSteven isor tuṽ ke, “Nasuð aYesu, gilav nanunugw.”
60 Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasuð, sagipansem galit sil nəsaan
egai salito.” Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, imat.

8

1 Ale aSol itoh ei, idamm̃ mai galit lototubun aSteven.

Luṕiṕiahir nəvanuan nadəlomian gail

Tuðat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hən alat siYesu len
naut a Jerusalem. Ŋa galit p̃isi loriŋ naut enan, lugam pəpehw vi lan naut
p̃isi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.
2 Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutaŋis habat
həni.
3 Len nəboŋ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail
ṽisusua, ale eliv gargar alalumãn mai alatpəhaṽut hən ðeriŋ galit len
naim bəbaŋis.*

AFilip evi Samaria

---

* **7:45:** Jos 3.14-17 * **7:46:** 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * **7:47:** 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17 * **7:50:** Isa 66.1-2 § **7:51:** Len nasoruan ta Kris ike nəlomit mai nədariŋamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehum nəlon alat ləsəkad nadəlomian len a Got husur ləsasəsəloŋ husuri, ləsagol husur nəsa tokele. ** **7:52:** Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31 * **8:3:** Uman 22.4-5, 26.9-11

4 Alat lotopəpehw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut p̃isi lotobari.
5 Galit sua, aFilip evi pan vi lan naƀiltivile a Samaria, ale ikel uri
ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. 6 Nəboŋ naluṽoh gail
lotosəsəloŋ həո aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit p̃isi losəsəloŋ
vahvahur nəsa tokele. 7 Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ
lotomakuv dan nəvanuan tosoƀur. Ale nəvanuan isoƀur lotodədas ləƀ̃erus
mai lotodədas ləƀ̃iyar, lumaur. 8 Imagenan, len naƀiltivile enan alat a
Samaria lohəhaṽur habat.
9 Len naut enan ikad avan sua, nahəsan aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol
behi gol ke nəvanuan p̃isi len naut a Samaria lup̃aŋ lan. Akis isor patpat
gai məhat hum toyalyal, 10 ale nəvanuan naməsal gail mai alat lototibau,
galit p̃isi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi
həո aYalyal.” 11 Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotop̃aŋ len na-gol-
nabehi-an san gai togolgole. 12 Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi
husur natohan pipihabəlan aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh
lan, lodələomi. Ale lubaptais, lalum̃an mai latpəhaṽut. 13 ASimon m̃au, gai
am edələom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail p̃isi,
ale ip̃aŋp̃aŋ len namerikel gail torisi.
14 Nəboŋ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəloŋ həni ke alat
a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van həո
galito. 15 Nəboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuṽ m̃os galit lotokad
nadələomian ke aNunun aGot tegəm həո galito. 16 Husur aNunun aGot
saƀis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsan aYesu ŋai. 17 Beti aPita mai
aJon aroriŋ navəlalar len galit ṽisusua, ale aNunun aGot eƀis len galito.
18 Nəboŋ aSimon toris ke aGot toviol həո aNunun nəboŋ artoriŋ
navəlalar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru həո ƀeṽur nədaŋan enan.
19 Ike, “Mirilav nədaŋan enan mai ginau həո ke nəboŋ nəƀ̃eriŋ navəlagw
len avan ideh aNunun aGot teƀis lan.” 20 APita isor vari ke, “Nəvat saṁ
tiƀos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəƀ̃eṽur naviolan siGot
həո nəvat! 21 Gaiug godədas gəƀ̃itah mai ginamito len nauman egai husur
nəloṁ sanor len nəhon aGot. 22 Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan
saṁ mai aGot. Gəƀ̃igole, hum ma aGot ƀeruƀat nənauan enan topat len
nəloṁ dan gaiug. 23 Bathut noris ke nəloṁ topul həո nə-taƀ̃ulol-bulosi-an
ale nəsaan ibaŋis gat gaiug tia.” 24 Ŋa aSimon ike, “Iii! Mirisor tuṽ van həո
Nasuƀ m̃os ginau həո nəsa mərtokele asike ƀevisi həո ginau.”
25 Nəboŋ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan
siNasuƀ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len nap̃isal səlaru
arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isoƀur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

26 Boŋ sua aŋel sua siNasuƀ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur
nap̃isal toriŋ naut a Jerusalem vi Kasa, nap̃isal toƀəƀ̃esw.” 27 Imagenan
aFilip iyar husur nap̃isal enan, be esəhoṽut, eris auleItiopia sua tovi sog-
sog*. Gai evi naƀiltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta
təban nəvat p̃isi sekwin. Atenan ivan həո naut a Jerusalem həո tolotu,
28 ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eṽuruŋ natosian sihai
kelkel ur, aIsaiah. 29 Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaŋ
həո nəkat enan ale gitah maii.” 30 Nəboŋ aFilip togam van pəpadaŋ həո

* **8:27:** Sogsog: naulum̃an o nabuai o naƀuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.

nəkat, esəsəloŋ hən tovũuruŋ natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Govũuruŋ ləboi nasoruan enan a?” 31 Isor vari ke, “Neləboi mab həni, asike ƀikad avan ideh hən ƀisor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən ƀisah, bətah təban. 32 Atenan tovi sogsog evũuruŋ natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
summ̃an natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun,
gai am sasor.
33 Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas,
len nakotan san lugol sanor həni.
Ase eləboi ƀisor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?
Eƀuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

34 Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?” 35 Ale aFilip etuƀat len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. 36-37 Len nəyaran salit husur naƥisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən ƀipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”† 38 Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumariŋ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais həni. 39 Nəboŋ artovahut, vəha-sua ŋai aNunun Nasuƀ iyav hən aFilip vi tut. Ale naƀiltivanuan sarisi am, be nəboŋ tohusur naƥisal san van, ikemkem habat. 40 Be aFilip evisi tətas a Asotus, ale iyar tur naƀiltivile gail ƥisi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair, ehusur aYesu
(Uman 22.6-16, 26.12-18)

1 Len nəboŋ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasuƀ. Ikel ke teməƀas galit hən ƀigol galit ləƀ̃imat. Italtal həni van vaus aƀiltihai tutumav 2 hən ƀitos naloƀulat van hən naim naƀonƀonan gail seJu len naut a Tamaskus. Ike tisaƀ alalumm̃an mai alatpəhavũut ideh lotohusur naƥisal siYesu ei hən ƀibanŋis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem. 3 Len nəyaran san, nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ŋai namm̃ial sua togəm len nəmav ebilasi. 4 Iteh len tan ale esəsəloŋ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?” 5 Ale ike, “Gaiug ase Nasuƀ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau. 6 Be gile məhat, geƀis len naƀiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa gəƀ̃imasgole.” 7 Alat lotoyar maii loil ƀutƀut, losəsəloŋ hən nadoldol be ləsaris avan ideh. 8 ASol ile məhat, naut kəmas namətan tosəŋav saris natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus. 9 Ale sakəta len nəmariboŋ totor, səhan, samun.

10 Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsan aAnanias. Nasuƀ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.” 11 Beti Nasuƀ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nametƥisal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsan aSol, husur ke, gagai isor tuṽ. 12 Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nahəsan aAnanias togəm, toriŋ navəlan lan hən nakətaan san ƀetəlmam.” 13 AAnanias isor vari ke, “Nasuƀ, nosəsəloŋ hən nəvanuan isoƀur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, təmədas nəvanuan samm̃ gail a

* **8:33:** Isa 53.7-8 † **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 37 AFilip ike, “Gəƀ̃edələmi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodələmi ke aYesu tovi anatun aGot.”

Jerusalem. 14 Ale aƀiltihai tutumav gail lulav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an
maii hən ƀegəm gegai hən ƀibaŋis gat alat lotokis gaiug Nasuƀ." 15 Nasuƀ
ikel mai aAnanias ke, "Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len
atenan hən ƀisor husur ginau mai alat ləsavi Ju mai nakiŋ salit gail mai
alat a Israel. 16 Ginau dereh nev̄usani hən natit p̄isi ƀigol na-ləŋon-
isa-an san m̃os ginau." 17 Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale
eƀis lan. Eriŋ navəlan gəlar len aSol ale ike, "Wawa Sol, Nasuƀ aYesu
tovisi hən gaiug len nap̄isal nəboŋ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən
gəb̄ikad nakətaan tətas ale hən gəb̄epul hən aNunun aGot." 18 Vəha-sua
ŋai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad
nakətaan tətas. Ile məhat ale ibaptais. 19 Nəboŋ tohan, idaŋ tətas.

ASol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboŋ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a
Tamaskus. 20 Vəha-sua ŋai len naim naƀonƀonan gail seJu, etuƀat kel
uri ke aYesu tovi aNatun aGot. 21 Galit p̄isi lotosəsəloŋ həni, lup̄aŋ,
lousus galit gabag ke, "Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad
nadəlomian len nahəsenan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən
ƀibaŋis gat galito hən ƀesəhar galit van hən aƀiltihai tutumav gail.
Imabe?" 22 Be nalaboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat
lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənauan salit ebutbutut, husur ev̄usan koti
ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

23 Husur nəmariboŋ tosoƀur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləb̄igol aSol
ƀimat, 24 be avan sua epəhpəhalu maii. Len nalennəyal mai nalenmariug
p̄isi lokəta bunus nabopita gail hən naƀiltivile hən ləb̄igol aSol ƀimat.
25 Imaienan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad loriŋ
aSol vi pan tur len naholəvat todar vis naƀiltivile. Ale igam yav vi
Jerusalem.*

26 Nəboŋ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil
lomətahw lan. Ləsadəlomi ke tovi ahai susur kitin. 27 Be aParnapas
esəhari van hən ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nəyaran siSol, eris
Nasuƀ tia ale Nasuƀ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus
aSol ikel ur na-kel-uri-an tovoi len nahəsan aYesu, namətahwan eƀuer.
28 Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut
a Jerusalem. Len na-il-ƀuri-an, isor tabtab len nahəsan Nasuƀ. 29 Ihol
mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian
siGot mai galito, avil lugol risi hən ƀimat. 30 Nəboŋ nəbathududd nadəlomian
lotosəsəloŋ ləboi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

31 Beti alat siYesu lukad natəm̃at len naut p̄isi a Jutea, a Kalili mai
a Samaria, nəmauran salito ivoi ŋai. ANunun aGot igol galit ludaŋ am
mai loləŋon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusoƀur am ale lutoh len
namətahwan hən nəyalyalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətas len naut a Litta

32 Nəboŋ aPita toyar tur len naut p̄isi, ia m̃ədoŋ ben alat siGot lototo-
htoh a Litta. 33 Len naut ei eris avan sua, nahəsan aAeneas, topat len
nəmel san ŋai, husur nətarhəben imat len nasihau tomələvtor. 34 APita ikel
maii ke, "AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale v̄olsan

* **9:25:** Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

namilem̃." Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat. 35 Galit p̃isi lototoh len navile
Litta mai len nabəmav Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuð.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

36 Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsan alitea aTapita, lotokisi
am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail
mai evi tarhət silat lotopar tite. 37 Len nəboŋ enan eməsah van, imat.
Lokəkas niben ale loriŋi len narum̃ a məhat. 38 Husur naut a Litta ipat
pəpadaŋ hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəloŋ həni ke aPita
totoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artoŋiri ke, "Gegəm mai ginaməru
bai; sagevəlo!" 39 Ŋa aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut
a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narum̃ a məhat. Nəbatunau pəhav̄ut p̃isi
loil garu, lutaŋ ale lov̄usan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat
tiltile gail aTorkas tosode nəboŋ tomaur sal mai galito. 40 APita esəvat
galit vivile; beti etəŋedur, isor tuv̄. Ale ipair van hən niben, ike, "Tapita,
gile məhat!" Alitenan esəŋav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat.
41 APita etəgau navəlan ale elivi hən ðeil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat
siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito. 42 Len naim p̃isi a Joppa
nəvanuan gail losəsəloŋ hən natenan tovisi gol ke isoður lukad nəvanuan
nadəlomian len Nasuð. 43 APita itoh len naut a Joppa len nəmariboŋ isoður
len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

1 Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsan aKornelius, nasenturion
sua toil a mõ hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.* 2 Gai
mai nəbathudud san lohusur kitin hən naf̃isal siGot mai lomətahw len
nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot
akis. 3 Len nəboŋ sua len namityal totor ut mədau, eris narisian sua.
Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm həni tokel maii ke, "Kornelius!"
4 AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, "Goləŋon nəsa
Nasuð?" Aŋel isor vari ke, "Na-sor-tuv̄-an sam̃ mai naviolan sam̃ van
hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot.
Ehəhav̄ur həni. 5 Imaienan, gesəvat alalum̃an vi Joppa hən ləb̃esəhar
təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. 6 Gai itoh mai
aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas." 7 Aŋel
enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonoŋ, aKornelius ekis nəvanuan
nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən
naf̃isal siGot. 8 Ikel natit p̃isi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

9 Pelan han tuðlial, len nəyaran salito, logəm pəpadaŋ hən naðiltivile.
Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən
ðisor tuv̄. 10 Imalkəkat, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal,
ekəta ðerðer. 11 Eris nəmav tosəŋav, natit hun naðiltikaliko, nəhau tovat
lotobaŋis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan. 12 Epul hən narivatvat tiltile
gail, nəm̃at mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail.
13 Beti nadoldol sua ikel maii ke, "Pita, gile məhat, paru bun naməŋod,
hani!" 14 Be aPita isor vari ke, "Ao Nasuð, sanigole! Nəsəhanhan natideh
tosa o tokolkol."* 15 Nadoldol isor tətas maii ke, "Sagekis natideh ke tosa

* **10:1:** Navəshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan. * **10:14:** Lev 11.1-47; Eze 4.14

aGot togol toveveu." 16 Tomagenan vəha-tor tonoŋ, vəha-sua ŋai nəkaliko
enan evi məhat vi lan nəmav.
17 Nəboŋ aPita tonau masuv̄ hən namilen nəsa torisi, alalum̄an aKo-
rnelius tosəvat galito, lusab̄ naim seSimon ale loil len nametləkau.
18 Lukai, lous ke, "Avan sua nahəsan aSimon Pita itoh ei a?" 19 Nəboŋ aPita
tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, "Simon, alalum̄an itor
lous kitev gaiug. 20 Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan,
givan mai galito husur ginau nosəvat galito." 21 Imagenan aPita evi pan,
ikel mai galit ke, "Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm
m̄os nəsa?" 22 Galit lusor vari ke, "AKornelius, nasenturion sua toil a
m̄o hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naulum̄an sua tonor,
tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju p̄isi luke ivoi. Aŋel sua siGot
ikele həni ke teus gaiug hən gəb̄evi lan naim san hən b̄esəsəloŋ hən nəsa
gaiug gəb̄ikele." 23 Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləb̄itoh maii.
Pelan han aPita galito loriŋ naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa
luyar maii. Lupat len mariug ale 24 len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut
a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur
san gail hən ləb̄egəm b̄onb̄on. 25 Nəboŋ aPita tob̄is lohoim, aKornelius
ebubur maii ale etəŋedur bathurien aPita, ilotu həni. 26 Avil aPita elivi
vi məhat ike, "Gile məhat, ginau bogai, novi vanuan ŋai." 27 Nəboŋ tohol
maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosob̄ur lotob̄onb̄on ei. 28 Ikel
mai galit ke: "Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit
namttovi Ju hən namtb̄itah mai o hən namtb̄em̄ədoŋ təban avan ideh
savi Ju. Be aGot ev̄usan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke
aGot tomətahuni. 29 Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləb̄esəhar ginau,
nogəmai, nəsake nodədas nəb̄egəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous
ginau ke nəb̄egəmai?" 30 Ale aKornelius isor vari ke, "Evi nəmariboŋ tovat
tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuv̄. Vəha-sua ŋai avan
sua tosun nahurabat tobilbil eil a m̄o hən ginau 31 ike, 'Kornelius, aGot
esəsəloŋ hən na-sor-tuv̄-an sam̄ tia mai inau gat naviolan sam̄ van hən
alat lotopar tite. 32 Imaienan, gesəvat alalum̄an vi Joppa hən ləb̄esəhar
təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh
mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.'
33 Husur enan, vəha-sua ŋai nosəvat galit hən ləb̄esəhar gaiug. Sipa len
nagəmaian sam̄. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtb̄esəsəloŋ
hən natit p̄isi Nasub̄ tokele tia ke gaiug gəb̄ikele mai ginamito."
34 Beti aPita etub̄at hən b̄isor ike, "Gagai noləboii ke tokitin ke nav̄ide
siGot ep̄itov̄ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.* 35 Imagenan, nəvanuan
naut p̄isi lototəŋedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhav̄ur hən
ləb̄egəm həni. 36 Mətoləboi napisulan aGot topisul həni van hən alat a
Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi b̄ikad
navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile
gail p̄isi. 37 Mətoləboi nəsa tovisi len naut a Jutea totub̄at a Kalili husur
nəbaptaisan aJon tokel uri. 38 Mətoləboii am ke aGot tovəhas aYesu ta
Nasaret hən aNunun mai nədaŋan, gol ke, gai iyar tur len naut p̄isi ale
igol navoian mai igol alat natəmat tobaŋis gat galito, lumaur, bathut
aGot totah maii. 39 Ale ginamit namtoris ləboi natit p̄isi aYesu togole len
naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua,

* **10:34:** Deu 10.17

40 be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmaribоŋ totor, ale igol ke evisi
hən nəvanuan ləb̃eləboi ləb̃erisi. 41 Nəvanuan p̃isi ləsarisi, be ginamit aGot
totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hən namtðikel uri. Nəboŋ aYesu
tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii. 42 Isor
idaŋ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot
totabtabuh lan hən ðepəpehun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur sal
mai alat lotomat tia. 43 Ahai kelkel ur gail p̃isi lutos husur aYesu, lukel
uri ke, len nahəsan aYesu, nəvanuan gail p̃isi lotoriŋ nəlolit lan, aGot dereh
teruðat nəsaan salit dan galito."*

44 Nəboŋ aPita tokəmaienan sal, aNunun aGot eðis len galit p̃isi lo-
tosəsəloŋ hən nasoruan. 45 Nəvanuan nadəlomian lotovi Ju, lototah mai
aPita, losəhov̄ut husur aGot tovur san aNunun len alat ləsavi Ju am.
Loləboii ke toviol hən aNunun mai galito 46 husur losəsəloŋ hən galit
lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti
aPita ike, 47 "Avan ideh satikai tas galit hən ləb̃ibaptais hən nəwai, husur
aGot eviol hən aNunun mai galito sum̃an gidato." 48 Ŋa ikel buni ke
libaptais len nahəsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hən ðitoh mai galito
hən nəmaribоŋ galevis am.

11

APita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

1 Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea
losəsəloŋ həni ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia. 2 Ŋa nəboŋ
aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuv̄ hən na-tiv-
dalusi-an, lusor tasi ke, 3 "Gaiug goðis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-
an* ale guhan mai galito!" 4 Beti aPita ikel mai galito hən natit p̃isi
tovisi tuðat len natuðatan van vəbar nagilen. Ike: 5 "Ginau nusor tuv̄
səb̃ogw len navile Joppa, ale nokəta ðerðer, noris natit hun naðiltikaliko
nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm
hən ginau. 6 Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis
lotovi rivatəvat katkat, ale nəm̃at mai naməhob gail mai nəman naməsav
gail. 7 Nosəsəloŋ hən nadoldol tokel mai ginau ke, 'Gile məhat Pita, paru
bun naməŋod. Hani!' 8 Be nusor vari ke, 'Aoa Nasuð, sanigole! Nəsariŋ
natideh tosa o tokolkol len nabuŋogw boŋ ideh.' 9 Nadoldol len nəmav
isor var ginau tətas ke, 'Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.'
10 Imagenan vəha-tor, ale natit p̃isi evi məhat vi lan nəmav. 11 Be məteris!
Alalum̃an itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gəm hən ginau, logəm
pəpadaŋ hən naim nototoh lan. 12 ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan
mai galito, saninau masuv̄ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan,
alategai, lotoməlevtes lotokad nadəlomian, galit am lutah mai ginau, ale
namtuvan, namtoðis lohoim naim sitea a Sisarea. 13 Ihol mai ginamito
husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, 'Gesəvat galevis vi Joppa hən
ləb̃esəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita. 14 Gai tikel ur napisulan
sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathududd sam̃
dan nəsaan samito.' 15 Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eðis len
galit sum̃an toðis len gidato len nəboŋ ta m̃o. 16 Len nəboŋ enan nunau

* **10:43:** Isa 53.11 * **11:3:** Len nasoruan ta m̃o, naJu gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi
Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eður kotov nalo seJu gail.

gat nəsa Nasuð tokele ke, ‘AJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’* 17 Imaienan, aGot ðeviol mai galit naviolan toƿitoṽ hən nəsa toviol həni mai gidato nəboŋ dattokad nadəlomian len Nasuð aYesu Kristo, ginau ase hən ke nəb̃eil kəkol hən aGot?” 18 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPita tonoŋ, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hən naƿisal mai alat ləsavi Ju tu hən ləb̃ipair dan nəsaan, hən ləb̃ikad nəmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

19 Alat lotogam pəpehw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ŋai. 20 Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuðat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-kel-uri-an tovoi husur Nasuð aYesu. 21 Nədaŋan siNasuð ipat len galito, ŋa nəvanuan isoður lodəlom napisulan salito ale lupair van hən Nasuð. 22 Na-kel-uri-an hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losəvat aParnapas vi Antiok. 23 Nəboŋ tobar naut enan eris ləboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem həni, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, ikel mai galit ke lidaŋ len Nasuð, leriŋ kot nəlolit len Nasuð, il gəgat lan. 24 AParnapas evi naulum̃an tovoi, topul hən aNunun aGot mai nadəlomian. Nəvanuan isoður losəsəloŋ həni ale loriŋ nəlolit len Nasuð. 25 Beti aParnapas evi Tarsus hən ðidoŋ aSol. 26 Nəboŋ tosaði, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru aruðonðon mai alat siYesu, mai aroṽusan galit isoður. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

27 Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis loriŋ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. 28 Galit sua, nahəsan aAkapus, ile məhat hən ðikel ur nəsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nəboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.* 29 Ŋa ahai susur gail lunau koti ke, ləb̃ikad nəvat, leviol hən galevis mai nəbathudud nadəlomian lototohtoh len naprovens Jutea hən ðevi tarhət salit ei. 30 Imaienan losəvat aParnapas mai aSol hən ləb̃ilav naviolan en salito mai alat lotoil a m̃o len naut a Jerusalem.

12

Aŋel sua ilav kuv aPita dan naim bəbaŋis

1 Len nəboŋ galenan aHerot Akrippa* tovi kiŋ itah gat alat siYesu galevis husur ike teməḍas bun galito. 2 Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aṽan aJon hən naðu nəb̃alan. 3 Nəboŋ aHerot toris ke alat lotoil a m̃o hən naJu gail lotohəhaṽur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləb̃itah gat aPita am. Igole len nəboŋ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seJu gail. 4 Nəboŋ lototah gat aPita tonoŋ, aHerot eriŋi len naim bəbaŋis, natuhluṽoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan ƿisi, nəboŋ Nəhanan hən nəPasova ðinoŋ.† 5 Ŋa lokətkəta kəkol hən aPita

* **11:16:** Uman 1.5 * **11:19:** Uman 8.1-4 * **11:28:** Uman 21.10 * **12:1:** AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal. † **12:4:** Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaṽur hən nəboŋ aGot togol ahai a m̃o gail ƿisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

len naim bəbaŋis, be alat siYesu lusor tuṽ tabtab van hən aGot m̃osi.
6 Len nalenmariug enan a tahw hən nəboŋ aHerot ƀikot həni, aPita ipat
buŋbuŋol rivuh hən nasoltia eru, natsen‡ eru artobaŋis gati, ale nasoltia
gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbaŋis. 7 Vəha-sua ŋai aŋel sua
siNasuƀ evisi, ale nam̃ial em̃ial lohoim. Aŋel iṽas aPita tarhəben ike, “Gile
məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navəlan gəlaru. 8 Beti aŋel ikel maii
ke, “Gepitavis nəhau tutuṽ sam̃, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole.
Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hən nahurabat naut susus sam̃ ale gehusur
ginau!” 9 Ŋa aPita evivile husur aŋel be etətan hən ke nəsa aŋel togole
ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ŋai. 10 Gəlaru aruṽot pəpadaŋ
hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim
bəbaŋis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən naƀiltivile. Esəŋav
səb̃on m̃os gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboŋ artobar nagilen naƥisal
tomagugun sua, vəha-sua ŋai aŋel eriŋ aPita. 11 Beti aPita tomadhaləboii
ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuƀ esəvat aŋel san hən ƀilav
kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit ƥisi naJu gail lotonau ke
tevisi.”

12 Nəboŋ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahəsan
togon aMak. Nəvanuan tosoƀur luƀon ei hən ləb̃isor tuṽ. 13 APita ideldel
len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsan aRota egəm hən
nabopita hən ƀesəsəloŋ. 14 Nəboŋ tosəsəloŋ ləboi nadolon aPita, ikemkem
masuṽ ŋa igam təlmam, sasəŋav həni, ikai ke, “APita eil bopita!” 15 Lukel
maii ke, “Gaiug govinu!” Nəboŋ tokelkel tətas həni ke ekitin, luke, “Hum
ma tovi aŋel san.” 16 Be aPita ideldel sal. Beti nəboŋ lotosəŋav həni, lorisi,
lumaŋmaŋ habat. 17 APita eƀil hən navəlan ke lemə… au, ale isor husur
naƥisal Nasuƀ togole tolav kuvi dan naim bəbaŋis. Ale ikel mai galit ke,
“Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriŋ naut enan,
evi lan naut tile.

18 Len nadudulan nasoltia gail lunau soƀuer hən nəsa tovisi hən aPita,
loləŋon isa masuṽ. 19 Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soƀuer, eus
taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot
ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togole tonoŋ,
eriŋ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasuƀ igol aHerot imat

20 Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton,
eṽitṽituh mai galito. Beti galito luƀon len nənauan sua hən ləb̃isor maii.
Naƀiltivanuan nauman siHerot, nahəsan aPlastus, idam̃ mai galit ke tevi
tarhət salito, ale lous ke likad natəm̃at mai aHerot, asike luƀal am. Lousi
maienan husur loṽur ƥis nəhanian halito len naut siHerot. 21 Len nəboŋ
hən naƀonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebətah len naƀiltihai
bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei. 22 Alat lotoƀonƀon ei
lukaikai ke, “Nagot sua satosor, savi vanuan.” 23 Vəha-sua ŋai, aŋel
siNasuƀ iṽas aHerot husur gai sasor gol galit, saputsan nahəsan aGot, ŋa
natugulas gail luhani, imat. 24 Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail
am, nəvanuan isoƀur am losəsəloŋ həni, loriŋ nəlolit len aYesu.

25 Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a
Jerusalem tonoŋ, arotəlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gəlaru.

‡ **12:6:** Natsen evi nəhau metəlai tokad naƀur gail tomarmarikot.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

1 Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai
ƥusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker*, Lusius a Sairin,
aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol. 2 Nəboŋ
lotolotu hən Nasuð mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len
aParnapas mai aSol mɔ̃os ginau hən arðigol nauman notokis gəlar həni
tia.” 3 Ŋa nəboŋ ləsəhan, lotosor tuṽ tonoŋ, loriŋ navəlalit len gəlaru mai
losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

4 Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas.
Arusah len naðiltiðot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. 5 Nəboŋ artobar
naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len
naim naðonðonan gail seJu. Arukad aJon Mak am hən toum mai gəlaru.
6 Nəboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusað
naJu sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsan aParyesu.
7 Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna
enan evi nəvanuan toləboi natite ale episul hən aParnapas mai aSol gəmai
hən ðesəsəloŋ hən nasoruan siGot. 8 Be nəvanuan nabehi enan, nahəsan
aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike
edəlom nəsa artokel uri. 9 Beti aSol, nahəsan togon aPol, topul hən aNunun
aGot, ekəta mətaltal van hən aElimas ike, 10 “Gaiug gopul hən naliblibɔŋan
mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən natit ƥisi tonor.
Gugol naƥisal tonor siNasuð ihað tabtab, gesib həni ŋais? 11 Gagai Nasuð
tipansem gaiug. Dereh gevi metðesw. Len nəmariboŋ galevis dereh
gedədas gəb̃ekəta ris nəyal!” Vəha-sua ŋai namətan arumotmot ale itaŋtaŋ
kitev avan ideh hən ðetəgau navəlan hən ðesəhari. 12 Nəboŋ agavna
enan toris nəsa tovisi, ikad nadəlomian husur iƥaŋ len naƥusanan husur
Nasuð.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

13 APol mai alat lototah maii loriŋ naut a Pafos, luwol vi Perka len naut
a Pamfilia. Be aJon Mak eriŋ galito, etəlmam vi Jerusalem. 14 Loriŋ naut a
Perka luvahut van vəbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nəSappat
loðis lohoim len naim naðonðonan seJu ale lobətah. 15 Nəboŋ naṽuruŋian
hən nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonoŋ, alat lotoil a mɔ̃o
len naim naðonðonan seJu lopisul van hən galit ke, “Bathudud, mətb̃ikad
nasoruan ðigol namtðeləŋon ðivoi am len nəlonamito, mitikele bai.”

16 Ŋa aPol eil, eðil hən navəlan ke leməðau ale ike, “UleIsrael gail mai
gamit mətsavi Ju be məttomətahw len nəyalyalan siGot, mətesəsəloŋ hən
ginau! 17 AGot silat a Israel ilekis hən atəmadat ta sutuai; igol galit lusoður
masuṽ nəboŋ lototohtoh hum nametðos gail len naut a Ijip. Len nədaŋan
san totibau esəhar galit dan naut enan.* 18 Naut kəmas lotohaihai, gai
itah mai galit van vəbar nasihau tovi 40 len naut masmas.* 19 Beti
iðal səhor ƥis naluṽoh lotoməlevru hən nametðos len naut a Kenaan,
ale epəpehun nətan salit mai nəvanuan san gail* 20 Natgalenan evisi len

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal. * **13:17:** Exo 1.7, 12.51 * **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31 * **13:19:** Deu 7.1; Jos 14.1

nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nəmatsistret lotoil a m̃o hən
galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.* 21 Beti nəvanuan gail lousi
hən nakiŋ, ŋa aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nahəmar san tovi
Penjamin, tovi kiŋ nasihau tovi 40.* 22 Be aGot idakuv aSol, igol aTevit
evi kiŋ salito. Isor ivoi husuri ke, 'ATevit, anatun aJesse, evi naulum̃an
notoləmas buni; gai dereh tigol natit p̃isi notoləŋoni.'* 23 Len nəpasusan
siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a m̃o, hən tolav kuv
alat a Israel dan nəsaan salito, nahəsan aYesu. 24 A tahw hən nagəmaian
siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel p̃isi ke limaspair dan nəsaan
salito, limasbaptais.* 25 Nəboŋ nauman siJon pəpadaŋ hən tonoŋ aJon ike,
'Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsavi atenan. Be atenan egəm a tahw len
ginau, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəb̃isah ruðat nəhau hən
naributbut san.'*
26 "Bathudud siApraham mai gamit mətsavi Ju məttomətahw len
nəyalyalan siGot, aGot episul gəm hən gidato, episul hən napisulan egai
hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan. 27 Alat a Jerusalem mai alat lotoil a m̃o
salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hən
nasoruan sihai kelkel ur gail lotov̄uruŋi len nəSappat p̃isi. Ŋa lugol
nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənauan salit, timasmat.
28 Ləsəsab̃ natideh tonor hən ðimat sile, be naut kəmas natenan, lous
aPilate hən ðigole ðimat.* 29 Nəboŋ lotogol natit p̃isi ahai kelkel ur
gail lototos husuri tonoŋ, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriŋi ipat len
naðurhuvat tovi ðurhes.* 30 Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan, 31 ale
alat lotoyar maii gəm a Kalili vi Jerusalem, lorisi len nəmariboŋ tosoður.*
Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole
mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.
32 "Ginaməru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa
aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai, 33 igol isarpoh m̃os gidato, anat-
ulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Sum̃an aTevit totosi len
nəb̃e na-vəha-ru-an ke,
" 'Gaiug govi aNatugw ulum̃an,
damənai ginau nogəm vi Təmam̃.'*
34 AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike ðiðos nətan. Imaienan aGot
ekəmaiegai ke,
" 'Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati
mai atəmamit ta sutuai aTevit.'*
35 Ŋa len nəb̃e sual am aTevit ike,
" 'Gəsədam̃ hən Nəvanuan Sam̃ ðiðos nətan.'*
36 Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol p̃is nəsa aGot tolənoni, ale
ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iðos
nətan. 37 Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan saðos
nətan. 38 Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən
mətb̃eləboii ke, len aYesu, aGot eləboi ðeruðat nəsaan samito. 39 AGot eriŋi
ke nəvanuan p̃isi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa

* **13:20:** Jdg 2.16; 1Sam 3.20 * **13:21:** 1Sam 8.5, 19, 10.21 * **13:22:** 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * **13:24:** Mak 1.4; Luk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15 * **13:29:** Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42 * **13:31:** Uman 1.3 * **13:33:** Psa 2.7 * **13:34:** Isa 55.3 * **13:35:** Psa 16.10

aYesu togole. Be nalo siMoses edədas ðeriŋi ke avan ideh tonor len nəhon aGot. 40 Mətelələgau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,
41 “ ‘Məteris, gamit məttosor viles ginau,
mitiƥaŋ ale mitimat!
Dereh nigol natsua len nəboŋ samito,
ale asike mətodəlomi ke tokitin,
naut kəmas avan ideh ðikel husuri mai gamito.’ ”*
42 Nəboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arðisor husur natgalenan tətas len nəSappat togon. 43 Nəboŋ naðonan tonoŋ mai lotopəpehw, naJu tosoður mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke leriŋ nəlolit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.
44 Len nəSappat togon pəpadaŋ galit ƥisi len naðiltivile enan luðonðon hən ləb̃esəsəloŋ hən nasoruan siNasuð. 45 Nəboŋ alat lotoil a mõ hən naJu gail lotoris naluv̋oh, lutaðulol bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsan. 46 Beti namətahwan eðuer, aPol mai aParnapas arusor idaŋ var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut məttomətahuni, gamit mətugol imasil ke mətsanor hən mətb̃ikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namroriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju. 47 Husur Nasuð aGot ikele hən ginamit tia ke,
“ ‘Ginau nugol gaiug govi nam̃ial mõs alat ləsavi Ju,
hən gəb̃ikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
mai nəvanuan ƥisi len navile a pan kavkav.’ ”*
48 Nəboŋ alat ləsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgalenan, lohəhav̋ur ale lusal suh nasoruan siNasuð. Galit ƥisi aGot totabtabuh len galit hən ləb̃imaur vi sutuai, lodəlom nasoruan enan. 49 Nasoruan siNasuð iperŋan naut ƥisi lotodar vis naut enan. 50 Avil alatpəhav̋ut lotov̋at nəhes lotolotu hən aGot, mai alalum̃an lotoil a mõ len naðiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito. 51 Ŋa gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan ðimakuv hən ðimasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansem galito.‡ Beti arovi Ikonium. 52 Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len naðiltivile Ikonium

1 Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim naðonðonan seJu hum nav̋ide səlaru. Nasoruan səlaru igol isoður lukad nadəlomian, naJu gail mai alat a Kris. 2 Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat ləsavi Ju nəlolit epəŋas nəvanuan nadəlomian gail. 3 Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor mõs Nasuð. Ale Nasuð igol ƥarƥar həni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas həni ekitin, bathut len nədaŋan san aroləboi arðigol namerikel gail. 4 Alat lototoh len navile enan lopəpehw. Galevis lohusur nənauan seJu gail, galevis lohusur naƥusanan sihai pispisul eru enan.

* **13:41:** Hab 1.5 * **13:47:** Isa 42.6, 49.6 ‡ **13:51:** AGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu.

5 Alat ləsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a mõo hən galito, lusor utaut həni
ke, lemədas gəlaru ale letubun gəlaru. 6 Nəboŋ artoləboii ke ƀimaienan,
arugam yav vi lan naƀiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a
Likaonia. 7 Len nəyaran səlaru pəpadaŋ hən naƀiltivile eru enan, arukelkel
na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

8 Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar p̃isi arugau.
Nəboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boŋ ideh. 9 Atenan esəsəloŋ hən
aPol nəboŋ tosor. APol ekəta van həni ale eris ləboii ke tokad nadəlomian
hən ƀimaur. 10 APol ikai habat van həni ke, “Gile məhat len nariem̃! Geil!”
Ale aten eməlah vi məhat, etuƀat yar.

11 Nəboŋ naluṽoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta
Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.”
12 Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel
ur nasoruan.* 13 Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən naƀiltivile. Ahai
tutumav siSeus esəhar naƀuluk ulum̃an gail lotowan nahorasal van hən
nametləkau hən naƀiltivile, husur gai mai naluṽoh luke letutumav van
hən gəlaru.

14 Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hən
natenan, arutar nahurabat səlaru, aromũr van hən naluṽoh, arukai
ke, 15 “Lalum̃an, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai sum̃an
gamito. Namrogəm hən namrƀikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən
mətb̃ipair dan natgaleg lotodədas ləb̃evi tarhət samito, van hən aGot
tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit
p̃isi lotosuh len gail.* 16 Sutuai tia idam̃ həni ke naluṽoh hən nəvanuan
tiltile gail lotohusur naṕisal salit ṽisusua. 17 Naut kəmas natenan, igol
nəvanuan p̃isi loləboi ləb̃eris ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus
togəm len nəmav, eviol hən nəhanian toṽan len nəboŋ han; igol ke məttopul
hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemkeman.” 18 Be naut kəmas
artokəmaienan, arusaƀi ke idaŋ hən arƀigol ke ləb̃esib hən natutumavan
salito.

19 Beti len nəboŋ tile naJu galevis logəm len naut a Antiok mai a
Ikonium, ale lupair hən nənauan sinaluṽoh van hən galito. Lotuṽ aPol ke
timat ale loliv gargari vivile len naƀiltivile husur lunau ke tomat. 20 Be
nəboŋ ahai susur gail lotoƀon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van
hən naƀiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriŋ naut a Listra, arovi
Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

21 Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusoƀur logəm vi hai
susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok. 22 Arugol
ahai susur gail ludaŋ am, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito hən ləb̃eil
gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdaŋ ƀur na-ləŋon-isa-an tosoƀur
hən datƀeƀis len natohan pipihabəlan aGot.” 23 APol mai aParnapas
arutabtabuh len ahaṽut galevis hən ləb̃eil a mõo hən alat siYesu len naut
ṽisusua. Arusor tuṽ, arsəhan, ale aroriŋ galit len navəlan Nasuƀ, gai
lotoriŋ nəlolit lan.

---

* **14:12:** ASeus eil a mõo hən nagot p̃isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * **14:15:** Exo 20.11; Psa 146.6

24 Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisitia, arubar naut a Pamfilia.
25 Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len naƀiltivile Perka
tonoŋ, arovi pan vi Attalia bitas. 26 Aroriŋ naƀiltivile Attalia, aruwol
təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotoriŋ gəlaru len
navəlan aGot mõos nauman artomadhaum vurvuri.
27 Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləb̃iƀonƀon, ale
arukel ur mai galit natit p̃isi aGot togole len naƀonan səlaru maii. Arukel
husur nap̃isal aGot togole hən ƀesəŋav hən nabopita hən nadəlomian mõos
alat ləsavi Ju. 28 Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

1 Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Lov̈usan nəvanuan
nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləb̃etiv dalus gamito məttovi
lalum̃an, hum nav̈ide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan
samito.”* 2 APol mai aParnapas arusor tas nap̃usanan salito ale arusor
ƀalƀal mai galito. Ŋa alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai
galevis am hən ləb̃evi Jerusalem hən ləb̃isor mai ahai pispisul gail mai
alat lotoil a mõ hən alat siYesu husur nap̃usanan enan. 3 Ale alat siYesu
losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria,
ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-
kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuv̈. 4 Nəboŋ
lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a
mõ luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit p̃isi aGot
togole len naƀonan salit maii.
5 Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat
ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidaŋ mai galito ke,
limasgol husur nalo siMoses.”

6 Ahai pispisul gail mai alat lotoil a mõ luƀonƀon hən ləb̃isor husur
natenan. 7 Nəboŋ lotosor ƀalƀal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor
mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta mõ aGot itabtabuh
len ginau, hum gidat sua, hən nəb̃ikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi
Ju, hən ləb̃esəsəloŋ həni ale dəlomi.* 8 AGot toləboi nəlon nəvanuan p̃isi,
igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito
sum̃an toviol həni mai gidat dattovi Ju.* 9 AGot igol ke ləsatile len gidato.
Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu. 10 Imabe mətsədam̃ hən nəsa
aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipaŋpaŋ a? Imabe mətoriŋ na-gol-
husur-nalo-an tomələs habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat
gail ta sutuai datodədas datƀevusi? 11 Satimaienan! Datoləboii ke len
navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan
nəsaan sidato. Ep̃itov̈ hən alatenan ləsavi Ju.”

12 Galit p̃isi len naƀonƀonan ləsasor, losəsəloŋ nəboŋ aParnapas mai
aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat
ləsavi Ju. 13 Nəboŋ artosor tonoŋ, aJemes isor ike, “Mətesəsəloŋ hən
ginau. 14 Mitinau gat nəboŋ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, nap̃isal
nametəkav aGot togole nəboŋ togəm təban alat ləsavi Ju, hən ƀilav dan

* **15:1:** Lev 12.3 * **15:7:** Uman 10.1-43 * **15:8:** Uman 2.4, 10.44 * **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluman̄ sua ŋai, aYesu tokisi hən aPita.

galito naluṽoh sua hən ləb̃evi esan səb̃on.* 15 Nasoruan sihai kelkel ur
gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,
16 “ ‘Len nəboŋ enan dereh netəlmam
ale neum təlmam hən naim nətap̃olen siTevit
tomaruŋruŋ,
nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni
ale nigole tehun ta mõ,
nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiŋ tətas.
17-18 Imaienan galit p̃isi am,
nəvanuan naut tiltile gail nahəsagw topat len galito,
dereh leusus kitev ginau hən ləb̃eləboi ginau.
Nasuḇ aGot togol ke,
nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,
gai ekəmaienan.’ ”*

19 AJemes isor am ke, “Noriŋi timaiegai ke: sadatigol tidaŋ hən alat
ləsavi Ju lotopair van hən aGot. 20 Avil gidat datitos naloḇulat van hən
galit ḇike, salihan naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab ideh,
saligol naitian tosa,† salihan naməŋod lotobaŋis bun navədolon mai
salihan o mun nəda.* 21 Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totosi len
navile p̃isi mai loṽuruŋi len naim naḇonḇonan seJu gail len nəSappat
p̃isi.”

Naloḇulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

22 Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a mõ mai alat siYesu p̃isi, lusor saḇi
ke litabtabuh len galit galevis hən ləb̃esəvat galito vi Antiok mai aPol mai
aParnapas. Losəvat galit eru artoil a mõ hən alat siYesu ei. Nahəsalaru
aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas. 23 Arulav naloḇulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a mõ mai alat siYesu, namtutos
naloḇulat egai van hən gamit məttovi nəbathudud siYesu mətsavi Ju len
naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai
gamito.

24 Namtosəsəloŋ həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-
dam-həni-an sinamit eḇuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit
ebutbutut husur nəsa lotokele. 25 Imaienan ginamit p̃isi namtusor saḇi
ke namtitabtabuh len naulumãn galevis hən namtḇesəvat galito van
hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru,
26 artodamɨ̃ hən nəmauran səlaru mõs nahəsan aMasta sidato, aYesu
Kristo. 27 Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arḇikel
natgalegai mai gamito toṕitoṽ hən namttotosi. 28 ANunun aGot mai
ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-
husur-nalo-an təmələs habat, avil nalo galegai tovis ŋai ke: 29 Samtihan
naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, samtihan nəda.
Samtihan naməŋod lotobaŋis bun navədolon mai samtigol naitian tosa.
Mətb̃ehusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ŋai, pelan.

30 Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboŋ
lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḇonḇon ale lulav naloḇulat mai
galito. 31 Nəboŋ nəvanuan gail lotoṽuruŋ naloḇulat enan, lukemkem
masuṽ husur igol loləŋon ivoi am len nəlolito. 32 AJutas mai aSilas, gəlaru

* **15:14:** Uman 11.1-18 * **15:17-18:** Amo 9.11-12 † **15:20:** AGot idamɨ̃ hən naitian mai asoamɨ̃ gotolah kitin mai ŋai. Lev 18.6-23. * **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arðigol alat lotokad nadələmian ləðeləŋon ðivoi am len nəlolito mai ləðidaŋ am. 33-34 Nəboŋ artotoh len nəmariboŋ galevis, nəvanuan nadələmian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arðetəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.‡ 35 Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isoður am loƥusan, lukel ur nasoruan siNasuð.

APol mai aParnapas aropəpehw

36 Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan naðiltivile ƥisi dartokel ur nasoruan siNasuð lan hən darðeris alat lotokad nadələmian ke lumabe.” 37 AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru. 38 Avil aPol idaŋ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.* 39 Arusor ðalðal habat ŋa aropəpehw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. 40 Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotoriŋi len navəlan aGot, eriŋ naut enan. 41 APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludaŋ am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

1 APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadələmian, be atəman evi uleKris. 2 Alat lotokad nadələmian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. 3 APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən ðetiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit ƥisi loləboii ke atəman evi uleKris. 4 Len nə-yar-tur-an salito len naðiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləðigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mõo len naut a Jerusalem lotodam̃ həni. 5 Imagenan alat siYesu len naut gail ludaŋ am len nadələmian salito mai logəm lusoður am len nəmariboŋ vĩsusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

6 Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən naƥisal hən ləðikel ur nasoruan len naprovens Asia. 7 Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu iƥon gol galito. 8 Ŋa luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. 9 Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ŋiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəðevi tarhət sinamito.” 10 Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tonoŋ, vəha-sua ŋai eutaut hən namtðevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-keluri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

11 Nəboŋ namttoriŋ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neaƥolis. 12 Namtoriŋ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum həni vatoh lan. Evi naðiltivile sua toil a mõo len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboŋ galevis. 13 Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuṽ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhaṽut lotoðonðon ei. 14 Ikad apəhaṽut sua, nahəsan

‡ **15:33-34:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 34 Be aSilas ike titoh ei.

* **15:38:** Uman 13.13

aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəloŋ hən ginamito. Evi toƀtaTiatira topur
hən nəkaliko toboŋboŋ. Nasuƀ eƀur nəlon hən ƀesəsəloŋ husur nəsa aPol
tokele. 15 Nəboŋ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonoŋ, eus ginamit
ke, “Mətƀisaƀ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuƀ, mətegəm hən mətƀitoh
len naim sagw.” Ale igol ke namtudam̃ həni.

APol mai aSilas len naim bəbaŋis

16 Len nəboŋ sua namtovi lan naut na-sor-tuv̄-an enan ale natəbarehreh
sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur
nəsa ƀevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isoƀur lan.
17 Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Lalum̃an galegai lovi
slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito naƥisal hən nə-lav-kuvi-
an dan nəsaan samito.” 18 Ehisi imagenan len nəboŋ tosoƀur. Be igol
nəlon aPol ipaŋpaŋ, ipair van həni, ikel mai natəmat ke, “Nukele idaŋ mai
gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ŋai imakuv.
19 Be nəboŋ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas ƀilav
nəvat ideh am m̃os galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi
lan nəmaket hən ləƀeriŋ gəlaru len nəhon alat lotoil a m̃o len naƀiltivile.
20 Nəboŋ lotosəhar gəlaru van hən naƀiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai
arugol nə-ƀal-tav̄tav̄or-an len naƀiltivile sidato. Arovi uleJutea, 21 ale
arukel ur nav̄ide gail nalo sidat toke sanor hən datƀidam̃ həni mai
datƀehusuri, husur datovi uleRom gail.”

22 Naluv̄oh am lomətahun gəlaru ale naƀiltimatsistret gail lukel mai
nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale v̄as gəlaru. 23 Nəboŋ lotov̄as
gəlaru vəha-soƀur, lubar hən gəlar len naim bəbaŋis. Ale lukele hən
naulum̃an hən naim bəbaŋis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru. 24 Igol nəsa
lotokele, eriŋ gəlaru len narum̃ lohoim buni ale ibaŋis gat narielaru len
nəhai.*

25 Tuƀloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuv̄ mai arokəkai hən nəƀe
gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaŋis losəsəloŋ hən gəlaru.
26 Losəhov̄ut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaŋis. Vəha-
sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit ƥisi lumaruƀ. 27 Nəboŋ
naulum̃an hən naim bəbaŋis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv
naƀiltiƀu san hən ƀisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei
lugam yav tia. 28 Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat ƥisi datosuh
gegai.”

29 Naulum̃an enan eus nam̃ial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur
bathurien aPol mai aSilas. 30 Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasuƀ
gəlaru, nigol nəsa hən asike nəƀipanis sil nəsaan sagw?”

31 Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasuƀ aYesu ale dereh tilav
kuv gaiug dan nəsaan sam̃. Imagenan hən alat lotosuh len naim sam̃ am.”

32 Ale arukel nasoruan siNasuƀ mai atenan, mai alat lotosuh len
naim san. 33 Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru
tomaƥulƥul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais. 34 Esəhar gəlaru vi
lohoim ale eriŋ nəhanian a m̃o hən gəlaru ale gai mai galit ƥisi lotosuh maii
lukemkem masuv̄ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

35 Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləƀike, “Sah
ruƀat alaruenan arivan.”

---

* **16:24:** Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad naƀur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail.

36 Ale naulum̃an hən naim bəbaŋis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəb̃eruðat gaməru. Imagenan məroləboi mərb̃eriŋ naut egai. Mirivan mədau.”
37 Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbaŋis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləb̃eləboii a? Aoa! Ivoi ke galit səb̃olit m̃au legəm səhar kuv ginaməru.”*
38 Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke gəlaru artovi uleRom. 39 Ŋa luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arðeriŋ naðiltivile enan. 40 Nəboŋ artoriŋ naim bəbaŋis, arovi lan naim seLitia, ale nəboŋ artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

1 Nəboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfip̃olis mai a Ap̃ollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim naðonðonan seJu gail. 2 Sum̃an naṽide san, aPol eð̃is lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele. 3 Isor vahvah mai galito hən ðeṽusan len natosian siGot ke, aKristo, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egaii notokel uri mai gamito, evi aKristo boh.”
4 Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale luðon mai aPol mai aSilas. Isoður am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhaṽut lotoil a m̃o len naðiltivile enan.
5 Be naJu ləsadəlom nasoruan siPol lutaðulol bulos gəlaru, ale losəhar naulum̃an galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluṽoh hən ləb̃iðal taṽtaṽor, mədas natit gail len naðiltivile enan. Lom̃ur van hən naim siJason hən ləb̃idoŋ aPol mai aSilas hən ləb̃ipat kuv gəlaru vivile van hən naluṽoh. 6 Nəboŋ ləsəsab̃ gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a m̃o len naðiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut p̃isi, gagai logəm gegai. 7 Ale Jason egai ehəhaṽur hən lototoh lohoim san. Galit p̃isi loður kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nahəsan aYesu!”
8 Nəboŋ naluṽoh mai alat lotoil a m̃o lotosəsəloŋ hən natgalenan, lodədarŋab̃u masuṽ. 9 Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomədas naut tətas am, ale loriŋ galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

10 Len mariug enan ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboŋ artobar naut enan aroðis len naim naðonðonan seJu gail. 11 Len naðoruan salito, alat a Perea lohəhaṽur hən ləb̃esəsədariŋ səhor alat a Tessalonika. Loləŋon masuṽ hən ləb̃esəsəloŋ hən nasoruan. Len nəboŋ p̃isi lobunus tas natosian siGot hən ləb̃isaði ke aPol tokitin o sakitin. 12 Imagenan galit lusoður lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toðtaKris lotoṽat nəhes mai auleKris isoður. 13 Be nəboŋ naJu

* **16:37:** Uman 22.25-29, 23.27

gail len naut a Tessalonika lotosəsəloŋ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluṽoh, gol nəlol paŋpaŋ mai naðiltidədarŋaʠ̃uan len navile enan. 14 Beti vəha-sua ŋai nəvanuan nadələmian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti arutoh. 15 Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəboŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

16 Nəboŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke naðiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu həni. 17 Ŋa isor vahvah len naim naðonðonan mai naJu gail mai alat ləsavi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboŋ p̃isi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei. 18 Ahai p̃usan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, "Ategai tosor tavtav, gai ike tikel nəsa?" Galevis am luke, "Esum̃an tovi ulum̃an na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail." (Lokəmaienan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.) 19 Ŋa losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡ Nəmatsistret gail lotobətah lan lousi ke, "Namtuke namteləboi nap̃usanan veveu gotokel uri. 20 Namtosəsəloŋ hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito." 21 Alat a Atens mai nametðos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloŋ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

22 Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, "Alat a Atens, noris ke, məttonau masuṽ hən nalotuan van hən nagot samit gail. 23 Husur nəboŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit məttolotu hən gail. Ale nusað nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, 'Van hən Nagot Datsaləboii.' Nəsa məttolotu həni be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito. 24 AGot togol navile a pan mai natit p̃isi lan, atenan tovi Nasuð hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail. 25 Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləb̃evi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səb̃on eviol mai nəvanuan p̃isi hən nəmauran, nasuŋavŋavan mai natit p̃isi am.§ 26 Len nəvanuan esua ŋai igol naluṽoh p̃isi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləb̃itoh len navile a pan kavkav. Ale eriŋ gat nəboŋ hən natohan salito mai naut a im salito. 27 Igol natgalenan hən ləb̃iyar kitev aGot, mai hum ma ləb̃itaŋtaŋ kitevi ale saði, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat ṽisusua. 28 Bathut

" 'Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.'

Hum galevis silat lototos nəb̃e samito luke,

" 'Gidat am datovi natun gail.'

29 Imagenan, husur ke dattovi anatun aGot gail, sadatinau ke esum̃an nəlablab hən nagol, nasilva o nəvat mot, nəlablab nəvanuan toum həni len namitisau mai nənauan san. 30 A m̃o aGot səpansem alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səhor natətanan enan. Be len nəboŋ ta

---

* **17:18:** Epikurian gail lodələmi ke, nəmauran ipat m̃os nahəhaṽuran, ale ðikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** Stoik gail lodələmi ke, nəvanuan ŋai ikad nənauan tonor hən ðekəta təban gai səb̃on. Lunau ke, got evi natit p̃isi len navile a pan ale nəvanuan p̃isi mai natit p̃isi lop̃itp̃itoṽ. ‡ **17:19:** NəAreopakus evi naṽehuh sua tokad nahəsan nagot hən nəb̃alan salito mai lokis nəmatsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. § **17:25:** Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

daməŋai van, isor idaŋ mai nəvanuan p̃isi len naut p̃isi ke, lipair dan nəsaan salito. 31 Bathut aGot ilekis hən nəboŋ tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan p̃isi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən ƀikot hən galito. Ale igol avan enan iparp̃ar nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan."
32 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, "Namtuke namtesəsəloŋ hən gaiug tətas husur natenan."
33 Imagenan aPol eriŋ galito. 34 Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadələmian len aYesu: ikad aTionisius, tobətah len nəAreopakus; apəhaṽut sua, nahəsan aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint
1 Husur nəboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint. 2 Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsan aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke leriŋ naut a Rom. APol ia ris gəlaru, 3 ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum ƀonƀon. Galit p̃isi losəsod im nətap̃olen. 4 Len nəSappat p̃isi isor vahvah len naim naƀonƀonan seJu hən ƀigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.
5 Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan. 6 Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mədas nahəsan, aPol ekur hən nahurabat san hən ƀimasil ke, aGot sahəhaṽur hən galito, ike, "Nəsa ƀevisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju."* 7 Beti eriŋ naim naƀonƀonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim naƀonƀonan seJu.* 8 AKrispus, toil a m̃o hən naim naƀonƀonan, ikad nadələmian len Nasuƀ aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoƀur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais. 9 Len nalenmariug sua Nasuƀ isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, "Sagemətahw, be gisor, sagipat ƀutƀut; 10 bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən ƀeməmas gaiug hən ƀigol gəb̃ikad nasənahan, husur nəvanuan isoƀur len naƀiltivile egai lovi esagw." 11 Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eṽusan galito hən nasoruan siGot.
12 Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luƀon, lutah gat aPol, ale lukot həni. 13 Luke, "Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləb̃ilotu hən aGot len naṽide sanor hən nalo."† 14 APol esəŋav hən nabuŋon hən ƀisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, "Gamit məttasor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəb̃esəsəloŋ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju. 15 Avil husur ke nəbathut na-sor-ƀalƀalan evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit m̃au mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəb̃evi nəmatsistret hən natgalenan." 16 Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. 17 Beti galit p̃isi lutah

* **18:6:** Uman 13.51 * **18:7:** Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus. † **18:13:** Nalo silat a Rom idam̃ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol topusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədam̃ həni.

gat aSostenes toil a mõo hən naim naðonƀonan seJu ale luṽasi a mõo hən nakotan, be aKallio sənau masuṽ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

18 APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudəlaɱ̃ nəvanuan nadəlomian
gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a
Kenkrea esir ƥis navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot.
19 Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol eriŋ gəlar ei be gai səƀ̃on eƀis len
naim naðonƀonan seJu hən ƀisor levlev mai naJu gail. 20 Nəboŋ lotousi
hən ƀitoh kəkereh am, sədaɱ̃. 21 Be nəboŋ tosudəlaɱ̃ galito tonoŋ ike,
“AGot ƀeləŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a
Efesus. 22 Ale nəboŋ tomariŋ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem,
ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok. 23 Nəboŋ totoh ei
ebəlav kəkereh, ivan tətas, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən
ƀigol ahai susur ƥisi, ludaŋ am.

AAƥollos ikel ur nasoruan siGot

24 NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsan
aAƥollos. Evi naulumãn tokad namitisau hən ƀigol nasoran ƀihol, ale
eləboi bun natosian siGot. 25 Atenan esəsəloŋ ləboi naƥisal siNasuƀ tia, ale
nəlon idaŋ hən tosor mai ƥusan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan
siJon ŋai. 26 Etuƀat hən nasoran len naim naðonƀonan seJu, namətahwan
eƀuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəloŋ həni, arusor mai gai
səƀ̃on, arusor vahvah hən naƥisal siGot tonor am maii. 27 Nəboŋ toke
tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləŋon ivoi am
len nəlon, ale lutos naloƀulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhaṽur hən
nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad
nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. 28 Len nəhon nəvanuan
ƥisi, len natosian siGot, isor idaŋ, ṽusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi
aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len naƀiltivile Efesus

1 Nəboŋ aAƥollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut
vəbar naut a Efesus. Isaƀ ahai susur galevis ei, 2 ale eus galit ke, “Mətukad
aNunun aGot nəboŋ məttogəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke,
“Ao, ƀikad aNunun aGot, namtsasəsəloŋ hən natideh husuri.” 3 Beti aPol
eus ke, “Mətukad nəbaptaisan tomabe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.”
4 Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan.
AJon ikel mai nəvanuan gail ke, leriŋ nəlolit len ategaii ƀehusuri. AJon
isor husur aYesu.”* 5 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan enan, lubaptais
len nahəsan Nasuƀ aYesu. 6 Ale nəboŋ aPol toriŋ navəlan gəlar len galit
ṽisusua tonoŋ, aNunun aGot eƀis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile
mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito. 7 Galit ƥisi lovi 12.

8 APol eƀis len naim naðonƀonan seJu ale len nahəbati itor isor ei
namətahwan eƀuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pip-
ihabəlan aGot. 9 Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsadəlomi, lotosor isa
hən naƥisal siNasuƀ van hən naðonƀonan, aPol eriŋ galito. Esəhar
ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTiran-
nus. 10 Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit ƥisi lototoh len

* **19:4:** Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris p̃isi, losəsəloŋ hən nasoruan siNasuƀ.

Anatun aSkeva gail

11 Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis.
12 Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat
lotoməsah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. 13 Beti naJu
galevis lotoyar titau hən ləb̃ehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan
Nasuƀ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, "Len
nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!" 14 Ikad aƀiltihai tutumav tovi
Ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun ulum̃an toməlevru togol magenan həni.
15 Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, "Noləboi
aYesu! Nəsatətan hən aPol, avil gamit ase?" 16 Beti naulum̃an tokad
nanunun nəmargobut eməlah van hən galito, idaŋ masuṽ, esəhor galito
gol ke lugam dan naim enan ƀurmalmal mai nəda halit isel. 17 Nəboŋ alat
lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris p̃isi, lotosəsəloŋ ləboi natenan,
galit p̃isi lumaŋmaŋ lan ale loputsan nahəsan Nasuƀ aYesu. 18 Galit
lusoƀur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa
lotogole. 19 Galit galevis lotogolgol nabehi a m̃o, lusah tuan naloƀulat na-
golgol-behi-an salit gail, ale lopəŋas p̃isi len nəhon nəvanuan gail. Lətake
lətap̃ur hən naloƀulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000.
20 Len naṽide tomagenan aGot eṽusan nədaŋan san, ŋa nəvanuan lusoƀur
am losəsəloŋ hən nasoruan siNasuƀ tobar nəlolit am.

Naluṽoh iƀal taṽtaṽor, mədas natit gail

21 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len
naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, "Nəboŋ nəb̃ivan ei
ƀinoŋ nimasvi Rom am." 22 Ŋa esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru,
aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səb̃on itoh ebəlav kəkereh am
len naprovens Asia.

23 Len nəboŋ enan, len naƀiltivile Efesus ikad naƀiltiƀalan tomədas
alat lotohusur nap̃isal siNasuƀ. 24 Ikad naulum̃an sual ei, nahəsan
aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən
nasilva. Eliv nəvat isoƀur m̃os alat lotoum len nasilva. 25 Igol esan gail
luƀonƀon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, "Lalum̃an, mətoləboii
ke dattolav nəvat tosoƀur len nabisnis egai. 26 Mətoris ləboii, mətosəsəloŋ
ləboii ke, savi geg a Efesus səb̃on ŋai, be len pəpadaŋ hən naprovens Asia
kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isoƀur. Egəras galit ke nagot gail,
nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin. 27 Ehum nəhes hən nauman sidato
ƀegəm ƀisa, mai len nənauan salit p̃isi ehun naim nalotuan siArtemis,
nagot tovi pəhaṽut toyalyal, ƀegəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san
dereh timasig len nənauan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!"

28 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ, lukai habat ke,
"Artemis ta Efesus iyalyal buni!" 29 Sədareh naƀiltivile enan epul hən
nadədarŋab̃uan mai nəlol paŋpaŋ. Naluṽoh lom̃ur vi lan naut hən
naƀiltiƀonƀonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia
gəlaru artoyar mai aPol. 30 Be nəboŋ aPol toke tivan hən ƀisor mai
naluṽoh, ahai susur gail lomətahusi. 31 Beti galevis am, lotoil a m̃o
len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan
naƀiltiƀonƀonan. 32 Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis

am lukai hən natsua tile am husur naƀonƀonan edədarŋaƀ̃u, ale isoƀur ləsaləboii ke naƀonƀonan salit mõos nəsa. 33 NaJu gail lorusan aAleksada vi mõ ale galevis len naluṽoh lukel maii hən nəsa ƀikele. Beti eƀil hən navəlan hən ləƀ̃eməᵈau hən ƀisor gol gai gabag. 34 Nəboŋ naluṽoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luƀon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan hən nəhaua toru.

35 Nəboŋ aklak hən naƀiltivile tosor ṽəhṽəh naluṽoh hən ləƀ̃eməᵈau ike, “Laluᵐan a Efesus, nəvanuan p̃isi loləboii ke naƀiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav. 36 Husur ke səkad avan ideh hən ƀike natgalenan ləsakitin, mətemədau, samtigol natit tomelmel. 37 Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənahan gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhaṽut sidato. 38 ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləƀ̃isor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke leriŋ nakoblenan salito len nakotan galen ideh. 39 Mətƀ̃eləŋon natideh am, datiƀonƀon tivoi hum nalo tokele, hən datƀigole tinor. 40 Husur nəsa tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləƀ̃isor tas gidato husur na-ƀonƀon-ƀunoh-an sidato toƀ̃erhado, bathut savi mõos natideh.” 41 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

1 Nəboŋ nəwalan hən nadədarŋaƀ̃uan enan tonoŋ, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ togol lotoləŋon tovoi am len nəlolito, esudəlaᵐ galito ale evi Masetonia. 2 Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadəlomian gail ei gol loləŋon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris. 3 Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən ƀiwol vi Siria nəboŋ tosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an seJu lotovi enemi san gail hən ləƀ̃eməᵈasi. Imagenan egəgel hən nənauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. 4 Nəvanuan galevis lutah mai aPol, ikad aSopata tovi anatun aPirrhus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus. 5 Alatenan lotovan a mõo lutoh vir ginamito len naut a Troas. 6 Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, namtoriŋ naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmariboŋ erim. Namtuƀon tətas mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

7 Len nəmariboŋ nametəkav hən nawik, namtuƀon mai nəvanuan nadəlomian gail hən namtƀihan ƀonƀon. APol isor van hən galito vəbar tuƀloh len mariug husur pelan han dereh tivan. 8 Len narumᵐ a məhat namttoƀonƀon lan, ikad naᵐial isoƀur. 9 Amantuhmar sua, nahəsan aEutikus, ebətah len natuhbopita tosəŋav. Ale nəboŋ aPol tosorsor van, namətan atenan inoṽ van vəbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusaƀi ke tomat. 10 Be aPol evi pan, ipat husuri, eriŋ navəlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuṽ həni, imaur tia!” 11 Beti galit p̃isi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eƀuri ale luhan ƀonƀon həni. Nəboŋ lotohani tonoŋ, aPol isor tətas vəbar nəmav topitau, ale ivan. 12 Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

13 Namtovi mõo vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən
namtðeusan aPol ei husur isor utaut maienan hən ðiyar vi Assos len tan
səb̃on. 14 Nəboŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale
namtuwol vi Mitilin. 15 Pelan han namtoriŋ naut enan, namtuwol van
salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samõos
ale pelan tətas am namtubar navile a Miletus. 16 APol ike tiwol tukot a
Efesus hən asike ðitoh ðebələv len naprovens Asia, husur etutut hən ke
hum ma ðibar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudələm̃ alat lotoil a mõo siYesu a Efesus

17 Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mõo silat siYesu
ei legəm risi. 18 Nəboŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, "Mətoləboi nav̋ide
hən nəmauran sagw len nəboŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale
nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav. 19 Noum siNasuð. Len
na-ləŋon-isa-an sagw, nəlogw eməɗau, nəsənau ginau, namətarur sagw isel,
be nudaŋ ðuri naut kəmas natit p̃isi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor
utaut hən ləb̃eməɗas ginau. 20 Nəsatəgau gat natideh ðevi tarhət samito,
nusor vəhot na-kel-uri-an tovoi, nov̋usan gamito len nəhon nəvanuan p̃isi
mai len naim v̋isusua. 21 Nukel p̃uli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair
mãu dan nəsaan van hən aGot, ale leriŋ nəlolit mãu len aYesu, aMasta
sidato.

22 "Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəb̃evi Jerusalem naut
kəmas ke nəsaləboi nəsa ðevisi hən ginau ei. 23 Noləboii ŋai ke, len navile
p̃isi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginau ke, nəvanuan gail
dereh leriŋ ginau len naim bəbaŋis mai ligol ginau nelaŋon tisa masuv̋.*
24 Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləŋon ŋai ke
nibar nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasuð aYesu tolavi
mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas
həni.*

25 "Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihabəlan aGot mai gamito,
be gagai noləboii ke asike mətoris nəhogw am. 26 Imaienan nukel
koti mai gamit ke, len nəboŋ damərai nəsa ðevisi hən gamit tipat len
gamito! Asike ipat len ginau am, 27 bathut nəsatəgau gat natideh hən
nəb̃esusuani dan gamito. Nukel nalaŋonian kavkav siGot mai gamito.
28 Mətelələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsipsip samito lotovi
alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mõo hən alat siGot, aGot
tov̋ur galit hən nəda hiNatun san.* 29 Ginau noləboii ke, nəboŋ nəb̃ivan
tia dereh galevis legəm len gamito sum̃an nalipah katkat gail. Dereh
leməɗas navəshəsipsip siYesu. 30 Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən
nakitinan hən ləb̃egəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləb̃ehusur
galito. 31 Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor
nəsəŋavŋav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit v̋isusua len nalennəyal
mai nalenmariug. Vəha-sobsoð̃ur nutaŋis gamit p̃isi.

32 "Gagai neriŋ gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur
navoian san toləboi ðigol mətb̃idaŋ am mai ðeviol mai gamit hən nəsa
ðevi samit balai, gamit məttovi siGot. 33 Nəsaləŋon nagol, nasilva o
nahurabat sivan ideh. 34 Gamit, mətoləboii ke, noum hən navəlagw hən

* **20:23:** Uman 21.4, 11 * **20:24:** 2Tim 4.7 * **20:28:** 1Pit 5.2

ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.* 35 Len natit
ƥisi notogole, novusani ke datimasum tidaŋ magenan hən datðevi tarhət
silat ləsədaŋ. Mitinau gat nasoruan siNasuð aYesu toke, 'AGot tigol
navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.' "
36 Nəboŋ aPol tosor tonoŋ, etəŋedur, gai mai galit ƥisi ale isor tuv̄.
37 Galit ƥisi lutaŋ habat; lolugum̄ gat aPol, losum̄ nətarhon. 38 Lulolosa
masuv̄ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am. Beti losəhari vi lan nəwag
wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

1 Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale
pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara. 2 Nəboŋ namt-
tosaƀ nəwag wolwol ðevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol. 3 Namtoris
naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito nam-
tuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədaŋ tite ei.
4 Namtusaƀ ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len
aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. 5 Nəboŋ
namttotoh ei tonoŋ, namtoriŋ naut enan len nəyaran sinamito. Galit
ƥisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len
nabitas ei ginamit ƥisi namtotəŋadur, namtusor tuv̄, 6 ale namtosudələm̄
ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.
7 Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemais. Len naut enan nam-
tuke, "Ivoi," mai nəvanuan nadəlomian gail ale namtutoh mai galito hən
nəmaribon esua. 8 Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip
tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.*
9 Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai
galito. 10 Nəboŋ namttotoh ei len nəmaribon galevis, ahai kelkel ur
sua, nahəsan aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.* 11 Egəm hən
ginamito, ilav nəhau tutuv̄ siPol ale ibaŋis gat gabag narien mai navəlan
ƥisi həni. Ike, "ANunun aGot ekəmaiegai ke, 'Naulum̄an nəhau tutuv̄ egai
tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libaŋis gati hən ləƀeriŋi
len navəlan alat ləsavi Ju.' " 12 Nəboŋ namttosəsəloŋ hən natgalenan,
ginamit mai alat lotosuh ei namtoŋiri ke, aPol satevi Jerusalem. 13 Beti
aPol isor var ginamit ke, "Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itaŋis habat hən
gamito. Be savi nə-baŋis-gati-an ŋai notoutaut həni, noutaut hən nəƀimat
len naut a Jerusalem sil nahəsan Nasuð aYesu." 14 Husur namttohisi
soƀuer, namtsasor am be namtuke, "Nəsa Nasuð toləŋoni m̄au tevisi."
15 Husur nəboŋ galenan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.
16 Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit
vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a m̄o tia, ale
namtutoh maii.

APol eris aJemes

17 Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail
lohəhav̄ur hən namttogəmai. 18 Pelan han namtutah mai aPol hən
namtðeris aJemes, ale alat lotoil a m̄o silat siYesu logəmai. 19 APol ikel na-
ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit ƥisi v̄isusua aGot togole len alat
ləsavi Ju nəboŋ aPol toum m̄os galito. 20 Alat lotosəsəloŋ hən natgalenan

* **20:34:** Uman 18.3 * **21:8:** Uman 6.5, 8.5 * **21:10:** Uman 11.28

lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naJu gail lusoƀur masuv̄ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit p̄isi lolən̄on buni ke lehusur nalo. 21 Losəsəlon̄ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotov̄usan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur nav̄ide seJu gail. 22 Dereh lesəsəlon̄ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa? 23 Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot. 24 Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləb̃esir nəkadulito. Imagenan nəvanuan p̄isi dereh leləboii ke, nəsa lotosəsəlon̄ həni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.* 25 Be tarhət alat ləsavi Ju, namtutosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nəlablab, salihan nəda o naməŋod nəhau tobaŋis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

26 Pelan han aPol esəhar alalum̄an ale lugol luveveu. Beti eƀis len naholəvat todar vis naim siGot hən ƀikel ur nəboŋ hən nanoŋan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav ƀetutumav hən naviolan m̄os galit v̄isusua.*

Lutah gat aPol

27 Nəboŋ nəmariboŋ toməlevru pəpadaŋ hən tonoŋ, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluv̄oh kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol, 28 lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulum̄an tov̄usan nəvanuan p̄isi len naut p̄isi. Len naƥusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eƀiŋb̃iŋal len nəhon aGot.”* 29 (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len naƀiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)† 30 Beti nəvanuan len naƀiltivile kavkav, nəlolit ipaŋpaŋ, lom̄ur ƀonƀon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ŋai nabopita gail lokəkol. 31 Nəboŋ lotohisi hən ləb̃iv̄abuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a m̄o hən nasoltia gail p̄isi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-b̃al-tav̄tav̄or-an toməlas natit gail. 32 Vəha-sua ŋai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluv̄oh. Nəboŋ naluv̄oh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a m̄o, ləsəv̄as aPol am. 33 Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaŋis gati hən natsen teru. Ale eus naluv̄oh ke nahəsan ase mai igol nəsa. 34 Galevis len naluv̄oh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas ƀeləboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail. 35 Nəboŋ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur naƀiltilol paŋpaŋ sinaluv̄oh. 36 Naluv̄oh lotohusur galito lukaikai ke, “Vabuni! Vabuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

---

* **21:24:** Uman 18.18 * **21:25:** Uman 15.23-29 * **21:26:** 1Kor 9.20 * **21:28:** NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləb̃eƀis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ŋai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləb̃eƀis vi lan naut gail pəpadaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhav̄ut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat.
* **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ **21:31:** Nahəsan aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § **21:32:** Nasenturion evi nasoltia toil a m̄o hən nasoltia lotovi 100.

37 Nəboŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada
ke, “Noləboi nəb̃isor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan
ta Kris a? 38 Be gaiug gəsavi uleIjip togol nəb̃alan mai a Rom a m̃o, ale
tosəhar alalum̃an lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas
a?” 39 APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulum̃an
hən naðiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəb̃isor mai nəvanuan galeg
bai a?” 40 Nəboŋ todam̃ həni aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eðil hən
navəlan van hən naluṽoh. Nəboŋ naut toðut, isor mai galit len nasoruan
seIpru gail ke,**

22

1 “Lalum̃an, aṽagw gail mai atəmagw gail, mətesəsəloŋ hən na-sor-gole-
an sagw tokitin.” 2 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke tosor len nasoruan seIpru
gail, naut eðut habat ale ike, 3 “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len
naut a Tarsus a Silisia. Notibau len naðiltivile egai. Nəboŋ notosəkul,
ahai p̃usan sagw aKamaliel. Len nap̃usanan san nosəkul ləboi bun nalo
setəmadit ta sutuai. Noləŋon masuṽ hən notohusur aGot sum̃an gamit
p̃isi daməŋai. 4 Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur nap̃isal siNasuð,
nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubaŋis gat alalum̃an mai
alatpəhaṽut, bar hən galit len naim bəbaŋis. 5 Aðiltihai tutumav mai alat
lotoil a m̃o seJu gail loləboi ləb̃ikel koti m̃os ginau ke notokitin. Galit
lulav naloðulat napisulan gail mai ginau van hən naJu gail a Tamaskus.
Ale nuvan hən nəb̃ibaŋis gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi
Jerusalem hən ləb̃ipanis.*

APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)

6 “Nəboŋ notoyar van, pəpadaŋ hən naut a Tamaskus tuðlial, vəha-sua
ŋai nam̃ial togəm len nəmav tom̃ial habat ebilas ginau. 7 Ale nuteh len tan,
nosəsəloŋ hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau
hən nəsa?’ 8 Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuð?’ Beti ikel mai ginau ke,
‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomədas bun ginau.’ 9 Alat lototah mai ginau
loris nam̃ial tom̃ial habat be ləsasəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau.
10 Nousi ke, ‘Nasuð, nigol nəsa bai?’ Nasuð ikel mai ginau ke, ‘Gile məhat,
geðis len naðiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit
p̃isi notoriŋi len gaiug hən gəb̃igole.’ 11 Nodədas nəb̃ekəta sil nam̃ial enan
tobilas ginau. Ŋa alat lototah mai ginau lotəgau navəlagw, losəhar ginau
vi lan naut a Tamaskus.

12 “Naulum̃an sua, nahəsan aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan
tohusur kitin hən nap̃isal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke
tovoi. 13 Eil təban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan sam̃
etəlmam!’ Vəha-sua ŋai nokəta vi məhat, norisi. 14 Beti ike, ‘AGot setəmadit
ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gəb̃eləboi nalənonian san, hən gəb̃eris
Nəvanuan Nanoran mai hən gəb̃esəsəloŋ hən nadolon. 15 Husur dereh
gevi vanuan san hən gəb̃ikel kot nəsa gotorisi mai gotosəsəloŋ həni mai
nəvanuan p̃isi. 16 Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai
Nasuð hən ðekəkas kuv nəsaan sam̃ gail.’

** **21:40:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram. * **22:5:** Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

17 “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboŋ notosor tuv̄ len naholəvat todar
vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav ei. 18 Noris
aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur
asike lodəlom na-kel-koti-an sam̄ husur ginau.’ 19 Ale nuke, ‘Nasuƀ, galit
loləboii ke, len naim naƀonƀonan p̄isi seJu nubaŋis gat alat lotoriŋ nəlolit
len gaiug ale nuv̄as galito. 20 Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi
tarhət sam̄, ginau noil pəpadaŋ, nudam̄ mai alat lototubuni. Nokəta təban
nahurabat salito.’* 21 Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut
van hən naluv̄oh hən nəvanuan naut tiltile gail.’ ”

22 Naluv̄oh losəsəloŋ hən aPol vəbar tokəmaienan. Be nəboŋ toke aGot
tosəvati van hən alat ləsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan!
Sanor ke ƀimaur am.” 23 Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail
mai nəmasiav vi məhat. 24 Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar
aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləb̃isaƀi ke, husur nəsa naluv̄oh
lotokai van həni maienan. 25 Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien
aPol, baŋis gat gail hən ləb̃ebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke
mətebilas auleRom sua nakotan səsab̃i ke tosab?”* 26 Nəboŋ nasenturion
tosəsəloŋ hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol
nəsa? Atenan evi auleRom.” 27 Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel
mai ginau, govi auleRom m̃au?” Ale ike, “Evoi.” 28 Beti nakomada ike,
“Nulav nəvat tosoƀur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol
toke, “Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom.” 29 Vəha-sua ŋai
alalum̃an pəpadaŋ hən ləb̃ebilas aPol mai ləb̃eusi hən nausian gail, lovi
tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, tobaŋis gat aPol
tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

30 Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̃o seJu gail lukot
hən aPol hən nəsa. Ale isah ruƀat aPol, ale ikele idaŋ ke aƀiltihai tutumav
mai nəSanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̃o len
nəholito.

23

1 Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, “Lalum̃an, av̄agw
gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar
daməŋai.” 2 Beti aƀiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban
aPol ke liv̄os nabuŋon. 3 APol ipair van həni ike, “AGot tiv̄as gaiug, gohum
napisbile toƀinƭ̄biŋal gotopiti topəhapəhw!* Gobətah ei, gusaƀ səhoti ke
nəsagol husur nalo siGot, avil gaiug goƀur kotov nalo nəboŋ gotokel mai
alatenan ke liv̄os ginau.” 4 Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən
aƀiltihai tutumav siGot?” 5 Ale aPol ike, “Av̄agw gail, nəsaləboii ke tovi
ƀiltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh
toil a m̃o hən nəvanuan sam̄ gail.’ ”*

6 Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi,
ikai van hən nəSanhitrin ke, “Av̄agw gail, novi Farisi sua, notovi anatun
siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an

---

* **22:20:** Uman 7.58, 8.1 * **22:25:** Uman 16.37 † **22:29:** Sanor ke avan ideh ƀibaŋis gat auleRom hən natsen. * **23:3:** Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən aƀiltihai tutumav * **23:5:** Exo 22.28

dan nəmatan!”* 7 Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail
lotuƀat sor ƀalƀal ale naƀonƀonan egəm nətarhət eru. 8 (NaSattiusi gail
luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh,
be naFarisi gail lodələomi ke ikad galen p̃isi.)* 9 Na-sor-ƀalƀal-an iwal
habat. Galevis lotovi hai p̃usan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule
məhat, lusor ƀal habat ke, “Namtsəsaƀ̃ natideh tosab len ategai. Hum ma
nanunun ideh o aŋel ideh m̃au tosor maii.”
10 Nəboŋ lotosor ƀalƀal van, nakomada eməтahw ke, dereh lisah pəpas
aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədaŋan salito lesəhar
kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.
11 Len mariug enan Nasuƀ eil təban aPol ike, “Gitah gat nəlom̃! Gukel
kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti
len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

12 Len nadudulan naJu gail luƀonƀon, luta gat na-kel-gati-an ke
lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboŋ ləƀ̃igol aPol ƀimat.
13 Nəvanuan lotoƀonƀon len na-sor-utaut-an enan lusoƀur səhor 40.
14 Luvan hən aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o seJu gail ale luke,
“Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtƀigol aPol ƀimat.
15 Imaienan, gamito mai nəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar
aPol van hən gamito sum̃an ke mətƀ̃ike mətƀ̃isaƀ nakitinan am husuri.
Namtoutaut hən namtƀigole ƀimat a tahw hən ƀibar gamito.”
16 Nəboŋ ailoan ulum̃an matmat siPol tosəsəloŋ hən na-sor-utaut-an
enan, evi lan naim sisoltia gail, eƀis lan ale ikel uri mai aPol. 17 APol
ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən
nakomada samito hən ƀikel ur natsua mai atenan.” 18 Ŋa esəhari van
hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim
sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən
gaiug. Ikad natsua hən ƀikele mai gaiug.” 19 Nakomada etəgau navəlan
ailoan aPol, elivi hən arƀisor səƀ̃olaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsa
mai ginau?” 20 Isor vari ke, “NaJu gail ludam̃ mai galit gabag ke,
pelan dereh leus gaiug hən gəƀ̃esəhar aPol vi pan van hən nəSanhitrin
hən ləƀ̃isaƀ nakitinan am husuri, be logəgəras. 21 Sagedəlom galito.
Lalum̃an lotosoƀur səhor 40 losusuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel
gati ke salihan, salemun vəbar ləƀ̃igol aPol ƀimat. Gagai loutaut vir
gaiug ke gəƀ̃idam̃ hən nəsa lotousi.” 22 Imagenan, nakomada enan ike
nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur
nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

23 Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi
200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsaran lotovi 200 hən ləƀ̃evi
Sisarea len namityal tomələpat damən len mariug. 24 Məreutaut hən nahos
vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”
25 Itos naloƀulat maiegai ke:
26 Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi,
aFeliks: Ivoi. 27 NaJu gail lutah gat ategai hən ləƀ̃iv̆abuni. Nəboŋ
notosaƀi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan həni ale

* **23:6:** Uman 26.5; Flp 3.5 * **23:8:** Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

nulav kuvi dan galito. 28 Husur ke notoke neləboi nəsaan lotoke togole,
nosəhari van hən nəSanhitrin salito. 29 Nusaði ke lotokot həni husur na-
sor-ðalðal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim bəbaŋis sanor hən nəsa
lotoke togole. 30 Nəboŋ notosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an hən
ləb̃eməđas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat
lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.
31 Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len
mariug losəhar aPol vi Antipatris. 32 Pelan han nasoltia gail lotoyar,
lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol
sal. 33 Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav naloðulat napisulan mai
aFeliks tovi gavna ei, ale loriŋ aPol len navəlan. 34 Nəboŋ aFeliks tovuruŋ
naloðulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ tosəsəloŋ həni ke
tovi uleSilisia, 35 ike, “Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug
ləb̃ibar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hən
aPol len naðiltiim siHerot, gai toum həni tia sutuai.†

24

APol len nakotan siFeliks

1 Len nəboŋ torim tohusur enan, aðiltihai tutumav, aAnanias, egəm
mai galevis lotoil a m̃o seJu mai avan sua, nahəsan aTertullus tovi
ulum̃an tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke
likot hən a Pol sile. 2 Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuðat sor
tas aPol, ike, “AFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam̃ hən nautautan
namtohəhav̄ur hən natəm̃at topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni
tovoi len nəkantri egai. 3 Akis len naut p̄isi namtosipa hən nəsa gotogole,
aFeliks gotoyalyal. 4 Nomətahun nəb̃igol gəb̃ivekan. Imagenan, nous ke,
gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.
5 “Ategai, namtusaði ke tovi ulum̃an naməđasian togol nə-b̃al-mətahuni-
an len naJu p̄isi len navile a pan kavkav. Eil a m̃o hən naluv̄oh lotosab,*
lotohusur ahai p̄usan ta Nasaret.* 6-8 Ategai igol risi hən tomədas naim
siGot hən toðiŋb̃iŋal len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboŋ
gəb̃eusi, dereh gisaði ke, natit p̄isi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan,
ekitin.”†
9 NaJu gail ei luðon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

10 Nəboŋ agavna totinuh van hən aPol hən ðisor, aPol ikel maii ke,
“AFeliks aGavna, noləboii ke, len nasihau tosoður gotopəpehun nanoran
dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienan nohəhav̄ur hən nəb̃isor
husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin. 11 Sədaŋ hən
gəb̃isaði ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən
nəb̃ilotu. 12 Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsab̃i ke notosor ðalðal mai
avan ideh, ləsəsab̃i ke notogol nadədarŋab̃uan len naluv̄oh len naholəvat

† **23:35:** Naim enan, aHerot toyalyal eum həni. * **24:5:** Nalo siRom idam̃ hən nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike nap̄isal siYesu Nasuð sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur nap̄isal siNasuð aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam̃ həni husur ep̄itp̄itov̄ hən nalotuan seJu gail. * **24:5:** Mat 2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: Namtuke namtikot həni len nalo sinamito 7 be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san. 8Beti ikel mai ginamito hən namtðegəm hən gaiug.

todar vis naim siGot, len naim naƀonƀonan seJu ideh o len naut ideh len naƀiltivile. 13 Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas ləƀeṽusan nakitinan hən nəsa lotokele. 14 Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naƥisal siNasuƀ alategai lotoke tosab. Nodəlom natit ƥisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. 15 Sum̃an nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot ƀigol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsanor.* 16 Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan ƥisi tabtab.

17 “Husur nasihau tosoƀur notəlmam hən nəƀ̃eviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotom̃idol ale hən nəƀ̃etutumav. 18 Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusaƀ ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluṽoh, səkad nadədarŋaƀ̃uan ideh.‡ 19 Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləƀ̃eləboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləƀ̃itoh gegai len nəhom̃. 20 Galit gabag m̃au, likel mai gaiug natideh sanor lotosaƀi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito! 21 Sum̃an ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len naƀonƀonan salit ke, ‘Lukot hən ginau damənai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

22 Beti aFeliks toləboi masuṽ hən Naƥisal siNasuƀ, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada ƀegəmai, neriŋ na-sor-saƀi-an sagw husur gaiug.” 23 Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be teriŋi hən ƀiyaryar kəkereh, ale tidam̃ hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

24 Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hən aPol ƀegəm həni ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo. 25 APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh ƀike, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot ƀikot hən nəvanuan ƥisi. Nəboŋ tokəmaienan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəƀ̃isaƀ nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəƀ̃egəmai.” 26 Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol ƀilav nəvat maii hən ƀimakuv, episul vəha-soƀ̃soƀur həni hən ƀegəm hol maii.

27 Nəboŋ nasihau toru togam gole tonoŋ aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhaṽur həni, eriŋ aPol totoh tin len naim bəbaŋis.

25

APol eusi ke aSisa tikot həni

1 Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus eriŋ naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem. 2 Len naut enan aƀiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o seJu gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke, 3 ƀike ləƀ̃ehəhaṽur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len naƥisal.) 4 AFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei. 5 Imaienan, alat lotoil a m̃o hən gamito, litah mai ginau. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsa togol tosa len nakotan sagw ei.”

---

* **24:15:** Dan 12.2 ‡ **24:18:** Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * **24:21:** Uman 23.6

6 AFestus itoh mai galit len naut enan len nəmaribоŋ sasəhor tomələvtor
o tosəŋavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale
ike lesəhar aPol gəmai. 7 Nəboŋ aPol togəmai tonoŋ, naJu gail lotogəm
a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsa lotoke aPol togol tosa avil
lodədas ləb̃evṽusan səhoti ke tovi kitinan. 8 APol isor vi tarhət san gabag
ke, “Nəsagol natideh toƀur kotov nalo seJu gail, tomədas naim siGot o
tomədas aSisa.” 9 Be husur aFestus toke tigol naJu gail lehəhaṽur, eus
aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəb̃ikot hən gaiug ei sil natgalegai
a?” 10 Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a m̃o len nəhai bətbətah nakotan
tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəb̃ikot lan. Gaiug
goləboi buni tia ke nəsagol natideh tosab van hən naJu gail. 11 Nəb̃igol
natideh tosa, tonor hən nəb̃imat sile, asike nugam dan nəmatan enan,
avil nəsa naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike ƀekitin, səkad avan
ideh toləboi ƀeriŋ ginau len navəlalito. Nous ke aSisa tebətah len nakotan
sagw.” 12 Beti nəboŋ aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad
namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan sam̃, ale
dereh givan hən aSisa.”

AFestus isor husur aPol mai aAkrippa aKiŋ

13 Nəboŋ nəmaribоŋ galevis tovan, aAkrippa aKiŋ* mai aPernis tovi
aṽavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arƀike, “Ivoi,” ale arƀeləlav mai
aFestus. 14 Arutoh ei nəmaribоŋ isoƀur ale len natohan səlaru aFestus
isor husur nakotan siPol mai akiŋ, ike, “Ikad avan sua aFeliks toriŋi len
naim bəbaŋis gegai. 15 Ale nəboŋ nototoh len naut a Jerusalem, aƀiltihai
tutumav mai alat lotoil a m̃o seJu gail, lukel mai ginau nəsa lotoke aten
togol tosa ale lous ke ginau nisaƀ səhoti ke timaspanis. 16 Nukel mai galit
ke, savi naṽide silat aRom hən ləb̃eriŋ avan ideh len navəlan alat lotoke
tipanis. Be len nakotan atenan timaskad naƀonƀonan mai alat lotosor
tasi hən ƀisor vi tarhət san gabag. 17 Imaienan nəboŋ lotogəm ƀon gegai,
nəsavəlo be pelan han ŋai nobətah len nakotan, ale nukele ke lesəhar aPol
gəmai. 18 Nəboŋ alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa
hum notovatvat viri. 19 Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis
salito, mai avan sua tomat, nahəsan aYesu, aPol toke tomaur. 20 Husur
nəsaləboii ke timabe hən nəb̃eƥusƥus kitev nakitinan husur natgalenan,
nous aPol ke ƀehəhaṽur m̃au ke tevi Jerusalem hən ƀikot ei sil na-sor-
tastasi-an galenan. 21 Avil nəboŋ aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa,
nukele ke letəgau gati vir nəb̃esəvati van hən aSisa.” 22 AAkrippa ikel mai
aFestus ke, “Ginau am nuke nesəsəloŋ hən atenan.” AFestus ike, “Pelan
beti gesəsəloŋ həni.”

APol len nəhon aAkrippa

23 Ŋa pelan han aAkrippa mai aPernis arogəm len naṽivan totibau hən
arƀipat gəlar məhat, aroƀis len narum̃ hən naƀonƀonan. Nakomada gail
mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele
ke lesəhar aPol gəmai. 24 Ale aFestus ike, “Akrippa aKiŋ mai galit lototoh
mai ginamito, mətoris ategai. NaJu gail ƥisi lous taltal hən ginau len naut
a Jerusalem mai gegai həni, lukai ke sanor hən ƀimaur am. 25 Nəsəsab̃i
ke togol natideh hən ƀimat sile. Ale nəboŋ toke tivan hən aSisa, noriŋi ke

* **25:13:** AHerot Akrippa egai evi anatun aHerot Akrippa togol aJemes aṽan aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

nesəvati van. 26 Avil nəsaləboii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a m̃o len nəhomit p̃isi, mai gaiug m̃au Akrippa aKiŋ. Nəboŋ namtb̃eus nausian gail van həni hum ma nəb̃isab̃ natideh hən nəb̃itos gati. 27 Husur len nənauan sagw sanor savoi hən nəb̃esəvat avan ideh notobaŋis gati van, be na-tos-gati-an hən nəsa togol tosa eb̃uer."

26

APol isor mai aAkrippa

1 AAkrippa ikel mai aPol ke, "Gisor m̃os gaiug gabag bai." Ale aPol ibar hən navəlan, etub̃at sor vi tarhət san gabag ke, 2 "Len nəhom̃ damənai, nohəhav̄ur hən nəb̃isor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa naJu gail lotokel ke notogol tosa. 3 Nohəhav̄ur husur gaiug, aAkrippa aKiŋ, goləboi nav̄ide p̃isi mai na-sor-b̃alb̃al-an seJu gail. Imagenan noŋir gaiug ke, gesəsəloŋ mədau vir ginau. 4 NaJu p̃isi loləboi nav̄ide hən nəmauran sagw nəboŋ notokəkereh vəbar damənai, len natub̃atan len nəmauran sagw nəboŋ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem. 5 Galit ləb̃ike ləb̃ikel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludaŋ hən ləb̃ehusur p̃is nav̄ide hən nalotuan seJu gail.* 6 Damənai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai. 7 Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh, ale ludaŋ len nalotuan van hən aGot tabtab m̃osi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKiŋ. 8 Imab mətsaləboi mətb̃edələomi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan? 9 A m̃o ginau am nunau ke nimasgol natit tisob̃ur hən nəb̃eməd̃as nahəsan aYesu ta Nasaret. 10 Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Ab̃iltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbaŋis, ale len nakotan nudam̃ hən nəmatan hum nəpanismen salito. 11 Len naim nab̃onb̃onan p̃isi seJu nupansem galito vəha-sob̃sob̃ur, nohisi ke galit ideh ləb̃isor məd̃as nahəsan aYesu. Nəlogw epəŋas galit hum notovinvinu ale nom̃əd̃as tabtab hən galito van vəbar nab̃iltivile gail a tut.*

APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)

12 "Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədaŋan seb̃iltihai tutumav gail ale nukad nalob̃ulat hən nə-dam-həni-an salito. 13 AKiŋ, len natub̃lial, nəboŋ notohusur nap̃isal, noris nam̃ial togəm len nəmav tom̃ial səhor namityal, tom̃ias ginau mai alat lotoyar mai ginau. 14 Ginamit p̃isi namtuteh len tan, beti nosəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan seIpru gail ke, 'Sol, Sol, gom̃əd̃as tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboŋ gotomətahun ginau, gaiug səb̃om̃ gosənah hun nab̃uluk tosəvat nəhai tokan, amahean toturi həni hən b̃iyar b̃inor.' 15 Nousi ke, 'Gaiug ase Nasub̃?' Ale Nasub̃ ike, 'Ginau aYesu gotom̃əd̃as bun ginau! 16 Be gile məhat, geil len nariem̃ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəb̃itabtabuh len gaiug hən gəb̃evi vanuan nauman sagw, ale hən gəb̃ikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəb̃evisi hən gaiug lan. 17 Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan

* **26:5:** Uman 23.6; Flp 3.5 * **26:11:** Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

samɨ̃ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai. 18 Nosəvat gaiug van hən galit hən gəb̃esəŋav hən namətalito ale hən gəb̃ipair hən galit dan nəmargobut van hən namɨ̃ial, dan nədaŋan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləb̃ikad naruƀatian dan nəsaan, ale hən ləb̃ikad namilelit len alat lotoveveu husur nadəlomian salit len ginau.'

APol isor husur nauman san

19 "Imaienan, aAkrippa aKiŋ, nosəsəloŋ husur atenan togəm len nəmav, ale nugol nəsa tokele. 20 Nukel ur mai nəvanuan p̃isi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləb̃igole timasnor hən nəpairan dan nəsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metəkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am.* 21 Husur natenan, naJu gail lutah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. 22 Vəbar damə̃ai aGot evi tarhət sagw. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele eƀitov̰ ŋai hən nəsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi. 23 Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləŋon tisa, ale husur ke tevi nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur namɨ̃ial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!"*

APol eus aAkrippa hən ƀikad nadəlomian

24 Nəboŋ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, "Pol govinu! Na-ƀiltiləboi-səhoti-an samɨ̃ igol ke gotovinvinu!" 25 Be aPol ike, "Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənauan tovoi. 26 AKiŋ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəb̃ekəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovisi p̃arp̃ar. 27 Akrippa aKiŋ, godəlom nəsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboii ke go-todəlomi." 28 AAkrippa ikel mai aPol ke, "Len namityal tomɨ̃idol maiegai, gunau ke gotoləboi gəb̃igol ke nəb̃egəm vi Kristen a?" 29 APol isor vari ke, "Nous aGot ke len namityal tomɨ̃idol o tobəlav, savi gaiug ŋai be galit p̃isi am lotosəsəloŋ hən ginau damə̃ai, legəm sumɨ̃an ginau! Avil natsen galegai eƀuer."

30 Beti aKiŋ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit p̃isi lule məhat. 31 Nəboŋ lotoriŋ narumɨ̃ enan lukel mai galit gabag ke, "Atenan sagol natideh tonor hən ƀimat o ƀitoh len naim bəbaŋis." 32 AAkrippa ikel mai aFestus ke, "Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile."

27

APol iwol vi Rom

1 Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtƀiwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsan aJulius, tovi gai sua len Naƀiltiluv̰oh Nasoltia SeSisa. 2 Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke ƀiwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuƀat wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. 3 Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idamɨ̃ hən ke aPol ƀivahut van hən nabubur san gail hən

* **26:20:** Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8 * **26:23:** 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

ləb̃ekətkəta təban. 4 Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah
tarhəbab a Saiprus husur nəlan ev̈uv gol ginamito. 5 Nəboŋ namttowol
tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonoŋ, namtubar naut a Mira a
Lisia. 6 Len naut enan nasenturion isaƀ nəwag wolwol sua ta Aleksadria
toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. 7 Len nəmariboŋ isoƀur namtuwol
manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idaŋ masuv̈.
Pəpadaŋ hən naut a Knitus nəlan ev̈uv gol nəgaman sinamito ale namtuwol
tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salm̃one. 8 Nawolan sinamit husur
nabitas enan idaŋ vəbar naut sua nahəsan tovi Naut Susuahan Tokab,
pəpadaŋ hən naƀiltivile a Lasea.

9 Nəmariboŋ isoƀur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən
Nabəbaŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel nalələgauan mai galit 10 ke,
“Lalum̃an, noris ke dereh nawolan egai tidaŋ habat ale natit tisoƀur
timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisoƀur am.” 11 Avil
nasenturion sadəlom masuv̈ hən nəsa aPol tokele, esəsəloŋ hən ahai
wolwol mai amahean nəwag wol ŋai. 12 Husur ke naut hən nasusuahan
enan sanor hən namtƀitoh lan len nahəbati naut susus, isoƀur len galit
p̃isi luke namtiwol dani hən hum ma namtƀibar naut a Finiks hən
namtƀitoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan
tokəta vi nəsautwes mai nanotwes.

Nəlan paru

13 Nəboŋ nəlan tov̈uv kəkereh len nasaut, lunau ke ləb̃ibar naut a Finiks
ŋa loliv naga, lotuƀat wol tukot pəpadaŋ hən naholoul a Krit. 14 Avil
sədareh nəlan paru, nahəsan aNotis, ev̈uv idaŋ tukot len naholoul a Krit
gəmai. 15 Husur nəlan iv̈as nəwag wol gol ke edədas ƀiwol len nəlan
topat gol nəhon maienan, namtupair, sarmar mai nəlan. 16 Nəboŋ namt-
togam tarhəbab len natuhholoul, nahəsan a Kauta, namtoləboi namtƀeliv
natuhƀot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todaŋ, ale namtubaŋis
gati. 17 Nəboŋ tovi məhat tonoŋ, lopis garu hən nəwag wol hən naƀiltihau
hən asike ƀimap̃ul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis,
lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau.
18 Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotuƀat bubulan nəkako
len tas. 19 Ale len nəmariboŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag
len tas hən navəlalit ŋai hən ləb̃imaur. 20 Len nəmariboŋ isoƀur namityal
mai nam̃eso gail ləsavisi. Nəlan paru iv̈as habat hən ginamito van gol ke
namtsadəlomi am ke namtƀimaur.

21 Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Lalum̃an,
ivoi məttasəsəloŋ hən nalələgauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit,
natit gail hən nəwag asike lətəmap̃ulp̃ul, asike lətəmasig. 22 Be nukel
mai gamit ke, ivoi mətetəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike
imasig, nəwag wol ŋai dereh timasig. 23 AGot tovi esagw notoum san,
nino len mariug aŋel san eil təban ginau 24 ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh
gimaur, geil m̃au len nakotan seSisa, ale aGot eviol həni mai gaiug tia
hən nəmauran salit p̃isi lotosah len nəwag wol mai gaiug.’ 25 Imagenan,
lalum̃an, mətelaŋon tivoi am len nəlomito husur nukad nadəlomian len
aGot ke dereh tesum̃an nəsa tokele mai ginau. 26 Be datimaskos len
naholoul ideh bai.”

* **27:9:** Nəboŋ hən Nabəbaŋan evi nəboŋ totibau seJu gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai
aGot. Aƀiltihai tutumav etutumav hən ƀebəbaŋ hən nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat
len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masuv̈ hən nawolan.

27 Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nətas tosar hən
ginamit tukot len Nətas Atria, tuƀloh len mariug alat lotoum len nəwag
wol lunau ke lusal gəm pəpadaŋ hən naut ideh. 28 Lugol ris nəsarehan
hən nətas, saƀi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətas,
saƀi ke namita han tovi 27. 29 Lomətahw ke hum ma namtƀikos len
nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti lusor tuṽ vir nalennəyal
ƀegəmai. 30 Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale
loriŋ natuhƀot vi pan gəras ke libar hən naga gail dan nəmashuwag. 31 Be
aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləƀitoh
len nəwag wol, asike mətoləboi mətƀimakuv dan nəmatan.” 32 Beti nasoltia
gail luta kotov nəhau totah gat natuhƀot, gol ke isal.

33 Pəpadaŋ hən naut ƀilan aPol eŋir galit p̃isi ke lihan, ike, “Damən
nəmariboŋ evi 14 məttotoh van mətsəhan, ale nəhanan samit eƀuer.
34 Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hən ƀevi tarhət samito. Mitimasgole
hən mətƀimaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig.”

35 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, len nəholit p̃isi ilav nabəta, esipa len
aGot, eƀur nabəta ale etuƀat hani. 36 Galit p̃isi loləŋon ivoi am len
nəlolito ale luhan. 37 (Ginamit p̃isi len nəwag wol enan namtovi 276.)
38 Nəboŋ lotohanukub tonoŋ, lobubulan nawit len tas hən ƀigol nəwag
wol ƀeməlala.

Nəwag wol ikos, imap̃ulp̃ul

39 Nəboŋ naut tolan, ləsaris ləboi naut be lokəta bunus naƀurhuut sua
tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan
o ledədasi. 40 Ŋa luta kokotov nəhau hən naga gail hən ləƀipat buti-
tas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusah ruƀat nəhau gail lotopis gat
nəṽos wolwol gəlaru həni. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən
nəlan ƀeṽuvi, ale luwol vahut bitas. 41 Lubar naut nawilel tolev ale
lukos. Nəmashuwag edədas ƀerus be naƀiltitas iṽas nəbathuwag van van
vəmap̃ulp̃ul. 42 Nasoltia gail lusor utaut hən ləƀigol alat lotobaŋis gat
galito limat hən asike ləƀegəgar yav. 43 Avil nasenturion ike aPol timaur,
ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran
leməlah len tas a m̃o, gəgar vahut. 44 Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh
litah gat nətarhai, ideh litah gat nahudhuwag. Imagenan galit p̃isi lubar
nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

1 Nəboŋ namttovahut namtusaƀi ke nahəsan naholoul enan evi Malta.
2 Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoi habat hən
ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhaṽuran salito mai ginamito. 3 APol
itariv nəhab galevis, be nəboŋ toriŋi len nəhab, nəm̃at sua, nəvaipa*,
imakuv dan naut topud, hat navəlan. 4 Nəboŋ alat a Malta lotoris nəm̃at
totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulum̃an
togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhaṽut sidato,
aNoran†, asike idam̃ ke timaur am.” 5 Be aPol ekur kuv nəm̃at vi lan
nəhab ale aPol imaur sal. 6 Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut

† **27:28:** Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hən namita eru. * **28:3:** Nəvaipa evi nəm̃at tosa, nəboŋ ƀihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahəsan nagot tovi pəhaṽut sua silat a Kris.

timat. Avil lutoh viri ebəlav soƀuer. Natideh savisi həni. Ale logəgel hən nənauan salito, lotuƀat kele ke evi nagot sua.*

7 Pəpadaŋ hən naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hən naholoul, nahəsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor. 8 Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsah. Ipat len nəmel, epud mai eƥirƥir. APol ivan həni, isor tuv̌. Nəboŋ tonoŋ eriŋ navəlan gəlar lan ale imaur. 9 Husur natenan, galit ƥisi len naholoul lotoməsah, logəm hən aPol ale lumaur. 10 Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtƀiwol vi lau, lousan natit ƥisi ƀevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

11 Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. Ikad Nəmələv Larmiv̌an‡ tovi nəmələuah han. 12 Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor. 13 Beti namtoriŋ naut enan namtubar naut a Rekium. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtoriŋ naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli. 14 Len naut enan namtusaƀ nəvanuan nadəlomian lotous ginamit hən namtƀitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

15 Nəboŋ nəvanuan nadəlomian gail ei lotosəsəloŋ həni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Ŋavŋav Itor§ hən ləƀ̃ebubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nəlon, ale esipa vi təban aGot.

16 Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam̃ hən aPol ƀitoh səƀ̃on len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol həni.

APol len naut a Rom

17 Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoil a m̃o gəmai. Nəboŋ lotoƀonƀon ikel mai galit ke, “Lalum̃an, av̌agw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədas nəvanuan sidat gail mai nav̌ide setəmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale loriŋ ginau len navəlan alat a Rom. 18 Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke leriŋ ginau nivan husur ləsəsaƀ̃ natideh tonor hən nəƀ̃imat. 19 Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən naƀikot hən nəvanuan sagw gail sile.* 20 Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəƀ̃eris gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

21 Ale lusor vari ke, “Namtsəlav naloƀulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug. 22 Be namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam̃ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut ƥisi lusor tas naluv̌oh egaii hən nalotuan totile.”

23 Loriŋ gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoƀur logəm vi lan naim totoh lan. Tuƀat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihabəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləƀ̃egəgel hən nənauan salit husur aYesu. 24 Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəlomi. 25 Husur

---

* **28:6:** Uman 14.11 ‡ **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a m̃o salito ikad anatun eru artovi nəmələv gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks § **28:15:** Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim Ŋavŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom. * **28:19:** Uman 25.11

nənauan salit sasua, lotuƀat riŋ naut enan. Ale aPol isor tətas am ke,
“ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel
ur, aIsaiah, 26 ke,
“ ‘Givan hən nəvanuan galegai, gike,
“Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”
27 Husur nəkadun alategai egəm v̆onv̆on,
pəpadaŋ nədariŋalit eƀulƀulol,
ale namətalit iƀer.
Asike lətəmagenan,
namətalit takəta ris nəsa notogole,
nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
nəlolit taləboi natgalenan,
ale lətəpair van hən ginau,
ale nətagol galit lətəmaur.’*
28-29 “Ale ginau nuke mətelәboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot
esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəloŋ balai!”* **
30 Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhav̆ur hən
nəvanuan p̆isi lotogəm həni. 31 Ikel ur natohan pipihabəlan aGot, ep̆usan
husur Nasuƀ aYesu Kristo len na-il-ƀuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

* **28:27:** Isa 6.9-10; Luk 8.10 * **28:28-29:** Psa 67.3; Luk 3.6 ** **28:28-29:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 29 Nəboŋ tokel nasoruan enan tonoŋ, naJu gail luvan, lusor ƀalƀal habat mai galit gabag.

Rom

Naloƀulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos naloƀulat napisulan egai?
APol itosi.
APol itosi van hən ase?
Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.
APol itosi hən nəsa?
Itosi hən ƀevusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datƀinor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datƀikad nəmauran tovoi.
APol itos naloƀulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?
Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 57 nəboŋ totoh len naut a Korint.
APol itos naloƀulat napisulan egai hən ƀeutaut hən naƥisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai naṽide hən nadəlomian enan ƀegəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1–16.27)
1) Na-ke-ivoi-an mai nalәŋonian siPol (1.1-17)
2) Nəvanuan gail ƥisi loləboi ləƀ̃imaur len aYesu ŋai (1.18–3.20)
3) Naƥisal siGot hən ƀilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21–4.25)
4) Nəmauran toveveu len aKristo (5.1–8.39)
5) Nə-nau-utaut-an siGot mõos alat seIsrael (9.1–11.36)
6) Naṽide silat siYesu (12.1–15.13)
7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14–16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau, aPol, nutos naloƀulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəƀ̃evi hai pispisul mõos na-kel-uri-an san tovoi. 2 Sutuai, nəboŋ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsa ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.* 3-4 Na-kel-uri-an tovoi ehusur aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiŋ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədaŋan nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato. 5 Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau,* hən nəƀ̃evi ahai pispisul mõos nahəsan aKristo, hən nəƀ̃ekis nəvanuan dan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ƥisi, hən ləƀ̃igol husur nəsa tokele bathut nadəlomian lotokade lan. 6 Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətƀ̃evi seKristo.

7 Ginau aPol, nutos naloƀulat napisulan egai van hən gamit ƥisi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətƀ̃evi esan səƀ̃on.

AGot atəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəm̃at.

Nalәŋonian siPol hən ƀevi Rom

8 Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit ƥisi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan

* **1:2:** Isa 52.7, 61.1 * **1:3-4:** Mat 1.1 * **1:3-4:** Psa 2.7 * **1:5:** Len nasoruan ta Kris len naut egai ike ginamito, be alat lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səƀ̃on.

kavkav. 9 AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboŋ notokel ur na-
kel-uri-an tovoi husur aNatun ulumãn, aGot eləboii ke notokitin nəboŋ
notokel ke notosor tuv̄ mõs gamit tabtab. 10 Akis vəbar damaŋai len
na-sor-tuv̄-an sagw, nous aGot ke, ðeləŋoni, dereh tigol naβisal ideh
hən nəb̃emãdoŋ təban gamito. 11 Husur noləŋon masuv̄ hən nəb̃eris
gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mətb̃ikad naviolan ideh seNunun
aGot hən ðigol mətb̃idaŋ am. 12 Noləŋon masuv̄ hən nəb̃eris gamito hən
datðigol datðeləŋon ðivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit
len nadələmian samito mai gamit am mətevi tarhət sagw len nadələmian
sagw.

13 Bathudud nadələmian gail, nuke məteləboii ke notonau utaut hən
nəb̃emãdoŋ təban gamito. Nugol vəha-sob̃ur həni be natgalevis lupatpat
gol ginau vəbar daməŋai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito
tikad navīte hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.*
14 Noləboii ke aGot eriŋ nauman len ginau ale nimasgole mõs nəvanuan
gail βisi, nəvanuan naðiltivile gail mai auleut gail, alat lotokad nalə-
boian mai alat lototətan həni. 15 Husur natenan, noutaut, noləŋon nəb̃ikel ur
na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

16 Nahurugw səsa hən na-kel-uri-an tovoi. Evi nədaŋan siGot mõs nə-
lav-kuvi-an dan nəsaan silat lotokad nadələmian: mõs naJu gail a mõ, beti
alat ləsavi Ju. 17 Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vəhot naβisal hən aGot
ðigol datðinor len nəhon. Naβisal enan etuðat len nadələmian van van,
inoŋ len nadələmian. Hum natosian siGot toke, “Len nadələmian nəvanuan
nanoran ikad nəmauran.”*

Nəlol paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

18 AGot len nəmav evəhot nəlol paŋpaŋ san. Nəlon epəŋas nəsaan silat
lotomətahun aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan
nakitinan.

19 Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igol iβarβar hən galito.
20 Naut kəmas lotodədas ləb̃eris nədaŋan san topat vi sutuai mai naðoruan
san hum aGot; be nədaŋan mai naðoruan san aruβarβar len natit βisi
togole. Husur len natuðatan nəboŋ aGot togol navile a pan, van vəbar
daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaienan ləsaləboi
ləb̃etətas gol galito. 21 Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maienan,
ləsəsal suh nəyalyalan san sumãn tovi Got, ləsasipa vi təban. Be nənauan
salito egəm vi ut kəmas, nənauan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, lopul
hən nəmargobut ŋai. 22 Lukel ke lotokad namitisau hən nəmauran tonor,
be logəm vi hovon gail. 23 Lugel nəyalyalan siGot totoh vi sutuai hən
nəlablab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləb̃imat, nəman naməsav
gail, narivatvat gail mai natit lotokəlkəlah.*

24 Imagenan, aGot eriŋ gaðulan galito hən ləb̃igol natideh lotoləŋoni
len nəlolito, gol ke, len naðiŋb̃iŋalan salito, loməmas nibelit gabag len
naitian tosa lotogolgole. 25 Lugel nakitinan husur aGot hən naliblibonan.
Ale lulotu hən natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Ləsalotu
hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai.
Ganan!

* **1:13:** Uman 19.21 * **1:17:** Hab 2.4 * **1:23:** Deu 4.16-18

26 Husur lotogol natgalenan aGot eriŋ gaƀulan galito hən ləƀigol
naṽide toƀiŋƀiŋal ideh lotoləŋoni. Alatpəhaṽut salit tu lupair dan naƥisal
hən naitian mai asoalit gail hən ləƀigol naitian mai galit gabag. 27 Len
naṽide tomaienan alaluṁan lupair dan naitian mai alatpəhaṽut, nəlolit
isahsah len galit gabag. Alaluṁan loƀur kotov naṽide tonor, lugol
toƀiŋƀiŋal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogol gail, nəpanismen tonor
hən nəsa galit səƀolit lotogole ibar galito.
28 Bathut lotonau ke na-ləboi-aGot-an savi natideh, aGot eriŋ gaƀulan
galit hən ləƀitoh len nə-nau-sabsab-an salito. Imaienan lugol nəsa sanor
hən ləƀigole. 29 Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: naƀoruan sasa, na-ləŋon-
masuṽ-hən-natite-an hən natite, nəsasaan, lutaƀulol bulos avan ideh husur
nəsa tokade. Lugolgol nəmatan, lopul hən naṽitṽituhan mai nagəgərasan.
Lohəhaṽur hən ləƀigol na-ləŋon-isa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun
nəvanuan gail, 30 lusor mədas nahəsalito. Lomətahun bun aGot, len naṽivan
salit ləsənau avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat.
Lukad namitisau hən ləƀinau tabtab hən naƥisal toveveu hən ləƀigol
nəsaan. Ləsagol nəsa atata mai anana artokele. 31 Len naṽide hən
nəmauran salito ehum lotomelmel, loƀur kotov na-kel-gati-an salit gail,
na-ləmas-buni-an eƀuer len galito, nəlolit sətaŋis avan ideh, ehum ləsəkad
nalolosaan ideh. 32 Loləboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail
lotogol naṽide lotomaienan limasmat. Avil lohusur naṽide galen sal.
Savi natenan ŋai, be lohəhaṽur hən ləƀeris nəvanuan gail am ləƀehusur
naṽide salito.

2

AGot inor len nə-saƀ-səhoti-an san gail

1 Gaiug gotosaƀ səhoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsaləboi
gəƀetətas gol gaiug, husur gaiug am gusa suṁan galito. Nəboŋ goto-
saƀ səhoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusaƀ
səhoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugol nəsaan toƥitƥitoṽ.*
2 Datoləboii ke, nəboŋ aGot tosaƀ səhoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol
natenan, nə-saƀ-səhoti-an san inor hən nakitinan. 3 Imagenan, gaiug,
nəboŋ gotosaƀ səhoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur naṽide toƥitoṽ
hum galito, gunau ke gotoləboi gəƀigam yav dan nəpanismen siGot a?
Ao! 4 Gəsaləboii ke aGot tovoi masuṽ hən gaiug a? Gai satutut hən
ƀemətahun gaiug; len nasusumaran, itoh mədau mai gaiug. Gəsaləboii a?
Hum ma natgalenan ləsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən
ƀesəhar gaiug van hən nəpairan dan nəsaan, gəsənau səhoti a? 5 Be gaiug
guhaihai, nəkaduṁ iṽonṽon, gomətahun gəƀipair dan nəsaan saṁ. Bathut
gotomaienan gugol ke nəpanismen saṁ gabag evivi məhat am, husur
nəboŋ hən nəlol paŋpaŋ dereh tegəmai. Evi nəboŋ aGot ƀikel vəhot nə-
saƀ-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.* 6 AGot dereh tilav naƥurƥuran
mai nəvanuan ƥisi tinor hən nəsa lotogole.* 7 Dereh tilav nəmauran vi
sutuai mai alat lotosusumar hən ləƀigol navoian, lotodaŋ len aGot hən
ƀeviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai.

* **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naJu gail husur lupatpat galit məhat səhor alat ləsavi Ju. * **2:5:** Zep 1.14-18, 2.2-3 * **2:6:** Psa 62.12; Pro 24.12

8 Be len naƀiltilol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot tepəŋas alat lotonau
galit səƀolito ŋai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len
nəmauran salito. 9 Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar
nəvanuan p̃isi lotogolgol nəsaan: naJu gail a m̃o, beti alat ləsavi Ju. 10 Be alat
lotogolgol navoian, dereh aGot tisal suh galito, teputsan nahəsalito, teriŋ
natəm̃at len nəlolito: naJu gail a m̃o, beti alat ləsavi Ju. 11 Husur naṽide
siGot eṕitoṽ van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile.*

12 Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas
ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh tisaƀ
səhoti ke limaspanis. 13 Husur savi alat lotosəsəloŋ hən nalo aGot togol
lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot teriŋi ke
galit linor len nəhon. 14 Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləƀehusur
naƀoruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito,
naut kəmas ləsasəsəloŋ həni boŋ ideh. 15 Len naṽide salito imasil ke aGot
totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənauan salit səƀolit
arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor. 16 Dereh aGot
tigol natgalenan len nəboŋ ƀepəpehun navoian dan nəsaan len natit gail
nəvanuan p̃isi lotosusuani. Napəpehunian enan, dereh teriŋi len navəlan
aKristo aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

NaJu gail mai nalo

17 Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor
patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam̃. 18 Gaiug goləboi nəsa Nasuƀ
toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san eṽusan gaiug.
19 Len nənauan sam̃ gunau suluṽi ke gotoləboi gəƀesəhar nəvanuan gail,
lotovi metƀesw len nənauan salito. Gunau suluṽi ke gotohum nam̃ial
toləboi ƀem̃ias naṕisal m̃os alat lototoh len nəmargobut. 20 Gunau suluṽi
ke gotovi hai p̃usan m̃os alat lotovi hoṽon mai alat ləsəmatmatu len
nadəlomian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien həni husur gukad nalo
siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan. 21 Imaienan, gəƀeṽusan avan
ideh gail, imabe gəsaṽusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samtevənvənah!”
be gaiug, govənvənah a? 22 Gukele ke, “Samtigol naitian toƀur kotov
nəlahan!” be gaiug, gugol naitian toƀur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun
bun nəlablab gail, be naim nalotuan hən nəlablab gail, govənah lan a?†
23 Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goƀur kokotov nalo enan
mədas nahəsan aGot a? 24 Husur natosian siGot ike, “Gamit məttovi Ju,
naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile lusor mədas nahəsan aGot sil gamito.”‡

25 Gəƀigol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit
tovoi husur ipat len nalo. Be gəƀeƀur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an
sam̃ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len
gaiug boŋ ideh. 26 Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləƀigol
husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esum̃an lotokad na-tiv-
dalusi-an tia, esum̃an lotovi Ju gail. 27 Ale alat lotogol husur nəsa nalo
tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisaƀ səhoti ke, gaiug gotovi
Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspanis husur gukad nalo be goƀur
kokotovi. 28 Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben

* **2:11:** Deu 10.17 † **2:22:** Deu 7.25. NaJu gail lomətahun nəlablab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nalotuan silablab gail, ale lohəhaṽur hən nəvat lotokade len nəboŋ lotoƀur həni. ‡ **2:24:** Isa 52.5.

togol tovi Ju kitin. 29 Ao. NaJu kitin evi Ju m̃au len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas ðigol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot tisal suh nəvanuan tomaienan. Nəvanuan gail asike ləb̃isal suhi, be aGot m̃au dereh tisal suhi.§

3

1 Ðimagenan, ivoi mabe hən avan ideh ðevi Ju? Ivoi mabe hən ðikad na-tiv-dalusi-an? 2 Ivoi habat len natit p̃isi! Metəkav ikad natsua: aGot eriŋ nasoruan san len navəlan naJu gail.* 3 Be galit galevis asike ləb̃idaŋ len aGot, gunau ke nə-par-dəlomi-an salito igol aGot sədaŋ len na-kel-gati-an san gail a? 4 Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan p̃isi lovi vanuan naliblibon̆an gail. Hum aTevit aKiŋ tokele sutuai ke,

“Nasuð aGot, natit p̃isi gotokele m̃au, ekitin.
Avan ideh ðike ðisor tas gaiug len nakotan,
dereh tisað səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

5 Be nəsaan sidat ðev̆usan p̃arp̃ar hən nanoran siGot, datekəmabe? Datoləboi datðike aGot sanor nəboŋ topansem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaienan, 6 be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpehun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

7 Ikad nəvanuan lotoke, “Be naliblibon̆an sagw ðigol p̃arp̃ar hən nakiti-nan siGot gol nəvanuan gail ləb̃isal suh nəyalyalan san, ðimaienan, imabe aGot ipansem ginau sal sil naliblibon̆an sagw hum tovi saan?” 8 Ale nəvanuan galevis lusor mədas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan ðigol navoian!” Alat lotokəmaienan, dereh lipanis, ale ivoi hən ləb̃ipanis!†

Səkad nəvanuan nanoran ideh

9 Ale datekəmabe? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuvoi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəmaienan. Noil hirhir len nəsa notokele tia ke, nəvanuan p̃isi, naJu gail mai alat ləsavi Ju, galit p̃isi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito. 10 Hum natosian siGot toke,

“Səkad nəvanuan nanoran ideh,
sasua kasi.
11 Səkad avan ideh tokad naləboian kitin,
səkad avan ideh tolən̆on ke teləboi aGot
12 Galit p̃isi lupair dani,
nav̆ide salit p̃isi isa batbat.
Səkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”‡
13 “Nasoruan salit isa hum nəb̃on naðirimat toðos nətan.
Namealito igol nagəgərasan.
Nəsa lotokele igol nasənahan,
hum nabehi hən nəm̃at togole nəboŋ tohat nəvanuan.”*

---

§ **2:29:** Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * **3:2:** Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri. * **3:4:** Psa 51.4 † **3:8:** Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail nəlolit topən̆as aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas. ‡ **3:12:** Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * **3:13:** Psa 5.9, 140.3

14 “Nabuŋolit epul hən nasoruan namədasian mai na-mətahun-buni-
an.”*
15 “Lusaṽsaṽut hən ləb̃igol nəmatan.
16 Lugol namədasian mai na-ləŋon-isa-an len naut p̃isi lotovi lan.
17 Ləsaləboi ləb̃itoh mai nəvanuan tile ideh len natəm̃at.”§
18 “Ləsamətahw len nəyalyalan siGot. Ləsənau.”*
19 Gidat datoləboii ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len
navəlan nalo, hən nəvanuan gail asike ləb̃eləboi ləb̃etətas gol galit am, ale
hən b̃imasil ke nəvanuan p̃isi len navile a pan dereh likot len nakotan
siGot. 20 Imaienan, avan ideh saləboi b̃inor len nəhon aGot husur togol
husur nalo. Nalo ipat ŋai hən datb̃ebunus ləboi nəsaan sidato lan.*

Datunor mabe len nəhon aGot?

21 Be gagai, aGot evəhot nap̃isal hən datb̃inor len nəhon, ale na-gol-
husur-nalo-an savi natideh həni. Nap̃isal enan, nalo siMoses mai ahai
kelkel ur gail lopəhav utaut həni sutuai tia.** 22 AGot eriŋi ke dattonor len
nəhon nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan
p̃isi lotokad nadəlomian. Nəvanuan p̃isi lop̃itp̃itoṽ, 23 husur nəvanuan
p̃isi lugol nəsaan, ŋa lutoh a tut, a tut masuṽ dan aGot, ləsanor kasi hən
ləb̃ibar nəyalyalan san. 24 Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas
həni, len aKristo aYesu toṽur nəmakuvan sidato, aGot eriŋi ke dattonor
len nəhon. 25 AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan,
hən nəmatan san b̃idakuv nəlol paŋpaŋ siGot, nəlon topəŋas nəvanuan
gail sil nəsaan salito. Len nadəlomian lotokade len nəmatan siYesu m̃os
galito, aGot erub̃at nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol
nanoran siGot ip̃arp̃ar, bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta
səhor nəsaan silat ta m̃o, ta sutuai, səpansem galito. 26 AGot igol natgalenan
hən nanoran san b̃imasil len nəboŋ ta daməŋai. Igol tomaienan hən gai
gabag b̃inor, ale hən b̃igol nəvanuan ləb̃inor len nəhon, ləb̃ikad navoivoian
maii nəboŋ lotokad nadəlomian len aYesu topanis salito.
27 Imagenan, datoləboi datb̃isor patpat gidat məhat hən natideh a?
Aoa! Datoləboi datb̃ikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a?
Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadəlomian len aYesu.
28 Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadəlomian dattokade, aGot eriŋi
ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri. 29 AGot evi Got seJu
gail ŋa? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito
am! 30 Husur Got esua ŋai. Len nadəlomian eriŋi ke nəvanuan gail lunor
len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.†† 31 Namilen
ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattoriŋ
nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadəlomian siApraham

1 Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtb̃inau aApraham tovi atəmanamit
ta sutuai. Datb̃isor husur nap̃isal hən nəvanuan b̃egəm b̃inor len nəhon
aGot, aApraham isab̃i ke imabe? 2 AGot təsab̃ aApraham tanor len nəhon

---

* **3:14:** Psa 10.7 § **3:17:** Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * **3:18:** Psa 36.1 * **3:20:** Psa 143.2; Kal 2.16 ** **3:21:** Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalob̃ulat torim aMoses totos gail. †† **3:30:** Deu 6.4; Kal 3.20.

husur natit aApraham togol gail, aApraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi ðisor patpat gai məhat len nəhon aGot. 3 Husur natosian siGot ike, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”*

4 Nəvanuan toum, naƥurƥuran san savi naviolan, be evi ƥurƥuran hən nauman san.* 5 Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot toriŋi ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sariŋi ke galit lunor len nəhon hum tovi naƥurƥuran hən nauman salito, be eriŋi ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

6 Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhaṽuran silat aGot toriŋi ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

7 “Alat aGot toruƀat na-ƀur-kotov-nalo-an salit gail dan galito,
navoian siGot igol lukab həni.
Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail,
navoian siGot igol lukab həni.
8 Evoi, lukab həni, lohəhaṽur həni,
husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito.”*

9 Be nahəhaṽuran enan, ipat mo̅s alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Ao! Ipat mo̅s galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”* 10 Be natenan evisi ŋais? Evisi a mo̅ len na-tiv-dalusi-an siApraham o a tahw lan? Imasil ke aGot eriŋi ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal. 11 Na-tiv-dalusi-an aApraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toƥarƥar ke, aGot toriŋi ke, inor len nəhon. Imaienan, imasil ke aApraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienan aApraham evi atəmalit ƥisi lotokad nadəlomian be ləsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot eriŋi ke lunor len nəhon bathut nadəlomian salito. 12 Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləƀ̃ikad nadəlomian toƥitoṽ hum nadəlomian aApraham atəmadat tokade nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aApraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

13 Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aApraham mai nəpasusan san gail. Nəboŋ aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aApraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aApraham tokade lan, aGot eriŋi ke inor len nəhon.* 14 Husur na-kel-gati-an siGot təpat mo̅s alat lotogol husur nalo ŋai, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoh. 15 Be nalo igol nəpanismen siGot egəm hən alat lotoƀur kotovi. Be nalo taƀuer, na-ƀur-kotov-nalo-an am taƀuer.†

16 Imaienan, len nadəlomian ŋai aGot eriŋi ke gidat datunor len nəhon, hən datƀikad na-viol-kəmas-an san, hən nəpasusan siApraham ƥisi ləƀ̃ikad nəsa aGot tokel gati. Ale datƀikad nadəlomian len aGot sum̃an aApraham,

* **4:3:** Gen 15.6; Kal 3.6 * **4:4:** Gəƀ̃eum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman sam̃ igol gai ikabut sam̃. Natenan igol naƥurƥuran sam̃ savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * **4:8:** Psa 32.1-2 * **4:9:** Gen 15.6 * **4:11:** Gen 17.9-14 * **4:13:** Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29 † **4:15:** Nalo eṽusan nəsaan sidato, be saləboi ƀilav kuv nəpanismen sile dan gidato.

dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aApraham evi tata sidat ɸisi dattokad nadəlomian.
17 Hum aGot tokel maii len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata
sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aApraham
evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat
lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toðuer, ale natit evisi.
18 Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aApraham ikad
nadəlomian hən ðegəm vi tata sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail,
hum aGot tokel maii ke, “Nalilimẽso gotorisi, nəpasusan samẽ dereh
lisoður maienan.”* 19 Ale nadəlomian siApraham sateh naut kəmas nədamẽ
han pəpadaŋ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadaŋ hən tomat mai
aSarah tobutoh.* 20 Gai sariŋ gaðulan na-kel-gati-an siGot. Eriŋ nəlon
len aGot gol ke nadəlomian san idaŋ am, ale isal suh nəyalyalan siGot.
21 AApraham inau ləboii ke aGot eləboi ðigol natideh tokel gati. 22 Ale
husur nadəlomian san, aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.* 23 Natosian
enan toke “aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran” səpat mõos aApraham
ŋai. 24 Natosian enan ipat mõos gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu,
aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datðeriŋ nəlodato lan, dereh teriŋi
ke dattonor len nəhon. 25 AGot idamẽ hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato,
ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datðinor len nəhon aGot.*

5

Naṽit nadəlomian

1 Len nadəlomian sidato, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. Imagenan,
len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmẽat təban aGot. 2 Bathut
nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datoðis len navoian aGot
toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur
datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot. 3 Savi natenan ŋai.
Datikemkem habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke
na-ləŋon-isa-vəsa-an iṽan hən nə-daŋ-b̃uri-an. 4 Nə-daŋ-b̃uri-an igol aGot
ehəhaṽur hən naṽide sidato. Ale datðeləboi aGot tohəhaṽur hən naṽide
sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idaŋ am. 5 Ale datoləboi buni ke nə-
vatvat-viri-an sidato dereh tisarpoh. Husur aGot, len aNunun toviol həni
mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.
6 Husur aKristo, nəboŋ datsaləboi datðigol navoian sal, len nəboŋ tonor
həni, aKristo imat mõos gidat datsənau aGot. 7 Nəvanuan evis ŋai ludamẽ hən
ləb̃imat mõos nəvanuan tile, be ludamẽ hən ləb̃imat mõos nəvanuan nanoran
ŋai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-ðuri-an hən ðimat mõos
nəvanuan tovoi. 8 Be len nəsa togole, aGot igol iɸarɸar ke toləmas masuṽ
hən gidato maiegai ke: nəboŋ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat mõos
gidato. 9 Len nəda hiYesu, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. A məhat hən
natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ
siGot. 10 A mõo, nəboŋ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNatun ulumẽan
hən ðimat gel gidato. Nəboŋ togol tomaienan, aGot igol datukad natəmẽat
mai navoivoian maii. Ale datðikad navoivoian mai aGot, dattoləboi
buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan
nəlol paŋpaŋ siGot. 11 Savi natenan ŋai, be datukemkem husur datsəkad

* **4:17:** Gen 17.5 * **4:18:** Gen 15.5 * **4:19:** Gen 17.1, 15-22 * **4:22:** Gen 15.6 * **4:25:** Isa 53.4-5

nəsasaan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəm̃at mai aGot, gol datohəhav̄ur masuv̄.

Atam mai aKristo

12 Imagenan, nəboŋ aAtam togol nəsaan, nəsaan eƀis len navile a pan, ale nav̄it nəsaan evi nəmatan. Imaienan len nəsaan siAtam, nəpasusan san p̃isi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan p̃isi.* 13 Sutuai, nəboŋ nalo siMoses toƀuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito. 14 Be len nəboŋ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan p̃isi. Naut kəmas ləsab̃ur kotov nakelean todaŋ siGot hum a Atam toƀur kotovi, naut kəmas natenan, lumat sum̃an aAtam.

Datoləboi datƀenənov̄ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo. 15 Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuv̄ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isoƀur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən naruƀatian dan nəsaan mai nəvanuan isoƀur. 16 Ale nav̄it na-viol-kəmas-an etile masuv̄ hən nav̄it nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iv̄an hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iv̄an hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosoƀur. 17 Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan p̃isi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masuv̄ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot eriŋi ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləb̃inor len nəhon maienan, dereh likad nədaŋan mai nəmauran vi sutuai.

18 Imasil ke nav̄it nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan p̃isi. Len nav̄ide tomagenan, nav̄it nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan p̃isi loləboi ləb̃inor len nəhon aGot mai ləb̃ikad nəmauran kitin. 19 Nəboŋ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isoƀur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboŋ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tigol nəvanuan tisoƀur linor len nəhon.

20 Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan ƀegəm tibau len nalaboi-səhoti-an sinəvanuan. Be nəboŋ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masuv̄ am səhori, 21 hən navoian ƀesəhor nəsaan. A m̃o, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan p̃isi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəhon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

6

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

1 Ale datekəmabe? Ivoi hən datƀigol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni ƀetibau am a?* 2 Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a m̃o imat ebun. Imabe datutoh lan sal? 3 Gidat p̃isi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat ƀonƀon maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a? 4 Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len naƀur nəmatan hən datƀikad nəmauran veveu hən datƀitohtoh lan. Imaienan hən datƀesum̃an aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal.*

5 Husur, datƀiƀon mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datiƀon maii len na-le-məhat-an dan nəmatan san. 6 Datoləboii ke, nəmauran

* **5:12:** Gen 2.17, 3.6, 17-19 * **6:1:** Rom 3.8 * **6:4:** Kol 2.12

sidato ta mõo itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei,
imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran
sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan. 7 Husur nəboŋ dattomat mai
aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan. 8 Ale husur dattomat mai
aKristo, datodəlomi ke len natohan dattokade maii, dereh datitoh tabtab.
9 Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan,
edədas ðimat tətas am. Nəmatan asike iwol həni boŋ ideh am. 10 Nəboŋ
aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən toður kotov nədaŋan
hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh mõos
nəyalyalan siGot. 11 Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboii ke, nəmauran
hən nəsaan samit ta mõo, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo,
mitimastoh mõos nəyalyalan siGot len nəmauran veveu məttokade.

12 Imagenan, nəsaan satiwol hən nibemito. Samtigol husur nalənonian
hən nibemito lotosa. 13 Samtidam̃ kas nahudhubemit ideh hum natesua
tosa hən ðigol nəsaan. Aoa! Məteviol hən gamito mai aGot hum alat
lotomat be lotomaur dan nəmatan. Məteviol hən nahudhubemit gail põisi
mai aGot hən ləb̃igol naṽide lotonor len nabunusian san. 14 Husur nəsaan
asike iwol hən gamit am, husur mətsatoh len navəlan nalo be mətutoh len
navoian aGot toviol kəmas həni.

Datovi slev hən nanoran siGot

15 Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kəmas həni.
Imabe? Namilen ke inor hən datðigol nəsaan a? Satimagenan! 16 Nəboŋ
məttodam̃ hən mətb̃igol natit põisi avan ideh tokele, mətogəm vi slev san.
Mətsaləboii a? Mətb̃ilekis hən mətb̃igol nəsaan, egəm vi masta samito, ilav
gamit vi lan nəmatan. Mətb̃ilekis hən mətb̃igol nəsa aGot tokele, ilav gamit
vi lan nəmauran hən nanoran.* 17 Be sipa vi təban aGot! A mõo məttovi
slev sinəsaan, be gagai, len nəlomit kavkav, mətugol husur nakitinan
hən naṕusanan məttokade. 18 AGot eṕur kuv gamito dan nəsaan tia.
Mətsavi slev sinəsaan am. Mətogəm vi slev sinanoran. 19 Nokəmaienan len
nasoruan kəta hən mətb̃eləboi səhot naṕusanan sagw. A mõo mətudam̃ hən
gamit kavkav hən mətb̃evi slev hən naṽide tosa totaṽtaṽor mai nəsaan
mõos mətb̃igol nəsaan van am. Gagai mitimasdam̃ hən gamit kavkav hən
mətb̃evi slev sinanoran mõos mətb̃ikad naðoruan siGot.

20 A mõo, nəboŋ məttovi slev sinəsaan, mətsatoh len nanoran, nanoran
sawol hən gamito. 21 Be naṽit nəmauran enan, imabe? Gagai nahurumit
isa len natgalenan məttogol gail. Naṽit natgalenan evi nəmatan! 22 Be
gagai aGot eṕur kuv gamito dan nəsaan, hən asike nəsaan ðiwol hən gamit
am. Mətovi slev siGot beti. Husur natenan, mətulav naðoruan siGot,
ale naṽit naðoruan siGot len gamito evi nəmauran vi sutuai. 23 Husur
naṕurṕuran hən nəsaan evi nəmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta
sidato, na-viol-kəmas-an siGot evi nəmauran vi sutuai.

7

Nasoruan kəta togəm len nəlahan

1 Bathudud nadəlomian, gamit mətoləboi nalo. Mətoləboii ke nalo ikad
nədaŋan hən na-il-a-mõo-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai. 2 Len
nalo, napəhaṽut tolah itoh len navəlan nəhaṽut san nəboŋ atenan tokad
nəmauran sal. Be atenan ðimat, alitenan asike itoh len navəlan am,

* **6:16:** Jon 8.34

imakuv dan nalo hən nəlahan. 3 Imaienan, nəboŋ ahavŭt san tomaur
sal, alitenan ƀilah mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhavŭt togol
naitian tosa toƀur kotov nəlahan. Be ahavŭt san ƀimat, aliten imakuv dan
nalo enan. Ale naut kəmas ƀilah tətas mai nəhavŭt tile, aliten sagol naitian
tosa toƀur kotov nəlahan. 4 Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke:
nəboŋ məttoƀon mai niben aKristo len nəmatan san, mətumakuv dan
nalo.* Ale gagai mətuƀon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato
datƀivan hən navit siGot. 5 Naƀoruan dattokade a mõo evi naƀoruan hən
nəsaan. Nəboŋ naƀoruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi,
enan datoləŋon masuv hən datƀigole. Naləŋonian galen lotosa loum len
nibedato ale natit pisi dattogole luvan hən nəmatan. 6 Be gagai, gidat
dattoƀon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv dan nalo tobaŋis gat
gidato. Imaienan datsahusur napisal ta mõo, datsagol husur na-tos-gati-
an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur napisal veveu,
datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nəsaan

7 Datekəmabe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo taƀuer, asike
nətaləboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləŋonian len nəlogw tovi
nəsaan vəbar nalo toke, “Sa-nəloõ tevənoh natideh.”* 8 Be ehum nəsaan
tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləŋonian tiltile gail. Husur
nalo taƀuer, nəsaan asike təkad nədaŋan tomaienan. 9 A mõo, len nəmauran
sagw, nalo savi natideh len ginau. Be nəboŋ notosəsəloŋ hən nakelean
todaŋ toke, “Sa-nəloõ tevənoh natideh,” numadhaləboii ke nugol nəsaan,
nəsaan imaur len ginau. 10 Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan
epəpehun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan
todaŋ topat hən ƀilav nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!*
11 Bathut len nakelean enan todaŋ nəsaan isaƀ napisal hən togəras ginau.
Ale len nakelean enan todaŋ, igol numat.*

12 Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaŋ len nalo evi
siGot, inor, ivoi. 13 Ƀimaienan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa!
Səmaienan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan gəm hən
ginau, epəpehun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nəsaan
len nəlogw ipărpar, ale noləboii ke nəsaan isa batbat.

Nəƀ̃alan len nalo

14 Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi
vanuan notokad naƀoruan nəsaan hən navile eg a pan. Ehum notovi
slev hən nəsaan. 15 Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləŋon
nəƀ̃igole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəƀ̃igole. 16 Be
nəsa notogole ƀevi nəsa notomətahun nəƀ̃igole, nudamĩ ke nalo ivoi.†
17 Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nəsaan togol naut a im
san len ginau togole. 18 Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len
ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len naƀoruan sagw hən
nəsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi. 19 Nuke nigol navoian
be nəsagole. Nomətahun nəƀ̃igol nəsaan, be enan evi nəsa notogol tabtab

* **7:4:** Len naut egai ehum dattovi pəhavŭt ale nəhavŭt sidat imat gol ke datumakuv dan nalo.
* **7:7:** Exo 20.17; Deu 5.21 * **7:10:** Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * **7:11:** Gen 3.13
† **7:16:** Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun ƀeƀur kotovi, namilen ke eləŋon ƀigol husuri.

həni. 20 Avil nəb̃igol nəsa notomətahun nəb̃igole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nəsaan totoh tin len ginau togole.

21 Imagenan nusaƀ natesua tomaiegai tabtab ke: nəboŋ notoləŋon nəb̃igol navoian, nəsaan itah tabtab mai ginau. 22 Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot, 23 be nobunus nədaŋan‡ tile am len ginau toƀal mai nalo nənauan sagw toləŋoni. Ale nədaŋan enan igol nəsaan topat len ginau, ibaŋis gat ginau. 24 O nəmauran sagw isa! Nahəhaṽuran eƀuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai tosəhar ginau van hən nəmatan? Ase? 25 AGot səb̃on! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaienan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len naƀoruan sagw hən nəsaan novi slev hən nəsaan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

1 Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh m̃os alat lotovi seKristo, aYesu. 2 Bathut nədaŋan seNunun Nəmauran len aKristo aYesu igol gumakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan.* 3 Nalo edədas ƀilav kuv gidato dan nəsaan, husur len nədaŋan sidat səb̃odato, datsaləboi datƀigol husur nalo. Avil nəsa nalo todədasi, aGot igole. AGot esəvat aNatun ulum̃an matmat san hən ƀegəm vi vanuan. Ikad niben mai naƀoruan sum̃an gidat dattovi vanuan nəsaan gail. Ale aGot eriŋ nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan m̃os nəsaan sadit gail. Igol nədaŋan hən nəsaan inoŋ. 4 AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gatian hən nalo tokel ke lotonor ləb̃isarpoh len gidato m̃au, hən datƀeləboi datƀigol p̃is naṽide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləŋonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləŋonian seNunun aGot. 5 Alat lotogol husur naƀoruan nəsaan salito, lunau tabtab hən nəsa naƀoruan nəsaan toləŋoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləŋoni. 6 Husur nəboŋ naƀoruan nəsaan towol hən nənauan, naṽite evi nəmatan. Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nənauan, naṽite evi nəmauran mai natəm̃at. 7 Bathut nəboŋ naƀoruan nəsaan towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boŋ ideh, savi enan ŋai, be edədas ƀigol husuri. 8 Husur enan, alat lotogol husur naƀoruan nəsaan salito ləsaləboi ləb̃igol aGot ƀehəhaṽur.

9 Be gamito, mətsagol husur naƀoruan nəsaan, mətugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike ƀikad aNunun aKristo lan, gai savi seKristo. 10 Be aKristo ƀitoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaan, aNunun aGot evi nəmauran veveu m̃os gamito husur nanoran, navoivoian məttokade mai aGot.† 11 Ale aNunun aGot togol aYesu tole məhat dan nəmatan ƀitoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nəlomito, atenan togol aKristo tole məhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

---

‡ **7:23:** Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədaŋan. * **8:2:** Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan. † **8:10:** Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tuƀat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot eriŋi ke mətunor len nəhon.

12 Imagenan bathudud nadəlomian, datimasgol nəsa aGot tolərŋoni. Sadatehusur nalərŋonian hən naðoruan nəsaan sidato. 13 Husur mətɓ̃ehusur nalərŋonian hən naðoruan nəsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot mətɓ̃igol naṽide samit tosa gail ləɓ̃imat ebun, dereh mitikad nəmauran. 14 Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot. 15 Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən mətɓ̃evi slev hən namətahwan hən namətahwan ðiwol hən gamit tətas am. Aoa! Ilavi hən mətɓ̃egəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, “Appa, Tata.”‡ 16 Naðonan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail. 17 Ale datðevi anatun san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni m̃os anatun gail sum̃an aKristo tokade. Imaienan, datðihan katəp̃ol mai aKristo len na-lərŋon-isa-vəsa-an san, dereh datikatəp̃ol maii len nəyalyalan san.*

Nəyalyalan ta tahw

18 Len nabunusian sagw, datðenənoṽ hən na-lərŋon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalyalan aGot ðevəhoti mai gidato balai, na-lərŋon-isa-vəsa-an savi natideh. 19 Len nasigariran, natit p̃isi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit p̃isi lotosuh lan, natgalen p̃isi losuh vir aGot ðevəhot anatun gail ləɓ̃ip̃arp̃ar. 20 Husur natgalen losuh kəmas, ləsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan.§ Igole len nə-vatvat-viri-an 21 ke, gail p̃isi limakuv dan nəbaŋisian hən nəmatan mai nam̃oman mai naðoan, hən ləɓ̃ikad nəmakuvan toyalyal anatun aGot gail lotokade. 22 Husur datoləboii ke natit p̃isi aGot togole lokilob vəbar dameŋai, lois ðonðon len napəŋasan, hum napəhaṽut topasus. 23 Savi natenan ŋai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum naṽit nametəkav hən natit p̃isi aGot ðeviol həni mai gidat balai. Datosigarir, datutoh vir nəboŋ aGot ðigol datðevi anatun san gail, nəboŋ ðigol nibedat ləɓ̃imakuv dan natit p̃isi tosa hən ləɓ̃egəm vi nibedat veveu vi sutuai.* 24 Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datðikad nəsa datðivatvat viri, savi nəvatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia? 25 Be datðivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-daŋ-ɓ̃uri-an datutoh mədau viri.

26 Len naṽide tomaienan, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədaŋ. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datðisor tuṽ m̃osi. Be len nakiloban nasoruan todədas ðikel namilen, aNunun aGot isor tuṽ sidato. 27 Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato, gai eləboi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən nalərŋonian siGot.

28 Ale datoləboii ke len natit p̃isi tovisi hən galito, aGot eum m̃os navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nauutaut-an san.** 29 Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləɓ̃evi esan gail. Len nənauan san eriŋi ke legəm sum̃an aNatun, hən ke aYesu ðevi hai a m̃o tokad aṽan mai aṽavinen tosoður. 30 Ale alat aGot toriŋi ke legəm sum̃an

‡ **8:15:** Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * **8:17:** 2Kor 4.17; 1Pit 4.13 § **8:20:** Nəboŋ aGot togol navile a pan, igol natit p̃isi hən ləɓ̃igol nəsa tolərŋoni, hən ləɓ̃ikad naṽite. Be nəboŋ aAtam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike luṽan am hum ta m̃o, ale losuh kəmas maienan. * **8:23:** 2Kor 5.2-4 ** **8:28:** Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datoləboii ke natit p̃isi loum ðonðon hən navoian m̃os alat lotoləmas bun aGot.

aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, eriŋi ke lunor len nəhon. Ale alat gai toriŋi ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən ləb̃iyalyal maii.

Na-ləmas-masuṽ-ɦəni-an siGot

31 Natgalenan ləb̃imaienan, datekəmabe am? AGot ɓitah mai gidato,
ɓevi sidato, avan ideh saləboi ɓewin səhor gidato! 32 AGot salekol gol
aNatun. Aoa, eviol həni hən ɓimat m̃os gadit p̃isi. Imagenan, husur
toviol hən aNatun mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit p̃isi am
mai gidato. 33 Len nakotan siGot ase eləboi ɓeil hirhir ke alat aGot tolekis
hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot toriŋi ke lotonor len nəhon!
34 Ase eləboi ɓikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai
aGot m̃os gidato. Evi aKristo tomat m̃os gidato, evi aKristo aGot togol
tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot.
35 Imagenan, ase eləboi ɓepəpehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo
enan? Naut kəmas avan ideh ɓigol nasənahan len gidato, naut kəmas
nəmauran sidat ɓidaŋ, naut kəmas nəvanuan gail ləb̃eməɗas tabtab hən
gidato, naut kəmas nəhanian ɓeɓuer, naut kəmas datɓimalmal, naut kəmas
nəmauran sidat pəpadaŋ hən ɓipat len nəmatan, naut kəmas naɓu nəb̃alan
ɓigol datɓimat, səkad natideh toləboi ɓepəpehun gidato dan na-ləmas-buni-
an seKristo! 36 Hum nəb̃e sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito
pəpadaŋ tipat len nəmatan tabtab
m̃os gaiug;
Len nabunusian sinəvanuan gail
namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

37 Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKristo toləmas bun
gidato, datowin səhor natgalen p̃isi. 38 Husur noləboi səhoti ke, səkad
natideh toləboi ɓepəpehun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan
mai nəmauran arodədasi, aŋel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋai
mai nəboŋ ɓegəmai arodədasi, nədaŋan ideh edədasi, 39 nə-sahsah-vi-məhat-
an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit p̃isi tosuh
toləboi ɓepəpehun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo
aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

1 Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsaliboŋ. Nəlogw, aNunun aGot
totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke 2 nukad nalolosaan totibau
len nəlogw. Noləŋon isa masuṽ be sasib. Nəlogw itaŋis nəbathudud sagw,
naJu lotomətahun aKristo. 3 Nohəhaṽur hən aKristo tasemale hən ginau
hən asike nətavi esan am, m̃os nəbathudud sagw gail, hən lətariŋ nəlolit len
aKristo. 4 Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito
hən ləb̃evi anatun san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan
san. Ikel na-kel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsan. Ilav nalo
mai galito. Idam̃ hən lotolotu həni. Ale lopul hən na-kel-gati-an san
gail.* 5 Lovi nəpasusan siApraham, seIsak mai siJakop. Ale aYesu evisi len
nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədaŋan
san tosəhor natit p̃isi, nə-sal-suhi-an tivan həni vi sutuai! Ganan!

* **8:36:** Psa 44.22 * **9:4:** Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1

6 Sadatike, “Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a
Israel.” Sadatekəmaienan! Husur len nəpasusan seIsrael p̃isi, isoƀur ləsavi
alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot. 7 Naut kəmas lotovi len nəpasusan
siApraham, ləsavi anatun kitin gail. Husur aGot ikel mai aApraham ke,
“Len aIsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”* 8 Namilen
ke, nəpasusan lotovisi len niben aApraham ləsavi anatun aGot, be len
nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ŋai, galit
lovi anatun aApraham kitin.* 9 Husur aGot ikel gati maiegai ke, “Len
nəboŋ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anatun ulum̃an.”*
10 Savi natenan ŋai. Anatun aRepekah gəlaru artovi məlav arukad
atəmalaru esua ŋai, tovi aIsak, atəmanamit ta sutuai. 11-12 Be nəboŋ naməlav
arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke,
“Ahai a m̃o dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot ekəmaienan
hən ƀimasil ke nəboŋ tolekis hən nəvanuan, salekis həni bathut nəsa tovoi o
tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənauan san ŋai m̃os nəsa toləŋoni.*
13 Hum natosian siGot toke,
“Noləmas bun aJakop
be nomətahun aEsau.”*
14 Datekəmabe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaienan! 15 Husur
aGot ikel mai aMoses ke,
“Dereh nilolosa hən avan ideh nəƀ̃ilolosa həni.
Dereh ginau nəlogw titaŋis avan ideh nəlogw ƀitaŋisi.”*
16 Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləŋoni, savi husur
lotoum todaŋ m̃osi, ipat len nalolosaan siGot. 17 Husur len natosian siGot
ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəƀ̃evi kiŋ hən nədaŋan
sagw ƀiƥarƥar, naut kəmas nəkadum̃ tohaihai, hən nəvanuan ləƀ̃ikel ur
nahəsagw len navile a pan kavkav.”* 18 Imaienan aGot ilolosa hən avan
ideh aGot toləŋon ƀilolosa həni. Ale nəkadun avan ideh aGot toləŋon
ƀihaihai, aGot igol ihaihai.
19 Hum ma gəƀ̃eus ginau ke, “AGot ƀigol nəkadun nəvanuan ƀihaihai,
limasmagenan. Ŋa imabe aGot toke lugol nəsaan?” 20 Be gaiug ase?
Savi hən gaiug hən gəƀ̃isor tas aGot! Nau nategai. Naƀilikoro saus
nəvanuan toum həni hən nətan ƀulau ke, “Imab gotoum hən ginau hən
nəƀ̃imagegai?”* 21 Nəvanuan toum hən naƀilikoro len nətan ƀulau, nəboŋ
tolav nakobhutan ƀulau sua, eləboi ƀeum hən naƀilikoro sua həni topəhas
mai naƀiliwai sual am hən ƀeriŋ nəpahsago lan. Ipat len gai.*
22 Ale aGot eləboi ƀigol ƀimaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən
aGot ƀigol nəlol paŋpaŋ mai nədaŋan san ƀiƥarƥar, len nə-daŋ-ƀ̃uri-an
itoh mədau mai galit lotogol nəlon topaŋpaŋ, alat gai toutaut hən galit m̃os
ləƀ̃imasig, nəpanismen ipat vir galito. 23 Igol tomaienan hən natibauan
hən nəyalyalan san ƀiƥarƥar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai
toutaut hən galit tia m̃os ləƀ̃iƀon maii len nəyalyalan san. 24 Ale alatenan
gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan
naJu gail mai alat ləsavi Ju. 25 Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,
“Alat ləsavi vanuan sagw

* **9:7:** Gen 21.12 * **9:8:** Kal 4.22-23 * **9:9:** Gen 18.10, 14. Len naloƀulat Natuƀatan, nəboŋ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəboŋ enan len nasihau togəmai. * **9:11-12:** Gen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3 * **9:15:** Exo 33.19 * **9:17:** Exo 9.16 * **9:20:** Isa 29.16, 45.9 * **9:21:** Jer 18.6

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.
Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,
dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito.”*
26 “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,
‘Mətsavi nəvanuan sagw,’
len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən
‘anatun aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’ ”*
27 Avil aIsaiah ikai m̃os alat a Israel ke,
“Naut kəmas alat a Israel lusoƀur
hum nabion bitas,
evis ŋai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.
28 Bathut, husur nə-saƀ-səhoti-an san len nakotan,
Nasuƀ aGot dereh tetutut hən ƀipansem p̃is alat navile a pan.”*
29 Ehum aIsaiah tokele a m̃o tia ke,
“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav
asike tariŋ nəpasusan sidat galevis tasuh,
dattasum̃an naut a Sotom,
dattasum̃an naut a Komorrah
artomasig p̃isi.”*

Israel ipar dəlomian

30 Beti datekəmabe? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum sədaŋ hən ləƀ̃ikad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadəlomian lukade. 31 Avil alat a Israel lotoum todaŋ hən ləƀ̃igol husur nalo hən ləƀ̃inor, ləƀ̃ikad navoivoian mai aGot, lodədasi. 32 Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariŋ nəlolit len aGot, loriŋ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes haƀetw len “nəvat hən na-pes-haƀetw-an.” 33 Hum natosian siGot toke,
“Məteris! Len naut a Sion noriŋ nəvat
togol nəvanuan lotopes haƀetw,
naƀiltivat enan togol nəvanuan lototeh,
ale alat lotoriŋ nəlon lan
asike lolaŋon isa sil lotoriŋ nəlolit lan.”†

10

1 Bathudud nadəlomian, len nəlogw nolaŋon masuv̄ hən aGot ƀilav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuv̄ m̃os natenan vi təban aGot. 2 Ginau noləboi nəƀ̃ikel koti ke, ludaŋ len na-lotu-hən-aGot-an, be naƀisal lotohusuri savi len nalaboian kitin. 3 Lotətan hən naƀisal aGot togole hən ləƀ̃ikad navoivoian maii, ale ludas p̃isal salito. Bathut natenan lomətahun naƀisal siGot, lotəgau gat naƀisal hən na-gol-husur-nalo-an. 4 Be aKristo igol nalo inoŋ.* Imaienan nəvanuan p̃isi lotoriŋ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan p̃isi

5 AMoses itos husur naƀisal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan ƀinor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol p̃is nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”* 6 Be naƀisal hən nadəlomian hən nəvanuan ƀinor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nəlom̃

* **9:25:** Hos 2.23 * **9:26:** Hos 1.10 * **9:28:** Isa 10.22-23 * **9:29:** Isa 1.9; Gen 19.23-28
† **9:33:** Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat Isaiah tokel uri evi aKristo. * **10:4:** Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat m̃osi. * **10:5:** Lev 18.5

ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’ ”† (hən ðesəhar aKristo vi pan hən ðevi tarhət samm̃). 7 Ikele am ke, “Sagikele len nəloṁ ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’ ” (hən ðigol aKristo ðile məhat dan nəmatan). 8 Be savi hən gəb̃imasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadaŋ ŋai, ipat len nabuŋoṁ, ipat len nəloṁ.” Enan boh nasoruan hən nadəlomian namttokel uri. 9 Nasoruan imaiegai ke: Gəb̃ikel koti len nabuŋoṁ ke, aYesu evi Masta, mai gəb̃edəlomi len nəloṁ ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan samm̃. 10 Husur len nadəlomian enan dattokade len nəlodato, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuŋodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. 11 Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriŋ nəlon lan asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”* 12 Nasoruan enan ipat m̃os nəvanuan p̃isi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit p̃isi, ale ivoi masuv̄ hən galit p̃isi lotousi hən ðevi tarhət salito. 13 Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan p̃isi lotous Nasuð aGot hən ðevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

14 Be asike ləb̃ikad nadəlomian len aGot, leus mab hən ðilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləb̃esəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh ðikel ur aGot, lesəsəloŋ hən na-kel-uri-an mabe? 15 Ale asike aGot ðesəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuv̄ nəboŋ nəvanuan togəm hən ðikel na-kel-uri-an tovoi!”* 16 Be savi nəvanuan p̃isi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur Isaiah ike, “Nasuð aGot, nəvanuan evis ŋai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!”* 17 Imagenan, nasəsəloŋan evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləb̃esəsəloŋ ŋai nəboŋ avan ideh ðikel na-kel-uri-an husur aKristo.

18 Be nous nategai, losəsəloŋ m̃au a? Evoi! Losəsəloŋ boh! Hum natosian siGot toke,

“Nadololito ibar
naut p̃isi len navile a pan,
nasoruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

19 Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsaləboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a m̃o len nabuŋon aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
van hən naluv̄oh naut tiltile gail,
dereh nigol mititaðulol bulos galito;
len navoian sagw
van hən naluv̄oh hən nəvanuan lototətan
dereh nigol nəlomit tipaŋpaŋ.”*

20 Ale aIsaiah ikad na-il-ðuri-an, isor siGot, ike,

“Alat ləsadoŋ ginau lusað ginau,
novisi hən alat ləsaus kitev ginau.”*

21 Be isor husur alat a Israel ke,

“Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmariboŋ kavkav
nosəsah hən navəlagw gəlaru

† **10:6:** Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 * **10:11:** Isa 28.16 * **10:13:** Jol 2.32 * **10:15:** Isa 52.7 * **10:16:** Isa 53.1 * **10:18:** Psa 19.4 * **10:19:** Deu 32.21 * **10:20:** Isa 65.1

van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notokele,
nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

1 Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao,
səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahəmar
aPenjamin len nəpasusan siApraham.* 2 Aoa. AGot samətahun nəvanuan
san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nəsa natosian siGot tokele
husur aElijah nəboŋ tokoblen mai aGot sil alat a Israel. 3 Ike, “Nasuð
aGot, lugol ahai kelkel ur samm̃ gail lumat. Lulaƿuƿul nəmel tutumavan
samm̃ gail lumasirsir. Ginau səb̃ogw ŋai nutoh, ale gagai ludoŋ ginau
hən ləb̃igol nəb̃imat.”* 4 Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau
notəgau gat alalum̃an sagw lotovi 7,000 ləsalotu hən aPaal tovi got gəgəras,
boŋ ideh.”* 5 Imaienan len nəboŋ ta dameŋai. Len navoian aGot toviol
kəmas həni, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito. 6 Ale aGot
ðilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke salekis
hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa
lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi
naƿurƿuran hən nəsa lotogole.

7 Ale imabe? Alat a Israel ləsəsab̃ nəsa lotodoŋi, ləsəkad nəsa lotoləŋoni.
Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit ƿisi am nəkadulit
iv̄onv̄on. 8 Hum natosian siGot toke,
“AGot igol nənauan salit ipat buŋbuŋol,
igol namətalit ləsakəta,
nədariŋalit ləsasəsəloŋ,
van vəbar nəboŋ dameŋai.”*
9 Ale aTevit tovi kiŋ ike,
“Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,
nalevlev ləb̃ibat lan,
nəvat hən na-pes-haðetw-an
mai nəpanismen salito.
10 Namətalit timoṭmot
hən asike ləb̃ekəta,
letəmadehw tabtab
len naməlasan hən nəsaan lotovusi.”*

11 Beti neus maieg həni ke, alat a Israel, lupes haðetw hən ləb̃iteh
vəmasig m̃au a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol naƿisal hən tolav
kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləb̃itaðulol bulos
galito husur lotoləŋon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan. 12 Len nəsaan silat
seIsrael, aGot ivoi masuv̄ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat
seIsrael, aGot ivoi masuv̄ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael
aGot tolekis hən galito, nəboŋ galit ƿisi ləb̃eriŋ nəlolit len aKristo, navoian
siGot dereh tepul səsəhov!*

---

* **10:21:** Isa 65.2 * **11:1:** Flp 3.5 * **11:2:** Psa 94.14 * **11:3:** 1Ki 19.10, 14 * **11:4:** 1Ki 19.18 * **11:8:** Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10 * **11:10:** Psa 69.22-23 * **11:12:** Alat seIsrael lomətahun aGot ale len namətahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləb̃eriŋ nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tigol natsua ðivoi masuv̄ səhori am.

13 Gagai nuke nisor mai gamit mətsavi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat
ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̃os gamito. 14 Nuke nigol
nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttokade, hən aGot
ƀilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. 15 Nəboŋ aGot topair dan alat
a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləƀ̃ikad navoivoian maii. Be nəboŋ
ƀilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləƀ̃ikad nəmauran
dan nəmatan!
16 Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləƀ̃eriŋ nahudhubəta hum nəhanian
metəkav ƀevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale datƀinau
nəhai, nəharhəte ƀevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot.
17 Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, tolaƀur nəpashəte galevis dani,
lohum alat seIsrael. Ale gamit mətsavi Ju, mətohum nəhai oliv lototov
lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mətƀ̃igel nəpashət
lotomaƀur. Ale gagai mətumaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad
nəmauran kitin aGot tokel gati mai aApraham mai nəpasusan san gail.
18 Imagenan, samtipatpat gamit məhat husur məttogel nəpashəhai len
naut lotomaƀur lan. Mətovi nəpashəhai ŋai. Nəkadhuhai səmaur len gamito,
gamit mətumaur len nəkadhuhai. 19 Hum ma gəƀ̃ike, “Nəpashəhai gail, aGot
ilaƀuƀur gail hən nəƀ̃igel galito.” 20 Ekitin. Be aGot ilaƀuƀur galit husur
ləsəkad nadələomian lan, ale gumaur husur gotokad nadələomian lan. Sagi-
patpat gaiug məhat, be gemətahw. 21 Husur aGot ƀilaƀuƀur nəpashət gail
lototov len nəhai husur ləsəkad nadələomian lan, asike gəƀ̃ikad nadələomian
lan, dereh tilaƀur gaiug am.
22 Mitinau navoian mai nədaŋan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaŋ
hən alat lototeh, be gəƀ̃eriŋ nəlom̃ tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh
tigol navoian hən gaiug. Asike gəƀ̃imaienan, dereh tita kuv gaiug. 23 Ale
alat seIsrael ləƀ̃ipair dan nə-par-dələomi-an salito, dereh aGot tesuhud hən
galit len nəhai. Husur aGot eləboi ƀesəhud təlmam hən galito len nəhai.
24 Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot
tota kuvi, ale tosuhud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi
naṽide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua ƀitov len nəhai tile am. Be
nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohum nəpashəte gail.
Ale eməd mədau ŋai hən aGot ƀesuhud təlmam hən nəpashət gail len nəhai
lototov matmat lan.

Nəlon aGot itaŋis nəvanuan p̃isi

25 Bathudud nadələomian, nomətahun mətƀ̃etətan hən nakitinan sua
tosusuah, be nuke məteləboii hən asike mətƀ̃ipatpat gamit məhat len
namitisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van
vəbar galit p̃isi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləƀ̃eriŋ nəlolit lan. 26 Len
naṽide tomaienan aGot dereh tilav kuv aIsrael p̃isi dan nəsaan salito.
Hum natosian siGot toke,
“Atesua ƀilav kuv nəvanuan san gail,
dereh tegəm len naut aSion,
dereh tipair hən nəpasusan siJakop,

† **11:16:** Num 15.19-21. Len naut egai nəboŋ tosor husur nabəta, isor husur naṽide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəboŋ lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav ƀevi siGot, namilen ke nabəta p̃isi evi siGot. Namilen ke, aApraham mai anatun mai aməhaibən ləƀ̃evi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

nəlolit toƀov hən ginau, aGot,
dan nəsaan salito.
27 Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito
notota gati len nahəsagw, ke,
dereh nitariv kukuv nəsaan salit gail.”*
28 Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətahuni, lovi enemi siGot. Be gamit mətsavi Ju, mətukab hən natenan, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nəpasusan siApraham, aIsak mai aJakop. 29 Husur nəboŋ aGot tolekis hən nəvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel boŋ ideh. 30 A mõo gamit mətsavi Ju, mətomətahun nəsa aGot tolәŋoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lotomətahun nəsa tolәŋoni. 31 Len naṽide tomaienan, gagai alat seIsrael lomətahun nəsa aGot tolәŋoni, gol ke, len naṽide aGot tololosa hən gamito, dereh tilolosa hən galit tətas am. 32 Husur nəvanuan p̃isi ləsagol husur nəsa aGot tokele, ale ibaŋis gat galit len naṽide enan, hən ƀilolosa hən galit p̃isi.

Nə-sal-suh-aGot-an
33 O numaŋmaŋ len namitisau mai nalәboian siGot artotibau masuṽ, artoyalyal habat! Datodədas datƀeləboi nə-saƀ̃-səhoti-an mai nap̃isal san gail.* 34 Hum natosian siGot toke,
“Ase eləboi nənauan siNasuƀ aGot?
Nasoran sise eləboi ƀevi tarhət san?*
35 Ase ilav natideh mai aGot
tonor hən aGot ƀisar gele?”*
36 Husur aGot igol natit p̃isi, ale len nədaŋan san natit p̃isi losuh hən ləƀ̃evi esan. Mitisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur
1 Imagenan, bathudud nadələmian, husur nəlon aGot totaŋis gidato, noŋir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən ƀevi esan səƀ̃on, hən gai ƀehəhaṽur masuṽ həni. Enan evi nap̃isal kitin hən mətƀ̃ilotu hən aGot. 2 Samtigol tətoṽ hən naṽide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən nap̃isal hən nənauan samito hən ƀiveveu. Bimaienan, dereh mitinau kitev nəsa aGot tolәŋoni, mətelәboi səhoti, hən mətƀ̃igol nəsa tovoi, nəsa tonor, nəsa togol aGot tohəhaṽur həni.*
3 Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau, nukele hən gamit ṽisusua ke, saginau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadələmian aGot tolav mai gamit ṽisusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səƀ̃omito. 4 Niben nəvanuan ikad nahudhute isoƀur, ale nahudhut ṽisusua ikad nauman san totile. 5 Imaienan hən alat lotoriŋ nəlolit len aYesu. Gidat dattosoƀur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat ṽisusua datovi sidat gabag. 6 Datukad naviolan tiltile gail lotonor hən navoian aGot toviol kəmas həni mai gidato. Gəƀ̃ikad naviolan hən gəƀ̃ikel ur nəsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur napisulan siGot tinor hən nadələmian samt̃. 7 Gəƀ̃ikad naviolan hən gəƀ̃evi tarhət

* **11:27:** Isa 59.20-21, 27.9 * **11:33:** Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6 * **11:34:** Isa 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **12:2:** 1Pit 1.14

sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəb̃ikad naviolan hən gəb̃epũsan, gepũsan. 8 Gəb̃ikad naviolan hən gəb̃igol nəvanuan gail ləb̃eləŋon ðivoi am len nəlolito, gigol leləŋon tivoi am len nəlolito. Gəb̃ikad naviolan hən gəb̃eviol, geviol habat. Gəb̃ikad naviolan hən na-il-a-mõ-an, len na-il-a-mõ-an samᷤ geum tivoi. Ale gəb̃ikad naviolan hən nəloᷤ ðitaŋis nəvanuan gail, gigole len nahəhaṽuran.*

9 Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsa tovoi len nabunusian siGot. 10 Ləmas masuṽ hən gamit gabag hum məttovi alatmiṽan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səb̃omito. 11 Sagipetəmas len nauman siGot be timaur mətaᷤ hum aNunun aGot toṽuv vivi məhat len nəloᷤ. 12 Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhaṽur. Nəboŋ nə-ləŋon-isa-vəsa-an ðibar gaiug, gidaŋ ðuri len na-toh-mədau-an samᷤ. Gidaŋ len na-sor-tuṽ-an. 13 Nəboŋ nəvanuan siGot ləb̃emĩidol, gevi tarhət salito. Gehəhaṽur hən nametðos gail ləb̃eðis lohoim samᷤ.

14 Geus aGot hən ðivoi hən alat lotoməᵭas gaiug gol gotoləŋon tosa vəsa. Geusi hən ðivoi hən galito, sageusi hən ðeməᵭas galito.* 15 Gehəhaṽur mai alat lotohəhaṽur. Geləŋon tisa, gitaŋ mai alat lotoləŋon tosa, lototaŋ. 16 Mitinau gamit gabag hum məttop̃itoṽ ŋai. Sagipatpat gaiug məhat len nənauan samᷤ, be gehəhaṽur hən gəb̃itah mai alat lotovi ut kəmas. Len nənauan samᷤ səb̃omᷤ saginau ke gotokad namitisau hən nəmauran tonor.*

17 Sagivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gaiug. Len natideh gəb̃igole, gol husur nap̃isal nəvanuan p̃isi lotoləboi ləb̃ekəta səhoti ke tovoi. 18 Len natideh topat len gaiug, gəb̃eləboi gəb̃igole, gikad natəmᷤat mai nəvanuan p̃isi. 19 Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, samtigol nasisilan. Riŋi hən nəlol paŋpaŋ tonor siGot ðigole. Bathut len natosian, Nasuð aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipansem alat lotogol tosa hən gamito, ipat len ginau.”* 20 Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi samᷤ ðimalkəkat, gevəŋani. Ðimaduh, lav natideh maii hən ðemuni. Nəboŋ gəb̃igol natenan, nahurun dereh tisa masuṽ.”* 21 Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hən navoian.

13

Riŋ gamito len navəlan nəgavmen

1 Nəvanuan p̃isi leriŋ galit səb̃olito len navəlan nəgavmen lotoil a mõ. Husur nədaŋan hən na-il-a-mõ-an ideh topat, aGot idamᷤ həni. Ale alat lotoil a mõ, aGot itabtabuh len galito. 2 Imagenan, avan ideh tomətahun alat lotoil a mõ, emətahun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanismen gəm hən gai gabag. 3 Husur alat lotoil a mõ ləsagol namətahwan len alat lotogol tonor be len alat ləsagol sanor. Gəb̃eləŋon ke asike gəb̃emətahw len naðiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug. 4 Husur gai evi nəvanuan nauman siGot mõs navoian ðivan hən gaiug. Be gəb̃igol ðisa, gemətahw! Husur ikad nədaŋan hən ðipansem gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən ðipansem alat lotogol

* **12:8:** Hən naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11 * **12:14:** Mat 5.44; Luk 6.28 * **12:16:** Isa 5.21; Pro 3.7 * **12:19:** Deu 32.35 * **12:20:** Pro 25.21-22

tosa. 5 Imagenan, geriŋ gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəb̃ipanis. Ale natsual am, gole hən nəlom̃ ðimasil len nabunusian siGot.
6 Husur natenan, gev̄ur nətaks sam̃. Husur alat lotoil a m̃o, loum siGot nəboŋ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen. 7 Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəb̃ilavi. Bevi nətaks o nəlaisens, v̄ur nətaks, v̄ur nəlaisens. Binor hən gəb̃eriŋ avan ideh a məhat len nənauan sam̃, riŋi a məhat. Binor hən gəb̃eputsani len nənauan sam̃, putsani.*

Məteləmas bun gamit gabag

8 Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəb̃eləmas bun nəvanuan, gugol p̃is nəsa nalo siMoses tokele. 9 Husur nalo ike, “Sagol naitian toður kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nəlom̃ tevənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoruan sua ikel ur p̃is gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̃an gotoləmas bun gaiug gabag.”* 10 Na-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̃is nalo siMoses.
11 Mitimasgol natenan husur mətoləboi namityal ipair p̃isi tia. Evi namityal hən mətb̃ilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo ðilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta m̃o, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan. 12 Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadaŋ ðevisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəb̃alan hən nam̃ial. 13 Len nəmauran sidato datitoh len nav̄ide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totav̄tav̄or len naðiltihanan mai natərogan, sadatetərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol nav̄ide tosa totav̄tav̄or hum nalipah, sadatev̄itv̄ituh, sadatitaðulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah.
14 Mitilav kot naðoruan siMasta sidato, aYesu Kristo sum̃an tovi nahurabat dattosuni, hən gai ðiwol hən nəmauran sidato. Samtinau nap̃isal ideh hən mətb̃igol nəsa naðoruan nəsaan samito ðeləŋoni.

14

Alat, nadələmian salit sədaŋ

1 Nəvanuan gail nadələmian salit sədaŋ, mətehəhav̄ur hən ləb̃itah mai gamito. Samtev̄itv̄ituh mai galit husur nənauan salit səb̃olito.* 2 Nəvanuan, len nadələmian san, eləboi ðihan natideh, be togon nadələmian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai. 3 Nəvanuan tohan natit p̃isi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit p̃isi gai satisað səhoti ke togon tohan natit p̃isi timaspanis, husur aGot ehəhav̄ur hən atenan totah maii. 4 Gaiug ase hən gəb̃isað səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən ðikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsa tonor, husur Nasuð eləboi ðevi tarhət san hən ðigole. 5 Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke lop̃itp̃itov̄ ŋai. Ipat len gamit v̄isusua hən mətb̃inau səhoti len

* **13:7:** Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25 * **13:9:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o nəlaŋonian sam̃ ŋai. * **13:9:** Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18 * **14:1:** 1Kor 8.7-13, 10.23-33

nənauan samito.* 6 Gai tonau ke nəmaribоŋ sua tovoi buni, igole hən
ðeputsan Nasuð. Ale gai tohan naməŋod, ihani m̃os Nasuð, husur esipa
vi təban aGot həni, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən ðeputsan
Nasuð, ale esipa vi təban aGot. 7 Husur gidat ideh satoh m̃os gai sə̃on
ŋai, gidat ideh səmat m̃os gai sə̃on ŋai. 8 Datðitoh, datðikad nəmauran,
datukade hən datðeputsan Nasuð. Datðimat, datumat hən datðeputsan
Nasuð. Imagenan, datðitoh o datðimat, datovi siNasuð. 9 Husur aKristo
imat mai imaur təlmam hən ðevi Masta silat lotomat mai silat lotomaur.
10 Ale gaiug gəsəhan naməŋod, imabe gotosað səhoti ke awawa sam̃ len
nadəlomian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməŋod, imabe gotonau ke
awawa len nadəlomian evi ut kəmas? Husur gidat p̃isi dereh dateil len
nəhon aGot hən ðepəpehun navoian dan nəsaan dattogol gail. 11 Husur len
natosian siGot, Nasuð aGot ike,
“Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:
nəvanuan p̃isi dereh letəŋedur bathuriegw;
nabuŋon nəvanuan p̃isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*
12 Imaienan gidat p̃isi dereh dateil len nəhon aGot hən datðikel ur
nakitinan husur natit p̃isi gidat sə̃odat dattogole.
13 Imagenan sadatisað səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau
koti ke asike datugol natideh hən ðigol awawa len nadəlomian ðipes
haðetw hən ðiteh len nəsaan. 14 Len naðonan notokade mai aYesu
Kristo, noləboii, noləboi səhoti ke nəhanian p̃isi ivoi. Avan ideh ðihani
asike igol eðinʤ̃inʤal len nabunusian siGot. Be avan ideh ðinau ke
nəhanian sua toðinʤ̃inʤal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan
eðinʤ̃inʤal. 15 Awawa len nadəlomian ðeləŋon ðisa husur nəsa gotohani,
len nəmauran sam̃ gəsahusur naṕisal hən na-ləmas-buni-an am. Len nəsa
gə̃ihani sageməðas awawa sam̃, aYesu tomat m̃osi. 16 Natsua ðivoi
len nabunusian sam̃, be ðeməðas nadəlomian siwawa sam̃, sagigole.
Gə̃imaienan avan ideh edəðas ðisor ðisa hən naṽide sidato. 17 Husur na-
tohan pipihabəlan aGot səpat len nəsa datðihani o datðemuni. Ao, ipat len
nanoran aGot togol dattokade len nəhon, mai natəm̃at, mai nakemkeman
dattokade len aNunun aGot. 18 Husur gə̃eum seKristo magenan, dereh
aGot tehəhaṽur hən gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.
19 Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəm̃at mai natit gail
lotogol gidat gabag datðidaŋ am len aNunun aGot. 20 Sadateməðas
nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian p̃isi iveveu, be gə̃ihan natideh
ðigol awawa len nadəlomian ðipes haðetw, teh len nəsaan, gaiug gugol
nəsaan. 21 Ivoi hən asike gə̃ihan naməŋod o gə̃emun nəwain o gə̃igol
natideh ðigol awawa sam̃ len nadəlomian ðiteh len nəsaan. 22 Ale nəsa
gotodəlomi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot sə̃oməru.
AGot ehəhaṽur hən alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil.
23 Gə̃ikad nə-lon-uri-an, be gə̃ihan natsua gəsənau ləboii ke tovoi, gugol
nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodəlomi. Gə̃igol natideh
gotodəlomi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

* **14:5:** Kal 4.10; Kol 2.16 * **14:11:** Isa 45.23

1 Gidat dattodaŋ len nadəlomian, len nə-daŋ-b̃uri-an datimasbulatut
dan natideh ðigol galit ləsədaŋ len nadəlomian ləb̃igol nəsaan. Sadate-
husur naṽide togol gidat səb̃odat ŋai datohəhaṽur. 2 Gidat ṽisusua
datimashusur naṽide togol nəvanuan tile ðehəhaṽur lan, hən ðevi tarhət
san, hən nadəlomian san ðidaŋ am. 3 Husur aKristo sahusur naṽide gai
səb̃on tohəhaṽur lan, igol nəsa aGot tolәŋoni ŋai. Hum natosian siGot
toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hən ləb̃eməḍas gaiug, aGot, ibar
ginau.”* 4 Natit p̃isi len natosian siGot, lutosi sutuai hum naṕusanan m̃os
gidato hən datðikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-daŋ-b̃uri-an mai nasoruan
siGot togol dattolәŋon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit p̃isi
aGot tokel gati. 5 AGot tovi nəkadun nə-daŋ-b̃uri-an togol dattolәŋon
tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad naðonan mai gamit gabag, tinor
hən nalәŋonian seKristo, aYesu. 6 Timaienan hən mətb̃esua len nənauan
mai nakelean, hən mətb̃isal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kristo,
aMasta sidato.
7 Imagenan, hum aKristo tohəhaṽur hən totah mai gamito,
mətehəhaṽur hən mətb̃itah mai gamit gabag, hən nəvanuan gail leðisal
suh nəyalyalan siGot. 8 Husur nukel mai gamit ke, aKristo egəm vi
vanuan nauman seJu gail hən ðimasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail
aGot tokel mai atəmalit ta sutuai, aKristo egəm hən ðigol na-kel-gati-an
galenan ləb̃isarpoh. 9 Be egəm m̃os natsual am. Egəm hən alat ləsavi Ju
ləb̃isal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot
toke,

“Imaienan dereh nisal suh gaiug
len naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.
Dereh nekəkai hən nəb̃e gail
hən nəb̃eputsan nahəsam̃.”*

10 Ikele am ke,

“Gamit məttovi naluṽoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mətehəhaṽur ðonðon mai nəvanuan san gail!”*

11 Ikel tasi am ke,

“Gamit məttovi naluṽoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mitisal suh Nasuð aGot.
Nəvanuan gail p̃isi, lisal suhi.”*

12 Ale aIsaiah am ikele ke,

“Sua len nəpasusan siJesse dereh tevisi,
dereh tile məhat
hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail
ləb̃itoh pipihabəlan.
Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

13 AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemke-
man p̃isi mai natəm̃at husur mətторiŋ nəlomit lan. Hən ke, len nədaŋan
seNunun aGot, dereh mətepul səsəhov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai pispisul m̃os alat ləsavi Ju

* **15:3:** Psa 69.9 * **15:9:** 2Sam 22.50; Psa 18.49 * **15:10:** Deu 32.43 * **15:11:** Psa 117.1
* **15:12:** Isa 11.10

14 Bathudud sagw len nadəlomian, ginau gabag noləboi səhoti ke,
gamit mətopul hən navoian m̃os nəvanuan, mətopul hən naləboian p̃isi ale
mətoləboi mətb̃eṽusan gamit gabag. 15 Ginau nəsaməmau hən nototos
husur natgalevis van hən gamito hən nəb̃eliv nənauan samit təlmam hən
galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni, 16 novi
nəvanuan nauman seKristo, aYesu m̃os alat ləsavi Ju. Nosum̃an ahai
tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləb̃egəm vi
naviolan hən natutumavan aGot b̃ehəhaṽur həni, aNunun aGot togol ke
naviolan enan evi siGot səb̃on ŋai. 17 Imaienan, len nauman p̃isi sagw
m̃os aGot, noṽiv husur evi aKristo aYesu ŋai togole. 18 Asike nusor husur
natideh am, be nukel nəsa ŋai aKristo togole nəboŋ notoum san. Len nəsa
notokele mai nəsa notogole, aKristo esəhar alat ləsavi Ju hən ləb̃igol husur
nəsa aGot tokele. 19 Loriŋ nəlolit lan bathut namerikel gail lotomaŋmaŋ
lan, namerikel gail notogole len nədaŋan seNunun aGot. Imaienan, ginau
nukel p̃is na-kel-uri-an tovoi seKristo, tub̃at len naut a Jerusalem van
van van vəbar naut a Ilirikum. 20 Nəboŋ nototub̃at len nauman egai
van vəbar daməŋai, noləŋon masuṽ hən nəb̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi len
naut ləsaləboi aKristo lan boŋ ideh. Nəsaləŋon nəb̃ikel uri len naut ideh
nəvanuan tile tokel uri lan tia.* 21 Be hum natosian siGot tokele husur
aKristo, ike,
“Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,
dereh lerisi,
ale alat ləsasəsəloŋ,
dereh leləboii.”*
22 Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəb̃egəm
ris gamito.*

APol ike tevi Rom

23 Be gagai nunoŋ len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas
nasihau tosob̃ur lotovan, noləŋon masuṽ həni sal ke negəm ris gamito.
24 Nunau utaut hən nəb̃evi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris
gamit a Rom. Nəboŋ nəb̃itoh kəkereh b̃inoŋ len nahəhaṽuran samito,
nuke mətevi tarhət sagw len nap̃isal van. 25 Be nevi Jerusalem bai hən
nəb̃evi tarhət silat lotovi siGot ei. 26 Husur alat siYesu a Masetonia
mai a Akaia lohəhaṽur hən lotobubulah vat m̃os alat lotovi məsal len
nəvanuan siGot gail a Jerusalem. 27 Lohəhaṽur hən lotomaienan husur
lunau ke lotokabut seJu gail. Husur alat ləsavi Ju, ləb̃ihan katəp̃ol mai
naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləb̃evi
tarhət salito len natit lotokade.† 28 Ŋa nəboŋ nəb̃itariv nəvat egai mai
galito, nəboŋ nəb̃igol nauman eg b̃inoŋ, dereh niyar tur len naut a Rom
vi Spen. 29 Noləboii ke nəboŋ nəb̃ibar naut samito, aKristo dereh teviol
hən navoian kavkav mai gidato.

30 Bathudud nadəlomian, husur dattoriŋ nəlodat len aMasta sidato,
aYesu Kristo, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag,
nous idaŋ ke, mitib̃on mai ginau len nəb̃alan sagw len na-sor-tuṽ-an
samito m̃os ginau van hən aGot. 31 Mitisor tuṽ hən aGot b̃ilav kuv ginau

---

* **15:20:** Len nasoruan ta Kris ike, nəsaləŋon nəb̃eum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile.
* **15:21:** Isa 52.15 * **15:22:** Rom 1.13 † **15:27:** Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4

dan navəlan alat a Jutea lotomətahun ləb̃igol husur nəsa aGot tokele. Sor tuṽ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləb̃ehəhaṽur hən nəvat nəb̃ilav mai galito. 32 Beti, aGot ðeləŋoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw ðimaur təlmam len natohan sagw mai gamito. 33 Ale aGot tovi nəkadun natəm̃at, titah tin mai gamito! Ganan.

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

1 Nuke nisor husur napəhaṽut sua tovoi ðegəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aṽavinenamito len nadəlomian, nahəsan aFipe tovi atikon təban alat siYesu len naut a Kenkrea.* 2 Nəboŋ ðegəm hən gamito, len nahəsan Nasuð, len naṽide tonor hən alat siGot, mətehəhaṽur həni hum tovi pəhaṽut siNasuð. Bem̃idol len natideh, nuke mətevi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isoður, ale ginau am, evi tarhət sagw.

3 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska† mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.* 4 Aroriŋ gəlar gabag pəpadaŋ hən nəmatan m̃os nəmauran sagw. Savi ginau ŋai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru. 5 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotoðonðon lohoim sələru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia toriŋ nəlon len aKristo.

6 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

7 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru sum̃an ginau, artotoh len naim bəbaŋis mai ginau.‡ Arovi ðiltivanuan len ahai pispisul gail ale aroriŋ nəlolaru len aKristo a m̃o, ginau a tahw.

8 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatus notoləmas buni len Nasuð.

9 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

10 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

11 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju sum̃an ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

12 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhaṽut eru artoum todaŋ siNasuð. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idaŋ siNasuð.

13 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuð tolekis həni hən ðevi esan səb̃on. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosum̃an tovi anana sagw.*

14 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAsinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadəlomian lotoðonðon mai galito.

15 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aṽavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan p̃isi siGot lotoðonðon mai galito.

16 Len na-ləmas-buni-an siGot mətesum̃ nətarhomit gabag hən mətb̃ikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut p̃isi luke “Ivoi,” mai gamito.

---

* **16:1:** Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadaŋ hən naðiltivile a Korint. † **16:3:** Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * **16:3:** Uman 18.2 ‡ **16:7:** Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan ta Kris luke aJunias evi pəhaṽut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus. * **16:13:** Mak 15.21

17 Bathudud nadəlomian, nous idaŋ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan
lotopəpehw, naβusanan salit togol nəvanuan βiteh dan nadəlomian,
naβusanan salit gail ləsanor hən naβusanan məttokade a m̃o; mətelələgau
hən asike ləb̃eməmdas gamito. Mətebulatut dan galito. 18 Nəvanuan lo-
tomaienan ləsagol nauman seKristo, be loum m̃os nabəhaṽulit ŋai. Len
na-sor-malum̃lum̃-an mai na-sor-hehe-an salito, logəras nəlon nəvanuan
ləsənau nagəgərasan.* 19 Nəvanuan βisi losəsəloŋ tia hən na-kel-uri-an ke
məttogol husur nəsa aKristo tokele. Imagenan nohəhaṽur masuṽ. Be
nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətanan
hən nəsa tosa. 20 Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəm̃at, dereh teil
dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

21 ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai
aSosipata lotovi Ju sum̃an ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

22 Ginau, aTertius nototos naloβulat napisulan egai siPol, ginau notovi
nəvanuan siNasuβ, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

23-24 AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito.
Alat siYesu len naut egai luβonβon len naim san. AErastus totəgau nəvat
hən naβiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit
len nadəlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito.§

25 Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel
kot aYesu Kristo, aGot eləboi βigol mətb̃idaŋ am len nadəlomian samito.
Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai
sutuai vəbar nəboŋ ta daməŋai. 26 Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi
sutuai, ale husur nakelean san todaŋ, len nasoruan san ahai kelkel ur
gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluṽoh βisi hən nəvanuan naut tiltile
gail hən ləb̃eriŋ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

27 Len aYesu Kristo datisal suh aGot tovi aGot səb̃on tokad namitisau
hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan!

---

* **16:18:** Flp 3.19 * **16:21:** Uman 16.1-3 § **16:23-24:** Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 24 AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit βisi. Ganan.

1 Korint

Naloðulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van həan alat a Korint

Ase itos naloðulat napisulan egai?
APol itosi.
APol itosi mɵos nəsa?
APol itosi həan ðevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.
APol itosi van həan ase?
APol itosi van həan alat siYesu len naut a Korint.
APol itos naloðulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?
Itosi van həan alat a Korint pəpadaŋ həan nasihau tovi A.D. 57 nəboŋ totoh len navile Efesus.
Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-keluri-an tovoi husur aYesu. Nəboŋ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaɒ̃olen gail mɵos nəvat, ale len nalenmariug mai len nəSappat eɒ̃usan husur aYesu. Nəboŋ aPol toriŋ naut ideh, isor tuv̄ mɵos alat siYesu ei, ale itos naloðulat napisulan van həan galito həan ləɓ̃inau gat naɒ̃usanan san ale həan aPol ðigol ləɓ̃ikad nədaŋan həan ləɓ̃eil gəgat len nadəlomian salito mai len naðonan lotokade sumɵan alat siYesu. Naloðulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)
2) Alat siYesu lov̄itv̄ituh husur nəvanuan na-il-a-mɵo-an gail (1.10–4.21)
3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)
4) Galevis len alat siYesu lukot həan galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)
5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur nav̄ide aGot toləmasi len nav̄ide salit həan naitian (6.12-20)
6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsa inor len nav̄ide həan naitian mai nəmauran naitian toɓuer lan? (7.1-40)
7) APol isor var nausian husur naməŋod nəvanuan gail lotoviol həni mai nəlablab gail len natutumavan (8.1–11.1)
8) Nav̄ide tonor len nalotuan van həan aGot imabe? (11.2–14.40)
9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaur len nəboŋ ta tahw balai o teɓuer? Ɓimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)
10) Alat siYesu lepipisah vat mabe mɵos alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van həan ðeviol həni mai galito? (16.1-4)
11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint həan ləɓ̃eris alat siYesu ei (16.5-12)
12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudəlamɵian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau aPol nutos naloðulat napisulan egai. Len nalənonian siGot, ilekis həan ginau həan notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai av̄adato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

* **1:1:** Uman 18.17

2 Nutos naloƀulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint,
aGot tokis gamit hən mətƀevi esan səƀon.* Len aKristo aYesu mətovi
vanuan siGot səƀon, gamit mai nəvanuan ƥisi len naut ƥisi lotoriŋ nəlolit
len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato. 3 AGot
aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai
gamito, mai arigol nəlomit tikad natəm̃at tabtab.

Nasipaan

4 Akis nosipa vi təban aGot hən gamito. Nosipa vi təban hən navoian
san gai toviol kəmas həni mai gamito len aKristo aYesu. 5 Len aKristo, len
naƥisal ƥisi, aGot igol mətopul hən naviolan san gail, nasoruan ƥisi mai
naləboian ƥisi. 6 Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu
Kristo namttokel mai gamito, iƥarƥar. 7 Imaienan, nəboŋ məttotoh vir
natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboŋ məttoləŋon masuṽ hən
natəlmaman san), mətsam̃idol len naviolan ideh seNunun aGot. 8 Dereh
tigol mitidaŋ van vəbar nagilen, hən asike mətƀikad natideh tosa len
gamito tonor hən mətƀipanis sile len nəboŋ siMasta sidato, aYesu Kristo.
9 Ale dereh aGot tigol natenan m̃os gamito, husur akis igol nəsa tokele.
Ale aGot ekis gamit hən mətƀiƀon mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta
sidato.*

Napəpehwan len alat siYesu

10 Bathudud nadəlomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo,
nous gamito, noŋir gamit ke, mətesua len nəsa mətƀikele, hən asike
ƀikad napəpehwan len gamito, be hən mətƀesua len nənauan samito mai
nabunusian samito. 11 Bathudud sagw gail len nadəlomian, nokəmaienan
husur galevis len nəbathudud siKloe lukel ƥarƥar həni mai ginau ke
məttosor ƀalƀal. 12 Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,”
togon ike, “Novi siAƥollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am
ike, “Novi seKristo.”* 13 Mətunau ke məttoləboi mətƀepəpehun aKristo
maienan a? Mətunau ke ginau, aPol numat len nəhai balbal m̃os gamito
a? Mətubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

14 Nosipa vi təban aGot ke nəsəbaptais hən gamit ideh be Krispus mai
aKaius ŋai.† 15 Imaienan, avan ideh edədas ƀike tobaptais len nahəsagw.
16 (O nəlogw iboŋboŋ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siSte-
fanas; be nəsənau gat ideh am notobaptais hən galito.) 17 Be noil hirhir ke,
aKristo sasəvat ginau hən nəƀibaptais hən nəvanuan gail, be esəvat ginau
hən nəƀikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətahun nəƀikel uri len namitisau
hən nasoran. Nətakəmaienan, nəmatan seKristo len nəhai balbal tagəm vi
ut kəmas.

18 Husur namilen nəmatan seKristo len nəhai balbal savi natideh len
alat lotohusur naƥisal van hən nəmasigan. Be evi nədaŋan siGot len gidato,
aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. 19 Hum natosian siGot toke,

“Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,
ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit teƀuer.”*

---

* **1:2:** Uman 18.1 * **1:9:** Deu 7.9 * **1:12:** Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas. † **1:14:** Krispus: Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. * **1:19:** Isa 29.14

20 Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad
namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta
daməŋai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*
21 Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan
navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləb̃eləboi gai. Be len na-kel-uri-
an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhav̄ur hən tolav kuv
alat lotoriŋ nəlolit lan, dan nəsaan salito. 22 NaJu lous namerikel gail, alat
a Kris ludoŋ kitev namitisau. 23 Be ginamit m̃au, namtukel ur nəmatan
seKristo len nəhai balbal. NaJu, nəlolit ipaŋpaŋ sile, alat a Kris, luke
tovi na-sor-melmel-an ŋai.* 24 Avil aKristo evi nədaŋan mai namitisau
siGot hən nəmauran tonor m̃os alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi
Ju o lotovi lat a Kris. 25 Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən
nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idaŋ
səhor nədaŋan sinəvanuan.
26 Bathudud nadələmian, mitinau gamito nəboŋ aGot tokis gamito. Len
nabunusian silat navile a pan, evis ŋai len gamito lukad namitisau, evis
ŋai lovi vanuan totibau, nəboŋ lotopas gamito, evis ŋai luv̄at nəhes. 27 Avil
aGot ilekis hən nəsa tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən
ðigol alat lotokad namitisau, nahurulit ðisa. Ilekis hən alat ləsədaŋ len
nabunusian silat navile a pan hən ðigol alat lotokad nədaŋan, nahurulit
ðisa. 28 AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəv̄at nəhes len nəbathuyah
salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi
ut kəmas hən ðigol nəsa tomələs len nabunusian silat navile a pan, ðegəm
vi ut kəmas. 29 Imagenan, avan ideh edədas ðisor patpat gai məhat len
nəhon aGot. 30 Be aGot igol mətukad naðonan mai aKristo aYesu, togəm vi
mitisau siGot hən nəmauran tonor m̃os gidato. Namilen ke, len aKristo,
aGot eriŋi ke datunor len nəhon, igol datovi esan səb̃on ŋai, ale igol
datukad nəmakuvan dan nəsaan tobaŋis gat gidato. 31 Imagenan, hum
natosian siGot toke, “Avan ideh toke ðisor patpat natideh məhat, tisor
patpat Nasuð aGot məhat.”*

2

1 Bathudud nadələmian, nəboŋ notogəm hən gamito hən notokel ur
na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len nav̄ivan, nəsasor len namitisau.
2 Husur ke, nəboŋ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəb̃ikel ur
natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ŋai, mai nəmatan san len nəhai bal-
bal. 3 Nəboŋ nototoh mai gamito, nəsədaŋ, nomətahw, ninegw epil habat.*
4 Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau
sinəvanuan hən notoliv gamito. Be noriŋ gat nəlogw len aNunun aGot
mai nədaŋan san, 5 hən mətb̃ikad nadələmian len nədaŋan siGot, savi len
namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

6 Avil nəboŋ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadələmian salito,
namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməŋai
mai silat lotoil a m̃o len navile a pan gagai ləb̃eðuer. 7 Avil nusor
len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta m̃o tosusuah,
dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia m̃os nəyalyalan

* **1:20:** Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * **1:23:** Luk 2.34; Kal 5.11 * **1:31:** Jer 9.24 * **2:3:** Uman 18.9

datɓikade maii, namitisau aGot togol toƥarƥar len aYesu. 8 Alaten lotoil
a mõo len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran
tonor. Lətaləboii, asike lətaƥos gat Nasuɓ toyalyal len nəhai balbal. 9 Avil
natosian siGot ike,
“Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,
nədariŋan nəvanuan ideh sasəsəloŋ ləboii,
nənauan sinəvanuan ideh sənau səhot
nəsa aGot toutaut həni mõos alat lotoləmas buni.”*
10 Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun
aGot eləboi natit ƥisi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas ɓeləboi
səhoti. 11 Husur, səkad avan ideh toləboi nənauan sinəvanuan, be nanunun
nəvanuan enan səɓon ŋai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi
nənauan siGot, be aNunun aGot səɓon ŋai eləboii. 12 Ale gidat, datsəkad
nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun
aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datɓeləboi natit ƥisi aGot toviol
kəmas həni mai gidato. 13 Nəboŋ namtɓikel natgalen mai gamito, namt-
sasor len namitisau tovi ƥusanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan
tovi ƥusanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor
vəsvəsai nakitinan san gail.
14 Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len
aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ŋai. Ale
edədas ɓeləboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len
aNunun aGot ŋai. 15 Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi
datɓebunus ləboi natit ƥisi hən datɓike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan,
aNunun aGot satoh lan, hən ɓebunus ləboi nəlodato hən ɓike tovoi o tosa.
16 Husur, hum natosian siGot toke,
“Ase eləboi nənauan siGot
hən ɓeləboi ɓikel na-sor-ƥusƥusan-an maii?”*
Be gidato, datukad nənauan seKristo.

3

Napəpehwan len alat siYesu

1 Bathudud nadələmian, nəboŋ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəɓisor
mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh tobəlav len
gamito. Ao, nusor mai gamito sumãn məttovi vanuan, nalənonian
hən nibemit towol hən nəmauran samit ŋai, sumãn məttovi tuhtətai len
nəmauran məttokade len aKristo. 2 Nəboŋ notoƥusan, ehum notovəhasys
hən gamit ŋai, nəsavəŋan gamit hən nəhanian tin, husur məttodədas
mətɓihani. Kitin, mətodədas mətɓihani sal,* 3 husur nalənonian hən
nibemito iwol hən nəmauran samit ŋai. Mətutaɓulol bulos gamit gabag,
mətovitvituh sal. Mətunau ke nalənonian hən nibemito sawol hən gamit
a? Mətunau ke mətsasumãn alat navile a pan a? 4 Husur nəboŋ gamit ideh
toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siAƥollos,” mətohusur navide silat
navile a pan ŋai!*
5 Be aAƥollos evi sa?* APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman
ŋai namrtovi tarhət samito hən mətɓikad nadələmian. Namrugol ŋai nau-
man aGot toriŋi len navəlanamər visusua hən namrɓigole. 6 Ehum ginau
notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nəlomito, ale aAƥollos

* **2:9:** Isa 52.15, 64.4 * **2:16:** Isa 40.13 * **3:2:** Ipru 5.12-13 * **3:4:** 1Kor 1.12 * **3:5:** Uman 18.24-28

epusi, be aGot igol itov, evivi məhat. 7 Imagenan, gai tomabule mai
gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot m̃au togol totov, tovivi məhat.
8 Ale gai tomabule mai gai topusi aroum m̃os natsua ŋai, ale dereh
aGot teviol mai gəlar hən nakonp̃urp̃uran tonor hən nauman səlaru
v̈isusua. 9 Ginaməru namroum ðonðon siGot, gamit mətohum nəhol siGot,
mətohum naim aGot toum həni.
10 Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad na-
mitisau hən na-um-im-an, ginau noriŋ nəpaudesen, ale togon eum len
nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən naṽide toum
həni lan! 11 Husur avan ideh edədas ðeriŋ nəpaudesen ideh tile am be
nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan. 12 Avan
ideh ðeum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi ðeum həni
hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit. 13 Nəvanuan
ðeum hən naim maienan, nauman san dereh tip̃arp̃ar. Husur Nəboŋ
siNasuð dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke
tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan p̈isi, saði ke tovoi o
tosa. 14 Nəsa nəvanuan toum həni asike ðipaŋ len nəhab, gai dereh tikad
nakonp̃urp̃uran san. 15 Be nəhab ðihan p̈is nəsa nəvanuan toum həni,
dereh asike ikad natideh. Gai ŋai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be
tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.
16 Gamit m̃au mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito.
Mətsənau səhoti a? 17 Avan ideh ðeməmas bun naim siGot, aGot dereh
teməmas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səb̃on ŋai, ale
gamit mətovi naim enan siGot.
18 Samtegəras gamit səb̃omito. Gamit ideh ðinau ke tovi vanuan
namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” hən ðikad
namitisau hən nəmauran tonor. 19 Husur namitisau sinavile eg a pan evi
melmelan ŋai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol
nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.”* 20 Ale len
naut tile am ike, “Nasuð aGot eləboii ke nənauan sinəvanuan namitisau lovi
ut kəmas ŋai.”* 21 Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətb̃ipatpat
gamit məhat lan; husur natit p̈isi evi samito. 22 APol, aAp̃ollos, mai aPita,
navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməŋai mai natit gail
lotogəm sal, natit p̈isi lovi samito. 23 Ale mətovi seKristo, ale aKristo evi
siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

1 Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləb̃inau ke namttovi vanuan nau-
man seKristo, aGot toriŋ nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito.
2 Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi
hən aMasta san ðisaði ke todaŋ len gai. 3 Gamit mətb̃isaði ke notovoi
o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan ðisaði ke notovoi o notosa, savi
natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəb̃isabi ke notovoi
o notosa. 4 Nəlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasuð
səb̃on ŋai ðisaði ke notovoi o notosa. 5 Imagenan, samtesigarir hən
mətb̃isað səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasuð. Len
nəboŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen

* **3:19:** Job 5.13 * **3:20:** Psa 94.11

len nam̃ial hən ləb̃ip̃arp̃ar; ale dereh tevəhot naləŋonian gail len nəlon
nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan ṽisusua, dereh
tegəm len aGot.
6 Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aAp̃ollos hən
mətb̃eləboi namilen nasoruan egai toke, "Sagigol səhor nəsa natosian
tokele." Beti asike mətupatpat avan ideh məhat səhor avan togon. 7 Hum
ma məttonau suluṽi ke məttovi vanuan totibau len aKristo. Hum ma
məttonau suluṽi ke məttokad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be
aGot b̃eviol hən natit p̃isi mai gamito, imabe mətupatpat gamit məhat len
nəsa məttokade?
8 Hum ma məttonau suluṽi ke məttokad natit p̃isi tia məttoləŋoni. Hum
ma məttonau suluṽi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau
suluṽi ke məttovi kiŋ gail tia len natohan pipihabəlan aGot ginamit
namttob̃uer. Ooo noləŋon masuṽ ke mətavi kiŋ gail, hən ginamit tu
namttavi kiŋ gail mai gamito! 9 Namtovi hai pispisul, be nunau ke aGot
toriŋ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan
nabəbaŋisan lotoyar vi lan nəmatan. Esum̃an toriŋ ginamit len nadrama
sua, hən navile a pan ləb̃eris nəmatan sinamito, aŋel gail mai nəvanuan
gail am. 10 Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, nam-
tumelmel m̃os aKristo. Be gamit m̃au, mətunau suluṽi ke məttokad
namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit m̃au mətunau suluṽi ke
məttodaŋ. Mətunau suluṽi ke məttoṽat nəhes be luke namttovi ut kəmas.
11 Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkat, namtumaduh, nahurabat
sinamit emətartar. Nəvanuan gail lotuh mədas ginamito, namtsəkad naut
ideh tovi ut a im. 12 Namtoum idaŋ hən navəlanamit səb̃onamito. Nəboŋ
nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtous aGot hən b̃ivoi hən galito.
Nəboŋ lotomədas bun ginamit hən namttoləŋon tosa vəsa, namtudaŋ
b̃uri.* 13 Nəboŋ lotosor mədas nahəsanamito, namtoŋir galit hən ləb̃ehusur
aKristo. Ehum namttogəm vi pəhasoŋ hən navile a pan, nəpahsago
sinəvanuan p̃isi vəbar gagai.
14 Nəsatos natgalenan hən nahurumit b̃isa lan, be nutosi hən nəb̃ikel
nalələgauan mai gamit məttosum̃an anatugw gail notoləmas bun gamito,
hən asike mətb̃imagenan am. 15 Naut kəmas məttəkad nəvanuan lotovi
10,000 lotokətkəta təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ŋai.
Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito,
nogəm vi atəmamit len nadəlomian. 16 Ale husur notovi atəmamito, noŋir
gamit ke mitigol tətoṽ hən ginau.* 17 Nosəvat aTimoti van hən gamito m̃os
natenan. Len nadəlomian evi anatugw notoləmas buni, todaŋ len Nasub̃.*
Dereh teliv nənauan samit təlmam van hən naṽide notokade len nəmauran
sagw len aKristo aYesu. Naṽide enan notokade, inor hən nap̃usanan
notokel mai alat siYesu len naut p̃isi.
18 Gamit galevis lunau ke asike nəb̃egəm hən gamito ale lupatpat galit
məhat. 19 Avil asike idareh negəm hən gamito, Nasub̃ b̃idam̃ həni. Ale
dereh nebunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit
məhat ŋai, o lukad nədaŋan siGot. 20 Husur nəkadun natohan pipihabəlan
aGot savi len nasoruan ŋai be evi len nab̃iltidaŋan san. 21 Mətoləŋon nəsa?
Nəboŋ nəb̃egəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəb̃iṽas gamit həni, o
mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len naṽide b̃emədau?

---

* **4:12:** Uman 18.3 * **4:16:** 1Kor 11.1; Flp 3.17 * **4:17:** Uman 16.1-3; 1Tim 1.2

5

Mitikai hən naulum̃an togol naitian tosa hən b̃evivile

1 Noləŋon isa masuṽ husur na-kel-uri-an sua notosəsəloŋ həni. Na-
kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa
batbat. Isa səhor naṽide silat ləsəkad nadəlomian: aulum̃an sual ei igol
naitian mai asoan atəman.* 2 Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten
savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan togol natenan
dan gamito! 3 Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw
satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale sum̃an nototoh ei, nusab̃
səhoti tia ke len nədaŋan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan
timaspanis. 4 Imagenan, len nab̃onb̃onan samito mai nanunugw mai
nədaŋan siMasta sidato, aYesu, 5 məteriŋ atenan len navəlan aSetan,
m̃os nab̃oruan san topul hən nəsaan b̃eb̃uer buni, hən aYesu b̃ilav kuv
nanunun atenan dan nəpanismen len Nəboŋ siNasub̃.†

6 Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum
nayis a? Nayis tokəkereh igol nəflaua p̃isi len nabesin itob.‡ 7 Mitimasbar
hən nayis tomatu, tohun nəsaan, dan gamito, hən mətb̃egəm vi flaua
veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətohum nabəta səkad nayis lan. Husur
aKristo imat tia hən b̃ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuh-
sipsip lototutumav həni len nəPasova.§ 8 Imaienan, datihan len nəhanan
nəPasova sidato, nayis tomatu tob̃uer, nayis hən nəsaan mai naləŋonian
hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai
nakitinan.*

9 Len nalob̃ulat napisulan nototosi van hən gamit a m̃o, nuke, samtitah
mai alat lotogolgol naitian tosa. 10 Nəboŋ notosor husur alat lotogolgol
naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogol naitian tosa.
Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləŋon masuṽ hən natite, o
lotovənvənah o lotolotu hən nəlablab gail. Nətake mətebulatut dan galito,
gamit p̃isi məttəmasgam dan navile eg a pan. 11 Be gagai nukel p̃arp̃ar
hən namilen natosian sagw a m̃o. Imaiegai ke: samtitah mai avan ideh
tokel ke tovi awawa samit len nadəlomian be togolgol nəsaan sal. B̃igolgol
naitian tosa, b̃eləŋon masuṽ hən natite, b̃ilotu hən nəlablab gail, b̃isor
mədas nahəsan nəvanuan gail, b̃etərog akis, o b̃evənvənah, samtitah maii.
Nəvanuan tomagenan, samtihan maii boŋ ideh.

12-13 Husur səpat len ginau hən nəb̃isab̃ səhoti ke avan ideh səkad
nadəlomian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit
məttokad nadəlomian, ipat len gamito hən mətb̃isab̃ səhoti ke gamit ideh
tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, "Mitikai hən nəvanuan tosa dan
gamito."*

---

* **5:1:** Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: aulum̃an sual ikad asoan atəman. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † **5:5:** 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Esual ike: m̃os nab̃oruan san topul hən nəsaan b̃eb̃uer buni, togon ike: m̃os na-mədas-niben-an. ‡ **5:6:** Len naṽide tomaienan, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am leb̃igol nəsaan enan. § **5:7:** Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat seIsrael ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis p̃isi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmariboŋ toməlevru. * **5:8:** Exo 13.7 * **5:12-13:** Deu 13.5, 17.7

6

Nakotan len gamit məttokad nadəlomian

1 Ideh len gamit siYesu ðike ðikot həⁿ gamit togon, imabe arous
nəmatsistret səkad nadəlomian len aGot həⁿ ðebətah len nakotan səlaru?
Imabe arsaus nəvanuan siGot həⁿ ləb̃ikot həⁿ gəlaru? 2 Mətsaləboii ke
nəvanuan gail siGot dereh lebətah len nakotan həⁿ ləb̃epəpehun navoian
dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətb̃ebətah həⁿ mətb̃epəpehun
navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboi mətb̃isað səhot
nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas? 3 Dereh
datebətah həⁿ datðepəpehun navoian dan nəsaan sianŋel gail mai len natit
gail həⁿ nəmauran egai. Mətsaləboii a? 4 Imagenan, mətb̃ike mətb̃ikad
nakotan husur natideh həⁿ nəmauran egai, savoi həⁿ mətb̃eus amatsistret
savi siYesu həⁿ ðebətah len nakotan enan. 5 Nahurumit tisa! Timaskad
avan ideh len gamito tokad namitisau həⁿ nəmauran tonor, həⁿ ðebətah
sum̃an nəmatsistret len nakotan ideh samito. 6 Be len gamito, nəvanuan
nadəlomian sua ikot həⁿ nəvanuan nadəlomian togon—be igole len nəhon
nəmatsistret gail ləsəkad nadəlomian len aGot!

7 Bathut ke məttokad nakotan gail len gamit gabag, gamit p̃isi mətsawin
kasi, mətsasəhor natideh! Nəvanuan togon ðigol nəsa sanor həⁿ gamito,
riŋi ŋai, samtikot həni. Ivoi am həⁿ mətb̃idam̃ həⁿ gai togol nəsa sanor
həⁿ gamito. Ivoi am həⁿ mətb̃idam̃ həⁿ gai tovənoh natit p̃isi samito!
8 Be gamit gabag m̃au, mətugol nəsa sanor həⁿ gamito. Mətogəras gabag
həⁿ gamito həⁿ mətb̃evənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van
həⁿ awawa samit len nadəlomian! 9 Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh
len natohan pipihabəlan aGot. Mətsənau səhoti a? Mitimasnau həⁿ asike
mətb̃isab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu həⁿ nəlablab gail,
alat lotogol naitian toður kotov nəlahan, alalum̃an lotop̃ur həⁿ nibelit həⁿ
naititian, alalum̃an lotogol naitian mai alalum̃an, 10 alat lotovənvənah,
alat lotoləŋon masuv̋ həⁿ natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədas
nahəsan nəvanuan mai alat lotogol nasənahan həⁿ ləb̃evənoh natit gail,
asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot togəm balai. 11 Ale a m̃o gamit
galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol məttoveveu dan nav̋ide
galen lotosa, igol məttokad naðoruan san, məttovi esan səb̃on, ale eriŋi
ke məttonor len nəhon len nahəsan Nasuð aYesu Kristo mai len aNunun
aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

12 Hum ma avan ideh ðike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo, noləboi
nəb̃igol natideh.” Be ginau nuke, nav̋ide galevis ləsavoi həⁿ ginau.
Hum ma avan ideh ðike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo noləboi nəb̃igol
natideh.” Be ginau nuke, asike nudam̃ həⁿ natideh ðiwol həⁿ ginau hum
notovi slev san. 13 Hum ma avan ideh ðike, “Nəhanian ipat m̃os natəbaŋ,
ale natəbaŋ ipat m̃os nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol
natəbaŋ mai nəhanian areðuer. Avil nibedato ləsatoh m̃os naitian tosa,
lutoh m̃os Nasuð ale Nasuð evi Masta həⁿ nibedato. 14 Ekitin ke, len
nədaŋan san, aGot igol niben Nasuð ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot
tigol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

15 Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mətsaləboii a? Datðeləboii ke
nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nəvanuan tovi hudhuben

aKristo, ɓiɓon mai napəhaṽut toƥurƥur hən niben a? Satimaienan!
16 Nəvanuan toɓon mai apəhaṽut toƥurƥur hən niben, nibelaru arosua.
Mətsaləboii a? Husur natosian siGot ikele len natuɓatan ke, “gəlaru dereh
aregəm sua sum̃an niben tosua ŋai.”* 17 Avil nəvanuan toɓon mai Nasuɓ,
nanunun mai aNunun aYesu arosua.
18 Mitimasgam dan naitian tosa! Nəsaan gail ƥisi am nəvanuan togole,
igole vivile dan niben. Avil nəvanuan togol naitian tosa, igol nəsaan van
hən niben gabag. Eməɗas niben gabag. 19 Nibemit lovi naim seNunun
aGot, aGot toviol həni mai gamito. Mətsaləboii a? Gamit mətsavi samit
səɓ̃omito,* 20 husur nəsa aGot toṽur gamit həni, etibau masuṽ.* Ima-
genan, len nibemito, len natit ƥisi mətɓ̃igole, mitimasputsan nəyalyalan
siGot.

7

Nəlahan
1 Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len naloɓulat napisu-
lan məttotosi van hən ginau. Mətuke, “Ivoi hən naulum̃an ideh hən asike
ɓibar niben napəhaṽut.” 2 Avil bathut nəvanuan isoɓur lotogol naitian
tosa, nukel mai gamit ke, naulum̃an tolah tikad naitian mai asoan səɓ̃on,
ale napəhaṽut tolah tikad naitian mai asoan səɓ̃on. 3 Asoan aulum̃an
ɓeləŋon naitian, aulum̃an tigole maii. Asoan apəhaṽut ɓeləŋon naitian,
apəhaṽut tidam̃ həni maii. 4 Niben apəhaṽut savi esan səɓ̃on ŋai, be evi
sisoan. Ale len naṽide tomaienan, niben aulum̃an savi esan səɓ̃on ŋai,
be evi sisoan. 5 Samretəgau gat nibemər səɓ̃oməru dan gamər gabag.
Be mərɓ̃ike mərɓ̃isor tuṽ husur nəmariboŋ galevis, ale mərɓ̃idam̃ mai
gamər gabag, inor hən mərɓ̃etəgau gat nibemər səɓ̃oməru dan gamər
gabag. Nəboŋ nəmariboŋ galenan ləɓ̃inoŋ, miriɓon tətas. Asike mərɓ̃igole,
dereh aSetan tidas ƥisal hən ɓeliv gaməru hən mərɓ̃iteh husur mərsədaŋ.
6 Nəsakel nakelean todaŋ ke mirimastəgau gat nibemər səɓ̃oməru dan
gamər gabag mõos na-sor-tuṽ-an; ao nudam̃ hən ɓimaienan ŋai. 7 Beti
noləŋon ke nəvanuan ƥisi lətasum̃an ginau. Be len nakitinan, gidat ƥisi
datukad naviolan aGot toviol hən ṽisusua mai gidato. Nəvanuan sua ikad
naviolan tomaiegai, nəvanuan sual am ikad naviolan tomaienan.
8 Ale nukel mai alalum̃an asoalit lotomat mai nəbatunau pəhaṽut gail
ke, asike ləɓ̃ilah be ləɓ̃itoh maienan ŋai, sum̃an ginau, ivoi. 9 Be asike
ləɓ̃etəgau gat nəlolito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hən ləɓ̃eləŋon
masuṽ hən naitian; ivoi səhori am ke lilah.
10 Nukad nakelean todaŋ mõos nəvanuan nadələmian lotolah. Savi
nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napəhaṽut saterin̆ asoan. 11 Be
alitenan ɓerin̆ asoan, satilah mai naulum̃an ideh am. Alitenan titoh
maienan ŋai o tigol nəsasaan tokade mai asoan tinoŋ ale tiɓon təlmam
maii. Ale naulum̃an saterin̆ asoan.*
12 Ale nukad nakelean mõos nəvanuan gail am. Evi ginau notokele,
savi Nasuɓ. Nekəmaiegai ke: naulum̃an ideh siYesu ɓikad asoan səkad
nadələmian, ale alitenan ɓehəhaṽur hən ɓitoh maii, aulum̃an satetiṽos

* **6:16:** Gen 2.24 * **6:19:** 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * **6:20:** Nəsa aGot toṽur gidat həni evi nəmatan siYesu tovi aNatun tosua səɓ̃on. * **7:11:** Hən naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

həni. 13 Ale napəhaṽut ideh siYesu ðikad asoan səkad nadəlomian, ale atenan ðehəhaṽur hən ðitoh maii, apəhaṽut satetiṽos həni. 14 Husur nəlahan apəhaṽut siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadəlomian selitenan. Ale nəlahan aulumãn siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadəlomian sitenan. Asike təmagenan, natətai samit gail lətatoh len nəbathudud toðiŋb̃iŋal len nəhon aGot. Be gagai lutoh len nəbathudud tonor len nəhon. 15 Be gai səkad nadəlomian ðeləŋon natiṽosan, tehusur nalәŋonian san. Nəboŋ tomaienan, nəlahan enan səbaŋis gat asoan tokad nadəlomian. Be ðeləboi ðigole, nəvanuan tokad nadəlomian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato mos natəmãt. 16 Latpəhaṽut məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləb̃eriŋ nəlolit len aYesu. Ale lalumãn məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləb̃eriŋ nəlolit len aYesu.

17 Be gamit ṽisusua, asoamm̃ ðimat o asoamm̃ ðikad nadəlomian o asoamm̃ asike ðikade, len natohan ideh gototoh lan nəboŋ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todaŋ mai alat siYesu len naut p̃isi. 18 Avan ideh ðikad na-tiv-dalusi-an nəboŋ aGot tokisi, satesusuan nabuŋon hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike ðikad na-tiv-dalusi-an nəboŋ aGot tokisi, satikade. 19 Datðikad na-tiv-dalusi-an o datðipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datðigol husur nakelean todaŋ aGot tokele, enan naðiltitite! 20 Len natideh avan ideh totoh lan nəboŋ aGot tokisi, titoh maienan lan. 21 Govi slev nəboŋ aGot tokis gaiug a? Ðimagenan, sa-nəlom̃ tetuhatuh həni. Avil gəb̃eləboi gəb̃ikad nəmakuvan hən asike gəb̃evi slev am, gigole. 22 Husur nəvanuan tovi slev nəboŋ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuð. Len naṽide tomaienan, nəvanuan savi slev nəboŋ aGot tokisi, evi slev seKristo. 23 Nəsa aGot toṽur gamit həni, etibau masuṽ. Samtehusur nəvanuan gail sumãn məttovi slev salito. Mətehusur Nasuð. 24 Bathudud nadəlomian, len natideh məttotoh lan nəboŋ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat ləsəlah

25 Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasuð, be nukel nə-nau-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuð igol notodaŋ len gai. 26 Imaienan, bathut nəmauran todaŋ məttotoh lan, nunau maiegai ke: ivoi hən naulumãn ðitoh hum totoh gagai. 27 Gəb̃ilah mai napəhaṽut tia, sagidas p̃isal hən gəb̃imakuv dan nəlahan saməru. Asike gəb̃ilah, sagidas pəhaṽut hən gəb̃ilah maii. 28 Be gəb̃ilah, savi nəsaan; ale navensus ðilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisað nəmauran egai tidaŋ len nəboŋ gail, ale nomətahun mətb̃eləŋon ðisa maienan.

29 Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: namityal emidol. Gagai van, naulumãn tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hən nəmauran san. 30 Nəvanuan totaŋ, nətaŋan san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan tohəhaṽur, nahəhaṽuran san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan top̃urp̃ur tite, natit gail gai topul həni saliwol hən nəmauran san. 31 Ale nəvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwol hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

32 Noləŋon ke mitimakuv dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatuh həni. Naulumãn səlah eləboi ðinau masuṽ hən Nasuð mai

navide ƀigol Nasuƀ ƀehəhavur lan. 33 Be naulum̃an tolah inau masuṽ hən
navile a pan mai navide ƀigol asoan ƀehəhavur. 34 Ale sədaŋ kavkav len
gəlar p̃isi, Nasuƀ mai asoan. Napəhavut səlah, navensus, inau masuṽ hən
Nasuƀ hən gai ƀevi siNasuƀ səƀon len niben mai nanunun. Be napəhavut
tolah inau masuṽ hən navile a pan mai navide ƀigol asoan ƀehəhavur.
35 Nokəmaienan m̃os nəƀevi tarhət samito, savi hən nəƀiwol hən nəmauran
samito. Nokəmaienan hən navide samit ƀinor, hən mətƀigol tabtab hən
nəsa Nasuƀ toləŋoni, hən asike natideh ƀeliv nənauan samit dani.
36 Be naulum̃an ideh ƀinau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke
ƀilah maii, ale nəlon atenan ƀesursuru həni (hum ƀimasmagenan), tilah
maii hum toləŋoni. Savi nəsaan.† 37 Be naulum̃an ƀeil gəgat len nəsa tonau,
ale natideh asike ƀetəgau gati, be nəsa ƀigole ƀipat len gai səƀon, ale ƀinau
səhoti len nəlon ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi. 38 Imagenan,
naulum̃an tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naulum̃an səlah
maii igol natit tovoi am səhori.‡
39 Napəhavut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan ƀimat.
Be asoan aliten ƀimat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi ƀilah mai
avan ideh ƀeləŋoni. Be natsua, naulum̃an ƀilah maii timasvi siYesu.
40 Len nabunusian sagw, napəhavut asoan tomat ƀitoh səƀon maienan
ŋai, dereh tehəhavur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən
notokəmaienan!

8

Nəhanian lototutumav həni van hən nəlablab gail

1 Gagai nuke nisor husur naməŋod nəvanuan gail lototutumav həni
van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, "gidat p̃isi datukad naləboian."
Naləboian igol nəvanuan epul am hən navivan. Be na-ləmas-buni-an igol
nəmauran sinəvanuan idaŋ am. 2 Avan ideh ƀinau suluṽi ke toləboi natit
tosoƀur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke ƀikel vəhot gail maii sal. 3 Be
avan ideh ƀeləmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*
4 Ale, nəhanan hən naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab beti:
Gidat p̃isi datoləboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad
nagot ideh be aGot tosua ŋai. 5 Ikad nagot gəgəras tosoƀur nəvanuan gail
lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a
pan, ale loriŋ gail hum lotovi got mai masta salit gail.* 6 Avil naut kəmas
natenan, gidat datoləboii ke ikad aGot tosua ŋai, aTata tovi nəkadun natit
p̃isi. Ale gidat datutoh m̃osi. Ale ikad aMasta tosua ŋai, aYesu Kristo. Len
aKristo, aGot igol natit p̃isi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.
7 Be savi nəvanuan p̃isi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadəlomian
galevis ləsənau səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaŋan ideh. Ale nəboŋ
lotohan naməŋod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluṽi ke lotolotu

† **7:36:** Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naulum̃an egaii toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus ƀike ƀilah maii. Ale evəlo. Nəboŋ naves egai toke nəlon atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arƀilah. ‡ **7:38:** Len naut egai aPol ike, naulum̃an tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egai idaŋ len nəboŋ gail (geris 7.26), naulum̃an səlah mai navensus san igol ivoi am səhori. * **8:3:** Natosian galevis ta sutuai luke, Avan ideh ƀinau suluṽi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin. 3 Be nəvanuan ƀikad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin. * **8:5:** 1Kor 10.20-21

van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaŋ len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit eƀiŋƀ̃iŋal. 8 Be nəhanian edədas ƀigol datƀikad navoivoian mai aGot. Husur datƀihani o asike datƀihani, gəlar p̃isi arsavi natideh len aGot.*
9 Be mətelələgau hən gamit gabag. Nədaŋan məttokade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaŋ len nadələomian liteh. 10 Husur, gaiug gotokad "nalaƀoian," avan ideh nənauan sail gəgat ƀeris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaŋan sam̃ ƀeliv nənauan san gol ƀihan naməŋod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Ƀigol ƀimaienan, igol nəsaan.† 11 Imagenan, len nalaƀoian sam̃, gomədas awawa sədaŋ len nadələomian, gomədas awawa len nadələomian, aKristo tomat m̃osi. 12 Mətƀ̃igol nəsaan maienan van hən nəbathududd ideh sədaŋ len nadələomian, mətugol nasənahan len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo. 13 Bathut natenan, nəsa nəƀ̃ihani ƀigol awawa len nadələomian ƀiteh, sanihan naməŋod boŋ ideh am. Husur nomətahun nəƀ̃igol awawa ideh len nadələomian ƀiteh.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

1 Mətunau ke nəsa nəƀ̃igole səpat len navəlagw a? Mətunau ke nəsavi ahai pispisul a? Mətunau ke nəsaris aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətsavi naṽit nauman sagw len Nasuƀ a? Ginau m̃au novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, naṽit nauman sagw.* 2 Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavi ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətsaləboi mətƀ̃ekəmaienan. Husur nəmauran samit len Nasuƀ eṽusan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

3 Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavi ahai pispisul imaiegai ke: 4 Sanor hən mətƀ̃evəŋan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboii ke tonor! 5 Len nəyaran sinamito, sanor hən asoanamit lotokad nadələomian ləƀ̃itah mai ginamit sum̃an ahai pispisul tile am mai aPita mai aṽan Nasuƀ gail lotogole a?* Ao inor! 6 Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ŋai inor hən namrtoum m̃os nəvat hən namrƀimaur a? Be inor hən məttakətkəta təban ginaməru sum̃an ahai pispisul tile gail am. Mətsaləboii a?* 7 Mətunau ke nasoltia ideh naƥurƥuran san toƀuer, eṽur natit san gail hən nəvat san səƀ̃on a? Ao, səmaienan boŋ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan naṽit nakrep han. Ale nəvanuan tokətkəta təban navəshəsipsip, emun nasus halito. Mətsaləboi natgalen a?

8 Nasoruan kəta gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ŋa? Ao. Nalo am ikel natgalenan. 9 Husur natosian len nalo siMoses ike, "Sagibaŋis gol nabuŋon naƀuluk topalpal kuv namisurhuwit." Nəboŋ aGot tokəmaienan, mətunau ke tonau naƀuluk ŋa?* 10 Ao. Len naut enan isor m̃os ginamit am, husur nəvanuan totivtiv tan, mai nəvanuan torum̃rum̃ kuv namisurhuwit gəlar p̃isi aroum m̃os nəhanian artovatvat

* **8:8:** Rom 14.17 † **8:10:** Nəboŋ toke igol nəsaan, igol nəsaan husur toƀur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasil am.
* **9:1:** Uman 22.17-18, 26.16 * **9:5:** Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nahəsan len nasoruan Ipru. * **9:6:** Uman 9.27, 11.22-25, 30 * **9:9:** Deu 25.4; 1Tim 5.18

viri. 11 Namtumabul natit gail seNunun aGot len nəlomito. Beti imabe?
Sanor hən mətɓekətkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a pan a?*
12 Nəvanuan galevis ləɓikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən məttakətkəta
təban galit maienan, inor hən mətɓekətkəta təban ginamit səhor galito!
Namtukad nədaŋan enan hən gamit boh məttakətkəta təban ginamito,
be namtsaus gamit hən mətɓigole. Ao namtudaŋ ɓur natit p̃isi hən asike
namtɓip̃on gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. 13 Mətoləboii ke alat
lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav
len nəmel tutumavan luhan katəp̃ol hən nəsa lototutumav həni.* 14 Len
naṽide tomaienan, Nasuɓ isor idaŋ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi
limaskad natit hən ləɓimaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai
galito.*
15 Avil nəsaus natgalenan boŋ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən
ɓimagenan hən ginau. Noṽiv ke nəsaus natgalenan, nəsap̃on gol na-kel-
uri-an tovoi. Ale nomətahun nəɓehusur nap̃isal ideh tile am. Nəmatan
ivoi səhor nap̃isal tile am. 16 Husur, nəɓikel ur na-kel-uri-an tovoi, savi
natesua notoləboi nəɓisor sal suh ginau həni. Ao, len nalən̠onian siGot,
aGot erin̠i len navəlagw hən nəɓimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an
tovoi, naɓiltipanismen təbar ginau balai! 17 Nətagole husur notoləŋoni,
tanor hən nətəkad nakonp̃urp̃uran həni. Be aGot ɓerin̠i len navəlagw hən
nəɓigole, nimasgole! 18 Ale nakonp̃urp̃uran sagw nəsa beti? Imagegai
ke: nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəɓeviol kəmas həni.
Bathut natenan, naut kəmas nədaŋan notokade hum ahai pispisul, nəsaus
natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.
19 Naut kəmas nəsavi slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi
slev sinəvanuan p̃isi hən nəɓeliv nəvanuan isoɓur am gəm hən aKristo.
20 Nəboŋ nototah mai naJu gail nosum̃an naJu gail hən nəɓeliv galit gəm
hən aKristo. Naut kəmas nəsatoh len navəlan nalo, nəboŋ nototah mai alat
len navəlan nalo seJu gail, nosum̃an alat len navəlan nalo hən nəɓeliv galit
gəm hən aKristo. 21 Nəboŋ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosum̃an alat
ləsəkad nalo hən nəɓeliv galit gəm hən aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo
siGot, nalo seKristo iwol hən ginau. 22 Nəboŋ nototah mai alat ləsədaŋ,
nogəm sum̃an nəsədaŋ, numaienan hən nəɓeliv galit gəm hən aKristo.
Nogəm sum̃an nəvanuan gail p̃isi hən, len nap̃isal ideh nəɓeliv galit gəm
hən aKristo hən ɓilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. 23 Nugol
natgalen p̃isi hən na-kel-uri-an tovoi ɓibar nəvanuan ɓisoɓur am, hən
nəɓikatəp̃ol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.
24 Mətoləboii tia ke len nəgamgaman, galit p̃isi lotogam lan lugam, be
galit sua ŋai igam səhor galit am hən ɓilav nəprais. Mitigam magenan
hən mətɓewin, hən mətɓikad nəprais! 25 Nəvanuan gail p̃isi lotoke ligam
len nəram̃ram̃ean, loutaut idaŋ tabtab len natit p̃isi. Galit ludaŋ ɓur nau-
tautan enan, hən ləɓikad naprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato
datugole m̃os naprais topat vi sutuai. 26 Imagenan, hum nəgamgaman,
nəsəgam taṽtaṽor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taṽtaṽor hum nototuh
naməsav ŋai. 27 Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut həni, nugole evi slev

* **9:11:** Rom 15.27 * **9:13:** Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * **9:14:** Mat 10.10; Luk 10.7

sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəboŋ nəb̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail ðinoŋ, nəprais asike imasig dan ginau.

10

Nalələgauan: alat a Israel ta mõo lumabe?

1 Nokəmaienan bathudud nadəlomian, husur nomətahun mətb̃etətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai p̃isi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəmavukasw, galit p̃isi luyar tukot len tas.* 2 Len nəmavukasw mai nətas, ehum galit p̃isi lotobaptais hən ləb̃evi ahai susur siMoses. 3 Ale galit p̃isi luhan nəhanian tosua ŋai togəm len aGot.* 4 Ale galit p̃isi lomun nəwai tosua ŋai togəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKristo.* 5 Avil aGot sahəhav̆ur hən galit lotosoður, ale lumat, naðirimat halit gail losuh tav̆tav̆or len naut masmas.*

6 Natgalenan lovisi hum nalələgauan hən asike datðeləŋon masuv̆ hən natit tosa gail sum̃an galito.* 7 Samtilotu hən nəlablab gail sum̃an galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləb̃ihan, ləb̃emun. Ale lule məhat hən ləb̃isav, ram̃ram̃e tav̆tav̆or.”* 8 Sadatigol naitian tosa sum̃an galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmariboŋ tosua ŋai.* 9 Sadatitaltal kitev nədaŋan siNasuð aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəm̃at gail lukat bubun galito.* 10 Sadatikoblen sum̃an galit galevis lotokoblen, gol aŋel hən nəmatan igol lumat.*

11 Natgalenan lovisi hən galito hən datðeləboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-p̃usan-an mõos gidat dattotoh len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan. 12 Avan ideh ðinau ke toil gəgat, telələ̃gau hən asike ðiteh! 13 Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, eṕitov̆ hən nəsa togəm hən nəvanuan gail p̃isi. Be aGot igol tabtab hən nəsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, aGot asike idam̃ hən ideh səhor nəsa məttoləboi mətb̃idaŋ ðuri. Nəboŋ natideh ðitaltal ke mətb̃igol nəsaan, dereh aGot tigol naṕisal dan natenan hən mətb̃idaŋ ðuri.

14 Imagenan gamit notoləmas bun gamit p̃isi, mitigam dan nalotuan van hən nəlablab gail. 15 Nusor mai gamit hum məttokad nənauan; nəb̃ekitin o asike nəb̃ekitin, mitinau hən mətb̃inau səhoti. 16 Len nəhanian len natev siNasuð, nəboŋ dattosipa vi təban aGot hən naðiliwai, datomun katəṕol hən nəda heKristo. Ale nəboŋ dattoður nabəta, datuhan katəṕol hən niben aKristo. Mətsaləboii a?* 17 Naut kəmas dattosoður, gidat p̃isi datovi niben tosua ŋai, husur datuhan katəṕol hən nabəta tosua ŋai.

18 Mitinau nav̆ide silat a Israel. Galit v̆isusua lotohan nahudhuviolan lototutumav həni van hən aGot, len nəmel tutumavan, luhan katəṕol, ale luðon len nalotuan van hən aGot.* 19 Namilen ke nəlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nəhanian lototutumav həni van həni evi natideh a? 20 Ao.

---

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəboŋ toke lotoyar tukot len tas, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad naṕisal tomasmas rivuh be nətas ipat tarhəte tarhəte. * **10:3:** Exo 16.35 * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11 * **10:5:** Num 14.16, 29-30 * **10:6:** Num 11.4 * **10:7:** Exo 32.6 * **10:8:** Num 25.1-18 * **10:9:** Num 21.5-6 * **10:10:** Num 16.41-49 * **10:16:** Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 * **10:18:** Lev 7.6, 14-15

Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nəvanuan ləsəkad nadələmian lototutumav həni, lotutumav həni van hən natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mətɓikatəp̃ol mai natəmat gail.* 21 Mətsaləboi mətɓemun len naðiliwai hiNasuð ale mun len naðiliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətɓihan len natev siNasuð ale han len natev setəmat gail am. 22 Datðigol ðimagenan, dereh datigol Nasuð aGot titaðulol bulos gidato. Datunau ke datudaŋ səhori a? Aoa!*

23 Gamit mətɓike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtðigol natideh,” ginau nuke, naṽide galevis ləsavoi hən nəvanuan tile gail. Gamit mətɓike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtðigol natideh,” ginau nuke, naṽide galevis ləsagol nəvanuan togon sədaŋ am len nadələmian san.* 24 Samteləŋon nəsa tovoi hən gamit səɓomit ŋai, be mətəleŋon nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail.

25 Mətoləboi mətɓihan natideh lotop̃ur həni len nəmaket hən naməŋod. Ləɓetutumav həni van hən nəlablab gail o asike ləɓigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuṽ həni. 26 Naṽide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit p̃isi topul lan lovi siNasuð aGot.”*

27 Nəvanuan səkad nadələmian ðeus gaiug hən gəɓihan maii, ale gəɓeləŋon gəɓivan, gihan nəhanian ideh gai ðilavi mai gaiug. Ləɓetutumav həni van hən nəlablab o asike ləɓigole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuṽ həni. 28 Be avan ideh ðikel mai gaiug ke, “Naməŋod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagihani be nənauan samt̃ tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəɓihani, hum ma gəɓetunus nəlon. 29 Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isaði ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?† 30 Ginau nəɓesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəɓihani, imabe avan ideh isor mədas ginau bathut nəsa notosipa həni tia?

31 Imaienan, mətɓihan o mətɓemun o natideh mətɓigole, gol natit p̃isi hən nəvanuan gail ləɓisal suh nəyalyalan siGot lan. 32 Samtigol natideh hən mətɓip̃on gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavi Ju asike ləɓikad nadələmian. Samtigol natideh hən mətɓeməđas nadələmian silat siYesu. 33 Mətehusur naṽide sagw. Len natit p̃isi notogole, nohisi hən nəɓigol nəvanuan p̃isi ləɓehəhaṽur lan. Nəsədas p̃isal hən nəɓikad na-vi-tarhəte-an mos ginau səɓogw ŋai, nudas p̃isal hən nəvanuan ðisoður ləɓikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot ðilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

1 Mitigol tətoṽ hən ginau sum̃an notogol tətoṽ hən aKristo.*

Len nalotuan

2 Nusor sal suh gamit bathut məttonau gat ginau len natit p̃isi. Ale mətotəgau gat naṽide hən nalotuan, sum̃an ŋai notolav gail mai gamito. 3 Be noləŋon ke məteləboii ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan p̃isi, naulum̃an evi kadun nəmauran sinapəhaṽut, ale aGot evi nəkadun aKristo.

---

* **10:20:** Deu 32.17 * **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12 * **10:26:** Psa 24.1 † **10:29:** Len naves 28 nəboŋ tosor husur avan ideh mai avan enan, ale len naves 29 nəboŋ tosor husur nəvanuan togon, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadələmian. * **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17

4 Naulumãn ideh tokabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuv̄ o tokel ur nəsa
aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo. 5 Be napəhav̄ut
ideh səkabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuv̄ o tokel ur nəsa aGot tokel maii,
igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esumãn apəhav̄ut tosir nəkadun
toƥarƥar. 6 Napəhav̄ut ðemətahun ðikabut gol nəkadun, eƥitov̄ ŋai hum
togut kotov ƥis navurun. Be bathut tovi hur sasa hən ðegut navurun
o hən nəkadun ðiƥar, tikabut gol nəkadun mãu! 7 Naulumãn satikabut
gol nəkadun husur nəboŋ aGot togol naulumãn, igol ilav kot nənahənah
han mai nəyalyalan san hən nahəsan aGot ðiyalyal. Be napəhav̄ut igol
nahəsan naulumãn iyalyal.* 8 Husur naulumãn metəkav sagəm len
napəhav̄ut, be napəhav̄ut metəkav egəm len naulumãn. 9 Husur aGot
sagol naulumãn mõos napəhav̄ut, be igol napəhav̄ut mõos naulumãn.*
10 Husur natenan, bathut aŋel gail, napəhav̄ut tikad nədaŋan hən na-il-a-
mõo-an len nəkadun.* 11 Avil len Nasuð, napəhav̄ut satoh səb̄on hum asoan
toðuer, mai naulumãn satoh səb̄on hum asoan toðuer. Naulumãn ikad
asoan hən ðevi tarhət san ale napəhav̄ut ikad asoan hən ðevi tarhət san.
12 Husur naut kəmas napəhav̄ut metəkav togəm len naulumãn, alalumãn
lukad nəpasian salito len napəhav̄ut. Avil natit ƥisi logəm len aGot.

13 Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhav̄ut ðisor tuv̄
van hən aGot be səkabut gol nəkadun a? 14 Len nav̄ide ta daməŋai, navurun
naulumãn ðebəlav, nəvanuan ƥisi loləboii ke sanor kasi. Navurun eməðas
gai. 15 Be navurun napəhav̄ut ðebəlav, igol napəhav̄ut ikab masuv̄. Husur
navurun tobəlav, aGot eviol həni mai napəhav̄ut hən ðikabut gole. 16 Be
avan ideh ðike ðev̄itv̄ituh husur natenan, namtohusur nav̄ide enan,
namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut ƥisi, galit am lohusur
nav̄ide enan.

Natev siNasuð
(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

17 Len nəsa nəb̄ikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur
naðonðonan samit gail ləsavi tarhət samito be loməðas gamito. 18 Nuke
nisor husur natsua. Nosəsəloŋ hən nasoruan sua toke, nəboŋ məttokad
naðonðonan hum alat siYesu, mətopəpehw gail. Ale nodəlom kəkereh hən
nasoruan enan, 19 husur napəpehwan gail limasvisi len gamito hən alat
aGot tohəhav̄ur hən galito ləb̄iƥarƥar. 20 Nəboŋ məttob̄onðon len naut
sua hən mətb̄ihan len natev siNasuð, savi nəhanan siNasuð məttohan lan.
21 Husur nəboŋ məttogəm hən nəhanan, gamit galevis mətotub̄at vəlaut
səb̄omito. Namilen ke galevis lumalkəkat, galevis lotərog. 22 Mətsəkad
naim samit hən mətb̄ihan mai mətb̄emun lan a? Mətomətahun alat siYesu
a? Mətuke mitigol naməsal gail nahurulit tisa a? Nekəmabe hən gamito?
Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən nav̄ide enan.

23 Husur nəsa Nasuð tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai
ke: Nasuð aYesu, len nalenmariug aJutas toriŋi len navəlan aenemi san
gail, aYesu ilav nabəta, 24 esipa vi təban aGot həni, ale eƀuri. Ike, “Egai
nibegw notoviol həni mõos gamito. Mitigol nategai hən mətb̄inaunau

* **11:7:** Gen 1.26-27 * **11:9:** Gen 2.18-23 * **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhav̄ut ikad nədaŋan hən ðigol nəsa ðeləŋoni hən nəkadun, be datðehusur naƥusanan siPol len 6.12 mai 8.9, napəhav̄ut timasnau asoan hən asike ðeməðasi. Namilen ke ivoi hən napəhav̄ut tikabut gol nəkadun, husur asike ðigole, dereh teməðas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboi namilen nasoruan gegai toke bathut aŋel gail.

gat ginau.” 25 Len naṽide tomaienan, nəboŋ lotohan tonoŋ, aYesu ilav
naƀiliwai topul hən nəwain. Ike, “Naƀiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu
aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətƀ̃inaunau gat ginau
len nəboŋ p̄isi mətƀ̃emuni.”* 26 Husur len nəboŋ p̄isi mətƀ̃ihan nabəta
egai mai mun len naƀiliwai hən nəwain; mətokel ur nəmatan siNasuƀ van
vəbar nəboŋ ƀegəmai.
27 Imagenan, avan ideh tohan nabəta o tomun len naƀiliwai hiNasuƀ
len naṽide tomədas nahəsan Nasuƀ, inor hən ƀipanis sil niben Nasuƀ
mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasuƀ. 28 Imagenan,
nəvanuan timasbunus vahvahur nəmauran san a tahw hən ƀihan nabəta
mai mun len naƀiliwai. 29 Husur avan ideh tohan mai tomun ƀe sənau
səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole,
ilav nəpanismen vi lan gai gabag. 30 Husur natenan, gamit isoƀur ləsədaŋ
savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan. 31 Imagenan, dattabunus
vahvahur nəmauran sidat səƀ̃odato len alat siYesu lotovi niben, asike
dattəlav nəpanismen galenan siGot vi lan gidato. 32 Be nəboŋ Nasuƀ
tobunus vahvahur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməŋai hən ƀigol
datƀinor, hən asike ƀisaƀ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len
nəmatan vi sutuai.
33 Imaienan, bathudud sagw len nadələmian, nəboŋ mətƀ̃iƀonƀon hən
mətƀ̃ihan len natev siNasuƀ, mititoh vir gamit gabag. 34 Avan ideh
ƀimalkəkat, tihan a im bai, hən asike naƀonƀonan samit magenan ƀilav
nəpanismen vi lan gamit gabag.
Nukad natgalevis am hən nəƀ̃ikel mai gamito, be lipat vir nagəman
sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

1 Bathudud nadələmian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len
aNunun aGot. Nuke mitikad nalәboian lan. 2 Mətoləboii ke a m̃o, nəboŋ
mətsəkad nadələmian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsab
hən gamito van hən nəlablab lotoƀut. 3 Imagenan nuke mətelәboii ke, len
aNunun aGot avan ideh salәboi ƀisemale hən aYesu, be len aNunun aGot
ŋai nəvanuan elәboi ƀike, “AYesu evi Masta.”
4 Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot
tosua ŋai. 5 Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datƀigole m̃os aMasta, be
aMasta tosua ŋai. 6 Ikad naṽit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nəvanuan
p̄isi san luṽan hən naṽit galen p̄isi. 7 AGot eviol mai galit ṽisusua hən
aNunun, hən nəsa aNunun ƀigole len galito ƀevi tarhət salit gabag. 8 Len
aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau
hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hən
nasoruan hən nalәboian. 9 Len aNunun, aGot eviol hən naƀiltidələmian
mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hən naviolan gail mai galit
sua tile am, hən ƀigol alat lotoməsah ləƀ̃imaur. 10 Ale eviol mai galit sua
tile am hən nədaŋan gail hən ƀigol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile
am hən nədaŋan hən ƀikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən
nədaŋan hən ƀeləboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm
len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən ƀisor len nasoruan tiltile

* **11:25:** Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən ðeləboi ðikel ur namilen nasoruan tiltile galenan. 11 Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen p̃isi. Epəpehun natgalenan mai nəvanuan v̄isusua husur nalə̃ŋonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhut isoður

12 Niben nəvanuan ikad nahudhuben isoður, be nahudhuben galen lotosoður lovi niben tosua ŋai. Niben aKristo imagenan.* 13 Gidat p̃isi datubaptais len aNunun aGot tosua ŋai hən datðegəm vi niben aKristo tosua ŋai. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ŋai mai gidat p̃isi hən datðepul həni, hum nəwai dattomuni.†

14 Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ŋai, ikad nahudhuben isoður lan. 15 Narien nəvanuan ðike, “Husur ke nəsavi vəlan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal. 16 Nədariŋan nəvanuan ðike, “Husur ke nəsavi mətan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədariŋan evi hudhuben sua len niben sal. 17 Niben kavkav tavi mətan səlani, nasəsəloŋan han gai be? Niben kavkav tavi dariŋan səlani, nam̃unusian han gai be? 18 Be aGot itabtabuh len nahudhuben p̃isi, etuan p̃is gail husur niben, len naut v̄isusua toləŋon ləb̃ipat lan. 19 Nahudhuben galen p̃isi lətavi hudhut sua səlani ŋai, asike lətab̃on len niben tosua, niben taðuer. 20 Ekitin, ikad nahudhuben isoður, be niben tosua ŋai.

21 Namətan saləboi ðikel mai navəlan ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səb̃ogw noləboi nəb̃igol natit p̃isi.” Ale nəkadun saləboi ðikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səb̃ogw noləboi nəb̃igol natit p̃isi.” 22 Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau sulu v̄i ke ləsədaŋ, datumaskad gail hən nibedat ðimaur. 23 Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləb̃eris gail, datosusuan galenan, 24 be nahudhubedat gail, nahurudat səsa hən nəvanuan ləb̃eris gail, losuh p̃arp̃ar maien ŋai.

Be aGot esuhud p̃is nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke ləsavi natideh, lovi natite. 25 Igol maien həni hən asike ðikad napəpehwan len nibedato, hən nahudhubedat p̃isi ləb̃ekətkəta təban galit gabag ðep̃itp̃itov̄. 26 Nahudhubedat ideh ðeləŋon ðisa masuv̄, nahudhubedat p̃isi loləŋon isa masuv̄ maii. Ðikad na-sor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat p̃isi lohəhav̄ur maii.

27 Gamit m̃au mətovi niben aKristo, mətovi hudhut gail len niben kavkav. 28 Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai pispisul gail a m̃o; na-vəha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, ahai p̃usan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən ləb̃igol alat lotoməsah ləb̃imaur, alat lotovi tarhəte sinəvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən ləb̃ehusur nap̃isal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.* 29 Mətunau ke gidat p̃isi dattovi ahai pispisul a? Mətunau ke gidat p̃isi dattovi ahai kelkel ur a? Mətunau ke gidat p̃isi dattovi ahai p̃usan a? Mətunau ke gidat p̃isi dattogol namerikel a? 30 Mətunau ke

* **12:11:** Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8 * **12:12:** Rom 12.4-5 † **12:13:** Namilen ke datukatəp̃ol len aNunun aGot tosua ŋai * **12:28:** Efe 4.11

gidat p̃isi dattokad naviolan gail hən datb̃igol alat lotoməsah ləb̃imaur a? Mətunau ke gidat p̃isi dattoləboi datb̃isor len nasoruan tiltile gail a? Mətunau ke gidat p̃isi dattoləboi datb̃ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa! 31 Be gamit m̃au, mətelən̆on masuṽ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil nap̃isal notoke nəb̃isor husuri, ivoi habat səhor nap̃isal ideh datoləboi datb̃enənoṽ həni maii.

13

Nap̃isal hən na-ləmas-buni-an

1 Ginau nətasor len nasoruan tiltile nəvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile an̆el lotosorsor len gail, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəwal kəmas n̆ai hum nəb̃e o nabel lototuhtuhi. 2 Nətəkad nədan̆an hən nəb̃ikel napisulan siGot, mai nətaləboi səhot natit p̃isi aGot tosusuan gail mai naləboian p̃isi, ale nətəkad nab̃iltidələmian hən nəb̃igol naṽehuh ləb̃erus, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətavi ut kəmas n̆ai.* 3 Nətaviol hən natit p̃isi notokade mai naməsal gail, ale nətaviol hən nibegw hən nəb̃isor sal suh ginau len Nəboŋ siNasub̃,* be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

4 Naṽide hən na-ləmas-buni-an imaiegai: Gəb̃eləmas bun avan ideh, len nə-daŋ-b̃uri-an gutoh mədau maii, gugol navoian b̃evi tarhət san, gəsətab̃ulol bulosi sil natit san gotoləŋoni. Gəb̃eləmas bun avan enan gəsasor sal suh masuṽ hən gaiug, gəsapul hən naṽivan, 5 gəsagol natideh b̃igol nahurun avan en b̃isa, gəsənau gaiug gabag m̃os nalən̆onian sam̃ n̆ai, nəlom̃ səpan̆pan̆ tutut, len nəlom̃ gəsatəgau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug. 6 Gəb̃ikad na-ləmas-buni-an gəsahəhaṽur hən nəsaan, be gub̃on mai alat lotohəhaṽur hən nakitinan. 7 Gəb̃ikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadələmian tabtab, nə-vatvat-viri-an sam̃ səmasig boŋ ideh, gukad nə-daŋ-b̃uri-an tabtab.

8 Na-ləmas-buni-an asike inoŋ boŋ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən napisulan siGot dereh teb̃uer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tinoŋ. Naləboian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh teb̃uer. 9 Husur gagai datoləboi kəkereh həni ale gagai datukel kəkereh hən napisulan siGot. 10 Be nəboŋ aYesu b̃egəmai hən aGot b̃igol vurvur natit p̃isi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh leb̃uer.

11 Nəboŋ notovi tətai, nusor sum̃an natətai, nabunusian sagw esum̃an nabunusian setətai, nunau sum̃an natətai. Nəboŋ nototibau, notogəm vi haṽut, noriŋ gab̃ulan naṽide galenan setətai. 12 Gagai datokəta sum̃an nəvanuan tokəta tur len nakəlas tob̃anub̃anw. Be len nəboŋ enan, dereh datekəta ris nəhon aGot timasil buni. Gagai naləboian sagw ekəkereh, be len nəboŋ enan naləboian sagw dereh tikavkav sum̃an aGot toləboi kavkav hən ginau.

13 Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimas-riŋ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit p̃isi aGot tokel gati ke ləb̃isarpoh, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen p̃isi, nalməs-buni-an ivoi esəhor eru enan.

* **13:2:** Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * **13:3:** Len natosian galevis ta sutuai ike, nətaviol hən nibegw hən b̃ipaŋ len nəhab towunwun, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

14

Nəsa evi tarhət silat siYesu?

1 Na-ləmas-buni-an m̃au tiwol hən nəmauran samito, ale mətelәŋon masuv̄ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, mətelәŋon masuv̄ hən mətb̃ikel napisulan siGot. 2 Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot ŋai, husur avan ideh sasəsəloŋ ləboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetətan gail. 3 Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludaŋ am len nəmauran salito, igol lolәŋon ivoi am len nəlolito, mai etәŋov nəlolit vi pan. 4 Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu p̃isi ludaŋ am len nəmauran salito.

5 Nolәŋon ke gamit p̃isi mətoləboi mətb̃isor len nasoruan tiltile gail, be nolәŋon masuv̄ səhori am hən mətb̃ikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii b̃ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləb̃eləboii səhoti, igol galit ludaŋ am len nəmauran salito. 6 Be bathudud nadəlomian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit mabe? Be nəb̃ikel na-kel-vəhotian seNunun aGot mai gamito, nəb̃ikel nalәboian, nəb̃ikel ur nəsa aGot tokel mai ginau, nəb̃ikel nap̃usanan seNunun aGot, natgalen p̃isi lovi tarhət samito.

7 Mitinau naðuvimal mai navus beltaŋ; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datb̃iram̃ram̃e hən gəlar b̃inor, avan ideh teləboi mab hən nəb̃e dattoram̃ram̃e həni? 8 Mitinau nətrampet; ale nəvanuan b̃evuv suluv̄i, nasoltia teləboi mab həni ke timasutaut hən gai m̃os naðiltib̃alan? 9 Imaienan hən gamito. Mətb̃isor len nasoruan nəvanuan lototətan həni, leləboi namilen nasoruan samit mabe? Mətb̃isor maienan, ehum məttosor kəmas len naməsav ŋai. 10 Len navile a pan nəvanuan lusor len nasoruan tiltile isoð̃ur, ale gail p̃isi lukad namilelito. 11 Imagenan, avan ideh b̃isor mai ginau, asike nəb̃eləboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metb̃os, ale len nabunusian san, ginau novi metb̃os. 12 Imaienan hən gamito. Husur ke məttolәŋon masuv̄ hən natit gail seNunun aGot, mitimashisi hən mətb̃idaŋ am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu ləb̃idaŋ am len nəmauran salito.

13 Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hən nədaŋan hən b̃ikel ur namilen natetətan gai tokele. 14 Husur nəb̃isor tuv̄ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nəlogw isor tuv̄, be nənauan sagw ipat kəmas ŋai. 15 Nigol nəsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuv̄. Ale dereh nisor tuv̄ am hən nəvanuan ləb̃eləboi səhot na-sor-tuv̄-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekəkai. Ale dereh nekəkai am hən nəvanuan ləb̃eləboi səhot nəsa notokəkai həni.
16 Asike b̃imagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunum̃ totoh len nəlom̃ b̃isor len nasoruan tile hən gəb̃isal suh aGot, nəvanuan totətan həni, saləboi b̃ike “Ganan” hən nasipaan sam̃, husur gai saləboi nəsa gotokele. 17 Naut kəmas nasipaan sam̃ b̃ivoi, asike igol avan enan idaŋ am len nəmauran san.

18 Nosipa vi təban aGot hən notosor len nasoruan tiltile gail səhor
gamit p̃isi məttogole. 19 Be len naƀonƀonan silat siYesu, len nalaƀoian
sagw, nəƀ̃isor ƀem̃idol ŋai len nasoruan lotoləboii, hən ləƀ̃esəsəloŋ səhot
naƀusanan sagw, ivoi masuṽ səhor nəƀ̃isor ƀebəlav len nasoruan tile
lotətətan həni.
20 Bathudud nadəlomian, samtesum̃an alahutai len nənauan samito.
Mətesum̃an atuhlahutai ləsaləboi naṽide hən nəsaan sal, be len nabunu-
sian samito, len nənauan samito, mətesum̃an nəvanuan tomatmatu. 21 Len
nalo lutosi ke, Nasuƀ aGot ekəmaiegai:
“Len nəvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail,
len nabuŋon nametƀos gail,
dereh nisor mai alategai,
be naut kəmas notogol tomagenan,
asike losəsəloŋ hən ginau.”*
22 Imagenan beti, hum ma məttonau suluṽi ke nasoruan tiltile gail igol
p̃arp̃ar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Be nasoruan
tiltile galenan ləsəpat m̃os alat lotokad nadəlomian, be hən alat ləsəkad
nadəlomian ləƀ̃ipes haƀetw lan. Avil na-kel-uri-an hən nəsa aGot tokele,
igol p̃arp̃ar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Ipat m̃os
alat lotokad nadəlomian, savi m̃os alat ləsəkad nadəlomian.
23 Imaienan, gamit siYesu p̃isi mətƀ̃iƀonƀon, gamit p̃isi mətƀ̃isor len
nasoruan tiltile gail, ale nəvanuan galevis am lotətətan hən nadəlomian o
ləsəkade, ləƀ̃eƀis lohoim, dereh like məttovinvinu. 24 Be gamit p̃isi mətƀ̃ikel
ur nəsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totətan hən nadəlomian o
səkade ƀeƀis lohoim, len natgalen p̃isi, dereh nəlon timaƀur, teləboi səhot
nəsaan san tosoƀur, 25 ale natit lotosusuah len nəlon liп̃arp̃ar. Ale dereh
tipair dan nəsaan san, titeh len tan, kəta vi pan hən ƀilotu hən aGot. Dereh
tisor təvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Naп̃isal hən naƀonƀonan hən nalotuan

26 Bathudud nadəlomian, nekəmabe? Nimaris kotov nəsa notokele
maiegai. Nəboŋ mətƀ̃iƀonƀon hən mətƀ̃ilotu, gamit ideh tekəkai, gamit
ideh teп̃usan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit
ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit p̃isi
mətƀ̃igole limasgol gamit p̃isi siYesu mətƀ̃idaŋ am len nəmauran samito.
27 Gamit ideh ƀeləŋon ƀikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ŋai
lisor, salesəhor totor. Limassor ṽisusua ale avan ideh timaskel namilen
nasoruan salito. 28 Asike mətƀ̃ikad avan ideh toləboi ƀikel namilen,
nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, satisor len naƀonƀonan.
Tisor mai gai gabag mai aGot ŋai. 29 Gamit ideh ƀeləŋon ƀikel ur nəsa aGot
tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəsəloŋ, nau vahvahur na-
kel-uri-an enan, hən ləƀ̃eləboi səhoti ke togəm len aNunun aGot o eƀuer.
30 Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot ƀegəm həni,
nəvanuan tosor tesib hən tobətah ƀisor. 31 Len naṽide tomagenan, galit
p̃isi ləƀ̃ikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor ṽisusua hən gamit p̃isi
mətƀ̃eləboi səhot naп̃usanan, ale hən gamit p̃isi mətƀ̃eləŋon ƀivoi am len
nəlomito. 32 Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii,
iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləboi ƀisor o ƀesib len nasoran

* **14:21:** Isa 28.11-12. Nəboŋ aIsaiah totos nasoruan siGot toke, alategai, aGot isor husur nəvanuan san gail a Jutah.

san hən avan ideh am ðisor. 33 Len nalotuan, aGot emətahun gamit p̃isi mətb̃isor tavṽtavṽor ðonðon len namityal tosua ŋai. AGot savi aGot hən nətavṽtavṽoran, ao, evi aGot hən natəm̃at. Timagenan len naðonðonan silat siYesu len naut p̃isi.

34 Len naðonðonan gail silat siYesu latpəhavṽut ləmədau husur sanor hən ləb̃isor, be litoh mədau, səsəloŋ husur nalotuan, hum nalo tokele. 35 Ləb̃eləŋon ke ləb̃eləboi səhot natideh, leus asoalit a im səb̃olito. Evi hur sasa hən napəhavṽut ðisor len naðonðonan silat siYesu.†

36 Mətunau ke gamit mətovi nəkadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səb̃omito ŋa? 37 Gamit ideh ðinau ke tovi ahai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləboi səhoti, ke, nəsa nototosi van hən gamit gagai evi nakelean todaŋ siNasuð. 38 Be avan ideh ðemətahun ðeləboi natenan, aGot dereh temətahun ðeləboi avan enan.

39 Imagenan bathudud sagw len nadələmian, mətelaŋon masuṽ hən mətb̃ikel napisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail. 40 Be len naðonðonan, mitigol natit p̃isi len naṽide tovoi, mətehusur nəyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu ðular.

15

Na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan

1 Bathudud nadələmian, nuke mitinau təlmam hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi məttokade, na-kel-uri-an tovoi məttoil gəgat lan gagai. 2 Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito, mətb̃etəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadələmian samit tavi nadələmian kəmas ŋai.

3 Husur nəsa Nasuð tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Naðiltitit səhor natit p̃isi am imaiegai ke: aKristo imat m̃os gidato hən ðilav kuv gidat dan nəsaan sidato mai nəpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.* 4 Lutavun aKristo, ale aGot igol tole məhat dan nəmatan len nəmariboŋ na-vəha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.* 5 Ale aKristo evisi hən aPita torisi, beti evisi hən alat lotosəŋavur pisan toru lotorisi.* 6 Husur natenan, evisi hən nəbathudud nadələmian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isoður lumaur sal vəbar daməŋai. 7 Ale evisi hən aJemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail p̃isi lotorisi.

8 Naməkot hən galit p̃isi, aKristo evisi hən ginau am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginau len nəboŋ sanor həni.* 9 Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləb̃ekis ginau hən ahai pispisul, husur notoməmdas bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.* 10 Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm sum̃an ginau gagai notovṽat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail p̃isi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole. 11 Imagenan, naut kəmas

† **14:35:** Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40. * **15:3:** Isa 53.5-12 * **15:4:** Psa 16.10; Hos 6.2 * **15:5:** Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Uman 9.3-6 * **15:9:** Uman 8.3

ginau o galito, ginamit ƥisi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit məttodələmi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

12 Ale ginamit ƥisi namtƀikel uri ke, aGot togol aKristo tole məhat dan
nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eƀuer?
13 Na-le-məhat-an dan nəmatan taƀuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan
nəmatan seKristo am, aGot asike tagole. 14 Ale aGot asike tagol na-le-
məhat-an seKristo dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut
kəmas, ale nadələmian samit am tavi ut kəmas. 15 A məhat hən natenan,
namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttaliliboŋ husur aGot, husur
namtukel uri ke aGot igol aKristo ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-
an dan nəmatan taƀuer, aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan.
16 Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen
ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole. 17 Ale aGot
asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan, nəbathudələmian samit taƀuer,
məttatoh len nəsaan samit sal. 18 Təmaienan, alat lotokad nadələmian len
aKristo, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig. 19 Husur dattəkad
nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ŋai, na-le-məhat-an sidato
dan nəmatan taƀuer, tanor hən nəvanuan gail lətalolosa masuṽ hən gidato
səhor avan ideh am len navile a pan. 20 Be səmaienan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu mãu, nəboŋ aGot togol tole məhat dan
nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat
lotokad nadələmian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.*
21 Bathut ke nəvanuan sua tovi ƥisal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual
am evi ƥisal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai. 22 Sumãn nəvanuan
ƥisi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan ƥisi lotovi siYesu, aGot dereh tigol
likad nəmauran dan nəmatan.† 23 Be dereh lile məhat len namityal salit
ṽisusua, nametəkav aKristo; husuri, nəboŋ aKristo ƀegəmai, alat seKristo
dereh lile məhat. 24 Beti nanoŋan dereh tegəm balai. Natəmat ƥisi lotoil a
mño, mai nədaŋan hən na-il-a-mño-an ƥisi, mai nədaŋan ƥisi, aKristo dereh
tigol levi ut kəmas ƥisi.‡ Ale nədaŋan san hən na-il-a-mño-an hum aKiŋ,
dereh tilavi mai aGot aTata.

25 Husur aKristo teil a mño mãu hum aKiŋ van vəbar tovəlas naenemi
san gail ƥisi vi pan, hum lotovi ut kəmas.* 26 Ale nəmatan evi naenemi
nəməkot aKristo ƀigol ƀimasig. Dereh nəmatan teƀuer. 27 Husur natosian
siGot ike, “eriŋ natit ƥisi len navəlan aKristo, hum aKristo tovəlas gail
vi pan.” Ale nəboŋ natosian toke, eriŋ “natit ƥisi” len navəlan aKristo,
datoləboii ke aGot savi ideh len natgalen ƥisi, husur evi aGot toriŋ natit
ƥisi len navəlan aKristo.* 28 Be nəboŋ aGot ƀeriŋ natit ƥisi len navəlan
aKristo ƀinoŋ, beti aNatun aGot dereh teriŋ gai gabag len navəlan aTəman
toriŋ natit ƥisi len navəlan aNatun, hən aGot mãu ƀiyalyal səhor natit ƥisi,
hən nalənonian san səƀon ƀevisi.

29 Na-le-məhat-an dan nəmatan taƀuer, nəvanuan gail lotobaptais silat
lotomat tia, dereh lətagol nəsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol

---

* **15:20:** Len naves egai, nəboŋ toke aKristo tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKristo tole məhat metəkav, esumãn na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan ƥisi lotokad nadələmian dereh lile məhat dan nəmatan. † **15:22:** Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ **15:24:** Nəboŋ aPol tosor husur natəmat ƥisi lotoil a mño, mai nədaŋan hən na-il-a-mño-an ƥisi, mai nədaŋan ƥisi, isor husur natəmat gail mai nədaŋan lotokade hən lotoil a mño hən natite. * **15:25:** Psa 110.1 * **15:27:** Psa 8.6

lətale məhat dan nəmatan, nəvanuan lotobaptais salito, lubaptais mɵos nəsa?§ 30 Ale ginamit, asike namttale məhat dan nəmatan, ginamit namtutoh tabtab pəpadaŋ hən nəmatan mɵos nəsa? 31 Akis nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoṽiv masuṽ hən gamito len nəmauran məttokade len aYesu Kristo, aMasta sidato. 32 ANunun aGot taƀuer len ginau sumɵan nəvanuan navile a pan ŋai, nuƀal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat mɵos nəsa? Savi mɵos natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

33 Alat lotokəmaienan salegəras gamito. Nasoruan toke, “Nətahan mai nəvanuan tosa, eməḍas naƀoruan tovoi,” evi kitinan. 34 Samtevinvinu am, təlmam van hən nənauan tovoi hum tonor hən mətƀigole. Mitinoŋ dan nəsaan. Husur gamit galevis lotətan hən aGot—nokəmaienan hən nahurumit ƀisa lan.

Len na-le-məhat-an dan nəmatan niben nəvanuan imabe?

35 Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab hən alat lotomat lile məhat? Dereh likad nibelit tomabe?” 36 Govi hoṽon! Namisurhut natideh gotodaŋdaŋi imasmat hən ƀimaur, hən ƀitov vi məhat. 37 Nəsa gotodaŋdaŋi səkad niben ƀegəmai, savi nəhai ƀitov vi məhat, be gudaŋ namisurhut kəmas ŋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am. 38 Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai tolәŋon ləƀikade. Ale ṽisusua len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben səƀon ŋai.

39 Len naṽide tomaienan, niben natit p̃isi lotokad nəmauran ləsap̃itp̃itoṽ. Niben nəvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nəman naməsav etile, niben naieh etile.

40 Ale ikad natit gail len nəmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nəyalyalan hən niben natit gail len nəmav etile dan nəyalyalan hən natit gail len navile a pan. 41 Namityal ikad namɵialan san, nahəbati ikad namɵialan san, mai namɵeso gail lukad namɵialan tile am. Ale len namɵeso gail, namɵialan hən namɵeso sua etile, namɵialan hən namɵeso tile am etile.

42 Imaienan ŋai len na-le-məhat-an dan nəmatan. Gagai niben nəvanuan imat, iƀo len tan, be nəboŋ aGot ƀigol ƀile məhat, dereh niben nəvanuan tikad nəmauran vi sutuai. Asike iƀos nətan boŋ ideh. 43 Gagai niben nəvanuan evi ut kəmas, be nəboŋ ƀile məhat dereh tiyalyal. Gagai sədaŋ, be nəboŋ ƀile məhat, dereh tidaŋ. 44 Gagai niben nəvanuan evi natit hən navile eg a pan, be nəboŋ ƀile məhat, dereh tevi natit hən nəmav, niben veveu tonor hən ƀitoh len nəmav. Husur tokad niben hən navile eg a pan, ale ikad niben hən nəmav am. 45 Imagenan, natosian siGot ike, “Nəvanuan nametəkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nəmauran.” Be aAtam naməkot, tovi aKristo, egəm vi Nunun Nəmauran toviol hən nəmauran vi sutuai.* 46 Avil nəmauran vi sutuai togəm len aNunun Nəmauran sagəm a mɵo, ao, nəmauran len navile eg a pan egəm a mɵo, ale husuri, nəmauran vi sutuai len nəmav. 47 AAtam, nəvanuan nametəkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hən nətan. Ikad nəmauran hən navile a pan. AKristo, nəvanuan

§ **15:29:** Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Naṽide enan savi naṽide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləboi nadəlomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todam̃ hən naṽide enan, husur aPol isor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, sasor husur nəbaptaisan enan. * **15:32:** Isa 22.13 * **15:45:** Gen 2.7

na-vəha-ru-an, evi vanuan nəmav. Ikad nəmauran hən nəmav.* 48 Alat
navile a pan lotokad nəmauran hən navile a pan, losum̃an nəvanuan tokad
nəmauran hən navile a pan aGot togole hən nətan. Alat lotokad nəmauran
hən nəmav, losum̃an nəvanuan nəmav tokad nəmauran hən nəmav. 49 Sum̃an
gidat dattolav kot aAtam, nəvanuan navile a pan aGot togole hən nətan, len
nav̄ide tomaienan, datimaslav kot aKristo, nəvanuan nəmav.
50 Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: nibedat tokad naməŋod mai
nəda saləboi ƀikad nəmauran mai aGot len natohan pipihabəlan. Bathut
nibedat ƀibos nətan, saləboi ƀikad nəmauran vi sutuai lan.
51 Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat p̄isi datƀipatmari
len nəmatan. Be gidat p̄isi, aGot dereh tegəgel hən gidat p̄isi 52 vəha-
sua ŋai, len namityal top̄itol ŋai hum nəmet tokavəmat, len nəwalan hən
nətrampet hən nanoŋan. Husur nətrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol
alat lotomat lile məhat hən ləƀ̃imaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot
dereh tegəgel hən gidat maienan.** 53 Husur nibedat dattokade gagai
ƀiƀo, timasgəm vi bedat togon asike ƀiƀo boŋ ideh. Ale nibedat dattokade
gagai ƀimat, timasgəm vi bedat togon ƀimaur vi sutuai. 54 Nibedat ƀiƀo,
nəboŋ ləƀ̃egəm vi bedat tile asike ƀiƀo, ale, nibedat ƀimat, nəboŋ ləƀ̃egəm
vi bedat tile ƀimaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoh toke,
“Nəmatan imasig, eƀuer, aGot iƀal maii ale esəhor buni.”*
55 “Eee, Matan, nasəhorian sam̃ gai be? Gumasig!
Eee Matan, nədaŋan sam̃ gai be? Godədas gəƀ̃evin ginamit am.”*
56 Nəwei hinəmatan evi saan—nəvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədaŋan
nəsaan tokade, egəm len nalo—nəvanuan togol nəsaan eƀur kotov nalo, ale
timaspanis sile. 57 Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo,
aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nəmatan, igol datowin səhor gəlar p̄isi.
58 Imaienan bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit p̄isi, məteil
gəgat. Samterus dan nadəlomian məttokade len na-kel-uri-an tovoi. Akis
nəlomit tidaŋ masuv̄ len nauman siNasuƀ, husur mətoləboii ke nauman
samit len Nasuƀ evi m̃os natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an m̃os alat siYesu a Jerusalem

1 Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an m̃os alat siGot. Nuke mit-
igol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens
Kalatia.* 2 Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gamit v̄isusua məteriŋ
nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən nap̄urp̄uran samito. Ale sahsah
tuan nəvat enan hən ƀeutaut vir nagəman sagw, savi hən nəboŋ en beti
mətƀ̃ebubulah vat. 3 Ale nəboŋ nəƀ̃egəmai, mitilekis hən gamit galevis
məttonau ke lotovoi. Dereh nilav naloƀulat napisulan mai galito, ale
nesəvat galito hən ləƀ̃itariv naviolan samito vi Jerusalem. 4 Ale ƀinor hən
ginau am nəƀ̃ivan ei, dereh galit litah mai ginau len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

5 Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəboŋ nəƀ̃iyar tur
len naprovens Masetonia ƀinoŋ, dereh negəm hən gamito.* 6 Hum ma
nəƀ̃itoh mai gamit ƀebəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləƀ̃inoŋ

* **15:47:** Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31 ** **15:52:** Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 * **15:54:** Isa 25.8 * **15:55:** Hos 13.14 * **16:1:** Rom 15.25-26 * **16:5:** Uman 19.21

hən mətɓevi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəɓevi lan.
7 Husur nomətahun nəɓiyar tur len naut samit tututŋai. AGot ðidam̃ həni,
nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.
8 Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən
nəmatuan.* 9 Husur aGot esəŋav hən naðiltiƥisal hən nəɓigol naðiltiuman
ðiv̌an hən naṽit ðisoður, naut kəmas nəvanuan tosoður lotomətahun nau-
man sagw.†
10 Nəboŋ aTimoti ðegəmai, samtigol natideh hən ðemətahw lan, len
natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasuð sum̃an ŋai
ginau notogole.* 11 Gamit ideh sateŋit nəhon van həni, satinau ke tovi ut
kəmas. Be mətevi tarhət san len nəyaran san hən ðetəlmam gəm hən ginau,
nəlon topul hən natəm̃at. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadəlomian galevis
am.
12 Nuke nisor husur awawa sidat len nadəlomian, aAƥollos. Nukel buni
ke timastah mai awawa nadəlomian gail am ləɓivan hən gamito, be savi
nalənonian san hən ðivan gagai. Nəboŋ ðikad naƥisal, dereh tivan hən
gamito.*

Nə-maris-kotovi-an
13 Mətehulahul. Mətеil gəgat len nadəlomian. Mətеil ður namətahwan.
Mitidaŋ. 14 Nəsa mətɓigole, mitigol galen ƥisi len na-ləmas-buni-an.
15 Bathudud nadəlomian, mətoləboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit
nametəkav lotokad nadəlomian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito
hən ləɓevi tarhət silat siGot.* Nous gamit, noŋir gamit ke, 16 len na-ləmas-
buni-an mətериŋ gamit len navəlalito, galit mai nəvanuan ƥisi lotoðon mai
galito len nauman, lotoum habat m̃os na-kel-uri-an tovoi.
17 Nohəhaṽur masuṽ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai
aAkaikus, husur alalum̃an galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətsaləboi
mətɓigole. 18 Lugol nolənon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit
tia. Husur enan nuke, məteputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan
samito.
19 Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an
mai gamito. AAkwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotoðonðon len naim
səlaru lohəhaṽur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuð.* 20 Gegai
nəbathudud ƥisi len nadəlomian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-
ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesum̃ gabag hən nətarhomit gail hən
mətɓikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.
21 Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səɓogw ŋai.
22 Avan ideh asike ðeləmas bun Nasuð—tipanis sile! Masta sidato,
gegəmai!‡
23 Nasuð aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.
24 Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit ƥisi.

---

* **16:8:** NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmariboŋ tovi 50 husur nəPasova.
† **16:9:** Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10 * **16:10:** 1Kor 4.17 * **16:12:** Uman 18.24
* **16:15:** 1Kor 1.16 * **16:19:** Uman 18.2 ‡ **16:22:** KelV 22.20. Len naut egai, ike Maranata tovi nasoruan ta Aram namilen ke Masta sidato, gegəmai.

2 Korint

Naloƀulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopəpehw dani. APol eləŋon isa be eləmas bun galito, eləŋon masuṽ hən ƀikad navoivoian mai galito. Ale nəboŋ lototəlmam, us navoivoian maii tətas, aPol ikel nahəhaṽuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos naloƀulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 58 nəboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)
2) APol isor husur nəsa togole a m̃o (1.12–2.4)
3) APol eŋir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətas mai nəvanuan togol tosa (2.5–2.17)
4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1–6.13)
5) APol ikai tas naƀonan mai alat ləsəkad nadəlomian len aYesu (6.14–7.1)
6) APol isor husur nakemkeman san (7.2–7.16)
7) Naviolan m̃os alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1–9.15)
8) APol isor husur na-il-a-m̃o-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1–13.10)
9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau aPol nutos naloƀulat napisulan egai. Len nalə̃ŋonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadəlomian, aTimoti, namrutosi.* Nutos naloƀulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səƀ̃on len naut p̃isi len naprovens Akaia. 2 AGot aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəm̃at tabtab.

Nasipaan siPol

3 Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totaŋis gidato, evi nəkadun navoian p̃isi togol nəlon nəvanuan tolə̃ŋon tovoi am.* 4 Igol nəlonamit elə̃ŋon ivoi am len na-lə̃ŋon-isa-vəsa-an p̃isi sinamito. Igole hən namtƀeləƀoi namtƀigol alat lotolə̃ŋon tosa vəsa, ləƀ̃elə̃ŋon ƀivoi am len nəlolito. Ale len nəsa aGot togole hən ginamito, namtigole hən galito. 5 Hum namttolə̃ŋon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatə̃ol hən na-lə̃ŋon-isa-vəsa-an san, len naṽide tomaienan, len aKristo, aGot igol namtolə̃ŋon ivoi am len nəlonamito, igol na-lə̃ŋon-ivoi-an len nəlonamito epul səsəhov. 6 Namtƀelə̃ŋon ƀisa vəsa, nəmauran sinamit ƀidaŋ, imagenan hən namtƀigol mətƀ̃elə̃ŋon ƀivoi am len nəlomito, imagenan hən mətƀ̃ikad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsaan

* **1:1:** Uman 18.1-18 * **1:3:** Psa 94.19; Isa 40.1

samito. AGot ðigol namtðeləŋon ðivoi am len nəlonamito, imagenan hən namtðigol mətə̃eləŋon ðivoi am len nəlomito. Ale naṽit natenan evi nə-daŋ-ə̃uri-an len gamito, hən mətə̃eləboi mətə̃idaŋ ður na-ləŋon-isa-vəsa-an top̃itoṽ hən namttoləŋon tosa vəsa lan. 7 Namtudaŋ len nə-vatvat-viri-an namttokade hən gamito. Namtoləboii ke, hum məttokatəp̃ol hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamito, len naṽide tomaienan dereh aGot tigol mətəleŋon tivoi am len nəlomito, hum togole len nəlonamito.

8 Bathudud nadəlomian, namtomətahun mətə̃etətan hən na-ləŋon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovens Asia. Namtoləŋon isa vəsa bat-bat səhor masuṽ hən nədaŋan namttokade hən namtðidaŋ ðuri. Nəlonamit iðov hən nəmauran sinamito.* 9 Kitin, namtunau ke namtðimat. Naten evisi hən asike namtðeriŋ nəlonamit len ginamit səə̃onamito, be hən namtðeriŋ nəlonamit len aGot togolgol alat lotomat lile məhat dan nəmatan. 10 Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadaŋ hən tobar ginamito. Ale namtoləboii ke dereh tilav kuv ginamito tətas am. Namtoriŋ nəlonamit lan hən ðilav kuv tabtab hən ginamit sal. 11 Ale len na-sor-tuṽ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. Ŋa nəvanuan ðisoður ləə̃isor tuṽ mõos ginamito, dereh aGot tivoi masuṽ hən ginamito, ale nəvanuan tisoður lesipa vi təban aGot həni.

APol egəgel hən nənauan san; savi Korint am

12 Namtoṽiv len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len naṽide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur nalәŋonian siGot. Naṽide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas həni. 13-14 Naṃtsatos natideh mə̣todədas mətə̃eləboii. Namtutos nəsa məttoləboi mətə̃eṽuruŋ ləboii, mətə̃eləboi səhoti. Ale naut kəmas məttoləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh məteləboi səhot ginamito. Beti, len nəboŋ siNasuð, aYesu, dereh mətẽṽiv len ginamito len naṽide toṗitoṽ hum namttoṽiv len gamito.

15 Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mõo nunau utaut hən nə̃egəm ris vəha-ru hən gamito, hən nə̃evi tarhət samit vəha-ru. 16 Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəboŋ nə̃etəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətas, hən mətə̃evi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.* 17 Hum ma məttosor isa hən ginau husur notogəgel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəboŋ notonau utaut maienan, mətunau ke nəlogw eməlala həni a? Mətunau ke len nənauan sagw nohusur naṽide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?” 18 Be sum̃an aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel ðonðon hən “Evoi” mai “Ao.” 19 Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatun aGot. Ale aYesu sagəgel boŋ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” ðonðon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”* 20 Husur na-kel-gati-an p̃isi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit p̃isi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datðisal suh nəyalyalan san. 21 Be evi aGot m̃au togol gidat datudaŋ am, gamit mai ginamito, hən datðeil

* **1:8:** 1Kor 15.32 * **1:16:** Uman 19.21 * **1:19:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluman sua ŋai. * **1:19:** Uman 18.5

gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datƀevi esan səƀ̃on. 22 Evi
aGot m̃au tota gat nahəsan len gidato, ke dattovi esan səƀ̃on, eriŋ aNunun
len nəlodato hum toririŋ gol gidato, hən datƀeləboii ke, natit p̃isi tokel gati,
dereh timagenan.
23 Nous aGot hən ƀisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsatəlmam
vi Korint husur nomətahun nəƀ̃etunus gamit am. 24 Namtomətahun
namtƀipatpat ginamit məhat len na-il-a-m̃o-an hum nadəlomian samit
topat len navəlanamito. Husur ipat m̃au len gamito. Ale len nadəlomian
samito, mətoil gəgat tia. Be namtuke namteum ƀonƀon mai gamito m̃os
nakemkeman samito.

2

1 Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən
gamito, husur nomətahun nəƀ̃igol mətƀ̃eləŋon ƀisa tətas. 2 Husur ginau
m̃au nətagol məttaləŋon təsa tətas, təkad ase am tagol nətahəhaṽur? Gamit
ŋai notogol məttoləŋon tosa tia. 3 Husur natenan, nutos naloƀulat ta m̃o
van hən gamito. Nutosi hən ke, nəboŋ nəƀ̃egəmai, asike nəƀ̃eləŋon ƀisa
len natit məttogol tosa gail, husur sanor hən mətƀ̃igol nəƀ̃eləŋon ƀisa,
inor hən mətƀ̃igol nəƀ̃ehəhaṽur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito,
noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito. 4 Husur, nəboŋ
nototos naloƀulat enan van hən gamito, noləŋon isa vəsa masuṽ, nəlogw
etuhatuh, namətarur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mətƀ̃eləŋon ƀisa,
nutosi hən mətƀ̃eləboi səhoti ke notoləmas masuṽ hən gamito.

Məteruƀ̃at nəsaan dan nəvanuan nəsaan

5 Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləŋon isa, be savi ginau ŋai,
nomətahun nəƀ̃isor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol
gamit p̃isi mətoləŋon isa.
6 Nəpanismen gamit məttosoƀ̃ur məttogol atenan topanis lan, inav tia.
7 Gagai satipanis am. Məteruƀ̃at nəsa togole dani, gol teləŋon tivoi am
len nəlon, hən na-ləŋon-isa-an san asike ƀigol nəlon ƀiƀov hən nəmauran
san. 8 Nous taltal hən gamit ke, məteləmas buni hən ƀeləboii len nəlon ke
məttoləmas buni. 9 Nutos naloƀulat van hən gamito hən nəƀ̃isaƀ nakiti-
nan len gamito, ke məttogol natit p̃isi notokel mai gamito, o mətsagole.
10 Gamit mətƀ̃eruƀat natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale ƀikad
natideh hən nəƀ̃eruƀati, nəsa nəƀ̃eruƀati dan avan enan, noruƀati m̃os
gamito, len nəhon aKristo, 11 hən aSetan asike ƀegəras gidato. Husur
datsatətan hən nənauan gail siSetan.
12 Nəboŋ notovi lan naƀiltivile Troas hən nəƀ̃ikel ur na-kel-uri-an
seKristo, nusaƀi ke Nasuƀ tosəŋav hən nap̃isal hən nəƀ̃eum ei. 13 Avil
nəlogw etuhatuh sal husur nodədas nəƀ̃isaƀ aTitus, aṽagw len nadəlomian
ei. Imaienan, nukel nasudəlam̃ian sagw mai galit ei, ale noriŋ naut enan,
novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

14 Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namt-
tovi enemi san a m̃o, hən nəvanuan gail p̃isi ləƀ̃erisi ke aGot towin. Ale
len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehum

* **2:13:** Uman 20.1

nəb̃on susau tobar naut p̃isi. 15 Husur namtovi nəb̃on aKristo tosusau vi
təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan
hən nəmasigan, galit p̃isi lom̃unus nəb̃on enan. 16 Nəboŋ alat lotovan hən
nəmasigan lotom̃unus ginamito, namtovi nəb̃on nəmatan togol lotomat.
Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotom̃unus ginamito,
namtovi nəb̃on susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase
eləboi b̃igol nauman tomaienan? 17 Namtsasum̃an nəvanuan tosob̃ur
lotop̃ur hən nasoruan siGot m̃os nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len
aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon
aGot.

3

Nalob̃ulat napisulan tomaur

1 Mətunau ke namtotub̃at sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namti-
maskad nalob̃ulat napisulan tivan hən gamito o togəm len gamito tokel
ur navoian sinamit a? 2 Gamit m̃au mətovi nalob̃ulat napisulan tokel
ur navoian sinamito. Nəmauran samit m̃au lovi nalob̃ulat napisulan
aKristo totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan p̃isi ləb̃ev̄uruŋ ləboii,
ləb̃eləboi səhoti. 3 Imasil ke məttovi nalob̃ulat napisulan togəm len
aKristo, məttovi nav̄it nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai
gamito. Nalob̃ulat enan, aKristo satosi hən napen, be itosi hən aNunun
aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be
itosi len nəlon nəvanuan gail.*

4 Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKristo,
namtoriŋ gat nəlonamit len aGot. 5 Namtsənau ke namttoləboi namtb̃igol
natideh len ginamit səb̃onamito, avil nalәboian hən namtb̃igol nəsa namt-
togole, egəm len aGot. 6 AGot igol namttoləboi namtb̃evi tarhət san, hən
namtb̃ikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an
san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot.
Datb̃inau ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol
husuri, datusab. Datodədas datb̃igol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi
nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

7 Mitinau nategai. Nəboŋ aGot totos nalo ta sutuai, nəboŋ tota gati len
nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hən nəyalyalan
siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas ləb̃eris nəhon, husur em̃ial habat,
naut kəmas nam̃ialan han totub̃at hən b̃eb̃uer. Ale, nalo togol nəmatan
b̃egəm mai namənas hən nəyalyalan maienan,* 8 na-kel-gati-an veveu
siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səhor namənas
enan. 9 Ale nalo ta m̃o b̃iyalyal, nalo tosab̃ səhoti ke nəvanuan tob̃ur kotovi
timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-
gati-an siGot igol datunor len nəhon! 10 Nalo iyalyal a m̃o, be gagai ehum
səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuv̄ həni.
11 Husur nalo ta m̃o totub̃at hən b̃eb̃uer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan,
na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuv̄ həni.

12 Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai,
namtosəman na-kel-uri-an tovoi. 13 Namtsasum̃an aMoses, tokabut
gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsrael asike ləb̃ekəta

* **3:3:** Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * **3:6:** Jer 31.31 * **3:7:** Exo 34.29

mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm ƀeƀuer
balai.* 14 Be nəkadulit iṽonṽon. Ale van vəbar daməŋai, nəboŋ lotoṽuruŋ
na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito
hən asike ləƀ̃eləboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo
ŋai imakuv. 15 Ekitin, van vəbar daməŋai, nəboŋ lotoṽuruŋ nalo siMoses,
lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal. 16 Avil nəboŋ galit ideh topair van
hən Nasuƀ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.* 17 Ale Nasuƀ notomadha-
sor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuƀ totoh len nəlon,
nəvanuan enan imakuv dan natit p̃isi topəpehuni dan aGot. 18 Imagenan,
gidat p̃isi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəhodato, datoris namənas hən
nəyalyalan siNasuƀ, ale nəvanuan gail loris Nasuƀ len gidato. Ale Nasuƀ,
aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datƀesum̃an gai len nəyalyalan
san.

4

Nakontit gail len naƀiliwai hən nətan ƀulau

1 Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtƀikel ur na-kel-gati-an
toveveu, husur aGot, len nəlon totaŋis ginamito, eriŋ nauman enan len
navəlanamito. 2 Namtomətahun naṽide lotosusuah, lotogol nahur sasa;
namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən
asike ƀekitin. Aoa! Be len nakitinan namtukel p̃arp̃ar həni. Namtukel
maien həni len nəhon aGot hən nəvanuan p̃isi ləƀ̃eləboi səhoti ke savi
liboŋan ideh. 3 Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri ƀesusuah,
esusuah dan alat lotohusur nap̃isal van hən nəmasigan ŋai. 4 ASetan,
nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat ləsəkad nadəlomian
evisivis hən asike ləƀ̃edəlom na-kel-uri-an tovoi. Nam̃ial han sam̃ias
nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo,
aKristo top̃itoṽ hən aGot.* 5 Husur namtsakel ur ginamit səƀ̃onamito,
namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail
m̃os aYesu. 6 Husur aGot toke, "Nam̃ial tem̃ial len nəmargobut!" igol
nam̃ial san em̃ial len nəlonamito, hən namtƀeləboi səhot nəyalyalan siGot
len nəhon aYesu Kristo.*

7 Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namt-
tohum naƀilikoro tan ƀulau, hən ƀimasil ke, nəyalyalan hən naƀiltidaŋan
togəm len aGot, savi ginamito. 8 Nap̃isal p̃isi hən nəmauran sinamit
idaŋ, namtoləŋon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarŋaƀ̃u be
nəlonamit saƀov hən nəmauran sinamito. 9 Naenemi sinamit gail lomədas
tabtab hən ginamito, be aGot sariŋ gaƀulan ginamito. Luparu ƀuƀur
ginamit van namtuteh, be lodədas ləƀ̃igol namtƀimat. 10 Len naut p̃isi
namttovi lan, akis ehum namttokatəp̃ol hən nəmatan siYesu len nibena-
mito, hən nəvanuan gail ləƀ̃eris nəmauran siYesu ƀip̃arp̃ar len nibenamito.
11 Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən
nəmatan sil nahəsan aYesu. Imaienan hən nəmauran san ƀip̃arp̃ar len
nibenamit ləƀ̃imat balai. 12 Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai
ginamito, be naṽit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi
sutuai məttokade.

---

* **3:13:** Exo 34.33 * **3:16:** Exo 34.34 * **4:4:** Jon 12.31 * **4:6:** Gen 1.3

13 Natosian ike, “Norinŋ nəlogw len aGot, imaienan nusor.”* Len
aNunun nadəlomian enan ŋai, ginamit am, namtusor husur namtorinŋ
nəlonamit len aGot. 14 Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasuð
aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit am namtile məhat mai
aYesu hən ðesəhar gidat p̃isi, ginamit mai gamito, hən datðeil len nəhon.
15 Namtudaŋ ður natgalen p̃isi m̃os gamito, hən navoian aGot toviol
kəmas həni ðeliv nəvanuan ðisoður van vasoður am gəm hən aKristo.
Ale len galito, nasipaan dereh tepul səsəhov, hən nəvanuan ləb̃isal suh
nəyalyalan siGot.
16 Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtðikel ur na-kel-gati-an
toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən ðimat balai, aGot igol
nəlonamito iveveu am husur nəmaribonŋ gail p̃isi. 17 Husur na-ləŋon-isa-
vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inoŋ. Be naṽit na-ləŋon-
isa-vəsa-an enan evi natite, igol naðiltiyalyalan m̃os ginamito topat vi
sutuai. 18 Imagenan namtsənau masuṽ hən nəsa namttoləboi namtðerisi
gagai, husur asike idareh tinoŋ. Be namtunau masuṽ hən nəsa namt-
todədas nəmtb̃erisi, husur dereh tipat vi sutuai.

5

1 Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətap̃olen egai namttotohtoh lan
ðemətartar, nəboŋ namtðimat, dereh namtikad naim toveveu len nəmav,
aGot toum həni m̃os ginamito, avan ideh saum həni. Dereh namtikad
nibenamit ðitoh vi sutuai. 2 Be nibenamit gagai len navile a pan,
namtupetəmas həni, namtoləŋon masuṽ hən namtðesun nibenamit hən
nəmav hum namttosun nahurabat toveveu.* 3 Husur nəboŋ namtðesun
nibenamit hən nəmav ðinoŋ, asike namtumalmal hum nibenamit toður.
4 Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas
həni, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke
namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan
ðeður, ale namtðikad nibenamit toveveu hən nəmav. 5 AGot boh igol
ginamit m̃os natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum
toririn̄ gol ginamito, hən namtðeləboii ke natit p̃isi tokel gati, dereh
timagenan.
6 Imagenan namtoil ður tabtab hən nəmətahwan sinamito. Namtoləboii
ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai
aGot sal. 7 Husur, naṕisal hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian,
savi len nəsa namttorisi. 8 Evoi, namtopul tabtab hən na-il-ðuri-an, ale
namtoləŋon ke, namterinŋ nibenamito, hən namtðivan hən namtðitoh a
im mai Nasuð. 9 Imagenan, namtðitoh len nibenamit hən navile eg a pan
o namtðimat, a məhat hən natit p̃isi am, namtuke Nasuð tehəhaṽur hən
ginamito. 10 Husur gadit p̃isi dateil m̃au len nəhon aKristo hən ðepəpehun
navoian dan nəsaan len gadito. Ale gadit p̃isi dereh datikad naṕurṕuran
tonor hən nəsa dattogol tovoi o tosa len nəmauran sadit gail len navile eg
a pan.*

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

11 Imagenan, husur ke namttoləboi nəmətahwan len nəyalyalan siNasuð,
namtohisi hisi hən nəvanuan gail ləb̃eləboi səhot nakitinan husur aYesu.
AGot eləboi p̃is nəsa topat len nəlonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am

* **4:13:** Psa 116.10 * **5:2:** Rom 8.23 * **5:10:** Rom 14.10

məteləboi kitin hən ginamit maienan. 12 Namtsakəmaienan mai gamit
hən namtðisor sal suh ginamit tətas, be hən mətɓeṽiv len ginamito, hən
mətɓeləboi mətɓisor var alat lotoṽiv len nəsa nəvanuan toləboi ðerisi,
be nəsa topat len nəlon nəvanuan savi natideh len galito. 13 Hum ma
nəvanuan galevis lotonau suluṽi ke namttovinvinu. Namtðevinvinu,
namtumaienan mos nəyalyalan siGot. Ale nənauan sinamit ðivoi, namtu-
maienan hən namtðevi tarhət samito. 14 Husur na-ləmas-buni-an seKristo
iwol hən ginamito. Husur namttoləboi səhoti ke: aKristo imat sivanuan
pisi, imat salit pisi; imagenan, ehum gidat pisi dattomat. 15 Ale aKristo
imat sivanuan pisi. Imat salit pisi hən ke, nəvanuan lotokad nəmauran
lan, asike ləɓehusur nalənjonian salit səɓolito, be hən ləɓehusur nalənjonian
siYesu tomat salito, aGot togol tole məhat dan nəmatan.
16 Ale gagai van naləboian sinamit ke nəvanuan tovoi o tosa savi nabunu-
sian silat navile a pan am. A mo namtohusur naṽide enan. Namtunau ke
aKristo tovi vanuan tin ŋai sumən gidato. Be gagai namtsənau səmaienan
am. 17 Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egəm vi vanuan veveu aGot
togole. Nəmauran ta mo eƀuer, avan enan egəm veveu! 18 Ale aGot mau
igol natgalen pisi. A mo datukad nəsasaan mai aGot, be len aKristo,
aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot ƀoh tolav nauman mai
ginamito, hən namtðeliv alat lotokad nəsasaan maii, gəm həni, hən ləɓikad
navoivoian maii. 19 Ale len aKristo, aGot eliv nəvanuan navile a pan gəm
həni, hən asike nəsaan salit ðevi nəkabut salit am hən ləɓipanis sile, be hən
ləɓikad navoivoian maii. Ale eriŋ napisulan enan len navəlanamito hən
namtðikel uri.
20 Imagenan, namtusor len nahəsan aKristo. Ehum, len ginamito, aGot
tosor mai gamito. Len nahəsan aKristo, namtous gamit hən mətɓegəm
hən aGot. Mitikad navoivoian maii mau! 21 AKristo səkad nəsaan ideh.
Avil aGot eriŋ nəsaan sadit pisi lan hən ðipanis sadito. AKristo egəm vi
nəsaan, hən ke, len gai, datðegəm vi nanoran siGot.

6

1 Ginamit namttoum mai aGot, namtous idaŋ ke, navoian aGot toviol
kəmas həni mai gamito, satipat kəmas. 2 Husur len natosian san aGot ike,
“Len namityal tonor həni,
nosəsəloŋ hən gaiug.
Ale len nəboŋ hən nəɓilav kuv gaiug dan nəsaan sam,
novi tarhət sam.”*
Mətesəsəloŋ! Gagai evi namityal tonor. Damənjai evi nəboŋ hən aGot ðilav
kuv nəvanuan dan nəsaan salito.
3 Len nəmauran sinamito, namtsagol natideh hən avan ideh ðipes
haƀet lan, teh dan nadəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən
avan ideh asike ðisor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel
uri. 4 Be len natit pisi namttogole, nəvanuan loləboi ləɓerisi ke, namttovi
vanuan nauman siGot. Imasil len nəmauran sinamito. Namtudaŋ ður
na-ləŋon-isa-vəsa-an nəboŋ nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudaŋ ður
natit gail lotogol na-ləŋon-isa-an, mai namtudaŋ ður nəmauran todaŋ.
5 Nəvanuan gail luṽas habat hən ginamito, loriŋ ginamit len naim bəbaŋis,
loluṽoh hən ləɓemədas bun ginamito. Namtoum idaŋ habat, namtsəpat
savoi, nəmal ihat ginamito.* 6 Len natgalenan imasil ke, namttovi

* **6:2:** Isa 49.8 * **6:5:** Uman 16.23

vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nəmauran sinamit iveveu. Namtukad na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan, namtutoh mədau naut kəmas nəmauran todaŋ. Namtugol navoian hən namtðevi tarhət sinəvanuan gail, nəlonamit epul hən aNunun aGot, namtoləmas bun nəvanuan gail len nakitinan. 7 Namtukel ur nakitinan len nədaŋan siGot. Nanoran namttokade len nəhon aGot ehum naðu nə̃balan len navəlanamit nəmatu hən namtðiðal həni, mai nasilt* len navəlanamit nəmair hən namtðesusuah lan. 8 Nəvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas ŋai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras. 9 Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadaŋ, be məteris, namtumaur sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsagol namtsəmat sal. 10 Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isoður lopul hən natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit m̃au namtukad natit p̃isi!

11 Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuṽ hən gamito len nəlonamit kavkav. 12 Namtoviol habat hən nalaməs-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito. 13 Gagai nusor mai gamit hum məttovi anatugw gail. Mitivar na-ləmas-buni-an sinamito. Məteləmas bun ginamit sum̃an namttoləmas bun gamito.

Samtiðon mai alat ləsəkad nadəlomian

14 Samtiðon mai alat ləsəkad nadəlomian sum̃an məttop̃itp̃itoṽ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas ðiðon mai nəsaan boŋ ideh, mai nam̃ial edədas ðikad naðonan mai nəmargobut. 15 Mətunau ke aKristo mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadəlomian mai nəvanuan səkad nədəlomian aroləboi arðesua mabe? Arodədasi! 16 Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan ðilotu hən nəlablab gail lohoim. Be gidat m̃au datovi im siGot nəkadun nəmauran.* Ehum aGot tokele ke,

“Dereh nitoh len galito.
Dereh niyar mai galito.
Ginau dereh nevi Got salito,
ale levi nəvanuan sagw gail.”*

17 Imaienan, Nasuð aGot ikele am ke,

“Mətepəpehw dan galito. Mititoh a tut dan galito.
Samtibar natideh toðiŋb̃iŋal len nabunusian sagw.
Mətb̃igol ðimagenan,
dereh nehəhaṽur hən mətb̃itoh mai ginau.*

18 Beti ginau dereh nevi atəmamito,
ale gamit mətevi anatugw gail mai anatvavigw gail.”
Nasuð aBiltidaŋan ekəmaienan.*

---

* **6:7:** Nasilt evi nahudhut nətarhai o nametəlai top̃osp̃os gototəgau len navəlam̃ nəmair hən gəb̃esusuah lan len naðiltiðalan. Asike gəb̃esusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug. † **6:15:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * **6:16:** 1Kor 3.16 * **6:16:** Lev 26.12; Eze 37.27 * **6:17:** Isa 52.11 * **6:18:** 2Sam 7.14; Isa 43.6

7

1 Bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit p̃isi, husur ke dattokad
na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit p̃isi toð̃iŋb̃iŋal dan nibedat
mai nanunudato hən datðiveveu buni. Len namətahwan len nəyalyalan
siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hən naðoruan san ðikavkav
len gidato.

Nahəhaṽuran siPol

2 Sa-nəlomit temətahun ginamito, be məteləmas bun ginamito. Namt-
sagol səsa hən avan ideh, namtsaməḍas avan ideh, namtsagəras avan
ideh hən namtðikad nəsa tovi esan. 3 Ginau nəsakəmaienan hum notoke
mitipanis. Hum notokele a m̃o, na-ləmas-bun-gamito-an sinamito etibau
masuṽ. Naut kəmas namtðikad nəmauran o namtðimat, namtoləmas
bun gamito vəsa. 4 Nukad na-il-ðuri-an hən nəb̃esəman nakitinan len
gamito, ale noṽiv masuṽ len gamito. Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an p̃isi
namttokade, mətugol noləŋon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw
epul səsəhov hən nakemkeman.

5 Nəboŋ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəŋavŋavan ideh.
Len naṽide p̃isi nəvanuan lugol namtoləŋon isa vəsa. Naṽitṽituhan
gail ludar vis ginamito, mai namətahwan len nəlonamit igol nəlonamit
etuhatuh.* 6 Be aGot, togol alat lotoləŋon tosa lotoləŋon tovoi am len
nəlolito, gai igol namtoləŋon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus togəmai.
7 Namtohəhaṽur hən nagəmaian san, be savi enan ŋai, namtohəhaṽur
masuṽ am nəboŋ tokel uri ke gamit məttogol toləŋon tovoi am len nəlon.
Ikele ke məttoləŋon masuṽ hən mətb̃eris ginau, hən mətb̃ikad navoivoian
mai ginau, ikel ur nə-taŋ-lolosa-an samito van hən ginau, mai ikel ke
məttoləŋon masuṽ hən mətb̃evi tarhət sagw len nauman sagw. Nəboŋ
tokəmaienan, nukemkem habat am.

8 Naut kəmas naloðulat napisulan sagw ta m̃o togol məttoləŋon tosa,
nəsalolosa hən nototosi van hən gamito. A m̃o nulolosa, husur no-
toləboii ke totunus gamito len namityal tokəkereh. 9 Be gagai nohəhaṽur.
Nəsahəhaṽur husur naloðulat totunus gamito, be husur natunusian igol
məttopair dan naṽide samito. Natunusian samito igol məttololosa hum
aGot toləŋoni, hən asike natideh namttogole ðeməḍas gamito. 10 Husur
nalolosaan togəm len aGot iṽan hən nəpairan dan nəsaan; beti aGot ilav
kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəpanismen tonor həni. Sa-nəlodat tisa
husur nalolosaan tomaienan. Be nalolosaan togəm len nəvanuan navile
a pan ŋai, iṽan hən nəmatan. 11 Nalolosaan enan samit togəm len aGot,
iṽan masuṽ. Mitinau naṽite len gamito. Mətoləŋon masuṽ hən mətb̃igol
nəsa tonor. Mətoləŋon masuṽ hən asike mətb̃ikad natideh hən ðigol
nahurumit ðisa. Nəlomit epəŋas gamit gabag bathut nəsaan totov len
gamito. Mətomətahw len nəyalyalan siGot, mətoləŋon masuṽ hən mətb̃eris
ginau, hən mətb̃ikad navoivoian mai ginau tətas. Mətoləŋon masuṽ hən
mətb̃evi tarhət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən mətb̃ipansem
avan ideh togol tosa, hən ðehusur naṽide tovoi. Mətugol natit p̃isi hən
tomasil ke məttogol tonor len naten tovisi.

12 Imaienan, naut kəmas nototos naloðulat napisulan enan, nəsatosi
m̃os atenan togol tosa, nəsatosi m̃os nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi
hən ke, len nəhon aGot, nəb̃igol p̃arp̃ar hən gamit ke, məttoləŋon masuṽ

* **7:5:** 2Kor 2.13

hən mətb̃evi tarhət sagw len nauman sagw.* 13 Imagenan namtoləŋon ivoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ŋai. Namtohəhav̄ur masuv̄ len nakemkeman seTitus, husur gamit p̃isi mətugol nənauan san satuhatuh am, mətugol nəlon evi pan, ikad natəm̃at.

14 Nəboŋ notosor mai aTitus a m̃o husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaði ke notokitin, gol nahurugw səsa len gamito. Be hum natit p̃isi namttokel mai gamit tia tokitin, len nav̄ide tomaienan, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egəm vi kitinan. 15 Inau təlmam hən natohan san mai gamito. Mətugol husur nəsa tokel buni mai gamito. Ale naut kəmas mətomətahw lan, ninemit epil, mətohəhav̄ur hən totoh mai gamito. Nəboŋ tonau təlmam hən natgalenan, eləmas masuv̄ am hən gamito.

16 Husur natgalenan, gagai nukemkem masuv̄. Noləboi buni ke, dereh mitigol nəsa tonor.

8

Mətevurvur na-bubulah-vat-an samito

1 Bathudud nadələmian, namtuke məteləboi nav̄it navoian, aGot toviol kəmas həni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia. 2 Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an togol kitev nadələmian salito, nakemkeman epul səsəhov len galito. Naut kəmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat. 3 Nukel nakitinan, nəsa lotoləboi ləb̃eviol həni, loviol habat am səhori. Be avan ideh sətaltal hən galito. Lugole len naləŋonian salit səb̃olit ŋai. 4 Lous taltal hən ginamito hən namtðidam̃ hən ləb̃ikatəp̃ol hən na-bubulah-vat-an m̃os alat siGot len naut a Jerusalem.* 5 Nəsa ginamit namttonau ke lotoləboi ləb̃igole, lugol habat həni am səhori. Galit m̃au, loviol metəkav hən galit səb̃olito mai aGot, ale len naləŋonian siGot, loriŋ galit len navəlanamito. 6 Ale husur aTitus totuðat vi tarhət samit a Korint hən mətb̃ebubulah vat m̃os alat a Jutea, namtukel maii ke, tetəlmam van hən gamito hən ðevi tarhət samito, hən mətb̃igol nauman enan togəm len navoian samito, ðinoŋ. 7 Gamit mətopul səsəhov hən natit p̃isi tia. Mətopul hən nadələmian, nasoruan, naləboian, naləŋonian hən mətb̃igol nəsa tonor, mai na-ləmas-buni-an len gamito togəm len ginamito. Husur məttopul hən natgalen maienan, samteviol kinit be məteviol habat.

8 Nəsakel natenan hum nakelean todaŋ. Be nuke neləboi nakitinan husur na-ləmas-buni-an samito. Imaienan nonənov̄ həni mai na-ləmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotoləŋon masuv̄ hən ləb̃igol na-vi-tarhəte-an. 9 Husur mətoləboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kəmas həni. Naut kəmas topul hən natite, gamit m̃au, aYesu egəm vi məsal m̃os gamito, hən ke, len nə-par-tite-an san, mətb̃epul hən nəmauran kitin.*

10 Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nəsa məttotub̃at həni, ivoi ke mitigol tinoŋ. Len nasihau tovan tia, gamit mətotub̃at bubulah vat m̃os alat a Jutea, ale mətohəhav̄ur hən mətb̃igole. 11 Gagai ivoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum məttoləŋon masuv̄ hən məttotub̃at həni, ivoi ke məteləŋon masuv̄ hən mətb̃evurvuri. Ale məteviol len nəsa məttokade. 12 Husur, mətb̃eləŋon masuv̄ hən mətb̃eviol, aGot ehəhav̄ur hən naviolan

* **7:12:** 2Kor 2.5 * **8:4:** Hən naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29 * **8:9:** Mat 8.20; Flp 2.6-8

samito. Husur aGot saus nəsa datsəkade, eus gidat hən datƀeviol len nəsa dattokade.
13 Nəsakel natenan hən nəmauran samit ƀidaŋ o hən mətƀemĩdol,
ale nəmauran sinəvanuan tile gail ƀimalumĩlumĩ. Ao nolaŋon ke tikad
naƤitƤitovan. 14 Gagai nəsa məttopul həni eləboi ƀevi tarhət silatenan
lotomĩdol. Ale nəboŋ mətƀemĩdol be ləƀepul hən natite, dereh leləboi
ləƀevi tarhət samito. Ale ƀimaienan, ikad naƤitƤitovan. 15 Hum natosian
siGot toke,
"Nəvanuan topisan nəmanna tosoƀur, nəhanian han səmasuv̄.
Ale nəvanuan topisan nəmanna sasoƀur, nəhanian han samĩdol."*

APol esəvat aTitus vi Korint tətas

16 Nosipa vi təban aGot tolav mai aTitus nalaŋonian toƤitov̄ hən
nalaŋonian notokade—nalaŋonian hən ƀevi tarhət samito, 17 husur aTitus
ehəhav̄ur hən todamĩ hən ƀigol nəsa namttokel maii. Ale husur tolaŋon
masuv̄ hən ƀevi tarhət samito, len nalaŋonian san gabag, eriŋ naut egai,
ivan hən gamito. 18 Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa
len nadəlomian, ale alat siYesu len naut Ƥisi lusor sal suhi hən nauman
san mĩos na-kel-uri-an tovoi. 19 Savi enan ŋai. Alat siYesu len naut
galenan lutabtabuh lan hən ƀiyar mai ginamito, hən namtƀipat naviolan
vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtƀekətkəta
təban, hən nəvanuan gail ləƀisal suh nəyalyalan siGot, ale hən ƀimasil ke,
namttolaŋon masuv̄ hən namtƀevi tarhət salito.
20 Namtomətahun avan ideh ƀisor ƀisa hən ginamito sil na-kətkəta-
təban-an hən naƀiltiviolan enan topat len navəlanamito. 21 Husur namtuke
namtigol nəsa tonor sələni, savi len nəhon aGot ŋai, be len nəhon nəvanuan
gail am.*
22 Ale namtosəvat avan sual am hən ƀitah mai gəlaru. Atenan evi
awawa nadəlomian sinamito. Len navide isoƀur namtobunusi ke tovoi.
Namtusaƀ vəha-soƀsoƀur həni ke tolaŋon masuv̄ hən ƀigol nəsa tonor. Ale
gagai elaŋon masuv̄ hən ƀevi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh
len gamito. 23 Bikad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iƀon
mai ginau, namroum ƀonƀon hən namrƀevi tarhət samito. Ale awawa
nadəlomian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pispisul silat siYesu
len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsan aKristo iyalyal am. 24 Imagenan,
nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito,
hən alat siYesu len naut Ƥisi ləƀeləboi səhoti ke, nəboŋ namttosor sal suh
gamito, namtokitin.

9

Naviolan mĩos alat a Jutea

1 Naloƀulat napisulan egai nototosi husur naviolan mĩos alat siGot
a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ŋai,* 2 husur noləboii ke
mətolaŋon masuv̄ hən mətƀevi tarhət salito. Ale nusor sal suh nalaŋonian
samito mai alat aMasetonia. Nuke, "Alat a Akaia loutaut hən ləƀeviol
len nasihau tovan tia." Ale na-laŋon-masuv̄-həni-an samito hən na-vi-
tarhəte-an eƀur nəlolito, gol isoƀur len galit lotuƀat viol. 3 Ale alatmiv̄an
len nadəlomian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləƀevi

* **8:15:** Exo 16.18 * **8:21:** Pro 3.4; Rom 12.17 * **9:1:** 2Kor 8.1-7

tarhət samito, hən naviolan samit ƀeutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-
suhi-an sagw husur gamito ƀevi libliboŋan. Be nuke məteutaut hum
notokele tia ke məttomaienan. 4 Husur, gamit asike mətƀ̃igole, ale nəboŋ
nəƀ̃egəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləƀ̃itah mai ginau, ale ləƀ̃isaƀ
na-utaut-həni-an samit ƀeƀuer, nahurunamito dereh tisa husur namt-
toriŋ nəlonamit len gamito, be mətsautaut. Ale gamit am, nahurumito
dereh tisa.
5 Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito
a tahw hən nəƀ̃egəmai, hən ləƀ̃igol naviolan məttokel gati ƀeutaut.
Noləŋon ke naviolan enan, egəm len nahəhaṽuran, sagəm len nə-taƀ̃ulol-
bulosi-an.
6 Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len
nəmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosoƀur, len
nəmatuan dereh tibaŋ hanian. 7 Gamit p̃isi məteviol hən nəsa gamit
ṽisusua məttodam̃ həni tia len nəlomito. Samteviol len namətahusian o
len nə-taltal-həni-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas bun nəvanuan
tohəhaṽur hən ƀeviol. 8 Ale aGot eləboi ƀeviol habat mai gamito, hən
mətƀ̃epul səsəhov, hən asike mətƀ̃em̃idol hən natideh boŋ ideh. Ale len
nəsa məttopul həni, mətoləboi mətƀ̃evi tarhət sinəvanuan tile gail. 9 Hum
natosian siGot toke,
"Len nahəhaṽuran san, akis eviol hən natit isoƀur mai naməsal gail.
Nanoran san ipat vi sutuai."*
10 Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nəvanuan tobubulani, hən
ƀegəm vi bəta hən nəvanuan ƀihani. Len naṽide tomaienan, aGot dereh
tilav namisurhut gail ƀisoƀur am hən mətƀ̃evi tarhət sinəvanuan həni. Ale
dereh titov hən ƀiṽan masuṽ hən naṽit nanoran len gamito.* 11 AGot
dereh tigol mətepul səsəhov hən natit p̃isi tovoi, hən mətƀ̃eviol habat akis.
Ale nəboŋ namtƀilav naviolan samito mai alat lotom̃idol, dereh lesipa
vi təban aGot. 12 Husur naviolan samit hən na-vi-tarhəte-an dereh tikad
naṽit teru. Alat siGot a Jerusalem lotom̃idol, asike lom̃idol am, ale len
nahəhaṽuran, dereh lesipa vəha-soƀ̃soƀur vi təban aGot.
13 Len naṽit na-vi-tarhəte-an eru enan, dereh lisal suh nəyalyalan siGot
bathut məttogol nəsa tokele, ale len nəhon nəvanuan gail məttokel ke na-
kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisal suh nəyalyalan
siGot bathut məttoviol masuṽ hən nəvat mai galito mai nəvanuan p̃isi.
14 Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuṽ m̃os gamito, husur
naƀiltivoian aGot toviol kəmas həni mai gamito. 15 Datesipa vi təban aGot
hən naviolan san dattodədas datƀikel vəsvəsaii.

10

Nədaŋan siPol hən na-il-a-m̃o-an

1 Ginau m̃au, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma məttoke nəboŋ
nototoh mai gamito nəlogw emədau, nəsavi natideh, be nəboŋ nototoh
a tut naṽide sagw idaŋ van hən gamito, nitos naloƀulat todaŋ van hən
gamito. Be len AKristo, nəlon tomədau, togol tomədau hən nəvanuan
gail, 2 nous gamit ke, mitigol naṽide samit tinor, hən asike naṽide
sagw ƀidaŋ van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur naṽide silat
navile eg a pan. 3 Husur, naut kəmas namttotoh len navile a pan, len

* **9:9:** Psa 112.9 * **9:10:** Isa 55.10

naƀiltiƀalan namttoƀal lan, namtsəƀ̃al sum̃an alat navile a pan. 4 Ao,
natit nəƀ̃alan namttoƀal hən gail lukad nədaŋan siGot, hən ləƀ̃itohtoh
naut ideh aSetan toum həni len nəmauran sinəvanuan topat kəkol həni
dan aGot. Namtoƥiƥitas nagəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sor-
levlev-an ideh. 5 Ale nə-patpat-nəvanuan-an ideh məhat toil gol nəvanuan
dan aGot, hən asike ləƀ̃eləboii, namtoƥiƥitasi. Nənauan ƥisi, namtubaŋis
gat gail hən ləƀ̃igol nəsa aKristo tokele. 6 Ale nəboŋ mətƀ̃igol kavkav hən
nalәŋonian seKristo, dereh namteutaut hən namtƀipansem nəvanuan ƥisi
lotomətahun ləƀ̃igol husuri.

7 Gamit mətoris nəsa topat vivile ŋai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh
ƀinau ləboii ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tətas am ke, ginamit
am namtovi seKristo sum̃an gai. 8 Hum ma məttonau sulu͂vi ke, notosor
sal suh habat hən na-il-a-m̃o-an Nasuƀ toriŋi len navəlanamito. Be
eriŋi len navəlanamito hən namtƀigol mətƀ̃idaŋ am len nəmauran samito,
savi hən namtƀeməᵭas nadəlomian samito. Imagenan nahurunamito
səsa lan. 9 Nomətahun mətƀ̃inau ke, notoləŋon ke, mətƀ̃emətahw len
naloƀulat napisulan nototos gail. 10 Husur gamit galevis luke, “Len
naloƀulat napisulan san gail nasoruan siPol eməlas, idaŋ, be nəboŋ totoh
mai gidato, gai sədaŋ, ale nasoruan san savi natideh.” 11 Nəvanuan
lotomaienan limasnau səhoti ke, nəsa namttokele len naloƀulat napisu-
lan gail nəboŋ namttotoh a tut, eƥitov̆ hən nəsa namtƀigole nəboŋ
namtƀegəmai.

12 Namtomətahun namtƀeƥitov̆ hum nəvanuan galevis lotosor sal suh
galit səƀ̃olito. Namtomətahun namtƀenənov̆ hən ginamit mai galito.
Nəboŋ lotonənov̆ hən galit mai galit gabag ŋai, hum lotovi natesua tonor
hən ləƀ̃eləboi səhot galit gabag lan, lumelmel. 13 Be ginamit, namtsasor
sal suh ginamito səhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len
nauman aGot toriŋi len navəlanamito ŋai. AGot eriŋ navilah hən nauman
enan, nauman enan sinamito, etibau van vəbar gamito. 14 Len na-sor-sal-
suhi-an sinamito, namtsasəhor navilah hən nauman aGot toriŋi. Husur
naut samito ipat len navilah enan, ale namtogəm bar gamit a Korint
metəkav hən namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. 15 Ale namt-
sasor sal suh nauman avan tile am togole hən namtƀipatpat ginamit
məhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadəlomian samit dereh tetibtibau
am hən namtƀigol nauman ƀetibau habat am len gamito.* 16 Ƀimagenan,
dereh namteləboi namtƀikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat
a tut dan gamito. Husur namtomətahun namtƀisor sal suh nauman
namttogole len naut nəvanuan tile am toumum lan tia.

17 Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke ƀisor sal suh natideh,
tisor patpat Nasuƀ aGot məhat.”* 18 Husur nəvanuan tosor sal suh gai,
aGot sahəhav̆ur həni. Be nəvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhav̆ur hən
avan enan.

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

1 Noləŋon ke mitidam̃ hən nəƀ̃isor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum
ma məttonau ke notomelmel, be nous gamit hən mətƀ̃esəsəloŋ husur

* **10:15:** Hən naves 13-15, ris Rom 15.17-21 * **10:17:** Jer 9.24; 1Kor 1.31

ginau. 2 Nulekol hən gamito len nalekolan siGot. Gamit mətosum̃an navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai naulum̃an tosua ŋai, aKristo. 3 Be nomətahw ke mətosum̃an aIv, nəm̃at togərasi len navṽide hən na-sor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh ðegəras gamit, hən ðeməðas nənauan samito, liv gamit dan aKristo, hən asike mətb̃idaŋ lan am len nəlomit toveveu.* 4 Husur mətohəhavṽur hən məttodam̃ hən avan ideh togəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas məttokad nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttokade a mõo, naut kəmas məttodəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttokad nadəlomian lan a mõo.

5 Be alat məttonau suluṽi ke lotovi “ðiltihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalyal səhor ginau len natideh. 6 Hum ma nəsəkad namitisau hən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len navṽide p̃isi namtugol natenan imasil buni hən gamito.

7 Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw eməðau hən nəb̃eputsan gamito. Nəboŋ notogol tomaienan, mətunau ke notogol nəsaan a? 8 Noum kəmas mõos gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat mõos ginau. Ehum notovənvənah dan galito hən nəb̃evi tarhət samito. 9 Nəboŋ nototoh mai gamito, nəboŋ notom̃idol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol p̃is nəsa notom̃idol həni. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh todaŋ len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boŋ ideh.* 10 Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaia ðigol na-sor-sal-suhi-an egai sagw ðinoŋ. 11 Mətunau ke notokəmaienan husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboii ke, notoləmas masuṽ hən gamito!

12 Navṽide enan notohushusuri, dereh nehusur tabtab həni, hən ke, alat lotonau ke lotovi ðiltihai pispisul seKristo, asike ləb̃ikad nap̃isal ideh hən ləb̃isor sal suh galito hum lotop̃itoṽ hən ginamito len natideh. 13 Nəvanuan lotomaienan lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit loliblibon̥, ale len navṽide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaienan.* 14 Nəsasəhoṽut len navṽide enan! Husur aSetan m̃au egəgəras ke tovi aŋel hən nam̃ial. 15 Imaienan, sadatesəhoṽut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboŋ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləŋon-isa-an siPol mõos aKristo

16 Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mətb̃inau ke notomaienan, mətesəsəloŋ husur ginau bai, hum notomelmel, hən nəb̃isor sal suh ginau. 17 Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasuð toləŋoni, be nusor sum̃an nahoṽon. 18 Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len navṽide silat navile a pan, ginau am dereh nimaienan. 19 Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətohəhavṽur sal hən məttosəsəloŋ husur nahoṽon gail! 20 Husur avan ideh ðigol gai ðeil a mõo hən gamito hum məttovi slev san, mətudam̃ həni! Avan ideh ðegəras gamito hən ðihan p̃is nəvat samito, ðipatpat gai məhat hum məttovi ut

* **11:3:** Gen 3.1-5, 13 * **11:9:** Flp 4.15-18 * **11:13:** Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2

kəmas, o b̃iṽos nətarhomito, gamit m̃au mətudam̃ həni! 21 Mətunau ke
nahurugw timassa husur namtsədaŋ sənav hən namttohusur naṽide en
salito a? Ao!
Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləb̃ikad na-il-b̃uri-an hən
ləb̃isal suh galit həni, ginau am nukad na-il-b̃uri-an hən nəb̃isal suh ginau
həni. 22 Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a?
Ginau am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siApraham a? Ginau am
novi pasusan siApraham.* 23 Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a?
Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito.
Noum idaŋ habat səhor galito, nutoh len naim bəbaŋis vəha-sob̃ur səhor
galito, nosəsəloŋ hən nabus hən na-bilbilas-masuṽ-an səhor galito, ale
nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau vəha-sob̃ur səhor galito. 24 NaJu gail
lobilas habat hən ginau vəha-39 len nəmariboŋ sua. Len nəyaran sagw
gail lugol nabilasian enan vəha-rim.* 25 Vəha-tor alat a Rom luṽas habat
hən ginau hən nəhai gail. Len nəboŋ sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis
notosah lan imab̃urb̃ur. Len nalenmariug esua mai nalennəyal esua
nusal len naliliṽol mermer len tas.* 26 Nugol nəyaran isob̃ur, ale nəmatan
ipat pəpadaŋ akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənvənah
lotohəhaṽur hən ləb̃igol nasənahan. NaJu gail luke nimat, alat ləsavi
Ju luke nimat. Pəpadaŋ hən notomat len nab̃iltivile, len naut masmas
tob̃əb̃esw, len tas mai len natohan sagw mai nəvanuan lotogəras ke
lotokad nadəlomian.* 27 Noum idaŋ m̃os Nasub̃, noum habat len nədaŋan
sagw p̃isi, nəsəpat savoi vəha-sob̃sob̃ur. Nupar hanian, numaduh habat,
nəmal ihat ginau vəha-sob̃ur. Naut esusus habat hən ginau, nom̃idol hən
nahurabat. 28 Naut kəmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat
siYesu len naut tiltile gail. Nunau sob̃uer hən nap̃isal hən nəb̃ekətkəta
təban galito. 29 Nəmauran salit ideh asike b̃idaŋ, ginau am nəsədaŋ.
Nəvanuan b̃eliv galit ideh hən b̃ipes hab̃et, teh len nəsaan, ginau nəlogw
ipaŋpaŋ.
30 Nomətahun nəb̃isor patpat ginau məhat, be nəb̃imassor sal suh ginau,
dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nəsədaŋ. 31 Nokitin,
nəsaliboŋ. AGot, aTəman Nasub̃ aYesu Kristo, nə-sal-suhi-an tevi təban vi
sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin. 32 A m̃o, nəboŋ nototoh len naut a
Tamaskus, nəgavna, aAretas tovi Kiŋ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san
gail ke lekətkəta kəkol hən nab̃iltivile enan hən ləb̃itah gat ginau. 33 Be len
nəhad, nəvanuan galevis loriŋ ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len
nab̃iltiholəvat hən nab̃iltivile. Ŋa nugam yav dan navəlan nəgavna enan.*

12

Nəboŋ aPol sədaŋ, len aKristo, idaŋ

1 Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi tarhət sagw, nimassor
sal suh ginau. Nuke nisor husur na-kəta-risi-an lotogəm len Nasub̃ mai
na-kel-vəhoti-an san gail. 2 Noləboi naulum̃an sua seKristo.* Len nasihau

---

* **11:22:** Flp 3.5 * **11:24:** Deu 25.3 * **11:25:** Uman 16.22, 14.19 * **11:26:** Uman 9.23, 14.5 * **11:33:** Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25 * **12:2:** Len naut egai aPol isor husur gai gabag.

tovi 14 tia, aGot isaƀul atenan vi məhat vi lan nəmav.† Nəsaləboii ke tokad
niben sal o niben toƀuer, be aGot ŋai eləboi natenan. 3 Evoi, aGot ŋai
eləboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be noləboii ke, 4 aGot
isaƀul atenan vi məhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esəsəloŋ hən
nasoruan, nəvanuan səkad nasoruan hən ƀikele; nasoruan aGot sədam̃ hən
avan ideh ƀikele. 5 Dereh nisor sal suh nəvanuan tomaienan. Be asike
nusor sal suh ginau. Dereh nisor sal suhi ke nəsədaŋ ŋai. 6 Nətake nətasor
sal suh ginau, asike nətamelmel husur nətakel nakitinan ŋai. Be asike
nusor patpat ginau məhat, husur nomətahun avan ideh ƀipatpat ginau
məhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat ŋai len nəsa toris notogole
mai nəsa tosəsəloŋ hən notokele.

7 AGot emətahun nəƀ̃ipatpat ginau məhat len na-kəta-risi-an mai na-kel-
vəhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaienan eriŋ natesua todaŋ masuṽ
len nəmauran sagw. Natenan ehum nasunit nəhai tosar tabtab hən
nibegw, ehum napisulan togəm len aSetan hən ƀemədas ginau. 8 Noŋir
Nasuƀ vəha-tor, nousi hən ƀilav kuvi dan ginau. 9 Be ikel mai ginau
ke, "Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kəmas həni mai gaiug
eləboi ƀetəgau gat gaiug, husur nəboŋ gəsədaŋ, nədaŋan sagw epul masuṽ
len gaiug." Husur tokəmaienan, nohəhaṽur hən nəƀ̃isor sal suh nədaŋan
sagw toƀuer, husur nəboŋ nəsədaŋ, nədaŋan seKristo ipat len ginau.
10 Husur natenan, nohəhaṽur hən nəsədaŋ; nəboŋ nəvanuan lotosəvar
ginau, nohəhaṽur; nohəhaṽur hən natit lotogol notoləŋon tosa; nəboŋ
nəvanuan lotomədas tabtab hən ginau, nohəhaṽur; nəboŋ nototoh len
nəmauran todaŋ, nohəhaṽur. Nohəhaṽur hən natgalen p̃isi m̃os aKristo,
husur nəboŋ nəsədaŋ, len aKristo, nudaŋ.

APol inau masuṽ hən alat a Korint

11 Nusor maienan hum ahoṽon, be gamit m̃au mətugol notomaienan.
Gamit m̃au, inor hən mitisor sal suh ginau; husur naut kəmas notovi
ut kəmas, alat məttonau suluṽi ke lotovi "ƀiltihai pispisul gail" ləsəyalyal
səhor ginau len natideh. 12 Len namerikel notogol gail len gamito,
imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-toh-mədau-an nudaŋ ƀur
nəmauran sagw todaŋ, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit
məttomaŋmaŋ len gail, mai natit lotogol nədaŋan siGot tomasil. 13 Nəsa
notogole len gamito ep̃itoṽ hən nəsa notogole len alat siYesu len naut
tiltile gail. Ikad natesua ŋai nəsagole len gamito. Na-kətkəta-təban-ginau-
an savi nauman ideh todaŋ len gamito. Hum ma məttonau ke naten tovi
nəsaan, məteruƀ̃ati dan ginau bai!

14 Gagai noutaut hən nəƀ̃egəm hən gamito. Dereh tevi nagəman na-
vəha-tor-an sagw. Ale na-kətkəta-təban-ginau-an asike evi nauman ideh
todaŋ len gamito, husur nəsaləŋon natit samit gail, be noləŋon gamito.
Nokəmaienan husur savi hən natətai ƀeum hən ƀekətkəta təban anan mai
atəman ƀivoi, be ipat len anan mai atəman hən arƀekətkəta təban natətai
ƀivoi.* 15 Imaienan, nohəhaṽur hən nəƀ̃eviol hən ginau gabag mai natit
p̃isi notokade m̃os gamit. Ginau nəƀ̃eləmas masuṽ hən gamito, gamit
dereh məteləmas kinit ginau a? Naten sanor!

---

† **12:2:** Len nasoruan ta Kris ike nəmav na-vəha-tor-an, be nəvanuan namitisau galevis lunau ke namilen nəmav aGot totohtoh lan. Len nənauan salito datukad nəmav dattoləboi datƀerisi, datukad nəmav nam̃eso gail lotopat lan, mai datukad nəmav aGot totohtoh lan. * **12:4:** Luk 23.43
* **12:14:** Uman 18; 2Kor 13.2

16 Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-ginau-an savi nauman ideh todaŋ
len gamito, be gamit galevis luke, len naṽide tosusuah, notogəras gamito
hən notovənoh natit samit gail. 17 Mətb̃inau ke tomaienan, kel mai ginau
naṽide notogəras gamit həni! Mitikel ur avan ideh notosəvati van hən
gamito, togəras gamit hən nəb̃ikad nəvat samito. 18 Nous aTitus idaŋ
hən ðivan hən gamito, ale nosəvat awawa nadəlomian sinamit maii. Ale
aTitus, egəras gamit m̃os nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru
namrukad aNunun aGot tosua ŋai, ale naṽide sinaməru ep̃itp̃itoṽ ŋai.*
19 Hum ma məttonau ke, namtotətas gol ginamito vəbar gagai. Ao!
Nəboŋ namttosor, namtusor len nahəsan aKristo len nəhon aGot. Ale
gamit namttoləmas bun gamit p̃isi, natit p̃isi namttogole, namtugole
hən mətb̃idaŋ am. 20 Husur nomətahw ke nəboŋ nəb̃egəmai asike
nəb̃isað gamit hum notoləŋoni, ale gamit am asike mətb̃isað ginau
hum məttoləŋoni. Nomətahw ke mətb̃ikad naṽitṽituhan, nə-tab̃ulol-
bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-nau-gamit-səb̃omito-an, nasoruan tomədas
naðoruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an,
mai nətaṽtaṽoran. 21 Nomətahw ke, nəboŋ nəb̃egəmai aGot dereh tigol
neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatuh ke, dereh nəlogw
tisa sil gamit isoður lotogol nəsaan a m̃o tia, be ləsəpair dan naðinb̃inalan
salito, naitian tosa, mai naṽide hən naitian taṽtaṽor.

13

Nalələgauan nam̃əkot siPol

1 Nəboŋ nəb̃egəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw.
Hum natosian siGot toke, “Nəboŋ avan ideh ðikel uri ke avan tile
togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil p̃arp̃ar len na-kel-koti-an
sinəvanuan toru o totor am.”* 2 Nəboŋ nototoh mai gamito len nagəman
na-vəha-ru-an sagw, nukel nalələgauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh
ei, nutoh a tut, be nukel tətas həni mai alat lotogol nəsaan a m̃o, mai
gamit p̃isi am məttogol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam
yav dan nəpanismen sagw. 3 Husur məttoləŋon na-ləboi-buni-an ke len
ginau aKristo tosor, ale dereh nigol tip̃arp̃ar hən gamito len nəpanismen
galenan. AKristo səpar daŋan len nəsa togole van hən gamito, be nədaŋan
san etibau len gamito. 4 Ekitin ke tokul nəboŋ lototahətah həni len nəhai
balbal, be len nədaŋan siGot, gagai ikad nəmauran. Len naðonan sinamit
maii, ginamit am namtsədaŋ, be len nədaŋan siGot, namtukad nəmauran
mai aKristo. Ale nəboŋ namtðegəmai, dereh məteris nədaŋan enan.

5 Mətebunus kitev nadəlomian len gamit səb̃omito. Mətukad nadəlomian
kitin o eðuer? Mətsənau səhoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a?
Asike ðimaienan, mətsəkad nadəlomian kitin. 6 Be nuke mitisað ləboii
ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo. 7 Ale gagai namtusor tuṽ
van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuṽ
maienan hən nəvanuan gail ləb̃eləboii ke namttovi hai pispisul kitin, be
hən mətb̃igol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləb̃emətahun ginamito
hum namtsavi hai pispisul kitin. 8 Husur namtsaləboi namtðigol natideh
ðeməmas nakitinan, avil natit p̃isi namttogole, namtugole m̃os nakitinan.

* **12:18:** 2Kor 8.6, 16, 18 * **13:1:** Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

9 Nəboŋ məttodaŋ, namtohəhaṽur, naut kəmas namtsədaŋ. Namtusor
tuṽ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito. 10 Husur enan, nutos
natgalegai nəboŋ nototoh a tut dan gamito, hən asike nəb̃idaŋ taltal hən
gamito nəboŋ nəb̃egəmai. Husur, len nədaŋan hən na-il-a-mm̃o-an Nasuð
tolavi mai ginau, nuke nigol mitidaŋ am len nəmauran samito, nomətahun
nəb̃eməḍas nadəlomian samito.
11 Bathudud nadəlomian, egai nasoruan naməkot sagw. Mətehəhaṽur.
Mitimatmatu len aKristo. Mətelәŋon tivoi am len nəlomito. Mitikad
nənauan tesua. Mitikad natəm̃at len nəmauran samit gail. Beti aGot hən
na-ləmas-buni-an mai natəm̃at dereh titah mai gamito.
12 Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesum̃ gabag hən
nətarhomit gail hən mətb̃ikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito. 13 Alat
siGot p̃isi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.
14 Nasuð aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̃isi, aGot
teləmas bun gamit p̃isi, mai aNunun aGot tigol mətesua maii len nəlomit
p̃isi.

Kalatia

Naloðulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos naloðulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloðulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləb̃eriŋ nəlolit ðidaŋ len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos naloðulat egai m̃os ase?

Naloðulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos naloðulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)
2) Mətosəsəloŋ hən naƥusanan tosa (1.6-9)
3) Nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10–2.21)
4) Nalo mai nadələmian (3.1-25)
5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26–4.7)
6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8–5.1)
7) Mətb̃igol mətb̃ikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətb̃evi slev hən nalo tətas (5.2-12)
8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur nav̌ide tosa samit gail (5.13–6.5)
9) Nakelean todaŋ naməkot: nav̌it hən nəsa məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)
10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, ðeðuer tu savi natideh (6.11-16)
11) Nasudələam̃ian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau. 2 Ginau aPol, mai nəbathudud nadələmian gegai, namtutos naloðulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia.* 3 Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəm̃at. 4 AKristo eriŋ gai len nəmatan m̃os ðilav kuv gidat dan nəsaan sidato hən ðilav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur nalənonian siGot aTəmadato. 5 Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

6 Evi aGot tokis gamito hən mətb̃imaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən naƥusanan totile. Nosəhov̌ut len gamito! 7 Naƥusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhatuh, lotoləŋon ləb̃eməmas na-kel-uri-an tovoi seKristo. 8 Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, ðikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot m̃au tibar həni len nəhab nəmatan!

---

* **1:2:** Uman 16.6

9 Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh ðikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan məttodələmi tia, aGot mãu tibar həni len nəhab nəmatan!
10 Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail ləb̃ehəhav̄ur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot ðehəhav̄ur hən ginau! Nətahishisi ke nəvanuan gail lətahəhav̄ur hən ginau, asike nətavi aslev seKristo.

AGot ekis aPol

11 Bathudud nadələmian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan. 12 Husur avan ideh sələvi mai ginau, sav̄usani hən ginau. Ao, aYesu Kristo səb̃on, ikel vəhoti mai ginau.
13 Nokəmaienan husur mətosəsəloŋ ləboi tia nav̄ide hən nəmauran sagw nəboŋ notohusur nav̄ide hən nalotuan seJu gail. Ginau aPol, nomədas tabtab hən alat siGot hən ləb̃imasig. 14 Len nav̄ide hən nalotuan seJu gail, ginau nosəhor naJu isoður len naur hagw. Nudaŋ habat len nav̄ide setəmagw gail ta sutuai.*
15-16 Len navoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəboŋ notopat len nabəhav̄un anagw sal. Beti aGot ehəhav̄ur hən togol ke noləboi p̃arp̃ar hən aNatun san hən nəb̃ikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəboŋ togol tomaienan, nəsəsav̄sav̄ut hən nəb̃isor kitevi mai avan ideh,† 17 nəsavi məhat vi Jerusalem hən nəb̃eris alat lotovi ahai pispisul gail a mõ hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlmam vi lan naut a Tamaskus. 18 Husur nasihau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəb̃eləboi aPita mai nəb̃inau səhot nəsa ðikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmariboŋ tovi 15.‡ 19 Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes av̄an Nasuð ŋai.*
20 Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhon aGot nukele, nəsaliboŋ.
21 Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia. 22 Be alat seKristo len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsaləboi ginau. 23 Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomədas tabtab hən ginamit a mõ, gagai ikel ur nadələmian egaii tomədasi a mõ.” 24 Imaienan lusal suh aGot bathut nəsa togole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohəhav̄ur hən aPol

1 Husur nasihau tovi 14 novi məhat tətas vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am.* 2 Novi Jerusalem husur aGot tov̄usan ginau həni ke nimasvan. Len naðonðonan mai nəvanuan totibau gail səb̃olit ŋai, nukel vəsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienan husur nuke lidam̃ hən nauman sagw. Nomətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman p̃isi sagw savi natideh. Be ludam̃ həni. 3 Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən ðikad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris. 4 Ikad na-sor-levlev-an enan husur nəvanuan galevis len naut tiltile gail logəgəras ke lotokad nadələmian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləb̃isað ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len naðonan sidato mai aKristo

* **1:14:** Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 † **1:15-16:** Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5 ‡ **1:18:** Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram. * **1:19:** Kal 2.9; Mat 13.55 * **2:1:** Uman 11.30, 15.2

aYesu. Luke lisaƀ ləboii hən ləƀ̃igol gidat datƀevi slev hən nalo enan.*
5 Be namtoil gəgat, namtsasəsəloŋ hən nahudhusoruan ideh salito. Ao,
namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi m̃os gamito.
6 Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonoŋ, alat lotoil a m̃o ləsasuhud hən
nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-m̃o-an salito, nəhes totibau
lotov̄ati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nəvanuan p̄isi
lop̄itp̄itov̄. Riŋ naten tipat.)* 7 Alat lotoil a m̃o ləsakel natideh am husur
loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəƀ̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi
mai alat ləsavi Ju sum̃an gai totabtabuh len aPita hən aPita ƀikel uri mai
naJu gail. 8 Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu
gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən
alat ləsavi Ju, aGot eum. 9 AJemes, aPita, mai aJon, luv̄at nəhes hum lotoil
a m̃o hən alat siYesu len naut a Jerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian
aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau
mai aParnapas hən ginamit p̄isi namtƀikad naƀonan len aYesu. Ludam̃
ke ipat len ginaməru hən namrƀikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju,
ale ipat len galit hən ləƀ̃ikel uri sal mai naJu gail. 10 Lous ginamər ŋai ke
namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, nolaŋon buni hən nəƀ̃igole.*

APol ikel nəsaban sePita maii

11 Avil nəboŋ aPita togəm hən ginamit len naut a Antiok, nosivoh lan.
Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgole. 12 A m̃o ihanhan
mai alat lotokad nadələomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale
aJemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan
dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil
gəgat len na-tiv-dalusi-an.* 13 Beti naJu gail lotokad nadələomian am
luƀon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur nav̄ide
nagəgərasan salito. 14 Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-
kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len
nəmauran sam̃ gutoh sum̃an alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo sum̃an naJu
gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləƀ̃itoh sum̃an naJu lotohusur
nalo? Sagimagenan!

15 “Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile
lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seJu gail. 16 Avil gidat dattovi
Ju nadələomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke
tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadələomian len
aYesu Kristo ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan,
gidat am datoriŋ nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot ƀeriŋi ke datƀinor
len nəhon, len nadələomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-
nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi
ƀinor len nəhon aGot. 17 Ale datƀeləŋon ke len aKristo datinor len nəhon
aGot, be datƀisaƀi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo,
namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan!
18 Nəƀ̃eum təlmam hən nalo notogol tomasig, nov̄usan səhoti ke ginau
gabag noƀur kotov nalo. 19 Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən

---

* **2:4:** Kal 1.7; Jut 4 * **2:6:** Deu 10.17 * **2:9:** Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram. * **2:10:** Uman 11.28-30 * **2:12:** Uman 11.2-3 † **2:16:** Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadələomian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən ƀigole.

nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ŋa nupair dan nalo hən nəb̃itoh hən aGot ðiwol hən nəmauran sagw. Esum̃an notomat len nəhai balbal mai aKristo. 20 Nutoh, be savi ginau am, aKristo m̃au itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadələmian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən ðimat, m̃os ginau. 21 Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi naðiltitit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat m̃os naut kəmas ŋai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadələmian?

1 Eee gamit alat a Kalatia mətumelmel! Ehum avan sua todəlam̃ gamito hən mətb̃etətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehum gamit mətorisi len namətamito. 2 Nuke neləboi natsua ŋai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mətohusur nalo seJu gail a? Ao mətukade husur mətoriŋ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsəloŋ həni. 3 Mətumelmel o mətumabe? Nəboŋ məttotub̃at, mətohusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mətunau ke mətevurvur nəmauran toveveu enan len nədaŋan samit ŋai. Mitimabe? 4 Len nadələmian samito, mətoləŋon isa vəsa len natit isoƀur. Savi m̃os natideh a? Ao! Evi m̃os natite! 5 Nəboŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətohusur nalo seJu gail a? Ao! Igole husur mətoriŋ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsəloŋ həni.

6 Mitinau aApraham ke: “Gai eriŋ nəlon len aGot, ale aGot eriŋ gat aApraham hum tovi nəvanuan nanoran.”* 7 Beti məteləboii ke, alat lotoriŋ nəlolit len aGot, galit lovi anatun aApraham kitin. 8 Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriŋi ke, naluv̋oh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləb̃eriŋ nəlolit lan. Natenan ipat a m̃o nəboŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aApraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluv̋oh p̃isi hən nəvanuan naut tiltile.”* 9 Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotoriŋ nəlolit lan, sum̃an aApraham togole. 10 Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit p̃isi topat len nalo.”* 11 Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotoriŋ nəlolit len aGot.”* 12 Naƀisal hən nadələmian enan etile len naƀisal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit p̃isi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

13 AKristo ev̋ur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriŋi len gadito. Ev̋ur nəmakuvan sidato nəboŋ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”* 14 AYesu Kristo ev̋ur nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluv̋oh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol həni tia mai aApraham. AYesu imat maienan hən ke len nadələmian datƀikade lan, datoləboi datƀikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

---

* **3:6:** Gen 15.6; Rom 4.3 * **3:8:** Gen 12.3, 18.18 * **3:10:** Deu 27.26 * **3:11:** Hab 2.4; Rom 1.17 * **3:12:** Lev 18.5; Rom 10.5 * **3:13:** Deu 21.23

15 Nəbathudud nadəlomian, len nəmauran ta damənai imaiegai: Nəboŋ
nəvanuan ðeru arðike, “Evoi,” hən na-kel-gati-an sua, ale arðitos gat
nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi ðeður kotovi o riŋ nasoruan ideh
am lan. 16 Len naṽide tomaienan, aGot ikel na-kel-gati-an san mai
aApraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nəpasusan
san gail,” hum lotosoður, be ike, “nəpasusan san,” husur tosua ŋai tovi
aKristo.* 17 Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai
aApraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboŋ aGot tolav nalo
mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən ðeðuer.*
18 Husur nalo ðevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi
nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas
hən naviolan enan mai aApraham.

19 Ale, aGot eriŋ nalo mai aMoses m̃os nəsa? Eriŋi m̃os ðeṽusan
nəvanuan gail p̃isi hən nəsaan salit gail. Eriŋi ipat vir nagəmaian sitenan
tovi nəpasusan siApraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an
san maii. Len aŋel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toum siGot, ale toum
sinəvanuan gail am.* 20 Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan
eru hən arðita gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomaienan saum m̃os
nətarhət tosua ŋai, ao, eum m̃os nətarhət toru. Avil aGot səb̃on ita gat na-
kel-gati-an san tokel mai aApraham.*

21 Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, eðuer
kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhon
aGot len na-gol-husur-nalo-an. 22 Be natosian siGot ike nəsaan ibaŋis gat
gadit p̃isi, gol ke ikad naṕisal sua ŋai hən datðikad naviolan aGot tokel
gati. Naṕisal imaiegai ke: datðeriŋ nəlodato len aYesu Kristo, datukad
nəsa aGot tokel gati.

23 A m̃o, nəboŋ nadəlomian len aKristo sagəm sal, nalo ekətkəta kəkol
hən gidato. Iṕon gol gidato vəbar aGot tovəhot naṕisal hən nadəlomian.
24 Imaienan, nalo ehum ahai p̃usan sidato tokətkəta təban gidato, tosəhar
gidato van hən aKristo hən datðeriŋ nəlodat lan, ale hən aGot ðeriŋi ke
datunor len nəhon. 25 Avil gagai nadəlomian egəm tia, datoriŋ nəlodat len
aKristo tia, gol ke nalo sakətkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

26 Imaienan gamit p̃isi, len nadəlomian məttokade len aYesu Kristo,
mətovi anatun aGot gail. 27 Husur ke gamit p̃isi məttobaptais hən məttotoh
len aKristo, ehum məttokol nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo.
Len nəhon aGot mətosum̃an aKristo. 28 Səkad naJu, səkad auleKris o
nametb̃os am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad
napəhaṽut, səkad naulum̃an. Səkad natideh am togol məttopəpehw, husur
gamit p̃isi mətosua len aKristo aYesu. 29 Mətb̃evi seKristo, mətovi anatun
siApraham kitin. Ale nəsa aGot tokel gati mai aApraham, gamit am
mətukade.*

4

1 Nau maieg həni: avan sua topul hən natite imat. Natit p̃isi san, eriŋi
hən anatun. Be naut kəmas natit p̃isi evi sinatun, nəboŋ tovi tuhtətai
sal, esum̃an naslev ŋai van vəbar totibau. 2 Nəboŋ tokəkereh sal, ikad

* **3:16:** Gen 12.7 * **3:17:** Exo 12.40 * **3:19:** Uman 7.53 * **3:20:** Deu 6.4 * **3:29:** Rom 4.13

nəvanuan galevis lotokətkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədam̃ han ðinor hən nəsa atəman toriŋi. 3 Len naṽide tomaienan, gidat am, nəboŋ dattokəkereh, nəboŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaŋan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədaŋan galenan.* 4 Be len nəboŋ tonor həni, aGot esəvat aNatun ulum̃an. Apəhaṽut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses, 5 hən ðeṽur nəmakuvan sidato dattotoh len navəlan nalo, hən ke datðevi anatun aGot kitin gail. 6 Husur məttovi anatun gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNatun aGot, vi lan nəlodato tokai ke, "Appa! Tata!"* 7 Imaienan gəsavi slev am, govi anatun aGot, ale husur govi anatun, dereh gikad natit p̃isi aGot tokel gati hən ðeviol həni mai anatun gail.

APol inau masuṽ hən alat a Kalatia

8 Nəboŋ mətsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail.* 9 Be gagai, nəboŋ məttoləboi səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai nəboŋ aGot toləboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədaŋan gail ləsavi natideh, ləsədaŋ, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətevi slev salit tətas am? 10 Mətudaŋ len nəboŋ gail lototibau, nəhanan gail hən nawik o nahəbati o nasihau. Mətunau ke aGot ehəhaṽur həni natəlmaman samit van hən nalo a?* 11 Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətahw m̃os gamito. Hum ma notoum soðuer samito. 12 Bathudud nadəlomian, mətesum̃an ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

Nəboŋ nototoh mai gamito, mətsamədas ginau boŋ ideh. 13 Be husur ke notoməsah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəb̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito. 14 Naut kəmas naməsahan sagw igol idaŋ len gamito, mətsaŋit nəhomit van hən ginau, mətsamətahun ginau. Wake mətohəhaṽur hən ginau. Mətokətkəta təban ginau sum̃an notovi aŋel sua siGot o sum̃an notovi aYesu Kristo gabag. 15 Be nakemkeman samito, nəsa evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboŋ nototoh ei, mətohəhaṽur hən mətb̃igol natideh m̃os ginau. Nətausi, məttakis kuv namətamito hən məttaviol hən gail mai ginau. 16 Nəsa evisi togol ke gagai nəboŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətahun gamito?

17 A m̃o, nusor husur alat lotop̃usan hən nap̃usanan totile. Galito ludaŋ hən ləb̃eliv gamito hən mətb̃itah mai galito, be savi m̃os navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən mətb̃idaŋ len galito. 18 Ivoi hən mətb̃idaŋ len natsua, ðevi m̃os nəsa tovoi. Ivoi hən mətb̃imagenan tabtab, naut kəmas nəsatoh mai gamito. 19 Anatugw gail, ehum notoləŋon tosa len napəŋasan hən nəpasian sil gamito, vir naðoruan seKristo ðegəm kavkav len gamito. 20 Noləŋon masuṽ hən nətatoh mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nasoruan sagw todaŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nəlogw etuhatuh hən gamito, nənauan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

21 Gamit məttoləŋon ke mətb̃itoh len navəlan nalo, mətosəsəloŋ husuri m̃au a? 22 Husur len natosian ike aApraham ikad anatun ulum̃an eru. Napəhaṽut tovi slev, nahəsan aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aApraham ipas togon.* 23 Naslev ipas anatun aApraham len naṽide

* **4:3:** Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * **4:6:** Nasoruan enan, Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * **4:8:** 1Kor 8.4-6 * **4:10:** Rom 14.5; Kol 2.16-23 * **4:22:** Gen 16.15, 21.2

sinəvanuan ŋai, be asoan aApraham ipas anatun tovi nəsarpohan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham.* 24 Natenan ehum nasoruan kəta. Napəhaṽut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəsan. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Naṽehuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi nəb̃ike aHakar ehum naṽehuh Sinai. 25 Ale naut a Jerusalem ta damərŋai ehum Naṽehuh Sinai len naut a Arapia. Sum̃an aHakar mai anatun gail lotovi slev, Jerusalem ta damərŋai mai alat lototoh lan lovi slev.† 26 Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato. 27 Hum natosian seIsaiah toke,

“Pəhaṽut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkem,
gaiug gəsəkad napərŋasan hən nəpasusan, getuƀat kəkai habat;
husur napəhaṽut tobutoh, dereh tikad anatun isoƀur
səhor napəhaṽut tokad asoan.”*

28 Be bathudud nadəlomian, mətosum̃an aIsak; mətovi anatun na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham. 29 Sutuai, aIsmael, anatun naslev, eməḍas tabtab hən aIsak, anatun na-kel-gati-an. Imaien sal damərŋai. Alat lotoke datƀevi slev hən nalo, loməḍas gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləŋon isa vəsa.* 30 Avil natosian siGot ikel nəsa? Ike, “Kai hən naslev pəhaṽut mai anatun ulum̃an dan gaiug hən arƀeməsev, husur anatun naslev pəhaṽut asike ikad nahudhutan setəman, be anatun napəhaṽut savi slev dereh tikade.”* 31 Imaienan, bathudud nadəlomian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatun napəhaṽut tovi slev, datovi anatun napəhaṽut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

1 Nəmakuvan, aKristo isah ruƀat nəsa tobaŋis gat gidato hən datƀikad nəmakuvan enan. Imagenan, mətəil gəgat hən asike mətovi slev tətas am hən nalo tobaŋis gat gamito a m̃o.

2 Səsəloŋ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətb̃ikad na-tiv-dalusi-an hən mətb̃inor len nəhon aGot, nəsa aKristo togole m̃os gamito savi natideh. 3 Nukel p̃uli hən gamit tətas. Naulum̃an ideh todam̃ hən ƀikad na-tiv-dalusi-an hən ƀinor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit p̃isi nalo siMoses kavkav tokele. 4 Gamit məttoke mətb̃inor len nəhon aGot ale məttohusur nalo m̃osi, mətugol gamit səb̃omito mətoməsev dan aKristo. Mətuteh dan navoian aGot toviol kəmas həni. 5 Nokəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaƀ səhot gidato, sum̃an dattonor, bathut dattoriŋ nəlodat len aKristo. 6 Husur nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo, datƀikad na-tiv-dalusi-an o asike datƀikade savi natideh. Avil nəsa tovi natsua m̃au evi nadəlomian tovi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gai bolai!

7 A m̃o mətugam ivoi len nəgamgaman. Ase eil gol gamito hən asike mətb̃ehusur nakitinan? 8 Nagəgelan hən nənauan samito, sagəm len aGot tokis gamito. 9 Naƀusanan gəgəras eməḍas nəvanuan isoƀur, ehum nasoruan kəta toke, “Nayis tokəkereh igol nabəta kavkav len nabesin

* **4:23:** Gen 17.16; Rom 9.7-9 † **4:25:** Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboŋ aPol toke Jerusalem, namilen ke naJu gail lotohusur nalo siMoses. * **4:27:** Isa 54.1 * **4:29:** Gen 21.9 * **4:30:** Gen 21.10

itob."* 10 Bathut nadəlomian dattokade len Nasuƀ, nunau ləboii ke asike
mətukad nənauan tile len ginau am. Ale atenan togol məttodədarŋab̃u,
məttonau tuhatuh hən naƿusanan san, dereh gai tipanis. 11 Bathudud
nadəlomian, nətakel uri gagai ke lalum̃an limaskad na-tiv-dalusi-an, naJu
gail lomədas tabtab hən ginau sal hən nəsa? Be lomədas bun ginau sal
husur nukel uri ke nəmatan siYesu len nəhai balbal ŋai ilav kuv nəvanuan
gail dan nəsaan salito, be naJu gail lomətahuni. 12 Be galit lotogol məttonau
tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, noləŋon ke letiv kotov ƿisi, hən asike
ləb̃evi ulum̃an am.*
13 Husur gamito, bathudud nadəlomian, aGot ekis gamit m̃os asike
mətb̃evi slev am. Mətesəsəloŋ! Nəmakuvan samito dan nalo savi hən
mətb̃ehusur naləŋonian samit gail lotosa, be len na-ləmas-buni-an mətevi
tarhət samito sum̃an məttovi slev samit gabag. 14 Bathut natuhsoruan
sua ŋai ikel ur nalo kavkav ke, "Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən
gaiug sum̃an gotoləmas bun gaiug gabag."* 15 Be mətb̃esum̃an nalipah
nalilihai tohat gamit gabag, tosah pəpas gamito, mətelələgau hən gamito
hən asike mətb̃emədas masuṽ hən gamit gabag hən mətb̃imasig.

Nəmauran len nədaŋan seNunun aGot

16 Be nukele ke, len nəmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hən
gamito. B̃imaienan, asike mətohusur naləŋonian nəsaan gail hən nibe-
mito. 17 Husur naləŋonian nəsaan gail hən nibemito lomətahun naləŋonian
seNunun aGot; ale naləŋonian gail seNunun aGot lomətahun naləŋonian
nəsaan gail hən nibemito. Husur natgalenan lupat len nətarhət toru
artoƀal, gol ke mətodədas mətb̃igol nəsa mətb̃eləŋoni.* 18 Avil aNunun
aGot ƀiwol hən gamito, mətsatoh len navəlan nalo.
19 Nəboŋ məttohusur naləŋonian nəsaan gail hən nibemito, lugol
natgalegai: naitian tosa, nənauan toƀiŋb̃iŋal, naṽide tosa totaṽtaṽor
hum nalipah, 20 nalotuan hən nəlablab, na-gol-nabehi-an, nəb̃alƀalan,
naṽitṽituhan, nətab̃ulolan van hən nəvanuan tokad nəsa gotoləŋoni, nəlol
paŋpaŋ, naləŋonian hən nə-patpat-gaiug-səb̃om̃-məhat-an, napəpehwan,
naluṽoh gail lotopəpehw husur nənauan totiltile, 21 nəlom̃ tovənvənah,
natərogan, naitian totaṽtaṽor len naƀiltihanan mai natərogan, mai natit
gail am hum natgalenan. Nukel nalələgauan mai gamito hum notokele
a m̃o tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan
pipihabəlan aGot.
22 Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, iṽan hən naṽit
tomaiegai: ikad na-ləmas-buni-an, nakemkeman, natəm̃at, nə-daŋ-b̃uri-
an hən na-toh-mədau-an len na-ləŋon-isa-vəsa-an, na-gol-na-voi-an m̃os
nəvanuan, navoian, nadəlomian, 23 naƀoruan tomədau, na-təgau-gati-an
hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgalenan. 24 Alat lotovi
siYesu Kristo, luƿos bun naƀoruan salito topul hən nəsaan len nəhai
balbal san, hən naləŋonian nəsaan hən nibelito mai na-ləŋon-buni-an tosa
gail ƿisi ləb̃imat ei. 25 Bathut aNunun aGot tolav nəmauran veveu
mai gidato, datimashusur gat naləŋonian seNunun aGot tosəhar gidato.
26 Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat

* **5:9:** 1Kor 5.6 * **5:12:** Deu 23.1 * **5:14:** Lev 19.18 * **5:17:** Rom 7.15-23

ƀitaƀulol bulos gidat gabag, sadatitaƀulol bulos gidat gabag husur nəsa
dattoləŋoni be datsəkade.

6

Dereh datilav naṽit nəsa dattomabule

1 Bathudud nadəlomian, mətƀisaƀ gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit
məttomatmatu len aNunun aGot, len naṽide tomədau, vi tarhət san hən
ƀetəlmam van hən napisal tonor. Be mətelələgau hən asike mətƀiteh
len nəsaan totaltal ke mətehusuri. 2 Mətesusupah mai gamit gabag len
natideh mətƀinau tuhatuh həni o mətƀisaƀi len nəmauran samito ke todaŋ
o toməlas habat hən mətƀevusi. Len naṽide tomaienan, dereh mitigol
nəsa aKristo tokel buni. 3 Avan ideh ƀinau ke totibau, egəras gai gabag,
sakitin, evi ut kəmas. 4 Nəvanuan tebunus kitev nakitinan husur nauman
san səƀon. Ƀisaƀi ke ƀivoi, satenənoṽ hən gai gabag mai avan ideh am, be
eləboi ƀeṽiv len gai gabag. 5 Husur nəvanuan ṽisusua timasgol nauman
san səƀon ale satipatpat gai məhat husuri.

6 Alat lotosəsəloŋ hən napusanan hən nasoruan siGot, limaskatəp̃ol hən
natit p̃isi tovoi lotokade mai ahai p̃usan salito.

7 Samtegəras gamit səƀomito. Mətsaləboi mətƀegəras aGot, ŋit nəhomit
van həni. Dereh nəvanuan tisah tuan naṽit nəhai səlani ŋai, gai tomabule.*
8 Nəvanuan tomabul nəsaan niben toləŋoni, tohusur naləŋonian tosa san
gabag, dereh tisah tuan naṽit nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nəsa
aNunun aGot toləŋoni, dereh tisah tuan naṽit nəmauran vi sutuai lan.
9 Sadatipetəmas hən datƀigol natit tovoi, husur datƀidaŋ hən datƀivan
am, len nəboŋ tonor həni, dereh datisah tuan naṽit navoian dattogole.
10 Imaienan, nəboŋ dattoləboi datƀigole, datigol tivoi van hən nəvanuan
p̃isi, be a məhat hən galito, datigol tivoi van hən nəbathudud nadəlomian.

Nalələ̃gauan naməkot mai nasudəlam̃ian

11 Məteris naƀiltitosian nototosi gegai nəboŋ nototos van hən gamito
len navəlagw səƀogw! 12 Alat lototaltal ke mətƀikad na-tiv-dalusi-an,
galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləƀerisi ŋai, luke lisor patpat
galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən
asike nəvanuan gail ləƀemədas bun galito sil nadəlomian lotokade len nəsa
aKristo togole len nəhai balbal. 13 Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an,
galit gabag ləsahusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləƀisor
patpat galit məhat hum məttavi ahai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an
məttəkade. 14 Be ginau m̃au, saneṽiv hən natideh be len nəmatan siMasta
sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienan,
natit p̃isi hən navile a pan, ləsavi natideh len ginau, ale ginau nəsavi
natideh len nabunusian silat navile a pan. 15 Datƀikad na-tiv-dalusi-an o
asike datƀikade savi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan m̃au,
datimaskade! 16 Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigol
nəlolit tikad natəm̃at, mai nəlon aGot titaŋis galito. AGot ilekis hən galito
hən ləƀevi esan.*

---

* **6:7:** Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7 * **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, aIsrael siGot, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboii ke aIsrael siGot evi naluṽoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

17 Gagai van, avan ideh satigol nəlogw tetuhatuh am. Husur namelƀol
notokad gail len nibegw, loṽusan koti ke novi siYesu, novi slev san.
18 Bathudud nadəlomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən
navoian mai nanunumito. Ganan.

Efesus

Naloƀulat napisulan aPol totosi van hən alat a Efesus

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloƀulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən ƀevusani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsa tokele.

Itos naloƀulat egai mos ase?

Naloƀulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos naloƀulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)
2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum həni len alat siYesu (1.3–3.21)
3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1–6.20)
4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

1 Ginau aPol, len nalərŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos naloƀulat napisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttokad nadələmian len aKristo aYesu.* 2 AGot aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole mos gidato

3 Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut naƀonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuv hən gidato len navoian pisi togəm len aNunun, navoian pisi lotogəm len nəmav. 4 Navoian san imaiegai: A mo buni, nəboŋ aGot satuƀat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuƀon mai aKristo hən datƀevi esan səƀon. Ilekis hən gidato hən datƀinor len nəhon, nəsaan ƀeƀuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san, 5 aGot inau koti tia ke ƀipat kuv gidato hum dattovi anatun san gail len nəsa aYesu Kristo ƀigole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaienan husur eləŋon togole, igol gai ehəhaƀur. 6 Igol natgalen pisi hən datƀisal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas həni mai gidato len aNatun gai toləmas buni.

7 Len nəda hən nəmatan siNatun, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot eruƀat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuv hən navoian. 8 Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səsəhov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-səhoti-an san pisi, 9 aGot ehəhaƀur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nəsa aKristo ƀigole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato. 10 Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ ƀinor həni balai, aGot dereh tigol natit pisi len nəmav mai natit pisi len navile a pan liƀonƀon pipihabəlan aKristo. AKristo dereh tikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an hən natgalen pisi. 11 Len aKristo, aGot ilekis

* **1:1:** Uman 18.19-21, 19.1-40

hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit ƥisi ehusur nə-nau-utaut-an hən nalәŋonian san 12 hən ke, ginamit, namttovi nametәkav hən namttoriŋ nәlonamito len aKristo, namtðitoh hən namtðisal suh nәyalyalan siGot.*

13 Gagai gamit am mətsavi Ju məttosəsəloŋ hən nakitinan, na-kel-urian tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ məttoriŋ nәlomit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsan len gamito hən məttovi esan. 14 ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit ƥisi aGot tokel gati ke, teviol həni mai gidato, datikade balai, nəboŋ nәmakuvan silat lotovi esan ðihav. Datisal suh nәyalyalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

15 Imagenan, nəboŋ notosəsəloŋ həni ke məttokad nadәlomian len Nasuð aYesu, mai məttoləmas bun alat siGot ƥisi, len nəboŋ enan vəbar daməŋai, 16 nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoŋan eðuer. Nusor tuṽ mõos gamit akis 17 van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an ðetibau am len gamito. 18 Nousi am ke, tigol mətelәboi buni len nәlomito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mətɓ̃ikade. Nuke mətelәboi səhot na-pul-masuṽ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol həni mai nəvanuan san gail. 19 Nusor tuṽ ke mətelәboi nәyalyalan hən nədaŋan san tosəhor bun natideh dattolәboi datðinau səhoti, nədaŋan enan san tovi tarhət sidat dattoriŋ nәlodat len aKristo. Evi naðiltidaŋan gai toum lan 20 nəboŋ togol aKristo tole məhat dan nəmatan, nəboŋ toriŋi tobətah len navәlan nəmatu len nəmav.* 21 Len naut enan, aKristo eil a mõ səhor aŋel o natəmat ideh toil a mõ tokad nədaŋan hən na-il-a-mõ-an. Iṽat nəhes tosəhor masuṽ hən nəhes ideh lotolәboi ləɓ̃ikade, savi gagai ŋai, be evi vi sutuai.* 22 AGot eriŋ natit ƥisi len navәlan aKristo, ale itabtabuh lan hən ðeil a mõ hən natit ƥisi mõos nəvanuan san gail.† Esumãn gai tovi nəkadun towol hən niben 23 ale niben tovi nəvanuan san gail. Ale aKristo epul len nəvanuan san gail, gai togol natit ƥisi len naut ƥisi topul ƥisi hən natohan san.*

2

Nəmauran veveu len aKristo

1 A mõ mətumat sil nəsaban samit dan nəsa aGot tolәŋoni, mai nəsaan samit gail. 2 A mõ mətovi vanuan navile eg a pan məttohusur naƥisal salito tosa. Mətugol nəsa aSetan tolәŋoni. Evi aSetan toil a mõ hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nəlon alat lotomətahun ləɓ̃igol nəsa aGot tolәŋoni. 3 A mõ gidat ƥisi datutoh maienan. Datohusur nalәŋonian hən nibedato. Datugol natideh naðoruan sasa sidato mai nənauan sidat tolәŋoni. Datukad naðoruan sasa enan nəboŋ lotopas gidato ale datosumãn nəvanuan gail ƥisi am; datunor hən nəlol paŋpaŋ mai nəpanismen siGot.

4 Be aGot epul hən nalolosaan mai na-ləmas-buni-an. Bathut naðiltiləmas-buni-an san toləmas masuṽ hən gidat həni, 5 naut kəmas dattomat len nəsaan sidato, gai igol datumaur mai aKristo. (Evi navoian

* **1:12:** Gegai aPol isor husur gai mai naJu gail. * **1:20:** Psa 110.1 * **1:21:** Kol 1.16 † **1:22:** Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris ike, aGot eriŋ natit ƥisi pipit narien aKristo. * **1:23:** Kol 1.18-19

aGot toviol kəmas həni ŋai tolav kuv gamito dan nəpanismen hən nəsaan samito.) 6 Ale len naðonan sidat mai aKristo hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKristo ale eriŋ gidat datobətah maii len nəmav. 7 Igole hən ðevũsan navoian san len nəboŋ ta tahw vi sutuai, navoian toviol kəmas həni tosəhor bun natideh dattoləboi datðinau səhoti. Igol navoian en san imasil len natit ƿisi togole mõos gidato len aKristo aYesu. 8 Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas həni, ilav kuv gamito dan nəsaan samito nəboŋ məttoriŋ nəlomit len aYesu. Gamit mətsagol natideh hən mətb̃imakuv, evi naviolan siGot. 9 Datodədas datðigol natideh hən datðikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato. Imaienan hən asike datðeləboi datðipatpat gidat məhat lan. 10 Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kristo aGot igol gidato hən datðigol nauman tovoi gail gai toutaut həni sutuai tia hən datðigole.

Datosua len aKristo

11 Sa-nəlomit tiboŋboŋ hən nategai ke, nəboŋ lotopas gamito, mətsavi Ju. Ale naJu gail lotovũiv hən na-tiv-dalusi-an nəvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hən “alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an.” Nau təlmam hən nəboŋ ta mõo enan. 12 Len nəboŋ enan mətutoh, aKristo eðuer len gamito. Mətovi metðos gail, mətsavi nəvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətotətan hən na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsan. Mətsəkad nə-vatvat-viri-an ideh. Mətutoh len navile a pan, aGot eðuer len nəmauran samit gail. 13 A mõo mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətosua mai aKristo aYesu. Len nəda hən nəmatan seKristo, aGot ilav gamit mətogəm pəpadaŋ hən gai.

14 A mõo ginamit namtovi Ju mai gamit mətsavi Ju datomətahun bun gidat gabag. AYesu igol natəm̃at len gidato, igol gamit mətsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-mətahun-buni-an tohum napisbile topəpehun gidato, igol eðuer. 15 Len nəmatan hən niben, aYesu igol nalo seJu gail tobaŋ kelean todaŋ, səkad nədaŋan am. Igol tomaienan hən ðigol naluvõoh toru enan arukad natəm̃at, arosua, naluvõoh veveu sua len gai. 16 Len nəmatan san len nəhai balbal, aYesu igol naluvõoh eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natəm̃at. Len nəhai balbal ehum togol na-mətahun-buni-an səlaru imat, naluvõoh eru enan arsamətahun gəlar gabag am. 17 Egəm kel ur natəm̃at enan mai gamit mətsavi Ju məttosuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pəpadaŋ.* 18 Len nəsa aKristo togole, gidat ƿisi, naJu mai nametðos gail, datoləboi datðegəm hən aTata Got len aNunun tosua ŋai.

19 Imaienan, mətsavi metðos am, mətsavi vanuan naut a tut. Be mətovi galevis len alat siGot. Mətovi vanuan gail len nəbathudud siGot. 20 Gidat dattokad nadələmian, datohum naim nəvat san, gai toum həni len nəpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKristo aYesu sə̃bon evi nəvat togol naim nəvat tohav mai tonor. 21 Nasuð esuhud hən gidato hən datðiðon maii len naim, hən naim enan ðevi məhat hən ðegəm vi naim siNasuð tolo. 22 Len aKristo, gamit am mətsavi Ju, aKristo esuhud hən gamit hən mətb̃iðon maii len naim toum həni, hən ðegəm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mõos alat ləsavi Ju

* **2:17:** Isa 57.19

1 Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim bəbaŋis sil notoum seKristo, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mətsavi Ju.
2 Sum̃an məttosəsəloŋ həni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau həŋ nəb̃eum m̃os gamito. 3 Hum nototos kəkereh həni a m̃o tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau. 4 Nəboŋ mətb̃ev̄uruŋ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau səhot nalə̃boian sagw həŋ nə-nau-utaut-an enan husur aKristo. 5 AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail. 6 Nə-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodəlomi, alat ləsavi Ju mai naJu gail lop̃itp̃itov̄. Galit p̃isi lukad natit p̃isi aGot totəgau gati m̃os anatun gail. Naluv̄oh eru en p̃isi losua hum niben aKristo, lukad ðonðon həŋ nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a m̃o, ale tosarpoh len aKristo aYesu.*
7 Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas həni mai ginau len nədaŋan san, nogəm vi vanuan nauman san həŋ nəb̃ikel na-kel-uri-an tovoi m̃osi. 8 Ginau novi ut kəmas səhor nəvanuan p̃isi lotovi siGot. Be naut kəmas natenan, len navoian aGot toviol kəmas həni, ilekis həŋ ginau həŋ nəb̃ikel mai gamit mətsavi Ju, həŋ na-kel-uri-an tovoi ke, aKristo tovi nəkadun navoian gail topul van van datsalə̃boi datðeləboi səhoti. 9 Ale aGot togol navile a pan mai natit p̃isi, ilekis həŋ ginau həŋ nəb̃igol nəvanuan p̃isi ləb̃eləboi husur nə-nau-utaut-an egaii san, nə-nau-utaut-an tosusuani sutuai len natuðatan. 10 Gagai aGot igol tomaienan həŋ ðev̄usan namitisau tiltile san gail həŋ nəmauran tonor van həŋ alat lotoil a m̃o mai alat lotokad nədaŋan həŋ na-il-a-m̃o-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris ləboi namitisau en san həŋ nəmauran tonor nəboŋ ləb̃eris alat siYesu. 11 Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKristo aYesu, aMasta sidato. 12 Len aKristo mai nadələmian dattokade lan, datoləboi datðegəm tabtab, il len nəhon aGot, namətahwan eðuer. 13 Imaienan, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhatuh həŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw m̃os gamito. Ao, ivoi həŋ mətb̃ev̄iv həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuv̄-an həŋ na-ləmas-buni-an
14 Bathut togol natgalen p̃isi, notəŋedur, sor tuv̄ vi təban aGot Tata, 15 nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan. 16 Nusor tuv̄ ke, len nəyalyalan aGot topul həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol həŋ nədaŋan həŋ mətb̃idaŋ habat am len nəlomito. 17 Nusor tuv̄ ke, bathut məttoriŋ nəlomit lan, dereh aKristo titoh tin len nəlomito. Nusor tuv̄ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito həŋ mətb̃eləmləmas bun gamit gabag. 18 Nusor tuv̄ ke, gamit mai nəvanuan p̃isi siGot, dereh mitikad nədaŋan həŋ mətb̃eləboi səhot nap̃osp̃osan, nabəlavan, nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an həŋ na-ləmas-buni-an seKristo. 19 Nuke məteləboi na-ləmas-buni-an seKristo tosəhor bun

* **3:6:** Kol 1.26-27 * **3:10:** Kol 1.16. Nəboŋ toke alat lotoil a m̃o mai alat lotokad nədaŋan həŋ na-il-a-m̃o-an be savi len navile a pan, len nasoruan ta Kris namilen səmasil. Hum ma tovi aŋel mai aðiltiŋel lotoil a m̃o o lotokad nədaŋan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoil a m̃o o lotokad nədaŋan len naut ideh lotosuh lan. Namilen hum ma tovi gəlar p̃isi. Husur səmasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aŋel o natəmat o gəlar p̃isi.

na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mətb̃epul səsəhov hən naðoruan kavkav siGot.
20 Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi ðigol
natit gail səhor masuṽ hən natideh dattoləboi datðeusi həni o datðinau
hən ðigole. 21 Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalyalan siGot, naur p̃isi
lisal suh nəyalyalan san len aKristo aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Naðonan len niben aKristo

1 Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotobaŋis gat ginau sil nauman
notogole m̃os Nasuð, ginau nous gamit ke, nap̃isal hən nəmauran samit
gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni. 2 Nəlomit temə… au,
samtinau gamit səb̃omit ŋai; len natideh mətb̃igole hən nəvanuan gail,
mətemədau lan; len nə-daŋ-b̃uri-an samito, mititoh mədau tebəlav; len
na-ləmas-buni-an, mitidaŋ ður naṽide tiltile mai naðoruan tiltile samit
gabag.* 3 ANunun aGot igol mətosua. Len nədaŋan samit p̃isi, mətetəgau
gat naðonan en məttokade len natəm̃at. 4 Gidat dattovi siYesu datuma-
iegai: Datovi niben aKristo tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len
gidato. Ikad nə-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat m̃os datðikade. 5 Ikad
aMasta tosua ŋai, nadəlomian tosua lan mai nəbaptaisan tosua lan. 6 Ikad
aGot tosua, aTəmadat toil a m̃o hən gidat p̃isi, toum len gidat p̃isi, totoh
tin len gidat p̃isi.

7 Be aKristo eviol kəmas hən naviolan mai gidat ṽisusua. Epəpehun
naviolan galenan tonor hən nalənonian san. 8 Bathut enan, natosian siGot
ike,

“Nəboŋ tovi məhat vəbar naut a məhat buni,
alat gai tosəhor galit len naðiltiðalan, esəhar galit lovi slev san.
Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

9 Nəboŋ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a m̃o aKristo evi pan
vi lan navile a pan. 10 AKristo tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat
səhor nəmav hən ðepul len natit p̃isi. 11 Natosian enan ikele am ke, aKristo
“eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgalegai
mai nəvanuan san gail ke: galevis ahai pispisul gail, galevis ahai kelkel
ur gail, galevis hən ləb̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut
tiltile gail, ale galevis hən ləb̃eil a m̃o, kətkəta təban alat siYesu, mai galevis
am ahai p̃usan gail.* 12 Igol natenan hən ləb̃eutaut hən nəvanuan san gail
m̃os nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləb̃idaŋ
am len aKristo. 13 Timaienan vəbar gidat p̃isi datðikad naðonan len
nadəlomian mai naləboian husur aNatun aGot, hən datðegəm matmatu
am vəbar datðesum̃an aKristo len naðoruan san tonor buni. 14 Imaienan
asike datosum̃an atuhlahutai am lotogəgel hən nənauan salito. Lohum
nəwag, nəlan mai nətas tobarbar həni. Asike datupair husur nap̃usanan
tiltile. Asike datohusur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəgərasan
lotoke ləb̃egəras gidato len naliblibonjan hum tokitin, be savi nakitinan.
15 Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am
tabtab hən datðesum̃an aKristo len natit p̃isi datðigole, husur aKristo
tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben. 16 Len na-il-a-m̃o-an san
igol nəvanuan san gail luðon gəm sua, hum nənau p̃isi lotoudud mai

* **4:2:** Kol 3.12-13 * **4:8:** Psa 68.18 * **4:11:** 1Kor 12.28

nahudhut niben gail ƥisi.* Nəboŋ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləb̃igole, len na-ləmas-buni-an, lososupah hən ləb̃igol niben kavkav ðimaur, ðetibau am.

Naðoruan veveu len aKristo

17 Imagenan, len nahəsan Nasuð nusor idaŋ mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am sum̃an alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail. Lodədarŋab̃u, nənauan salit evi naut kəmas. 18 Nəmargobut ikabut gol nalәboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanan topat len galito, bathut nəkadulit iv̄onv̄on. 19 Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludam̃ hən nav̄ide naitian tav̄tav̄or ðiwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən nav̄ide tiltile lotoðinb̃inal.

20 Be enan savi naƥisal seKristo tohum məttoləboi səhoti. 21 Nəboŋ gamit məttosəsəloŋ hən nakelean husur aKristo, mətoriŋ nəlomit lan, ale lov̄usan gamito hən nakitinan topat len aYesu. 22 Nav̄ide hən nəmauran məttokade ta m̃o, nalәŋonian lotosa, lotogəras gamito, loməmas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.* 23 Mitidam̃ hən aNunun aGot ðigol mətb̃iveveu len nənauan samito mai nəlomito. 24 Mitimasgəm vi vanuan veveu gail mətb̃ikad naðoruan veveu aGot toum həni hən mətb̃esum̃an gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len nav̄ide aGot tohəhav̄ur həni.*

25 Imaienan, mitinoŋ hən naliblibonan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat v̄isusua nahudhuben aYesu, datosua ŋai.* 26 Len nəlol paŋpaŋ samito, samtigol nəsaan. Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tebəlav. Namityal satimasur lan,* 27 hən natəmat asike ðikad kas naut ideh len nəmauran samit gail. 28 Nəvanuan vənvənah satevənah am, be ivoi ke teum tidaŋ, teum hən natit tovoi hən navəlan gabag, hən ðeləboi ðikad natit hən ðeviol həni mai alat lotom̃idol. 29 Nasoruan ideh tomədas nəvanuan, samtikele. Satevivile len nabunomito. Mitikel nasoruan tovoi ŋai, hən ðesusupah mai nəvanuan, gol nadəlomian salit ðidaŋ am. Mitikel nasoruan tonor hən ləb̃eləboii mai tovi tarhəte sivan ideh am ðesəsəloŋ həni. 30 Len nav̄ide samito samtigol aNunun aGot nəlon tisa; husur aGot eriŋ aNunun len gamito, hən tota gat nahəsan len gamito ke məttovi esan, van vəbar nəboŋ ðigol ƥis nəmakuvan samito.* 31 Mitinoŋ hən na-mətahun-buni-an, nə-tab̃ulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-kai-walwal-an, na-sor-mədasi-an hən nahəsan avan ideh, mai nəsaan ƥisi. Mitinoŋ hən galen ƥisi. 32 Avil mitivoi hən gamit gabag, nəlomit titaŋis gamit gabag, məterub̃at nəsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot toruðat nəsaan samito.*

5

Mititoh len nam̃ial

1 Imagenan, bathut aGot toləmas bun gamit məttovi natun gail, mitigol tətov̄ hən aGot.* 2 Na-ləmas-buni-an tiwol hən gamito, nəmauran samit tepul həni. Mətesum̃an aKristo toləmas bun gidato, toviol hən nəmauran

* **4:16:** Nənau evi nastriŋ gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. * **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Gen 1.26-27; Kol 3.10 * **4:25:** Zec 8.16 * **4:26:** Psa 4.4 * **4:30:** Isa 63.10 * **4:32:** Mat 6.14-15 * **5:1:** Lev 19.2; Mat 5.48

san mĩos gidato hum naviolan, hum natit gototutumav həni nəb̃on to-
susau van hən aGot.*
3 Be naitian tosa, naṽide tosa totaṽtaṽor p̃isi, mai na-ləŋon-masuṽ-
an hən natite teðuer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalenan ləsanor
hən nəvanuan siGot gail. 4 Sanor hən mətb̃ikel nasoruan pahsago, na-
sor-melmel-an mai nasoruan sohsoh toðiŋb̃iŋal. Be inor hən mətb̃ikel
nasipaan vi təban aGot. 5 Mitinau ləboi natesua ke, nəvanuan togolgol
naitian tosa, nəvanuan togolgol naṽide tosa totaṽtaṽor, mai nəvanuan
toləŋon masuṽ hən natite, alat lotomaienan lodədas ləb̃eð̃is len natohan
pipihabəlan aKristo mai aGot. Lodədas ləb̃ikad naviolan tovoi aGot
totəgau gati mĩos nəvanuan san gail. (Nəvanuan lotoləŋon masuṽ hən natite,
lulotu hən natit lotoləŋon masuṽ həni. Egəm vi got salito, evi nagot
gəgəras.)
6 Alat lotoke nəsaan galenan savi natideh, salegəras gamito hən na-
soruan tomaienan nakitinan toðuer lan. Husur nəlol paŋpaŋ siGot dereh
tibar alat ləsagol nəsa tokele sil natgalenan. 7 Samtitah mai galit len
nəsa lotogole. 8 A mĩo mətutoh len nəmargobut, be gagai mətovi siYesu ale
mətutoh len namĩial. Mititoh hum nəvanuan hən namĩial.* 9 Husur naṽit
namĩial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail p̃isi.
10 Mitisað səhot nəsa togol Nasuð tohəhaṽur. 11 Naṽide hən nəmargobut
ləsəṽan hən natideh tovoi, mətebulatut dan gail. Ivoi am hən mətb̃ikel
vəhoti ke lotosa.* 12 Husur nagolean susuah silatenan evi natit hən nahur
sasa hən avan ideh ðisor husuri. 13 Avil nəboŋ namĩial tomĩias natit p̃isi,
nəvanuan gail p̃isi loləboi ləb̃eris nakitinan husuri ke tovoi o tosa. 14 Husur
natit p̃isi namĩial tomĩias gail lumasil len nakətaan sinəvanuan p̃isi. Bathut
enan ikad nasoruan sua toke,
“Gaiug gotopatmari, gilele,
gile məhat dan nəmatan,
ale aKristo temĩias gaiug.”
15 Imaienan, mətelələgau hən natohan samito. Samtitoh sumĩan alat
lototətan hən nəmauran tonor. Avil mititoh sumĩan alat lotokad namitisau
hən nəmauran tonor. 16 Mitigol ke natit p̃isi mətb̃igole teliv nəvanuan gail
van hən aYesu, husur len nəboŋ ta damərai nəvanuan lusa. 17 Imagenan
samtimelmel, avil mətelaboi səhot nəsa Nasuð toləŋoni. 18 Samtetərog hən
nəwain toliv gamit van hən naṽide gail lototaṽtaṽor. Avil mətepul hən
aNunun aGot. 19 Mətekəkai hususur hən nəb̃e gail lotopat len nasoruan
siGot mai gamit gabag. Mətekəkai hususur hən nəb̃e hən nalotuan gail
mai gamit gabag, mətekəkai maienan hən nəb̃e aNunun aGot togol gail.
Mətekəkai, gol nəb̃e len nəlomito vi təban Nasuð.* 20 Mətesipa tabtab vi
təban aGot aTata hən natit p̃isi, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo.

Alatmisoan gail

21 Mətəriŋ gamito len navəlamit gabag husur namətahwan samito len
nəyalyalan seKristo.
22 Latpəhaṽut məttolah, mətəriŋ gamit len navəlan asoamito hum
məttoriŋ gamit len navəlan Nasuð. 23 Husur ahaṽut ehum nəkadun asoan,
eil a mĩo həni; sumĩan ŋai aKristo tovi nəkadhute, ale nəvanuan san gail lovi

* **5:2:** Exo 29.18 * **5:8:** Isa 60.1-3 * **5:11:** Rom 13.12 * **5:19:** Psa 33.1-3; Kol 3.16-17

niben, eil a m̃o hən galito. Ilav kuv galit dan nəsaan salito. 24 Hum alat
siYesu lotoriŋ galit len navəlan aKristo; len naṽide tomaienan, len natit
p̃isi, ivoi hən abareab gail m̃au ləb̃eriŋ galit len navəlan ahaṽut salit gail.
25 Lalum̃an məttolah, məteləmləmas bun asoamito sum̃an ŋai aKristo
toləmas bun nəvanuan san gail, toviol hən nəmauran san m̃os galito. 26 Igol
natenan hən b̃igol ləb̃evi esan səb̃on ŋai, ləb̃inor buni. Len nasoruan
siGot igol luveveu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKristo tolisov galit
həni hən ləb̃iveveu.* 27 Igol natgalenan hən b̃esəhar nəvanuan san gail hən
ləb̃evi esan səb̃on len namənas. Ike linor buni, liyalyal, səkad namesian
o nab̃iŋb̃iŋalan o natideh tomagenan lan, səkad natideh tosa avan ideh
toləboi b̃ikel uri. Nəvanuan san gail lohum napəhaṽut togomah topəhas
hən b̃ilah, ale tokab vəkab vəsa, səkad natideh tosa lan. 28 Imagenan,
lalum̃an məttolah, mitimasləmləmas bun asoamito hum məttoləmas bun
nibemit səb̃omito. Naulum̃an ideh toləmas bun asoan, eləmas bun gai
səb̃on. 29 Husur səkad avan ideh tomətahun bun niben gabag. Ao, evəŋani,
ekətkəta təban, sum̃an aKristo tokətkəta təban nəvanuan san gail. 30 Ale
gidat datovi hudhut gail len niben aKristo. 31 Husur enan, hum natosian
siGot toke, "Naulum̃an dereh teriŋ atəman mai anan hən b̃eudud mai
asoan, ale aregəm sua sum̃an niben tosua ŋai."* 32 Ikad natetətan sua
totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai
gamit ke, evi nasoruan kəta tohusur aKristo mai nəvanuan san gail. 33 Avil
gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulum̃an timasləmləmas bun asoan
hum toləmas bun gai səb̃on, ale napəhaṽut timasputsan ahaṽut san len
nənauan san.

6

Gamit məttovi lahutai, gamit məttovi tata gail

1 Lahutai, mitigol husur nəsa atata mai anana artokele len Nasub̃.
Inor hən mətb̃igol b̃imagenan. 2 Len natosian siGot ike, "Geput-
san atəmam̃ mai anam̃ len nənauan sam̃." Len nakelean todaŋ gail,
enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an. 3 Na-kel-gati-an imaiegai ke:
gəb̃eputsan atəmam̃ mai anam̃ len nənauan sam̃, "dereh natohan sam̃
tivoi, mai gitoh tebəlav len navile a pan."*
4 Tata gail, samtigol naṽide tosa tabtab hən anatumit gail nəlolit b̃isa
van vəpaŋpaŋ. Avil mətehis galit hən ləb̃iyar husur nap̃isal tonor, ṽusan
galit m̃os naṽide tonor, nap̃usanan eruenan arogəm len Nasub̃.

Gaiug gotovi slev

5 Gaiug gotovi slev, gigol husur nəsa amasta sam̃ len navile a pan
b̃ikele. Gemətahw lan, len nəlom̃ kitin geputsani len nənauan sam̃. Gigol
husur nəsa amasta tokele hum gotogol husur nəsa aKristo tokele. 6 Gigol
tabtab həni, savi hən b̃ebunusi ŋai, həhaṽur hən gaiug, be len nəlom̃ todaŋ
len aKristo, gigole hum naslev san tohusur naləŋonian siGot. 7 Len nəsa
gotogole, timaur mətam̃ hum gotogole m̃os Nasub̃ savi hən nəvanuan gail.
8 Goləboii ke Nasub̃ dereh teviol hən nakonp̃urp̃uran mai gidat ṽisusua
hən navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

---

* **5:26:** Tit 3.5 * **5:31:** Gen 2.24 * **6:3:** Hən naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: Putsan atəmam̃ mai anam̃ len nənauan sam̃ hən natohan sam̃ b̃ivoi, mai hən gəb̃itoh b̃ebəlav len navile a pan.

9 Gaiug gotovi masta, gigol timagenaŋ; gigol tivoi hən naslev samm̃ gail.
Sagesəhob hən naslev samm̃ ke asike ɓigol husur nalə̃ŋonian samm̃ gigol tisa
həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ŋai totoh len
nəmav, ale naṽide san eṽitoṽ van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile.*

Nahurabat nəɓ̃alan siGot

10 Ikad nasoruan naməkot. Len Nasuɓ mai len naɓiltidaŋan san,
gaiug gidaŋ tabtab! 11 Geriŋ p̃is nahurabat nəɓ̃alan siGot len gaiug
hən gəɓ̃eil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san
gail. 12 Husur datsəɓ̃al mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datuɓal mai
alat lotoil a m̃o, mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an datsaləboi
datɓeris gail. Datuɓal mai aɓiltidaŋan gail hən nəmargobut hən nav-
ile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav.
13 Imagenan geriŋ nahurabat nəɓ̃alan siGot kavkav len gaiug. Ale len
nəboŋ nəsaan, dereh geləboi gəɓ̃idaŋ ɓur alatenan lotokad nədaŋan hən
nəsaan nəboŋ ləɓ̃iɓal mai gaiug. Ale nəboŋ nəɓ̃alan ɓinoŋ, dereh geil gəgat
sal. 14 Imaienan, geil gəgat. Gepitavis nəhau tutuṽ hən nakitinan. Ale
gesun nahurabat nəɓ̃alan hən nanoran, hum nasoltia toriŋ nahurabat
metəlai len nəmabun hən ɓipat gol niben.* 15 Ale len nariem̃, gevəlas
naributbut hən nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəm̃at
dattokade mai aGot.* 16 Akis gipat nadəlomian hum nasilt tovi nahudhut
nətarhai topat gol gaiug hən gəɓ̃eləboi gəɓ̃igol nəwei setəmat p̃isi lotopaŋ
ləɓ̃imat.† 17 Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan samm̃, ale nə-lav-
kuvi-an enan ehum nabəhad nəɓ̃alan gotoriŋi len nəkaduṁ. Lav naɓu
nəɓ̃alan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəɓ̃iɓal həni.* 18 Ale
len aNunun aGot, gisor tuṽ tabtab hən na-sor-tuṽ-an mai naŋirian tiltile
gail. Gehulahul, ale gisor tuṽ tabtab m̃os nəvanuan siGot gail p̃isi. 19 Ale
gisor tuṽ m̃os ginau am. Geus aGot ke nəboŋ nəɓ̃isor, tilav nasoruan
mai ginau hən asike nəɓ̃emətahw hən nəɓ̃ikel natetətan hən na-kel-uri-an
tovoi aGot tokel vəhoti. 20 Ginau nusor siYesu Kristo, be nutoh len naim
bəbaŋis, lubaŋis ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri.
Nimaskel uri, sanemətahw. Sor tuṽ m̃os ginau hən nəɓ̃igole.

Nasudəlam̃ian

21 Nuke məteləboi natit p̃isi husur ginau mai nəsa notogole. Ale
aTikikus, aṽagw notoləmas buni len nadəlomian, todaŋ len Nasuɓ mai
nauman san, gai dereh tikel ur natit p̃isi mai gamito.* 22 Husur natenan
nosəvati van hən gamito, hən ke mətɓ̃eləboi natit gail husur ginamito, ale
hən ɓigol mətɓ̃eləŋon ɓivoi am len nəlomito.

23 Wawa gail len nadəlomian, nəlomit tikad natəm̃at. Ale na-ləmas-buni-
an totah mai nadəlomian, aGot aTata mai Nasuɓ aYesu Kristo areviol həni
mai gamito. 24 AGot teviol kəmas hən navoian mai galit p̃isi lotoləmas bun
aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

---

* **6:9:** Deu 10.17 * **6:14:** Isa 11.5, 59.17 * **6:15:** Isa 52.7 † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. Nasilt evi nahudhutarhai topospos lotokabut gole len nahurhuɓuluk ale gol tomosmos. Imagenan nəboŋ gotopati eləboi ɓipat gol gaiug ale eləboi ɓigol nəhab len nəwei ideh topaŋ, ɓimat.
* **6:17:** Isa 49.2, 59.17 * **6:21:** Uman 20.4

Filippi

Naloƀulat napisulan aPol totosi van hən alat a Filippi

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itos naloƀulat napisulan egai hən nəsa?

Len naloƀulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən na-ləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit naƥisal hən ləƀ̃itoh len nəmauran seKristen tovoi.

APol itos naloƀulat egai van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naƀiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a mõo, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar həni len naim bəbaŋis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

APol itos naloƀulat egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboŋ totoh len naut a Rom len naim bəbaŋis.

Len naloƀulat egai aPol idaŋ hən nakemkeman, na-il-ƀuri-an, naƀonan mai nasusumaran len nəmauran mai nadələmian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuṽ hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1–4.23)

1) APol etuƀat hən naloƀulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuṽ mõos galito (1.1-11)
2) APol ehəhaṽur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbaŋis, ivatvat viri ke nəsa tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)
3) APol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsa tokele hən naṽide aGot tolәŋoni ƀiƥarƥar len galito (1.27–2.18)
4) APol ike tesəvat aTimoti mai aEpafrotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)
5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur naṽide siPol, likad nadələmian len aKristo hən aGot ƀeriŋi ke linor len nəhon. APol eləŋoni ke nəlolit tikad natəm̃at (3.1–4.9)
6) APol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol həni maii (4.10-20)
7) APol imaris kotov naloƀulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

1 Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos
naloƀulat napisulan egai van hən nəvanuan ƥisi siGot len aKristo aYesu,
len naut a Filippi.* Nutosi van hən naelta mai natikon gail am. 2 AGot
aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol
nəlomit tikad natəm̃at.

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

3 Nosipa vi təban aGot sagw len nəboŋ ƥisi notonau təlmam hən gamito.
4 Akis len na-sor-tuṽ-an sagw mõos gamit ƥisi, nusor tuṽ len nakemkeman
5 bathut ke mətutah mai ginau len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav,

* **1:1:** Uman 16.12

nəmariboŋ məttoriŋ nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməŋai.* 6 Husur
nunau ləboi nategai m̃au ke, aGot totuƀat hən nauman tovoi sua len
gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len nəboŋ siYesu Kristo.*
7 Inor hən notonau gamit p̃isi maienan, bathut notoləmas bun gamit len
nəlogw. Husur ke len naim bəbaŋis notohtoh lan, mai len nəboŋ notokel
nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoṽusan koti ke tokitin, gamit
p̃isi mətukatəp̃ol len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau.* 8 AGot
eləboi ƀikel koti ke notoləŋon masuṽ hən nəƀ̃eris gamito len na-ləmas-
buni-an togəm len nəlon aYesu Kristo.
9 Ale nusor tuṽ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len
naləboian mai na-bunus-ləboi-an p̃isi hən nakitinan. 10 Imaienan dereh
məteləboi mətƀ̃ekuṽol hən nap̃isal tovoi buni, hən mətƀ̃iveveu hən asike
ƀikad natideh tosa avan ideh toləboi ƀikel husur gamito van vəbar nəboŋ
seKristo. 11 Mətepul hən naṽit nanoran len aYesu Kristo hən nəvanuan gail
ləƀ̃eputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-baŋis-aPol-an

12 Bathudud nadəlomian, nuke məteləboii ke, nəsa tovisi hən ginau
esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən ƀibar nəvanuan p̃isi. 13 Husur enan
nasoltia p̃isi lotokətkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan p̃isi am,
loləboi buni ke, nutoh len naim bəbaŋis sil aKristo.* 14 Ale bathut natsen
tobaŋis gat ginau, nəbathudud nadəlomian isoƀur loil gəgat len Nasuƀ.
Gagai, len na-il-ƀuri-an tosəhor ta m̃o, ləsamətahw hən ləƀ̃ikel ur nasoruan
siGot.
15 Ekitin ke galit galevis lukel ur aKristo sil lototaƀulol bulos ginau mai
lotopul hən naṽitṽituhan, be galevis am lukel uri len naləŋonian tovoi.
16 Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len
ginau hən nəƀ̃eil gəgat, nəƀ̃ikel kot na-kel-uri-an tovoi. 17 Alat lototaƀulol
ləsakel ur kot aKristo, avil lukel uri hən ləƀ̃ipatpat galit məhat husur
lunau ke lemədas ginau gagai nəboŋ natsen tobaŋis gat ginau. 18 Be savi
natideh! Ivoi ŋai ke len nap̃isal p̃isi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan
len nəlolito, lukel ur aKristo. Ale husur enan nukemkem.
Dereh nikemkem tabtab, 19 husur noləboii ke, len na-sor-tuṽ-an samito
mai na-vi-tarhəte-an seNunun aYesu Kristo, nəsa tovisi hən ginau dereh
tevi p̃isal hən nəƀ̃imakuv. 20 Len na-ləŋon-buni-an sagw nuvatvat viri
ke səkad natideh ƀigol nahurugw ƀisa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil
ƀuri gagai sum̃an akis, hən ke, len natit p̃isi nəƀ̃igole, nisal suh a Kristo,
naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw. 21 Husur len nabunusian sagw,
nəmauran sagw evi seKristo ale nəƀ̃imat, ivoi masuṽ am. 22 Be nəƀ̃itoh
tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiṽan am. Nilekis
hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənau ləboii. 23 Gəlar p̃isi
arulevlev hən ginau. Noləŋon masuṽ həni ke neriŋ nəmauran egai hən
nəƀ̃imat hən nəƀ̃itoh mai aKristo, husur natenan ivoi p̃isi am hən ginau.
24 Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw. 25 Ale husur
nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit m̃os
napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman. 26 Imagenan, nəboŋ

* **1:5:** Uman 16.12-40 * **1:6:** 1Kor 1.8 * **1:7:** 2Kor 7.3; Flp 1.13 * **1:13:** Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1

nəb̃itoh mai gamit tətas, dereh məteləboi mətb̃isal suh aYesu Kristo səhor ta m̃o, bathut nəsa togole hən ginau.
27 Be natsua, nav̈ide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKristo, hən ke naut kəmas nəb̃egəm ris gamito o nəb̃itoh a tut dan gamito, dereh nesəsəloŋ həni ke mətoil gəgat sum̃an məttosua ŋai ale len nəlomit tosua mətub̃al tabtab m̃os nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi.
28 Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəboŋ mətb̃eil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanismen hən nəmasigan enan. 29 Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKristo mai gamito, wake eviol kəmas həni am ke məttoləŋon isa vəsa m̃osi, 30 husur gagai mətutoh len nəb̃alan top̃itov̈ hən nəb̃alan məttorisi ke notodaŋ ðuri a m̃o. Evi nəb̃alan məttosəsəloŋ həni gagai ke notodaŋ ðuri sal.*

2

Gol tətov̈ hən aYesu nəlon tomədau, sənau gai

1 Datoləŋon ivoi am len nəlodato len naðonan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəŋov nəlodat vi pan, datukad naðonan len aNunun, nəlon aYesu itaŋis gidato, ilolosa hən gidato. 2 Husur natgalen p̃isi, mitimaskad nənauan tesua ŋai, məteləmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad nələŋonian tesua ŋai. Mətb̃igol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəhov hən nakemkeman. 3 Samtehusur nələŋonian samit səb̃omit ŋai, samtipatpat gamit səb̃omit məhat, avil len nəlomit tomədau hum məttovi ut kəmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai.
4 Gamit v̈isusua satinau nəsa tovoi hən gai səb̃on ŋai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am. 5 Mitimaskad nənauan top̃itov̈ hən nənauan aKristo aYesu tokade, ke:

6 Naut kəmas tokad naðoruan siGot, naut kəmas tovi aGot,
sənau ke tonor hən ðetəgau gat nap̃itp̃itov̈an mai aGot.*
7 Be eriŋ gaðulan nəhes tov̈ati mai nəyalyalan san,
ilav naðoruan sinaslev sua,*
egəm vi vanuan sum̃an nəvanuan gail,
ikad nənahənah hən nəvanuan.
8 Igol nəlon eməda u, sənau gai gabag,
igol husur p̃is nəsa aGot tokele,
naut kəmas togol nəmatan san.
Be savi nəmatan ŋai, imat ebun len nəhai balbal.
9 Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat p̃isi,
eviol maii hən nəhes toyalyal
səhor nəhes p̃isi,
10 hən ke nahəsan aYesu ðigol natit p̃isi ləb̃etəŋedur,
len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,
11 mai nabuŋolit p̃isi lisor vəhoti ke,
aYesu Kristo evi Masta,
hən ləb̃isal suh nəyalyalan siGot Tata.*

Mitigol nəsa tonor hən nəvanuan gail ləb̃etətov̈ həni

* **1:30:** Uman 16.19-40 * **2:6:** Jon 1.1, 5.18 * **2:7:** Isa 52.13–53.12; Mat 20.28 * **2:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 45.23

12 Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, natgalen ləb̃imaienan, len nəlomito
mitidaŋ len aGot, len namətahwan hən nəyalyalan san, mətehisi hən
mətb̃igol nəsa tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito
m̃osi. Mitigol natgalegai sum̃an məttogol akis hən nəsa notokele, (savi
nəboŋ nototoh mai gamit ŋai, be nəboŋ nəsatoh). 13 Husur evi aGot
toum len gamito. Igol nalənonian samit inor hən esan mai igol mətoləboi
mətb̃igol husur nalənonian enan san.

14 Len natit p̃isi mətb̃igole, mitigole, samtikoblen, samtev̄itv̄ituh, 15 hən
asike b̃ikad natideh tosa avan ideh toləboi b̃ikel husur gamito. Len
nəmauran samito mitiveveu ŋai, namesian teb̃uer, sum̃an anatun aGot
gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut məttotoh lan, topul hən nəvanuan
nəlolit tokab̃kab̃ur, topul hən nəsaan.* Be gamit mitimasm̃ial hum nam̃ial
lotom̃ial len margobut hən navile a pan, 16 nəboŋ məttotəgau gat na-
soruan hən nəmauran. Mətb̃imaienan, len nəboŋ seKristo dereh neləboi
nəb̃isor sal suh ginau ke nəsəgam sob̃uer, nəsaum sob̃uer.

17 Avil naut kəmas leb̃igol nəb̃imat, naut kəmas nəda hagw b̃isel hum
nəwain ahai tutumav tob̃iri len naviolan totutumav həni van hən aGot,
nohəhav̄ur. Gamito, mətukad nadələmian len aKristo ale mətoviol kavkav
hən gamito mai aGot hən mətb̃igol nəsa tolənoni. Ehum ahai tutumav
toviol kavkav hən nab̃uluk totutumav həni van hən aGot. Husur ke
notoviol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit məttoviol kavkav hən
gamito mai aGot, naut kəmas ləb̃igol nəb̃imat, nukemkem, nub̃on mai
gamit p̃isi len nahəhav̄uran.† 18 Sum̃an ginau, gamit am mitimashəhav̄ur,
b̃on mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

19 B̃evi nalənonian siNasub̃, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTi-
moti van hən gamito. Ale nəboŋ b̃etəlmam nəlogw tevi pan len nəsa
b̃ikel uri husur gamito. 20 Nəsəkad avan ideh sum̃an aTimoti toləmas
bun gamito, tonau masuv̄ hən gamito hum ginau. 21 Husur galit am
lumasulsul hən natit salit gail səb̃olit ŋai, savi natit gail siYesu Kristo.
22 Gamit mətoləboi aTimoti tia, nab̃oruan san tovoi, mai nauman san
tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi
natətai toum mai atəman. 23 Imaienan nuvatvat viri ke, nəboŋ nəb̃eləboi
nəsa b̃evisi hən ginau, len nəboŋ en ŋai dereh nesəvat aTimoti van hən
gamito. 24 Avil len Nasub̃ nodələmi ke, ginau gabag m̃au dereh nivan hən
gamito.

25 AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttosəvati hən b̃evi tarhət
sagw. Evi wawa nadələmian sagw tob̃on mai ginau len nauman, tob̃on
mai ginau len nəb̃alan hum nasoltia. Be len nəboŋ egai ginau m̃au
nunau ke nəb̃esəvati van hən gamit bai.* 26 Husur eləŋon masuv̄ hən b̃eris
gamito ale eləŋon isa husur məttosəsəloŋ həni ke toməsah. 27 Nokitin ke
eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ŋai be nəlon
itaŋis ginau am hən asike nəb̃ikad nalolosaan vəsa batbat tomaienan.

---

* **2:15:** Deu 32.5 † **2:17:** 2Tim 4.6. Datoləboi datb̃ikel namilen len nasoruan top̃itol maiegai: Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətodələmi, ale mətoviol hən nəmauran samito mai aGot hən mətb̃igol nəsa gai tolənoni. Imagenan, naut kəmas ləb̃igol nəb̃imat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nub̃on mai gamit p̃isi len nahəhav̄uran. * **2:25:** Flp 4.18

28 Ŋa nənauan sagw idaŋ am hən nəb̃esəvati van hən gamito, hən ke,
nəboŋ mətb̃erisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike ðetuhatuh maiegai
am. 29 Nəboŋ ðibar gamito, kel nahəhaṽuran samit maii len nakemkeman
hum awawa samit len Nasuð. Nəvanuan lotosum̃an gai, məteputsan
galito len nənauan samito, 30 husur pəpadaŋ imat mõs nauman seKristo.
Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən ðevi tarhət sagw, gel gamit məttodədas
mətb̃igole.

3

Nanoran tokitin

1 Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mi-
tikemkem len naðonan samit mai Nasuð. Savi natideh hən ginau hən
nəb̃itos nategai tətas; be nutosi hən ðihavhav gol gamito. 2 Mətelələgau.
Mitinaunau nəvanuan lotosum̃an alat ləsəkad nadəlomian. Nokis galit hən
nalipah. Lovi vanuan nəsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.* 3 Husur
gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len
aNunun aGot, dattosor sal suh nəsa aKristo aYesu togole mõs gidato. Be
datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan ðigole hən nibedato
mai naṽide hən nalotuan. 4 Naṽide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau
nətanor magenan. Avan ideh ðinau ke ðeləboi ðeil gəgat len nəsa togole,
ginau nosəhori. 5 Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmariboŋ toməlevtor
sagw,* lupas ginau len nəpasusan seIsrael, len nahəmar aPenjamin, novi
aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi.†
6 Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudaŋ len nəsa notonau ke aGot tolaŋoni, ŋa
nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət nanoran, nohusur masuṽ hən
nakelean todaŋ seJu gail, nəsab̃ur kotovi boŋ ideh. 7 Avil natgalenan,
a mõ nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut kəmas
bathut nəsa aKristo togole. 8 A məhat hən natenan, nunau səhot natit
p̃isi ke tovi ut kəmas nəboŋ notonənoṽ həni mai nasəhorian hən na-ləboi-
aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit p̃isi imasig dan ginau.
Len nabunusian sagw ehum natit p̃isi tovi pahsago hən nəb̃evi seKristo,
9 hən nəb̃iðon maii, hən nəb̃evi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len
ginau səb̃ogw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len
nəhon aGot egəm len nadəlomian len aKristo. 10 Nuke neləboi aKristo mai
nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niðon maii len na-ləŋon-isa-an vəsa
san, ale gəm sum̃an gai len nəmatan san 11 hən nəb̃ikad na-le-məhat-an dan
nəmatan.

Van vəbari

12 Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən nəb̃egəm
sum̃an aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau mõs natenan. 13 Bathudud
nadəlomian gail, nəsənau ke notosum̃an aKristo kavkav sal, avil nunau
mõs natesua ŋai: len nəgamgaman hən nəmauran sagw, nəlogw iboŋboŋ
hən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab mõs natit gail ðipat a mõ.
14 Nugam tabtab len nəgamgaman mõs nəb̃ikad nasəhorian lan, nəb̃ibar

* **3:2:** Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləb̃imakuv dan nəsaan salito, sum̃an naJu gail ta mõ. * **3:5:** Gen 17.12 † **3:5:** Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəboŋ aPol toke novi naFarisi, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seJu gail, ludaŋ len nalo galenan. * **3:6:** Uman 8.3, 22.4

nagilen ale nəb̃ilav naviolan, aGot tokis ginau len aKristo aYesu vi lan nəmav m̃osi.
15 Imaienan, gidat p̃isi dattomatmatu len nəmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maienan. Nənauan samit ðetile, nategai am, aGot dereh tigol tip̃arp̃ar mai gamito. 16 Avil nəmauran sidat timasnor hən nakitinan aGot togol top̃arp̃ar mai gidat tia.
17 Bathudud nadəlomian, mitigol tətov̂ hən ginau, ale mətebunus vah-vahur alat lotohusur nav̂ide hən nəmauran namttogole m̃os gamito. 18 Husur ikad isoður lototoh sum̃an lotovi enemi hən na-kel̂-uri-an tovoi hən nəmatan seKristo len nəhai balbal. Ginau nusor vəha-sob̃soður husur galit mai gamit tia, ale gagai nutaŋ nəboŋ notokel tasi. 19 Nəmauran salit ivan vəmasig vi sutuai, nagot salit evi nalənonian hən nibelit ŋai, lov̂iv hən nəsa nahurulit təsa sile, ale lunau nəmauran egai ŋai len navile a pan. 20 Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua ðegəm len nəmav hən ðilav kuv gidat dan nəpanismen topat vir alat ləsariŋ nəlolit len aGot. Atenan evi Nasuð aYesu Kristo. 21 Husur, len nədaŋan san toləboi ðigol natit p̃isi ðipat pipihabəlan, dereh aYesu tegəgel hən nibedat lotovi ut kəmas, hən ləb̃esum̃an niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

1 Imaienan, bathudud nadəlomian, məteil gəgat len Nasuð. Noləmas bun gamito, nolənon masuv̂ ke neris gamito. Mətugol nukemkem, nov̂iv hən gamit məttohum naviolan notosəhori.

Nənauan məkot siPol

2 Euotia mai aSintike, noŋir gamər ke samrepəpehw am be məregəm sua len na-ləŋon-husuri-an len aMasta saməru. 3 Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotoðon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idaŋ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsalit lotopat len naloðulat hən nəmauran.
4 Mitikemkem tabtab len naðonan samit mai Nasuð, nukel tətas həni, mətehəhav̂ur masuv̂!
5 Mitigol ke nəmauran samito tomədau, tip̃arp̃ar hən nəvanuan p̃isi ləb̃eris ləboii. Nasuð egəm pəpadaŋ! 6 Samtinau masuv̂ hən natideh, avil kel natit p̃isi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tuv̂-an mai naŋirian, us aGot hən nəsa məttopar.* 7 Ale aGot tigol nəlomit tikad natəm̃at tosəhor na-ləboi-səhoti-an p̃isi. Natəm̃at enan tekətkəta gol nəlomito mai nənauan samito len aYesu Kristo.
8 Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadəlomian, mitigol nənauan samit tepul hən natgaleg tovoi: tepul hən nəsa tokitin, nəsa tonor hən naðoruan tovoi, nəsa tonor, nəsa toveveu səkad natit tosa lan, nəsa togol aGot mai nəvanuan lotohəhav̂ur, mai nəsa nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh ðivoi, natideh ðinor hən aGot ðisal suhi, mitinau natideh tomaienan. 9 Mitigolgol natit p̃isi notop̃usan həni, notolavi mai gamito; natit p̃isi məttosəsəloŋ hən notokele, məttoris notogole. Mətb̃igole, aGot toviol hən natəm̃at mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

---

* **4:3:** Len naut egai, nəboŋ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos. * **4:6:** Mat 6.25-34

10 Len nəmauran sagw len Nasuð nukemkem habat, husur naut kəmas
nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai mətosəvat na-vi-tarhəte-an
gəm hən ginau, mətunau ginau tətas am. Nəsake nəlomit toboŋboŋ hən
ginau, be mətodədas mətb̃isað naβisal ideh hən mətb̃ekətkəta təban ginau.
11 Nəsakəmaienan husur notom̃idol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti
ke nohəhav̄ur hən nəsa notokade ŋai. 12 Nutoh ləboi nəmauran hən nə-
par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusað
natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusað nəmauran hən nahəhav̄uran,
naut kəmas natideh ðevisi. Noləboi nəb̃itoh ðivoi naut kəmas nəb̃epul o
nəb̃imalkəkat, naut kəmas nəb̃epul hən natite o nəb̃ipar tite. 13 Noləboi
nəb̃igol natit βisi len nədaŋan seKristo togol notodaŋ am. 14 Be mətugol
ivoi nəboŋ məttovi tarhət sagw len na-ləŋon-isa-an sagw.

15 Gamit alat a Filippi, mətoləboii ke, nəboŋ notoriŋ naprovens Mase-
tonia ei, nəboŋ nototuðat kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu βisi,
gamit səb̃omit ŋai mətulav naviolan mai ginau.* 16 Husur nəboŋ nototoh
len naut a Tessalonika ale notom̃idol, mətoviol gəm hən ginau vəha-ru.†
17 Nəsakəmaienan hən nəb̃eus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian
samit ale tisah tuan naviolan m̃os gamito. 18 Be gagai nukad natit βisi,
nubaŋ tite. Nopul hən natgalenan husur aEpafrotitus ilav mai ginau tia
naviolan məttoviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohum naviolan
məttotutumav həni, nəb̃on tosusau van hən aGot, lotonor hən nəsa gai
tohəhav̄ur həni.* 19 Ale, aGot egaii sagw, len natit tosoður gai topul həni,
len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit βisi məttom̃idol həni.
20 Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai.
Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

21 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit βisi lotokad nadəlomian len
aKristo aYesu. Nəbathudud nadəlomian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai
gamito. 22 Nəvanuan βisi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat
lotosuh len naim seSisa am lukele.*

23 Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito.
Ganan.

---

* **4:15:** 2Kor 1.16 † **4:16:** Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * **4:18:** Exo 29.18; Flp 2.25 * **4:22:** Flp 1.13

Kolosse

Naloƀulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kolosse

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Itosi hən ƀevṽusani ke aYesu iyalyal masuṽ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-mṍo-an gail p̃isi. Ale len aYesu datukad p̃is nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos naloƀulat napisulan egai van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos naloƀulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai p̃usan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai p̃usan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seJu tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hən aŋel gail mai limashusur nap̃usanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hən aGot ƀilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nap̃usanan galenan, itos naloƀulat napisulan egai van hən alat siYesu a Kolosse hən ləƀ̃eləboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hən alat siYesu a Kolosse (1.1-2)
2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an (1.3-12)
3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian maii len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-mṍo-an gail p̃isi. APol eum idaŋ mṍos galito (1.13–2.5)
4) Limastoh sum̃an lotoƀon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuṽ hən natit len nəmav. Natit p̃isi ləƀ̃igole limasgole len naṽide aYesu ƀehəhaṽur həni (2.6–3.17)
5) Nəmauran lohoim timasnor hən ƀigol Nasuƀ ƀehəhaṽur. Lisor tuṽ tabtab, lisor tuṽ mṍos aPol. Nasoruan salit tepul hən navoian gol alat ləsəkad nadəlomian leləŋoni (3.18–4.6)
6) Nə-maris-kotovi-an (4.7–4.18)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Kolosse

1 Ginau aPol, aGot tolekis hən ginau hən notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aṽagw len nadəlomian, 2 namrutos naloƀulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadəlomian len aKristo məttodaŋ len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hən navoian mai gamito, teriŋ natəm̃at len nəlomito.

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

3 Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuṽ mṍos gamito. 4 Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nadəlomian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan p̃isi siGot. 5 Nadəlomian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsa aGot toutaut həni mṍos gamito len nəmav, tuƀat len nəboŋ məttosəsəloŋ hən

nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, van vəbar damənŋai.* 6 Len naut
ƥisi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toṽan.
Evivi məhat ale iṽan, egəgel hən nəmauran sinəvanuan gail. Len naṽide
tomaienan, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot
nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, iṽan, egəgel
hən nəmauran samito. 7 Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev
seKristo hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale
eum idaŋ seKristo mm̃os gamito.* 8 Gai boh isor mai ginaməru husur na-
ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.
9 Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gamito,
namrusor tuṽ tabtab mm̃os gamito. Namrous aGot hən ƀigol mətƀ̃epul
hən naləboian hən naləŋonian san, len namitisau hən nəmauran tonor
mai naləboian togəm len aNunun. 10 Namrous natgalen hən nəmauran
samit ƀeputsan nahəsan aGot, ale hən mətƀ̃igol ƀehəhaṽur hən gamito
len natit ƥisi. Namrusor tuṽ ke, len nəmauran samito mai len natit
ƥisi mətƀ̃igole mitiṽan hən naṽit tovoi, ale məteləboi bun aGot am
tabtab. 11 Namrusor tuṽ ke mitidaŋ am len naƀiltidaŋan san toyalyal hən
mətƀ̃idaŋ ƀur nəmauran ƀidaŋ, toh mədau ƀebəlav, naut kəmas nəvanuan
gail ləƀ̃igol mətƀ̃eləŋon ƀisa vəsa. Be nəboŋ mətƀ̃imagenan, mitikemkem.
12 Len natgalen ƥisi, akis mətesipa vi təban aGot Tata togol məttonor,
hən mətƀ̃ikad nahudhut nəsa aGot totəgau gati mm̃os alat lotovi esan len
natohan pipihabəlan len nam̃ial san. 13 AGot ilav kuv gidato dan navəlan
nəmargobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihabəlan aNatun, aNatun
gai toləmas buni.* 14 Len nəmatan siNatun datukad nəmakuvan sidato,
eruƀat nəsaan sidat gail.*

AKristo ilav namilen tovi a məhat ƥisi

15 Datoləboi datƀeris aKristo tolav kot aGot datsaləboi datƀerisi, aKristo
iṽat nəhes tosəhor natit ƥisi aGot togole.* 16 Husur len aKristo, aGot eum
hən natit ƥisi len nəmav mai len navile a pan.* Eum hən natit datoləboi
datƀeris gail mai natit datsaləboi datƀeris gail. Namilen ke igol alat lotoil
a mm̃o tiltile gail mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mm̃o-an, naut kəmas
aŋel, nanunun nəmargobut, natəmat, mai aƀiltiŋel gail. Natit ƥisi, aGot
eum hən gail len aKristo, eum hən gail mm̃os aKristo. 17 Nəboŋ aGot saum
hən natideh sal, aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit ƥisi esuh husur
nədaŋan san etəgau gat gail. 18 Imaienan, gai ŋai eil a mm̃o hən nəvanuan
san gail. Ale nəvanuan san gail lohum niben, aYesu evi nəkadun. Gai
evi natuƀatan mai nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan hən tokad
namilen toyalyal səhor ideh am. 19 Husur aGot ehəhaṽur hən gai kavkav
totoh len aNatun. 20 Ale len aNatun, aGot igol natit ƥisi lukad navoivoian
maii tətas, natit gail len navile a pan mai natit gail len nəmav. AGot igol
gail ƥisi lukad natəm̃at maii len nəda hiNatun tomat len nəhai balbal.*

21 A mm̃o len nəmauran samito mətutoh a tut dan aGot, len nənauan samito
mətuvi enemi san gail bathut naṽide tosa vəsa samito. 22 Naut kəmas
natgalenan, aGot igol mətukad navoivoian maii len nəmatan hən niben
aNatun. Igole hən ke nəboŋ mətƀ̃eil len nəhon, dereh tisaƀ səhot gamit
hum ke məttoveveu buni, hum mətsəkad nəsaan ideh ale nəvanuan gail

* **1:5:** 1Kor 13.13 * **1:7:** Kol 4.12 * **1:13:** Luk 22.53 * **1:14:** Efe 1.7 * **1:15:** 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * **1:16:** Jon 1.3; Kal 4.3 * **1:20:** Efe 2.16

lodədas ləb̃ikel natideh ɓisa husur gamito. 23 Be mitimasdələm nakitinan enan tabtab, il gəgat lan. Samterus dan nə-vatvat-viri-an hən na-kel-uri-an tovoi məttosəsəloŋ həni. Na-kel-uri-an tovoi enan iperŋan naut p̃isi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hən nəb̃ikel uri.

Nauman siPol mm̃os alat siYesu

24 Gagai nukemkem len na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mm̃os gamito. Na-ləŋon-isa-vəsa-an aKristo toriŋi hən nəb̃ikade len nibegw, nudaŋ ɓuri van van hən ɓihav mm̃os alat siYesu lotosum̃an niben.* 25 Ginau nogəm vi vanuan nauman hən nəb̃evi tarhət silat siYesu husur aGot eriŋ nauman hən nəb̃evi tarhət samito len navəlagw. Igole hən nəb̃ikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito. 26 Esusuan nasoruan enan san dan nəvanuan gail sutuai van vəbar nəboŋ ta damərŋai hən lototətan həni, be gagai ikel vəhoti mai nəvanuan san gail. 27 Husur aGot ehəhaṽur hən tokel vəhot nəyalyalan topul len nə-nau-utaut-an san tosusuah, nə-nau-utaut-an san ɓevi tarhət silat ləsavi Ju. Nə-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mətsavi Ju, gol ke məttovatvat vir mətb̃evi lan nəyalyalan siGot. 28 Namtukel ur aKristo mai nəvanuan p̃isi, namtukai tas naṽide tosa, namtoṽusan galit len namitisau hən nəmauran tonor hən ke, nəboŋ ləb̃eil len nəhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo. 29 Natenan, noum idaŋ mm̃osi, noum taltal lan len naɓiltidaŋan seKristo toum len ginau.

2

1 Nuke məteləboii ke notoum, notoɓal mm̃os gamit mətsaris ginau sal, gamit mai alat siYesu len naɓiltivile Laotisea mai nəvanuan nadələmian p̃isi ləsaris ginau sal.* 2 Noum idaŋ magenan hən ləb̃eləŋon ɓivoi am len nəlolito mai hən ləb̃esua len na-ləmas-buni-an. Nugole hən ləb̃eləboi buni, ləb̃eləboi kavkav hən nə-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo səb̃on. 3 Na-voi-buni-an p̃isi hən nalәboian mai namitisau hən nəmauran tonor esusuah len aKristo səb̃on.

4 Nokəmaienan mai gamito hən asike avan ideh ɓegəras gamito len nasoran gəlgəlan san togomah buni. 5 Husur, naut kəmas nibegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohəhaṽur hən naṽide tonor samito mai nadələmian samit todaŋ len aKristo.

Mətteriŋ nələmit kavkav len aKristo

6 Imagenan, sum̃an məttoriŋ nələmit len aKristo, AYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan. 7 Mititoh tin lan hum nəhai tokad nəharhəte tokir vi pan, gol nəbathute itov vi məhat, idaŋ. Nadələmian samit tidaŋ tabtab am hum notop̃usan həni tia. Mətepul masuṽ hən nasipaan.

8 Samtidam̃ hən avan ideh ɓesəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras toɓəb̃esw, togəm len naṽide sinəvanuan mai nəbathut nədaŋan gail sinavile a pan, be sagəm len aKristo.* 9 Husur aKristo egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben. 10 Ale len aKristo, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKristo, gai ikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən aŋel mai natəmat p̃isi lotokad nədaŋan mai na-il-a-m̃o-an.

---

* **1:24:** Ehum na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu igol alat siYesu lukad nəpasian veveu ale len naṽide tomaienan, na-ləŋon-isa-vəsa-an siPol igol lovivi məhat, lotibau. * **2:1:** Kol 1.29, 4.12-13 * **2:8:** Kal 4.3

11 Len aKristo mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan
ideh togole hən ləb̃etiv dalus nahurhuben, be aKristo etiv dalus
naðoruan nəsaan samito. 12 Husur nəboŋ məttobaptais ehum məttomat,
lototavun gamit mai aKristo. Ale aGot igol gamit mətule məhat dan
nəmatan mai aKristo, husur məttoriŋ nəlomit len naðiltidaŋan siGot togol
aKristo tole məhat dan nəmatan.* 13 A m̃o mətumaur len nibemito be
mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən naðoruan samit
eb̃uer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke məttomaur mai aKristo.
Eruƀat nəsaan sidat gail p̃isi. 14 Ikas kuv na-tos-gati-an len naloðulat tokel
ur nəsa dattogole toƀur kotov nalo gol tonor hən datƀipanis. Ehum aGot
topos gat naloðulat enan len nəhai balbal nəboŋ lotop̃os gat aKristo lan.
15 Len navide tomagenan, len nəmatan seKristo len nəhai balbal, ilav kuv
natit hən nəb̃alan dan natəmat gail lotodaŋ, lotoil a m̃o. Igol ip̃arp̃ar ke
towin len nəhon nəvanuan gail p̃isi.*

16 Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seJu məttob̃ur
kotovi, hum nəsa məttohani, o nəsa məttomuni, o husur mətsagol nəhanan
ideh tolo, o mətsagol naƀiltiboŋ hən nahəbati veveu, o nəsappat gail, hum
nalo seJu gail tokele.* 17 Nalo galenan lohun nanunun natit gail lo-
togəmai, be nəbathukitinan evi aKristo. 18 Nəvanuan galevis lohəhav̋ur hən
ləb̃egəgəras ke ləsav̋iv. Lulotu hən aŋel gail. Avil gamito, samtidam̃ hən
nənauan salito. Mətb̃ehusur nənauan salito asike mətb̃inor hən naviolan
aGot totəgau gati m̃os gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke
lotorisi, be aNunun aGot sawol hən nənauan salito. Imaienan, lov̋iv len
nənauan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ŋai. 19 Ləsasibətah len aKristo
tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKristo evi nəkadun. Nəkadun
iwol hən niben nəvanuan hən ƀetibau, nənau mai nabəlasehw gail lotəgau
gat niben hən ƀesua. AKristo imagenan, iwol hən nəvanuan san gail hən
ləb̃etibau hum aGot tolənoni.

20 Gamit mətumat mai aKristo tolav kuv gamit dan nəbathut nədaŋan
gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətohusur tabtab hən nalo sinavile
a pan gail toke, 21 “Sagibari! Sagihan risi! Sagetəgau!”? 22 Be nalo galenan
lovi naf̃usanan sinəvanuan ŋai. Lof̃usan husur natit gail ləsəpat sabəlav,
hum nəhanian mai natit namunian. Nəboŋ dattohani o dattomuni,
lumasig. 23 Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hən namitisau hən
nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan lugol nəvanuan gail ludaŋ len
gail, logəgəras ke ləsav̋iv, mai ludaŋ taltal van vamədas nibelito hən asike
ləb̃inau nəsaan lotoləŋon ke ləb̃igole. Be nalo galenan ləsagol natideh,
ləsavi tarhət sivan ideh hən ƀinoŋ dan nənauan mai nalənonian tosa gail.

3

Gol nəsa aGot tohəhav̋ur həni

1 Bathut ke aGot togol məttole məhat mai aKristo, mətukad nəmauran
veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir gəgat len natit lotokitin len
nəmav, len naut aKristo tobətah len navəlan nəmatu siGot, len nədaŋan mai
nəyalyalan.* 2 Samteləŋon natit hən navile a pan, samtinau, məteləŋon
natit hən nəmav, mitinau tabtab həni. 3 Husur mətumat dan natit hən
navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKristo totoh len nəmav

* **2:12:** Rom 6.4 * **2:15:** 1Kor 15.24 * **2:16:** Rom 14.1-6 * **2:20:** Kal 4.3, 9 * **3:1:** Psa 110.1

mai aGot. 4 Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKristo, ale nəboŋ ƀevisi,
gamit am dereh mətevisi maii len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

5 Imagenan, naṽide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat
ebun. Kel "Ao," hən naitian tosa, nagolean toƀiŋb̃iŋal, naləŋonian hən
naitian towol hən nibemito, naləŋonian hən nəsaan, mai na-ləŋon-masuṽ-
hən-natite-an tovi nalotuan hən natit məttoləŋoni, savi aGot. 6 Nəlol
paŋpaŋ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsagol
nəsa aGot tokele. 7 A m̃o len nəmauran samito hən navile a pan,
gamit am mətugol husur naṽide galenan. 8 Avil gagai mitimasriŋ
gaƀulan naṽide tomagegai. Sa-nəlomit titaƀtaƀulol, sa-nəlomit tipaŋpaŋ,
samtehəhaṽur hən na-ləŋon-isa-an sivan ideh məttomətahun buni, samti-
sor mədas naƀoruan sivan ideh, sa-nabuŋomito tikel nasoruan toƀiŋb̃iŋal.
9 Samteliblibоŋ mai gamit gabag, husur məttokol naƀoruan samit ta m̃o
mai naṽide han p̃isi tosa dan gamit tia.* 10 Ale mətosun naƀoruan veveu
tia togəm veveu tabtab. Nəboŋ məttoləboi tabtab hən aGot igol naƀoruan
veveu enan len gamito hən mətb̃egəm sum̃an gai.* 11 Len nəmauran
toveveu, savi natideh hən mətb̃evi Ju o mətsavi Ju, savi natideh hən
mətb̃ikad na-tiv-dalusi-an o mətsəkade, savi natideh hən mətb̃evi auleut
o mətb̃evi auleSkitia totohtoh len nəmargobut, savi natideh hən mətb̃evi
slev o mətsavi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo esəhor
natit p̃isi, ale itoh len galit p̃isi lotokad nadəlomian lan.

12 Imaienan, husur aGot tolekis hən gamito hən mətb̃evi esan, ale
husur toləmas bun gamito, mitimasmaiegai: nəlomit titaŋis gamit gabag;
mitivoi hən gamit gabag; nəlomit temədau, samtinau gamito; mətemədau
len gamit gabag; mitikad na-toh-mədau-an tebəlav naut kəmas na-ləŋon-
isa-vəsa-an. 13 Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tutut nəboŋ gamit gabag ideh ƀigol
natideh totile, be mitivoi hən gamito. Gamit ideh ƀigol ƀisa hən gaiug,
givoi həni, ruƀat nəsaan san dani. Mitinau nategai: Nasuƀ eruƀat nəsaan
samit dan gamito, imagenan, mitimasruƀat nəsaan samit dan gamit
gabag.* 14 Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a məhat hən natgalen p̃isi
husur na-ləmas-buni-an igol natgalenan luƀon hum lotosua ŋai. 15 Ale
natəm̃at togəm len aKristo, tiwol hən nəlomito, husur mətovi nahudhut
gail len niben tosua, ale aGot ilekis hən gamit hən mətb̃ikad natəm̃at
mai gamit gabag. Mətesipa vi təban aGot. 16 Nasoruan seKristo tepul
səsəhov len gamito; len namitisau hən nəmauran tonor, məteṽusan gamit
gabag həni, kel nalələgauan mai gamit gabag. Mətekəkai hən nəb̃e gail
len nasoruan siGot, nəb̃e hən nalotuan mai nəb̃e aNunun aGot togole;
len nasipaan, kəkai len nəlomito vi təban aGot.* 17 Natideh mətb̃igole
o natideh mətb̃ikele, gole len nahəsan aYesu Nasuƀ.* Ale len aYesu
datimassipa vi təban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

---

* **3:9:** Efe 4.22 * **3:10:** Gen 1.26; Efe 4.24 * **3:13:** Mat 6.12, 14; Efe 4.32 * **3:16:** Efe 5.19-20 * **3:17:** Nəboŋ toke len nahəsan Nasuƀ, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit p̃isi ləb̃igole, aPol ike limasgole m̃os aYesu, limasgol tətoṽ hən aYesu, gol nəsa toləŋoni. Ləb̃isor, lisor siYesu, lisor hum aYesu ƀeləŋoni. Ləb̃eum, leum siYesu, leum hum aYesu ƀeləŋoni. Natideh ləb̃igole, ligole siYesu, ligole hum aYesu ƀeləŋoni.

18 Bareab gail, məteriŋ gamito len navəlan asoamito hum tonor hən alat siNasuð.
19 Haṽut gail, məteləmas bun asoamito, sa-namətahunian tipat len nəlomito.
20 Lahutai, mitigol husur nəsa atata, anana artokele len natit p̃isi, husur natenan igol Nasuð ehəhaṽur.
21 Tata gail, samtigol anatumit litaðulol bulos gamito. Mətb̃igole, asike ludaŋ hən ləb̃igol nəsa tonor am.
22 Slev gail, mitigol nəsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit p̃isi. Samtigole ŋai nəboŋ lotokəta ris gamito hən ləb̃ehəhaṽur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke məttomətahw len nəyalyalan siNasuð, gole len nəlomit kitin. 23 Natit p̃isi mətb̃igole, um len nəlomit todaŋ lan, hum məttoum siNasuð, savi sinəvanuan. 24 Məteum van, husur məttonau ləboii ke, dereh Nasuð tilav mai gamito nahudhut nəsa aGot totəgau gati m̃os alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi aMasta samit məttoum san.* 25 Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naṽit nəsaan san. Ale naṽide siGot inor van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile.*

4

1 Masta məttokad naslev gail, mitimaslav nəsa tonor, top̃itoṽ mai naslev samit gail p̃isi. Husur məttoləboii ke gamit tu mətukad aMasta sua len nəmav.

Sor tuṽ m̃os a Pol
2 Mitisor tuṽ tabtab, mitidaŋ ðuri, ale len na-sor-tuṽ-an samito, mətehulahul, mitikad nasipaan. 3 Nəboŋ mətb̃isor tuṽ, sor tuṽ m̃os ginamit am, hən aGot ðesəŋav hən nabopita m̃os nasoruan san, hən namtb̃ikel vəhot napisulan husur aKristo, napisulan tosusuah a m̃o. Ehusur na-kel-vəhoti-an enan nototoh gegai len naim bəbaŋis. 4 Mitisor tuṽ m̃os nəb̃ikel ur p̃arp̃ar hən napisulan enan hum tonor hən nəb̃igole.
5 Mitikad namitisau hən nəmg̃uran tonor len naṽide samito təban alat ləsəkad nadəlomian. Nəboŋ ləberis nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit p̃isi mətb̃igole, teliv nəvanuan tomaienan van hən aYesu. 6 Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənauan sinəvanuan gail.* Mətb̃igol ðimaienan, avan ideh ðeus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən mətb̃ikel maii.

Nə-maris-kotovi-an siPol
7-8 ATikikus evi awawa len nadəlomian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev sum̃an ginaməru toðon mai ginaməru len Nasuð.* Nosəvati van hən gamito hən ðikel ur mai gamito natit p̃isi husur ginau. Nosəvati hən mətb̃eləboi natit p̃isi husur ginaməru mai hən ðigol mətb̃eləŋon ðivoi am len nəlomito. 9 Nosəvati mai aOnesimus, todaŋ len aYesu, evi awawa len nadəlomian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua sum̃an gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit p̃isi len naut egai mai gamito.

---

* **3:24:** Kal 4.1-2 * **3:25:** Deu 10.17 * **4:6:** Len nasoruan ta Kris ike, gol nasoruan tikasəkas, hum tokad nasol lan. * **4:7-8:** Uman 20.4; Efe 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-15

10 AAristarkus totoh len naim bəbaŋis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-
an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaienan. Hum
notokele mai gamit tia, aMak ðegəm həŋ gamito, mətehəhaṽur həŋ ðeðis
lohoim samit gail.† 11 Ale aYesu lotokisi həŋ aJustus, gai am ikel na-ke-
ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten
lototor ŋai lovi Ju gail lotokad nadəlomian. Loum mai ginau gegai m̃os
natohan pipihabəlan aGot ale nə-tah-mai-ginau-an salit igol nəlogw ivoi.
12 AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike,
“Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuṽ-an san m̃os gamit akis, ehisi həŋ
mətb̃eil gəgat len nalәŋonian p̃isi siGot mai mətb̃idaŋ, mətb̃imatmatu, nə-
lon-uri-an ðeðuer.* 13 Nukel koti ke gai eum idaŋ m̃os gamito mai alat
siYesu len naut a Laotisea mai a Hierap̃olis. 14 ALuk, nəvanuan rererer
namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§
15 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea.
Kele mai abar̃eab Nimfa am mai alat siYesu lotoðonðon len naim san.
16 Nəboŋ mətb̃eṽuruŋ naloðulat napisulan egai ðinoŋ, lavi mai alat
siYesu len naut a Laotisea həŋ ləb̃eṽuruŋi. Ale natsual am, ivoi həŋ gamit
mətb̃eṽuruŋ naloðulat napisulan nototosi van həŋ galito. 17 Ale kel mai
aArkippus ke, “Nauman Nasuð tolavi mai gaiug həŋ gəb̃igole, gol p̃isi
van, nauman kavkav ðesəsaruwag.”*
18 Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai həŋ navəlagw səb̃ogw. Mitinau
gat natsen gail lotobaŋis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len
gamito.

† **4:10:** Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30. ‡ **4:11:** AYesu lotokisi həŋ aJustus savi aYesu aNatun aGot, be aYesu tile am. * **4:12:** Kol 1.7 § **4:14:** Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24. * **4:17:** Flm 2

1 Tessalonika

Naloƀulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloƀulat napisulan egai hən nəsa?

Ɨtosi hən ƀikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika naṽide hən ləƀigol aGot ƀehəhaṽur.

Itos naloƀulat egai m̃os ase?

Naloƀulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos naloƀulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 51 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)
2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttodələm na-kel-uri-an tovoi. Nohəhaṽur husur mətukad nadələmian enan sal (1.2–3.13)
3) Nəmauran togol aGot tohəhaṽur (4.1-12)
4) Nagəmaian siNasuƀ (4.13–5.11)
5) Nakelean naməkot (5.12-24)
6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos naloƀulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasuƀ, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nələmit tikad natəm̃at tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodələm na-kel-uri-an tovoi

2 Nəboŋ p̃isi namttosor husur gamito len na-sor-tuṽ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab. 3 Nəboŋ namttosor tuṽ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadələmian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-daŋ-ƀ̃uri-an məttokade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.* 4 Bathudud nadələmian aGot toləmas bun gamit p̃isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətƀ̃evi esan. 5 Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran ŋai, be egəm len nədaŋan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi naƀoruan namttokade nəboŋ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtƀevi tarhət samito. 6 Ale mətosəsəloŋ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləŋon-isa-masuṽ-an məttokade. Len naṽide tomaienan, mətugol tətoṽ hən ginamito mai mətugol tətoṽ hən Nasuƀ.* 7 Husur natenan, galit p̃isi lotokad nadələmian len navile p̃isi len naprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləƀ̃eris gamito, gol tətoṽ hən gamito.‡ 8 Husur nasoruan siNasuƀ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̃isi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadələmian samit vi təban aGot, ibar naut p̃isi, gol ke səkad natideh am hən namtƀikel husuri.

---

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulum̃an sua ŋai. † **1:1:** Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * **1:3:** 1Kor 13.13 * **1:6:** Uman 17.5-9 ‡ **1:7:** Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1

9 Alat galenan lukel husur nahəhaṽuran məttokade nəboŋ namttotoh mai
gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun
nəmauran, van hən aGot kitin hən mətb̃evi esan hum naslev. 10 Lukele
am ke məttotoh vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat
dan nəmatan. Evi aYesu egaii ðilav kuv gidato dan naðiltilol paŋpaŋ siGot
ðegəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

1 Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətoləboii ke, natohan
sinamit mai gamito, savi natohan kəmas ŋai. Ao, ikad naṽite. 2 Mətoləboii
ke a m̃o, len naut a Filippi, lomədas masuṽ hən ginamito gol namtoləŋon
isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ðuri-an mai ginamito hən namtðikel na-
kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosoður
lotomətahun ginamit len naut samito.* 3 Husur na-kel-uri-an sinamito
sagəm len nəsaban. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtðevi tarhət
samito, nagəgərasan eðuer. 4 Be nəboŋ namttosor, namtusor hum ahai
pispisul gail siGot, gai tosaði ke namttonor hən namtðikel na-kel-uri-an
tovoi, ale eriŋi len navəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanuan
gail ləb̃ehəhaṽur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, ðehəhaṽur.
5 Mətoləboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi ðikel koti ke
namtsəkad nalaŋonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni.
6 Namtsaləŋon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŋoni len gamito o avan
ideh am.

7 Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttoṽati,
inor hən məttaum tədaŋ hən məttakətkəta təban ginamit tavoi. Be nəboŋ
namttotoh ei, namtogəm sum̃an namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Gi-
namito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokətkəta
təban anatun gail len na-ləmas-buni-an. 8 Namtoləmas masuṽ hən gamito
gol ke namttokatəp̃ol hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi
enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito. 9 Bathudud
nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuṽ.
Len nalennəyal mai nalenmariug namtoum habat m̃os nəvat, hən asike
natohan sinamit ðeməlas len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an
tovoi siGot mai gamito.

10 Gamit, məttokad nadəlomian, mətoləboi mətb̃ikel koti ke, naṽide
sinamit van hən gamito ikad naðoruan siGot lan, naṽide sinamit inor,
nəsaan eðuer lan. AGot am eləboi ðikel koti maienan. 11 Mətoləboi nategai
ke, naṽide namttokade mai gamito esum̃an naṽide atata ideh tokade mai
anatun gail. 12 Sum̃an atata, akis namtusor hən namtðeður nəlomito, hən
namtðigol mətb̃eləŋon ðivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito,
namtudaŋ hən mətb̃itoh ðinor len naβisal aGot ðehəhaṽur həni. Husur
evi aGot tokis gamito hən mətb̃evi esan len natohan pipihabəlan len
nəyalyalan san.

13 Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ
namttokel ur nasoruan siGot, mətosəsəloŋ səhoti, savi hum nasoruan
sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot,
ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit məttoriŋ nəlomit lan.

* **2:2:** Uman 16.19-24, 17.1-9

14 Bathudud nadəlomian, bathut nadəlomian samito, mətogəm p̃itov̄ hən
alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun
gamito hən mətb̃eləŋon isa vəsa p̃itov̄ hən naJu galevis a Jutea lotomədas
bun alat siYesu ei.* 15 Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat,
ale lugol Nasuð, aYesu am tomat. Lomədas masuv̄ hən ginamito van lohut
ginamito. Lugol aGot sahəhav̄ur, ale lukad nəsasaan van hən nəvanuan
p̃isi* 16 husur lotohisi hən ləb̃iŋon gol ginamito hən asike namtðisor mai
alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləb̃ikad nə-lav-kuvi-
an dan nəsaan salito. Len nav̄ide tomaienan, lusah tuan nəsaan salit gail
tabtab vapul səsəhov. Be gagai nəlol paŋpaŋ siGot epəŋas kavkav hən
galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətas am

17 Be ginamit, bathudud nadəlomian, nəboŋ nəvanuan gail lotopəpehun
ginamito dan gamito, lugol ehum namtogəm vi milesw, be sabəlav.
Namtoriŋ gamito, avil nəlonamit sariŋ gamito. Len na-ləŋon-masuv̄-həni-
an sinamit, namtohisi, hisi, hən namtðeris gamito tətas am. 18 Husur
namtoləŋon ke namtðetəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohisi
van ale nohis tətas həni am, be aSetan iŋon gol ginamito. 19 Namtuke
namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke məteil gəgat len aKristo.
Namtukemkem hən gamito, mətosum̃an nəprais namttokade, namttov̄iv
həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboŋ ðegəmai. 20 Kitin, mətugol
namtov̄iv hən gamito, namtohəhav̄ur masuv̄ hən gamito.

3

1 Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləŋon isa van van namtsaləboi
namtðidaŋ ðuri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai
aSilas namrðitoh səb̃onaməru len naðiltivile Atens.* 2 Ale namrosəvat
aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadəlomian, eum
siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKristo.
Namrosəvati hən ðigol gamit mətb̃idaŋ am, ale hən ðigol mətb̃eləŋon
ðivoi am len nəlomito m̃os nadəlomian samito, 3 hən na-ləŋon-isa-vəsa-
an məttokade asike ðigol gamit ideh ðipair dan nadəlomian san. Husur
gamit gabag, mətoləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datðikad
na-ləŋon-isa-vəsa-an. 4 Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel
nalələgauan daŋir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato.
Ale evisi maienan sum̃an məttoləboii. 5 Imaienan, nəboŋ nəsaləboi
nəb̃idaŋ ðuri am, nosəvat aTimoti hən ðeus kitev nadəlomian samito
hən ðeləboii. Nunau masuv̄ həni ke natəmat təsab̃ naβisal ideh hən
asike məttəkad nadəlomian len aKristo am, ale nauman namttogole hən
mətb̃ikad nadəlomian, tagəm vi ut kəmas.

6 Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru
na-kel-uri-an tovoi husur nadəlomian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele
ke mətunau təlmam hən ginamito len nahəhav̄uran, ale mətoləŋon
bun mətb̃eris ginamito sum̃an namttoləŋon bun namtðeris gamito.*
7 Imaienan, bathudud nadəlomian, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito
husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləŋon
isa vəsa, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito.

* **2:14:** Uman 17.5-6 * **2:15:** Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12 * **3:1:** Uman 17.15-16 * **3:6:** Uman 18.5

8 Gagai namtohəhaṽur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len
Nasuð. 9 Namtuke namtesipa masuṽ vi təban aGot tinor hən nəsa togole
mos gamito, be nasipaan sinamit emidol. Namtosipa hən nakemkeman
namttokade len nəhon aGot husur gamito. 10 Len nalennəyal mai nalen-
mariug namtusor tuṽ habat. Namtous aGot hən namtðeris gamit tətas,
hən namtðigol kavkav hən nəsa tomidol len nadəlomian samito.
11 Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, tepul
pisal hən namtðegəm hən gamito. 12 Nasuð tigol na-ləmas-buni-an samito
mos gamit gabag mai nəvanuan pisi tepul səsəhov, sumən na-ləmas-buni-
an sinamit mos gamito topul səsəhov. 13 Nasuð tigole hən nəlomit ðidaŋ
am lan, hən asike mətðikad nəsaan ideh len gamito, be mətðinor kavkav
len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu ðegəmai mai alat
lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohəhaṽur

1 Namtukad nahudhusoruan hən namtðikele sal. Bathudud
nadəlomian, namtukel uri tia naṽide mətðikade mau hən aGot ðehəhaṽur
hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naṽide galenan.
Be len nahəsan Nasuð, aYesu, namtous gamito, namtoŋir gamit ke,
mitimagenan habat am. 2 Husur mətoləboi nakelean namttolav gail
mai gamito len nahəsan Nasuð, aYesu. 3 Husur aGot eləŋon ke mitikad
naðoruan san. Eləŋon ke asike mətugol naitian tosa ideh. 4 Eləŋon
ke mitiwol hən nibemit tinor hən naðoruan san, hən nəvanuan gail
ləðeputsan gamito len nənauan salito. 5 Saləŋon ke naləŋonian hən naitian
tiwol hən nibemito hum alat ləsaləboi aGot. 6 Len natenan, samteməas
nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasuð dereh tipansem nəvanuan gail
sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel nalələgauan mai
gamit a mo tia. 7 AGot eləŋon ke timagenan husur gai sakis gidat hən
nibedat ðiwol hən gidato taṽtaṽor, be ekis gidat hən datðikad naðoruan
san. 8 Avan ideh ðemətahun naŋusanan enan, gai samətahun naŋusanan
sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

9 Sanor hən nəðitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum
nəbathudud nadəlomian, bathut aGot eṽusan gamit hən məttoləmas bun
gamit gabag.* 10 Evoi, mətoləmas bun nəbathudud nadəlomian pisi len
naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaienan, namtudaŋ ke
məteləmləmas masuṽ hən galito van am. 11 Mətehisi hən mətðitoh mədau,
mitigol nəsa topat len navəlamit səðomito, ale um mos natohan samito
hən navəlamit səðomito, hum namttokele hən gamit tia. 12 Mitigol
timagenan hən nəmauran samit ðigol alat ləsəkad nadəlomian ləðeputsan
gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mətðipar titideh.*

Nagəmaian siNasuð

13 Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natsua hən mətðeləboii.
Namtuke məteləboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən
asike mətðepul hən nalolosaan, sumən alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh.

* **4:9:** Jon 13.34 * **4:12:** Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi ðikad namilen ideh am
ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit ðigol alat ləsəkad nadəlomian ləðeputsan gamito len
nənauan salito, ale gole hən asike ðipat len avan ideh am hən ðekətkəta təban gamito.

14 Husur datoləboii ke aYesu tomat, tole məhat tətas; imagenan, datoləboii
ke, alat lotokad nadəlomian len aYesu nəboŋ lotopatmari len nəmatan,
dereh lile məhat. Nəboŋ aYesu ðegəmai, dereh aGot tilav təlmam hən galito
mai aYesu, van həni.
15 Namtukel nasoruan egai siNasuð mai gamito: gidato, dattomaur sal
nəboŋ aYesu ðetəlmam, asike datovi məhat a m̃o len alat lotopatmari len
nəmatan. 16 Husur Nasuð, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad
na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon aðiltiŋel mai nəwalan hən
nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadəlomian len aKristo nəboŋ lotomat,
dereh lile məhat a m̃o. 17 Beti gidat, dattomaur sal, dattotoh, vəha-
sua ŋai aGot tisaðul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən
datðiðonðon mai Nasuð len naməsav. Ŋa datitah tabtab mai Nasuð
vi sutuai.† 18 Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag
mətələŋon tivoi am len nəlomito.

5

1 Bathudud nadəlomian, sanor hən nəb̃itos natideh husur nəboŋ o
namityal hən natgalenan ləb̃evisi. 2 Husur mətoləboi buni tia ke, nəboŋ
siNasuð dereh tegəm hum nəvanuan vənvənah togəm len mariug.* 3 Nəboŋ
nəvanuan gail ləb̃ike, “Datukad natəm̃at, natit p̃isi ivoi, səkad natideh
ðeməðas gidato,” vəha-sua ŋai na-məðas-masuṽ-həni-an dereh tibar gal-
ito sum̃an napəŋasan hən nəpasusan togəm hən napəhaṽut totian. Ale
asike, asike lugam yav dani.* 4 Be bathudud nadəlomian, mətsatoh len
nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasuð asike igol mətosəhoṽut hum nəvanuan
vənvənah togəm len mariug. 5 Husur gamit p̃isi mətovi anatun nam̃ial gail,
anatun nalennəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmargobut.
6 Imaienan, datelələgau, sadatipatmari sum̃an alat lototətan hən Nəboŋ
enan ðevisi. Be datehulahul, datetəgau gat gidat səb̃odato. 7 Husur alat
lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog len mariug.
8 Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat gidat səb̃odato.
Datimaskətkəta gol nəlodato len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an, sum̃an
nasoltia tokol nametəlai len nəmabun hən ðipat gol naṽiyesyes. Dati-
maskətkəta gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan
nəsaan, sum̃an nasoltia toriŋ nabəhad nametəlai hən ðipat gol nəkadun.*
9 Husur aGot sətabtabuh len gidato hən datðipanis len naðiltilol paŋpaŋ
san. Ao, itabtabuh len gidato hən datðikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo. 10 AYesu imat m̃os gidato hən
datðitoh ðonðon maii vi sutuai, naut kəmas datðipatmari len nəmatan
o datðilele sal len nəmauran nəboŋ ðetəlmam. 11 Imaienan, mitigol
mətələŋon tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am,
hum məttogolgole gagai.

Nakelean nəmək̃ot

12 Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum to-
daŋ təban gamito, lotoil a m̃o hən gamito len naṽide siNasuð, lo-
tokel nalələgauan hən gamito hən asike mətb̃isa. Namtous gamit hən
mətb̃eputsan galit len nənauan samito. 13 Husur nauman salito, len

† **4:17:** Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52 * **5:2:** Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * **5:3:** Jer 6.14, 8.11 * **5:8:** Isa 59.17

na-ləmas-buni-an samito, mətеputsan galito len nənauan samito. Mititoh mədau, samtiƀal mai gamit gabag. 14 Namtoŋir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan petəmas gail hən ləƀ̃eum; alat ləsəkad na-il-ƀuri-an, mətesusupah mai galit hən ləƀ̃idaŋ am; mətevi tarhət silat ləsədaŋ; len nə-daŋ-ƀ̃uri-an mititoh mədau mai nəvanuan p̃isi. 15 Samtigol tisa təlmam hən avan ideh togol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mətƀ̃ivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail p̃isi am.

16 Akis mətepul hən nakemkeman. 17 Mitisor tuṽ tabtab, nanoŋan teƀuer. 18 Naut kəmas natideh tovisi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi nalәŋonian siGot m̃os gamito bathut məttovi seKristo, aYesu.

19 Samtip̃on gol aNunun aGot hum məttokabut gol nəhab hən ƀimat.* 20 Samtemətahun nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh. 21 Be mətebunus kitev natit p̃isi ke imabe. Mətetəgau gat lotovoi. 22 Be bulatut dan natideh tosa.

23 AGot, toviol hən natəm̃at mai gamito, tigol mətegəm vi esan kavkav. AGot tigol nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan teƀuer, van vəbar nagəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo. 24 AGot tokis gamito, mətoləboi mətƀ̃eriŋ nəlomit lan ke dereh tigol natgalenan.

25 Bathudud nadəlomian, sor tuṽ m̃os ginamito. 26 Len naveveuan, mətesum̃ nətarhon nəbathudud nadəlomian p̃isi hən mətƀ̃ikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito. 27 Len nahəsan Nasuƀ, nukele hən gamito ke, mətev̄uruŋ naloƀulat napisulan egai van hən galit p̃isi len nəbathudud nadəlomian. 28 AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* **5:19:** Namilen ke samtigol ke aNunun aGot saləboi ƀeum am, be mitidam̃ hən ƀeum husur nalәŋonian siGot.

2 Tessalonika

Naloðulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van həan alat a Tessalonika

Ase itos naloðulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloðulat napisulan egai həan nəsa?

Itosi həan ðikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidaŋ siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel nalələgauan mai galito ke salesəsəloŋ həan ahai ƥusan gəgəras gail.

Itos naloðulat egai m̃os ase?

Naloðulat egai evi napisulan aPol totosi van həan alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos naloðulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ həan nasihau A.D. 52 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)
2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an ke aGot dereh tisaƀ məttonor həan nəsa toutaut həni m̃os gamito (1.3-12)
3) Mətedələm tabtab həan naƥusanan sinamito. Samtinau masuṽ həan napisulan ideh toke Nəboŋ siNasuƀ togəm tia, nəlomit satetuhatuh həni (2.1-17)
4) Mitisor tuṽ ke tisoƀur am ledələm napisulan husur Nasuƀ aYesu. Mətoləboi mətb̃eil gəgat len Nasuƀ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)
5) Namtukele həan gamit ke, mətebulatut dan nəbathudud nadələmian ideh tomətahun nauman (3.6-15)
6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos naloðulat napisulan egai.* Namtutosi van həan alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo. 2 AGot aTəmadato mai Nasuƀ aYesu Kristo areviol kəmas həan navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəm̃at tabtab!

Nasipaan

3 Bathudud nadələmian, namtimassipa akis vi təban aGot m̃os gamito. Inor həan namtƀesipa vi təban husur nadələmian samit evivi məhat masuṽ, mai na-ləmas-buni-an samit ṽisusua van həan gamit gabag, etibtibau am. 4 Imaienan namtusor patpat gamit məhat van həan alat siYesu lotolotu həan aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai galito ke mətoil gəgat mai mətudaŋ len nadələmian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab həan gamito, gol na-ləŋon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an samito namtuke mətelaŋon tivoi am len nələmito

5-6 Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiƥarƥar, husur dereh tigol gamit mitinor həan mətb̃itoh len natohan pipihabəlan məttoləŋon tosa vəsa m̃osi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansem alat lotomədas bun gamito. 7 Ale gamit məttoləŋon tosa vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitiŋavŋav mai ginamito, len

* **1:1:** 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulum̃an sua ŋai.

nəboŋ Nasuð, aYesu ðegəm len nəmav. Dereh tegəm mai aŋel san gail lotodaŋ 8 mai nəhab towunwun, hən ðilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.* 9 Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi sutuai. Nəpanismen enan dereh tepəpehun galit vi tut dan Nasuð mai nəyalyalan hən nədaŋan san vi sutuai.* 10 Nasuð aYesu dereh tigol natenan nəboŋ ðegəmai, hən nəvanuan san gail ləb̃isal suh nəyalyalan san mai alat lotoriŋ nəlolit lan tia ləb̃imaŋmaŋ lan. Ale len nəboŋ enan gamit am məteputsan nahəsan ei, husur mətodəlom nəsa namttokel koti husuri.

11 Imaienan namtusor tuṽ tabtab m̃os gamito ke aGot sidato dereh tisað səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit m̃osi. Namtusor tuṽ ke len nədaŋan san, aGot dereh tigol nalәŋonian samit p̃isi hən navoian, mai natit p̃isi məttogole len nadəlomian samito, liṽan hən naṽite. 12 Namtusor tuṽ magenan hən nəvanuan p̃isi ləb̃eputsan nahəsan aMasta sidato, aYesu, hən nəsa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu ðeputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasuð aYesu Kristo, artoviol kəmas həni.

2

Naulum̃an tomətahun nalo

1 Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ aGot ðigol datðiðonðon hən datðitoh mai aYesu.* Namtoŋir gamit ke, 2 samtedədarŋab̃u hən na-kel-uri-an ideh toke Nasuð totəlmam tia. Samtinau tuhatuh həni, samtesəhoṽut len alat lotogəras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vəhoti-an togəm len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o naloðulat napisulan lotoke namttotosi, samtedəlomi. 3 Avan ideh sategəras gamito len natideh. Husur Nəboŋ siNasuð asike egəmai van vəbar nəboŋ nəvanuan ðisoður ðipair dan aGot, ðal maii. Beti dereh aGot tevəhot Naulum̃an tomətahun nalo*, aGot ðigol ðimasig buni hum tosor utaut həni sutuai tia. 4 Dereh atenan tipatpat gai məhat, tivi enemi hən natideh nəvanuan gail lotolotu həni o lotokisi hən aGot. Dereh tebətah len naim siGot, tikel uri ke gai səb̃on tovi Got.* 5 Nəboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hən natgalenan mai gamit tia. Mətsənau gati a?

6 Ale mətoləboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hən aGot ðevəhoti len nəboŋ aGot tolekis həni. 7 Husur nədaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van vəbar nəboŋ aGot ðilav kuvi dan nauman hən na-il-gole-an. 8 Len nəboŋ enan ŋai aGot dereh tevəhot Naulum̃an tomətahun nalo. Ale nəboŋ Nasuð aYesu ðegəmai, dereh teṽuv bun nəmauran sitenan hən ðimasig. Ale aYesu dereh tigol nədaŋan sitenan teðuer len namənas hən nagəmaian san.* 9 Naulum̃an tomətahun nalo dereh tegəm len nədaŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləb̃iþaŋ lan, gol ləb̃inau ke tovi nədaŋan siGot.* 10 Ale dereh tigol natit gail p̃isi sanor togəras alat lotoyar len naþisal tovi lan nəmasigan. Eləboi ðegəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan

* **1:8:** Isa 66.15 * **1:9:** Isa 2.10, 19, 21 * **2:1:** 1Tes 4.15-17 * **2:3:** Natosian galevis ta sutuai luke Naulum̃an hən nəsaan. * **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2 * **2:8:** Isa 11.4 * **2:9:** Mat 24.24

toləboi ðilav kuv galit dan nəmasigan. 11 Husur lotolekis hən naꝑisal enan,
aGot dereh tesəvat nə-nau-suluṽi-an todaŋ van hən galito, hən ləb̃edələm
nagərasian galen ꝑisi. 12 Imaienan, dereh aGot teriŋi hən ləb̃ipanis husur
ləsadələm nakitinan be lohəhaṽur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

13 Bathudud nadələmian, Nasuð toləmas bun gamit ꝑisi, ivoi hən
namtðike sipa vi təban aGot m̃os gamit akis. Husur len natuðatan aGot
ilekis hən gamito† hən ðilav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman
seNunun togol məttovi esan səb̃on, mai len nadələmian hən nakitinan
məttokade, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan. 14 Nəboŋ namttokel
na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən ðilav kuv gamito, hən
mətb̃ikad nahudhut nəyalyalan siMasta sidato, aYesu Kristo. 15 Imaienan
bathudud nadələmian, məteil gəgat, təgau gat naꝑusanan namttokel mai
gamito mai namttotosi van hən gamito.

16 AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato
ale len navoian artoviol kəmas həni, arugol datoləŋon ivoi am len nəlodato
vi sutuai mai aroviol hən nə-vatvat-viri-an tovoi mai gidato. 17 Gəlaru
arigol məteləŋon tivoi am len nəlomito, arigol mitidaŋ am m̃os natit ꝑisi
tovoi mətb̃igole mai mətb̃ikele.

3

Sor tuṽ m̃os ginamito

1 Bathudud nadələmian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor
tuṽ m̃os ginamito. Sor tuṽ ke nasoruan siNasuð tiperŋan naut ꝑisi
tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut ꝑisi ðevi lan sum̃an məttogole
nəboŋ tobar gamito. 2 Sor tuṽ am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan
alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail ꝑisi lotokad
nadələmian.

3 Be Nasuð, gamit mətoləboi mətb̃eriŋ gat nəlomit lan, gai dereh tigol
mitidaŋ am mai tekətkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.*
4 Len Nasuð namtoləboi buni ke gagai mətugol nəsa namttokele todaŋ mai
gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab. 5 Nasuð tiwol tabtab hən
nəlomito, len naꝑisal hən na-ləmas-buni-an siGot, mai nə-daŋ-b̃uri-an hən
na-toh-mədau-an seKristo.

Samtivekan

6 Bathudud nadələmian, namtukel idaŋ mai gamit ke, len nahəsan
aMasta sidato, aYesu Kristo, mətebulatut dan nəvanuan nadələmian ideh
tovekan, saum husur naꝑusanan namttolavi mai galito.* 7 Bathut gamit
mətoləboii ke mitimasgol tətuṽ hən ginamito: ginamit namtutoh mai
gamito be namtsavekan boŋ ideh. 8 Namtuṽur nəhanian ꝑisi namtto-
hani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoum
idaŋ len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtðihan nəvat samit
ideh.* 9 Namtukad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən namtðeus gamit hən
mətb̃evəŋan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol naṽide

† **2:13:** Natosian galevis ta sutuai luke husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi naṽit
nametəkav san gail. * **3:3:** Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15 * **3:6:** Natosian galevis ta sutuai
luke gamito. * **3:8:** Efe 4.28; 1Tes 2.9

sua tonor hən mətb̃igol tətov̄ həni. 10 Nəboŋ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike ðeum, satihan.”*
11 Namtokəmaienan husur namtosəsəloŋ həni ke gamit galevis luvekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito tav̄tav̄or. 12 Namtukele idaŋ mai galito ke, len nahəsan Nasuð, aYesu Kristo, limastoh mədau, um m̃os nəhanian halit gabag.
13 Be gamit, bathudud nadəlomian, navoian məttogole, mitigol tabtab həni naut kəmas nəlomit ðisa husuri. 14 Avan ideh asike ðigol nəsa namttokele len naloðulat napisulan egai, mətekəta ləboii. Ale mətebulatut dani hən nahurun ðisa. 15 Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an
16 Nasuð hən natəm̃at teviol tabtab hən natəm̃at mai gamito len naṕisal ṕisi. Nasuð titoh mai gamit ṕisi. 17 Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw səb̃ogw, hum nototosi len naloðulat napisulan ṕisi hən mətb̃eləboii ke tovi ginau nototos naloðulat. 18 AMasta sidato, aYesu Kristo m̃au, teviol kəmas hən navoian mai gamit ṕisi.

* **3:10:** 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Naloƀulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van həan aTimoti

Ase itos naloƀulat napisulan egai?
APol itosi.
APol itosi həan nəsa?
Naloƀulat napisulan egai ikel mai aTimoti naƥisal həan ƀehusuri həan ƀigol nauman totibau san.
APol itosi van həan ase?
APol itos naloƀulat napisulan egai van həan nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsan aTimoti.
APol itos naloƀulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?
Itosi van həan aTimoti pəpadaŋ həan nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Masetonia.
1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)
2) Naƥusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a mõo silat siYesu (1.3–3.13)
3) Nəmauran seTimoti timasvusan nanoran (3.14–4.5)
4) Nəvanuan gail limasləboi ləƀeris naṽide seTimoti həan ləƀigol husuri (4.6–6.21)

Na-ke-ivoi-an van həan aTimoti

1 Ginau, aPol, nutos naloƀulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-viri-an sidato. 2 Nutos napisulan egai van həan gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadəlomian.* AGot teviol kəmas həan navoian mai gaiug, nəlon titaŋis gaiug, mai gai tigol nəloõ tikad natəõat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

3 Hum notokele mai gaiug, notoŋir gaiug nəboŋ notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* həan gəƀikai tas galito, (alatenan dartoləboi galito), həan ke saleṽusan naƥusanan gəgəras am. 4 Kel ƥuli van həan galit ke salinau masuṽ həan nəƀol sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seJu gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau soƀuer həni ŋai be ləsagol nənauan sivan ideh həan ƀehusur nauman siGot tovi len nadəlomian. 5 Nokəmaienan həan datƀeƥusan mõos na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian toƀuer. 6 Galevis luyar, lusab dan naƥisal enan, lupair van həan naholan kəmas. 7 Luke ləƀegəm vi hai ƥusan həan nalo siMoses, ris lototətan həan nəsa lotokele mai lotətan həan nəsa lotosor taltal ke tokitin.
8 Be datoləboii ke nalo ivoi, avan ideh ƀehusur ƀinor həan nalənonian siGot. 9 Datoləboii am ke nalo savi həan alat lotonor, avil ipat mõos alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat mõos alat ləsaləboi a Got mai alat lotosa. Ipat mõos alat ləsalotlotu həan aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat mõos alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat. 10 Ipat mõos alat lotogol naitian tosa, naulumãn togol

* **1:2:** Uman 16.1 * **1:3:** Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

naitian mai naulumãn, napəhavũt togol naitian mai napəhavũt, alat lotovənoh nəvanuan hən ðepũr həni sumãn naslev, nəvanuan naliblibonŋan gail, alat lotoliboŋ len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur napũsanan tokitin. 11 Ale, napũsanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot naməna̲s toyalyal sidato, gai tokel mai ginau tia ke numaskel uri.

Navoian siNasuð topat len aPol

12 Nosipa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədaŋan mai ginau, husur len nənauan san nudaŋ lan, ale gai eriŋ ginau len nauman san. 13 Naut kəmas a mõo nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napesəvaran;* aGot, nəlon itaŋis ginau husur notətan hən nəsa notogole mai nəsəkad nadələmian. 14 Len na-voi-masuṽ-an san, aMasta sidato eruðat nəsaan sagw dan ginau, ale eviol masuṽ hən nadələmian mai na-ləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginau. 15 Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan ƥisi ləb̃edələm buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən ðilav kuv alat lotosa dan nəsaan salito, be ginau nusa vəsa səhor galit ƥisi. 16 Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanismen tonor hən ginau, be nəlon itaŋis ginau. Imaienan hən ke, len ginau notosa səhor galit ƥisi, na-toh-mədau-an tobələv siYesu Kristo ðiƥarƥar. Igole hən ke alat ləb̃ikad nadələmian lan, ləb̃ikad nəmauran vi sutuai, dereh leləboi ləb̃eris nəyalyalan san len nəsa togole len ginau. 17 Imaienan, nəvanuan ƥisi limasputsan nahəsan aGot mai kel ur natit ƥisi toyalyal, gai togole. Evi Nakiŋ vi sutuai, itoh vi sutuai, nəvanuan ƥisi lodədas ləb̃erisi mai gai səb̃on ŋai evi aGot! Ganan.

18 Timoti, anatugw, nulav nakelean egai todaŋ mai gaiug, tonor hən na-pəhav-utaut-an gail husur gaiug a mõo, hən gəb̃eləŋon ðivoi am len nəloñ hən gəb̃iðal len nəb̃alan tovoi. 19 Hən gəb̃imaienan, gi-mastəgau gat nadələmian, nəloñ timasmasil. Hum gotoləboii, galevis lomətahun natgalenan, ŋa nadələmian salit ibat, imaðurður. 20 Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gəlaru len navəlan aSetan hən arðeləboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

1 Nusor mai gaiug, nolaŋon masuṽ ke gigol naŋirian, na-sor-tuṽ-an, gisor mai aGot mõos nəvanuan tile gail, ale gigol nasipaan mõos nəvanuan ƥisi. 2 Gigol timaienan mõos nakiŋ gail mai alat lotoil a mõo, hən datðitoh mədau len natəmãt, mai len naðoruan siGot, mai len nənauan tovoi, nənauan tonor. 3 Na-sor-tuṽ-an tomaienan ivoi, igol aGot ehəhavũr, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. 4 Bathut eləŋon ke nəvanuan ƥisi limakuv dan nəsaan salito* mai legəm hən nalәboian hən nakitinan. 5 Husur ikad aGot tosua ŋai, mai ikad gai tosua ŋai, toləboi ðesəhar nəvanuan gail van hən aGot, naulumãn, aKristo aYesu. 6 Gai eviol hən gai gabag hən ðisar gel nəkabut hən nəsaan tobaŋis gat nəvanuan ƥisi.* Nəboŋ togol natenan evəhot nalaŋonian siGot len nəboŋ tonor həni. 7 Imagenan aGot itabtabuh len ginau hən nəb̃egəm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul

* **1:13:** Uman 8.3, 9.4-5 † **1:20:** 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * **2:4:** Eze 18.23 * **2:6:** Mat 20.28

sua, (nukel nakitinan; nəsaliboŋ), itabtabuh len ginau hən nəb̃egəm vi ahai p̃usan silat ləsavi Ju, hən nəb̃ep̃usan hən nadəlomian mai nakitinan.*

8 Ŋa noləŋon ke alalum̃an len naut p̃isi limasnor masuv̄, hən ləb̃eləboi ləb̃isar hən navəlalit gail vi məhat len na-sor-tuv̄-an, nəlol paŋpaŋ mai na-sor-ɓalɓal-an teɓuer.*

9 Be alatpəhav̄ut limabe? Noləŋon ke alatpəhav̄ut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhon nəvanuan p̃isi, tosusuan nibelit, sagol alalum̃an hən ləb̃eləŋon galito. Salev̄ir navurulit o riŋ nagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totibau.* 10 Avil ivoi hən ləb̃evəhas galit hən nagolean gail lotovoi, lotonor hən latpəhav̄ut lotokel ke lotokad naɓoruan siGot. 11 Apəhav̄ut ideh timassəsəloŋ husur nasoruan siGot hən ɓeləboii, toh mədau, riŋ galit len navəlan alat lotop̃usp̃usan. 12 Nəsədam̃ hən napəhav̄ut ideh hən ɓep̃usan. Sateil a m̃o hən naulum̃an ideh, mai aulum̃an satitoh len navəlan, be apəhav̄ut timasmədau. 13 Husur aGot igol aAtam, beti aIv. 14 Mai savi aAtam todəlom naliboŋan; avil napəhav̄ut, bathut edəlom naliboŋan, gai egəm vi vanuan nəsaan sua.* 15 Avil alatpəhav̄ut, ləb̃itoh len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an mai ləb̃ehusur masuv̄ hən nap̃isal siGot len nav̄ide tovoi len nəhon nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salito len nəpasusan salito.

3

Alat lotoil a m̃o mai natikon gail

1 Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh ɓeləŋon ɓegəm vi vanuan na-il-a-m̃o-an sua hən alat siYesu, eləŋon nauman sua tovoi.” 2 Nəvanuan na-il-a-m̃o-an imaiegai tia ke: ikad naɓoruan tonor ŋai len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, sagol təməhav hən natideh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhav̄ur hən nametɓos gail ləb̃eɓis lohoim san ale kətkəta təban galito. Ikad namitisau hən nap̃usanan. 3 Satərog, sagol nasənahan be ikad nav̄ide tomədmədau, sav̄itv̄ituh mai saləŋon masuv̄ hən nəvat. 4 Iwol hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləb̃esəsəloŋ husuri, gol nəsa tokele len nahəhav̄uran. 5 (Avan ideh asike ɓeləboi ɓiwol hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat siGot mabe?) 6 Savi avan sua tomadhapair van hən aGot. Bimagenan, hum ma ɓipatpat gai məhat ale aGot tipansem gai hum natəmat. 7 Len nənauan silat ləsəkad nadəlomian, ikad naɓoruan tovoi hən asike nahurun ɓisa len nəholito mai asike ɓiteh len nəhai tata setəmat.*

8 Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasum̃an nahit togəgel hən gai, ləsatərog, ləsaləŋon masuv̄ hən natit lotogəgəras hən ləb̃ikade. 9 Len nəlolit top̃arp̃ar lotəgau gat nakitinan hən nadəlomian aGot tovəhoti. 10 Hən gəb̃itabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike ɓisaɓ natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləb̃ekətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

---

* **2:7:** 2Tim 1.11 * **2:8:** Exo 9.29; 1Ki 8.22 * **2:9:** 1Pit 3.3 * **2:14:** Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6 * **3:7:** Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9

11 Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad naðoruan tovoi len
nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədas naðoruan sivan ideh, ləsagol təməhav
hən natideh, lutah mai aGot len natit p̃isi lotogolgole.
12 Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat
nəlahan lotokade mai asoalit tosua ŋai, luwol hən anatulit gail ivoi mai
alat lototoh len naim salito.* 13 Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail
tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuv̄ len nənauan
sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidaŋ len nadəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadəlomian sidato

14 Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nake-
lean galegai van hən gaiug hən ke, 15 nəb̃edədas nəb̃egəm tutut, gaiug
geləboi nav̄ide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud
enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet
mai nəpaudesen hən nakitinan. 16 Səkad nə-lon-uri-an. Datup̃aŋ len
nəbathukitinan dattokad nadəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,
aNunun ev̄usan səhoti ke inor,*
aŋel gail lorisi,
nəvanuan nadəlomian lukel uri mai naluv̄oh gail len naut totiltile,*
len navile a pan kavkav nəvanuan gail lukad nadəlomian lan,
ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

4

Nalələgauan husur ahai p̃usan gəgəras gail

1 ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləb̃egəmai nəvanuan galevis
dereh leriŋ gaðulan nadəlomian len aKristo balai, ale leriŋ nəlolit len na-
nunun gəgəras gail mai nap̃usanan setəmat gail. 2 Nap̃usanan tomagenan
egəm len nəvanuan nagəgərasan gail lotoliblibon̄, nəlolit etətan hən nəsa
tovoi o nəsa tosa sum̃an natəlai topud togol nəlolit totabtabu. 3 Dereh
likai tas nəlahan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian
aGot togole m̃os nəhanan hən nasipaan m̃os alat lotokad nadəlomian mai
lotoləboi nakitinan ləb̃ihani. 4 Bathut natit p̃isi aGot togole ivoi, ale
datðilavi len nasipaan, sadatemətahun natideh.* 5 Husur nasoruan siGot
mai na-sor-tuv̄-an igole iveveu, igole ivoi.

6 Timoti, gəb̃ekəmaienan mai nəbathudud nadəlomian, dereh gevi
nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan
hən nadəlomian mai hən nap̃usanan tovoi gotohushusuri tia. 7 Wake
gemətahun nəb̃ol gail ta sutuai ləsakitin mai nəb̃ol tav̄tav̄or gail ale geutaut
hən gaiug gabag akis hən gəb̃ikad naðoruan siGot tabtab. 8 Husur na-
utaut-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən naðoruan siGot
ivoi m̃os natit p̃isi. Ivoi hən na-vi-tarhəte-an hən nəmauran ta damərŋai
mai hən nəmauran vi sutuai. 9 Nasoran enan ekitin, goləboi gəb̃eriŋ nəlom̃
lan, ale inor hən gəb̃edəlomi bathut nasoruan ekitin. 10 Natenan m̃au
datohisi, datoum todaŋ m̃osi, bathut datoriŋ nə-vatvat-viri-an sidato len
aGot tovi nəkadun nəmauran, toləboi ðilav kuv nəvanuan p̃isi dan nəsaan
salito. Be nəvanuan nadəlomian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv
galit dan nəsaan salit tia.

---

* **3:12:** 1Tim 3.2 * **3:16:** Rom 1.4; Jon 1.14 * **3:16:** Kol 1.23 * **4:4:** Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18

11 Gikele tidaŋ mai geƥusan hən natgalenan. 12 Avan ideh satinau
ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol naṽide
tovoi hən alat lotokad nadələmian ləb̃erisi, ləb̃igol tətoṽ həni, gigol
naṽide tomaienan len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadələmian
mai naveveuan samm̃. 13 Geṽuruŋ akis hən natosian siGot len nəhon
nəvanuan nadələmian gail, kel namilen mai ƥusan həni vir nagəmaian
sagw.* 14 Sageriŋ naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol
həni len na-pəhav-utaut-həni-an, nəboŋ alat lotokətkəta təban alat siYesu
lotoriŋ navəlalit len gaiug. 15 Nəlom̃ tidaŋ akis len nagolgolean hən
natgalegai, hən nəvanuan ƥisi ləb̃eris ləboii ke nauman samm̃ ivoi am
tabtab. 16 Gelələgau hən gaiug, kətkəta gol naƥusanan samm̃ hən ƀinor, his
tabtab həni. Gəb̃igole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəsəloŋ hən
gaiug dan nəsaan samito.

5

Nəbatunau pəhaṽut gail, aelta gail, naslev gail

1 Timoti, sagesivoh len ahaṽut ideh, nədam̃ han tosəhor ehamm̃, be
nəboŋ gəb̃igole ƀinor, gisor malumm̃lumm̃ maii summ̃an tovi atəmam̃.* Sor
mai alalumm̃an, nədam̃ halit səbar ehamm̃, summ̃an lotovi aṽamm̃ gail. 2 Sor
mai abareab gail summ̃an lotovi anamm̃ gail, ale len naveveuan, sor
mai alatpəhaṽut, nədam̃ halit səbar ehamm̃, summ̃an lotovi aṽavinemm̃ gail.
3 Gevi tarhət sinəbatunau pəhaṽut lotomm̃idol lotovi batunau kitin, ləsəkad
nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. 4 Be nəbatunau ideh ƀikad anatun gail o
aməhaibən gail, galit mm̃au leləboii ke limaskətkəta təban nəbathudud salito
hən ləb̃isar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləb̃ehusur
naṽide tomaienan, aGot ehəhaṽur həni. 5 Nəbatunau kitin tomm̃idol,
nəbathudud san toƀuer, gai eriŋ nəlon len aGot, ale igol tabtab hən naŋirian
van hən aGot mai na-sor-tuṽ-an mm̃os na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai
nalenmariug. 6 Be nəbatunau ideh tohusur nəmauran hən nələŋonian san
səb̃on ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal. 7 Gikel nakelean
galen lotodaŋ mai alat siYesu hən ləb̃ikad naƀoruan tonor ŋai, hən avan
ideh asike ƀike lotosa. 8 Be avan ideh asike ƀekətkəta təban amahean
gail, asike ƀekətkəta təban nəbathudud san, ƀimagenan, gai emətahun
nadələmian len aKristo, ipair dan nadələmian enan, ale isa səhor alat
ləsəkad nadələmian.

9 Nəboŋ gəb̃itos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaṽut
ideh, nədam̃ han tosəhor 60. Hən gəb̃itos gati, imagegai tia ke: etəgau
gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, 10 nəmauran san ikad
naṽide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləb̃ikel ur naṽide
tovoi san: hum tohis anatun gail tovoi; tohəhaṽur hən ƀekətkəta təban
nametƀos gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut
kəmas; tovi tarhət silat lotoləŋon tosa, len natit ƥisi todaŋ len nagolean
tovoi totiltile. Tos gat nəbatunau tomaienan hən alat siYesu ləb̃evi tarhət
san.

11 Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədam̃ han səbar 60 sal. Husur
nəlon tosəhsəhob hən naulumm̃an igol ke eləŋon ƀitoh maii, naut kəmas
aKristo, ike tilah. 12 Imaienan, dereh aGot tisaƀ alitenan ke tosa bathut
ke toriŋ gaƀulan na-kel-gati-an nametəkav gai tokele a mm̃o. 13 Sual am,

* **4:13:** Luk 4.16-21 * **5:1:** Lev 19.32

dereh alitenan tegəm petəmas, tiyar husur naim gail, ale savi petəmas
ŋai, be tepəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisorsor
husur nəsa sanor hən ðisor husuri. 14 Imaienan, nuke nəbatunau galenan
lilah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləb̃isor
mədas nahəsadato. 15 Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləb̃ehusur
aSetan. 16 Napəhaṽut nadəlomian ideh ðikad nəbatunau gail len nəbathudud
san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləb̃ekətkəta təban galito.
Bimaienan, alat siYesu loləboi ləb̃evi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar
vi-tarhəte-an.
17 Aelta ideh toil a m̃o hən alat siYesu, ðeil a m̃o ðivoi, inor ke loputsani
len nənauan salito, loṽuri inor. Timaienan hən aelta topusan mai tokel
ur nasoruan siGot. 18 Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuŋon
naðuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhavhəte husur nahudhuwit
tohani evi napurpuran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am
ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad napurpuran tonor hən nauman
san.”* 19 Sagedəlom avan ideh səb̃on tosor tas aelta hum tosa, timaskad
nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləboi ləb̃ikel koti.* 20 Be
səhar alat lotoil a m̃o lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu p̃isi,
gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləb̃emətahw.
21 Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aŋel aGot
tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol tep̃itp̃itoṽ hən
nəvanuan p̃isi, sagivoi hən tesua səhor togon. 22 Sagisohotut hən gəb̃eriŋ
navəlam̃ len avan ideh hən ðeil a m̃o. Husur ðiteh, ehum gotoðon maii
len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan sam̃.
23 Sagemun nəwai ŋai, be mun kəkereh hən nəwain m̃os nabəhaṽum̃ tosa
sil naməsahan gotokadkade.
24 Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan p̃isi lotoləboi gail,
loləboii am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah,
dereh tevisi a tahw balai. 25 Len naṽide tomaienan, nəvanuan p̃isi
loləboi nagolean gail lotovoi, be asike ləb̃eləboi gail, naut kəmas, navoian
galenan lodədas ləb̃esusuah.

6

1 Naslev gail lotokad nadəlomian lukad nəmauran todaŋ, be limasnau
amasta salit gabag hum lotonor hən ləb̃eputsan galit len nənauan salito.
Naslev gail limaienan hən avan ideh asike ðemədas nahəsan aGot mai
napusanan san. 2 Naslev ðikad amasta tokad nadəlomian, sateŋit nəhon
van həni husur evi wawa len nadəlomian san. Teum tivoi am m̃osi, husur
nauman san evi tarhət sinəvanuan nadəlomian, gai toləmas buni.

Naləŋonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malum̃lum̃ hən nəvanuan ləb̃ehusur gail.
3 Avan ideh tokel ur napusanan totile, sədam̃ hən nasoruan tonor siMasta
sidato aYesu Kristo, sədam̃ hən napusanan tonor hən naðoruan siGot,
4 gai ipatpat gai məhat masuṽ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienan
imalkəkat hən ðisor levlev, hən ðeṽitṽituh husur nasoruan gail. Natgale-
nan lugol nə-tab̃ulol-bulosi-an, napəpehwan, nasoran tomədas nəhes gail,
nənauan tosab, tosa, 5 mai na-sor-ðalb̃al-an. Nəvanuan gail lotomaienan,

* **5:18:** Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * **5:19:** Deu 19.15

nənauan salit itavtavor vavinvinu, nakitinan eƀuer lan. Lunau ke loləboi ləƀ̃ehusur naƀoruan siGot hən ləƀ̃ikad nəvat tosoƀur.
6 Avil datƀehəhavur hən nəsa datƀikade, datƀikad naƀoruan siGot,
namilen ke datopul hən natit tovoi. 7 Husur nəboŋ lotopas gidato,
datsəlav natideh gəmai. Ale nəboŋ datƀimat, dereh datedədas datƀilav
natideh van. 8 Be datƀikad nahurabat mai nəhanian ŋai, datehəhavur hən
nəmauran sidato. 9 Avil avan toke ƀikad natite, natəmat igol ke naləŋonian
hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisoƀur tomelmel
togol nasənahan. Naləŋonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomaduŋduŋ
len tas. 10 Husur na-ləŋon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis
lotoləŋon masuṽ hən nəvat, lupal sob dan nadələomian gol ke nalolosaan
salito togol nəmanuŋ topəŋas masuṽ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

11 Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran,
naƀoruan siGot, nadələomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-daŋ-ƀ̃uri-an
tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail. 12 Daŋ ƀur
nəƀ̃alan tovoi mo̅s nəsa dattokad nadələomian lan. Təgau gat nəmauran vi
sutuai aGot tokis gaiug hən gəƀ̃ikade nəboŋ gotokel kot nadələomian sam̃
len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosoƀur. 13 Nukele hən gaiug len
nəhon aGot tolav nəmauran mai natit p̄isi, len nəhon aYesu Kristo tokel
kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukele hən gaiug ke,
14 gigol kavkav hən nəsa aGot toləŋoni, nəsaan teƀuer. Gole vir aMasta
sidato, aYesu Kristo ƀevisi. 15 Dereh tevisi balai len nəboŋ aGot tolekis
həni. AGot, gai səƀ̃on iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKiŋ
hən nakiŋ gail, Nasuƀ tovi masta hən natit p̄isi.* 16 Gai səƀ̃on edədas
ƀimat, itoh len nam̃ial nəvanuan gail lotodədas ləƀ̃egəm pəpadaŋ həni,
səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləboi ƀerisi boŋ ideh.* Nahəsan
tiyalyal! Nədaŋan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.
17 Timoti, kel p̄uli hən alat lotopul hən natite len nəboŋ ta daməŋai ke
salipatpat galit məhat len nəlolito, saleriŋ nəlolit len natit gail topat daməŋ
be ƀimasig pelan, avil leriŋ nəlolit len aGot tolav masuṽ hən natit p̄isi hən
datƀehəhavur.* 18 Kel mai galit m̃au ke ligol navoian, lepul hən nagolean
tovoi, lehəhavur hən ləƀ̃eviol, len nəsa lotopul həni lehəhavur hən ləƀ̃evi
tarhət sinəvanuan gail. 19 Len navide tomaienan, leum mo̅s nəpaudesen
hən nakonviolan aGot tokade mo̅s galit balai, ale letəgau kot nəmauran
tokitin.*
20 Timoti, kətkəta kəkol hən nəsa aGot toriŋi len navəlam̃. Pair dan
nasoruan totavtavor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas
gaiug len nəsa lotokis suluṽi hən naləboian. 21 Galit galevis lotonau ke
lotokad naləboian enan lusab dan nadələomian.
Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

---

* **6:13:** Jon 18.36-37 * **6:15:** Deu 10.17; Psa 136.3 * **6:16:** Exo 33.20; Psa 104.2 * **6:17:** Luk 12.20 * **6:19:** Mat 6.20

2 Timoti

Naloƀulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van həan aTimoti

Ase itos naloƀulat napisulan egai?
APol itosi.
APol itosi həŋ nəsa?
APol inau ke asike idareh timat ale len naloƀulat napisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.
APol itosi van həŋ ase?
APol itos naloƀulat napisulan egai van həŋ aTimoti, naulumãn sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.
APol itos naloƀulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?
Itosi van həŋ aTimoti pəpadaŋ həŋ nasihau tovi A.D. 67 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis tətas.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuṽ mõsi (1.1-2)
2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)
3) Susumar len aYesu Kristo nəboŋ nəmauran todaŋ (2.1-26)
4) APol isor vəsvəsai husur naṽide sinəvanuan gail len nəboŋ naməkot (3.1-9)
5) Təgau gat naƥusanan həŋ na-kel-uri-an tovoi (3.10–4.8)
6) Nasudələmãian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau həŋ nəƀevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau həŋ nəƀikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo ƀeviol həŋ nəmauran mai nəvanuan gail.
2 Nutos naloƀulat napisulan egai van həŋ gaiug, aTimoti, anatugw len nadələmian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas həŋ navoian mai gaiug, nəlon titaŋis gaiug, mai gai tigol nəloñ tikad natəmãat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

3 Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu həŋ aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot həŋ gaiug.* Len na-sor-tuṽ-an sagw len nalennəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuṽ mõos gaiug. 4 Nunau gat nətaŋan samẽ nəboŋ notoriŋ gaiug, ale noləŋon masuṽ həŋ nəƀeris gaiug tətas həŋ nəƀepul həŋ nakemkeman. 5 Nunau gat nadələmian tokitin gotokade, topat a mõo len aLois, atabəmẽ pəhaṽut, mai aEunis, anamẽ, ale noləboi səhoti ke tovi nadələmian enan topat len gaiug am. 6 Husur natenan nukele tətas mai gaiug ke geutaut həŋ gaiug len naviolan aGot toviol həni mai gaiug nəboŋ notoriŋ navəlagw len gaiug, həŋ naviolan enan ƀegəm daŋ am.* 7 Bathut aGot saviol həŋ aNunun həŋ datƀemətahw, eviol həni həŋ datƀidaŋ, datƀeləmas bun nəvanuan gail, ale datƀetəgau gat nəlodat gabag ƀinor.

8 Imaienan, sageməmau həŋ gəƀikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahurumẽ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbaŋis mõsi.* Be

* **1:2:** Uman 16.1 * **1:3:** Rom 1.8, 10 * **1:6:** 1Tim 4.14 * **1:8:** 2Tim 1.16

len nədaŋan siGot, ðon mai ginau len na-ləŋon-isa-vəsa-an m̃os na-kel-uri-an tovoi. 9 Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datðevi nəvanuan san səb̃on gail ŋai. Savi len nəsa dattogole, be len nalәŋonian san husur navoian toviol kəmas həni ta sutuai, natuðatan toðuer sal. Eviol həni mai gidato len aKristo aYesu. 10 Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datðikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Igol ke nəmatan səkad nədaŋan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədas ðesəhori.

11 AGot itabtabuh len ginau hən nəb̃egəm vi ahai pispisul sua, ahai p̃usan sua hən nəb̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.* 12 Husur enan noləŋon isa vəsa gagai len naim bəbaŋis. Be nahurugw səsa bathut noləboi aGot, gai notoriŋ nəlogw lan, nunau ləboii, nəlogw sauri ke eləboi ðetəgau gol nəsa notoriŋi len navəlan van vəbar nəboŋ totibau enan. 13 Gosəsəloŋ tia hən nap̃usanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəb̃igol tətoṽ həni len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu. 14 Len nədaŋan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitinan enan, aGot toriŋi len navəlam̃, havhav həni tivoi.

15 Goləboi tia ke alat a Asia p̃isi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan. 16 Nusor tuṽ ke Nasuð tivoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-sob̃ur gai igol ginau noləŋon ivoi, ale saməmau hən ðem̃ədoŋ təban ginau, naut kəmas natsen gail lotobaŋis ginau. 17 Be nəboŋ tobar naut a Rom ekəta doŋ ginau van van vəbar tosað ginau. 18 Nusor tuṽ m̃os aOnesiforus ke len nəboŋ totibau, Nasuð tilolosa həni. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len naṽide tosoður len naut a Efesus.

2

Susumar len aYesu Kristo

1 Imaienan, gaiug m̃au, anatugw len nadəlomian, gidaŋ len navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni. 2 Ale nap̃usanan gotosəsəloŋ hən ginau notokele len nəhon nəvanuan tosoður, riŋ natgalenan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəb̃eriŋ nəlom̃ len galito, galit lotoləboi ləb̃ep̃usan həni mai nəvanuan tile gail am.

3 Gidaŋ ður na-ləŋon-isa-vəsa-an sum̃an gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo. 4 Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavi soltia. Igol tomaienan hən nakomada tolekis həni hən ðegəm vi soltia, ðehəhaṽur həni. 5 Ale avan ideh togamgam, ðehusur nalo hən nəgamgaman, eləboi ðigam səhor galit lo-togam hən ðilav nəprais.* 6 Ale nəvanuan nəmabulan toum todaŋ, nəboŋ nəhol ðiṽan, ðimatu, gai timashan nəhanian nametəkav. 7 Nau nəsa no-tokelkele, ale Nasuð dereh tevi tarhət sam̃ hən gəb̃eləboi səhot natgalen p̃isi.

8 Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nəmatan, tosua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri. 9 Husur notokel uri, noləŋon isa vəsa m̃osi, ale lubaŋis gat ginau m̃osi hum notovi nəvanuan toður kotov nalo. Avil səkad avan ideh toləboi ðibaŋis gat nasoruan siGot! 10 Imaienan nudaŋ ður natit p̃isi m̃os alat, aGot tolekis

* **1:11:** 1Tim 2.7 * **2:5:** 1Kor 9.24-27

hən galito, hən galit am ləb̃ikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYesu
Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai. 11 Goləboi gəb̃eriŋ nəlom̃ len nasoruan
egai, ke:
Datƀimat tia mai aKristo,
dereh datitoh maii balai am.
12 Datƀidaŋ ƀur na-ləŋon-isa-vəsa-an m̃osi,
dereh dateil a m̃o maii sum̃an nakiŋ gail.
Datƀikele ke datsaləboi gai,
dereh atenan tikele ke saləboi gidato.
13 Datƀipair dan gai boŋ ideh,
atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh,
husur naƀoruan san imagenan.
Gai edədas ƀimakuv dan naƀoruan san.*

Nəvanuan nauman aGot tohəhaṽur həni

14 Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləb̃inau təlmam
hən gail. Kel nalələgauan mai galito len nəhon aGot ke, salev̄itv̄ituh
husur nasoruan. Nav̄itv̄ituhan tomaienan sagol natideh tovoi be eməmas
alat lotosəsəloŋ həni ŋai. 15 Hisi hən gəb̃egəm koti vi vanuan nauman
kitin len nəhon aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san
top̃usan tonor hən nasoruan hən nakitinan. 16 Gebulatut dan naholan
totav̄tav̄or saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van
van vi tut dan nav̄ide tonor hən naƀoruan siGot. 17 Nasoran tomaienan
eməmas alat siYesu hum nəmanuŋ togəm tibau van gol ke toƀos niben.
AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienan.* 18 Arupal sob
dan nakitinan. Arukel ke na-le-məhat-an dan nəmatan evisi tia, gol ke
aromədas nadəlomian sinəvanuan galevis. 19 Naut kəmas gəlaru, nadəlomian
len aKristo ehum nəpaudesen todaŋ siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat
nategai lan ke: “Nasuƀ aGot eləboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh
tokele ke Nasuƀ aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riŋ
gaƀulani.”*

20 Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloh mai naƀiliwai lotoum
həni hən nagol mai nasilva ale loriŋ nəhanian tovoi len gail. Wake galevis
loum həni hən nəhai mai nətan ƀulau, ale loriŋ nəpahsago len gail. 21 Avan
ideh ƀigol gai ƀiveveu dan nəsaan, dereh tehum naƀiliwai, aGot toləboi
ƀetəgau hən ƀigol nauman tovoi həni. Evi siMasta səb̃on ŋai, toutaut həni
m̃os nauman tovoi p̃isi san. 22 Imaienan, tah mai alat nəlolit tomasil
lotolotu hən Nasuƀ. Gam dan nalənonian tosa gail simantuhmar.† Gam
kitev nanoran, nadəlomian, na-ləmas-buni-an, mai natəm̃at, hən nəlom̃
ƀikade. 23 Gam dan na-sor-ƀalƀal-an tomelmel, totətan, husur goləboii
ke legəm vi ƀalƀalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit
tomelmel, lototətan həni, husur goləboii ke dereh liƀal sile. 24 Avil naslev
siNasuƀ m̃au, satiƀal be tisor malum̃lum̃, tivoi hən nəvanuan p̃isi, teƀusan
hən nasoruan siGot tiƀarƀar, satikad nəlol paŋpaŋ tutut van hən alat
lotosor tasi, 25 be len nəlon təmədau, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut
aGot hum ma ƀegəgel hən nəlolito hən ləb̃ipair dan nəsaan salito, ale
ləboi səhot nakitinan. 26 Ale dereh nənauan tonor tetəlmam hən galito

* **2:13:** Hən naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19 * **2:17:** 1Tim 1.20
* **2:19:** Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † **2:22:** Husur aTimoti tovi ulum̃an, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsəlah sal be lototibau, aƀiltilathutai mai aƀiltilattəbarehreh.

hən ləb̃igam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləb̃igol nəsa gai tolәŋoni.

3

Nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan

1 Nau ləboi nategai ke: len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, dereh tikad nəboŋ todaŋ gail, nəlon nəvanuan gail ðetuhatuh len gail. 2 Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisal suh galit gabag, levĩv, lisor mədas nahəsan nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito, 3 asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədas naðoruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənahan, lemətahun natit p̃isi tovoi, 4 leriŋ na-kevãn-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənauan len nəsa ləb̃igole, dereh lipatpat galit məhat len nənauan salit səb̃olito, leləmas bun nalәŋonian salito, be asike loləmas bun aGot. 5 Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətas gol nədaŋan hən nalotuan enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaienan. 6 Bathut alatenan galevis loðis lohoim gail hən ləb̃iwol hən nəmauran silatpəhaṽut ləsail gəgat, latpəhaṽut nəlolit totuhatuh buni hən nəsaan, nalәŋonian salit tiltile towol hən galito. 7 Alatpəhaṽut lotomaienan ludoŋ naf̃usanan toveveu akis, be lodədas ləb̃eləboi səhot nakitinan. 8 Ahai f̃usan gəgəras lotoməmas alatpəhaṽut maienan, nənauan salit itaṽtaṽor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses.* 9 Avil ahai f̃usan gəgəras galenan, asike loləboi ləb̃ivan am, husur namelmelan salito dereh timasil hən nəvanuan p̃isi hum namelmelan siJannes mai aJabres ta m̃o.

Təgau gat naf̃usanan sagw

10 Be gaiug aTimoti, gugol husur naf̃usanan sagw; naṽide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat m̃osi; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw. 11 Goləboii ke nəvanuan gail loməmas tabtab hən ginau, lugol nolәŋon isa vəsa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra. Goləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginau notodaŋ ðuri, be Nasuð ilav kuv ginau dan gail p̃isi.† 12 Be savi ginau ŋai, avan ideh toke ðikad naðoruan siGot len nəmauran san, ðiðon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədas tabtab həni. 13 Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa vəsa səhor ta m̃o, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləb̃edəlom nagəgərasan. 14 Avil gaiug m̃au, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotof̃usan, lotolav natgalenan mai gaiug.* 15 Nəboŋ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi ðilav mai gaiug nalәboian hən gəb̃ehusur naf̃isal tonor m̃os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sam̃ len nadəlomian len aYesu Kristo. 16 Nəkadun natosian siGot p̃isi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvoi hən naf̃usanan hən nakitinan, luvoi hən ləb̃esivoh len nəvanuan tokad

---

* **3:8:** Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, naulum̃an nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromətahun aMoses. † **3:11:** Antiok, Ikonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20 * **3:14:** 2Tim 1.13

nəsaban ideh, luvoi hən ləb̃igol naṽide hən nəvanuan ðinor, luvoi hən naṽusanian hən nanoran, 17 hən ke nəvanuan siGot ðikad namitisau, eləboi ðigol natideh tovoi.

4

1 Nukele mai gaiug, len nəhon aGot mai aYesu Kristo ðepəpehun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kiŋ balai ale nukel mai gaiug ke: 2 Kel ur nasoruan siGot, daŋ ðuri, naut kəmas ləb̃eləŋoni o asike ləb̃eləŋoni. Len na-toh-mədau-an hən nasusumaran mai nap̃usanan, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitigol nəvanuan gail leləŋon tivoi am len nəlolito. 3 Husur len nəboŋ ðegəmai, nəvanuan gail asike lesəsəloŋ hən nap̃usanan tokitin, be dereh lehusur nalәŋonian tosa salito, dereh litariv ahai p̃usan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkat hən ləb̃esəsəloŋ həni. 4 Dereh lipair dan nakitinan van hən nəb̃ol gəgəras gail. 5 Be len natit p̃isi, gaiug mãau, getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ ður na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol p̃is nauman aGot tolavi mai gaiug hən ðihav.

6 Nokəmaienan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat. 7 Nuðal len nəb̃alan tovoi tia, nugam len nəgamgaman tonoŋ tia, notəgau gat nadəlomian tia. 8 Gagai van, aGot satotəgau nəprais hən nanoran mõos ginau. Nasuð topəpehun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol həni mai ginau len nəboŋ totibau enan. Be savi ginau ŋai, dereh teviol həni mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

9 Saṽsaṽut hən gəb̃egəm hən ginau tutut. 10 Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessalonika husur eləmas masuṽ hən natit gail mai naṽide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.* 11 ALuk ŋai itoh mai ginau. Nəboŋ gəb̃egəmai, gesəhar aMak husur eləboi ðevi tarhət sagw len nauman sagw gegai.† 12 Nosəvat aTikikus vi Efesus tia.‡ 13 Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut a Troas. Nəboŋ gəb̃egəmai, pati gəmai ale pat naloðulat gail, noləŋon masuṽ hən naloðulat nototuðat tos len gail.§

14 Goləboi aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosoður hən ginau. Ale dereh Nasuð tesisil həni sil nəsa togole. 15 Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug husur gai emətahun bun nasoruan sinamito.

16 Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit p̃isi lugam dan ginau. AGot satinau gat nəsa lotogole, be ruðati dan galito. 17 Avil Nasuð itah mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaŋan mai ginau hən nəb̃ikel ur p̃is na-kel-uri-an tovoi, ale hən galit p̃isi ləsavi Ju ləb̃esəsəloŋ həni. Ale ilav kuv ginau dan nəmatan, ehum tolav kuv ginau dan nalion ðikat pəpas ginau. 18 Nasuð dereh tilav kuv ginau dan nauman nəsaan p̃isi silat lotomədas ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nəb̃eðis len

* **4:10:** Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † **4:11:** Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ **4:12:** Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13:** Troas: Uman 20.6

natohan pipihabəlan len nəmav. Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudəlaṃian

19 Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat
lototoh len naim siOnesiforus.** 20 AErastus itoh tin a Korint, be noriŋ
aTrofimus toməsah itoh len naut a Miletus.†† 21 Nahəbati hən naut susus
dereh tegəmai, gisavsavut gəm a mõo. AEpulus mai aPutens mai aLinus
mai aliten aKlautia mai nəbathudud nadəlomian pisi lukel na-ke-ivoi-an
mai gaiug.

22 Nasuð titoh len nəloṃ. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len
gaiug.

** **4:19:** APrisilla mai aAkwila: Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; Onesiforus: 2Tim 1.16-17 †† **4:20:** Erastus: Uman 19.22; Rom 16.23; Trofimus: Uman 20.4, 21.29

Titus

Naloƀulat napisulan aPol totosi van hən aTitus

Ase itos naloƀulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Naloƀulat egai eṽusan aTitus hən naṽide tovoi hən na-il-a-m̃o-an mai naƀusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloƀulat napisulan egai van hən naulum̃an sua tovi tarhət san, nahəsan aTitus.

APol itos naloƀulat egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuṽ m̃osi (1.1-4)
2) Naƀusanan hən naṽide hən na-il-a-m̃o-an hən alat siYesu (1.5-16)
3) Naƀusanan hən naṽide alat siYesu limashusuri (2.1–3.11)
4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlam̃ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

1 Ginau, aPol, nutos naloƀulat napisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəb̃eum m̃os nadələmian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəb̃ilav mai galito, nalə boian hən nakitinan tonor hən naƀoruan siGot.

2 Nəbathut nadələmian mai nalə boian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natuƀatan hən nəboŋ gail ta sutuai. 3 Be len nəboŋ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idaŋ mai ginau hən nəb̃ikel uri.

4 Nutos naloƀulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadələmian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nəlom̃ tikad natəm̃at.

Nauman seTitus len naut a Krit

5 Nəboŋ notoriŋ gaiug len naut a Krit, nugole hən gəb̃igol tinor nahudhuuman topat sal, mai hən gəb̃itabtabuh len aelta gail len navile p̃isi, hum notokele mai gaiug. 6 Hən gəb̃itabtabuh len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, anatun gail lukad nadələmian, ləsəkad nəmauran totaṽtaṽor, mai nəkadulit səhaihai. 7 Nəboŋ gəb̃itabtabuh len avan ideh hən ƀekətkəta təban alat siYesu, hən aGot ƀeriŋ nauman san len navəlan; gitabtabuh ŋai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nəlol paŋpaŋ san satutut, satərog, sagol nasənahan mai saləŋon masuṽ hən natite. 8 Avil ehəhaṽur hən nəvanuan gail ləb̃eƀis lohoim san, ale ekətkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag. 9 Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattoṽusani həni tia, hən

* **1:4:** 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10

ðeləboi ðeƥusan ðinor, hən ðigol nəvanuan ləb̃eləŋon ðivoi am len nəlolito, ale hən ðikel vəhot nəsaban silat lotosor tas naƥusanan enan tonor.*

10 Husur ikad nəvanuan isoður ei len naut a Krit, lotomətahun naƥusanan tonor, lotosor walwal kəmas ŋai mai lotogəgəras. Galit isoður ludaŋ len na-tiv-dalusi-an hən ləb̃inor len nəhon aGot. 11 Kəkol gat nabuŋolito husur loməḍas nəbathudud kavkav gail nəboŋ lotoƥusan hən nəsa sanor hən ləb̃eƥusan həni, mõs nəvat. 12 AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san eƥitoṽ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit lovi vanuan naliblibоŋan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləŋon ke ligol nasənahan; luhan təməhav, lupetəmas hən nauman.” 13 Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel ƥuli idaŋ len galito hən ləb̃imaur len nadələomian 14 hən asike ləb̃esəsəloŋ am hən nəb̃ol sakitin seJu gail mai nakelean todaŋ silat lotopair dan nakitinan. 15 Len alat lotoveveu, natit ƥisi iveveu; wake len alat nəmauran salit toðiŋb̃iŋal mai alat ləsəkad nadələomian, natit toveveu eðuer, nənauan salit mai nəlolit eðiŋb̃iŋal. 16 Lusor idaŋ ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətas gole. Lusa vəsa tibatbat, ləsagol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləb̃igol natideh tovoi.

2

Naṽide hən naKristen timabe?

1 Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naƥusanan nanoran tokitin. 2 Ṽusan nəhaṽut gail hən asike ləb̃igol təməhav hən natideh, hən ləb̃inor hən nəvanuan gail ləb̃eputsan galito len nənauan salito, mai hən ləb̃etəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadələomian, len naləmas-buni-an, len nə-daŋ-b̃uri-an tobəlav. 3 Len naṽide tomagenan, ṽusan nəbareab gail hən ləb̃ehusur masuṽ hən naƥisal siGot len naṽide salito, hən asike ləb̃eliboŋ, sor mədas nahəsan avan ideh, ale hən asike nəwai todaŋ ðiwol hən nəmauran salito. Ao, limasƥusan hən nəsa tovoi. 4 Imagenan hən ləb̃igol alatpəhaṽut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləb̃eləmas bun asoalit gail mai anatulit gail, 5 hən ləb̃etəgau gat galit gabag, hən ləb̃iveveu, hən ləb̃eum a im salit gail, hən ləb̃ivoi, hən ləb̃itoh len navəlan asoalit səb̃olit gail hən ke avan ideh asike ðisor ðisa hən nasoruan siGot.

6 Len naƥisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləb̃etəgau gat galit ðivoi, gol leləŋon tivoi am len nəlolito. 7 Len natit ƥisi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləb̃igol tətoṽ hən gaiug. Len naƥusanan saṁ geṽusan nəmauran tonor, gemələs len nauman saṁ, 8 mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləb̃edədas ləb̃isaði ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit ðisa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləb̃isor husur gidato.

9 Len natit ƥisi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaṽur ale salisor təlmam, 10 salevənah ben galito, avil len naṽide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləb̃eləboi ləb̃eriŋ nadələomian len navoian salito. Imagenan, len natit ƥisi ləb̃igole, ligol naƥusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tepəhas.

* **1:9:** Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

11 Nokəmaienan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav
kuv nəvanuan p̃isi dan nəsaan salito. 12 Ev̄usan gidat hən datƀike “Aoa,”
hən naƀoruan tosa savi siGot mai nalə̃onian gail sinavile a pan. Ale
ev̄usan gidat hən datƀitoh len nənauan tovoi, nanoran mai naƀoruan
siGot len nəmauran kavkav sidato, 13 nəbo̱ datƀitoh vir nə-vatvat-viri-
an tovoi buni. Nə-vatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot
sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato.
14 Gai eviol hən gai gabag m̃os gidato hən ƀilav kuv gidato dan nəsaan
tobaŋis gat gidato mai hən ƀigol datƀiveveu m̃os gai gabag sum̃an
nəvanuan gail lotovi esan kitin lotolə̃on bun nagolean tovoi.*
15 Gikel ur natgalenan, gigol nəvanuan lelə̃on tivoi am len nəlolito, gikel
nəsaan salit mai galito hən ləƀ̃inor. Avan ideh satinau kəmas hən nədaŋan
sam̃ hən na-il-a-m̃o-an.

3

Nav̄ide tonor

1 Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləƀ̃inau gati ke limastoh len navəlan
alat lotoil a m̃o mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut
hən ləƀ̃igol nauman p̃isi tovoi.* 2 Salisor mədas nahəsan avan ideh,
salev̄itv̄ituh, be len nəsa ləƀ̃igole limasgol mədau həni, leriŋ galit a pan
van hən nəvanuan p̃isi. 3 Bathut gidat am, a m̃o datovi nahov̄on gail,
datsagol nəsa aGot tokele. Na-lə̃on-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai
natideh togol nibedat o nənauan sidat tolə̃on tovoi lan losəhar gidato len
naƀisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len nalə̃onian hən
nasənahan mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətahun bun gidato,
mai datomətahun bun gidat gabag vəsa. 4 Avil nəbo̱ navoian mai na-
ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi, 5 gai ilav kuv
gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil
husur ke nəlon totaŋis gidato. Elisov gidat hən nədaŋan seNunun, lav
mai gidato nəpasian veveu mai natuƀatan veveu.* 6 AGot, len aYesu
Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len
gidato. 7 Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot eriŋ gidato
ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəbo̱ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən
nəmauran vi sutuai mai gidato hən datƀikade.

Nagugunian hən naloƀulat egai

8 Goləboi gəƀ̃eil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidaŋ hən gəƀ̃ikel
natgalenan, hən alat lotoriŋ nəlolit len aGot ləƀ̃eməlas len nagolean
navoian gail, ale hən ləƀ̃idaŋ len gail. Natgalenan luvoi buni mai
lovi tarhət sinəvanuan p̃isi. 9 Be gebulatut dan nav̄itv̄ituhan kəmas,
nasoran husur nəbathuyah,* na-sor-ƀalƀal-an mai nəƀ̃alan husur nalo
seJu. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh. 10 Gikai tas avan ideh ƀigol
ƀikad nətarhəƀ̃alan ƀeru, kel maii vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani.*
11 Goləboi nəvanuan tomaienan, nəlon ikaƀkaƀur mai isa. Eləboi nəsaan
san be igole sal.

Nakelean naməkot

---

* **2:14:** Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10 * **3:1:** Rom 13.1; 1Pit 2.13
* **3:5:** Efe 5.26 * **3:9:** 1Tim 1.4 * **3:10:** Mat 18.15-17

12 Nəboŋ nəb̃esəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən
gəb̃egəm hən ginau len naut a Nikoƿolis, husur nunau səhoti tia ke
nitoh ei len nəboŋ hən naut susus.* 13 Gehisi hən gəb̃evi tarhət siSenas,
naulum̃an hən nalo, mai aAƿollos, hən asike arðipar tideh len nəyaran
səlaru.* 14 Nəvanuan nadəlomian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaŋ
len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləb̃evi tarhət sinəvanuan gail lotopar,
lotovi məsal.
15 Galit ƿisi lototah mai ginau luke, “Ivoi,” van hən gaiug. Gike “Ivoi,”
mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadəlomian. Navoian aGot toviol
kəmas həni, tipat mai gamit ƿisi.

* **3:12:** Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12 * **3:13:** Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemõn

Naloƀulat napisulan aPol totosi van hən aFilemõn

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Naloƀulat napisulan egai eus aFilemõn hən ƀikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahəsan aOnesimus, egəm vi nəvanuan nadəlomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloƀulat napisulan egai van hən naKristen sua, nahəsan aFilemõn.

APol itos naloƀulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən aFilemõn pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos naloƀulat napisulan egai, van hən nabubur san, aFilemõn. Eus aFilemõn hən ƀikad tas naslev san togam yav dani, nahəsan aOnesimus. Nəboŋ aOnesimus totoh a tut hən aFilemõn, aPol evi tarhət san hən ƀegəm vi nəvanuan nadəlomian len aYesu. Ŋa aOnesimus, ƀetəlmam hən aFilemõn, dereh tevi naslev san tətas, be dereh tevi aṽan am len nadəlomian.

Goləboi gəƀepəpehun naloƀulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahəhaṽuran səlaru mai aFilemõn (1-3)
2) APol esipa vi təban aGot hən aFilemõn, ale isor tuṽ mõsi (4-7)
3) APol eus aFilemõn hən ƀilav təlmam hən aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)
4) Nəvanuan galevis am lukel nahəhaṽuran salit mai aFilemõn (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hən aFilemõn

1 Ginau, aPol, nutos naloƀulat napisulan egai; ginau, lotobaŋis gat
ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aṽadat len nadəlomian.
Nutosi van hən gaiug, aFilemõn, gotovi aṽanaməru len nadəlomian nam-
rtoləmas bun gaiug mai gotoum mõos aKristo hum ginaməru.* 2 Nutosi
van hən aApfia am, tovi aṽavinenaməru len nadəlomian, mai aArkippus*
tovi nasoltia seKristo hum ginaməru, mai alat siYesu am len naim samᷤ.
3 AGot aTəmadat mai Nasuƀ, aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai
gamito, arigol nəlomit tikad natəmᷤat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

4 Nəboŋ notosor husur gaiug len na-sor-tuṽ-an sagw, nosipa vi təban
aGot akis, 5 husur nosəsəloŋ ke gukad nadəlomian sal len Nasuƀ, aYesu
mai goləmas bun nəvanuan san ƥisi. 6 Nusor tuṽ ke nadəlomian gotokade
mai gidato togol nəlodat togəm vi sua, dereh tevi məhat len nalaboian samᷤ,
gol gəƀeləboi navoian ƥisi lotovi sidato len aKristo. 7 Na-ləmas-buni-an
samᷤ enan igole tia ke nukemkem masuṽ mai nolaŋon ivoi am len nəlogw
husur, len gaiug, Wawa, nəlon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemõn husur aOnesimus

* **1:1:** Flm 13, 22-23 * **1:2:** Kol 4.17

8 Imaienan, naut kəmas len aKristo nukad na-il-ðuri-an hən nəb̃ikel
mai gaiug nəsa gəb̃imasgole, nəsakəmaienan. 9 Noŋir gaiug bathut na-
ləmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haṽut tia mai lotobaŋis
gat ginau mõos aKristo aYesu. 10 Ginau, noŋir gaiug mõos anatugw,
aOnesimus, togəm vi natugw ulumãn len nadəlomian nəboŋ nototoh len
nə-baŋis-gati-an sal.* 11 A mõo Onesimus sagol natideh savoi hən gaiug,
savi tarhət samᷤ wake gagai gai eləboi ðigol natit p̃isi ðivoi, evi tarhət sidar
p̃isi.*
12 Nosəvat atenan təlmam van hən gaiug, gai tovi nəlogw kitin. 13 A mõo,
nolaŋon ke netəgau gati hən ðeum esagw len namilemᷤ nəboŋ nototoh
len nə-baŋis-gati-an mõos na-kel-uri-an tovoi. 14 Avil nolaŋon nəb̃igol nəsa
gəb̃idamᷤ həni ŋai. Nomətahun gəb̃igol nəsa tovoi husur notokele ŋai be
nolaŋon ke dereh gigole husur nalaŋonian samᷤ ŋai.
15 Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh
gəb̃ikade vi sutuai, 16 asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesumãn
aṽamᷤ gəb̃eləmas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuṽ həni
səhor ginau notoləmas buni. Dereh geləmas buni hum naslev samᷤ, be savi
naslev ŋai, dereh geləmas buni husur evi aṽamᷤ len Nasuð.
17 Imaienan, gəb̃inau ke gidaru dartoðon len nauman, givoi hən gai
sumãn gəb̃ivoi hən ginau. 18 Avil len natideh gai ðigol ðisa hən gaiug o
ðikabut samᷤ, gerinᷠi len nəkabut sagw. 19 Ginau, aPol, nutos nategai hən
navəlagw səb̃ogw: ginau nisar gele. Noləboi nəb̃ikele mai gaiug ke, gaiug
səb̃omᷤ, nəmauran samᷤ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau. 20 Evoi,
Wawa, aFilemᷤon, nuke gevi tarhət sagw bathut nadəlomian dartokade
len Nasuð aKristo; gigol nelaŋon tivoi am len nəlogw.
21 Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboŋ nototos
napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboii ke dereh gigole tesəhor habat
hən nəsa notousi. 22 Ikad natsual am: utaut hən narumᷤ tesua vir ginau.
Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuṽ-an samᷤ gail ale
tidamᷤ həni ke netəlmam van varis gamit tətas.

Nasudəlam̃ian
23 AFilemᷤon, nasoruan nəmakot sagw imaiegai: AEpafras totoh mai
ginau len nə-baŋis-gati-an husur nauman togole mõos aKristo aYesu, gai
ike, “Ivoi,” van hən gaiug.* 24 Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk
lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†
25 Nasuð, aYesu Kristo mãu teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

---

* **1:10:** Kol 4.9 * **1:11:** Len nasoruan ta Kris, nəhes Onesimus namilen ike eləboi ðigol natit p̃isi ðivoi. * **1:23:** Kol 1.7, 4.12 † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Naloƀulat napisulan van hən naIpru gail

Ase itos naloƀulat napisulan egai?

Datsaləboi as totosi. Len alat lotokad namitisau, ta mo galevis lunau ke aPol o aParnapas totosi, ta damənai galevis lunau ke aAƤollos totosi husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos naloƀulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləƀiteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hən natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləƀetəlmam tətas hən naṽide seJu gail. Ləƀigole dereh lipanis habat sile.

Itosi mos ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totosi mos alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoƀur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totosi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsaləboi naut totosi lan.

1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4–2.18)
3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1–4.13)
4) AKristo evi ƀiltihai tutumav səhor ahai tutumav Ƥisi (4.14–7.28)
5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta mo tota gati len nəda herivatvat gail (8.1–9.22)
6) Nəboŋ aKristo totutumav hən gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23–10.39)
7) Nadəlomian silat ta sutuai (11.1-40)
8) Nəmauran timabe hən aGot ƀehəhaṽur həni? (12.1–13.19)
9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

1 Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-soƀsoƀur mai atəmadat
gail ta sutuai len naṽide tiltile gail. 2 Len nəboŋ galegai hən nanoŋan
hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len
aNatun hən natit Ƥisi ləƀevi esan səƀon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai
navile a pan mai natit Ƥisi lan.* 3 ANatun evi nam̃ialan hən namənas
hən nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, eƤitoṽ hən naƀoruan siGot. Len
nasoruan hən nədaŋan san etəgau gat natit Ƥisi hum lotomaienan. Nəboŋ
togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKiŋ len nəmav
a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

4 Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot
tolav maii toyalyal səhor nahəsalit gail. 5 Husur aGot sakel mai aŋel ideh
ke,

“Gaiug govi aNatugw uluṁan,
damənai nogəm vi Təmaṁ.”

Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

---

* **1:2:** Jon 1.3 * **1:3:** Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

“Ginau dereh nevi Təman,
ale atenan tevi Natugw.”*
6 Ale tətas am, nəboŋ aGot togol ahai a mõo san ðegəm vi lan navile a pan, ike,
“Aŋel p̃isi siGot lilotu həni!”*
7 Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,
“Nugol aŋel sagw gail losum̃an nəlan,
loum sagw hum nəhab towunwun.”*
8 Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,
“O Got, naðiltihai bətbətah sam̃ hum sekiŋ
ipat vi sutuai sutuai,
nanoran sam̃ ehum nəhai sekiŋ
gotowol hən esam̃ gail lan.
9 Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.
Imaienan, aGot tovi aGot sam̃ evəhas gaiug,
eðir naoil hən nahəhav̆uran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*
10 AGot ikele am ke,
“Nasuð, len natuðatan goriŋ nəpaudesen hən navile a pan,
ale nəmav, gotoum həni hən navəlam̃ gəlaru.*
11 Dereh natgalen p̃isi limasig,
hum nahurabat tomatu van vam̃om.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.
12 Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.
Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh
ale nəmauran sam̃ asike inoŋ vi sutuai.”*
13 Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,
“Gebətah tarhət nəmatu sagw,
vir nəb̃eriŋ naenemi sam̃ gail pipit nariem̃ gəlaru
hən ləb̃evi ut kəmas.”*
14 Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nauman siGot ŋai. Esəvat galit hən ləb̃evi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləb̃ikad nəmauran vi sutuai.

2

Sadatirusrus vi tut dan nakitinan

1 Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəloŋ həni tia, hən asike datðirusrus vi tut dani. 2 Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nəvanuan toƀur kotovi o sagol nəsa tokele, ipanis tonor hən nəsa togole o sagole.* 3 Imagenan, asike datðinau natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, datigam

* **1:5:** Psa 2.7; 2Sam 7.14 * **1:6:** Deu 32.43 * **1:7:** Psa 104.4 * **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nəvanuan totos nəb̃e enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa 110.1 * **2:2:** Uman 7.53. Len naut egai ikel nadələmian seJu gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel gail lotolavi mai a Moses.

yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasuƀ m̃au ikel ur metəkav hən nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. 4 Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ len gail, namerikel lotogol nədaŋan san toƥarƥar, mai naviolan seNunun, aGot topəpehun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen ƥisi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

5 Navile a pan ƀegəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail. 6 Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,

“Got, nəvanuan lovi sa hən gəƀ̃inau galito?
Anatun nəvanuan ase hən gəƀ̃ekətkəta təban?
7 Len namityal tom̃idol ŋai goriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,
ale goputsani hən ƀikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.
8 Goriŋ natit ƥisi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot toriŋ natit ƥisi len navəlan, eriŋ natit ƥisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit ƥisi len navəlan sal. 9 Be nəsa dattorisi imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal tom̃idol ŋai aGot “toriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən ƀikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, ƀesəsəloŋ hən nabus hən nəmatan m̃os nəvanuan ƥisi. 10 AGot igol natit ƥisi ale natit ƥisi ipat m̃osi. Inor hən gai todam̃ hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a m̃o hən nəvanuan gail. Ale egəm vi ƥisal hən ƀilav kuv nəvanuan ƀisoƀur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən ƀesəhar galito hən ləƀ̃evi natun aGot hən ləƀ̃ikatəƥ̃ol hən nəyalyalan san.

11 AYesu igol nəvanuan gail luveveu dan nəsaan salit gail hən ləƀ̃evi siGot səƀ̃on ŋai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit ƥisi lukad aTəmalit tosua ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən ƀekis galit hən awawa san gail. 12 Ikel mai aGot ke,

“Dereh nikel ur nahəsam̃ mai awawa sagw gail
hən ləƀ̃eləboi gaiug.
Len nəhon naƀonƀonan,
dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

13 Ikele am ke,

“Dereh neriŋ nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

14 Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am eƥitov̄, egəm vi vanuan sum̃an galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədaŋan hən nəmatan, ƀevi ut kəmas. 15 Len nav̄ide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani. 16 Imasil ke aYesu savi tarhət sianel gail, be evi tarhət sinəpasusan siApraham gail.* 17 Husur enan, aGot ike aYesu tesum̃an nəbathudud nadəlomian san len nav̄ide ƥisi hən ƀegəm vi ƀiltihai tutumav, nəlon

* **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6 * **2:12:** Psa 22.22 * **2:13:** Isa 8.17-18 * **2:16:** Isa 41.8-9

ƀitaŋis nəvanuan gail, ale hən ƀidaŋ len nəsa aGot toriŋi len navəlan. Egəm vi ƀiltihai tutumav hən ƀetutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot ƀeruƀat galit dan nəsaan salito.* 18 Bathut aYesu tolәŋon tosa nəboŋ aSetan totaltal soƀuer ke tigol nəsaan, gai eləboi ƀevi tarhət salito nəboŋ aSetan ƀitaltal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

1 Imagenan bathudud məttovi siGot səb̃on, aGot ekis ginamit mai gamito hən datƀevi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai aƀiltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan. 2 AYesu idaŋ len aGot totabtabuh lan, igol nəsa tokele, sum̃an aMoses todaŋ len aGot hən ƀekətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.* 3 AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni. 4 Husur naim p̃isi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit p̃isi. 5 AMoses idaŋ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot ƀikele balai. 6 Be aKristo tovi aNatun aGot idaŋ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datƀeil ƀur namətahwan, datƀetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datƀeṽiv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəb̃e 95

7 Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,
“Daməŋai, mətb̃esəsəloŋ hən nadolon aGot,
8 nəlomit timaƀur, sa-nəkadumit tihaihai
sum̃an atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboŋ lotopair dan ginau,
lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe
len naut masmas toƀəb̃esw.
9 Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe,
luke leris nədaŋan sagw,
ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lorisi len nəsa notogol gail.
10 Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,
‘Akis nəlolit ipair dan ginau,
ale ləsaləboi səhot nav̄ide sagw gail.’
11 Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
‘Asike loƀis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ ”*

12 Bathudud nadəlomian, mətelələgau ke gamit ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar dəlomian. Sa-nəlomit timaienan hən ƀipair hən gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. 13 Be mitigol mətelәŋon tivoi am len nəlomit gabag akis, len nəboŋ p̃isi dattokisi hən “daməŋai,” sal, hən nagəgərasan hən nəsaan asike ƀigol gamit ideh ƀihaihai dan aGot. 14 Husur datƀetəgau gat nadəlomian dattokade len aKristo van vəbar

* **2:17:** Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * **3:2:** Num 12.7 * **3:11:** Psa 95.7-11

nagilen, hum dattogole nəboŋ dattotuƀat riŋ nəlodat lan, namilen ke dattokatəp̃ol mai aKristo len nəsa tovi esan.
15 Hum natosian siGot toke,
“Daməŋai, mətb̃esəsəloŋ hən nadolon aGot,
nəlomit timaƀur, sa-nəkadumit tihaihai,
sum̃an atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboŋ lotopair dan aGot.”*
16 Nəvanuan lotosəsəloŋ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip. 17 Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas toƀəb̃esw.
18 Ale nəboŋ aGot toke, “Asike loƀis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito?* Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.* 19 Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsaləboi ləb̃eƀis len naut nəŋavŋavan san.

4

1 Na-kel-gati-an siGot hən datƀeƀis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datimaslələgau, datemətahw ke gamit ideh asike ƀeƀis lan.
2 Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəloŋ həni sum̃an galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəloŋ kəmas həni ŋai, ləsasəsəloŋ həni len nadəlomian.* 3 Husur gidat dattokad nadəlomian lan datoƀis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehum aGot toke,
“Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
‘Asike loƀis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ ”*
Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboŋ togol navile a pan tonoŋ. 4 Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboŋ na-vəha-mələvru-an, ike, “Len nəmariboŋ na-vəha-mələvru-an, aGot iŋavŋav dan nauman san p̃isi.”* 5 Ale hum tokele tia, “Asike loƀis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.”* 6 Imaienan, naut enan ipat sal m̃os nəvanuan galevis hən ləb̃eƀis lan. Ale alat ta m̃o lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, ləsaƀis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele. 7 Ale aGot eriŋ nəboŋ sual am, ekisi hən “Daməŋai.” Len nəboŋ tohusur habat həni, len nəb̃e siTevit, aGot ikel nəsa tokele a m̃o, ike,
“Daməŋai, mətb̃esəsəloŋ hən nadolon aGot,
nəlomit timaƀur, sa-nəkadumit tihaihai.”*
8 Mitinau aJosua nəboŋ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəŋavŋavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboŋ tile hən nəŋavŋavan.*
9 Imagenan, nəŋavŋavan ipat sal m̃os alat siGot, hum nəŋavŋavan siGot len nəmariboŋ na-vəha-mələvru-an. 10 Husur nəvanuan toƀis len nəŋavŋavan siGot, iŋavŋav dan nauman san, sum̃an aGot toŋavŋav dan nauman san

* **3:15:** Psa 95.7-8 * **3:18:** Psa 95.11 * **3:18:** Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35 * **4:2:** Len natosian galevis ta sutuai ike: Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəloŋ husur aGot. * **4:3:** Psa 95.11 * **4:4:** Gen 2.2 * **4:5:** Psa 95.11 * **4:7:** Psa 95.7-8 * **4:8:** Deu 31.7; Jos 22.4

nəboŋ togol navile a pan tonoŋ. 11 Imagenan, datehisi hən datβeβis len naut nəŋavŋavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətoṽ hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

12 Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor m̃osi. Ikan səhor naβu nəb̃alan ideh tokan naut toru. Etiv pəpehun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat βurhubəlasehw. Eləboi βepəpehun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito. 13 Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̃isi səkad nə-kabut-gole-an am, iṕarṕar hən aGot βekəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̃isi dattogole maii.

AYesu, aβiltihai tutumav toyalyal

14 Imagenan, husur dattokad aβiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot toβis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade. 15 Husur datukad aβiltihai tutumav toləŋon tosa mai gidato nəboŋ datsədaŋ. Len naṕisal p̃isi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, eṕitoṽ hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, eβuer lan. 16 Beti, len na-il-βuri-an, dategəm pəpadaŋ hən naβiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaŋ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon βitaŋis gidato, mai hən βeviol hən navoian mai gidato nəboŋ datβipar vi-tarhəte-an.

5

1 AGot ilekis hən aβiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən βisor salito len nəhon. Aβiltihai tutumav evi p̃isal salito van hən aGot. Aβiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.* 2 Ale aβiltihai tutumav eləboi βikad naṽide βeməɗau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis sum̃an galito. 3 Husur enan etutumav m̃au sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.* 4 Avan ideh saləboi βiṽat nəhes hən βegəm vi βiltihai tutumav gai səb̃on. Be ipat len aGot səb̃on hən βekisi, hum tokis aAron sutuai.*

5 Len naṽide tomaienan, aKristo səb̃on səṽat nəhes hən βegəm vi βiltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
“Govi Natugw,
daməŋai nogəm vi Təmam̃.”*
6 Ale len naut tile am ike,
“Govi ahai tutumav vi sutuai,
sum̃an aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*
7 Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuṽ van hən aGot toləboi βilav kuvi dan nəmatan. Eŋiri hən βevi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloŋ həni.* 8 Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləŋon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. 9 Ale nəboŋ togol natit p̃isi aGot toriŋi hən βigole tonoŋ, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai m̃os nəvanuan

* **5:1:** Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san βigel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * **5:3:** Lev 9.7 * **5:4:** Exo 28.1 * **5:5:** Psa 2.7 * **5:6:** Psa 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46

ƥisi lotogol husur nəsa tokele. 10 Ale aGot eriŋi hən ƀiv̆at nəhes aƀiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

11 Namtukad natit isoƀur hən namtƀikel husur natenan, be idaŋ hən namtƀisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətƀ̃eləboi səhoti. 12 Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai ƥusan sal. Hən nəsa? Be mətoləŋon ke avan ideh tev̆usan gamit tətas am, tuƀat hən nakitinan metəkav lotoməd mədau len nasoruan siGot. Mətosum̃an natuhtətai ŋai tosus, saləboi ƀihan nəhanian todaŋ sal. 13 Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.† 14 Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

1 Imagenan, naƥusanan metəkav husur aKristo, dateriŋi husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetuƀat len nəpaudesen hən naƥusanan tətas am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriŋ nəlodato len aGot. 2 Datoləboi naƥusanan husur nəbaptaisan*, mai nav̆ide hən dattoriŋ navəladato len nəvanuan hən ƀikad aNunun aGot. Datoləboi naƥusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan.* 3 Naƥusanan galenan lipat. Ale aGot ƀidam̃ həni, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

4 Nəvanuan gail lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləƀ̃eriŋ gaƀulani, naƥisal hən ləƀ̃etəlmam, hən ləƀ̃ipair dan nəsaan salit tətas am, eƀuer. Nəboŋ nam̃ial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋ lototuƀat ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəƥ̃ol mai aNunun aGot, 5 nəboŋ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋ lotosəsəloŋ hən nədaŋan hən nəboŋ ƀegəmai len natohan pipihabəlan aGot, 6 galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləƀ̃eriŋ gaƀulani, naƥisal hən ləƀ̃etəlmam, hən ləƀ̃ipair dan nəsaan salit tətas am, eƀuer. Loməd̃as bun galito, husur, ehum lotoƥ̃os gat aNatun aGot len nəhai balbal tətas, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

7 Mitinau nətan. Nəboŋ naus tous daŋir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luv̆an hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləƀ̃ihan. Nətan enan aGot ivoi həni, ehəhav̆ur həni. 8 Be nətan ƀisa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləƀ̃itov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot ƀisemale həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

9 Gamit namttoləmas bun gamit ƥisi, naut kəmas namttokəmaienan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttokad nav̆it gail lotovoi am: nadəlomian samit mai nav̆ide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito. 10 Husur aGot inor buni. Asike nəlon iboŋboŋ hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəboŋ məttovi tarhət sinəvanuan

† **5:13:** Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * **6:2:** Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian m̃os naveveuan evi nav̆ide seJu gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisan hən gəlar ƥisi. * **6:2:** Uman 18.25, 19.3-6 * **6:6:** Ipru 10.26 * **6:8:** Gen 3.17-18

san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab həni sal. 11 Be namtoləŋon masuṽ ke, gamit p̃isi mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətb̃eləboi buni ke, dereh mitikad p̃is nəsa məttovatvat viri. 12 Samtipetəmas, be mitigol tətoṽ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədau-an, ludaŋ ður nəmauran todaŋ vir ləb̃ikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datðeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

13 Nəboŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aApraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag. 14 Ikel mai aApraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləb̃egəm vi bathudud ðisoður vəha-sob̃soður am”* 15 Beti len nə-daŋ-b̃uri-an san aApraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.* 16 Nəboŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləb̃isor ðalðal husuri am. 17 Len naṽide tomaienan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləb̃ikad nəsa tokel gati ləb̃eləboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel boŋ ideh. 18 AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arðegəgel boŋ ideh husur aGot saləboi ðeliblibоŋ boŋ ideh. Imaienan, len eru enan, gidat dattosað naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datðetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datðikade balai.* 19 Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datðeriŋ nəlodat lan. Ta m̃o len naim siGot, ikad naðiltikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,* 20 husur aYesu eil a m̃o, eðisutur sidato tia. Egəm vi ðiltihai tutumav sidato vi sutuai sum̃an aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

1 AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən naðiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəboŋ aApraham totəlmam dan naðiltiðalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən ðivoi hən aApraham. 2 Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit p̃isi totariv kuv gail dan alat toðal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəm̃at.”) 3 Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esum̃an aNatun aGot; evi ðiltihai tutumav vi sutuai.

4 Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aApraham, aðiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit p̃isi tokade dan naðiltiðalan. 5 Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut

* **6:14:** Gen 22.16-17 * **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5 * **6:18:** Num 23.19 * **6:19:** Lev 16.2 * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4 * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 † **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esum̃an səkade.

tosua dan tosəŋavur həṉ natit p̃isi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotop̃itp̃itov̄, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siApraham.*
6 Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua
dan tosəŋavur tovi siApraham. Ale aApraham tokad na-kel-gati-an
siGot, aMelkisetek eriŋ navoian siGot lan. 7 Səkad nə-lon-uri-an ideh ke,
nəvanuan toriŋ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor
enan gai toriŋ navoian siGot lan. 8 Ahai tutumav gail lototariv nahudhut
tosua dan tosəŋavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləb̃imat. Avil aMelkisetek
totariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lukele ke tomaur sal. 9 Nəboŋ
aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek, hum
ma dattoləboi datb̃ike, nahəmar aLevi len nəpasusan siApraham lototariv
nahudhut tosua dan tosəŋavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. 10 Husur
nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aApraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi
evi tosua len nəpasusan siApraham, ale evi aApraham tolav nahudhut
tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek.‡
11 Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi
həṉ ləb̃evi ahai tutumav ləb̃eil a m̃o həṉ nəvanuan gail həṉ ləb̃ehusur
nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor həṉ b̃igol nəvanuan
b̃inor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan
tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile həṉ
b̃igel galito, ahai tutumav tosum̃an aMelkisetek be sasum̃an aAron len
nahəmar aLevi? 12 Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai
tutumav gail, nalo am egəgel. 13 Husur ahai tutumav dattosor husuri,
egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum
ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh. 14 Husur imasil ke
aMasta sidato topat len nəpasusan seJutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur
ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esum̃an aMelkisetek

15 Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosum̃an aMelkisetek
egəm tia. 16 AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke
nəbathuyah san tonor həṉ nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai
tutumav husur nədaŋan həṉ nəmauran san saləboi b̃imasig boŋ ideh, ipat
vi sutuai. 17 Husur natosian siGot ikel husuri ke,

“Govi hai tutumav vi sutuai,
suṁan aMelkisetek
tovi hai tutumav ta sutuai.”*

18 Imaienan datoləboii ke, nalo ta m̃o husur ahai tutumav gail, aGot igele
husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh. 19 Husur ke, naut kəmas dattogol
husur nəsa nalo tokele, saləboi b̃igol datb̃inor len nəhon aGot. Ale aGot
igol nap̃isal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-
viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi
datb̃egəm pəpadaŋ hən aGot.
20 Nəboŋ aGot togol nap̃isal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ
togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan.
21 Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan,
ike,

“Nasub̃ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,

---

* **7:5:** Num 18.21 ‡ **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit p̃isi. * **7:14:** Mat 1.1-3; Luk 3.33 * **7:17:** Psa 110.4

ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,
‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*
22 Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan
aYesu mãau hən ðigol p̃is na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an
veveu enan ivoi səhor ta mõ aGot tokel gati mai alat a Israel.
23 Datinau na-kel-gati-an ta mõ. A mõ ikad ahai tutumav galenan loto-
soður tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ. 24 Avil husur
aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. 25 Imaienan,
alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi ðilav kuv kavkav hən galito dan
nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən
ðisor salito len nəhon aGot.
26 AYesu mãau evi aðiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut
dan nəsaan hum aGot tohəhav̄ur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu,
nəsaan ideh sagol saðiŋb̃iŋal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan
galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav. 27 Gai sahum aðiltihai
tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a
tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai
hən ðilav kuv nəvanuan gail p̃isi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol
vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan
ikabut gol p̃is nəsaan.* 28 Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail
ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot
tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun,
nəsaan toðuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Aðiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

1 Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad aðiltihai tutumav
sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən naðiltihai
bətbətah seKiŋ len nəmav.* 2 Eum ei len naut tolo len nəmav, naim
nətap̃olen kitin hən nalotuan Nasuð aGot toum həni, nəvanuan saum həni.
3 Ahai tutumav p̃isi, aGot itabtabuh len galito hən ləb̃eviol hən naviolan
gail maii, ale hən ləb̃etutumav van həni. Len nav̄ide tomaienan, imasil
ke aðiltihai tutumav sidat mãau, gai am ikad natsua hən ðetutumav
həni. 4 Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur
ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum
nalo tokel buni. 5 Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim
nalotuan tovi natətov̄an mai nənahənah hən nəsa tohum topat len nəmav.
Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən ðeum hən naim nətap̃olen, aGot
ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit p̃isi tinor husur nəplan
notov̄usan gaiug həni tia len nav̄ehuh.”* 6 Be gagai, aYesu, aðiltihai
tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav
gail ta mõ. Len nav̄ide tomaienan, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu,
ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mõ. Husur na-kel-gati-an veveu
enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta mõ.
7 Husur na-kel-gati-an ta mõ təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.*
8 Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,
“Len nəboŋ ðegəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an veveu

* **7:21:** Psa 110.4 * **7:27:** Ipru 5.3; Lev 9.7 * **8:1:** Psa 110.1 * **8:5:** Exo 25.40 * **8:7:** Exo 24.3-8

notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Jutah.
9 Asike ehum na-kel-gati-an
notokel gati mai atəmalit ta sutuai,
nəboŋ nototəgau navəlalito,
hən nəb̃esəhar galito dan naut a Ijip.
Bathut ləsatəgau gat na-kel-gati-an sagw ta m̃o,
imaienan nəlogw iƀov hən galito.”
10 Ale ginau Nasuƀ aGot nekəmaiegai ke,
“Len nəboŋ ƀegəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai
nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:
Dereh neriŋ nalo sagw gail len nənauan salito,
ale nitos gat gail len nəlolito.
Dereh nevi aGot salito,
ale levi vanuan sagw gail.
11 Ale asike lupar ləboian len ginau,
hən nəvanuan ƀev̋usan avan tile totoh pəpadaŋ həni,
o hən nəvanuan ƀev̋usan av̋an am ke,
‘Geləboi Nasuƀ aGot!’
Husur nəvanuan p̃isi dereh leləboi ginau,
alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit p̃isi.
12 Husur dereh neruƀat galit dan nəsaan salito,
ale asike nunau təlmam hən nəsaan salit gail boŋ ideh am.”*
13 Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta m̃o gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, teƀuer.

9

Nav̋ide hən nalotuan ta m̃o

1 Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̃o. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan. 2 Loum hən naim nətap̃olen enan. Ikad naƀiltikaliko totahətah kəkol hən togol narum̃ toru. Len narum̃ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, nam̃ial tomələvru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot. Narum̃ enan lokisi hən Naut Tolo.* 3 Beti narum̃ tarhəb̃iltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuv̋.* 4 Len narum̃ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotop̃os gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Ƀurhulon Nabokis ikad naƀiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̃oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.* 5 A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən naməŋas siGot, nəhabəlalaru lotosəsah gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruƀat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtƀisor vəsvəsai p̃is natgalen gagai.*

6 Ŋa nəboŋ lotoutaut p̃is natgalenan maienan, ahai tutumav gail loƀis akis len narum̃ bopita hən ləb̃igol nauman salito m̃os nalotuan.* 7 Be aƀiltihai tutumav səb̃on eƀis len Naut Tolo Masuv̋ vəha-sua ŋai

* **8:12:** Jer 31.31-34 * **9:2:** Exo 26.1-30, 25.23-40 * **9:3:** Exo 26.31-33 * **9:4:** Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * **9:5:** Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru. * **9:5:** Exo 25.17-22 * **9:6:** Num 18.2-6

len nasihau ƥisi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanan salito.* 8 Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətaƥolen topat sal, naƥisal hən avan ideh ƀeƀis vi lohoim len Naut Tolo Masuṽ səkamis. 9 Natenan ehum nasoruan kəta mõos nəboŋ ta daməŋai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləƀ̃igol nəlọn nəvanuan lotolotu ƀimasil. 10 Husur nəkaduṉ naṽide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian mõos naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol naṽide veveu.

11 Nəboŋ aKristo togəm vi ƀiltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eƀis len naim nətaƥolen toyalyal mai tonor səhor ta mõo. Naim nətaƥolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan. 12 Nəboŋ aKristo toƀis len Naut Tolo Masuṽ, saƀis len nasihau ƥisi hum aƀiltihai tutumav ta mõo lotogole. Ao, eƀis vəha-sua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhƀuluk vi lohoim hən ƀekəkas kuv nəsaan, be ilav nəda han səƀ̃on, evi lohoim. Ale len nəda han eƥur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai. 13 A mõo, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda heƀuluk mai nəmasiav hən natuhƀuluk pəhaṽut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotoƀiŋƀ̃iŋal len nalo hən nibelit ƀiveveu dan naƀiŋƀ̃iŋalan salito.* 14 Be nəda hiYesu esəhor masuṽ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKristo, natit tosa toƀuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datƀilotu hən aGot tovi nəkaduṉ nəmauran.

15 Husur natenan, aKristo evi ƥisal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləƀ̃ikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKristo imat hən ləƀ̃imakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta mõo.

16 Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasƥarƥar. 17 Husur nəboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isarpoh. 18 Bathut enan, len nəda ŋai na-kel-gati-an ta mõo aGot tolav mai aMoses etuƀat um. 19 Nəboŋ aMoses tokel ur ƥis nakelean todaŋ gail mai nəvanuan ƥisi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nəpashət nahisop, ale etur həni len nəda heƀuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale eƀil həni hən nəda ƀegiris naloƀulat mai nəvanuan gail ƥisi. 20 Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡ 21 Len naṽide tomaienan, igol nəda egiris naim nətaƥolen mai natit ƥisi hən nalotuan lotosuh ei.* 22 Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail luveveu len nəda, pəpadaŋ natit ƥisi. Husur asike nəda ƀisel, imabe? AGot asike eruƀat nəsaan dan nəvanuan gail.*

23 Husur enan, naim nətaƥolen len navile eg a pan mai natit ƥisi lotosuh lan luveveu ŋai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohum nəgarutian

---

* **9:7:** Lev 16.2-34 † **9:13:** Natuhƀuluk pəhaṽut enan, lopəŋasi, nəmasiav han ŋai ipat. * **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19 ‡ **9:20:** Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaienan, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta mõo. * **9:21:** Lev 8.15 * **9:22:** Lev 17.11

hən natit gail len nəmav. Natit gail kitin len nəmav, nəda herivatvat sanor hən ðigol ləb̃iveveu, be naviolan tovoi masuṽ səhori ŋai inor həni.
24 Husur aKristo saðis len Naut Tolo Masuṽ nəvanuan toum həni len navəlalito. Naut enan ehum nəgarutian ŋai hən Naut Tolo Masuṽ len nəmav. Be aKristo eðis len nəmav kitin, ale gagai isor sidato len nəhon aGot. 25 Gai etile dan aðiltihai tutumav tolav nəda savi ehan, ale toðis len Naut Tolo Masuṽ len nasihau p̃isi. AKristo saðis len nəmav hən ðetutumav daŋir hən gai. 26 Təmaienan, aKristo təmasmat vəha-sob̃soður van, tuðat len natuðatan hən navile a pan. Be gagai, len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, evisi vəha-sua tovi naməkot hən ðetutumav hən gai hən ðilav kuv nəsaan. 27 Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ nəboŋ tonor hən gidat v̈isusua datðimat. Len nəboŋ enan dereh dateil len nəhon aGot len nakotan san. 28 Len naṽide tomaienan, aKristo am imat, etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai, hən ðilav kuv nəsaan sinəvanuan lotosoður. Dereh tegəm tətas, be savi m̃os nəsaan sidato. Dereh tegəm hən ðilav nəmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotoləŋon masuṽ hən ləb̃erisi.*

10

1 Nalo siMoses ehum nəm̃ol hən natit gail lotovoi ləb̃egəmai, be nəm̃ol savi natgalenan kitin. Naut kəmas ahai tutumav totutumav len nasihau p̃isi, natutumavan galenan lodədas ləb̃igol alat lotogəm hən ləb̃ilotu, ləb̃inor len nəhon aGot. 2 Natutumavan galenan lətaləboi lətagol nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan lətanoŋ. Husur alat lotolotu lətanor vəha-sua tovi naməkot len nəhon aGot, asike lətaləŋon təsa len nəlolit sil nəsaan am. 3 Be nəlolit səmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lotonau təlmam hən nəsaan salito len nasihau p̃isi. 4 Husur nəda heðuluk mai hinani edədas ðilav kuv nəsaan boŋ ideh.

5 Imagenan, nəboŋ aKristo togəm vi lan navile a pan, ike,
“Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan,
be goutaut hən nibegw hən nəb̃eviol həni.
6 Lopəŋas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan,
loviol hən natit gail hən ləb̃ekəkas kuv nəsaan salito,
wake gəsahəhaṽur.
7 Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.
Nogəm hən nəb̃igol nəsa gotoləŋoni,
hum lototos husur ginau len naloðulat tobul.’ ”*
8 Metəkav aKristo ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəŋas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləb̃ekəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsahəhaṽur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses). 9 Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəb̃igol nəsa gotoləŋoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gatian ta m̃o hən ðesəŋav hən na-kel-gati-an veveu. 10 Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len natutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səb̃on.
11 Akis ahai tutumav gail p̃isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotop̃itp̃itoṽ. Be natutumavan

* **9:28:** Isa 53.12 * **10:7:** Psa 40.6-8

hən natgalenan saləboi ɓekəkas kuv nəsaan boŋ ideh.* 12 Be aKristo, ahai
tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi
naməkot hən gai hən ɓikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan
nəmatu siGot. 13 Len naut enan itoh vir aGot ɓigol naenemi san gail ləb̃evi
ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.* 14 Husur, len natutumavan
enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi
sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləb̃evi esan səb̃on.
15 ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienan. Husur ike,
16 “Ale ginau Nasuɓ aGot nekəmaiegai ke,
Len nəboŋ ɓegəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.
Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,
ale nitos gat gail len nənauan salito.”†
17 Beti ike,
“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toɓur kotov nalo,
asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.”*
18 Imaienan, nəboŋ aGot toruɓat nəsaan galenan dan galito, səkad natutu-
mavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

19 Imagenan bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ɓuri-
an hən datɓeɓis len Naut Tolo Masuv̄ len nəmav. 20 Len nəmatan san aYesu
esəŋav hən naɸisal veveu, naɸisal nəmauran tolavutur len naɓiltikaliko
vəbar Naut Tolo Masuv̄. 21 Ale husur dattokad aɓiltihai tutumav toyalyal
toil a m̄o hən naim siGot, 22 dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur
nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris
nəlodato hən datɓiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am.
Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.* 23 Datetəgau gat nə-vatvat-viri-
an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datɓeriŋ
nəlodat len aGot hən ɓigol nəsa tokel gati. 24 Datinau naɸisal gail hən
datɓevi tarhət sidat gabag hən datɓeləmas bun gidat gabag mai hən
datɓigol natit tovoi gail. 25 Sa-nəlodat tiɓov hən naɓonɓonan hən gidat
gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon
tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboŋ
siNasuɓ ɓegəm pəpadaŋ.
26 Datɓeləboi nakitinan tia, ale datɓilekis hən datɓigol tabtab hən
nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi ɓekəkas kuv
nəsaan. 27 Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen
mai nəhab towunwun hən ɓihan ɸis naenemi siGot gail balai.* 28 Avan
ideh tomətahun ɓigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləb̃ikel
koti ke tomaienan, imat sile, nalolosaan eɓuer.* 29 Be mitinau nəvanuan
lotomətahun aNatun aGot, lotoŋit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol
lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mədas
aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe?
Nəvanuan lotomaienan, inor hən ləb̃ipanis vəsa tibatbat. 30 Husur da-
toləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naɸurɸuran

---

* **10:11:** Exo 29.38 * **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A m̄o aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34 * **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15

mai gaiug hən nəsaan gotogole." Ikele am ke, "Nasuð aGot dereh tisað səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teðuer."* 31 Nəvanuan ðitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enan ðemətahw habat lan.
32 Be mitinau təlmam hən nəboŋ ta mõo gail, nəboŋ namĩial hən nakel-uri-an tovoi totuðat mĩias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəboŋ məttodaŋ ður na-ləŋon-isa-vəsa-an. 33 Len nəboŋ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəhon nəvanuan gail. Len nəboŋ tile am mətovi tarhət silat alaten lotomədas masuṽ hən galito.
34 Mətukatəp̃ol hən na-ləŋon-isa-an silat lototoh len naim bəbaŋis. Nəboŋ alat lotoil a mõo lototariv kukuv p̃is natit samit dan gamito, mətudam̃ həni len nakemkeman, husur mətoləboii tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. 35 Na-il-ðuri-an len nadəlomian samit satimasig husur nakonp̃urp̃uran han etibau. 36 Mitimaskad nədaŋ-ð̃uri-an hən ke, nəboŋ məttogol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati. 37 Husur ehum natosian siGot toke,
"Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi
ale asike evəlo.
38 Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin,
husur eriŋ nəlon len ginau.
Ale ðerus təlmam, asike nohəhaṽur həni."*
39 Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

11

Nadəlomian
1 Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi na-ləboi-buni-an ke nəsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nəlon-uri-an eðuer. 2 Bathut nadəlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.
3 Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit p̃isi am. Imaienan, len nəsa datsaləboi datðerisi, aGot igol natit p̃isi dattoləboi datðerisi.*
4 Mitinau aKen mai aApel tovi aṽan. Len nadəlomian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaṽur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal.*
5 Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideh səsað̃ niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolav aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaṽur həni.* 6 Ale nadəlomian ðeðuer len nəvanuan, edədas ðigol aGot ðehəhaṽur həni. Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonp̃urp̃uran mai alat lotop̃usp̃us kitevi hən ləð̃eləboii.
7 AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalyalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nəak hən ðesusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian

* **10:30:** Deu 32.35-36 * **10:38:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Gen 4.3-10 * **11:5:** Gen 5.24

san, aNoah isaƀ səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot eriŋi ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san.*
8 Len nadəlomian, aApraham igol husur nəsa aGot tokisi hən ƀigole. Nəboŋ aGot tokisi hən ƀeriŋ naut totohtoh lan hən ƀevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aApraham ivan, naut kəmas saləboi naut ƀevi lan! 9 Len nadəlomian aApraham itoh len naim nətaƥolen hum ametƀos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aApraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siApraham.* 10 Husur aApraham ekəta vir naƀiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni.*
11 Len nadəlomian siApraham, aGot igol aApraham eləboi ƀegəm vi tata, naut kəmas tovi haṽut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siApraham, gai eləboi ƀeriŋ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.* 12 Naut kəmas aApraham tovi haṽut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoƀur. Lusoƀur hum nam̃eso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas ƀeṽuruŋ gail.*
13 Nəvanuan galen ƥisi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləƀ̃ikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləƀ̃egəmai, ale lohəhaṽur. Ale lukel koti ke lotovi metƀos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.* 14 Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən ƀegəm vi naut a im salito. 15 Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətaləboi lətatəlmam vi lan. 16 Avil loləŋon masuṽ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaṽur həni, husur eutaut hən naƀiltivile sua m̃os galit tia.
17 Nəboŋ aGot toke ƀebunus tas nadəlomian siApraham ke ƀimabe, aApraham, len nadəlomian san, eviol hən aIsak hən ƀetutumav həni.* AApraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tisoƀur, gai eutaut hən ƀetutumav hən anatun tosua ŋai, 18 naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̃ dereh levi len nəpasusan seIsak.”* 19 Len nabunusian siApraham, inau ke aGot toləboi ƀigol nəvanuan ƀile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datƀike, ehum aApraham tokad tətas hən aIsak totəlmam dan nəmatan.
20 Len nadəlomian, aIsak eus aGot hən ƀivoi hən anatun gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləƀ̃egəmai.*
21 Nəboŋ pəpadaŋ hən aJakop ƀimat, len nadəlomian, eus aGot hən ƀivoi hən anatun aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*
22 Nəboŋ pəpadaŋ hən aJosef ƀimat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləƀ̃ivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləƀ̃ivan lipat nabəlasun gail van.*
23 Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arƀeƀur kotov nalo sekiŋ.*

---

* **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22 * **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2 * **11:12:** Gen 22.17 * **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20 * **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo 1.22, 2.2

24 Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləb̃ekisi hən anatun anatvavin aFero.† 25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaṽuran tom̃idol ŋai, be ilekis hən ƀikatəp̃ol hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan. 26 Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail ləb̃esəvari, ehəhaṽur hən ƀeləŋon ƀisa m̃os Kristo ƀegəmai, səhor hən ƀikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonp̃urp̃uran aGot ƀeviol həni maii balai.

27 Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat nap̃isal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləb̃erisi.‡ 28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike ƀibar ahai a m̃o salit gail.*

29 Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləb̃ehusur galito, lomun, lumat p̃isi.*

30 Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len naƀiltivile Jeriko husur nəmariboŋ tomələvru, len nadəlomian, nəṽod hən naƀiltivile enan iteh.* 31 Mitinau aRahap top̃ur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit p̃isi len naƀiltivile Jeriko, aRahap ehəhaṽur hən artotoh maii. Ŋa len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

32 Ikad isoƀur am hən nəb̃ikele, be namityal eƀuer hən nəb̃isor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail.§ 33 Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoƀur. Luƀal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləb̃ikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol,* 34 lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naƀu nəb̃alan. Ləsədaŋ be nədaŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən naƀiltiƀalan, luƀal mai navəshəsoltia hən nametƀos gail van lohut galito.* 35 Len nadəlomian, alatpəhaṽut lukad tətas hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləb̃ipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas bun galit van lumat sile. Ludam̃ hən ləb̃imat maienan hən ləb̃ikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̃o husur iṽan hən nəmauran vi sutuai. 36 Ale nəvanuan galevis losəsəloŋ hən na-sor-vilesian mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaŋisian hən natsen len naim bəbaŋis.* 37 Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naƀu nəb̃alan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lupar tite, nəmauran salit

† **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləb̃ehusuri hum nəvanuan na-il-a-m̃o-an. * **11:28:** Exo 12.21-30 * **11:29:** Exo 14.21-31 * **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25 § **11:32:** Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1–31.13; 1Ki 1.1–2.11; Samuel: 1Sam 1.1–25.1. * **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * **11:36:** 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6

idaŋ, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.* 38 Lovi vanuan lotovoi.
Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləb̃itoh mai galito. Alaten lotovoi
luyar lab len naut masmas toðəb̃esw mai len naṽehuh gail, lososuah len
naðurhuvat mai naður gail len tan.
39 Alatenan ta m̃o, Got isor sal suh galit p̃isi husur nadələomian salito, be
nəsa aGot tokel gati ke ləb̃ikade balai galit ideh səkade.** 40 Husur aGot
eutaut hən natsua tovoi səhor ta m̃o m̃os gadit p̃isi, hən ke, len naðonan
mai gidato ŋai, galit loləboi ləb̃ikad naṽit na-kel-gati-an p̃isi san.

12

AGot igol datupanis hən ðeṽusan gidato

1 Alatenan ta m̃o, nəmauran salit ikel kot nadələomian salito len aGot,
ale nəmauran salito igol nadələomian sidat idaŋ am. Imagenan, husur
dattokad naðiltiluṽoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman
hən nəmauran, datebubulan natit p̃isi tomələs gat gidato, mai nəsaan
tomədmədau hən dattovisivis lan. Ale len nə-daŋ-b̃uri-an datigam len
nəgamgaman aGot toriŋ gidat lan. 2 Datekəta haihai len aYesu tovi
nəkadun nadələomian sidato. Evi gai tovurvur nadələomian sidato. Bathut
nakemkeman topat vir aYesu, idaŋ ður nəmatan len nəhai balbal, nahur
sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu
hən naðiltihai bətbətah siGot.*
3 Mitinau aYesu todaŋ ður nahur sasa len navələn nəvanuan nəsaan
lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mətb̃ikad na-ləŋon-isa-
an len nələmito, asike nələmit ðiðov hən nəmauran samito. 4 Mətub̃al hən
nəsaan ðinoŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəb̃alan
enan. 5 Ale nələmit iboŋboŋ hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum
anatun gail hən ðigol mətb̃eləŋon ðivoi am len nələmito. Ike,
“Natugw, saginau naṕusanan hən nəpanismen siNasuð aGot
hum tovi ut kəmas.
Nəboŋ ðesivoh len gaiug,
sa-nəlom̃ tisa.
6 Husur len nəpanismen,
Nasuð aGot eṽusan alat gai toləmas bun galito,
ipansem galit p̃isi
gai todam̃ hən lotovi natun gail.”*
7 Mitidaŋ ður naṕusanan hən nəpanismen, husur naṽide aGot tokade
len gamito esum̃an məttovi anatun gail. Mətunau ke tokad natətai ideh
atəman səpansem hən ðeṽusani a? Ao! 8 Anatun aGot gail p̃isi lukad
naṕusanan hən nəpanismen. Be ðeðuer len gamito, mətovi natətai naṕisal,
mətsavi natun kitin. 9 Gidat p̃isi datukad atəmadat gail hən navile a pan.
Lupansem gidat hən ləb̃eṽusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan
sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Daterin
gidat len navələn hən datðimaur! 10 Atəmadat gail lupansem gidato len
namityal galevis ŋai m̃os nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot
ipansem gidato m̃os nanoran hən ðevi tarhət sidato hən datðikatəṕol
hən naðoruan san. 11 Nəboŋ nəpanismen m̃os nanoran tobar gidato,

* **11:37:** 2Chr 24.21 ** **11:39:** Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̃o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləb̃ikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboŋ aGot ðesəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail. * **12:2:** Psa 110.1 * **12:6:** Pro 3.11-12

naut kəmas toṽusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhaṽur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iṽan hən natəm̃at m̃os alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot tolaŋoni.
12 Imagenan, navəlamit lotomərav sədaŋ, nakobkob nariemit lotogau,
lidaŋ! 13 “Mitigol naƥisal gail linor m̃os nalohriemito,” hən alat lotogau
asike narielit ƀetiles, be hən ləƀ̃imaur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

14 Mətehisi hən mətƀ̃itoh len natəm̃at mai nəvanuan ƥisi; mətehisi hən
mətƀ̃idaŋ len aGot, mai hən mətƀ̃evi esan səƀ̃on ŋai. Avan ideh asike
ƀidaŋ len aGot, asike ƀevi siGot, mətunau ke ƀeris Nasuƀ a? Ao, asike
erisi boŋ ideh. 15 Mətelələgau hən gamit ideh asike ƀetəgau suluṽ navoian
aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur
nəboŋ totov, igol nəmauran samit idaŋ, ale eməmas masuṽ hən isoƀur.*
16 Gamit ideh satigol naitian tosa, satesum̃an aEsau tonau ke aGot tovi
ut kəmas. Esau evi ahai a m̃o, be idam̃ hən na-il-a-m̃o-an san hum ahai
a m̃o, hən ƀihan nasiloh nəhanian sua. 17 Mətoləboii ke, a tahw aEsau
eləŋon ke atəman teus aGot hən ƀeriŋ navoian lan hum ahai a m̃o, be ikad
namətahusian ŋai. Naut kəmas aEsau totaŋisi, edədas ƀegəgel hən naṽit
nəsa togole tia.†
18 Mətsagəm vi lan naṽehuh məttoləboi mətƀ̃ibari hum alat seIsrael ta
m̃o. Galit lovi lan Naṽehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer,
ikad nəmargobut, ale nəlan iṽas galito. 19 Losəsəloŋ hən nəwalan hən
nətrampet mai naƀiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsəloŋ həni loŋir aGot
hən asike ƀikel nasoruan ideh am.‡ 20 Lomətahw habat len nəsa aGot
tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh ƀibar naṽehuh egai, mitimas-
tubuni.”* 21 Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike,
“Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*
Gamit mətsagəm vi lan naṽehuh enan. 22 Be gamit mətogəm vi
lan Naṽehuh Sion, vi lan naƀiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a
Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosoƀur vəsa luƀonƀon len
naƀiltikemkeman. 23 Mətogəm vi lan naƀonƀonan silat lotovi natun aGot,
ahai a m̃o san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hən aGot
tokot hən nəvanuan ƥisi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor,
aGot togol lotonor len nəhon. 24 Mətogəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu
siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor
husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.§
25 Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ŋai, ale
alat seIsrael lotomətahun nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen.
Bimaienan, gidato datƀipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai
tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boŋ ideh.* 26 Len nəboŋ enan
nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur
hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ŋai, be nəmav am.”* 27 Len

---

* **12:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26 * **12:15:** Deu 29.18 † **12:17:** Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ **12:19:** Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * **12:20:** Exo 19.12-13 * **12:21:** Deu 9.19 § **12:24:** Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6

nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit p̃isi ta mõ aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur ŋai ləb̃ipat tin.
28 Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihabəlan todədas ðekur, husur natenan, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len naṽide gai ðehəhaṽur həni, datilotu həni len namətahwan mai nəmaŋmaŋan hən nəyalyalan san. 29 Husur “aGot sidato evi naðiltihab tohan puŋpuŋ natit p̃isi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an
1 Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab sumãn məttovi latmiṽan. 2 Sa-nəlomit tiboŋboŋ hən mətb̃ehəhaṽur hən nametðos ðitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienan hən nametðos gail, lukad aŋel gail lototoh lohoim salito be ləsaləboii.* 3 Sa-nəlomit tiboŋboŋ hən alat lototoh len naim bəbaŋis. Mitinau galito, nəlomit titaŋis galito hum məttotoh mai galit len naim bəbaŋis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləŋon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəŋasan salito topat len nibemito.
4 Gamit p̃isi məteriŋ nəlahan a məhat len nənauan samito. Sa-nəmel hən nəlahan teðiŋb̃iŋal, namilen ke, alarmisoan aridaŋ len nəlahan sələru. Husur aGot dereh tisað səhoti ke, nəvanuan togol naitian toður kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.
5 Len nəmauran samito samteləŋon masuṽ hən nəvat, be mətehəhaṽur hən nəsa məttokade. Husur aGot ike,
“Asike noriŋ gamit boŋ ideh,
asike noriŋ gaðulan gamito.”*
6 Imaienan asike nomətahw hən nəb̃ike,
“Nasuð evi na-vi-tarhəte-an sagw,
asike nomətahw.
Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ŋai
toləboi ðigole hən ginau.”*
7 Mitinau təlmam hən alat lotoil a mõ hən gamito, lotoṽusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau naṽit nəmauran salit gail, ale nadələmian samito tesumãn nadələmian salito.
8 AYesu Kristo sagəgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai.
9 Imaienan nap̃usanan tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən mətb̃ikad nədaŋan len nəlomito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.
10 Ahai tutumav gail loum len naim nətap̃olen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsaləboi ləb̃ihan ei.* 11 A mõ aðiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuṽ hum naviolan hən ðekəkas kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be lopəŋas p̃is niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətap̃olen gail lotokir lan.* 12 Len

* **12:29:** Deu 4.24 * **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3 * **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3 * **13:10:** Ipru 9.11-14. A mõ ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləb̃ihani. Namilen ke, alat lotohusur naṽide hən nalo ta mõ hən ləb̃iveveu, o hən ləb̃inor len nəhon aGot, lodədas ləb̃ikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datðikade. * **13:11:** Lev 16.27

naṽide tomaienan, aYesu am evivile dan naƀiltivile, eləŋon isa habat, imat həⁿ nəda han ƀikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, həⁿ ləb̃evi siGot səb̃on ŋai.* 13 Imaienan datevivile dan naut naim nətap̃olen gail lotokir lan, dativan həⁿ aYesu həⁿ datƀikatəp̃ol həⁿ na-ləŋon-isa-an san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail leƀisor mədas gidato hum lotogole həⁿ gai. 14 Husur len navile eg a pan datsəkad naƀiltivile həⁿ datƀitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev naut a im ƀegəm balai.* 15 Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab həⁿ na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naṽit nabuŋodato tokel koti ke tovi Masta sidato. 16 Ale sa-nəlomit tiboŋboŋ həⁿ mətb̃igol navoian, mai həⁿ mətb̃evi tarhət silat lotom̃idol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhaṽur həⁿ gail.

17 Mitigol husur nəsa alat lotoil a m̃o həⁿ gamito len Nasuƀ lotokele, məteriŋ gamit len navəlalito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot həⁿ na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele həⁿ ləb̃eum len nahəhaṽuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

18 Mitisor tuṽ tabtab m̃os ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləŋon masuṽ həⁿ namtƀikad naṽide tonor ŋai, len natit p̃isi namtƀigole. 19 Noləŋon masuṽ həⁿ mətb̃isor tuṽ ke, aGot tidam̃ həⁿ natəlmaman sagw həⁿ nəb̃egəm tutut həⁿ gamito.

20-21 AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi naƀiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot həⁿ natəm̃at tigol mətepul həⁿ natit p̃isi tovoi tonor həⁿ mətb̃igol nəsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit p̃isi ƀehəhaṽur həni. Nə-sal-suhi-an həⁿ nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

22 Bathudud nadəlomian noləŋon masuṽ həⁿ mətb̃esəsəloŋ husur na-soruan sagw həⁿ ƀigol mətb̃eləŋon ƀivoi am len nəlomito, husur naloƀulat napisulan egai nototosi van həⁿ gamito, ep̃itol ŋai. 23 Nuke mətelәboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbaŋis. Gai ƀegəm tutut, dereh nitah maii həⁿ namrƀegəm ris gamito.*

24 Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan p̃isi lotoil a m̃o həⁿ gamito, mai nəvanuan p̃isi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

25 Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit p̃isi.

---

* **13:12:** Jon 19.17, 20 * **13:14:** Ipru 11.10, 16 * **13:23:** Uman 16.1

Jemes

Naloðulat napisulan aJemes totosi

Ase itos naloðulat napisulan egai?

AJemes, aṽan aYesu matmat, toil a m̃o hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi.

Itos naloðulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən ðikel mai naKristen gail naṽide tovoi hən ləb̃ikade hən ləb̃idaŋ len nadələmian len aYesu.

AJemes itos naloðulat napisulan egai m̃os ase?

Itosi m̃os naKristen gail len naut p̃isi.

AJemes itosi ŋais?

Hum ma totosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 48.

1) AJemes ikel na-ke-ivoi-an mai naJu gail (1.1)
2) Nəboŋ nəmauran ðidaŋ, daŋ ðuri. Gəb̃ike gəb̃igol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, nalə̃onian sam̃ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)
3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)
4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəb̃ilolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)
5) Nəsa gotogole eṽusani ke gukad nadələmian len aGot o eðuer (2.14-26)
6) Alat lotokad nadələmian mai namealito. Naṽide avan ideh tokade eṽusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o eðuer (3.1-18)
7) Len nəb̃alkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naṽide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətb̃eləboi nəsa tovoi be asike mətb̃igole, mətugol nəsaan (4.1-17)
8) Alat lotopul hən natite lotogol məttoləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən ðigole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, daŋ ður na-ləŋon-isa-vəsa-an (5.1–5.11)
9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuṽ m̃os gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)
10) Gamit ideh ðipal sob dan nakitinan, vireh təlmam həni hən aGot ðeruðat nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aJemes notovi naslev siGot mai siNasuð aYesu Kristo, nuke, “Ivoi,” van hən nahəmar tosəŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh ṽisusua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran todaŋ

2 Bathudud nadələmian sagw, nəboŋ mətb̃etut len natit tiltile ləb̃igol kitev nadələmian samito ke timabe, mitikemkem həni ŋai. 3 Bathut mətoləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadələmian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-daŋ-b̃uri-an len gamito. 4 Nauman hən nə-daŋ-b̃uri-an timasvan van vəhav, hən ke naðoruan samit ðinor buni, asike nədaŋan hən naðoruan samito ðem̃idol boŋ

* **1:1:** Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19

ideh. 5 Gamit ideh ƀipar mitisau hən nəmauran tonor mai naṽide tovoi, ivoi ke teus aGot həni,* gai toviol masuṽ mai nəvanuan p̃isi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug sile. 6 Nəboŋ gəƀ̃eusi, usi len nadələmian, nəlom̃ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eṽuvi vi məhat, epus, evi pan.* 7 Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasuƀ ƀilav natideh maii, 8 ikad nənauan toru, edədas ƀehusur naƀisal tosua ŋai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsal mai nəvanuan topul hən natite

9 Nəvanuan nadələmian ideh ƀevi ut kəmas o ƀevi məsal len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke tehəhaṽur, husur aGot eputsani tia. 10 Be nəvanuan tokad natite; aGot ƀigol gai ƀevi ut kəmas, ivoi ke tehəhaṽur həni, husur dereh nəmauran san tem̃idol hum napusit naliol. 11 Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban han imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis soƀuer həni van vəmat, imasig maii.†

Nətaltalan hən nəsaan

12 AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləƀ̃igol kitev nadələmian san ke imabe. Nəboŋ ƀidaŋ ƀur gail, dereh aGot tilav nəprais hən nəmauran kitin maii, nəprais aGot tokel gati tia ke teviol həni mai alat lotoləmas buni. 13 Avan ideh, natit ƀitaltal ke tigol nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas ƀitaltal ke aGot tigol nəsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nəvanuan gail ləƀ̃isa boŋ ideh. 14 Avil nəvanuan ṽisusua, nələŋonian san tosa gail lutaltal ke tigol nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut. 15 Beti nəboŋ nələŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm tibau, ipas nəmatan.

16 Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̃isi, samtedələm nagəgərasan husur aGot! 17 Naviolan p̃isi lotovoi, naviolan p̃isi lotonor buni, logəm len aGot a məhat togol nam̃ial p̃isi len nəmav. AGot sagəgel hun nəm̃ol torusərus. 18 Ilekis ke, len nasoruan hən nakitinan, eviol hən nəmauran veveu mai gidato, hən datƀehum naṽit metəkav len natit p̃isi gai toum həni.

Nasəsələŋan mai nagolean

19 Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̃isi, məteləboi səhot nategai: Gamit p̃isi məteutaut tabtab hən mətƀ̃esəsəloŋ, samtisaṽsaṽut hən mətƀ̃isor, samtisaṽsaṽut hən nəlomit ƀipaŋpaŋ* 20 bathut nəlol paŋpaŋ sinəvanuan edədas ƀigol səhot nanoran aGot toləŋoni. 21 Imagenan, bubulan naƀiŋƀ̃iŋalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nəlomit təmədau ale səsəloŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nəlomito, husur eləboi ƀilav kuv gamito dan nəsaan samito.

22 Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsəloŋ kəmas həni ŋai. Mətƀ̃esəsəloŋ həni be asike mətƀ̃igol husuri, mətogəras səƀ̃omit hən gamito. 23 Avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esum̃an nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakəlas. 24 Nəboŋ toris nəhon tonoŋ, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlon iboŋboŋ hən nənahənah han. 25 Avil nəvanuan tobunus vahvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgau gat nəlon am, atenan ƀebunus tabtab həni, asike nəlon ƀiboŋboŋ

* **1:5:** Pro 2.3-6 * **1:6:** Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hən nətau han.
† **1:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 40.6-7 * **1:19:** Ecc 7.9

hən nəsa tobunusi, tosəsəloŋ həni, be ɓigol nəsa nalo tokele, dereh aGot tigol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole.‡
26 Avan ideh ɓinau ke aGot tohəhaṽur hən nalotuan san, avil asike ɓiwol hən nasoran san ɓivoi, egəras gai gabag ale nadəlomian san evi naut kəmas. 27 Naṽide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuṽ, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau pəhaṽut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran saṁ.*

2

Gigol teƥitoṽ van hən nəvanuan ƥisi

1 Bathudud sagw, husur məttokad nadəlomian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasuɓ toyalyal, naṽide samit gail teƥitoṽ van hən nəvanuan ƥisi, ideh satile.* 2 Nəboŋ məttokad naɓonɓonan, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navəlan ɓegəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, ɓegəmai, mitimab hən gəlaru? 3 Mətɓ̃ekəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mətɓ̃ikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil mətɓ̃ikel mai naməsal ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.” 4 Mətɓ̃igol ɓimaienan, mətopəpehw husur natilean məttogole len gamit gabag. Na-nənoṽ-həni-an samito isa husur nənauan hən nəsaan məttokade.
5 Bathudud notoləmas bun gamit ƥisi, səsəloŋ! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləɓ̃epul hən nadəlomian, ale hən ləɓ̃ikad natohan pipihabəlan balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade. 6 Wake gamito, mətomədas naməsal gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomədas gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh! 7 Galit lusor mədas nahəsan aYesu Kristo tovoi, nahəsaŋ məttoṽati husur məttovi esan.
8 Mətɓ̃igol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suṁan gotoləmas bun gaiug gabag.”* 9 Avil mətɓ̃eputsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaɓ səhoti ke məttovi nəvanuan na-ɓur-kotov-nalo-an. 10 Husur avan ideh togol natit ƥisi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosua ŋai, gai eɓur kotov nalo kavkav, ale inor hən ɓipanis sile. 11 Bathut aGot toke, “Sagigol naitian toɓur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.”* Asike gəɓ̃igol naitian toɓur kotov nəlahan, be gəɓ̃igol nəvanuan ɓimat husur naləŋonian saṁ ŋai, gaiug boh, goɓur kotov nalo.* 12 Len nəsa gotokele, nəsa gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoṽ hən nəmauran saṁ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsaan satəgau gat nəloṁ am. 13 Husur asike nəloṁ ɓitaŋis nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboŋ ɓekəta bunus nəsa gotogole. Be nəloṁ ɓitaŋis nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titaŋis gaiug nəboŋ ɓepəpehun navoian dan nəsaan.

Nadəlomian mai nagolean

‡ **1:25:** Nalo aJemes tosor husuri savi nalo ƥisi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu todaŋ ke datimashusur tabtab həni. * **1:27:** Isa 1.17, 23 * **2:1:** Job 34.19; Lev 19.15 * **2:8:** Lev 19.18 * **2:11:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ saṁ o naləŋonian saṁ ŋai. * **2:11:** Exo 20.13-14; Deu 5.17-18

14 Bathudud sagw, gəb̃ikel ke gotokad nadəlomian be gəsagol natideh
hən ðev̄usani, nadəlomian sam̃ evi tarhət sam̃ mabe? Nadəlomian
tomaienan edədas ðilav kuv gaiug dan nəpanismen. 15 Av̄am̃ o av̄avinem̃
len nadəlomian ðipar hurabat o hanian akis, 16 ale gamit ideh ðikel maii
ke, “Ivoi, natəm̃at tipat len nəlom̃, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike
gəb̃ilav nəsa tom̃idol həni maii, govi tarhət san mabe? 17 Len nav̄ide
tomaienan, nadəlomian ðipat səb̃on, asike ðigol natideh, nadəlomian enan
imat, savi natideh.
18 Avil avan ideh ðike, “Gaiug gukad nadəlomian, ginau nugol natit
tovoi gail.” Ale dereh nisor vari ke, “Gəb̃ev̄usan nadəlomian sam̃ səkad
nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsa tovoi notogole, dereh
nev̄usan nadəlomian sagw.” 19 Gəb̃edəlomi ke aGot esua ŋai, ivoi! Be
natəmat gail am lodəlom natenan, ale lomətahw, lupab lan.* 20 Gumelmel!
Gəsaləboi səhoti sal a? Nəboŋ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian
enan savi natideh. 21 Atəmadat ta sutuai, aApraham igol nəsa hən
aGot toriŋi ke tonor len nəhon? AGot eriŋi ke aApraham inor len
nəhon nəboŋ aApraham toviol hən aIsak, anatun, len nəmel tutumavan.*
22 Imaiegai: Nadəlomian san mai nəsa togole aroum ðonðon. Nəsa togole
evurvur nadəlomian san. 23 Ale natosian siGot isarpoh toke, “AApraham
edəlom nəsa aGot tokele, ale aGot eriŋi ke aApraham inor len nəhon
husur nadəlomian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.* 24 Imasil
ke aGot eriŋi ke nəvanuan inor len nəhon husur nəsa nəvanuan togole,
savi husur nadəlomian nəvanuan tokade lan ŋai. 25 Imaienan am hən
aRahap, napəhav̄ut ta Jeriko ta m̃o toƥur hən niben. AGot eriŋi ke inor
len nəhon husur nəsa alitenan togole nəboŋ tosusuan ahai pispisul gail
ale tosəvat galit vi lan naƥisal tile sua.* 26 Nəboŋ nanunun toðuer len
nəvanuan, niben imat. Len nav̄ide tomaienan, nəboŋ nagolean sətah mai
nadəlomian, nadəlomian enan imat.

3

Nawolan hən nameam̃

1 Bathudud nadəlomian, gamit isoður samtegəm vi hai ƥusan. Mətevis
ŋai. Husur mətoləboii ke dereh aGot tebunus kitev nəsaan len nəmauran
mai naƥusanan sinamit namttovi hai ƥusan, səhor nəvanuan tile gail.
2 Len nav̄ide tosoður gadit ƥisi datusab van. Avan ideh asike ðisor ðisa
len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot tolaŋoni, eləboi
ðiwol hən gai gabag kavkav. 3 Nəboŋ datðeriŋ natuhmetəlai len nabuŋon
nahos hən ðigol nəsa datðeləŋoni, datoləboi datðiwol hən niben kavkav.
4 Mitinau naðiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi ðiwol hən nəwag enan
hən natuhv̄os wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləŋoni,
naut kəmas nəlan todaŋ. 5 Len nav̄ide tomaienan namean nəvanuan evi
natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.
Mitinau nakumashəhab toləboi ðepəŋas naðiltililihai. 6 Namean
nəvanuan tosor ehum nəhab enan. Len niben nəvanuan, namean evi
nəkadhut nav̄ide hən nəmauran tiltile ƥisi lotosa. Emədas nəvanuan kavkav.
ASetan etuŋ namean nəvanuan hən nəhab nəmatan ale namean nəvanuan
epəŋas ƥis naƥisal hən nəmauran san kavkav. 7 Nəvanuan eləboi ðigol

* **2:19:** 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * **2:21:** Gen 22.1-14 * **2:23:** Gen 15.6
* **2:23:** 2Chr 20.7; Isa 41.8 * **2:25:** Jos 2.1-21

narivatəvat mai nəman mai natit tokəlah mai natit tomaur len tas lototiltile ləbehusur nəsa tolaŋoni. 8 Be səkad avan ideh toləboi ƀigol namean ƀehusur nəsa tolaŋoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toƀuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan. 9 Nameadato isal suh Nasuƀ, aTəmadato, ale nameadat enan ŋai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosum̃an gai.* 10 Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar ƥisi arovivile len nabuŋon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natenan satimaienan. 11 Nabəko tosua ŋai evṽuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao! 12 Bathudud sagw gail, nəhai nafik iṽan hən naoliv a? Ao! Nəhau nakrep iṽan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas ƀevṽuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

13 Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o nalәboian a? Bikade, tiƥarƥar len navṽide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit ƥis togole, igol gail len nəlon tomədau, sənau gai. 14 Avil len nəlomito mətƀikad nə-taƀulol-bulosi-an, mətƀinau masuṽ hən gamit səƀomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samteliblibon hən mətƀisor mədas nakitinan. 15 Husur namitisau tomaienan sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail. 16 Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-taƀulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuṽ hən galit səƀolito, naut enan ikad nətavṫavoran mai navṽide hən nəsaan tiltile ƥisi. 17 Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveu buni, asike asike isa. Eləmas bun natəm̃at len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səhaihai be eutaut hən ƀesəsəloŋ hən nəvanuan tile. Nəlon itaŋis masuṽ hən nəvanuan tile, ale len natit ƥisi togole iṽan hən navṽit tovoi. Igol eƥitoṽ van hən nəvanuan ƥisi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh. 18 Alat nəlolit tokad natəm̃at, lotogol naƀonan ke səkad nəƀalan am, ehum galit lumabul namisurhut totov, toṽan hən navṽite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot tolaŋoni

1 Nəƀalkabaŋan mai nəƀalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len nalaŋonian samit səƀomit gail lotoliv gamito. Nalaŋonian galenan luƀal len nibemito mai nəlomito. 2 Mətoləŋon nəsa mətsəkade; nəlomit evənohi be mətodədas mətƀikade; imaienan mətoṽitṽituh, mətuƀal, mətugol nəmatan m̃osi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni. 3 Ale nəboŋ məttousi həni, mətsəkade husur mətsausi m̃os navoian; mətoləŋoni ŋai m̃os ƀigol naləŋon-ivoi-an len gamit səƀomito. 4 Mətsail gəgat len aGot, mətohum abareab toriŋ asoan hən ƀitoh mai naulum̃an tile! Nəboŋ məttogəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mətsaləboii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən ƀevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot. 5 Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋi len gidato, ilekol masuṽ hən gidato. Mətunau ke natosian san isor kəmas a? Ao! 6 Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənau galito.”* 7 Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mitidaŋ ƀur natəmat ale dereh tigam dan

* **3:9:** Gen 1.26-27 * **4:6:** Pro 3.34

gamito. 8 Mətegəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit məttovi vanuan nəsaan, kəkasəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit məttokad nənauan toru, mitigol nəlomit tiveveu.* 9 Mitilolosa, mititaŋ, namətarur samit gail lisel! Nəmanmanan samit tegəm vi taŋan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan. 10 Nəlomit təmədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

11 Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh ɓisor mədas nəbathudud nadəlomian ideh, ɓisaɓ səhoti ke ɓisa, gai isaɓ səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navəlam̃ hən gəɓ̃ike ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai. 12 AGot səɓ̃on ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi ɓepəpehun navoian dan nəsaan. Gai səɓ̃on ŋai eləboi ɓilav kuv gidato hən datɓimaur, gai səɓ̃on eləboi ɓigol datɓimasig. Be gaiug savi hən gəɓ̃ike nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

13 Mətesəsəloŋ, gamit məttoke, “Damənai o pelan datevi lan naɓiltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, datev̄ur natit gail, p̄ur həni, ale dereh datesəhor nəvat tisoɓur.” 14 Samtekəmaienan husur mətsaləboi nəsa ɓevisi pelan.* Mətsaləboi nəmauran samit timabe. Mətohum nəmavukasw togol naut toɓanuɓanw, ale sədareh toməkaskas. 15 Ivoi am hən mətɓ̃ike, “Nasuɓ ɓeləŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.” 16 Be gagai len nənauan ke məttovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an p̄isi tomagenan isa vəsa! 17 Imaienan, nəboŋ məttoləboi nəsa tonor hən mətɓ̃igole be mətsagole, mətugol nəsaan.

5

Nalələgauan van hən alat lotopul hən natite

1 Mətesəsəloŋ, gamit məttopul hən natite! Mititaŋ, məteis husur nalaŋon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito. 2 Nasugurtit məttopul həni im̃om tia, nahurabat samit gail, nəbarm̃om ikat tətar gail gol ke lumadurdur tia. 3 Nagol mai nasilva məttosah tuani itaŋ tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.* 4 Nau nəsa məttogole! Mətsav̄ur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke nap̄urp̄uran salito mətsav̄uri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinaɓiltivəshəŋel gail len nəmav, esəsəloŋ həni.* 5 Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh məttoləŋoni. Hum naɓuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan. 6 Mətusaɓ̃ səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətɓ̃inoŋ dani.

Toh mədau husur na-ləŋon-isa-vəsa-an

7 Imaienan bathudud nadəlomian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasuɓ. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus

* **4:8:** Zec 1.3; Mal 3.7 * **4:14:** Hən naves 13-14, ris Pro 27.1 * **5:3:** Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * **5:4:** Lev 19.13; Deu 24.14-15

ðeus len nəboŋ han, hən natit p̃isi lototov len tan ləb̃iv̄an hən nav̄it tovoi.*
8 Gamit am mititoh mədau tebəlav, mətеil gəgat len Nasuð husur nagəman
san egəm pəpadaŋ.
9 Bathudud nadəlomian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike
Nasuð ðisað səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai ðepəpehun navoian dan
nəsaan sidato egəm tia! Satoil bopita!
10 Bathudud nadəlomian, hən mətb̃eləboi na-toh-mədau-an tobəlav len
na-ləŋon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsan Na-
suð. Ale mitigol tətov̄ hən galito. 11 Datunau alat lotodaŋ ður na-ləŋon-
isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsəloŋ
ləboi nə-daŋ-b̃uri-an siJop, ale mətoris ləboii ke husur na-ləŋon-isa-vəsa-an
tobəlav, Nasuð aGot ivoi masuv̄ həni.* Husur nəlon Nasuð itaŋis masuv̄
hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*
12 Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit p̃isi, samtikel nəhes ideh hən
ðita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan,
o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ŋai hən evoi, mitike, “Ao” ŋai hən ao,
hən asike aGot ðisað səhoti ke mitimaspanis.*

Mitisor tuv̄ len nadəlomian, mətevi tarhət gamit gabag

13 Gamit ideh ðeləŋon ðisa masuv̄, timassor tuv̄. Gamit ideh ðehəhav̄ur,
timassal suh aGot len nəb̃e gail. 14 Gamit ideh ðeməsah, timaskis
aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuv̄ m̃osi, vəhasi hən naoil len
nahəsan Nasuð.* 15 Ale na-sor-tuv̄-an len nadəlomian dereh tilav kuvi
dan naməsahan; Nasuð tigol timaur. Ale atenan ðigolgol nəsaan, Nasuð
dereh teruðati dani. 16 Imaienan, mitikel vəhot nakitinan hən nəsaan
samit gail mai gamit gabag ale sor tuv̄ m̃os gamit gabag hən mətb̃imaur
dan naməsahan. Nəboŋ nəvanuan nanoran tosor tuv̄, na-sor-tuv̄-an san
ikad nədaŋan totibau, len Nasuð eləboi ðigol natit ðisoður. 17 AElijah evi
nəvanuan sum̃an gidato, ale isor tuv̄ idaŋ hən naus asike ðeus. Ale naus
səhan nətan len nasihau totor mai nahəbati tomələvtes! 18 Beti isor tuv̄ hən
naus ðeus, ale naðiltius eus, nətan igol nəhanian itov, iv̄an.†
19-20 Bathudud nadəlomian sagw, gamit ideh ðipal sob dan nakitinan,
ale avan ideh ðevireh təlmam həni, mitinau gat nategai: avan ideh
ðevireh nəvanuan nəsaan təlmam dan naþisal nəsaban san, ilav kuvi dan
nəmatan hən aGot ðeruðat nalilisaan san.*

---

* **5:7:** Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * **5:11:** Job 1.20-22, 2.10 * **5:11:** Psa 103.8 * **5:12:** Mat 5.34-37 * **5:14:** Mak 6.13 † **5:18:** Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45 * **5:19-20:** Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Naloƀulat napisulan na-vəha-sual-an aPita totosi

Ase itos naloƀulat napisulan egai?
APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.
Itos naloƀulat napisulan egai həŋ nəsa?
APita itosi həŋ ƀikel mai alat siYesu ke limastoh həŋ aYesu ƀehəhaṽur həŋ nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.
Itos naloƀulat napisulan m̃os ase?
APita itosi m̃os alat siYesu len naut ƀisi.
Itos naloƀulat napisulan egai ŋais?
Itosi pəpadaŋ həŋ nasihau A.D. 64.
1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)
2) Na-sor-tuṽ-an həŋ nasipaan (1.3-12)
3) Nəmauran silat siYesu (1.13–2.10)
4) Naṽide alat siYesu ləƀ̃imashusuri (2.11–3.22)
5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman həŋ na-vi-tarhəte-an (4.1–4.19)
6) Nakelean todaŋ van həŋ alat siYesu (5.1-11)
7) Nasudəlam̃ian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos naloƀulat napisulan egai. Nutosi van həŋ alat aGot tolekis həŋ galito, lototoh hum nametƀos gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.* 2 Len nalәboian siGot aTata, ilekis həŋ gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttokad naƀoruan siGot m̃os mətƀ̃igol nəsa aYesu Kristo tokele, mətƀ̃iveveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas həni mai natəm̃at tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an həŋ nəmauran vi sutuai

3 Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totaŋis masuṽ həŋ gidato, eviol həŋ nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur. 4 Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuṽ len nəmav m̃os anatun gail. Etəgau gat natgalenan m̃os gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike lum̃om, asike natideh eməḍas gail, asike luwav. 5 Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadəlomian samito van vəbar nəsarpohan həŋ nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totuƀat nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsarpohan enan gai toutaut həŋ ƀevəhoti len nəboŋ naməkot.

6 Mətohəhaṽur masuṽ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linoŋ. 7 Imaienan həŋ na-ləŋon-isa-an galenan ləƀ̃igol ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadəlomian samito hum nəhab tolatlat kitev nametəlai nagol van tovi wai həŋ ƀisaƀi ke toveveu o tokad nəpahsago lan. Be len nənauan siGot, nadəlomian samito esəhor masuṽ həŋ nagol tomasmasig. Ale

* **1:1:** Nəboŋ toke metƀos len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metƀos len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * **1:2:** Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24

nadəlomian samit ðekitin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalyalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo. 8 Mətoləmas bun aYesu naut kəmas mətsarisi boŋ ideh. Naut kəmas mətsarisi, mətoriŋ nəlomit idaŋ lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhaṽuran məttokade, nasoruan edədas ðikel ləboii.* 9 Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum naṽit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

10 Ahai kelkel ur gail ta m̃o lopəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan ðegəm hən gamito, aGot ðeviol kəmas həni mai gamito. Galit ludoŋ vahvahur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitevi hən ləd̃eləboii. 11 Len nəboŋ ta m̃o lunau habat, nəboŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa ðehusuri: naputsanian hən nahəsan mai nəyalyalan san. Lunau kitev nəboŋ natgalenan ləd̃evisi mai ləd̃imabe.* 12 AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta m̃o ke ləsavi tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboŋ lotokel natgalenan məttomadhasəsəloŋ həni. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nədaŋan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, aŋel gail am loləŋon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləd̃eləboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

13 Imaienan, məteutaut hən nənauan samito, mətehulahul, təgau gat nəlomito. Ale məteriŋ p̃is nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot ðeviol kəmas həni mai gamito nəboŋ aYesu Kristo ðevisi. 14 Mitigol nəsa aGot tokele hum məttovi anatun gail. Nalaŋonian gail lotosa məttokade nəboŋ məttotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail. 15 Avil len natit p̃isi mətd̃igole, mətesum̃an aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad naðoruan san. 16 Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan sum̃an ginau notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

17 Ale aGot, məttokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len naṽide top̃itoṽ van hən nəvanuan p̃isi, nəboŋ topəpehun navoian dan nəsaan len natit p̃isi lotogole. Imagenan, len naṽide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametðos gail len navile a pan, mətetəŋedur bathurien, mətemətahw len nəyalyalan san. 18 Husur mətoləboi tia ke aGot toṽur nəmakuvan samito hən ðilav kuv gamit dan naṽide kəmas hən nəmauran samito togəm len atəmamit ta sutuai. AGot saṽur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arðisa vəmasig. 19 Ao, eṽuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit p̃isi,* aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.† 20 AGot itabtabuh lan tia nəboŋ satuðat hən ðigol navile a pan sal, be aGot esəvati hən ðevisi len nəboŋ naməkot galegai m̃os gamito. 21 Len aKristo mətoriŋ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toputsan nahəsan, toriŋi toyalyal. Imagenan, mətoriŋ gat nadəlomian mai nə-vatvat-viri-an samito len aGot.

22 Nəboŋ məttogol tabtab hən nəsa nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən mətd̃eləmas bun nəbathudud nadəlomian len nakitinan.

---

* **1:8:** Jon 20.29 * **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26 * **1:16:** Lev 11.44-45, 19.2 * **1:19:** Kol 1.20 † **1:19:** Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan.

Len nəlomit tomasil habat, mitidaŋ hən mətb̃eləmas masuv̄ hən gamit
gabag, 23 husur mətukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu məttokade
sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai
gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu məttokade dereh
tipat vi sutuai bathut ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran,
nasoruan topat vi sutuai. 24 Hum natosian siGot am tosor husur natenan,
ike,
"Nəvanuan p̃isi lohum naliol,
nəyalyalan p̃isi lotokade ehun napushət naliol;
naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,
25 avil nasoruan siNasuð aGot ipat vi sutuai."*
Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

1 Imaienan, samtigol nəsaan ideh am, mitinoŋ dan nəsaan p̃isi togol
nasənahan. Samteliblibon̄ am; samtegəgəras; nəlomit satevənoh natit
gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mədas nahəsan.
2 Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito miti-
masləŋon masuv̄ hən nasus nakitinan togəm ben aGot, hən mətb̃emuni
hən mətb̃etibau len nəmauran kitin topat vi sutuai. 3 Husur, hum natosian
siGot toke, "Mətusab̃ ləboi navoian siNasuð, ke nabus han ivoi."*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

4-5 Nasuð aKristo ehum nəvat nəmauran sua m̃os naim siGot, nəvanuan
gail lotomətahuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi
səhor natit p̃isi. Mətegəm hən aKristo hum gamit gabag məttovi nəvat
nəmauran gail hən aGot ðeum hən naim san hən nəvat galenan hən
mətb̃egəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito m̃osi. Len aYesu
Kristo, mətetutumav hən naviolan aGot tohəhav̄ur hən gail: len aNunun
aGot, lotu hən aGot.* 6 Husur len natosian siGot ike,
"Səsəloŋ! Noriŋ nəvat sua len naut a Sion,
toləboi ðigol naim ðihav mai ðinor,
nulekis həni husur ivoi səhor natit p̃isi,
ale avan ideh toriŋ nəlon lan,
asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan."†
7 Imagenan, len gamit məttokad nadəlomian, nəvat enan ivoi səhor natit
p̃isi, wake len alat səkad nadəlomian, lomətahuni hum nasoruan siGot
toke,
"Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ŋai ðeləboi ðigol naim ðihav mai ðinor."*
8 Natosian ikele am ke,
"Evi nəvat togol nəvanuan gail ləb̃ipes haðetw,
nəvat totibau togol ləb̃iteh."*
Lupes haðetw husur ləsagol nəsa nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-
an san, aGot eriŋi sutuai tia hən ləb̃imagenan.

---

* **1:25:** Isa 40.6-8 * **2:3:** Psa 34.8 * **2:4-5:** Natutumavan gail aGot tohəhav̄ur həni lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, na-sor-tuv̄-an, na-ləŋon-isa-an m̃os aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən nalənŋonian seNunun aGot totoh len nəlolito. † **2:6:** Isa 28.16. Naut a Sion evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * **2:7:** Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * **2:8:** Isa 8.14-15

9 Be gamito mətovi vanuan aGot tolekis hən gamit sələni; mətovi hai
tutumav siGot tovi kiŋ; mətovi luṽoh hən nəvanuan gai toriŋ nahəsan lan,
naluṽoh san səb̃on. Mətumagenan hən mətb̃ikel ur naðoruan san tovoi
mai natit p̃isi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi
lan nam̃ial namənas san.* 10 A m̃o mətsavi alat siGot, be gagai mətovi alat
siGot. A m̃o aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*
11 Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, navile a pan egai savi naut samit
am. Mətosum̃an nametb̃os gail, mətosum̃an alat lototoh len naut savi
salito. Imaienan noŋir gamito ke, bulatut dan nalәŋonian gail hən nibe-
mito lotoðal mai nəmauran kitin len nəlomit gail. 12 Naṽide hən nəmauran
samito len nəhon alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail, timasvoi,
hən ke naut kəmas lotosor tas gamit sum̃an məttogol natit tosa gail, nəboŋ
ləb̃eris navoian gəb̃igole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəboŋ hən
navisian san.

Gol nəsa alat lotoil a m̃o lotokele

13 Hən mətb̃ehusur Nasuð, məteriŋ gamit len navəlan alat lotoil a m̃o
len navile a pan, naut kəmas tovi akiŋ toil a m̃o, 14 o agavna san gail.
Husur akiŋ eriŋ galito hum agavna gail hən ləb̃ipansem alat lotogol
nəsa tosa, be sal suh alat lotogol nəsa tovoi.‡ 15 Gol nəsa tovoi, husur
aGot eləŋon ke navoian mətb̃igole tekəkol hən nabuŋon alat lototətan,
lotosor len namelmelan salit ŋai. 16 Mətsavi slev am be mətumakuv
tia. Nəmakuvan məttokade, samtinau ke tigol mətoləboi mətb̃igol nəsaan
ideh. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətb̃itoh hum naslev siGot. Nəsaan
səbaŋis gat gamit am, mətumakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan
məttokade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mətoləboi
mətb̃igol nəsaan tətas. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətb̃itoh hum naslev
siGot. 17 Məteputsan nəvanuan gail p̃isi len nənauan samito. Məteləmas bun
nəbathudud nadəlomian. Len nalotuan, mətemətahw len nəyalyalan siGot.
Putsan nakiŋ hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

18 Gamit məttovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, mitidam̃ hən na-
il-a-m̃o-an simasta samit gail, mitigol nəsa lotokele. Mitimagenan hən
amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodaŋ
taltal, lotosa. 19 Husur, len nəlomit toləboi nalәŋonian siGot, mətb̃idaŋ ður
napəŋasan hən na-ləŋon-isa-an sanor, dereh aGot tehəhaṽur hən gamito.
20 Mətb̃idaŋ ður nabilasian tonor hən nəsaan məttogole, mətosəhor nəsa?
As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mətb̃idaŋ ður na-ləŋon-isa-an
sil navoian məttogole, dereh aGot tehəhaṽur hən gamito. 21 Husur aGot
ekis gamit hən mətb̃ivoi, naut kəmas na-ləŋon-isa-an enan. Igol aKristo
eləŋon isa vəsa m̃os gamito hən mətb̃igol tətoṽ həni, husur nəmel rien.
22 Gai sagol nəsaan ideh, nabuŋon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras
avan ideh.* 23 Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboŋ
toləŋon tosa vəsa, gai sasor husur nasisilan. Ao, eriŋ gai len navəlan aGot
topəpehw tonor hən navoian dan nəsaan. 24 AKristo evus nəsaan sadit
gail len niben gabag len nəhai balbal, hən datð̃imakuv dan nədaŋan hən

---

* **2:9:** Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 * **2:10:** Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom 9.25 ‡ **2:14:** Hən naves 13-14, ris Rom 13.1-7 * **2:22:** Isa 53.9

nəsaan sadito, hum dattomat, be hən datɓimaur mɔ̃os nanoran. Evi niben
tomətartar togol məttomaur! 25 Husur a mɔ̃o mətohum nasipsip gail lotoyar
lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hən atenan
tokətkəta təban nasipsip gail hən mətɓ̃ehusuri, gai tokətkəta gol nəlomito
mai nəmauran kitin topat lan.§

3

Alarmisoan

1 Imaienan, gamit məttovi pəhaṽut məttolah, gerin̆ gaiug len navəlan
asoam̃. Gəɓ̃igol ɓimagenan, naut kəmas ahaṽut sam̃ asike ɓigol nəsa
nasoruan siGot tokele, naṽide sam̃ dereh tesəhor atenan hən ɓerin̆ nəlon
len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh,* 2 dereh atenan tebunus
naṽide sam̃ togəm len nəlom̃ toveveu, dereh tebunus nalotuan sam̃ van
hən aGot ke eməlas. 3 Napəhasan sam̃, natideh sam̃ tokab, satipat len
navurum̃ gotoviri, o nagol gotovəhas nibem̃ həni, o nahurabat gotosuni
hən nəvanuan gail ləɓ̃eris gaiug ŋai.* 4 Ao, napəhasan sam̃, nəsa tokab
len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nəlom̃, tevi napəhasan
hən nanunum̃ mai nəlom̃ tomədau, natəm̃at topat lan. Napəhasan enan
asike iwav boŋ ideh. Napəhasan enan səlani ŋai, aGot ehəhaṽur masuṽ
həni. 5 Alatpəhaṽut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad
napəhasan tomaienan. Galito lulotu hən aGot ale lugol husur nəsa asoalit
lotokele. 6 Nau təlmam hən aSarah togol nəsa aApraham tokele, tokisi hən
amasta san.* Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboŋ məttodaŋ ɓur
namətahwan hən mətɓ̃igol natit tovoi gail.

7 Imaienan, gamit məttovi ulum̃an məttolah, gitoh mai asoam̃ len
nalәboian ke, sədaŋ səhor gaiug, be geputsani len nənauan sam̃, husur
asoam̃ am ikad naviolan hən nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni.
Gigole hən asike natideh ɓip̆on gol na-sor-tuṽ-an sam̃.*

Na-ləŋon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

8 Hən nəɓ̃imaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit p̆isi mətegəm
sua ŋai len nənauan samito mai nəlomito; len nəlomit totaŋis gabag hən
gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit teməd̆au. Samtinau gamito.
9 Samtivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gamito.
Samtisor tisa təlmam van hən avan ideh tosor tosa hən gamito. Be gol
vari len navoian məttous aGot hən ɓigole həni. Enan evi nalәŋonian siGot
tokis gamito, hən mətɓ̃ikad naviolan tovoi, gai totəgau gati mɔ̃os gamito.*
10 Husur natosian siGot ike,

“Gəɓ̃eləŋon nəmauran gəɓ̃ehəhaṽur lan, hən ke nəboŋ sam̃ gail ɓivoi,
nameam̃ satisor tisa,
nabuŋom̃ sateliblibon̆.
11 Gipair dan nəsaan, gigol navoian,
gidoŋ natəm̃at, gam kitevi hən gəɓ̃ikade mai nəvanuan gail.
12 Husur namətan Nasuɓ aGot ekətkəta təban alat lotonor,
nədariŋan esəsəloŋ hən na-sor-tuṽ-an salito,
avil nəhon Nasuɓ ipair dan alat lotogol tosa.”*

---

§ **2:25:** Hən naves 24-25, Isa 53.4-6 * **3:1:** Efe 5.22; Kol 3.18 * **3:3:** 1Tim 2.9 * **3:6:** Gen 18.12 * **3:7:** Efe 5.25; Kol 3.19 * **3:9:** Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23 * **3:12:** Psa 34.12-16

13 Ale, mətb̃idaŋ mm̃os mətb̃igol navoian ŋai, as tigol nasənahan hən
gamito? 14 Be naut kəmas mətb̃eləŋon ðisa vəsa mm̃os nanoran, aGot dereh
tigol navoian van hən gamito,* ale nəkadumito satev̄urv̄ur, sagemətahw
len avan ideh, nəlomito satetuhatuh.* 15 Be len nalotuan len nəlomito,
putsan nəyalyalan seKristo tovi aMasta samito. Ale avan ideh ðeus gamit
hən mətb̃isor husur nə-vatvat-viri-an məttokade, məteutaut tabtab hən
mətb̃isor vahvah həni. 16 Sor mədau sum̃an atenan totibau səhor gamito.
Gole len nəlomit tomasil. Mətb̃imagenan, nəboŋ alat lotosor tas naðoruan
samit tovoi, lotoris nav̄ide tovoi məttokade husur məttovi seKristo, dereh
tigol nahurulit tisa. 17 Husur na-ləŋon-isa-an samito ðevi nalәŋonian siGot,
ivoi am hən mətb̃eləŋon ðisa sil navoian məttogole, səhor mətb̃eləŋon ðisa
sil nəsaan məttogole. 18 Husur aKristo eləŋon isa vəmat vəha-sua ŋai sil
nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat mm̃os alat ləsanor hən ðesəhar
gamito van hən aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun
aGot imaur tətas.* 19 Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai
nanunun alat lotosuh len nabəbaŋisan len naut nəmatan. 20 Lovi alat
ta sutuai ləsagol nəsa aGot tokelkele nəboŋ totoh ebəlav vir aNoah toum
hən naðiltiðot. Len naðot enan, nəvanuan evis ŋai, məlevtor p̃isi, ləsəmat,
lumaur len nəwai.* 21 Enan evi nasoruan kəta hən nəbaptaisan tolav kuv
gamit dan nəsaan len nəboŋ ta damәŋai. Nəbaptaisan savi nalilosan hən
mətb̃ekəkas kuv naðiŋb̃iŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hən
aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan
samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo. 22 Atenan evi məhat
vi lan nəmav, ebətah len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil
a mm̃o mai alat lotokad nədaŋan; galit p̃isi lotәŋedur bathurien.

4

Toh mm̃os nəyalyalan siGot

1 Imagenan, husur aKristo eləŋon isa vəsa len niben, gamit am,
məteutaut hən gamit gabag len nav̄ide hən nənauan top̃itov̄ hum esan.
Husur avan ideh toləŋon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair
dani.* 2 Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur nalәŋonian
siGot ŋai, sahusur nalәŋonian tosa seniben am. 3 Namityal em̃idol!
A mm̃o mətohusur ebəlav habat hən nalәŋonian silat ləsəkad nadəlomian.
Galit lohusur nav̄ide naitian tav̄tav̄or; nəlolit evənvənah; lomun təməhav
van vatərog; len naðiltihanan mai natərogan salito lugol naitian tosa;
luðonðon vamun tav̄tav̄or; lulotu van hən nəlablab gail tovi nav̄ide
tosa vəsa batbat. 4 Imaienan losəhov̄ut len gamito husur mətsatutut
hən mətb̃itah mai galit am len nav̄ide tosa vəsa hun topəhas hən niten,
igol losəvar gamito. 5 Be galit limassor vəsvəsai nav̄ide salito len nəhon
atenan toutaut tia hən ðepəpehun navoian dan nəsaan silat lotomaur mai
lotomat. 6 Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat,
hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito sum̃an
nəvanuan p̃isi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosum̃an nəmauran
aGot tokade.

7 Nanoŋan hən natit p̃isi egəm pəpadaŋ. Imagenan, mətetəgau gat
nəlomito, mətehulahul hən mətb̃isor tuv̄. 8 A məhat hən natit p̃isi, ləmas bun

* **3:14:** Mat 5.10 * **3:14:** Isa 8.12-13 * **3:18:** Kol 1.22; Rom 1.4 * **3:20:** Gen 6.1–7.24
* **4:1:** Rom 6.7

gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isoƀur.* 9 Mətehəhaṽur hən gamit gabag mətƀeƀis lohoim samit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan teƀuer. 10 AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit ṽisusua. Gamit p̃isi mətekətkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hən ləƀevi tarhət samit gabag. 11 Gəƀisor, tesum̃an m̃au aGot tosor len nabuŋom̃. Gəƀevi tarhət sivan ideh, gole len nədaŋan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit p̃isi gəƀigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan mai nədaŋan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləŋon-isa-vəsa-an hən naKristen

12 Gamit, notoləmas bun gamit p̃isi, samtesəhoṽut len na-ləŋon-isa-vəsa-an topəŋas, togol kitev gamito ke məttomabe, samtesəhoṽut lan hum tovi natsua totile masuṽ tovisi hən gamito. 13 Mətehəhaṽur hən mətƀihan katəp̃ol mai aKristo len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəboŋ nəyalyalan san ƀevisi, dereh mitikemkem, mətehəhaṽur. 14 Nəvanuan gail ləƀisor viles gamito sil məttohusur aKristo, navoian siGot igol mətukab həni husur aNunun Nəyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito. 15 Be mətƀeləŋon ƀisa vəsa, satesil natideh tosa məttogole. Samtimagenan husur mətugolgol nəmatan, mətovənvənah, mətugolgol tosa o mətosulsul len nəsa savi samito. 16 Be mətƀikad na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut məttovi Kristen, nahurumit satisa. Ao, mitisal suh nəyalyalan siGot husur mətukad nahəsan aKristo, nəhes enan ipat len gamito.

17 Husur namityal hən aGot ƀepəpehun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləŋon-isa-vəsa-an evi natuƀatan han tobar nəbathudud san a m̃o. Ale ƀetuƀat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito? 18 Hum natosian siGot tokele,

"Bidaŋ habat hən nəvanuan tonor ƀikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san,
nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?"*

19 Imaienan, mətƀeləŋon isa vəsa husur evi nalәŋonian siGot m̃os gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riŋ gamit səƀomit kavkav len navəlan aGot togol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mətƀiteh dan navəlan.

5

Alat siYesu limabe?

1 Ginau notovi elta sum̃an gamit galevis, nokətkəta təban alat siYesu, noris na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəp̃ol maii len nəyalyalan san ƀevisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail məttokətkəta təban alat siYesu. Nekəmaiegai: 2 Kətkəta təban alat siGot sum̃an nəvanuan tokətkəta təban navəshəsipsip, husur evi aGot toriŋ galit len navəlamito. Sagigole husur avan ideh ƀitaltal hən gaiug; be gole len nəlom̃ tohəhaṽur. Sagigole husur goləŋon masuṽ hən natite; be gole husur goləŋon masuṽ hən naləŋonian siGot.* 3 Len nədaŋan sam̃, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriŋ galit len navəlam̃; be len

* **4:8:** Pro 10.12 * **4:11:** Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23 * **4:18:** Pro 11.31 * **5:2:** Jon 21.15-17

naṽide tovoi samm̃, səhar navəshəvanuan hən ləb̃igol tətoṽ hən gaiug. 4 Beti,
nəboŋ aƀiltivanuan tokətkəta təban nasipsip ƀegəmai, dereh tilav mai
gaiug nəprais hən namənas tobilbil vi sutuai.
5 Gamit mətsəmatmatu, mitigol nəsa ahaṽut gail lotokad nədaŋan hən
na-il-a-m̃o-an lotokele. Gamit p̃isi, mətesun nahurabat hən naməd̃auan
len nəlomito, nəlomit teməd̃au hən mətb̃evi tarhət samit gabag, bathut
natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol
kəmas hən navoian mai alat nəlolit teməd̃au, ləsənau galito.”* 6 Imaienan,
gol nəlomit teməd̃au len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ
habat, hum məttovi naut kəmas, hən gai ƀeputsan gamito len nəboŋ tonor
həni.* 7 Riŋ gaƀulan nənauan samit totuhatuh mai aGot bathut ekətkəta
təban gamito, vəhvəh gamito.*
8 Mətetəgau gat gamit səb̃omito, mətehulahul. Natəmat, aenemi samito,
ehum nalion toṽun, toyar mətmətan, das vanuan hən ƀikat pəpasi, han
p̃isi. 9 Mət̃eil ƀur atenan, il gəgat len nadəlomian samito, husur mətoləboii
ke, nəbathudud nadəlomian len navile a pan kavkav ludaŋ ƀur na-ləŋon-
isa-vəsa-an gail lotop̃itoṽ hən gail məttokade. 10 Ale, nəboŋ mətb̃eləŋon ƀisa
vəsa ƀebəlav kəkereh, aGot, topul hən na-viol-kəmas-an, gai tokis gamito
len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh
teutaut kavkav hən gamito, tigol mət̃eil gəgat am, tigol mitidaŋ am, tigol
nadəlomian samit tidaŋ hən asike mətb̃erus dani. 11 Gai bolai! Nədaŋan
tipat len navəlan m̃au vi sutuai! Ganan!

Nasudəlam̃ian

12 ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ṽan-an nadəlomian todaŋ len
aKristo, evi tarhət sagw nəboŋ nototos natuhloƀulat napisulan egai
top̃itol. Notosi hən nəb̃igol mətb̃eləŋon ƀivoi am len nəlomito, ale hən
nəb̃ikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mətb̃eil gəgat lan.*
13 Alat siYesu len naut a Papilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai
gamito. Anatugw nadəlomian, aMak am, ikele.† 14 Len na-ləmas-buni-an
mətesum̃ nətarhomit gabag hən mətb̃ike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi
seKristo, nəlomit tikad natəm̃at!

---

* **5:5:** Pro 3.34; Jem 4.6 * **5:6:** Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * **5:7:** Psa 55.22 * **5:12:** Uman 15.22-40. Nəboŋ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus. † **5:13:** Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike alitenan len naut a Papilon, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhaṽut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Papilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Naloƀulat napisulan na-vəha-ru-an aPita totosi

Ase itos naloƀulat napisulan egai?
APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.
Itos naloƀulat napisulan egai hən nəsa?
APita itosi hən ƀikel nalələgauan mai alat siYesu ke salesəsəloŋ husur ahai p̃usan gəgəras gail.
Itos naloƀulat napisulan m̃os ase?
APita itosi m̃os alat siYesu len naut p̃isi.
Itos naloƀulat napisulan egai ŋais?
Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 67.
1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)
2) Len nədaŋan kavkav sam̃ mətesum̃an aKristo len naƀoruan san. Ahai p̃usan gəgəras gail dereh litaltal hən gamit hən mətb̃igol nəsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigol limasig (1.3–2.22)
3) Mitidaŋ hən mətb̃ikad naƀoruan siGot, husur Nasuƀ aYesu dereh tetəlmam hən ƀepəpehun navoian dan nəsaan. Len nəboŋ enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nəmav ƀiveveu mai navile a pan ƀiveveu, naut alat lotonor ŋai ləb̃eləboi ləb̃itoh lan (3.1-13)
4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos naloƀulat napisulan egai. Nutosi van hən gamit məttokad nakondələmian top̃itov̄ hən nakondələmian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, datukad nadələmian enan. 2 Nous aGot hən ƀilav mai gamito navoian toviol kəmas həni, nousi hən natəm̃at ƀipat len nəlomito. Len nalaƀoian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot hən ƀilav tabtab hən gəlar p̃isi mai gamito.

Naƀoruan samit timasgəm sum̃an seKristo

3 Len nədaŋan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit p̃isi dattom̃idol həni, hən datƀikad naƀoruan siGot len nəmauran sidato. Datoləboi datƀikade husur datoləboi atenan tokis gidato len nəyalyalan mai naƀoruan san tovoi buni. 4 Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuv̄ lotoyalyal. Igol tomaienan hən ke len natgalenan mətoləboi mətb̃itah maii len naƀoruan siGot ale gam yav dan naƀiŋalan gail hən navile a pan, nalaŋonian gail lotomədas nəlon nəvanuan gail. 5 Husur enan, len nədaŋan kavkav samito, mətehisi hən mətb̃ikad na-voi-ƀuni-an hən mətb̃esuhud həni mai nadələmian samito. Mətehisi hən mətb̃ikad nalaƀoiaŋ hən mətb̃esuhud həni mai na-voi-buni-an samito. 6 Mətehisi hən mətb̃ikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən mətb̃esuhud həni mai nalaƀoian. Mətehisi hən mətb̃ikad nə-daŋ-b̃urian ƀebəlav hən mətb̃esuhud həni mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag.

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be isoƀur luke aSimeon husur nasoruan Ipru

Mətehisi hən mətb̃ikad naðoruan siGot hən mətb̃esuhud həni mai nə-daŋ-b̃uri-an ðebələv. 7 Mətehisi hən mətb̃eləmas alat siYesu, mitivoi hən galito hum lotovi bathudud samito həŋ mətb̃esuhud həni mai naðoruan siGot məttokade. Ale mətehisi hən mətb̃ikad na-ləmas-buni-an hən mətb̃esuhud həni mai naləmasian məttokade van hən alat siYesu.† 8 Natgalenan ləb̃itov tabtab len nəmauran samito maienan, igol asike mətutoh kəmas be dereh mitiv̆an len naləboian len aMasta sidato, aYesu Kristo. 9 Avil avan ideh asike ðikad natgalenan len nəmauran san, namətan iðanuðanw, egəm vi metðesw. Nəlon iboŋboŋ həni ke aGot toruðat nəsaan san gail ta m̃o tia. 10 Imagenan bathudud nadələmian, len nəmauran samito, mitidaŋ hən mətb̃ev̆usan səhoti ke aGot tokis gamito, tolekis hən gamito. Husur mətb̃igol maien həni asike mətuteh len nəsaan boŋ ideh. 11 Beti aGot dereh tidam̃, tehəhav̆ur hən mətb̃eðis len na-toh-vi-sutuai-an pipihabəlan Nasuð sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

Səsəloŋ husur nasoruan siGot

12 Imaienan, akis nigol mitinau təlmam husur natgalenan, naut kəmas mətoləboi gail tia, naut kəmas mətoil gəgat len nakitinan məttokade tia. 13 Nəboŋ nəb̃ikad nəmauran len nibegw sal, nunau ke inor hən nəb̃eliv təlmam hən nənauan samito van hən natgalenan. 14 Husur noləboii ke asike idareh nimat hum Nasuð sidato, aYesu Kristo tosor vəhoti mai ginau. 15 Ŋa dereh nehisi hən nəb̃igol mətb̃inau gat natgalenan. Len nəboŋ lotohusur nəmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal tebələv.

16 Nəboŋ namttosor husur nədaŋan mai natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nəb̃ol gəgəras avan ideh toðol həni len na-mitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nəyalyalan san hən namətanamit səb̃onamito. 17-18 Nəboŋ namttotoh maii len nav̆ehuh siGot, aGot Tata eriŋ nəyalyalan tovi məhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal məhat masuv̆ ike, “ANatugw notoləmas buni bogai; nohəhav̆ur masuv̆ həni!” Ginamit m̃au namtosəsəloŋ hən nadoldol enan togəm len nəmav.*

19 Datukad nəsa namttorisi, namttosəsəloŋ həni; datukad nəsa ahai kelkel ur lototosi, ale datoləboi datðeil gəgat len gəlar p̆isi. Gamit m̃au mətesəsəloŋ husur nəsa lototosi hun tovi nam̃ial tom̃ial len nəmargobut van vəbar nəmav ðepitau ale nam̃oso lalan (tovi aKristo) ðevisi len nəlomito. 20 Mitimasləboi nategai ke: səkad na-pəhav-utaut-an ideh len natosian siGot togəm len ahai kelkel ur səb̃on.‡ 21 Husur na-pəhav-utaut-an ideh səkad nəkadun len naləŋonian sinəvanuan, ao, evi aN̆unun aGot towol hən nəvanuan gail hən aGot ðisor len nabuŋolito.

2

Ahai p̆usan gəgəras gail
(Jut 4-13)

1 Avil ikad ahai kelkel ur gəgəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh ðikad ahai p̆usan gəgəras len gamito. Len nap̆usanan salito lotosusuani gəmai lop̆usan gəgəras, mədas gamit galevis, luke nəmasta

† **1:7:** Len naut egai, gəb̃ikad na-ləmas-buni-an, namilen ke goləmas bun nəvanuan tile, gəsənau gaiug be gunau nəsa ðevi tarhət san. * **1:17-18:** Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 ‡ **1:20:** Len nasoruan ta Kris eləboi ðikad namilen sual am toke, Mitimasləboi nategai: nəboŋ avan ideh ðev̆uruŋ na-pəhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale ðisor vəsvəsaii len nənauan san səb̃on, gai sagol savoi.

toƥur kuv galit dan nəsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut. 2 Nəvanuan isoƀur dereh lehusur naṽide tosa sihai ƥusan gəgəras galenan, naṽide selipah totaṽtaṽor. Husur enan nəvanuan gail am dereh lisor mədas naƥisal hən nakitinan. 3 Len na-ləŋon-masuṽ-hən-natite-an ahai ƥusan gəgəras galenan dereh legəras gamito hən ləƀilav kuv nəvat samito. Avil aGot ikel səhot nəpanismen salit sutuai tia, ale gai səpat, dereh tigol galit limasig.

4 Nau təlmam hən nəsa aGot togole hən galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariŋ aŋel gail lotogol nəsaan hən ləƀitoh kəmas, ao, eriŋ galit len naƀur nəmargobut, baŋis gat galit hən ləƀeləŋon ƀisa vəsa vir nəboŋ gai ƀepəpehun navoian dan nəsaan. 5 AGot sariŋ alat navile a pan ta sutuai hən ləƀitoh kəmas, ao, eriŋ nilev tokabut gol navile a pan silat ləsaləboii. Avil ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvanuan eməlevru am.* 6 AGot isaƀ səhoti ke naut a Sotom mai a Komorrah arimasmasirsir ale epəŋas gəlaru van arogəm vi masiav. Nəboŋ togol tomaienan, eṽusan nəvanuan gail nəsa ƀevisi hən alat ləƀemətahuni.* 7 Len nəboŋ enan aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hən naṽide silat ləsahusur nalo ideh, naṽide selipah totaṽtaṽor.* 8 (Husur nəvanuan nanoran enan itoh mai galito, ale len nəboŋ ƥisi eləŋon isa vəsa nəboŋ toris, tosəsəloŋ hən nagolean tosa salito.) 9 Husur ke Nasuƀ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad naƀoruan san dan na-ləŋon-isa-vəsa-an salito. Dereh tetəgau gat alat ləsanor len nəpanismen vir nəboŋ ƀepəpehun navoian dan nəsaan. 10 Mətunau ke galit lotohusur nalaŋonian senibelito togol nəsaan, lotomətahun bun natohan pipihabəlan Nasuƀ ləƀigam yav dan nəpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nəkadulit ihaihai, loil ƀuri hən ləƀesəvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hən ləƀigole. 11 Be aŋel gail, naut kəmas ludaŋ, lukad nədaŋan səhor galito, aŋel gail ləsasəvar galit nəboŋ lotokel ur nəsaan salito len nəhon Nasuƀ. 12 Be ahai ƥusan galenan ləsəkad nənauan len nəsa lotogole, lohum narivatvat lilihai ləsəkad nənauan be lototoh ŋai hən nəvanuan ƀisah hən gail ləƀimat; alatenan losəvar natideh lototətan həni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nəvanuan togol lotomat. 13 Dereh tigol likad nasənahan ƀinor hən nasənahan lotogole. Nahurulit səsa hən ləƀehusur nalaŋonian təməhav salito; lohəhaṽur hən ləƀigol naṽide tosa len nalennəyal. Len naṽide tomaienan, nəboŋ lotohan mai gamit len nəhanan samito, loməmas gamito gol naƀiŋƀiŋalan len nahəsamito hum nəƀal tomes nahurabat.* 14 Lokətkəta husur napəhaṽut ləsəlah maii, hən ləƀigol naitian maii. Nalaŋonian salito hən nəsaan asike inoŋ. Logəgəras hən ləƀeliv alat lotopat lavəlav. AGot dereh tigol nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləŋon-masuṽ-hən-natite-an salito ivan van am. 15 Nəboŋ lotogam dan naƥisal tonor, lusab, lohusur naƥisal siPalaam anatun aPeor, toləŋon bun nəvat tolavi len nəsaan togole.* 16 Be natoŋki san toƀutƀut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam ƀehusur naƥisal san tovinvinu am.

17 Ahai ƥusan gəgəras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke

* **2:5:** Gen 6.1–7.24 * **2:6:** Gen 19.24 * **2:7:** Gen 19.1-16 * **2:13:** Jut 12 * **2:15:** Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor.

ləb̃emun lan lumaduh sal. Lohum nəmavukasw, nəlan tov̈uvi vi tut; naƥusanan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomotmot. 18 Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləb̃eliv nəvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len nalәŋonian tosa hən nibelito. Loliv galit təlmam hən nəsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito. 19 Ahai ƥusan gəgəras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləb̃igol nəsa ləb̃eləŋoni. Wake ahai ƥusan galenan gabag lotogol nəsa lotoləŋoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaan mai nav̈ide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato. 20 Nəboŋ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit toƀiŋb̃iŋal. Be ləb̃evisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta mõ van vəbar nəpanismen totibau. 21 Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi naƥisal hən nanoran, səhor lotoləboii ale lotopair dan nakelean todaŋ siGot togəm hən galito. 22 Nəsa tovisi hən galito ev̈usani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag,”* mai, “Nəb̃atƀat tomadhalilos, etəlmam, etəbtəbah len nəb̃al.”

3

Natəlmaman seKristo

1 Gamit notoləmas bun gamit ƥisi, egai evi naloƀulat napisulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mətb̃etuƀat nau ƀivoi ƀinor. 2 Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean todaŋ siNasuƀ tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean todaŋ gai tokele len nabuŋon ahai pispisul samit gail. 3 Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Mitimasləboii ke, len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləb̃isor viles gamito mai ləb̃ehusur nalәŋonian salit gail lotosa. 4 Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboŋ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboŋ ta sutuai van vəbar ta damәŋai natit ƥisi lupat hun lotopat len natuƀatan nəboŋ aGot togol navile a pan.” 5 Len nənauan salito lugol nəlolit iboŋboŋ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.* 6 Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.* 7 Be len nasoruan enan ŋai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəhab ƀihani len nəboŋ gai ƀepəpehun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləb̃imasig buni.

8 Be natesua ŋai: Gamit notoləmas bun gamit ƥisi, nəlomit satiboŋboŋ hən nategai. Len Nasuƀ, nəmariboŋ tosua ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohum nəmariboŋ tosua ŋai.* 9 Nəvanuan galevis lunau ke Nasuƀ imanmaneh hən ƀigol na-kel-gati-an san gail ləb̃isarpoh, be səmaienan. Itoh mədau ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh ƀimasig buni, avil eləŋon ke nəvanuan ƥisi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

* **2:22:** Pro 26.11 * **3:5:** Gen 1.6-9. Nəboŋ toke len nəwai igol nətan evisi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai topəpehuni, igol nətan evisi dan nəwai. * **3:6:** Gen 7.11 * **3:8:** Psa 90.4

10 Be nəboŋ hən natəlmaman siNasuð dereh tegəmai hum nəvanuan
vənvənah, nəvanuan gail ləb̃esəhoṽut lan. Len nəboŋ enan, nəmav dereh
timasig p̃isi vasib len nəwalan tohum nəhab todarur. Ale natit p̃isi
len nəmav; namityal, nahəbati mai nam̃eso gail dereh nəhab tihan p̃is
gail limasig. Ale navile a pan mai natit p̃isi nəvanuan gail lotogole lan
dereh aGot tevuh gail lip̃arp̃ar.* 11 Bathut ke natit p̃isi dereh tesib
vəmasig magenan, gamit, naṽide samit timabe? Len nəmauran samit
m̃au, mitimaskad naðoruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləŋoni, 12 nəboŋ
mətb̃itoh vir nəboŋ san, gol ðegəm tutut. Bathut ke len nəboŋ enan,
aGot dereh tepəŋas nəmav hən ðimasig p̃isi ale len nəhab tohan p̃isi,
namityal, nahəbati mai nam̃eso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len
naðiltipudan. 13 Avil datutoh vir nəmav veveu mai navile a pan veveu,
husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail p̃isi dereh ligol nəsa tonor ŋai
ei.*
14 Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̃isi, husur ke məttotoh vir
natgalen p̃isi, hisi hən aGot ðisað ke nəlomit ðimasil, asike ðisað natideh
tosa len gamito, be mətb̃iðon ŋai maii len natəm̃at. 15 Nau səhoti ke aGot
ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mətb̃imakuv dan nəsaan samito. APol,
awawa nadəlomian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito
len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii. 16 Len naloðulat
p̃isi san, gai itos husur natgalenan. Naloðulat galenan lukad natgalevis
todaŋ hən datðeləboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot,
lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan
hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito. 17 Imagenan,
gamit notoləmas bun gamit p̃isi, husur mətoləboi natgalen tia, lələ gau
hən gamit gabag hən mətb̃eil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsahusur
nalo asike ləb̃esəhar gamit hən mətb̃isab. 18 Be gamito, mətehusur naṽide
siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len
nalə boian mai navoian gai toviol kəmas həni, mətehusur tabtab hən naṽide
san səhor ta m̃o. Sal suhi damə ŋai van, vi sutuai! Ganan!

* **3:10:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15 * **3:13:** Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Naloƀulat napisulan na-vəha-sual-an aJon totosi

Ase itos naloƀulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos naloƀulat egai hən nəsa?

Itosi hən ƀeṽusan alat siYesu hən naṽide hən ləƀ̃itoh, ƀon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos naloƀulat m̃os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadələomian len aYesu Kristo len naut p̃isi.

AJon itos naloƀulat ŋais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)
2) Samteləmas naṽide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naƥusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̃isi (1.5–2.27)
3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riŋ gat nəlodato len aKristo. Datimasbunus kitev naƥusanan sihai p̃usan gail ke evi kitinan o eƀuer. Datƀigol ƀimagenan, datoləboi datƀehəhaṽur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28–4.6)
4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datƀeləboii ke datutoh len naṽide tonor hən naƀoruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datƀikad nəmauran vi sutuai (4.7–5.12)
5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau notos naloƀulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natuƀatan.* Namtosəsəloŋ həni, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito. 2 AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totah mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.* 3 Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namttosəsəloŋ həni mai gamito, hən gamit am mətƀ̃eləboi mətƀ̃ikad naƀonan mai ginamito. Avil naƀonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo. 4 Namtutos natgalenan hən ləƀ̃igol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

AGot evi nam̃ial, toh len nam̃ial

5 Ale egai evi napisulan namttosəsəloŋ həni len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi m̃ial; səkad nəmargobut ideh lan. 6 Datƀikele ke dattokad naƀonan maii tia be datƀiyar len nəmargobut sal, datoliblibon̄, nəmauran sidato saṽusan nakitinan. 7 Avil datƀiyar len nam̃ial sum̃an aGot, totoh len nam̃ial, datukad naƀonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən ƀilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

8 Datƀikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan eƀuer len gidato. 9 Be datƀikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot teruƀat nəsaan sidato, tigol dativeveu dan naṽide tosa p̃isi.

---

* **1:1:** Nəbon̄ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur AYesu Kristo. * **1:1:** Jon 1.1 * **1:2:** Jon 1.14

Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa tokele, akis igol nəsa tonor.*
10 Datɓikele ke datsagol nəsaan, datoriŋ nəhes len aGot ke tovi Nəvanuan
Naliblibonan, ale nasoruan san eɓuer len nəlodato.

2

1 Tuhnatugw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hən gamito
hən asike mətɓigol nəsaan. Avil gidat ideh ɓigol nəsaan, datukad avan
sua tosor mos gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hən ɓeruɓat
nəsaan sidato, nahəsan aYesu Kristo, gai tonor buni. 2 Gai etutumav hən
nəmauran san gabag hən datɓikad naruɓatian dan nəsaan sidato. Be savi
gidato ŋai, igole mos alat navile a pan kavkav.*
3 Ale dateləboii ke datoləboi aGot mabe? Gidat datɓigol nəsa gai tokele,
datoləboii. 4 Avan ideh ɓike, "Noləboi aGot, novi esan," be sagol nəsa
aGot tokele, atenan evi nəvanuan naliblibonan, ale nakitinan səpat lan.
5 Be gidat ideh dattogol nəsa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas
bun aGot. Len navide tomaienan datoləboi buni ke datutoh len gai.
6 Datɓikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur navide aYesu
tokade len nəmauran san.

Datimasləmas bun gidat gabag

7 Gamit notoləmas bun gamit ɓisi, nəsatos nakelean veveu todaŋ van
hən gamito. Ao, evi nakelean todaŋ ta sutuai məttokade len natuɓatan.
Nakelean egai todaŋ evi nasoruan məttosəsəloŋ həni tia.* 8 Avil tarhəte,
evi nakelean veveu todaŋ nototosi gagai van hən gamito husur nakiti-
nan han evisi len nəmauran seKristo, ale len nəmauran samito. Husur
nəmargobut satovan vəmasig ale namial kitin etuɓat tia hən tomial.
9 Gidat ideh ɓikele ke totoh len namial, avil ɓemətahun bun nəbathudud
nadəlomian ideh san, gai itoh sal len nəmargobut.* 10 Avil gidat ideh
ɓeləmas bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh tin len namial, ale
səkad natideh len nəlon togol avan ideh ɓipes haɓetw, teh len nəsaan.
11 Be gidat ideh ɓemətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh
len nəmargobut, iyar len nəmargobut, ale etətan hən naut tovi lan, husur
nəmargobut igol nəmətan iɓesw.
12 Nutos nategai van hən gamit atuhnatugw gail,
husur nəsaan samit gail lumaruɓat bathut nəsa aYesu togole mos
gamito.
13 Nutos nategai van hən gamit atata gail,
husur ke məttoləboi tia aKristo totoh tia len natuɓatan.*
Nutos nategai van hən gamit nəmantuhmar gail,
husur ke len nəɓalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat, mətowin tia.
14 Nutosi van hən gamit atuhnatugw gail
husur mətoləboi aTata.
Nutosi van hən gamit atata gail
husur mətoləboi tia ategaii totoh tia len natuɓatan.
Nutosi van hən gamit nəmantuhmar gail,
husur mətudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito,
ale len nəɓalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat, mətowin tia.

---

* **1:9:** Psa 32.1-5 * **2:2:** Rom 3.25-26 * **2:7:** Jon 13.34 * **2:9:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be ləɓemətahun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen
* **2:13:** Jon 1.1

15 Samteləmas bun naṽide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur mətb̃eləmas bun naṽide mai natit gail sinavile a pan, mətsaləmas bun aGot Tata. 16 Bathut natit p̃isi len navile a pan, na-ləŋon-masuṽ-həni-an hən nibemito, na-ləŋon-masuṽ-həni-an hən namətamito, naṽivan len na-pul-hən-natite-an, natgalen p̃isi ləsagəm len aTata, ao logəm len navile a pan egai tosa. 17 Ale navile a pan mai nalәŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vəmasig; avil avan ideh togol nalәŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKristo gail

18 Anatugw gail, namityal naməkot hən navile a pan egəm pəpadaŋ. Mətosəsəloŋ həni tia ke avan sua tovi enemi seKristo dereh tegəmai, ale gagai nəvanuan tosob̃ur lotovi enemi seKristo lovisi tia. Husur natgalenan, datoləboii ke gagai evi namityal naməkot hən navile a pan.* 19 Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, eṽusani ke ləsavi gidat ideh.

20 Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit p̃isi mətoləboi nakitinan. 21 Mətunau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mətsaləboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke məttoləboi nakitinan, məttoləboii ke naliboŋan p̃isi ləsagəm len nakitinan.

22 Nəvanuan naliblibоŋan evi ase? Evi nəvanuan tomətahun b̃ike aYesu tovi aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sətabtabuh lan. Nəvanuan enan evi enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətahun gəlar p̃isi. 23 Avan ideh tomətahun aNatun aGot, gai sətah mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

24 Nəsa məttosəsəloŋ həni len natub̃atan hən nəmauran məttokade len aKristo, mitimastəgau gati len nəlomito. Mətb̃etəgau gat nəsa məttosəsəloŋ həni len natub̃atan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata. 25 Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

26 Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləb̃egəras gamito. 27 Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mətsam̃idol len nap̃usanan ideh hən avan ideh am b̃eṽusan gamito. Evi aNunun aGot toṽusan gamito hən nakitinan husur natit p̃isi; nəsa top̃usan həni evi nakitinan, savi naliboŋan. Sum̃an ke toṽusan gamito, toh tin len aKristo.

28 Evoi, anatugw gail len nadəlomian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəboŋ b̃etəlmam asike datb̃ikad nə-lon-uri-an, asike datb̃ikad namətahwan, asike nahurudat b̃isa len nəhon. 29 Mətb̃eləboii ke aGot tonor, mətoləboii am ke nəvanuan p̃isi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

1 Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuṽ həni mai gidato, hən gai b̃ekis gidato hən anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke ləsaləboi aGot. 2 Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, gidato datovi anatun aGot gail tia,

* **2:18:** Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22 * **2:23:** Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23 * **3:1:** Jon 1.12

be dereh dategəm sum̃an nəsa? Datsaləboi, savisi sal. Avil datoləboii ke nəboŋ aKristo ðevisi, dereh datesum̃an gai husur dereh dateris p̃arp̃ar həni hum gai kitin. 3 Ale galit p̃isi lotokad nə-vatvat-viri-an hən ləb̃eris maien həni, lotəgau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag sum̃an ŋai aKristo toveveu.

4 Avan ideh togol nəsaan eƀur kotov nalo siGot husur nəsaan evi naƀur-kotov-nalo-an. 5 Ale mətoləboii ke aKristo evisi hən ƀilav kuv nəsaan gail. Mətoləboi gai səkad nəsaan ideh lan. 6 Nəvanuan p̃isi lototoh tin len gai ləsagolgol nəsaan; nəvanuan p̃isi lotogolgol nəsaan, ləsarisi boŋ ideh, ləsaləboii.

7 Tuhnatugw gail, avan ideh sategəras gamito. Nəvanuan togolgol nəsa tonor, inor, hum aKristo tonor; 8 avan ideh togolgol nəsaan, gai evi setəmat husur natəmat igolgol nəsaan len natuƀatan van vəbar damərŋai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi m̃os ðeməᵭas nauman gail setəmat hən ləb̃imasig.

9 Nəvanuan p̃isi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsagolgol nəsaan am husur naƀoruan siGot ipat len nəlolito, iv̄an hum namisurhuhai tov̄an, gol lodədas ləb̃igol nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito. 10 Anatun aGot gail lotile len anatun natəmat gail maiegai ke: nəvanuan p̃isi ləsagolgol nanoran, mai nəvanuan p̃isi ləsaləmas bun nəbathudud nadəlomian ideh salito, lovi setəmat, ləsavi siGot.*

11 Imaienan, egai evi nasoruan məttosəsəloŋ həni len natuƀatan ke: datimasləmas bun gidat gabag.* 12 Sadatesum̃an aKen tovi sitenan tosa vəsa masuv̄ tovi təmat. Sadatesum̃an aKen, gai togol Apel, av̄an, tomat.* Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsa, be natgalenan av̄an togole lunor.

13 Imaienan bathudud nadəlomian, alat navile a pan ləb̃eməᵭahun bun gamito, samtesəhov̄ut len na-məᵭahun-buni-an salito.* 14 Datoləboii ke dattomakuv dan nəmatan vaƀis len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadəlomian.* Avan ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal. 15 Galit ideh tomətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum məttoləboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan. 16 Datoləboii tia ke na-ləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo eviol kəmas hən nəmauran san m̃os gidato; imaienan, gidat m̃au, datehəhav̄ur hən datðeviol hən nəmauran sidato m̃os nəbathudud nadəlomian. 17 Avan ideh topul hən natite sinavile a pan, toris nəbathudud nadəlomian ideh topar tit hən ƀimaur lan, ale asike nəlon ƀitaŋisi, imabe? Gai ikad na-ləmas-buni-an siGot len nəlon a? Aoa!*

18 Tuhnatugw gail, sadateləmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa datðikele ŋai, be dateləmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa datðigole. 19 Datðeləmas bun gidat gabag maienan, dereh dateləboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəm̃at len nəhon aGot, 20 naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səb̃odato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuv̄ hən nəlodato, gai eləboi natit p̃isi. 21 Gamit, notoləmas bun gamit p̃isi, asike nəlodato

* **3:10:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləb̃eləmas bun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen. * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Gen 4.1-8 * **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24 * **3:17:** Deu 15.7-8

səb̃odat ðikel mai gidat ke datðipanis, be nəlodat ðimasil, datukad na-ilðuri-an hən datðeil len nəhon aGot. 22 Ale dereh aGot teviol hən natideh datðeusi həni, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhaṽur. 23 Ale nakelean todaŋ san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadəlomian len nahəsan aNatun tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən datðehusur nakelean todaŋ gai tokel mai gidato.* 24 Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol həni mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

4

ANunun aGot o nanunun gəgəras?

1 Gamit, notoləmas bun gamit p̃isi, samtedəlom nanunun p̃isi, be mətebunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavi esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isoður lovi lan naut p̃isi len navile a pan.* 2 Mətoləboi mətb̃eləboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot, 3 wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mətosəsəloŋ həni ke atenan tovi enemi seKristo ðegəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

4 Tuhnatugw gail, mətovi siGot ale mətosəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.* 5 Ahai kelkel ur gəgəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsəloŋ hən galito. 6 Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsəloŋ hən ginamito. Galevis ləsavi siGot. Galito, ləsasəsəloŋ hən ginamito, lomətahun ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datðeləboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nagəgərasan.

AGot evi na-ləmas-buni-an

7 Gamit, notoləmas bun gamit p̃isi, dateləmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot. 8 Gidat ideh asike ðeləmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi naləmas-buni-an. 9 AGot eləmas masuṽ hən gidato. Eṽusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun ulum̃an tosua səb̃on vi lan navile a pan, hən, len gai, datðikad nəmauran kitin.* 10 Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətunau ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboŋ dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi naləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, tosəvat aNatun hən ðetutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot ðeruðat nəsaan sidato gail dan gidato.*

11 Gamit, notoləmas bun gamit p̃isi, aGot ðeləmas bun gidato len naṽide tomaienan, gidat m̃au datimasləmas bun gidat gabag. 12 Səkad avan ideh toris aGot boŋ ideh. Be datðeləmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni sum̃an toləŋoni.*

---

* **3:23:** Jon 13.34, 15.12, 17 * **4:1:** Deu 13.2-6 * **4:4:** Len naut egai, nəboŋ toke, mətosəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mətoil gəgat len nakitinan. * **4:9:** Jon 3.16 * **4:10:** Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * **4:12:** Jon 1.18

13 Datunau ləboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləboii ke gai totoh
tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato. 14 Ale namtorisi tia ke,
namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulumãn hən ðilav kuv alat navile
a pan dan nəsaan salito.* 15 Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gail
ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh
tin len aGot. 16 Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun
gidat həni. Datoriŋ nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-
buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len
aGot mai aGot itoh tin len gai.
17 Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh
buni sumãn toləŋoni, hən ke datðikad na-il-ðuri-an len nəhon nəboŋ
aGot ðepəpehun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natohan len
navile a pan egai, datutoh tin len aGot sumãn aYesu totoh tin len aGot.
18 Namətahwan eðuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut
namətahwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh
tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoh sumãn aGot
toləŋoni.
19 Datukad na-ləmas-buni-an bathut a mõo aGot eləmas masuṽ hən gidato.
20 Avan ideh ðike, “Noləmas bun aGot,” be emətahun bun nəbathudud
nadələmian ideh, gai evi nəvanuan naliblibоŋan. Husur asike ðeləmas bun
nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi?
Saləboi ðigole. 21 Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas
bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadələmian len aYesu, aNatun aGot

1 Nəvanuan p̃isi lotodələmi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan,
galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit p̃isi lotoləmas bun gai
topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am. 2 Datoləboii ke dat-
toləmas bun anatun aGot gail nəboŋ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa
tokele. 3 Bathut datðeləmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale
natgalen tokel gail, ləsədaŋ hən datðigol gail.* 4 Husur galit p̃isi lotokad
nəpasian len aGot, loil gəgat dan naṽide tosa gail silat navile a pan, lowin.
Nadələmian sidato evi nədaŋan hən dattoil gəgat dan naṽide silat navile
a pan. 5 Ase eləboi ðeil gəgat dan naṽide silat navile a pan? Nəvanuan
todələmi ŋai ke aYesu evi aNatun aGot.
6 AYesu Kristo evi gai togəm hən ðibaptais len nəwai mai hən nəda
han ðisel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən
nəbaptaisan san ŋai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi
aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan. 7 Husur
itor enan lukel kot nakitinan,* 8 aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale
lototor lukel kot natit top̃itoṽ ŋai. 9 Len nakotan datodələm na-kel-koti-
an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi
na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun ulumãn. 10 Imaienan, alat
lotoriŋ nəlolit len aNatun aGot lodələm nəsa aGot tokel koti husur aNatun
ale lukad nadələmian enan len nəlolito. Avil alat ləsadələm aGot ehum
lotoke aGot toliblibоŋ husur ləsadələm na-kel-koti-an aGot tokele husur

* **4:14:** Jon 3.17, 4.42 * **4:21:** Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * **5:3:** Jon 14.15
* **5:6:** Len nasoruan ta Kris, baptais səpat, ike nəwai ŋai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan
siGot lunau ke nəwai evi nəwai hən nəbaptaisan. * **5:7:** Deu 19.15

aNatun ulum̃an. 11 Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran
vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun ulum̃an.
12 Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat
ləsəkad aNatun ulum̃an aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran
enan.*
13 Nutos natgalenan van hən gamit məttoriŋ nəlomito len nahəsan
aNatun aGot hən mətb̃eləboii ke məttokad nəmauran vi sutuai. 14 Gidato,
datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, datðeusi hən natideh tonor
hən nalən̆onian san, dereh gai tesəsəloŋ hən gidato. 15 Ale datðeləboii
ke tosəsəloŋ hən natideh datousi həni, beti datoləboii ke eviol hən nəsa
dattousi həni.
16 Gəb̃eris nəbathudud nadəlomian ideh togol nəsaan, be savi nəsaan togol
tomakuv dan aGot, gisor tuv̄ m̃osi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran
kitin maii.† Nusor husur nəsaan savi nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan
aGot, be ikad nəsaan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai,
ale nəsakele ke gisor tuv̄ m̃os galit lotogol enan. 17 Natit p̆isi ləsanor
lovi nəsaan, be ikad nəsaan galevis ləsagol nəmatan, ləsagol ke nəvanuan
tomakuv dan aGot vi sutuai.
18 Datoləboii ke nəvanuan p̆isi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsagolgol
nəsaan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etəgau gol galito hən gai
tosa vəsa masuv̄ tovi təmat ðedədas ðibar galito. 19 Datoləboii ke datovi
siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navəlan
gai tosa vəsa tovi təmat. 20 Ale datoləboii ke aNatun aGot togəm tia ale eviol
hən naləboian hən datðeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin,
datutoh tin len aNatun ulum̃an, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi
nəmauran vi sutuai.
21 Bathut enan, anatugw gail len nadəlomian, mətelələgau hən gamito
dan nagot gəgəras gail.

---

* **5:12:** Jon 3.36 † **5:16:** Nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Naloðulat napisulan na-vəha-ru-an aJon totosi van həˌn alat siYesu

Ase itos naloðulat egai?
AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.
AJon itos naloðulat egai həˌn nəsa?
Itosi həˌn ðeṽusan alat siYesu həˌn naṽide həˌn ləb̃itoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.
AJon itos naloðulat m̃os ase?
Itosi van həˌn alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̃isi.
AJon itos naloðulat ŋais?
Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.
1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuṽ-an (1-3)
2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)
3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, nəvanuan na-il-a-m̃o-an, nutos naloðulat egai van həˌn gaiug, Levet*, aGot totabtabuh len gaiug, van həˌn gaiug mai anatum̃ gail. Noləmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau ŋai, galit p̃isi am lotoləboi nakitinan, loləmas bun gamito, 2 bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai. 3 AGot teviol kəmas həˌn navoian mai gidato, nəlon titaŋis gidato, nəlodato tikad natəm̃at. Natgalen p̃isi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

4 Nukemkem masuṽ nəboŋ notosað ləboii ke anatum̃ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele həˌn gidato. 5 Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van həˌn gaiug, savi nakelean veveu todaŋ, be datukade len natuðatan. 6 Naləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean todaŋ məttosəsəloŋ həni len natuðatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

7 Nəvanuan gəgəras isoður luperŋan navile a pan tia, galit lomətahun ləb̃ikel ləboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo. 8 Mətelələgau həˌn gamito həˌn asike nəsa dattoum m̃osi ðimasig be həˌn mətb̃ikad nakonp̃urp̃uran kavkav aGot totəgau gati m̃os gamito len nəmav.

9 Avan ideh asike ðitoh tabtab len nap̃usanan seKristo, avil ðivan masuṽ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len nap̃usanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar p̃isi len nəlon. 10 Imagenan, avan ideh ðegəm həˌn gamito, be asike ðilav nap̃usanan seKristo gəm həˌn gamito, samtehəhaṽur həˌn ðeðis lohoim samito, samtike, “Ivoi,” maii; 11 husur avan ideh ðike, “Ivoi,” maii, gai iðon mai atenan len nəsaan togolgole.

---

* **1:1:** Levet evi nasoruan sua sidato namilen napəhaṽut toṽat nəhes hum nasuð. Len naut egai, nəboŋ toke Levet mai anatum̃ gail, evi nasoruan tosusuah namilen toke naluṽoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len naṽide tomaienan, len naut ṽisusua aJon toke Litegai am. * **1:5:** Jon 13.34, 15.12, 17

Nə-maris-kotovi-an

12 Nukad natit isoƀur hən nəƀ̃itosi van hən gamito, be nomətahun
nəƀ̃itosi hən napen len naloƀulat. Avil nuvatvat viri ke nəƀ̃itoh mai
gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datƀepul hən nakemkeman.
13 Levet, aṽam̃, aGot totabtabuh lan, anatun gail, lukel na-ke-ivoi-an vi
təban gaiug.

3 Jon

Naloðulat napisulan na-vəha-tor-an aJon totosi

Ase itos naloðulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos naloðulat egai hən nəsa?

Itosi hən ðevusan alat siYesu hən naṽide hən ləb̃itoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos naloðulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̃isi.

AJon itos naloðulat ŋais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)
2) Sagigol tətoṽ hən naṽide tosa seTiotrefes, be gigol naṽide tivoi, gevi tarhət sihai p̃usan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)
3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, nəvanuan na-il-a-m̃o-an, nutos naloðulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

2 Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaŋan mai gaiug hən natit p̃isi len nəmauran sam̃ ðivoi ŋai ale hən gəb̃imaur, hum notoləboi tia ke nələom̃ tomaienan. 3 Nokəmaienan husur nəboŋ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuṽ nəboŋ lotokel kot nələom̃ todaŋ len aGot, mai naṽide sam̃ tohusur nakitinan ŋai. 4 Anatugw, nəboŋ notosəsəloŋ ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit p̃isi am.

Igol aKaius eləŋon ivoi am len nəlon

5 Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian sam̃ goil gəgat nəboŋ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metðos. 6 Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an sam̃ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naṽide tonor hən nəsa aGot toləŋoni. 7 Husur len natuðatan hən nəyaran salit m̃os nahəsan Nasuð, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian. 8 Imaienan, gidat m̃au datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaienan hən datðeum ðonðon mai galito m̃os nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

9 Ginau nutos natuhloðulat van hən alat siYesu tia hən ləb̃evi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləŋon bun hən ðeil a m̃o, gai eməтahun ginamito. 10 Imaienan, nəboŋ nəb̃egəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa eliblibоŋ, kel nəmadunamito. Be savi natenan ŋai, gai eməтahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləb̃itoh maii. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhaṽur hən alat lotoyar ləb̃itoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

11 Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətoṽ hən nəsa tosa, be gol tətoṽ hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan

* **1:1:** Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

hən aGot. 12 Ivoi hən mətb̃evi tarhət siTemetrius. Nəvanuan p̃isi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san ev̄usan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətoləboii ke namtokitin ŋai.

Nə-maris-kotovi-an

13 Nukad natit isoƀur hən nəb̃itosi van hən gamito, be nomətahun nəb̃itosi hən napen len naloƀulat. 14 Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

15 Nəlomit tikad natəm̃at. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail p̃isi ei.

Jut
Naloðulat napisulan aJut totosi

Ase itos naloðulat napisulan egai?
AJut itosi.
AJut itosi hən nəsa?
Naloðulat napisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai p̃usan gəgəras gail ləb̃eməmas nadələmian salito.
AJut itosi van hən ase?
Itos naloðulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut gail p̃isi.
AJut itos naloðulat napisulan egai ŋais?
Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 66.
1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)
2) AJut itos naloðulat hən ðikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)
3) AGot eriŋ nəpanismen len nəvanuan mai aŋel lotogol tosa sutuai ale dereh teriŋ nəpanismen len alat lotogol tosa daməŋai (5-16)
4) Il gəgat len nadələmian (17-23)
5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an seJut

1 Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aṽan aJemes, ginau
nutos naloðulat napisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito
hən mətb̃evi esan. AGot Tata eləmas masuṽ hən gamito, aYesu Kristo
ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mətb̃imakuv dani.*
2 AGot, nəlon titaŋis gamito, gai tigol nəlomit tikad natəm̃at mai gai
teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai p̃usan gəgəras gail

3 Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, noləŋon masuṽ hən nəb̃itos naloðulat
van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat p̃isi dattokade. Be
nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mətb̃ehisi
habat hən mətb̃etəgau gat nap̃usanan hən nadələmian sidato. Nap̃usanan
galenan, aGot eviol vəha-sua həni ŋai mai nəvanuan san gail. 4 Nokəmaienan
husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadələmian ideh len aGot. Galit
loliligis mədau hən galit len gamito, luke naruðatian siGot idam̃ həni
ke lalum̃an mai latpəhaṽut loləboi ləb̃ehusur naṽide taṽtaṽor, naṽide
selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadələmian, lupair dan aMasta sidato
tosua səb̃on ŋai, Nasuð aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke
dereh limaspanis sil natgalenan.*
5 Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam həni ke,
naut kəmas Nasuð tosəhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len
nəboŋ lotohusur nəboŋ galenan, galit galevis ləsəkad nadələmian lan. Sil
natenan igol galit p̃isi ləsəkad nadələmian lan lumasig buni.* 6 Mitinau
təlmam hən aŋel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a
im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibaŋis gat
galito vir nəboŋ totibau ðepəpehun navoian dan nəsaan lan. 7 Ale nəlomit

* **1:1:** Mat 13.55; Mak 6.3 * **1:4:** Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1 * **1:5:** Exo 12.51; Num 14.29-30

satiboŋboŋ həⁿ naƀiltivile eru enan, Sotom mai Komm̃orrah mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur naṽide həⁿ naitian tosa, naṽide həⁿ naitian tiltile ləsanor. Alat naƀiltivile galenan lumasig buni len nəhab hum nalələgauan husur nəhab topaŋ vi sutuai ƀevi nəpanismen silat lotosa.*

8 Len naṽide tomagenan, ahai p̃usan gəgəras galenan, lohusur naƀəb̃er salito, gol ke lotogol nibelit toƀiŋb̃iŋal len naṽide tosa lotohusuri. Lomətahun avan ideh ƀeil a m̃o həⁿ galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav. 9 Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas toṽat nəhes hum aƀiltiŋel, gai sasəvar Natəmat. Nəboŋ aMikael tosor ƀalƀal mai Natəmat, toṽitṽituh maii husur niben aMoses, len nəboŋ enan, aMikael sasor vilesi. AMikael eləboii ke savi esan həⁿ ƀisaƀ səhoti həⁿ ƀipanis, savi esan həⁿ ƀisor ƀisa lan, ale ikel maii ŋai ke, “Nasuƀ m̃au tesivoh len gaiug!”* 10 Be ahai p̃usan gəgəras galenan lusor viles, losəvar natit gail lototətan həni. Lohum narivatvat, lohusur nalənonian həⁿ nibelit ŋai gol lomədas galit səb̃olit vəmasig. 11 Ereh! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur naƥisal siKen togol aṽan tomat. Lugam husur nəvat gol lotosab sum̃an aPalaam tolənon masuṽ həⁿ nəvat. Ale sum̃an aKorah tomətahun aMoses, dereh limasig husur lomətahun aGot.† 12 Hum nasəhau məttoləboi mətb̃ibat lan, nəvanuan galenan lomədas naƀonan samito nəboŋ məttohan ƀonƀon len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənau avan ideh am be lokətkəta təban galit səb̃olit ŋai, lohum nəmarigw nəlan toṽuvi be saləboi ƀeus, lukele ke lukad isoƀur be ləsaləboi ləb̃igol natideh. Losum̃an nəhai topar ṽite len nəboŋ həⁿ nəmatuan, nəvanuan gail lotoput kuvi, imat ebun 13 Lohum nətas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago həⁿ nagolean salito tomədas nahəsalito. Lohum nam̃eso lotorus dan naƥisal salit gail. Ŋa aGot etəgau gat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir galito.

14 Nau aEnok tovi nam̃əlevruan len nəpasusan aAtam toil a m̃o həni, evi nam̃əlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai p̃usan gəgəras galenan, ike, “Məteris! Nasuƀ aGot satogəmai mai naƀiltiluṽoh həⁿ aŋel san gail,* 15 həⁿ ƀenənoṽ həⁿ nəvanuan gail p̃isi mai nəbathut nakitinan. Dereh tepəpehun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail p̃isi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an p̃isi lotokele nəboŋ loto-sor tasi.”‡ 16 Ahai p̃usan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohusur nalənonian tosa salit səb̃olit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe həⁿ nəvanuan gail həⁿ ke nəvanuan gail ləb̃ehusur galito mai viol həⁿ natit mai galito.

Nalələgauan gail

17 Be gamit notoləmas bun gamit p̃isi, nuke mitinau təlmam həⁿ na-soruan ahai pispisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a m̃o mai gamito. 18 Luke, “Len nəboŋ həⁿ nanoŋan həⁿ navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləb̃isor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləb̃ehusur

* **1:7:** Gen 19.1-25 * **1:9:** Aƀiltiŋel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 Niben aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2 † **1:11:** Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35 * **1:14:** Gen 5.18, 21-24 ‡ **1:15:** Ris Enok 1.9 tovi naloƀulat seJu gail. Naloƀulat lotokisi həⁿ aEnok səpat len nasoruan siGot.

nalәŋonian salit gail tosa.”* 19 Ahai p̃usan gәgәras galenan dereh
lepәpehun gamito, nalәŋonian salit gail luwol hәn nәmauran salito husur
aNunun aGot eƀuer len galito. 20 Be gamit notoləmas buni gamit p̃isi,
mәteil gәgat am akis len nakitinan, hәn nadәlomian samit togәm len aGot
ƀidaŋ am. Sor tuṽ len aNunun aGot, 21 tәgau gat tabtab hәn nәmauran
toṽusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nәmauran vi sutuai, aMasta
sidato, aYesu Kristo ƀeviol hәni mai gamito len nәlon totaŋis gamit tia.
22 Nәlomit titaŋis alat nәlolit tour nadәlomian salito. 23 Lav kuv nәvanuan
tile gail, saƀul galit dan nәhab hәn nәpanismen. Ikad nәvanuan tile gail
am, nәlomit titaŋis galito, be mәtelәlәgau hәn gamit hәn asike nәsaan salit
lәb̃idos gamito, mәtemәtahw hәn asike mәtb̃elis gamit len nәsaan salito.§

Nә-sal-suhi-an
24-25 Nә-sal-suhi-an vi tәban AGot toləboi ƀetәgau gat gamito hәn asike
mәtb̃ipes haƀetw, asike mәtb̃iteh. Eləboi ƀeriŋ gamit mәteil len nәhon
tokad namәnas, natideh tosa toƀuer len gamito, mәtukemkem. Gai evi
aGot sәb̃on tosua ŋai, sәkad ideh am. AGot, len nәsa aYesu Kristo, aMasta
sidato togole m̃os gidato, aGot ilav kuv gidato dan nәpanismen tonor hәn
gidato. Namәnas, nәyalyalan, nәdaŋan mai na-il-a-m̃o-an lovi esan len
natuƀatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

* **1:18:** 2Pit 3.3 § **1:23:** Len nasoruan ta Kris ike, Mәtemәtahw hәn nahurabat salito, nәsaan salit todos gail, mәtemәtahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kәta.

Na-kel-vəhoti-an
Na-kel-vəhoti-an **van hə**n **aJon**

Ase itos naloƀulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos naloƀulat egai hən nəsa?

AJon itos naloƀulat egai hən ƀikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan eṽusan nəsa ƀevisi len nəboŋ ləƀ̃egəmai.

AJon itos naloƀulat egai m̃os ase?

Itosi m̃os alat lotokad nadələomian. Itosi m̃os naKristen gail len naut p̃isi.

Itos naloƀulat egai ŋais?

AJon itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 90.

AJon anatun aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos naloƀulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut təmələvru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuṽ ale eil a m̃o hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom eməᵭas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsan aNero, gai eməᵭas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsan aTomitian, gai tu eməᵭas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esum̃an nagot, be alat siYesu lomətahun ləƀ̃ilotu həni, lulotu hən aGot mai Nasuƀ aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luṽabun nəvanuan isoƀur lotokad nadələomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale loriŋi len natuhholoul Patm̃os tohum naim bəbaŋis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləƀ̃evisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan eməᵭas masuṽ hən alat siYesu səhor ta m̃o. Avil alat lotoriŋ nəlolit len aYesu leil gəgat m̃au, limassusumar, limasdaŋ ƀur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləƀ̃imat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋ nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh leƀis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

1) AJon isor husur naloƀulat egai (1.1-8)
2) Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)
3) Naloƀulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut təmələvru (2.1–3.22)
4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)
5) Naloƀulat tobul tokad nabuburutan lotomələvru (5.1–6.17)
6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
7) Aŋel lotomələvru loṽuv nətrampet lotomələvru (8.1–11.19)
8) Napəhaṽut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1–13.18)
9) Naṽehuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1–15.8)
10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1–20.10)
12) Napəpehunian hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
14) Naut a Jerusalem veveu (21.9–22.5)

15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur naloƀulat egai

1 Len naloƀulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh ƀimasvisi
asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu ƀikel vəhoti mai naslev san
gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aŋel san hən ƀikel vəhoti mai
ginau, aJon notovi slev san. 2 Nukel ur natit p̃isi notorisi, natit p̃isi
tovi nasoruan siGot, mai natit p̃isi aYesu Kristo tokel koti mai ginau.
3 Avan ideh ƀev̄uruŋ naloƀulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi həni. Alat
ləb̃esəsəloŋ həni mai ləb̃igol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboŋ
hən natgalenan ləb̃evisi egəm pəpadaŋ.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut tomələvru

4 Ginau aJon nutos naloƀulat napisulan egai van hən alat siYesu len
naut tomələvru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai
gamito, tigol nəlomit tikad natəm̃at. Navoian mai natəm̃at enan arogəm
len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai ƀegəm sal.* Navoian
mai natəm̃at arogəm len aNunun tomələvru† a m̃o len naƀiltihai bətbətah
siGot.‡ 5 Navoian mai natəm̃at arogəm len aYesu Kristo todaŋ hən ƀikel
kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a m̃o, nametəkav hən na-le-
məhat-an dan nəmatan. Eil a m̃o hən nakiŋ gail hən navile a pan. Mitisal
suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan
nəsaan sidato.§ 6 Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol
datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas
mai nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail p̃isi dereh lerisi,
galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail p̃isi len
navile a pan dereh litaŋ vaisis lan. Timagenan! Ganan!**

8 Nasuƀ aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot.
Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai ƀegəm
sal, novi Got notodaŋ masuv̄.”††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh
pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ ƀur na-ləŋon-isa-vəsa-an
sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patm̃os sil notokel ur
nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len
naim bəbaŋis gegai. 10 Len nəboŋ sua siNasuƀ, aNunun aGot iwol hən
ginau. Vəha-sua ŋai nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡
11 Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile

---

* **1:4:** Len naut egai nənov̄ həni mai nahəsan aGot tokel mai aMoses: Ginau notovi ginau ƀogai notovi ginau sutuai nəb̃evi ginau (sal) vi sutuai. † **1:4:** Len naut egai, aNunun tomələvru evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. ‡ **1:4:** Asia: 2Kor 1.8; alat siYesu len naut tomələvru: KelV 1.11; tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai ƀegəm sal: Exo 3.14. § **1:5:** todaŋ hən ƀikel kot nakitinan husur aGot: Isa 55.4; ahai a m̃o: Psa 89.27; nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato: Kol 1.20. * **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** mai nəmavukasw: Dan 7.13; Mak 14.62; lotosari: Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. Alfa evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot. ‡‡ **1:10:** Nəboŋ siNasuƀ evi nəmariboŋ nametəkav hən nawik, nəmariboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadələmian lulotlotu həni len nəboŋ enan. Nətrampet evi natsua lotoum həni hən nametəlai ale nəboŋ lotov̄uv lan, iwal səhor nəwalan hən nahəmadu.

tomələvru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea."

12 Nəboŋ notopair hən nəb̃ekəta ris ase tosor mai ginau, noris nam̃ial tomələvru lotopat a məhat len nametələi nagol tomələvru lotoil. 13 Avan sua sum̃an anatun nəvanuan eil len naut nametələi nam̃ial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebələv bar narien, ale nəhau tutuv̄ nagol ibaŋis garu həni len nəmabun. 14 Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun. 15 Narien arobilbil hun natələi bras topat len nəhab gol topud vam̃ial, ale nadolon ehun nəwalan hən naðiltiwai tosel vi pan len naut tosoður.§§ 16 Len navələn nəmatu etəgau nam̃eso tomələvru, ale naðu nəb̃alan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natuðlial.

17 Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien sum̃an notomat. Be eriŋ navələn nəmatu len ginau, ike, "Sageməтahw, ginau novi nametəkav mai naməkot.*** 18 Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an səhor gələr p̃isi. 19 Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləb̃evisi a tahw. 20 Nam̃eso tomələvru gotoris gail len navəlagw, mai nametələi nagol hən nam̃ial tomələvru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: nam̃eso tomələvru lovi aŋel gail lotokətkəta təban alat siYesu len naut tomələvru, ale nametələi nam̃ial tomələvru lovi alat siYesu len naut tomələvru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

1 "Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

"Ginau nototəgau nam̃eso tomələvru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut nametələi nagol hən nam̃ial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

2 "Noləboi natit p̃isi məttogole. Noris nauman todaŋ samito mai nə-daŋ-b̃uri-an samito tobələv. Noləboii ke mətsaləboi mətb̃itah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttop̃usp̃us kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavi ahai pispisul, ale mətusab̃i ke lotogəgəras. 3 Mətosusumar, mətudaŋ ður na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətsapetəmas, nibemit samə hav. 4 Avil ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətsaləmas bun ginau hum məttogole a m̃o, mətsaləmas bun gamit gabag. 5 Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttokade a m̃o. Mətuteh masuv̄ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um sum̃an məttogole a m̃o. Asike mətb̃ipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametələi nam̃ial samit dan naut toil lan. 6 Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətahun nav̄ide silat seNikolaus, ginau am nomətahun buni.*

7 "Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən

§§ **1:15:** Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6 *** **1:17:** Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12 * **2:6:** Alat seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohusur nap̃usanan seNikolaus, savi siYesu.

nəsaan, dereh nidam̃ hən ðihan navɨit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

8 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

9 “Noləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətopul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləb̃eməḍas nahəsamito. NaJu galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur naðonðonan salito evi naðonðonan siSetan. 10 Samtemətahw len na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh pəpadaŋ hən ðegəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbaŋis hən ðitaltal husur nadəlomian samito ke timabe, ale dereh mətelaŋon tisa vəsa len nəmariboŋ tesəŋavur. Mitidaŋ len ginau, naut kəmas nəmatan ðibar gamito, ale dereh nilav nəprais hən nəmauran kitin mai gamito.*

11 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahan lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

12 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naðu nəb̃alan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

13 “Noləboii ke mətutoh len naut naðiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətotəgau gat nahəsagw sal, mətudaŋ len ginau. Mətomətahun mətb̃igam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaŋ hən ðikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan. 14 Avil len natgalevis nusor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur navɨide siPalaam toṽusan aPalak hən navɨide hən ðigol alat a Israel ləb̃isa. Etəŋov nəlolit hən ləb̃ihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail mai hən ləb̃igol naitian tosa.* 15 Len navɨide tomaienan ikad gamit galevis lotohusur naβusanan silat seNikolaus.* 16 Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətb̃igole, vəha-sua ŋai dereh negəm, ðal mai gamit məttohusur aNikolaus hən naðu nəb̃alan hən nabuŋogw.

17 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna togəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat topəhw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəb̃ilavi maii ŋai, eləboii.*

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

† **2:7:** Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən navɨit nəhai. * **2:10:** Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ **2:11:** KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi ðigol natideh len alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan. * **2:14:** Num 25.1-2, 31.16 * **2:15:** KelV 2.6 * **2:17:** Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

18 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a
Tiatira. Gitos nategai ke:
“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun,
nariegw tohun natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:
19 “Noləboi natit ƥisi məttogole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito,
nadəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-daŋ-b̃uri-an samito
tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta m̃o. 20 Avil len nategai
nusor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel
ur sua, mətudam̃ hən ƀeƥusan ei. Len naƥusanan egəras naslev sagw
gail hən ləb̃igol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav həni
van hən nəlablab gail.* 21 Nulav mai alitenan, namityal hən ƀipair dan
naitian san tosa, be emətahun ƀipair dani. 22 Imaienan, dereh nibar
həni len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian
tosa maii, dereh nigol leləŋon tisa vəsa tibatbat. Asike ləb̃ipair dan
naṽide hən nəsaan san, dereh timaienan. 23 Ale dereh nigol anatun gail
limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut ƥisi dereh leləboii ke, ginau
notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənauan mai nəlon nəvanuan gail,
ale dereh nilav mai gamit ƥisi, nəsa tonor hən nagolean samit ṽisusua.*
24 “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mətsatəgau naƥusanan
enan, gamit mətsaləboi nəsa lotokisi hən naƥusanan gail siSetan loto-
susuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriŋ natideh am len gamito
ƀigol nəmauran samit ƀidaŋ, 25 be nategai ŋai: nəsa məttokade, mətetəgau
gati vir nagəmaian sagw. 26 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan
mai togol nalərŋonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaŋan
hən na-il-a-m̃o-an maii hən ƀeil a m̃o hən naluṽoh hən nəvanuan gail;
27 ‘Dereh teil a m̃o hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan
teƀuer,
ale tigol limasirsir hun naƀilikoro tan ƀulau.’*
28 “Dereh likad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an tohun nədaŋan hən na-il-a-
m̃o-an notokade len aTəmagw, ale nilav nam̃oso lalan am mai galito!§
29 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel
mai alat siYesu len naut gail!

3

Napisulan van hən alat siYesu a Sartis

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a
Sartis. Gitos nategai ke:
“Ginau notokad aNunun aGot tomələvru mai nam̃eso tomələvru,
ginau nokəmaiegai ke:
“Ginau noləboi natit ƥisi məttogole, noləboii ke məttoṽat nəhes ke
məttomaur, wake mətumat. 2 Mitilele, mətehulahul! Naṽide samit
lotovoi sal pəpadaŋ ləb̃imasig, mitigol lidaŋ am. Husur nusaƀi ke len
nəhon aGot sagw, nəsa məttogole, mətsagol səhav. 3 Mitinau təlmam hən
naƥusanan məttosəsəloŋ həni mai məttodələmi a m̃o. Mitigol husuri,
ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətb̃ilele, asike mətb̃ehulahul,

* **2:20:** 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * **2:23:** Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 * **2:27:** Psa 2.8-9
§ **2:28:** Num 24.17; KelV 22.16. Nam̃oso lalan evi aYesu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol nalərŋonian san tabtab vəbar nagilen.

dereh negəm sum̃an nəvanuan vənvənah, ale asike mətoləboi namityal nəb̃egəm lan hən nəb̃ilav nəpanismen mai gamito.*

4 “Ikad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamə… nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit topəhw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləb̃iyar mai ginau. 5 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, len naṽide tomaienan, dereh tesun nahurabat topəhw. Asike nukaskas nahəsan dan naloƀulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsan len nəhon aTəmagw mai aŋel san gail.

6 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

7 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav həni, avan ideh edədas ƀekəkol həni. Nəsa notokəkol həni, avan ideh edədas ƀesəŋav həni. Ginau nokəmaiegai ke:*

8 “Ginau noləboi natit p̄isi məttogole, ale nosəŋav hən nabopita m̃os gamito avan ideh edədas ƀekəkol həni. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŋan, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətsakel na-kel-mətahun-ginau-an boŋ ideh. 9 Alat len naƀonƀonan siSetan, naJu lotokis galit hən alat siGot be sakitin, loliblibоŋ, dereh nigol galit letəŋedur bathuriemito, hən ləb̃eləboi səhoti ke notoləmas bun gamito.*

10 Bathut məttogol husur nakelean sagw todaŋ ke, mitikad nə-daŋ-b̃urian ƀebəlav, dereh ginau netəgau gol gamito dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən ƀegəm bar navile a pan kavkav, hən ƀitaltal kitev nadəlomian sinəvanuan lotosuh lan ke timaƀe. 11 Ginau dereh negəm tutut. Mətetəgau gat nadəlomian məttokade, hən avan ideh asike ƀilav kuv nəprais samito. 12 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boŋ ideh am. Dereh nitos gat nahəsan aGot sagw lan, mai nahəsan naƀiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu ƀegəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

13 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

14 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodaŋ hən nəb̃ikel kot nakitinan hən natit p̄isi tovisi, ginau notovi nəkadun natit p̄isi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

15 “Ginau noləboi natit p̄isi məttogole. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləŋon masuṽ ke mətopud buni o mətosusus buni! 16 Be husur məttopat rivuh, mətopud kəkereh ŋai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua

* **3:3:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10 * **3:7:** Isa 22.22; Job 12.14 * **3:9:** Isa 43.4, 49.23, 60.14 * **3:12:** Isa 62.2 * **3:14:** 2Kor 1.20 * **3:14:** Pro 8.22

ŋai dereh neƀulai hən gamito dan nabuŋogw, nemətahun gamito!* 17 Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit ƀisi notoləŋoni, natideh nəsəpar.’ Be mətsənau səhoti ke məttomərav sədaŋ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi metƀesw mai mətoƀ̃urmalmal. 18 Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətƀ̃evũr nagol len ginau hən mətƀ̃epul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətƀ̃evũr nahurabat topəhw, hən mətƀ̃esun gail, hən asike nahurumit ƀisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətƀ̃evũr nəmersin nəmet, hən mətƀ̃ikas namətamit həni, hən mətƀ̃ekəta. 19 Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəƀ̃evũsani. Imaienan, mətepud, mitidaŋ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!* 20 Ginau boh noil bopita, nudeldel. Avan ideh ƀesəsəloŋ hən nadologw, ƀesəŋav hən nabopita, dereh neƀis van həni, ale namrihan katəƀ̃ol. 21 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tebətah mai ginau len naƀiltihai bətbətah sagw, sumãn notowin səhor nədaŋan hən nəsaan, ale notobətah mai aTəmagw len naƀiltihai bətbətah san.
22 “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

1 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, nokəta, noris nabopita tosəŋav len nəmav, ale nadoldol notosəsəloŋ həni a mõo, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gegəm a məhat gegai, ale dereh nevũsan gaiug hən natit gail ləƀ̃imasvisi a tahw len natgalenan.”

2 Vəha-sua ŋai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris naƀiltihai bətbətah sua topat len nəmav, noris avan sua tobətah lan! 3 Atenan tobətah ei, nənahənah han ebilbil hum nəvat jaspa mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv tomãial kəsan, garu len nəhai bətbətah hum nəvat emeralt.* 4 Nəhai bətbətah tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətah len gail. Nəvanuan galenan lovi havũt lotoil a mõo lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekiŋ. 5 Ale nəkabil ikabil mai naƀiliurur ekurut len naƀiltihai bətbətah rivuh. Ikad namãial tomələvru lotopaŋ wunwun a mõo len naƀiltihai bətbətah enan. Namãial galenan lovi aNunun aGot tomələvru.* 6 A mõo len naƀiltihai bətbətah ehum tokad naƀiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis naƀiltihai bətbətah len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaur, lotobaŋ mətalito a mõo mai a tahw.

7 Natit nametəkav tomaur esumãn nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esumãn natuhƀuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhon esumãn nəhon nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaur esumãn

---

* **3:16:** Len naut egai, alat lotopud buni lukad nadələmian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadələmian lan. Be alat lotopat rivuh, ləsapud kəkereh, aGot emətahun galito husur lotopul hən nə-lon-uri-an. * **3:19:** Pro 3.12; Ipru 12.6 * **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. Jaspa: evi nəvat sua gəsaləboi gəƀ̃ekəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaŋyaŋ; karnelian: evi nəvat tobisibis; emeralt: evi nəvat tokəsan be tomasil. KelV 21.19-20. * **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † **4:6:** Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh.

naikel tomələh.‡ 8 Natgalen ṽisusua lukad nəhabələlalito tomələvtes lotobaŋ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋavŋav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke,
"Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,
Nasuƀ aGot aƁiltidaŋan,
ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,
mai tovi gai ƀegəm sal."*
9 Nəboŋ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalyalan sitenan tobətah len naƀiltihai bətbətah, nəboŋ lotoputsan nahəsan, nəboŋ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai, 10 nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len naƀiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Loriŋ nəkraun nagol salito a m̃o len naƀiltihai bətbətah, luke,
11 "O Nasuƀ, aGot sinamito! Inor hən gəƀ̃ikad nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan saṃ̃.
Inor hən gəƀ̃ikad na-putsan-nahəsaṃ̃-an mai naƀiltidaŋan.
Husur gaiug goum hən natit p̃isi,
ale bathut nalənonian saṃ̃, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran."

5

Navuhean hən naloƀulat

1 Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len naƀiltihai bətbətah, noris naloƀulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul həni, burut gati vəhaməlevru.* 2 Ale noris aŋel todaŋ tokai len nadoldol towal habat ke, "Len nəhon aGot, ase inor hən ƀekin kotov nabuburutan, hən ƀevuh naloƀulat eg tobul?" 3 Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi ƀevuh naloƀulat tobul o hən ƀeṽuruŋi.*

4 Beti nutaŋ habat, husur ləsaləboi ləƁ̃isaƀ avan ideh tonor hən ƀevuh naloƀulat tobul ale hən ƀeṽuruŋi. 5 Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haṽut lotoil a m̃o, sua ikel mai ginau ke, "Sagitaŋ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar seJutah, gai ewin səhor p̃isi aenemi san gail. Gai eləboi ƀekin kotov nabuburutan tomələvru, ale hən ƀevuh naloƀulat tobul."*

6 Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad naƀiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal tomələvru mai namətan tomələvru lotovi Nunun aGot tomələvru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.* 7 Ale aTuhsipsip egəm, ilav naloƀulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len naƀiltihai bətbətah. 8 Nəboŋ tolav naloƀulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit p̃isi lukad navus beltaŋ ṽisusua, ale lotəgau nasiloh nagol lotopul hən nəhai pəhas nəƁ̃on tosusau tovi na-sortuṽ-an silat siGot.* 9 Lokəkai hən nəƁ̃e veveu ke,*

‡ **4:7:** Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. Naikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. * **4:8:** Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboŋ lotobul hən naloƀulat, loburut gat nagilen hən nəwaks, ale nəboŋ nəwaks tomədmədau sal luƥos gat nənahənah hən avan sua lan tokele ke naloƀulat enan evi esan, mai avan tile saləboi ƀevuhe. * **5:3:** Flp 2.10 * **5:5:** Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * **5:6:** Isa 53.7; Zec 4.10 * **5:8:** Psa 141.2 * **5:9:** Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10

“Gaiug gunor hən gə̃bilav naloƀulat tobul
ale kin kotov nabuburutan gail hən gə̃bevuhe.
Nəvanuan gail lugol gumat,
be len nəda hən nəmatan sam̃,
goṽur nəvanuan gail hən lə̃bevi siGot,*
goṽur galit dan nahəmar p̃isi, nasoruan p̃isi,
nabi tiltile p̃isi mai naluṽoh hən nəvanuan gail p̃isi.
10 Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,
nəvanuan gail lototoh pipihabəlan.*
Dereh leil a mõ hən nəvanuan gail len navile a pan.”
11 Beti nokəta tətas, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosoƀur masuṽ notodədas nə̃beṽuruŋ gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis naƀiltihai bətbətah. 12 Len naƀiltidoldol luke,
“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot
hən ƀikad naƀiltidaŋan, ƀepul hən natite, ƀikad namitisau hən
nəmauran tonor mai na-ləboi-buni-an hən ƀigol natite.
Inor hən natit p̃isi lə̃beputsan nahəsan. Inor hən ƀikad nəyalyalan hən
nəbathumənas mai na-sor-sal-suhi-an.”
13 Beti nosəsəloŋ hən natit p̃isi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan mai len tas, natit p̃isi luke,
“Datisal suh atenan tobətah len naƀiltihai bətbətah mai aTuhsipsip,
dateputsan nahəsalaru,
nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-mõ-an,
lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”
14 Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haṽut lotoil a mõ, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlevtes

1 Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad naloƀulat tobul, ekin kotov nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburut gat naloƀulat tobul.* Ale nosəsəloŋ hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum naƀiliurur toke, “Gəmai!” 2 Nokəta, ale noris nahos topəhapəhw togəmai. Atesua tosah lan etəgau navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosuni, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi san gail len nə̃balan tosoƀur, igam van hən ƀewin səhor p̃is naenemi san gail.

3 Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” 4 Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosah lan, aGot ilav naƀiltiƀu nə̃balan maii, hən ƀikad nədaŋan hən na-il-a-mõ-an, hən ƀilav kuv natəm̃at dan navile a pan, hən nəvanuan gail lə̃bimat len nə̃balƀalan mai galit gabag.

5 Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua tosah lan, len navəlan etəgau nasəkel tonənoṽ hən naməlasan.* 6 Ale nosəsəloŋ hən nəwalan hum

* **5:9:** Kol 1.20 * **5:10:** Exo 19.6; KelV 1.6 * **5:11:** Dan 7.10 * **6:1:** KelV 5.1 * **6:5:** Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkel, nəvanuan enənoṽ hən naməlasan nametəlai gai toləboii mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən ƀeləboi naməlasan han.

nadoldol togəm len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən nalita tosua hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh teƥitƥitoṽ.† Ale sageməḍas naoil mai nəwain!”

7 Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” 8 Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wavwav. Atesua tosah lan, nahəsan aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arƀigol ƀesua ƀimat dan tovat len nəvanuan ƥisi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arƀigol nəmatan len nə̃balan o nə-par-hanian-an o naməsahan tiltile o narivatəvat nalilihai.‡

9 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutumavan, noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-kel-uri-an tovoi lotodaŋ hən ləƀ̃ikel koti. 10 Lukai habat van hən Nasuƀ. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh tebəlav mabe vir gəƀ̃enənoṽ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləƀ̃ipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ŋais?” 11 Beti aGot ilav nahurabat pəhapəhw mai galit ƥisi. Ale ikel mai galit ke liŋavŋav kəkereh vir naslev siYesu gail sum̃an galito, mai awawa salit len nadəlomian ƀisoƀur ləƀ̃imat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-ƥuruŋ-gati-an ƀihau hən alat ləƀ̃imat.

12 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevtes-an, noris naƀiltidu todu. Noris namityal togəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəbati kavkav togəm bisibis hum nəda. 13 Beti nam̃eso gail len nəmav luteh len tan, hum naṽit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru. 14 Ale nəmav ebul vi tut hum naloƀulat lotobul həni, ale naṽehuh mai naholoul ƥisi lorus dan namilelito.§ 15 Beti nakiŋ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, naƀiltisoltia lotoil a m̃o hən nasoltia tosoƀur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavi slev, galit ƥisi losusuah len naƀurhuvat gail mai napipivat hən naṽehuh gail. 16 Ale lukai van hən naṽehuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len naƀiltihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuhsipsip!* 17 Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi ƀeil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

1 Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike ƀeṽuv nətan o nətas o nəhai ideh.* 2 Ale noris aŋel togon togəm len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum nəstam hən ƀiƥos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan,

† **6:6:** Natenarius evi nəvat naƥurƥuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. Nəpali ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai. Nawit mai nəpali lovi hanian seJu gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuṽ.

‡ **6:8:** Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi ƀevi navilesir. § **6:14:** Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13 * **6:16:** Hos 10.8; Luk 23.30 * **6:17:** Jol 2.11; Zep 2.2-3 * **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5

aGot tolav mai galito nədaŋan hən ləb̃emədas nətan mai nətas. 3 Ikai ke,
“Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtƀip̃os gat
nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail ƀinoŋ.”* 4 Ale nosəsəloŋ hən
nap̃uruŋan salit aŋel top̃os gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. Ip̃os
gat nəstam len 144,000 dan nahəmar p̃isi ta Israel:
5 12,000 dan nahəmar Jutah,
12,000 dan nahəmar Reupen,
12,000 dan nahəmar Kat,
6 12,000 dan nahəmar Aser,
12,000 dan nahəmar Naftali,
12,000 dan nahəmar Manasseh,
7 12,000 dan nahəmar Simeon,
12,000 dan nahəmar Levi,
12,000 dan nahəmar Issakar,
8 12,000 dan nahəmar Sepulun,
12,000 dan nahəmar Josef,
12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an seƀiltiluṽoh

9 Husur natgalenan noris naƀiltiluṽoh, avan ideh edədas ƀeṽuruŋi.
Logəm len naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile p̃isi, logəm len nahəmar
p̃isi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail p̃isi mai nasoruan p̃isi. Ale
loil a m̃o len naƀiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun
nahurabat topəhapəhw ale len navəlalito lutariv nəpashət nadet.* 10 Ale
len naƀiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan na-ləŋon-isa-vəsa-
an egəm len aGot sidato tobətah len naƀiltihai bətbətah, mai egəm len
aTuhsipsip!” 11 Ale aŋel gail p̃isi loil dar vis naƀiltihai bətbətah mai
nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, ƀov kəta
vi pan, a m̃o len naƀiltihai bətbətah hən ləb̃ilotu hən aGot ke,
12 “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,
nəyalyalan hən nəbathumənas,
namitisau hən nəmauran tonor,
nasipaan, na-putsan-nahəsan-an,
naƀiltidaŋan,
mai na-ləboi-buni-an hən ƀigol natite;
tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.
Ganan!”

13 Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, “Alategai lotosun
nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?” 14 Ale nusor
vari ke, “Nəsaləboi. Nasuƀ, gaiug goləboi, gikele.”

Beti ikel mai ginau ke, “Lovi alat lotolavutur len nəboŋ hən na-
ƀiltiləŋon-isa-vəsa-an gail. Lokəkas nahurabat salit len nəda heTuhsipsip,
gol lotopəhw yesyes.* 15 Imagenan loil a m̃o len naƀiltihai bətbətah
siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale
gai tobətah len naƀiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən
galito. 16 Asike lumalkəkat, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun
masuṽ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito. 17 Husur
aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad naƀiltihai bətbətah dereh tekətkəta

---

* **7:3:** Eze 9.4-6 * **7:9:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naṽite lotohanhani. Len naut a Israel loƀilƀil həni hən ləb̃eṽusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəb̃alan o hən ƀeṽusan nahəhaṽuran salito. * **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19

təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail ƥisi dan namətalito.”†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

1 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut eƀut len nahudhut nəhaua. 2 Beti noris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

3 Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isoƀur maii, hən ƀigol ƀiƀon mai na-sor-tuṽ-an gail silat siGot ƥisi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a mõo len naƀiltihai bətbətah. 4 Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toƀon mai na-sor-tuṽ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel. 5 Beti aŋel enan ilav nadurinen topaŋ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale naƀiliurur ekurut, ikad nəwalan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

6 Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləƀeṽuv gail.*

7 Aŋel metəkav eṽuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artoƀon mai nəda, aGot idaŋi vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan ƥisi.*

8 Beti aŋel na-vəha-ru-an eṽuv nətrampet san, ale natit hum naƀiltiṽehuh topaŋ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da. 9 Nahudhut tosua dan totor hən natit ƥisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis ƥisi, tosua dan totor lumasig.

10 Beti aŋel na-vəha-tor-an eṽuv nətrampet san. Naƀiltimẽeso topaŋ hum namĩial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.* 11 (Ale lokis namẽeso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isoƀur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

12 Beti aŋel na-vəha-vat-an eṽuv nətrampet san. Natsua iṽas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai namẽeso gail, hən nəmargobut ƀesusuan nahudhut tosua dan totor hən namĩalan halito. Namĩial eƀuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

13 Beti nokəta, ale naikel‡ sua toməlah len naməsav, nosəsəloŋ hən tokai habat ke, “Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa ƀevisi bogai, nəboŋ aŋel naməkot lototor ləƀeṽuv nətrampet salit gail!”

---

† **7:17:** Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 * **8:2:** Nətrampet ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoṽuv lan hən ƀiwal * **8:3:** Exo 30.1-3 * **8:5:** Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * **8:6:** 1Tes 4.16 † **8:7:** Nəais evi nəwai todaŋ nəboŋ tososus buni. * **8:7:** Exo 9.23-25; Eze 38.22 * **8:10:** Isa 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Exo 10.21-23 ‡ **8:13:** Naikel evi nəman naməsav tohum naƀiltibal.

9

1 Beti aŋel na-vəha-rim-an eṽuv nətrampet san. Noris naṁeso sua
toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən naƀur
nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan. 2 Nəboŋ aMeso tosəŋav hən
naƀur enan, ibasw vi məhat dan naƀur hum nəbasuhab hən naƀiltihab
togol nametəlai tovi wai. Ale nəbasuhab togəm len naƀur ikabut gol
namityal mai naməsav.* 3 Beti nalokust* gail loməlah dan nəbasuhab vi
lan navile a pan, ale aGot ilav nədaŋan hum naskopion mai gail hən
ləƀevin nəvanuan.* 4 Ale aGot ikel mai galit ke saleməḍas naliol o nəhai
o natideh tokəsan, be loləboi ləƀeməḍas nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot
len nabunəholito.* 5 Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be
loləboi ləƀigol ləƀeləŋon ƀisa vəsa len nahəbati ƀerim. Na-ləŋon-isa-vəsa-
an salit dereh tehum napəŋasan sinəvanuan nəboŋ naskopion tovini. 6 Len
nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidoŋ nəmatan, be asike lusaƀi,
leləŋon masuṽ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*
7 Nalokust lohum nahos lotoutaut vir naƀiltiƀalan. Lukad natit
hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esuṁan nəhon nəvanuan.
8 Lukad navurulito hum navurun napəhaṽut toləbləbah, nariṽolito ehum
nariṽon nalion, 9 lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan
hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəƀ̃alan lotosoƀur
lotoṁur vi lan naƀiltiƀalan.† 10 Lukad nagilelito lotoləboi ləƀevin
nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaŋan hən ləƀeləboi ləƀigol
nasənahan len nəvanuan gail len nahəbati ƀerim. 11 Lukad nakiŋ toil a m̃o
hən galito, tovi aŋel hən naƀur nəpanismen səkad nabutite. Len nasoruan
seIpru gail nahəsan aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsan aAp̃ollyon.‡
12 Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris, ikad
natit teru am arƀegəm sal.

Nətrampet nam̃əlevtesan

13 Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an eṽuv nətrampet san. Nosəsəloŋ hən
nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil
len nəhon aGot.* 14 Beti nadoldol ikel mai aŋel na-vəha-məlevtes-an tokad
nətrampet ke, “Gisah ruƀat nəhau tobaŋis gat aŋel tovat len naut hən
naƀiltiwisel Eufrates.” 15 Ale isah ruƀat aŋel lotovat aGot toutaut hən
galito vir nəhaua, nəmariboŋ, nahəbati mai nasihau enan, hən ləƀigol
ƀesua ƀimat dan totor len nəvanuan p̃isi len navile a pan. 16 Nosəsəloŋ
hən naṕuruŋan hən nəvanuan nəƀ̃alan salito lotosah len nahos. Lovi eru
vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 p̃isi. 17 Len na-kəta-risi-an
sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad
nametəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəhab, mai toboŋboŋ, mai
toyaŋyaŋ hum nəsalfa.§ Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale
nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəp̃alito. 18 Nahudhut tosua dan
totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai:
nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəp̃alito. 19 Nədaŋan hən

* **9:2:** Gen 19.28 * **9:3:** Nalokust ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len naƀiltivəshəte tohum nəmarigw. * **9:3:** Exo 10.12-15; Luk 10.19 * **9:4:** Eze 9.4; KelV 7.2-3, 8.7 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3 † **9:9:** Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5 ‡ **9:11:** Nəhes eru enan, namilelaru ke, Gai tomədas bun nəvanuan gail. * **9:13:** Exo 30.1-3; KelV 8.3 § **9:17:** Nəsalfa evi nəvat toyaŋyaŋ. Goləboi gəƀisaƀi pəpadaŋ hən nəhab a Bu.

nahos galenan ipat len nəp̃alito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəm̃at lotokad nəkadulito lotoləboi ləb̃igol nasənahan.
20 Avil nəvanuan ləsəmat len napəŋasan galenan, galit ləsəpair dan nav̄ide
sasa salito hən ləb̃ipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail
mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai.
Nəlablab galenan ləsaləboi ləb̃ekəta, ləsaləboi ləb̃esəsəloŋ, ləsaləboi ləb̃iyar
be nəvanuan lulotu hən gail sal!* 21 Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan
lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nabehi-an salito o nav̄ide
salit hən naitian tav̄tav̄or o navənvənahan lotogolgole.

10

Aŋel mai natuhloƀulat tobul

1 Beti noris aŋel togon todaŋ, togəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw
ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum
namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab. 2 Natuhloƀulat tobul
esəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len
tan. 3 Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion tov̄un. Nəboŋ
tokai, nadolon naƀiliurur lotoməlevru luwal, lokurut. 4 Nəboŋ naƀiliurur
lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəb̃itos gat nəsa lotokele, be nadoldol
len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan naƀiliurur lotoməlevru lotokele,
sagitosi.”*
5 Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu
vi məhat, vi lan nəmav. 6 Len nahəsan atenan totoh vi sutuai vi sutuai,
atenan toum hən nəmav mai natit p̃isi tosuh lan, navile a pan mai natit
p̃isi tosuh lan mai nətas mai natit p̃isi tosuh lan; len nahəsan atenan,
aŋel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am! 7 Be nəboŋ aŋel
na-vəha-məlevru-an pəpadaŋ hən ƀev̄uv nətrampet san, na-sor-utaut-an
siGot tosusuah, dereh tisarpoh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan
nauman san, ahai kelkel ur gail.”†
8 Ale nadoldol len nəmav notosəsəloŋ həni, isor tətas mai ginau, ike,
“Givan, lav naloƀulat tobul, tosəŋav dan navəlan aŋel toil len tas mai len
tan.”
9 Imaienan, nuvan hən aŋel egaii, nukel maii ke tilav natuhloƀulat mai
ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəp̃am̃ dereh tihehe hum
nəhani‡ be len natəbaŋ ham̃, dereh tikon!” 10 Ŋa nulav natuhloƀulat dan
navəlan aŋel, nuhani. Len nəp̃agw ihehe hum nəhani, be nəboŋ notohani
tonoŋ, egəm kon len natəbaŋ hagw.§
11 Beti lukel mai ginau ke, “Gimaspəhav utaut tətas husur nəsa aGot
tosor utaut həni m̃os nəvanuan nabi tiltile gail, naluv̄oh hən nəvanuan naut
tiltile gail, nasoruan gail mai nakiŋ lotosoƀur.”

11

Eru artokel kot aGot

* **9:20:** Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1 * **10:4:** Len nasoruan ta Kris ike, Burut gat natgalenan naƀiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi. † **10:7:** Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ **10:9:** Nəhani evi natit tohehe masuv̄ topat len naim sesukapak gail. § **10:10:** Hən naves 8-10, ris Eze 2.8–3.3. Nəboŋ toke natəbaŋ tokon, hum ma tohum nabəhav̄un tomaluelu.

1 Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat.
Gisaƀ səhot nabəlavan hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale gevũuruŋ
alat lotolotu ei.* 2 Sagisaƀ səhot nabəlavan hən naholəvat todar vis naim
siGot, husur aGot ilavi tia mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail,
ale dereh lipal sar naƀiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.* 3 Ale ginau
dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arƀikel kot ginau. Ale dereh aresun
nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmaribоŋ tovi
1,260.”
4 Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai naṁial eru
artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasuƀ, aMasta hən navile a pan.* 5 Avan
ideh ƀike ƀeməᵭas gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuŋolaru, tihan
puŋpuŋ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke ƀeməᵭas gəlaru, timasmat
magenan. 6 Gəlaru arukad nədaŋan hən arƀekəkol gat nəmav, hən naus
asike ƀeus nəboŋ arƀikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədaŋan hən
arƀigol nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədaŋan hən arƀiṽas
vəha-soƀ̃soƀur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləŋonian
səlaru.†
7 Nəboŋ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat
dan naƀur nəpanismen səkad nabutite, dereh tiƀal mai gəlaru, tewin səhor
gəlaru, ale tigol arimat.* 8 Ale nibelaru aripat metƥisal len naƀiltivile,
lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A mõo, luƥos gat
Nasuƀ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡ 9 Ale len nəmaribоŋ
totor mai nətarhəmityal len nəmaribоŋ tosual am, galevis len nəvanuan
nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluṽoh hən nəvanuan
naut tiltile gail, dereh leris naƀirimat həlaru, husur ləsədaṁ hən avan
ideh ƀitavun gəlaru. 10 Ale alat navile a pan dereh lehəhaṽur hən nəmatan
səlaru. Len nakemkeman salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit
gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləŋon tosa vəsa, arumat.
11 Be nəboŋ nəmaribоŋ totor mai nətarhəmityal len nəmaribоŋ tosual am
lotonoŋ, aGot esuŋavŋav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil
hən narielaru. Galit ƥisi lotoris gəlaru lomətahw, lomĩnmĩnikot.* 12 Ale
arosəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru
ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboŋ artovi məhat vi lan nəmav len
nəmavkasw, aenemi sələr gail lokəta ris gəlaru.* 13 Len namityal enan
ŋai, naƀiltidu edu, ale len naƀiltivile, nahudhut tosua dan tosəŋavur
imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit ƥisi
lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.
14 Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris,
ikad natit na-vəha-tor-an am ƀegəm sal.

Nətrampet namə̃levruan

15 Beti aŋel na-vəha-məlevru-an eṽuv nətrampet san. Ale nadoldol
lotowal habat logəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len

---

* **11:1:** Eze 40.3; Zec 2.1-2 * **11:2:** Luk 21.24 * **11:3:** Nahurabat toharharo ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboŋ alat a Israel o naJu gail lotosuni, eṽusan nalolosaan salito husur nəmatan o naƀiltisaan. Nəboŋ ahai kelkel ur tosuni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləb̃igole, dereh limasig o natsua tosa masuṽ tegəm len galito. * **11:4:** Zec 4.3, 11-14 † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboŋ toke naməsahan tiltile, namilen eləboi ƀevi navilesir. * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ‡ **11:8:** Isa 1.9-10; Sotom: Gen 18-19. * **11:11:** Eze 37.5, 10 * **11:12:** 2Ki 2.11

navəlan aMasta sidato mai aKristo san, ale dereh teil a m̃o həni hum akiŋ vi sutuai vi sutuai!”* 16 Nəvanuan totibau lotovi 24 lotob̃ətah len nəhai bətbətah salito len nəhon aGot, luteh, ð̃ov kəta vi pan, lulotu hən aGot.
17 Luke,
“Namtosipa vi təban gaiug Nasuð aGot, aB̃iltidaŋan,
gotowol hən nəboŋ ta damәŋai mai nəboŋ ta sutuai.
Namtosipa husur gulav namilem̃ hən nədaŋan sam̃ totibau,
gotuð̃at il a m̃o hum akiŋ.
18 Naluv̋oh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipaŋpaŋ,
avil nəlol paŋpaŋ sam̃ egəmai,
hən gəb̃enənov̋ hən alat lotomat mai nanoran sam̃.
Evi nəboŋ hən gəb̃ilav nakonp̃urp̃uran mai naslev sam̃ lotovi hai kelkel ur gail,
mai nəvanuan sam̃ gail,
galit p̃isi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsam̃,
nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.
Evi nəboŋ hən gəb̃igol nəmasigan van hən alat lotoməmas nəvanuan navile a pan hən ləb̃imasig.”*
19 Beti naim siGot len nəmav esəŋav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.* Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, naðiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

12

Napəhav̋ut mai nətrakon

1 Beti noris naðiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhav̋ut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən nam̃eso tovi 12. 2 Etian. Ale nəboŋ tolәŋon nabəhav̋un, itaŋ, ikai len nəpasusan topəŋas vəsa habat.
3 Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad naðiltitrakon tobisibis tokad nəkadun tomәlevru mai nəbalbal tosəŋavur. Len nəkadun tomәlevru ikad nəkraun lotomәlevru.* 4 Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən nam̃eso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhav̋ut enan topasus, hən ðihan kavkav hən anatun nəboŋ ðevisi.* 5 Ale aliten ipas anatun, aulum̃an ðeil a m̃o hən naluv̋oh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekiŋ. Aŋel isaðul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan naðiltihai bətbətah san.* 6 Napəhav̋ut enan igam yav van hən naut masmas toð̃əb̃esw, naut aGot toutaut həni m̃osi, hən ðekətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.
7 Beti ikad naðiltiðalan len nəmav. AMikael mai aŋel san gail lua ðal mai nətrakon, ale nətrakon mai aŋel san gail luð̃al təlmam.* 8 Avil nətrakon sədaŋ. Gai sawin len nəb̃alan enan, gol gai mai aŋel san gail ləsəkad naut ideh am len nəmav. 9 Ale naðiltitrakon egaii, nəm̃at ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togəras alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aŋel san gail.*
10 Beti nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat len nəmav toke,

---

* **11:15:** Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27 * **11:18:** Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 * **11:19:** Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21 * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Isa 66.7; Psa 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 * **12:9:** Gen 3.1; Luk 10.18

“Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan,
nədaŋan, natohan pipihabəlan aGot,
mai nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an seKristo san, egəmai!
AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.
Ev̄usan nədaŋan san hum akiŋ sidato.
Gagai aKristo san ev̄usan nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an san.
Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,
atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,
lubar hən atenan vi pan!*
11 Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele,
lowin səhori tia!
Ləsatəgau gat nəmauran salito,
be loutaut hən ləb̃imat, ləsamətahw len nəmatan.
12 Imagenan mitikemkem, gamit məttotoh len nəmav!
Mətehəhav̄ur!
Be naðiltiməтahwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas,
husur natəmat evi pan van hən gamito len naðiltilol paŋpaŋ,
bathut eləboii ke namityal togam gole.”
13 Nəboŋ nətrakon tonau səhoti ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhav̄ut topas natətai ulum̃an. 14 Be aGot igol alitenan ikad nəhabəlan eru hum naðiltiikel, hən ðeləboi ðeməlah vi lan naut masmas toðəb̃esw, naut aGot toutaut həni m̃osi, hən ðekətkəta təban ei a tut dan nəm̃at tovi trakon len nasihau totor mai nahudhusihau.* 15 Beti nəm̃at eru hən nəwai, isav dan nabuŋon hum nawisel, hən ðisel husur napəhav̄ut hən ðelivi van. 16 Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəŋav hən nabuŋon, edəlom nawisel tosav dan nabuŋon nətrakon hən ðimasur len tan. 17 Ale nəlon nətrakon epəŋas napəhav̄ut, ale ivan hən ðigol naðiltiðalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolgol nəsa aGot tokel buni, lotodaŋ len nakitinan aYesu tokel vəhoti. 18 Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

1 Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətas. Ikad nəbalbal esəŋavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun tosəŋavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot, mədas nahəsan. 2 Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohum nalohrien nabea ale nabuŋon ehum nabuŋon nalion. Ale nətrakon ilav nədaŋan, mai naðiltihai bətbətah hum sekiŋ, mai nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an san maii.* 3 Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan togol nəmatan, be nasənahan enan togol nəmatan imav, imaur təlmam. Navile a pan lumaŋmaŋ lan, ale lohusur narivatəvat katkat enan. 4 Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, “Ase esum̃an narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi ðigol naðiltiðalan maii?”

---

* **12:10:** Job 1.9-11; Zec 3.1-2 * **12:14:** Dan 7.25, 12.7. Naikel evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhori. Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, p̄itov̄ hən Dan 7.25. * **13:2:** Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. Nalepat evi naðiltip̄us togəgəris. Nabea evi narivatəvat katkat tobəlav səhor nəvanuan.

5 AGot idam̃ hən narivatəvat katkat ðisor, ale ipatpat gai məhat len
nasoran san, esəvar aGot, mədas nahəsan. Ale aGot idam̃ hən ðikad
nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən ðigol natideh tolə̃oni len nahəbati tovi
42. 6 Ale esəŋav hən nabuŋon, esəvar aGot. Isor mədas nahəsan, ale isor
mədas naut aGot totohtoh lan tovi alat lototoh len nəmav. 7 AGot idam̃ hən
ðigol naðiltiðalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idam̃
hən ðeil a m̃o hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail,
nasoruan gail mai naluv̌oh hən nəvanuan naut tiltile gail.† 8 Nəvanuan
gail p̃isi lotosuh len navile a pan dereh lilotu həni. Wake alat aGot totos
gat nahəsalito len naloðulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a
pan, galito asike lulotu həni.* Naloðulat enan evi naloðulat seTuhsipsip
nəvanuan gail lotogol tomat.

9 Gəb̃ikad nədariŋam̃, gesəsəloŋ! 10 Avan ideh aGot toriŋi hən galit
ləb̃ibaŋisi ale səhari van, avan enan dereh libaŋisi ale səhari van. Avan
ideh aGot toriŋi hən ðimat len naðiltiðu nəb̃alan, dereh timat len
naðiltiðu nəb̃alan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nə-daŋ-b̃uri-an,
limasdaŋ len nadəlomian salito.*

11 Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal
eru hum nəbalbal sesipsip ulum̃an, ale isorsor hum nətrakon. 12 Len
nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan
mai nəvanuan p̃isi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan
tokad nasənahan hən nəmatan tomav. 13 Narivatəvat katkat hən nətan igol
naðiltimerikel gail, igol nəhab topaŋ len nəmav vi pan bar navile a pan
len nəhon nəvanuan gail. 14 Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav
todam̃ hən narivatəvat katkat hən nətan ðigole len nəhon, egəras alat loto-
suh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat
katkat tokad nasənahan hən naðiltiðu nəb̃alan tomaur təlmam. 15 Ale aGot
idam̃ hən narivatəvat katkat hən nətan ðilav nasuŋavŋavan mai nəlablab
hən narivatəvat katkat metəkav hən ðisor. Ale nəlablab ikel buni ke alat
asike ləb̃ilotu həni limasmat. 16 Igol ke nəvanuan gail p̃isi, naut kəmas
lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut
kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navəlalito o len
nabunəholito. 17 Ale avan ideh topar mak saləboi ðigol nav̌urian o na-
p̃ur-həni-an. Bike ðev̌ur natideh o p̃ur həni, timaskad nəmak tovi nahəsan
narivatəvat katkat o nap̃uruŋan han.

18 Len naut egai ivoi hən datðikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun,
tisað səhot namilen nap̃uruŋan hən narivatəvat katkat egaii, husur evi
nap̃uruŋan sivan sua. Ale nap̃uruŋan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

1 Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Nav̌ehuh Sion. Ikad nəvanuan
lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsan
mai nahəsan aTəman.* 2 Ale nosəsəloŋ hən nəwalan togəm len nəmav,
tohum nətas kudkud topus mai naðiliurur tokurut habat. Ehum nəwalan
nəvanuan lotogole nəboŋ lotoram̃ram̃e ðonðon hən navus beltaŋ tosoður.
3 Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəb̃e veveu a m̃o len naðiltihai bətbətah,

† **13:7:** Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 * **13:8:** Psa 69.28; KelV 3.5 * **13:10:** Jer 15.2, 43.11 * **14:1:** Eze 9.4; KelV 7.3

mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləb̃ekəkai səhot nəb̃e enan, be alat lotovi 144,000 aGot tov̈ur galit dan nəvanuan p̈isi len navile a pan, galit ŋai lokəkai səhoti.

4 Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben apəhav̈ut ideh, be lo-hushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot tov̈ur galit dan nəvanuan gail p̈isi hən ləb̃evi esan mai seTuhsipsip. Lohum nav̈it metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot. 5 Naliblibonan sagəm len nabunolit bon ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi b̈ikel uri.*

Anel itor

6 Beti noris anel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən b̈ikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluv̈oh hən nəvanuan naut tiltile p̈isi, nəvanuan len nahəmar p̈isi, nasoruan p̈isi mai nabi tiltile gail p̈isi. 7 Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən b̈epəpehun navoian dan nəsaan egəm pəpadaŋ. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail p̈isi.”*

8 Ale anel na-vəha-ru-an ehusur anel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile p̈isi lotərog hən nəwain han tovi nab̈iltiləŋonian san hən naitian tosa.”*

9 Ale anel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan, 10 dereh gai temun nəwain hən nab̈iltilol panpan siGot, nəwain aGot tob̈ir masmas həni vi lan nab̈iliwai hən nəlol panpan san. Ale avan enan dereh teləŋon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon anel siGot gail mai aTuhsipsip.* 11 Nəbasuhab hən na-ləŋon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəŋavŋavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsan.”*

12 Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaŋ len aYesu, limaskad nə-daŋ-b̃uri-an.*

13 Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasub̈, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liŋavŋav dan nəmauran salit todaŋ, bathut dereh likad nav̈it nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

14 Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəmavukasw tosum̃an anatun nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len navəlan etəgau nab̈u tohab̈ tokan len nəlon. 15 Beti anel togon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətah len nəmavukasw, ike, “Gilav nab̈u sam̃ tohab̈, tub̈at tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”* 16 Ŋa atenan tobətah len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

---

* **14:5:** Zep 3.13 * **14:7:** KelV 10.6 * **14:8:** Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2 * **14:10:** Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 * **14:11:** Isa 34.10 * **14:12:** Egai nəbathusoruan hən nalob̈ulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaŋ len aYesu, datimassusumar, datimasdaŋ b̈ur nəmauran sidat todaŋ, naut kəmas datb̈imat sil nadələmian dattokade len aYesu.

† **14:14:** Dan 7.13. Vəha-sob̃sob̈ur aYesu ekis gai gabag aNatun Nəvanuan. * **14:15:** Jol 3.13

17 Beti aŋel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau
naƀu tohaƀ tokan.
18 Ale aŋel tile am tokad nədaŋan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel
tutumavan. Ikai habat van hən aŋel tokad naƀu tohaƀ, ike, “Gilav naƀu
saᾶ tohaƀ, tuƀat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan
gail. Len nəhau nakrep gail naṽit nakrep lumen.” 19 Ŋa aŋel ita kokotov
nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhavhət nakrep gail
len naƀiltiƀur lotopal dasdas naṽit nakrep lan. Evi naƀiltiƀur hən nəlol
paŋpaŋ siGot. 20 Ale lupal dasdas nakrep gail len naƀiltiƀur vivile len
naƀiltivile. Ale nəda eriv dan naƀiltiƀur enan, epul vəbar nəkadun nahos
gail ale isel, nabəlavan han evi nəstatia tovi 1,600.‡

15

Nəƀ̃e siMoses mai seTuhsipsip

1 Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad aŋel
təmələvru lotokad navilesir təmələvru ləƀ̃egəm naməkot. Lovi navilesir
naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlol paŋpaŋ siGot ihav.
2 Ale noris natit hum naƀiltimetduŋduŋ hən nakəlas toƀon mai nəhab.
Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor nar-
ivatəvat katkat mai nəlablab han mai naƥuruŋan hən nahəsan. Lukad
navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito, 3 ale lokəkai hən nəƀ̃e siMoses,
naslev siGot, mai nəƀ̃e seTuhsipsip. Luke,
“Nasuƀ aGot gotoyalyal buni,
nəsa gotogole iyalyal, numaŋmaŋ lan.
Govi Kiŋ hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile,
naṽide saᾶ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*
4 Nasuƀ, nəvanuan gail ƥisi dereh lemətahw len nəyalyalan saᾶ;
dereh leputsan nahəsaᾶ
husur gaiug govi aGot səƀ̃omᾶ gototoh a tut dan nəsaan.
Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm
hən ləƀ̃ilotu hən gaiug,
husur nəvanuan gail ƥisi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

5 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav,
naim nətaƥolen siGot tolo, esəŋav.* 6 Aŋel eməlevru lototəgau navilesir
lotomələvru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu
topəhw yesyes, ale nəhau tutuṽ nagol ibaŋis garu len nəmabulito.* 7 Beti
sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotomələvru, nasiloh nagol
eməlevru lotopul hən nəlol paŋpaŋ siGot, aGot totoh vi sutuai vi su-
tuai. 8 Ale naim siGot epul hən nəbasuhab togəm len nəyalyalan hən
nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideh edədas ƀeƀis len naim
siGot vəbar navilesir təmələvru siaŋel gail ləƀ̃inoŋ.*

---

‡ **14:20:** Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185.
* **15:3:** Exo 15.1 * **15:4:** Jer 10.7; Psa 86.9 * **15:5:** Exo 38.21 * **15:6:** Nalinen evi nəkaliko
pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur
sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. * **15:8:** Exo
19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4

16

Nasiloh gail hən nəlol paŋpaŋ siGot

1 Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel
lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlol paŋpaŋ
siGot len navile a pan.”
2 Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale
nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinari-
vatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab han.*
3 Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda
vatuvatw hən naƀirimat ale natit p̃isi lotosuh len tas lumat.
4 Beti aŋel na-vəha-tor-an idaŋ nasiloh san len nawisel mai nabəko gail,
ale logəm vi da.* 5 Ale nosəsəloŋ hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən
nətas mai nəwai gail, ike,
“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail,
gaiug gotovi gaiug ta sutuai,
gaiug gotovi gaiug gagai,
gaiug gotovi aGot səb̃om̃ gototoh a tut dan nəsaan,
6 husur galit loƀir nəda hinəvanuan sam̃ gail mai hihai kelkel ur gail,
ale gulav nəda mai galit hən ləb̃emuni.
Nəpanismen enan inor hən galito!”
7 Ale nosəsəloŋ hən nəmel tutumavan toke,
“Evoi, Nasuƀ aGot, aƁiltidaŋan,
nə-saƀ-səhoti-an mai nəpanismen sam̃ gail,
lunor hən nanoran mai nakitinan.”
8 Beti aŋel na-vəha-vat-an idaŋ nasiloh san len namityal, gol nəhab
hən namityal ilat karkar nəvanuan gail. 9 Napudan en totibau eƀulaŋ
nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mədas nahəsan aGot tokad nədaŋan
hən na-il-a-m̃o-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləb̃ipair dan
nəsaan salito hən ləb̃isal suh nəyalyalan san.
10 Beti aŋel na-vəha-rim-an idaŋ nasiloh san len naƀiltihai bətbətah
serivatəvat katkat, ale naut tovi kiŋ lan evisivis, nəmargobut ikabut
puŋpuŋi. Napəŋasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.*
11 Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəŋasan mai nəmanuŋ salit gail.
Be lomətahun ləb̃ipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləb̃ipair van hən
aGot.
12 Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an idaŋ nasiloh san len naƀiltiwisel Eu-
frates. Ale nəwai han imas gorgor, hən naƀisal ƀeutaut m̃os nakiŋ gail
ləb̃egəm len naist.* 13 Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrok
gail. Esua evivile dan nabuŋon nətrakon, esua dan nabuŋon narivatəvat
katkat mai esual am dan nabuŋon ahai kelkel ur gəgəras. 14 Lovi nanunun
natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləb̃esəhar ƀonƀon hən
nakiŋ gail hən navile a pan kavkav, van hən naƀiltiƀalan len nəboŋ
totibau siGot aƁiltidaŋan.*
15 AYesu ike, “Səsəloŋ! Dereh negəm sum̃an nəvanuan vənvənah.
Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit
gail hən asike ləb̃iyar ƀurmalmal gol nahurulit ƀisa.”*

---

* **16:2:** Exo 9.10 * **16:4:** Exo 7.17-21; Psa 78.44 * **16:10:** Exo 10.21-22 * **16:12:** Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, lotogəm len naut namityal tovisi lan. * **16:14:** 1Tim 4.1 * **16:15:** KelV 3.3

16 Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiŋ galenan van vaƀonƀon
len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seIpru gail.*
17 Beti aŋel na-vəha-məlevru-an idaŋ nasiloh san len naməsav. Ale
nadoldol tokai habat egəm len naƀiltihai bətbətah len naim siGot, ike,
"Ihav tia bolai!" 18 Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, naƀiliurur ekurut
mai naƀiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaienan. Edu habat səhor
nadu p̃isi lotodu nəboŋ nəvanuan lototoh len navile a pan. 19 Naƀiltivile
imap̃ul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluv̋oh hən nəvanuan
gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Papilon toyalyal, ale
ilav naƀiliwai hən nəwain hən naƀiltilol paŋpaŋ san maii.* 20 Naholoul
p̃isi loməkaskas, nav̋ehuh p̃isi lumasig. 21 Nəais eus habat. Nəais v̋isusua
lotoməlas hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail.
Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur naƀiltiais enan
tous isa vəsa masuv̋.*

17

Napəhav̋ut nahəsan tosa vəsa top̃ur hən niben

1 Esua len aŋel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike,
"Gegəmai. Dereh nev̋usan gaiug hən nəpanismen hən napəhav̋ut top̃ur hən
niben, nahəsan tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosoƀur. 2 Nakiŋ gail len
navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan
lotərog hən nəwain hən naitian san tosa."*
3 Len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan esəhar ginau vi lan naut
masmas toƀəb̃esw. Noris napəhav̋ut sual ei tobətah len narivatəvat katkat
tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəŋavur. Nəhes
gail lotosəvar aGot, mədas nahəsan, lukabut gol niben. 4 Napəhav̋ut esun
nahurabat toboŋboŋ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol
mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan
etəgau naƀiliwai nagol topul hən natit aGot tomətahun bun gail, mai
naƀiŋb̃iŋalan hən naitian san tosa gail. 5 Len nabunəhon ikad nəhes
namilen tosusuah ke: "Papilon toyalyal, nana silatpəhav̋ut lotop̃ur hən
nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətahun bun gail." 6 Ale
norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel
kot aYesu aliten togol galit lotomat.
Nəboŋ notorisi nup̃aŋ, numaŋmaŋ. 7 Ale aŋel eus ginau ke, "Gup̃aŋ hən
nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhav̋ut mai
narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəŋavur, aliten
tosah lan. 8 Narivatəvat katkat gotorisi, a m̃o ikade, gagai eƀuer. Dereh
tevivile tia bogai dan naƀur nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab
nəmasigan.* Nəvanuan gail p̃isi lotosuh len navile a pan aGot satos gat
nahəsalito len naloƀulat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit
dereh limaŋmaŋ nəboŋ ləb̃eris narivatəvat katkat tomaur a m̃o, toƀuer
gagai, ale ƀevisi tətas.*
9 "Len naut egai ivoi hən datƀikad nənauan topul hən namitisau hən
nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaiegai: nəkadun toməlevru lovi
nav̋ehuh toməlevru napəhav̋ut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad

* **16:16:** Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11 * **16:19:** Isa 51.17 * **16:21:** Exo 9.23-24 * **17:2:** Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7 * **17:8:** Dan 7.7; KelV 11.7 * **17:8:** Psa 69.28; KelV 3.5

namilen sual am. Lovi nakiŋ tomələvru. 10 Nakiŋ erim lunoŋ tia. Sual iṽat nəhes gagai, ale togon sagəm sal. Nəboŋ ðegəmai, dereh timastoh kəkereh. 11 Narivatəvat katkat totoh a m̃o, toðuer gagai, gai evi kiŋ na-vəha-mələvtor-an. A m̃o evi kiŋ sua len lotomələvru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

12 "Nəbalbal tosəŋavur gotorisi lovi nakiŋ tosəŋavur ləsəkad nədaŋan hum nakiŋ sal. Be dereh likad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an len nəhaua ðesua, hən ləb̃eil a m̃o mai narivatəvat katkat hum nakiŋ gail.* 13 Galit p̃isi lutoh m̃os natsua ŋai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaŋan salito mai nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an salito. 14 Dereh ligol naðiltiðalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail p̃isi, evi Kiŋ hən nakiŋ gail p̃isi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len naðiltiðalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaŋ lan."

15 Beti aŋel ikel mai ginau ke, "Nəwai tosoður gotorisi, napəhaṽut toṕur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail. 16 Narivatəvat katkat mai nəbalbal tosəŋavur gotoris gail, dereh leməṫahun bun napəhaṽut toṕur hən niben. Dereh ləmədasi hən ðitoh səb̃on, ðimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəŋas niben hən nəhab ðihan p̃isi. 17 Husur aGot eriŋ nalərŋonian san len nəlolito hən ləb̃igol p̃isi. Dereh lidam̃ hən ləb̃ilav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləb̃isarpoh.

18 "Napəhaṽut enan gotorisi, evi naðiltivile toyalyal tokad na-il-a-m̃o-an hən nakiŋ gail hən navile a pan."

18

Naut a Papilon imasirsir

1 Nəboŋ notoris natgalenan tonoŋ, noris aŋel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an toyalyal, ale namənas san em̃ias navile a pan vəsa. 2 Len nadoldol totibau ikai habat ke, "Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut p̃isi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman p̃isi ləsaveveu, mai narivatəvat p̃isi ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.* 3 Napəhaṽut tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaŋ hən naitian san tosa ekuð hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiŋ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, p̃ur hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləŋon masuṽ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san."*

4 Beti nosəsəloŋ hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, "Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike mətb̃itah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito!* 5 Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen.* 6 Mitigol tesisil həni natit p̃isi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru

* **17:12:** Dan 7.24 * **18:2:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: narivatəvat ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail. * **18:3:** Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 * **18:4:** Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * **18:5:** Gen 18.20-21; Jer 51.9

hən natit ƥisi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, mətẽir vəha-ru həni len naðiliwai han m̃osi. Mitigol temuni hən ðesisil.* 7 Mitilav napəŋasan mai na-ləŋon-isa-an maii, areƥitoṽ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginau aKwin bogai notobətah len naðiltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutaŋ hum nəbatunau boŋ ideh!’ 8 Imagenan, len nəmariboŋ tesua ŋai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab ðihan puŋpuŋi husur Nasuð aGot, topəpehun navoian dan nəsaan, ikad naðiltidaŋan.*

9 “Beti nakiŋ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəƥol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəboŋ nakiŋ galenan ləẽberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.† 10 Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Aðiltivile gotoyalyal, Papilon gotovi ðiltivile hən nədaŋan! Wee, len nəhaua tosua ŋai nəpanismen samm̃ egəm hən gaiug!’

11 “Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, ƥur hən gail, dereh litaŋ, leləŋon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən ðeṽur nəkako salito gail. 12 A m̃o eṽur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eṽur nəkaliko hən nalinen topəhw buni mai nasilik tomə̃yauyau, nəkaliko nətau tobonjboŋ mai tobisibis. Eṽur nəhai tiltile gail nəẽbolit tosusau. Eṽur natit isoður lotoum hən gail hən naðiltiriṽon naelefant. Eṽur natit isoður lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab.‡ 13 Eṽur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafraŋkinsens.§ Eṽur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai nawit, naðuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eṽur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləẽbevi slev. 14 Ale alat lotoṽur natit gail, ƥur hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləŋon masuṽ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusað gail am boŋ ideh.’ 15 Ale alat lotoṽur natit gail, ƥur hən gail, galit lotopul hən natite husur loƥur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.** 16 Dereh like, ‘Wee! Wee! aðiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topəhw, nəkaliko tobonjboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail! 17 Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit gail alitenan topul masuṽ hən gail lumasig ƥarƥar.’

“Nəvanuan wolwol hən naðiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut. 18 Nəboŋ ləẽberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! naðiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaienan.’ 19 Dereh litaŋ habat, leləŋon tisa. Ale len na-ləŋon-isa-an salito dereh lebubulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! aðiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad naðiltiwag

* **18:6:** Psa 137.8; Jer 50.29 * **18:8:** Isa 47.7-9 † **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17 ‡ **18:12:** Nabrons evi nametəlai lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. § **18:13:** Nasinamon evi nahurhuhai sua nəẽon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləẽigol nabus han ðivoi. Nafraŋkinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. ** **18:15:** Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36

wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit ƥisi san nəhab ihan puŋpuŋi!' "††

20 Ale nadoldol len nəmav ike, "Gamit len nəmav mətehəhaṽur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətehəhaṽur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito."*

21 Beti aŋel todaŋ habat ipat naƀiltivat, tohum naƀiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, "Len naṽide tomaiegai, Papilon, naƀiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasig, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am! 22 Nəwalan hən navus beltaŋ, nəvanuan lotokəkai, naƀuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaƀ nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən naƀiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am. 23 Nəvanuan asike loris naṁial toṁial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon naulum̃an mai napəhaṽut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan saṁ lotoṽur natit gail, ƥur hən gail, galit lovi ƀiltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ƥisi.‡‡ 24 Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan ƥisi hən navile a pan lotomat len navəlaṁ."

19

Sal suh aGot!

1 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən naƀiltiluṽoh lotokai habat ke,
"Sal suh aGot!
Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!
Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,
2 bathut nə-saƀ̃-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.
Gai ipansem napəhaṽut toyalyal toƥur hən niben,
tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.
Len nəpanismen aGot toriŋi lan,
aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail."

3 Ale lukai habat tətas am, ke,
"Sal suh aGot!
Nəbasuhab hən nəhab topəŋas alitenan
dereh tevi məhat vi sutuai!"

4 Beti nəvanuan totibau lotovi 24 mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len naƀiltihai bətbətah. Luke, "Ganan! Sal suh aGot!"

5 Beti nadoldol egəm len naƀiltihai bətbətah toke,
"Sal suh aGot sidato,
gamit ƥisi məttovi slev san gail,
gamit ƥisi məttomətahw len nəyalyalan san,
gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!"

6 Ale nosəsəloŋ hən nəwalan tohum nəwalan hən naƀiltiluṽoh o tohum nətas kudkud topus o naƀiliurur tokurut habat. Ike,
"Sal suh aGot!
Husur Nasuƀ aGot sidato,

†† **18:19:** Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 * **18:20:** Jer 51.48 ‡‡ **18:23:** Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

aBiltidaŋan eil a mõo!*
7 Datikemkem! Datehəhaṽur!
Sal suh nəyalyalan san!
Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai
ale asoan ƀilah maii, eutaut hən gai gabag tia.
8 AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu maii
hən ƀesuni."
(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot lotogole).
9 Beti aŋel ikel mai ginau ke, "Gitos nategai ke: 'Alat aGot tokis galito
gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, lehəhaṽur.' "* Aŋel isor am, ike,
"Natenan evi nasoruan kitin siGot."
10 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ nuteh bathurien hən nəƀ̃ilotu həni, avil ikel
mai ginau ke, "Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev sum̃an gaiug mai
nəbathudud nadəlomian sam̃ lotodaŋ hən lotokel kot aYesu hum aMasta
salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaŋan hən avan ideh ƀikel kot aYesu,
egəm len aNunun aGot."*

Atesua tosah len nahos topəhapəhw

11 Beti noris nəmav tosəŋav, ale ikad nahos topəhapəhw toil ei. Atesua
tosah lan, nahəsan aDaŋ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran
isaƀ səhoti ke nəvanuan limaspanis o teƀuer, ale len nanoran igol
naƀiltiƀalan.* 12 Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun
ikad nəkraun isoƀur. Ikad nahəsan sua aGot totosi lan, be səkad avan ideh
toləboi nəhes enan, gai səƀ̃on eləboii. 13 Nahurabat tosuni imosmos hən
nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot. 14 Navəshəsoltia gail len nəmav
lotosah len nahos pəhapəhw gail lohusuri. Galit ƀisi losun nahurabat
nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu. 15 Naƀu nəƀ̃alan tokan evivile dan
nabuŋon atenan hən ƀiƀal həni, win səhor naluṽoh hən nəvanuan naut
tiltile. Dereh teil a mõo hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal
dasdas naṽit nakrep len naƀiltiƀur hən nəlol paŋpaŋ siGot, aBiltidaŋan,
hən ƀisel hum nəwain.* 16 Len nahurabat mai len nədamhərien ikad nəhes
egai: "Kiŋ hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmasta gail."
17 Beti noris aŋel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən naƀiltidoldol,
van hən nəman naməsav ƀisi lotoməlməlah ke, "Mətegəmai! Mitiƀonƀon
len naƀiltihanan siGot! 18 Mətegəm hən mətƀ̃ihan naməŋod hən niben
nakiŋ gail mai naməŋod hən niben nakomada gail, naməŋod hən niben
nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosah len gail, naməŋod hən niben
nəvanuan ƀisi, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut kəmas mai alat
lotovi vanuan totibau."†
19 Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiŋ hən navile a pan gail, mai
navəshəsoltia salit gail lotogəm ƀonƀon, hən ləƀ̃igol naƀiltiƀalan, mai
atenan tosah len nahos topəhapəhw mai navəshəsoltia san. 20 Ale lutah gat
narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah maii, togol namerikel
gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad
nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale atenan
tosah len nahos ebulan gəlaru nəboŋ lotomaur sal len naƀiltimetduŋduŋ
nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan.* 21 Ale atenan tosah len nahos ita

* **19:6:** Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * **19:9:** Mat 22.1-14; Luk 14.15-24 * **19:10:** KelV 22.8-9 * **19:11:** Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 * **19:15:** Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20 † **19:18:** Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20 * **19:20:** KelV 13.1-18; Luk 17.29

bun nakiŋ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit p̃isi hən naðu nəb̃alan tovivile dan nabuŋon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

1 Beti noris aŋel sua togəm vi pan dan nəmav. Ikad naki hən naður nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat.
2 Itah gat nətrakon tovi nəm̃at ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aŋel ibaŋisi hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000. 3 Aŋel ibar həni len naður nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat həni aŋel ekəkol gat naður enan, eburut gati hən asike ðesəŋav vir nanoŋan hən nasihau ðevi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi ðegəras naluv̄oh hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aŋel dereh tisah ruðati hən ðevivile len nəboŋ ðep̃itol ŋai.)
4 Ale noris naðiltihai bətbətah gail, ale alat lotobətah len gail, aGot ilav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an mai galito hən ləb̃igol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsalotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaur təlmam, loil a m̃o mai aKristo hum nakiŋ gail len nasihau tovi 1,000.* 5 Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaur təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonoŋ.) 6 Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enan, lohəhav̄ur, ludaŋ len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan səb̃on ŋai. Nəmatan na-vəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a m̃o maii, hum nakiŋ gail len nasihau ðevi 1,000.*

Nəmasigan siSetan

7 Nəboŋ nasihau tovi 1,000 ðinoŋ, aŋel dereh tisah ruðat aSetan dan naður nabəbaŋisan totoh lan. 8 Ale aSetan dereh tivan hən ðegəras naluv̄oh hən nəvanuan naut tiltile gail p̃isi len navile a pan. Ahai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tiðonðon hən galito m̃os naðiltiðalan, naðuruŋan halito isoður hum nabion bitas.* 9 Noris lotovan, lumap̃ip̃iriah, siriv len naut p̃isi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai naðiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan p̃is galito. 10 Beti, natəmat togəras galito, aGot ibar həni len naðiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopaŋ lan. Dereh leləŋon tisa vəsa tibatbat ei len nalennəyal mai nalenmariug van vi sutuai vi sutuai.*

Napəpehunian hən navoian dan nəsaan

11 Beti noris naðiltihai bətbətah totibau topəhapəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Aroməkaskas, arumasig, aroðuer. 12-13 Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idam̃ hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudam̃ hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit p̃isi loil

* **20:2:** Gen 3.1; KelV 12.3, 9 * **20:4:** Dan 7.9, 22 * **20:6:** KelV 2.11 * **20:8:** Kok mai aMakok: Eze 38.1–39.20. * **20:10:** Luk 17.29

a mõo len naƀiltihai bətbətah. Aŋel gail losəŋav hən naloƀulat gail. Losəŋav hən naloƀulat togon, naloƀulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan p̃isi lotomat. Epəpehun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len naloƀulat galenan.† 14 Beti aŋel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len naƀiltimetduŋduŋ nəhab. Nametduŋduŋ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an. 15 Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsan asike ƀipat len naloƀulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduŋduŋ nəhab.

21

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

1 Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am eƀuer.* 2 Ale noris naƀiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Naƀiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni mõos naulum̃an ƀilah maii.* 3 Nosəsəloŋ hən naƀiltidoldol togəm len naƀiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot m̃au dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.* 4 Dereh tigar kuv namətarur p̃isi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaŋan o napəŋasan am. Husur natit gail ta mõo, lomək̃askas tia.”*

5 Ale gai tobətah len naƀiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit p̃isi luveveu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəƀ̃eil gəgat len gail.”

6 Ale ikel mai ginau ke, “Natit p̃isi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natuƀatan mai nanoŋan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko tov̋uv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.* 7 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.* 8 Be alat ləsəkad na-il-ƀuri-an, alat ləsəkad nadəlomian, alat lotogol natit aGot tomətahun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoliliboŋ, ikad naut topat vir galito len naƀiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

9 Beti sua len aŋel lotoməlevru lotokad nasiloh lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh nev̋usan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.” 10 Ale len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan ilav ginau vi lan naƀiltiv̋ehuh tosahsah vi məhat. Ale ev̋usan ginau hən naƀiltivile siGot, naut a Jerusalem togəm vi pan dan nəmav təban aGot.* 11 Ikad namənas siGot. Em̃ial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal.† 12 Nəv̋od nəvat hən naƀiltivile emətortor, isahsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12,

† **20:12-13:** Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 * **21:1:** Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * **21:2:** Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * **21:3:** Lev 26.11-12; Eze 37.27 * **21:4:** Isa 25.8, 35.10, 65.19 * **21:6:** Isa 55.1; KelV 1.8 * **21:7:** 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * **21:8:** Salfa: ris Luk 17.29; nəmatan na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11. * **21:10:** Eze 40.2 † **21:11:** Jaspa evi nəvat sua gəsaləboi gəƀ̃ekəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaŋyaŋ. Nakristal evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh.

aŋel lotovi 12 loil husur nametləkau galen visusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua. 13 Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡ 14 Nəvod hən naðiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan ahai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

15 Aŋel tosor mai ginau ikad namita nagol hən ðisað namita hən naðiltivile mai nametləkau han gail mai nəvod han.* 16 Nabəlavan hən naðiltivile epitov hən naposposan han. Ale aŋel enənov hən naðiltivile hən namita totəgau. Ale isaði ke nabəlavan han evi nəstatia tovi 12,000.§ (Nabəlavan mai naposposan mai nəsahsahan han lopitpitov). 17 Ale enənov hən nəvod hən naðiltivile, isað namətortoran han evi nakupit tovi 144.** Ale nakupit sianŋel enan epitov hum sinəvanuan. 18 Nəvat hən nəvod hən naðiltivile evi jaspa, ale naðiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu. 19 Nəvat gəlgəlan pisi lovəhas nəpaudesen hən nəvod hən naðiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jaspa, na-vəha-ru-an evi safaia, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emeralt, 20 na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlevtes-an evi karnelian, na-vəha-məlevru-an evi krisolait, na-vəha-məlevtor-an evi peril, na-vəha-məlapat-an evi topas, na-vəha-səŋavur-an evi krisopres, na-vəha-səŋavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səŋavur-pisan-eru-an evi ametist.†† 21 Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi ðiltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale naðiltimetpisal hən naðiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

22 Nəsaris naim nalotuan ideh ei. Husur Nasuð aGot, aðiltidaŋan, mai aTuhsipsip arutoh tabtab ei, arovi naim nalotuan.‡‡ 23 Namial hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, aroðuer, husur namənas siGot emias kavkav hən naðiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namial han. 24 Naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namial han, ale nəboŋ nakiŋ gail hən navile a pan ləbeðis lan, dereh lilav nəyalyalan salito gəmai. 25 Nametləkau han gail losəŋav len nəmariboŋ kavkav, asike lokəkol boŋ ideh, husur nalenmariug dereh teðuer ei. 26 Ale naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh litariv nəyalyalan salito mai natit lotopul həni gəmai. 27 Natideh toðiŋbiŋal o tosa asike eðis ei boŋ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahun buni o toliliboŋ, asike eðis ei boŋ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsalito len naloðulat seTuhsipsip hən nəmauran, galito ŋai dereh leðis len naðiltivile enan.§§

22

1 Beti aŋel egaii evusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran,

‡ **21:13:** Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 § **21:16:** Nəstatia evi namita tovi 185. ** **21:17:** Nakupit evi nabəlavan hən navəlan nəvanuan, tuðat len nakobkob van vəbar nagilen nəŋarhuvəlan. Nabəlavan han pəpadaŋ hən nahudhumita. †† **21:20:** Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaiegai: jaspa emial o ekəsan o iyaŋyaŋ, safaia iboŋboŋ ale imasil, akat epəhapəhw o imasiav be goləboi gəbekəta vi lohoim kəkereh, emeralt ekəskəsan ale imasil, oniks nətau han etiltile be gəsaləboi gəbekəta tur lan, karnelian ebisibis be səmasil savoi, krisolait iyaŋyaŋ ale imasil, peril ekəskəsan ale imasil, topas iyaŋyaŋ ale imasil, krisopres ekəskəsan ale imasil, jasint ebisibis ale eləboi ðimasil, ametist iboŋboŋ ale imasil. ‡‡ **21:22:** Naim nalotuan evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəboŋ aGot totoh tin mai nəvanuan san gail, loləboi ləbilotu həni len naut pisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaienan, len naðiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. §§ **21:27:** Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. Naloðulat hən nəmauran, ris KelV 3.5.

tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan naðiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip.* 2 Isel rivuh hən nametp̃isal hən naðiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon.* Nəhai eru enan aruv̄an vəha-sua husur nahəbati v̄isusua. Aruv̄an hən nav̄ite vəha-səŋavur pisan eru len nasihau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən ðirer hən naluv̄oh hən nəvanuan naut tiltile gail həni hən ləb̃imaur. 3 Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipansem len naðiltivile enan. Naðiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu həni.* 4 Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsan tipat len nabunəholito. 5 Asike ikad nalenmariug am, gol nam̃ialan hən nam̃ial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasuð aGot dereh tem̃ial, tem̃ias galito. Ale dereh lesum̃an nakiŋ gail van vi sutuai.*

AYesu satogəmai

6 Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəb̃eil gəgat len gail, lokitin. Nasuð aGot tolav aNunun mai ahai kelkel ur gail, gai esəvat aŋel san hən ðev̄usan naslev san gail hən natit p̃isi ðimasvisi asike idareh.”

7 AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh nogəmai! Avan ideh ðigol husur nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len naloðulat egai, tehəhav̄ur!”

8 Ginau novi aJon notosəsəloŋ hən natgalenan, notoris p̃isi. Ale nəboŋ notosəsəloŋ, nəboŋ notoris natgalenan, nuteh bathurien aŋel tov̄usan ginau hən natgalenan hən nəb̃ilotu. 9 Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev sum̃an gaiug mai av̄am̃ gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləb̃igol husur na-tos-gati-an topat len naloðulat egai. Gilotu hən aGot!”*

10 Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan naloðulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəboŋ egəm pəpadaŋ. 11 Avan ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avan ideh toðiŋb̃iŋal tav̄tav̄or, teðiŋb̃iŋal tav̄tav̄or tabtab; avan ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avan ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

12 AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv nap̃urp̃uran sagw hən nəb̃ilav nakonp̃urp̃uran o nəpanismen mai nəvanuan p̃isi ðinor hən nagolean salit gail. 13 Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natuðatan mai nanoŋan.†

14 “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhav̄ur.* Loləboi ləb̃eðisutur len nametləkau gail hən naðiltivile ale han nav̄it nəhai hən nəmauran.* 15 Avil vivile dan naðiltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

16 “Ginau aYesu nosəvat aŋel sagw hən ðikel kot natgalenan m̃os alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi nam̃oso lalan tom̃ial habat.”*

---

* **22:1:** Eze 47.1; Zec 14.8 * **22:2:** Gen 2.9-10 * **22:3:** Gen 3.17; Zec 14.11 * **22:5:** Isa 60.19; Dan 7.18 * **22:9:** Hən naves 8-9, ris KelV 19.10 * **22:11:** Dan 12.10 † **22:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * **22:14:** KelV 7.14 * **22:14:** Gen 2.9, 3.22 * **22:16:** Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5

17 ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu
gegəmai!” Ale avan ideh tosəsəloŋ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avan
ideh tomaduh tegəmai. Avan ideh tolərŋoni, temun kəmas hən nəwai hən
nəmauran, navurian han toƀuer.*

Nasoruan naməkot

18 Ginau nukel nalələgauan mai nəvanuan p̃isi lotosəsəloŋ hən nasoruan
hən na-pəhav-utaut-an len naloƀulat egai: avan ideh ƀesuhud hən natideh
mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir naloƀulat egai
tosor husur gail, mai atenan. 19 Ale avan ideh ƀilav kuv nasoruan ideh
dan na-pəhav-utaut-an len naloƀulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail
na-tos-gati-an len naloƀulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan
navit nəhai hən nəmauran, asike eƀis len naƀiltivile siGot.‡

20 Ale atenan tokel kot natgalen p̃isi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”
Ganan! Nasuƀ aYesu gegəmai!*

21 Nasuƀ aYesu m̃au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan p̃isi siGot.§

* **22:17:** Isa 55.1 ‡ **22:19:** Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * **22:20:** 1Kor 16.22

§ **22:21:** Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasuƀ aYesu m̃au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan p̃isi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan ganan len nagilen